

Akabuu Titĩi Idei Ilaaɔ

Monkole New Testament

This Bible is translated and copyrighted by SIM (sim.org). This edition is provided with permission at the cost of printing by the Digital Bible Society (dbs.org). This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

This Bible, and many others, are available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matie	4
Maaku	30
Luku	46
Zãa	73
Woo Bε Nja	92
Romu	116
Kɔrenti I	127
Kɔrenti II	138
Galati	145
Efεzu	149
Filipi	153
Kolosee	156
Tεsalonika 1	159
Tεsalonika 2	162
Timɔtee I	164
Timɔtee II	168
Titee	171
Filemɔɔ	173
Ebεε	174
Zaaki	182
Piεε 1	185
Piεε 2	188
Zãa 1	190
Zãa 2	193
Zãa 3	194
Zudu	195
Kuyei Zãa	196

Matie

Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ŋa

(Cɔ Luku 3:23-28)

1 Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ŋa wee. Jesu Kirisii í je tɔkui Davidi, nɔ Davidi mɔ wa je tɔkui Aburahamu. ² Aburahamui í bɪ Izaaki, Izaaki mɔ í bɪ Zakɔbu. Zakɔbu mɔ í bɪ Zuda do igbãe do ifɔe ŋa. ³ Zuda do Tamaa aboe aŋa mɔ í bɪ Faresi do Zara. Faresi mɔ í bɪ Esiromu. Esiromu mɔ í bɪ Aramu. ⁴ Aramu mɔ í bɪ Aminadabu. Aminadabu mɔ í bɪ Nasɔɔ. Nasɔɔ mɔ í bɪ Salamɔɔ. ⁵ Salamɔɔ do Rahabu aboei à bɪ Boazi. Boazi mɔ do Rutu aboei à bɪ Obedi. Obedi mɔ í bɪ Izai. ⁶ Izai mɔ í bɪ Davidi iyi í na í je ilaaluu.

Davidiu mɔ í bɪ Salomɔɔ. Iyei Salomɔɔui í je aboi Urii iyi Davidi í sou. ⁷ Salomɔɔ mɔ í bɪ Roboamu. Roboamu mɔ í bɪ Abia. Abia mɔ í bɪ Azafu. ⁸ Azafu mɔ í bɪ Zozafati. Zozafati mɔ í bɪ Zoram. Zoram mɔ í bɪ Ozias. ⁹ Ozias mɔ í bɪ Zoatamu. Zoatamu mɔ í bɪ Akazi. Akazi mɔ í bɪ Ezekia. ¹⁰ Ezekia mɔ í bɪ Manasee. Manasee mɔ í bɪ Amɔɔ. Amɔɔ mɔ í bɪ Zoziasi. ¹¹ Zoziasi mɔ í bɪ Zekonia do ifɔe ŋa si waati iyi ilaalui Babilɔni, ilu nlau, í je inei Izireli ŋa igũ í neò ŋa si ilee.

¹² Si anyii iyi à neò ŋa ikpa Babilɔni ŋɔi Zekonia í bɪ Salateli, nɔ Salateli mɔ í bɪ Zorobabeli. ¹³ Nɔ Zorobabeli mɔ í bɪ Abiudu. Abiudu mɔ í bɪ Eliakimu. Eliakimu mɔ í bɪ Azɔɔ. ¹⁴ Azɔɔ mɔ í bɪ Sadɔku. Sadɔku mɔ í bɪ Akimu. Akimu mɔ í bɪ Eliudu. ¹⁵ Eliudu mɔ í bɪ Eleazaa. Eleazaa mɔ í bɪ Matani. Matani mɔ í bɪ Zakɔbu. ¹⁶ Nɔ Zakɔbu mɔ í bɪ Zozefu mɔkɔi Maari, nɔ Maari mɔ í je iyei Jesu iyi à ya kpe Kirisi.

¹⁷ Bɛɛɛɛ si dimi ŋau hai waatii Aburahamu wa hee ku naa si waatii Davidi, tɔku ikã ikã maatɛɛi í wɛɛ. Hai bi Davidi má ku naa si waatii iyi à bɔò ŋa Babilɔni tɔku ikã ikã maatɛɛi í wɛɛ. Si anyie, hai waatii iyi à bɔò ŋa Babilɔniu ku naa si waatii iyi à bɪ Jesu iyi à ya kpe Kirisi tɔku ikã ikã maatɛɛi í wɛɛ má.

Kubii Jesu Kirisi

(Cɔ Luku 2:1-7)

¹⁸ Yaase bei à bɔò Jesu Kirisi wee. Hai waatii iyi Maari í wɛɛ mudɛɛi à mua Zozefu. Amma hee a maa tɔtɔ sɛɛ Maari í ne asɪ do gbugbãi Hundei Ilaaɔ. ¹⁹ Zozefu mɔkɔɛu wee inɛ dee deei. Kù bi nɔu ku dasi Maari anyɔ si bantuma. Na ŋɔi í ce í dasi idɔ nɔu ku kɔsiɛ si asii. ²⁰ Si bei wa lasabu bɛɛɛɛ ŋɔi amalekai Aɔ Lafɛɛ í naa í sɔɔ si ala í ni, Zozefu, awɔ tɔkui Davidi ilaaluu, maà ce nɔi i so Maari, mudɛɛi iyi à muɛu. Dasie kpasɛ.

Asɪ iyi í neɛ bɛ, do gbugbãi Hundei Ilaaɔi. ²¹ Á bɪ ama inɛmɔkɔ nɔ i sɔɔ Jesu. Nɔui á faaba inɛɛ ŋa hai si dulum du ŋa.

²² Mii ŋau ihɛ fei í cei ku ba ide iyi Aɔ Lafɛɛ í tako í sɔ walli Ezai ku sisia inɛ ŋau ku kɔ, ²³ iyi í ni, Mudɛɛi gɔ iyi kù mà mɔkɔ á na ku ne asɪ. Á bɪ ama inɛmɔkɔ, Nɔ a kpoo Emanuɛli. Yaasei iriui í je Ilaaɔ í wɛɛ do awa.

²⁴ Iyi Zozefu í jɪ ŋɔi í ce bei amalekau í sɔɔ, í dasi Maari kpasɛɛ. ²⁵ Amma aŋaò a kù tɔtɔ sɛɛ hee í koo í bɔò ama inɛmɔkɔɛ. Nɔ Zozefu í sɔɔ Jesu.

Woo mà ŋa à naa Jesu ku cɔ hai nunui daako

2 Á bɪ Jesui Betelehemu si ilei Zudee si waatii amanlu Herodu. Si anyii kubie woo mà yaasei andaiya gɔ ŋa à naa Zeruzalemu hai nunui daako, ² nɔ à bee à ni, iwoi ilaalui Zuifu ŋa iyi à bɪ nseiui í wa. Hai nunui daako à ye andaiyaɛ í fita, ŋɔi à naa ku tɔɔɛ.

³ Iyi amanlu Herodu í gbɔ ideu, ŋɔi inɔɛ í fɔ, bɛɛɛɛ mɔi inei Zeruzalemu ŋau fei inɔ ŋa í fɔ. ⁴ Nɔi í tɔtɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa fei nɔ í bee ŋa tengi bii à ni aa bɪ Inɛ iyi Ilaaɔ í cicau.

⁵ Nɔi à jeaa à ni, Betelehemui si ilei Zudee domi bɛɛɛɛi walli Misee í tako í kɔ wo, ⁶ í ni, Ilaaɔ í ni,

Inɛ inei Betelehemu ŋa, si ilei Zudee, Ntɔ ntɔ, ilu nɔɛ kù kere si ilu nlai Zudee ŋa fei, Si na iyi í jɔ hai si ilu nɔɛi ilaaluu á fita Inɛ iyi á gbã inei Izireli, inɛ ŋa.

⁷ Nɔi Herodu í jɔ à kpe woo mà ŋau do asii, í bee ŋa si waatii iyi andaiyau í fita dee dee. Nɔ à sɔɔ. ⁸ Iyi í gbɔ bɛɛɛɛ nɔ í sɔ ŋa í ni a bɔ Betelehemu a koo a bee yaasei amau wa sãa sãa. Bii à kɔ nɔ a nyi wa a naa a sɔ nɔu ku ba nɔu mɔ nɔu koo gulea.

⁹ Iyi à gbɔ ideu à tã, ŋɔi à dasi kpãa. Nɔ andaiya iyi à tako à ye hai nunui daako í nyi í cua ŋa má hee tengi bii amau í wa, í bei í leekɪ lele bɛ cau. ¹⁰ Iyi à ye andaiyau í leekɪ bɛɛɛɛ, ŋɔi idɔ ŋa í dɔ hee í caa. ¹¹ Nɔ à lɔ ile bɛ ŋɔi à ye amau do Maari iyeɛ. Nɔ à gule à tɔɔɛ. Nɔ à fũ bɔgɔi amani ŋa à nya wura à muua, do tulare iyi à ya jo do ikpo ku dɔ inunu iyi à ya kpe miru.

¹² Si anyie Ilaaɔ í sɔ ŋa si ala í ni a maà nyi bi amanlu Herodu má. Nɔ à too kpãa mmu à neò ilei ide ŋa.

Zozefu ɲa à sa à nɛ ilei Ezibiti

¹³ Iyi woo mà ɲau à to anyi à nɛ, nɔ amalekai Aʒ Lafɛɛ í naa bi Zozefu si ala í ni, dede i so amau do iyee i sa i nɛò ɲa ilei Ezibiti, domi Herodu á de amau ku kpa. I koo i buba bɛ titã hee aɲɔ iyi an na n ni i nyi wa má ɲa.

¹⁴ Na ɲɔi í jò Zozefu í dede idũ í so amau do iyee í nɛò ɲa Ezibiti. ¹⁵ Bei à buba hee Herodu í koo í ku. Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi Aʒ Lafɛɛ í sɔ waliie ku sisia inɛ ɲau ku kɔ, si bei í ni, hai Ezibitii ñ kpe amam wa.

À kpa ama keeke ɲa

¹⁶ ɲɔi amanlu Herodu í yɛ iyi woo mà andaiya ɲau à lɛlɛ ɲɲui, ɲɔi idɔɛ í kɔ jiida jiida. ɲɔi í ce dooi waati iyi woo mà ɲau à yɛ andaiyau í fita, ɲɔi í jò à koo à kpa ama inemɔkɔ kpɔɔɔ ɲa hee ku koo si do amai adɔ minji ɲa fei si ilui Betelehemu do ilɛɛkɔɛ ɲa fei.

¹⁷ Bɛɛbei ide iyi walii Zeremi í fɔu í ce. Í ni,

¹⁸ À gbɔ anu ku dɔ si ilui Rama.

À gbɔ inɛ ɲa à kpata,

À waa cã buubuu.

Asee, Rasɛlii wa kpata na irii amaɛ ɲa.

Nɔ à bɔ ku lɛlɛ,

Amma í kɔ ku gbɔ kulelɛu

Si na iyi í jò amaɛ ɲa a kù wɛɛ má.

Zozefu ɲa à baa hai ilei Ezibiti

¹⁹ Si anyie Herodu í naa í ku, ɲɔi amalekai Aʒ Lafɛɛ í naa bi Zozefu si ala ilei Ezibiti bɛ, ²⁰ í ni, dede i so amau do iyee i nyiò ɲa ilei Izireli. Inɛ ɲa iyi à waa de amau ku kpa à ku.

²¹ Nɔ Zozefu í dede í so amau do iyee à nyi ilei Izireli má. ²² Amma í gbɔ iyi Aakelausii í je bommai baɛ Herodu si ilei Zudee, ɲɔi wa ce ɲɔi ku bɔ ku buba bɛ. Nɔ Ilaaʒ í sɔɔ si ala má í ni ku bɔ ilei Galilee. ɲɔi í tekí í bɔ Galilee si bei Ilaaʒ í sɔɔ. ²³ Nɔ í koo í buba Nazareti. Bɛɛbei ide walii ɲau í kɔ, si bei à ni aa kpoo inɛi Nazareti.

Waazoi Zãa woo dasi inyi

(Cɔ Maaku 1:1-8; Luku 3:1-18; Zãa 1:19-28)

3 Waati bɛɛbei, Zãa woo dasi inyi í naa wa ce waa-zo si gbabuai Zudee. ² Í ni, i kpaasi idɔ ɲɛ ɲa do-mi waati í maai iyi Ilaaʒ á na ku je bommaɛ. ³ Idei Zãaui walii Ezai í fɔ wo, si waati iyi í ni,

À gbɔ imui inɛ gɔ wa dɔ anu si gbabua wa ni,
I teese kpãai Lafɛɛ ku tɛ ɲa.

⁴ Zãa wa dasi ibɔi ntoi kpookpo, nɔ wa dɔ santikii bata. Ketengbo do nyikɔi sakoi í je ijɛɛ. ⁵ Nɔ inɛ ɲa à naa bi tɛɛ hai Zeruzalemu do hai ilei Zudee fei do hai ilu ɲa iyi à wa cingaai idoi Zuudɛɛu fei. ⁶ À ce tuubai dulum du ɲa nɔ à jò Zãa í dasi ɲa inyi si idoi Zuudɛɛu.

⁷ Farisi do Sadusi ɲa mɔ à waa naa bi tɛɛ aɲa nkɔ nkɔ ku ba ku dasi inyi. Iyi Zãa í yɛ ɲa ɲɔi í sɔ ɲa í

ni, inɛ inɛ buu ɲa bei njo wukuku, yooi í sɔ ɲɛ í ni i saa idɔkɔi Ilaaʒ iyi í maai wa. ⁸ Na ɲɲu, i ce kookoosu jiida i nyisiò iyi ñ kpaasi idɔ ɲa. ⁹ I maà tamaa mà aa ba faaba ɲa si na iyi í jò ñ ya maa ni ñ je tɔkui Aburhamu ɲa. An sɔ ɲɛ, Ilaaʒ á yɔkɔ ku so kuta ɲau ihɛ ku ce ɲa tɔkui Aburhamu ɲa. ¹⁰ Wee dagba wa kãsi tã mɔm a daò icui jii. Na ɲɲu, jii iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina. ¹¹ Amu inyii ñ wa n dasi ɲɛ ku ba ku je sɛɛdai idɔ ku kpaasi ɲɛ, amma inɛ gɔ á na ku naa si anyim. Í rem do gbugbã ntɔ ntɔ, n kù to baa ñ bɔ baataɛ. ɲɲui á da ɲɛ si Hundei Ilaaʒ do ina. ¹² Wa mu mii ku fɛ bileɛɛ si awɔ, nɔ ku kpã bileeu bii à kpokpɔɛ, nɔ ku ko yɔyɔɔ ku dasi aka, sakou mɔ ku dasi ina iyi ci ya ku.

Inyi ku dasii Jesu

(Cɔ Maaku 1:9-11; Luku 3:21-22)

¹³ Waati bɛɛɛ Jesu í naa hai ilei Galilee nɔ í bɔ idoi Zuudɛɛ ku ba Zãa ku dasi inyi. ¹⁴ Iyi í to wa í ni Zãa ku dasi ɲɲu inyi, ɲɔi Zãa wa bi ku kɔ, í ni, awɔi ñ nɛ kpãa i dasim inyi, nɔ beirei í ce ñ waa naa bi tom. ¹⁵ ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, jò ku ce bɛɛɛ titã, domi bɛɛɛ à nɛ ka ce ka ceò mii iyi Ilaaʒ í bi fei. Nɔ Zãa í jɛ. ¹⁶ Iyi í dasi Jesu inyi í tã, bɛ gbakã Jesu í fita wa hai si inɔ inyiu. ɲɔi lelei Aʒ í cɔ nɔ Zãa í yɛ Hundei Ilaaʒ wa de siɛ wa bei ankasiidi. ¹⁷ Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele í ni, inɛ ihɛi í je Amam. Ñ buu jiida jiida, sisi inɔ didɔm fei í ya wa.

Seetam í lele Jesu

(Cɔ Maaku 1:12-13; Luku 4:1-13)

4 Si anyii ɲɲu, ɲɔi Hundei Ilaaʒ í bɔò Jesu si gbabua ku ba Seetam ku lɛlɛɛ. ² ɲɔi Jesu í ce anu ku dɔ dasã ciiji do idũ ciiji, si anyie nɔ ari wa kpaa. ³ ɲɔi Seetam woo lɛlɛu, í naa siɛ í ni, bii awɔu Amai Ilaaʒi do ntɔ, jò kuta ɲau ihɛ a kpɔò pɛɛ. ⁴ ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaʒ í ni, amane ci ya wɛɛ na ije ɲɲu akã, amma á maa wɛɛi na ide iyi Ilaaʒ wa fɔ fei.

⁵ Nɔ Seetam í bɔòɛ Zeruzalemu, ilu kumá, nɔ í gũòɛ hee si antai ile lelei kpasɛi Ilaaʒu. ⁶ ɲɔi í ni má, bii awɔu Amai Ilaaʒi, fo i dingaa ilɛ, domi kukɔi idei Ilaaʒ í ni,

Ilaaʒ á na amalekaɛ ɲa wooda na irie a maa degbɛɛ,
Nɔ a maa muɛ si awɔ

Ku ba i maà ti i koosɛ si kuta.

⁷ Nɔ Jesu í jɛaa í ni, amma kukɔi idei Ilaaʒ í ni má, maà ti i sii Aʒ Lafɛɛɛ.

⁸ Si anyii ɲɲu, Seetam í bɔò Jesu hee antai iri kuta nla gɔ má nɔ í nyisiɛ bommai andunya fei do amboe ɲɲa. ⁹ Nɔ í ni, bii ñ gule ñ tɔɔm, mii ɲau ihɛ fei an muɛɛ.

¹⁰ Nɔ Jesu í jɛaa í ni, sɛkɛɛ bɛ Seetam. Kukɔi idei Ilaaʒ í ni, Aʒ Lafɛɛɛi aa tɔɔ, nɔ i wɛɛ na irii ɲɲu akã.

¹¹ ɲɔi Seetam í bei í sɛkɛɛ hai bi tɛɛ, nɔ amaleka ɲa à naa à sobiɛ.

Jesu í sinti icee Galilee

(Cɔ Maaku 1:14-15; Luku 4:14-15)

¹² Nɔi Jesu í gbo à ni à mu Zãa à dasie piisɔɔ. Nɔ í sinda í nyi ilei Galilee. ¹³ Amma iyi í to Nazareti, kù buba be, Kapèranumui í koo í buba, ilu iyi í wa kɔkɔi tenku iyi à ya kpe Galilee, si ilei Zabuɔɔ do Nefitali.

¹⁴ Iyi be í cei ku ba ide iyi walii Ezai í tako í fɔu ku kɔ waati iyi í ni,

¹⁵ Inei Zabuɔɔ do inei Nefitali ña,
Aña iyi à wa kɔkɔi kpãa iyi wa bɔ Tenku,
Aña iyi à wa ikpa icei idoi Zuudëeu,
Aña iyi à wa ilei Galilee bii dimi mmu ña à wa,

¹⁶ Aña iyi à wa si ilu kuku wo,

Añai à ye inya kumá nla nla.

Aña iyi à wa si ile bii iku do ilu kuku í wa,

Añai inya kumá í naa si.

¹⁷ Hai waati beebi Jesu í sinti ku waazo, í ni, i kpaasi idɔ nɔe si na iyi í jò waati í maai wa iyi Ilaaɔ á je bom-mae.

Jesu í kpe sɔkɔ mæe go ña

(Cɔ Maaku 1:16-20; Luku 5:1-11)

¹⁸ Ajɔ nɔu go Jesu wa ne si itii tenku iyi à ya kpe Galilee, ñɔi í ye sɔkɔ minji go ña, Simɔɔ iyi à ya kpe Píe do ifɔe Anderee, à waa le taao si inc tenkuu. ¹⁹ Nɔ í sɔ ña í ni, i toom wa ña, nɔ an ce ñe woo dede inɔ ña iyi aa je ti Ilaaɔ. ²⁰ Be gbakã à jò taao ña ña à tooe.

²¹ Iyi í to waju nɔ í ye inɔ minji go ña má, Zaaki do Zãa ifɔe, amai Zebedee ña. Inɔ ñau à wa si akɔi inyi go do baa ña, à waa teese taao ña ña. Nɔ Jesu í kpe ña. ²² Be gbakã ña mɔ à jò akɔu do baa ña à waa tooe.

²³ Nɔ Jesu í dabii si ilei Galilee fei wa kɔ inɔ ña si cio ile bii Zuifu ña à ya ce kutɔɔ ña ña, wa sisi ña laabaau jiida si bei Ilaaɔ wa ce sɔkɔ ku na ku je bom-mae, nɔ í jò inɔ ña à waa ba iri si bɔɔ dimi ikã ikã ña ña fei. ²⁴ Nɔ baauɔ í fangaa bii fei si ilei Siri fei, hee inɔ ña à wasi ku naaò bɔɔ ña ña wa bi tee. Inɔ ña iyi à ne dimii bɔɔ ikã ikã fei do inɔ ña iyi à ne wahalai ara kuro nkɔ do inɔ ña iyi inɔ inɔkɔ ña à mu, do inɔ ña iyi à waa ce bɔɔi cukuuna do wæge ña, à naaò ña fei wa bi tee, nɔ í jò ña fei à ba iri. ²⁵ Nɔ zamaa nkɔ go í too fitie wa hai ilei Galilee do hai ilui Zeruzalemu do ilei Zudee hee do icei idoi Zuudëeu bii Ilu Mæewa ñau à wa fei.

Inɔ didɔ nɔ nɔ

(Cɔ Luku 6:20-23)

5 Iyi Jesu í ye zamaau ñɔi í koo í gũ iri kuta go í buba. Nɔ mɔɔe ña à naa à tɔɔ sie. ² Nɔ í lɔsi cio ku kɔ ña si.

Si cioeu í ni,

³ Ilu inc didɔ ñai inɔ ña iyi à waa tɔ Ilaaɔ do ara kukaye,

Domi añai à je inɔi bommai Ilaaɔ ña.

⁴ Ilu inc didɔ ñai inɔ ña iyi à waa kpata, Domi Ilaaɔi á tũ idɔ ña.

⁵ Ilu inc didɔ ñai inɔ ña iyi daa ña í dɔ, Domi añai aa ne ilɔu fei.

⁶ Ilu inc didɔ ñai inɔ ña iyi à waa gbo ari do agbei mii iyi Ilaaɔ wa bee,

Domi Ilaaɔ á jò a yo.

⁷ Ilu inc didɔ ñai inɔ ña iyi à ya ne araarei inɔ ña, Domi Ilaaɔ mɔ á ne araare ña.

⁸ Ilu inc didɔ ñai inɔ ña iyi idɔ ña í má, Domi aa ye Ilaaɔ.

⁹ Ilu inc didɔ ñai inɔ ña iyi à waa ce icei laakai ku sũ, Domi Ilaaɔ á kpe ña amae ña.

¹⁰ Ilu inc didɔ ñai inɔ ña iyi à kpã ña iju si na iyi í jò à waa ce mii iyi Ilaaɔ í bee ña,

Domi añai à je inɔi bommai Ilaaɔ ña.

¹¹ Inɔ ilu inc didɔ ñai, bii à waa bu ñe nɔ à waa kpã ñe iju nɔ à waa má ñe laalɔ baa yooma fei na irim. ¹² I jò í nyaanyi i wæeò inc didɔ nla nla ña si na iyi í jò riba iyi à jile ñe leleaɔ í la. Nɔ nɔ beebi à kpã walii ña iyi à cua ñe ñau mɔ iju.

Mɔndai imu do ti inya kumá

(Cɔ Maaku 9:50; Luku 14:34-35)

¹³ Nɔi Jesu í sɔ ña má í ni, inɔi ì je imu si inc inɔi andunya ña. Bii didɔi imu í ku, mii aa dasi ku jò ku dɔ má. Í gbe de a nikãe, nɔ inɔ ña a teeɔe.

¹⁴ Nɔ inɔi ì je inya kumá andunya. Ilu iyi à ma si iri kuta kaa manji. ¹⁵ A ci ya má fitila a biiɔ do caka. Amma à ya kɔaei tengi bii á má inya, inɔi kpasɛ fei ku yeò ilu. ¹⁶ Beebe mɔi i jò inya kumá ñe ku má si wajui inɔ ña ku ba a ye kookoosu jiida ñe ña nɔ irii Ilaaɔ Baa ñe iyi í wa lele ku ne amboe.

Idei wooda

¹⁷ Jesu í ni má, i maà tamaa bei ñ naa woodai Moizi do cioi walii ñau ku kpai. Aawo, ñ naa ku kɔɔi. ¹⁸ Nɔ nɔ, hee lele do ile koo tãò, baa wasalii wooda keeke akã kaa gaizia, í gbe fei ndeɔ ku kɔi. ¹⁹ Na nɔu, inɔ iyi í kua wooda, baa bii í je icu akã keeke go, nɔ í sɔ inɔ go ña mɔ í ni a ce beebi, aa kpe lafɛe inɔ iyi í kere í re si bommai Ilaaɔ. Amma inɔ iyi wa jirimae nɔ wa kɔ inɔ go ña mɔ si, aa kpe lafɛe inɔ nla si bommai Ilaaɔ. ²⁰ Ñ wa n sɔ ñe, i kaa je inɔi bommai Ilaaɔ ña bii kù je ì ce mii iyi Ilaaɔ í bee ñe ña í re woo kɔ inɔ ña si wooda ña do Farisi ñau.

Idei idɔkɔ

²¹ Jesu í sɔ ña má í ni, ì gbo ña iyi Moizi í sɔ bala ñe ña í ni, i maà kpa inɔ, nɔ inɔ iyi í kpa inɔ fei aa bɔde si wajui woo kiiti ña a nyisie bɔne. ²² Amma amu, an sɔ ñe, inɔ iyi wa ce idɔkɔ do kpaasie aa bɔde si wajui woo kiiti ña a kpã iju, nɔ inɔ iyi wa cɔ kpaasie nfe aa kiitie si wajui inɔ ngbo ñau, inɔ mɔ iyi wa cɔ kpaasie nnyeí á

lo si ina iyi ci ya kuu. ²³ Na n̄ɲu, bii ò naaò amuai Ilaaḥ wa bi kuwee n̄ɔ bei ò ye gigi iyi kpaasie gɔ wa mu taalee, ²⁴ j̄ò amuaeu bi kuweeu be titã, i koo i teese ideu gbaḥã, awɔ do kpaasie. Si anyie, i bei ò nyi wa i cea Ilaaḥ amuae.

²⁵ Bii í je in̄e gɔ wa bɔðe ile kiiti na ideu gbese gɔ, ce kookaai hai kpãa awɔ do laf̄e i gbɔsi n̄je ku ba ku maà dasie awɔi woo kiiti. Bii kù je beebe, woo kiitiu á dasie si awɔi zandaamu, n̄ɔ zandaamu m̄ɔ ku dasie ile piis̄ɔ. ²⁶ N̄ɔ n̄ɔ ò wa n̄ s̄ɔie, bii à dasie piis̄ɔ, bii ò kù s̄a gbeseu fei ò kaa fita. Nkãma kaa gaizia si.

Idei sakara

²⁷ Jesu í ni má, ò gbɔ ɲa iyi Moizi í ni, i maà ce sakara. ²⁸ Amma amu, an s̄ɔ ɲe, awɔ in̄em̄kɔ iyi í cɔ inaabo hee bin̄e í dede, ò ce sakara mbe tã si id̄e. ²⁹ Na n̄ɲu, bii iju n̄jei wa dasie dulum, nyaa ò nyɔɔ ku j̄iie. Á tiae ò nyɔ ik̄ akã arae gɔ do iyi aa s̄ɔsi arae fei si ina iyi ci ya ku. ³⁰ Bii í je awɔ n̄jei wa dasie dulum, buu ò nyɔɔ ku j̄iie. Á tiae ò nyɔ ik̄ akã arae gɔ do iyi aa s̄ɔsi arae fei si ina iyi ci ya ku.

Idei abo ku k̄si

(Cɔ Matie 19:9; Maaku 10:11-12; Luku 16:18)

³¹ N̄ɔ Jesu í s̄ɔ ɲa má í ni, Moizi í ni, in̄e iyi wa k̄si aboe á náa tiai n̄je kuk̄s̄ii. ³² Amma amu, ò wa n̄ s̄ɔ ɲe, in̄e iyi í k̄si aboe n̄ɔ kù je na sakara, m̄kɔu í dasie sakarai. N̄ɔ m̄kɔ m̄ɔ iyi í so abo iyi à k̄siu, í ce sakarai.

I maà ya gbasi do ngɔɔ

³³ Jesu í s̄ɔ ɲa má í ni, ò n̄ɔ ò gbɔ iyi Moizi í s̄ɔ bala n̄je ɲau í ni, ide iyi ò gbasi si wajui Aḥ Laf̄e ò ni aa ce, j̄ò ò coo. ³⁴ Amma amu, ò wa n̄ s̄ɔ ɲe, i maà ya ce kugbasi ɲa pai. I maà ya gbasi do lele ɲa domi batai bommai Ilaaḥi. ³⁵ N̄ɔ ò maà ya gbasi do ile ɲa, domi bi ku lesi is̄e. N̄ɔ ò maà ya gbasi do Zeruzalemu ɲa domi ilui Ilaaḥ amanlu n̄laui. ³⁶ N̄ɔ ò maà ya gbasi do iri n̄je ɲa si na iyi í j̄ò ò kaa yɔkɔ ò f̄ũta baa nto ò iri akã n̄je hee ma je ò j̄ò ku d̄ũ ɲa. ³⁷ I j̄ò ide ku f̄ɔ n̄je ku je n̄ɔ. Bii ò ni ooi ku je oo do n̄ɔ, bii aawo m̄ɔ, ku je aawo. Iyi aa lesi antae bebei fei ɲa, hai bi Seetam in̄e laalbui wa naa.

Idei laalb ku s̄a

(Cɔ Luku 6:29-30)

³⁸ Jesu í s̄ɔ ɲa má í ni, ò gbɔ ɲa iyi Moizi í f̄ɔ wo í ni, in̄e iyi í nya iju in̄e gɔ, aa nya ti n̄ɲu m̄ɔ. In̄e m̄ɔ iyi í ce inyii in̄e gɔ, aa ce ti n̄ɲu m̄ɔ. ³⁹ Amma amu, ò wa n̄ s̄ɔ ɲe, i maà ya s̄aa in̄e laalb iyi í ce n̄je. Bii in̄e í sambalae si n̄je, toa cangau má. ⁴⁰ Bii in̄e gɔ ò bɔðe kiiti ku ba ku gba danzigie, naa kumboe m̄ɔ má. ⁴¹ Bii in̄e gɔ ò tilasie ò soa n̄ɲu aso ò neò zakai kilo akã, so ò neaa ku to kilo minji gbaḥã. ⁴² Bii in̄e gɔ ò t̄ɔe mii gɔ, muua. Bii in̄e gɔ ò n̄aa mii gɔ ku kãaye bi t̄e, maà k̄ɔ.

Idei mb̄e ɲa ku bi

(Cɔ Luku 6:27-28, 32-36)

⁴³ Jesu í ni má, ò gbɔ ɲa iyi Moizi í f̄ɔ wo í ni, bi kpaasie, n̄ɔ ò cé mb̄e. ⁴⁴ Amma amu, ò wa n̄ s̄ɔ ɲe, i ya bi mb̄e n̄je ɲa, n̄ɔ ò ya cea in̄e ɲa iyi à waa kpã ɲe iju kut̄ɔ ɲa. ⁴⁵ Bii ò waa ce beebe ɲa ò waa nyisi in̄e ɲa iyi ò je amai Ilaaḥ Baa n̄je iyi í wa lelei, domi Ilaaḥ í j̄ò inunue wa má inya si in̄e jiida do si in̄e laalb ɲa. N̄ɔ ò j̄ò i j̄i wa r̄ɔa in̄e ɲa iyi à waa ce id̄ɔɔbie hee do bi in̄e ɲa iyi à kù waa coo fei. ⁴⁶ Bii in̄e ɲa iyi à bi n̄je aḥã in̄e m̄ɔ ò bi ɲa, to, riba yoomai aa ba ɲa. Baa woo gba fiai lempoo ɲa m̄ɔ à ya ce dimie. ⁴⁷ Bii kpaasi n̄je ɲa aḥã akã ò ya ce f̄ɔ ɲa, to, in̄e m̄ɔ yooi ò tia ɲa. Baa hai dasi Ilaaḥ naane ɲa m̄ɔ à ya ce beebe. ⁴⁸ Na n̄ɲu, ò j̄ò jiida n̄je ku k̄ɔ bei ti Ilaaḥ Baa n̄je iyi í wa lelei í k̄ɔ.

Idei amua ku cea ilu are ɲa

6 Jesu í f̄ɔ má í ni, bii ò waa ce mii iyi Ilaaḥ í j̄ile n̄je, ò ya ce laakai ɲa ò maà coo si bantuma. Bii ò waa coo si bantuma ku ba in̄e ɲa a yɔkɔ, ò kaa ba riba kãma hai bi Baa n̄je iyi í wa lelei.

² Na n̄ɲu, bii ò waa mua ilu are ɲa ngɔɔ ɲa, ò maà ti ò cã kes̄eɛɛ bei ilu muafiti ɲa à ya ce. À ya ce amua ɲa ɲai si ile bii à ya ce kut̄ɔɔ ɲa do si kpãa ɲa ku ba in̄e ɲa a saabu ɲa. N̄ɔ n̄ɔ, in̄e n̄ɲu ɲa à ba riba ɲa fei tã. ³ Amma in̄e, waati iyi ò waa mua ilu are ɲa ngɔɔ ɲa, ò maà j̄ò awɔ canga n̄je ku m̄a mii iyi awɔ n̄jeu wa ce, ⁴ ku ba amua iyi ò waa ce ɲa ò coo si afei in̄e minji. N̄ɔ Ilaaḥ Baa n̄je iyi wa ye mii fei á s̄a n̄je ribae.

Idei kut̄ɔ

(Cɔ Luku 11:2-4)

⁵ Jesu í ni, bii ò waa ce kut̄ɔ ɲa ò maà ya ce bei ilu muafiti ɲa à ya ce. À ya bi aḥã a leek̄ a ce kut̄ɔ ile bii à ya ce kut̄ɔɔ ɲa do bi tafa ɲa ku ba in̄e fei ku ye ɲa. N̄ɔ n̄ɔ, in̄e n̄ɲu ɲa à ba riba ɲa fei tã. ⁶ Amma in̄e, bii ò waa ce kut̄ɔ ɲa, ò lo hee ilaawa ò c̄imbo ɲa, ò t̄ɔ Ilaaḥ Baa n̄je be tengi bii in̄e gɔ kù waa ye ɲe, n̄ɔ Baa n̄je iyi wa ye mii iyi wa manji fei á s̄a n̄je.

⁷ Bii ò waa ce kut̄ɔ ɲa ò maà ya f̄ɔ ide akã ò maa sisi ɲa b̄eí hai m̄a Ilaaḥ ɲa à ya ce. À waa tamaa na ide nk̄ɔ ku f̄ɔi aḥã Ilaaḥ á gb̄ò kut̄ɔi aḥã. ⁸ I maà ya j̄ɔ ɲa ɲa, domi hee ò maà t̄ɔ ɲa, Baa n̄je ò m̄a bukaatai mii iyi ò ne tã ɲa. ⁹ Bei í s̄a ò ya ce kut̄ɔ ɲa wee.

Ilaaḥ Baa nwa iyi í wa lelei,

J̄ò in̄e fei ku m̄a iyi awɔ ò je in̄e kumá.

¹⁰ Naa je bommae.

J̄ò in̄e fei ku ce id̄ɔɔbie si ileu ih̄e bei à waa ce lelei.

¹¹ Mu nwa ijei aj̄ɔ fei nwa.

¹² Kpa ideu dulum du wa bei awa m̄ɔ à ya ka kpa ideu kurara iyi in̄e ɲa à ce nwa.

¹³ Maà ti ò j̄ò ka dasi kulele,

† Bii in̄e gɔ ò tilasie ò soa n̄ɲu aso Waati beebe, in̄e Romu ɲai à waa je in̄e ngboi ileu. N̄ɔ akawe ɲa ɲa do sooge ɲa ɲa à ne kpãa a tilasiò in̄e gɔ ku so ɲa aso.

Amma nya wa hai si awci Seetam.
[Domi awci ì ne bomma do gbugbã do amboe hee do
ajɔ fei. Ami.]

¹⁴ Nɔ í nyi í ni má, bii ì ya kpa ideí kurara iyi inɛ ɲa à
ce nɲe, Ilaaɔ Baa nɲe mɔ á kpa ideí kurara nɲe. ¹⁵ Am-
ma bii inɛ mɔ i ci ya kpa ideí kurara iyi inɛ ɲa à ce nɲe,
Baa nɲe mɔ kaa kpa ideí kurara nɲe.

Idei anu ku dī

¹⁶ Jesu í ni má, bii ì waa ce anu ku dī ɲa, i maà ya jò
waju nɲe ku nyisi wahala nɲe béi ilu muafiti ɲa à ya
ce. À ya kpaasi waju nɲa ku ba inɛ fei ku yɔɔ iyi à waa
dī anu. Ntɔ ntɔ ò wa n sɔ ɲei, inɛ nɲu ɲa à ba riba ɲa
fei tã. ¹⁷ Amma inɛ, bii ì waa dī anu, i wɛɛju sãa sãa ɲa
nɔ i jɔsi waju nɲe ikpo ¹⁸ ku ba inɛ ɲa a maà mà iyi ì
waa dī anu ɲa, í gbe Ilaaɔ Baa nɲe iyi í wa bii a kù
waa yɔɔ. Nɔ Baa nɲe iyi wa ye mii iyi wa manji fei, á sã
nɲe.

Amanii lele ku de

(Cɔ Luku 12:33-34)

¹⁹ Í sɔ ɲa má í ni, i maà ti i dede amani si andunyaw
ihɛ, bii tūtū ɲa aa jɔɔ, do bii á mu ate, do bii ile ɲa aa
lb do gbugbã a koo a ce ileɛ. ²⁰ Amma i dede amanii
lele bii kaa mu ate nɔ tūtū ɲa a kaa yɔɔ a bejɛɛ, nɔ ile
ɲa mɔ a kaa yɔɔ a lb a ce ileɛ. ²¹ Ntɔ ntɔ, í sãa i dede
amanii lele ɲa domi bii amanii inɛ í wa, be mɔi laakaɛ í
ya wa.

Inya kumáí ara

(Cɔ Luku 11:34-36)

²² Í ni má, ijui í je fitilai ara. Bii ijue wa ne baani, arae
fei ì wa si inya kumáí. ²³ Amma bii ijue kù waa ne
baani, arae mɔ fei í wa si ilu kukui. Na nɲu, mii iyi í ne
ku ceɛ inya kumáí, bii ilu kukui í ce, ilu kukuu á la ku
caa.

Ilaaɔ ku dasi naane

(Cɔ Luku 16:13; 12:22-31)

²⁴ Jesu í sɔ ɲa má í ni, inɛ gɔ kaa yɔɔ ku cea lafɛɛ
minji ice ajɔ. Ntɔ ntɔ, á cé inɛ akã nɔ ku bi inɛ akã,
walakɔ á jirima inɛ akã nɔ ku donda inɛ akã. I kaa
yɔɔ i too Ilaaɔ do fia ajɔ ɲa.

²⁵ Na nɲu ò wa n sɔ ɲei, i maà ya maa weewea do
mii iyi aa je i maa wɛɛɔ ɲa, walakɔ do jīne iyi aa dasi
ɲa. Kuwɛɛi amanɛ í re ije, ara mɔ í re jīne. ²⁶ I cɔ yei ɲa
iyi à waa fo lele. A kù waa gbɛ hee a da ngɔɔ a dasi
suu. Do nɲu fei, Baa nɲe iyi í wa lele wa wo ɲa. I kù
mà ɲa iyi bɛɛɛ nɲe í re ti yei ɲau be? ²⁷ Yooi si inc nɲe
na kuweweaɛ á yɔɔ ku kɔɔsi kusɔi adɔɛ baa keeke.

²⁸ To, na mii í ce ì ya maa weewea do ideí jīne ɲa. I cɔ
bei wua ɲa à ya da koko si inc sako mɛɛ. A kù waa ce
ice a ci ya nɔ a wɔ acɔ. ²⁹ Amma ò wa n sɔ ɲe, baa
Salomɔɔ ilaalu nlaɔ, do amboe nla nlaɛ fei kù ne jīne
iyi boodaɛ í to kokoi jīi ɲau be baa akã. ³⁰ Fɔfɔ í wɛɛi

nnyi do kusɛaɛ amma ala aa dasi inai. To, bii Ilaaɔ í
mua fɔfɔ ɲa iyi aa na a dasi ina booda ku sãa bɛɛɛ,
kaa yɔɔ ku mu nɲe nyau ku re fɔfɔ ɲau be de. I kù ye
naane nɲei kù la? ³¹ Na nɲu, i maà ya weewea i ni ɲa,
mii aa ka je, mii aa ka mɔ, walakɔ mii aa ka biiò ara
nwa. ³² Hai mà ideí Ilaaɔ ɲai à ya maa kpataa mii ɲau
be fei, amma Baa nɲe iyi í wa lele í mà iyi ì ne bukaatai
mii ɲau be fei ɲa. ³³ Na nɲu, i hanya titã ɲa i ce idɔɔbii
Ilaaɔ do bei aa ce i jò bommaɛ ku bɔ waju. Iyi í gbe bei
fei Ilaaɔi á kɔɔ nɲe si. ³⁴ Ajɔ fei wahalaɛ í ya tooi. Na
nɲu, i maà kpataò ala ɲa, domi ala mɔi á mà tɛɛ.

Idei kiiti

(Cɔ Luku 6:37-38, 41-42)

7 Jesu wa fɔ má í ni, i maà ya kiiti inɛ ɲa ku ba Ilaaɔ
mɔ ku maà kiiti nɲe. ² Ntɔ ntɔ, ò wa n sɔ ɲei, do
yaase bei ì ya maa kiiti inɛ ɲa, bɛɛɛ mɔi Ilaaɔ mɔ á
naa ku kiiti nɲe. Nɔ si gūa bii ì wãaò inɛ ɲa, si be mɔi
aa wãa inɛ mɔ. ³ Na mii í ce ì waa ye fɔfɔ keeke iyi í wa
si ijui kpaasie nɔ i kù ye jīi ite iyi í wa si titeɛ. ⁴ Beirei aa
ce i sɔ kpaasie i ni, jò n nyae fɔfɔ si ijue, awɔ iyi jīi ite í
wa si tɛɛ. ⁵ Awɔ ilu muafitii, jò i tako i nya jīi ite iyi í wa
si ijue titã ku ba i ye ilu sãa sãa, i bei i nya fɔfɔ iyi í wa
si ijui kpaasie.

⁶ I maà nɲɔ lege jiida nɲe ɲa si wajui kuusɔɔ ɲa ku ba
a maà tɛɛɛɛ. Nɔ i maà ti i na aja ɲa mii kumá ɲa ku
ba a maà na a sinda a ɲɔ ɲe †.

Idei kutɔɔ

(Cɔ Luku 11:9-13)

⁷ Jesu í ni má, i ya tɔɔ ɲa, aa mu nɲe. I ya dede ɲa, aa
ba ɲa. I ya cã gambo ɲa, aa cī nɲe. ⁸ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í
ya tɔɔ fei, aa mua. Inɛ mɔ iyi wa dede fei, á ba. Inɛ mɔ
iyi wa cã gambo fei, aa cīa lafɛɛ. ⁹ Yooi í wa si inc nɲe
ihɛ iyi bii amaɛ í tɔɔɛ pɛɛ á so kuta ku naa. ¹⁰ Bɛɛɛ mɔi
inɛ kãma kù wɛɛ iyi bii amaɛ í tɔɔɛ cɛɛ á so njo ku naa.
¹¹ Debei, bii inɛ iyi ì ya ce laalɔ ɲa ì mà mii jiida ku na
ama nɲe ɲa, ì waa tamaa mà Baa nɲe iyi í wa lele kaa
yɔɔ ku mua inɛ ɲa iyi à waa tɔɔɛ mii jiida ku re bɛɛɛ
ɲa?

¹² Na nɲu, mii iyi ì bi inɛ ɲa a ya ce nɲe fei, inɛ mɔ i ce
nɲa bɛɛɛ ɲa, domi iyi bei í je icui ideí kukɔsii walii ɲau
do ti woodai Moizi.

Andɛ iyi kù cī

(Cɔ Luku 13:24)

¹³ Í sɔ ɲa má í ni, koofa nla do kpãa ku cī gɔ í wɛɛ, do
minjisia ku mongolo gɔ iyi wa bɔ ala nwa. Í lb do koofa
ku mongolou ɲa, domi koofa nlaɔ do kpãa ku cīu, bi
ikui wa bɔ, nɔ inɛ nkpɔi wa too do be. ¹⁴ Amma kpãa iyi
wa bɔ bi kuwɛɛ hai tã í mante, andɛɛ kù cī. Nɔ inɛ ɲa
iyi à ye kpãau à waa tooɛ a kù kpɔ.

† Yaasei ideui í je, kuwɛɛ jiida nɲe iyi ì ne hai bi Ilaaɔ, i maà ti i
fɔ idee bi inɛ ɲa iyi à ye bei kuusɔɔ ɲa iyi a kù bi beɛɛɛ ideu ku mà,
ku ba a maà tɛɛɛɛ. Nɔ i maà ti i fɔ idee bi inɛ ɲa mɔ iyi à ye bei aja
ɲa iyi aa naa a sinda a ɲɔ ɲe.

Idei j̄i do isoe

(Cɔ Luku 6:43-44)

¹⁵ Jesu í ni má, i ya ce laakai ña do walii ilu ibo ña. À ya naa bi tu ñei do daa didɔ̄ bei angudã ña, amma ido ñña í yei bei idɔ̄ mbo ña. ¹⁶ Aa yɔkɔ i mà ña ñai si kookoosu ñña ña bei à ya mà j̄i hai si isoe. A ci ya ka isoi rezɛɛ si agũ. Nɔ a ci ya ka figi si agũ fũfũ. ¹⁷ J̄i jiida fei iso jiida í ya so, nɔ j̄i laalɔ mɔ ku so iso laalɔ. ¹⁸ J̄i jiida kaa yɔkɔ ku so iso laalɔ, bɛɛbe mɔi j̄i laalɔ kaa yɔkɔ ku so iso jiida. ¹⁹ Nɔ j̄i iyi kù waa so iso jiida fei à ya daai a dasi ina. ²⁰ Si bei à ya mà j̄i hai si isoe, bɛɛbe mɔi aa mà walii ilu ibo ña hai si kookoosu ña.

N kù mà ñe ajɔ kãma

(Cɔ Luku 13:25-27)

²¹ Jesu í ni má, kù je ine iyi wa kpem Lafɛɛ Lafɛɛ feii á na ku lb si bommai Ilaaɔ, bii kù je ine ña iyi à waa ce idɔ̄bii Baam iyi í wa lele. ²² Ajɔ ñu bɛ, ine nkɔɔ á maa ni, Lafɛɛ Lafɛɛ, a kù ce walii do irie? A kù lele inei inɔkɔ ña do irie? A kù ce maamaake nkɔ do irie? ²³ Amma an s̄ɔ ña si wajui ine fei n ni, n kù mà ñe ajɔ kãma. I sekeɛ hai bi tom, ñe iyi i kù ce idɔ̄bim ña.

Idei woo ma ile minji gɔ ña

(Cɔ Luku 6:47-48)

²⁴ Jesu í kpa ñña mɔnda má í ni, na ñu, ine iyi í gbɔ ide iyi ñ wa n fɔu ihɛ fei nɔ wa jirimaɛ, á yei bei mɔkɔ ilu bisi iyi í ma ileɛ si kuta. ²⁵ Ij̄ í rɔ, ido í k̄ í nikã, nɔ fufu nla nla í dede si ileu, amma kù cuku, domi si kutai à maa. ²⁶ Amma awɔ iyi ñ gbɔ ide iyi ñ wa n fɔu ihɛ fei nɔ kù saaluɛ, aa yei bei mɔkɔ nnyei iyi í koo í ma ileɛ si s̄ai ido. ²⁷ Ij̄ í rɔ, ido í k̄ í nikã, nɔ fufu nla nla í dede si ileu, nɔ í cuku í legɛ fei.

²⁸ Iyi Jesu í fɔ bɛɛɛ í tã, ñɔi zamaa í biti do si bei wa kɔ ña si cio. ²⁹ À bitii si na iyi í j̄ do yiikoi wa kɔ ña si, kù je bei woo kɔ ine ña si wooda ñña ñau.

Jesu í j̄ dinte gɔ í ba iri

(Cɔ Maaku 1:40-45; Luku 5:12-16)

8 Jesu í s̄ ña ide ñau ihɛ feii í bei wa kita wa hai si antai kutau. Waati iyi í kita wa ñɔi zamaa nla gɔ wa tooɛ. ² Nɔ dinte gɔ í naa í sɛɛbata si wajue í ni, Lafɛɛ, bii ñ bi, aa yɔkɔ i j̄ n ba iri n je ine iyi í má. ³ Ñɔi Jesu í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, ñ bi. Ba iri nɔ i je ine kumá. Bɛ gbakã í ba iri hai si b̄ɔɔ. ⁴ Nɔ Jesu í s̄ ña í ni, gbɔ, maã s̄ ine gɔ ideu ihɛ, amma koo nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔ, nɔ i ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuwee bei á nyisi ña iyi ñ je ine iyi í má bebei.

Jesu í j̄ amaacei ine ngboi sooge gɔ ña í ba iri

(Cɔ Luku 7:1-10; Zãa 4:43-54)

⁵ Ñɔi Jesu í bɔ Kaperanumu. Waati iyi í lb inc iluu ñɔi ine ngboi sooge c̄ɔ gɔ í koo í tɔɔ ku faaba ñu, ⁶ í ni, Lafɛɛ, amaaceɛ wa ce b̄ɔ kpasɛ, ci ya yɔkɔ ku wu baa

awɔ, wa kpãa iju nɔ nɔ. ⁷ Ñɔi Jesu í ni, í s̄a, an koo n faabaɛ. ⁸ Amma ine ngboi sooge ñau í jɛaa í ni, Lafɛɛ, n kù to i lb kpasɛm. Baa hai ihɛ fɔ ide, amaaceɛ nɔ á ba iri. ⁹ Amu takam, ñ ne ine ngbo ña iyi ñ wa n jirima, nɔ ñ ne sooge gɔ ña mɔ iyi ñ wa n gbã. Inɛ akã ñña iyi ñ bɛ á kooi, ine iyi ñ kpe mɔ á naai, nɔ ice iyi ñ ni amaaceɛ ku ce ñu í ya ce.

¹⁰ Iyi Jesu í gbɔ ideu í biti nɔ í s̄ ine ña iyi à waa tooɛu í ni, nɔ nɔ, baa si inc inei Izireli ña fei n kù ye ine iyi í yɔkɔ í dasim naane nla bei ineu ihɛ. ¹¹ An s̄ ñe, hai je Zuifu nkɔ á na ku naa hai do bii fei a buba si bommai Ilaaɔ. Ñai aa je do Aburhamu do Izaaki do Zakɔbu bala ñe ña ajɔ. ¹² Amma ñe, tɔku ñña ña iyi í j̄ ñe ña i wa bɛ aa ñyɔ ñe angule si ilu kuku. Tengi bei aa lesi awɔ si iri i maa kpatað ña. ¹³ Nɔ Jesu í s̄ ine ngboi sooge ñau í ni, bɔ kpasɛɛ. Fei ndɛɛ á ce si bei ñ dasi naaneu. Bɛ gbakã amaaceu í ba iri.

Jesu í j̄ b̄ɔ nkɔ í ba iri

(Cɔ Maaku 1:29-34; Luku 4:38-41)

¹⁴ Si anyie, Jesu í bɔ kpasɛi Pɛɛ, í koo í ba iyei aboi Pɛɛ kù waa ne baani, wa s̄ò ara gbã. ¹⁵ Ñɔi Jesu í lu awɔ nɔ ara gbãau í nya. Nɔ abou í dede í yaɛɛ.

¹⁶ Iyi alɛ í le, à naa Jesu ine ña iyi à ne inei inɔkɔ ña wa nkɔ nkɔ. Nɔ í lele inei inɔkɔ ñau do ide ku fɔ, nɔ ine ña iyi à waa ce b̄ɔ fei í j̄ à ba iri. ¹⁷ Í ce ñu ñau bei ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku k̄ iyi í ni, ñu takɛ í so gbɔgbã hai ne nwa nɔ í nya b̄ɔ nwa ña.

Inɛ ña iyi à bi Jesu ku too

(Cɔ Luku 9:57-62)

¹⁸ Ajɔ ñu gɔ, zamaa nkɔ gɔ í kaako Jesu. Iyi Jesu í ye ña ñɔi í s̄ mɔcɔɛ ñau í ni a bɔ icei tenkuu do ikpa ihɔ. ¹⁹ Hee a maa ne ñɔi woo kɔ ine ña si wooda gɔ í naa bi tɛ nɔ í ni, Mɛetu, an tooɛ bii ñ waa bɔ fei. ²⁰ Nɔ Jesu í s̄ ña í ni, ñña ña à ne kolo ña nɔ baa yei ña mɔ à ne bi ku s̄. Amma amu Amai Amanɛ n kù ne bii an koo n s̄ n s̄imi. ²¹ Nɔ ine akã mɔcɔi Jesu gɔ mɔ í ni, Lafɛɛ, j̄ n koo n si baam wa titã. ²² Amma Jesu í jɛaa í ni, awɔ de toom wa, nɔ i j̄ iku ña a si iku ñña ña.

Jesu í leek̄i fufu si tenku

(Cɔ Maaku 4:35-41; Luku 8:22-25)

²³ Si anyii ñu, Jesu í lb akɔi inyi nɔ mɔcɔɛ ña mɔ à lb à tooɛ. ²⁴ Iyi à waa ne ñɔi fufu nla gɔ í dede si tenkuu hee kutãngã ndii inyi wa bii akɔu. Amma Jesu wa s̄ ñjoo. ²⁵ Ñɔi mɔcɔ ñau à koo à j̄u à ni, Lafɛɛ, faaba wa, à waa bɔ nfe ku ce.

²⁶ Ñɔi Jesu í s̄ ña í ni, naane ku dasi ñe kù la. Na mii í ce ñ j̄ ño wa mu ñe ña.

Iyi í fɔ bɛɛɛ í tã, ñɔi í dede í la si inyi do fufuu nɔ à coko s̄m s̄m. ²⁷ Nɔ mɔcɔ ñau fei à biti à waa ni, ine di-mi yoomai ihɛ. Baa inyi do fufu ña fei à waa jirima ideɛ.

Jesu í lele inei inčkko ña hai si inē minji ɔɔ ña

(Cɔ Maaku 5:1-20; Luku 8:26-39)

²⁸ Iyi Jesu í to icei tenkuu do ikpa ih̄s si ilei Gadara, ñɔi amanē minji ɔɔ ña à fita wa hai bi ku si iku ña à kòo wa. Inē ñau à nē inei inčkko ku gaabu ntɔ ntɔ hee í j̄ inē ɔɔ ci ya j̄e ku too kp̄āu. ²⁹ Nɔ à d̄s̄ anu à ni, mii í wa si ḡm̄ei awaē ña, awɔ Amai Ilaās̄. Í naa ku kp̄ā wa iju hai waatiu kù toi? ³⁰ Nɔ à h̄ñne kuusɔɔ gaa ɔɔ ña waju à waa j̄e. ³¹ Nɔ inei inčkko ñau à tɔɔ Jesu à ni, bii ì waa lele wai, j̄ kaa mu kuusɔɔ gaa ñau ih̄s̄. ³² N̄ɔi Jesu í s̄s̄ ña í ni a koo. Nɔ à fita hai si inē ñau à koo à mu kuusɔɔ ñau. Nɔ kuusɔɔ gaa ñau fei à sei wa hai antai iri kutau à na à dasi tenkuu, inyi í j̄e ña.

³³ Woo degbe kuusɔɔ ñau à sa à nē inɔ ilu à koo à sisia inē ña ideu fei do bei à cea inē minji ñau. ³⁴ Nɔ in- ei inɔ ilu ñau fei à fita à bɔ Jesu ku cɔ. Iyi à koo à yɔɔ ñɔi à tɔɔe ku fita hai ilei ide ña.

Jesu í j̄ w̄eɣe ɔɔ í ba iri

(Cɔ Maaku 2:1-12; Luku 5:17-26)

⁹ Iyi inē ñau à tɔɔe ku fita hai ilei ide ña ñɔi Jesu í lɔ akɔi inyi í kua icei tenkuu má. Í nē ilui n̄u takae †. ² N̄ɔi inē ɔɔ ña à naa w̄eɣe ɔɔ wa, wa s̄u si makēe. Iyi Jesu í yē naane ku dasi ñɔau, nɔ í s̄s̄ w̄eɣeu í ni, baakɔɔm, maà m̄ɔngɔ temua, ñ kpa idei dulum d̄e.

³ Wee woo kɔ inē ña si wooda ɔɔ ña à wa b̄e. Iyi à gbɔ wa fɔ b̄eɣe ñɔi à waa lasabu si idɔ ña à waa ni, in̄eɣu ih̄e wa bu Ilaās̄i. ⁴ Jesu í bei í mà ide iyi à waa lasabu ñɔi í ni, na mii í ce ì waa ce lasabu laalɔ b̄eɣe ña. ⁵ Si ide minji ñau ih̄e, yoomai kufɔe í faala í re, inē ku s̄s̄ inē ɔɔ ku ni ñ kpa idei dulum d̄e, walakɔ ku ni ku dede ku n̄e. ⁶ Amma ñ bi í mà ña iyi amu Amai Amanē ñ nē gbugb̄a n kpa idei dulum dii inē ña si andunya.

Iyi í fɔ b̄eɣe í t̄ã ñɔi í s̄s̄ w̄eɣeu í ni, dede í so makēeé í bɔ kpas̄e.

⁷ N̄ɔi w̄eɣeu í dede í nē idee. ⁸ Wee inē nkɔɔ nkɔɔ í wa b̄e. Iyi à yɔɔ b̄eɣe ñɔi n̄jo í mu ña à waa saabu Ilaās̄ do iyi í na amanē dimii yikou b̄e.

Jesu í kpe Matie

(Cɔ Maaku 2:13-17; Luku 5:27-32)

⁹ N̄ɔi Jesu í dede hai b̄e í bɔ inɔ iluu. Iyi wa nē ñɔi í yē m̄akɔ ɔɔ iyi à ya kpe Matie wa buba ile bi ku gba fiai l̄empoo. N̄ɔi í s̄s̄ í ni, toom wa. Nɔ Matie í dede í tooe.

¹⁰ Si anyie Jesu wa j̄e kpas̄eí m̄akɔ, ñɔi woo gba fiai l̄empoo do inē nkɔɔ ɔɔ ña má iyi kuw̄e ña kù s̄ia à naa à buba bi Jesu do m̄akɔe ñau. ¹¹ Wee Farisi ɔɔ ña à yē ña, nɔ à bee m̄akɔe ñau à ni, na mii í ce M̄eetu n̄j̄e wa j̄e do woo gba fiai l̄empoo do inē laalɔ ña. ¹² Iyi Jesu í gbɔ ide ñɔau ñɔi í ni, ilu baani ña a kù nē bukaatai ilu iw̄ɔ bii kù j̄e b̄s̄ ña. ¹³ N̄i wa n s̄s̄ ñei, n kù naa ku kpe inē dee ña, amma dulum ñai ñ naa ku kpe. I koo í

† ILUI N̄U TAKAE KÙ j̄e Betelehemu bii à buu. Kù nɔ kù j̄e Nazareti bii à biie. Amma Kaperanumui wa f̄āa, ilu bii í buba wa ceò icee.

bee yaasei kukɔu iyi í ni, Ilaās̄ í ni, ñ bi í ce araarei n̄j̄e ña ku re í ceem kuwee.

Idei anu ku d̄i

(Cɔ Luku 5:33-39; Maaku 2:18-22)

¹⁴ Wee Z̄āa woo dasi inyi m̄o í nē m̄akɔ ña. M̄akɔe ñau à naa bi Jesu nɔ à b̄eɣe à ni, na mii í ce awa do Farisi ñau à ya ka d̄i anu amma awɔ, m̄akɔe ña a ci ya d̄i anu. ¹⁵ Nɔ Jesu í j̄e ña í ni, kpaasii m̄akɔ tit̄ɔ ña aa nē inɔ kufɔ ɔɔ waati iyi m̄akɔ tit̄ɔu í wa inɔ ñɔai? Aawo, amma ajɔ ɔɔ wa naa iyi aa nya m̄akɔ tit̄ɔu hai si inɔ ña. Waati b̄eɣe aa d̄i anu.

¹⁶ N̄ɔi í kpa ña m̄anda í ni, inē ɔɔ kaa sɔ jaae ngbo do tit̄ɔe ku t̄akɔe. Bii í ce b̄eɣe, tit̄ɔu á ga jaae ngbou ku k̄ɔsi. ¹⁷ B̄eɣe m̄o a ci ya dasi v̄eɣe tit̄ɔ iyi wa gba si b̄ɔɔɔ bata ngbo ña. Bii ì ce b̄eɣe, b̄ɔɔɔ bata ngbo ñau aa gai, nɔ v̄eɣu ku nik̄ā, b̄ɔɔɔ ñau m̄o á ce nfe. Á ya dasi v̄eɣe tit̄ɔi si b̄ɔɔɔ tit̄ɔ ña. Baa bii wa gba, b̄ɔɔɔ kaa ga.

Idei ama inaaboí Zairusi do inaabo iyi í lu ib̄ɔi Jesu

(Cɔ Maaku 5:21-43; Luku 8:40-56)

¹⁸ Si waati iyi Jesu wa s̄s̄ ña ideu ih̄e ñɔi inē ngbo ɔɔ í naa í s̄eɣbata si wajue í ni, ama inaabom wee í ku n̄sei n̄sei, amma naa le sie awɔ ku j̄i má. ¹⁹ Nɔ Jesu í dede do m̄akɔe ña à too m̄akɔu.

²⁰ Waati iyi à dasi kp̄ā à waa nē, inaabo ɔɔ wa too ña. Abou wa ce b̄s̄ɔi awɔ ku mu hai ad̄s̄ maateji wa. N̄ɔi í bɔ do anyii Jesu í koo í lu it̄i ib̄ɔe. ²¹ Í ce b̄eɣe si na iyi í j̄ ì fɔ si id̄e í ni, baa bii jaae ñ ba ñ lu an ba iri. ²² N̄ɔi Jesu í sinda í cɔɔ nɔ í ni, abooyi, maà m̄ɔngɔ temua, naaneí í faabae. B̄e gbak̄ā abou í ba iri.

²³ N̄ɔi Jesu í m̄asi is̄eɣeé í to kpas̄eí inē ngbou í yē woo f̄ā gaas̄iai iku ña do zamaa nla nla ɔɔ wa d̄s̄ anu. ²⁴ Nɔ í ni, í fita hai ih̄e. Ama inaabou kù ku, wa s̄i n̄jooi, nɔ à waa yaakoē. ²⁵ N̄ɔi Jesu í j̄ ì inē ñau à fita nɔ í lɔ í mu awɔi mud̄̄eɣu nɔ í dede. ²⁶ Nɔ laabaauí ideu í fangaa si ileu fei.

Jesu í j̄ f̄eɣu minji ɔɔ ña à yē ilu

²⁷ Nɔ Jesu í nē hai b̄e. Si is̄eɣeɣe f̄eɣu minji ɔɔ ña à tooe à waa d̄s̄ sie anu, à waa ni, t̄akui ilaalu Davidi, ce araare nwa í j̄ ì ka yē ilu. ²⁸ N̄ɔi Jesu í nē hee í to kpas̄e. Nɔ f̄eɣu ñau à naa bi t̄e nɔ í bee ña í ni, ì dasi naane ña iyi an yɔɔ n̄ coo? Nɔ aña m̄o à ni, oo, Laf̄e. ²⁹ Nɔ Jesu í lu iju ñɔau í ni, ku ce n̄j̄e si bei ì dasi naane ña. ³⁰ Nɔ à yē ilu. Nɔ Jesu í s̄s̄ ña í k̄ɔk̄ɔn du ña í ni, í gbɔ ña, í maà s̄s̄ inē ɔɔ ideu ih̄e. ³¹ Amma iyi à sek̄e gbak̄ā à l̄si laabaauí Jesuu ku sisi si ileu fei.

Jesu í j̄ dek̄i ɔɔ í gbɔ ide

³² Nɔ Jesu do m̄akɔe ña à nē hai b̄e, ñɔi à naa Jesu inē ɔɔ wa. In̄eɣu inei inčkko dek̄i ɔɔ í muu. ³³ Nɔ Jesu í lele inei inčkko. Iyi í lelee gbak̄ā nɔ m̄akɔu í l̄si ide ku fɔ. Inē ña à biti à wasi ku ni, a kù yē dimie si ilei Izireli ajɔ

kāma. ³⁴ Amma Farisi n̄au à ni, Seetam ilaalui inei in-
c̄cko n̄au i muaa gbugbã ku leleò n̄a.

Jesu í ce araarei in̄e n̄a

³⁵ Jesu wa dabii dabii si ilu nla n̄a do si il̄eeko n̄a, wa
k̄o in̄e n̄a si cio ile bii Zuifu n̄a à ya ce kut̄c̄c̄o n̄a n̄a,
n̄o wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaḥ̄ n̄o í j̄ò b̄c̄c̄o n̄a
do k̄c̄c̄o n̄a fei à ba iri. ³⁶ Iyi í ye zamaau, araare fei í
muu, domi à w̄e do biti, in̄c̄ n̄a fei í f̄o, à w̄e n̄a bei
angudã n̄a iyi a k̄u n̄e woo degbe. ³⁷ N̄c̄o í s̄c̄c̄o m̄c̄c̄e n̄a í
ni, amaaje iyi í j̄ra í to ku da í k̄c̄c̄o, amma woo da n̄au a
k̄u k̄c̄c̄o. ³⁸ Na n̄n̄u, i t̄c̄c̄o ilu ikou ku be woo da n̄a wa
má.

Irii m̄c̄c̄o maateegi n̄au

(C̄o Maaku 3:13-19; Luku 6:12-16)

10 Si anyii n̄n̄u, Jesu í k̄pe m̄c̄c̄o maateegi n̄au í
t̄c̄c̄o n̄a bi t̄e. N̄o í mu n̄a yiiko a leleò inei in-
c̄cko n̄a n̄o a j̄ò k̄c̄c̄o n̄a a ba iri do in̄e n̄a iyi à waa ce
b̄c̄c̄o dimi ikã ikã fei. ² Irii woo be maateegi n̄au wee.
Sinte, Sim̄c̄c̄o iyi à ya k̄pe Pīēu do if̄c̄e Anderee, do ama
minjii Zebedee n̄a Zaaki do if̄c̄e Zãa, ³ do Filipu do
Baatelemi, do Tomaa, do Matie iyi í tako í je woo gba
fiái l̄empoo, do Zaaki amai Alifee do Tadee, ⁴ do Sim̄c̄c̄o
ineí igbei Zelbtu †, do Zudasi Isikarioti, in̄e iyi á na ku
zambāe.

Jesu í be m̄c̄c̄o maateegi n̄au

(C̄o Maaku 6:7-13; Luku 9:1-6)

⁵ Jesu í be amane maateegi n̄au n̄o í s̄c̄c̄o n̄a bei n̄n̄u í bi
a ce. Í ni, i maà b̄o bi dimi mmu n̄a, n̄o i maà lo si ilui
ineí Samari kāma n̄a. ⁶ Amma i b̄o bi inei Izireli n̄a, ān̄a
iyi à n̄ȳo bei ama angudã n̄a. ⁷ I koo i waazo n̄a i ni,
Ilaaḥ̄ í maai ku je bommae. ⁸ N̄o i j̄ò b̄c̄c̄o n̄a a ba iri n̄o i
j̄i iku n̄a, i j̄ò d̄inte n̄a a ba iri a je in̄e kumá, n̄o i lele inei
inc̄cko n̄a iyi à wa si in̄e n̄a. Si bei ì ba hai n̄e kusã n̄a,
in̄e m̄c̄c̄o i na hai n̄e kusã. ⁹ I maà ti i so fia n̄a. ¹⁰ I maà ti
i so b̄c̄c̄o, i maà ti i so ib̄c̄o minjisia, wala baata, wala
golo. I maà so mii n̄au be kāma n̄a si na iyi í j̄ò woo ce
ic̄e í n̄e k̄p̄ai a náa bukaatai mii iyi í n̄e ku maa w̄eò.

¹¹ Bii ì to ilu nla walak̄o si il̄eeko ḡo, i d̄ede in̄e iyi í jesi
ku gba n̄e, n̄o i buba k̄pas̄ēe be n̄a hee ku to āj̄o iyi ì
waa n̄e hai si iluu. ¹² Bii ì lo k̄pas̄ēe ḡo i ya ce in̄e n̄au f̄c̄c̄o i
ni n̄a, laakai ku s̄u ku w̄e do in̄e. ¹³ Bii à gba n̄e, laakai
ku s̄u á w̄e do ān̄ai, amma bii a k̄u gba n̄e, á baa si
n̄e. ¹⁴ Si ilu ḡo wala si k̄pas̄ēe ḡo, bii in̄e n̄au à k̄o ku gba
n̄e, hee má je a ḡb̄c̄o ide n̄e, i n̄e hai be n̄o i gbugbã
n̄a irurui baata n̄e n̄a ku ba ku je n̄a s̄ēda iyi kiitii
Ilaaḥ̄ á naa si n̄a. ¹⁵ N̄c̄o n̄c̄o, an s̄c̄c̄o n̄e, si āj̄o kiitii, Ilaaḥ̄
á ce araarei inei Sodomu do Ḡc̄m̄c̄c̄o †† n̄a ku re inei ilu
dimi bēbe n̄e be

† igbei ZELBTU inei igbei Zelbtu n̄a i waa jabu ku ba Zuifu n̄a a
n̄e ara n̄a hai si āw̄o inei Romu n̄a. †† SODOMU DO ḠC̄M̄C̄C̄O Ilu min-
ji n̄au, Ilaaḥ̄ í tako í l̄ege n̄a à k̄paò bomma si na iyi í j̄ò dulum dii in̄e
n̄a n̄a í caa.

Ijuukpã iyi á naa

(C̄o Maaku 13:9-13; Luku 21:12-17)

¹⁶ Jesu í s̄c̄c̄o n̄a má í ni, wee ñ wa n̄ be n̄e n̄o aa ye n̄ai
bei angudã n̄a si in̄c̄o m̄bo n̄a. Na n̄n̄u, i j̄ò i n̄e bisi bei
n̄jo n̄a, ‡, n̄o i je hai ce laal̄o bei ankasiidi n̄a. ¹⁷ N̄o i ce
laakai n̄a si na iyi í j̄ò in̄e ḡo n̄a aa na a mu n̄e a b̄c̄c̄o n̄e
bi ku ce kiiti, aa n̄o a cã n̄e ile bi ku ce kut̄c̄c̄o n̄a n̄a.
¹⁸ Aa b̄c̄c̄o n̄e si wajui ilu ile n̄a do bi amanlu n̄a na irim,
ku ba i je s̄ēdam si waju n̄a n̄a do bi dimi mmu n̄a.
¹⁹ Amma bii à b̄c̄c̄o n̄e bi ku kiiti, i maà ti i biti do ide iyi
aa f̄o n̄a wala do yaase bei aa f̄c̄c̄o n̄a. Bii waatiu í to,
Ilaaḥ̄ á mu n̄e ide iyi aa f̄o n̄a. ²⁰ N̄o ide iyi aa f̄o n̄a
kaa je ide n̄e, á naai hai bi Hundei Ilaaḥ̄ Baa n̄e iyi í
wa si n̄e.

²¹ In̄e ḡo n̄a aa zamba if̄c̄o n̄a n̄a walak̄o igbã n̄a n̄a
ku ba a k̄pa n̄a. Bēbe m̄c̄c̄o baa n̄a aa maa cea ama
n̄a n̄a. Amu n̄a m̄c̄c̄o aa dede si baa n̄a n̄a ku ba a
k̄pa n̄a. ²² In̄e fei á cé n̄e na irim, amma in̄e iyi í temua
hee k̄c̄c̄o á ba faaba. ²³ Bii à waa k̄pã n̄e iju si ilu ḡo i sa i
b̄c̄c̄o ilu mmu. N̄c̄o n̄c̄o, an s̄c̄c̄o n̄e, i kaa dabii si ilei Izireliu i
k̄pa irie n̄a amu Amai Amane n̄o to wa.

²⁴ Ama cio ci ya re woo k̄s̄ie, amaace m̄c̄c̄o ci ya re
laf̄ēe. ²⁵ Na n̄n̄u, í s̄ia ama cio ku jesi a cea n̄n̄u bei à
cea woo k̄s̄ie. Bēbe m̄c̄c̄o, í s̄ia amaace m̄c̄c̄o ku jesi a cea
n̄n̄u bei à cea laf̄ēe. Bii à waa k̄pe amu ilu k̄pas̄ēu
Seetam, aa s̄c̄c̄o in̄e inei k̄pas̄ēe n̄au iri laal̄o iyi í re bēbe.

Njoi in̄e iyi í j̄ò i ce n̄a

(C̄o Luku 12:2-7)

²⁶ N̄o Jesu í ni má, do n̄n̄u fei i maà ce n̄jo n̄a n̄a, do-
mi nḡc̄ḡo k̄u w̄e iyi wa manji iyi kaa fita gbugbã, n̄o
asii kāma k̄u w̄e iyi a k̄aa na a mà. ²⁷ Iyi ñ wa n̄ s̄c̄c̄o n̄e
si ilu kuku, i f̄c̄c̄o si in̄ya kumá n̄a. Iyi ì ḡb̄c̄o si asii n̄a i cã
k̄ēs̄ēd̄ēe. ²⁸ I maà ce njoi in̄e n̄a iyi aa k̄pa ara n̄n̄u
akã, n̄o a kaa ȳc̄k̄o a k̄pa hunde. Amma i ce njoi in̄e iyi
á ȳc̄k̄o ku k̄pa ara do hunde āj̄o si ina iyi ci ya ku. ²⁹ A ci
ya ta ama yei minji s̄u akã ba. Do n̄n̄u fei, Ilaaḥ̄ wa
mà baani n̄a. Baa akã n̄a ci ya n̄o ku ku iyi k̄u je do
kumàs̄ie. ³⁰ In̄e m̄c̄c̄o, hee do ntoí iri n̄e n̄a fei Ilaaḥ̄ í mà
j̄ra n̄a. ³¹ Na n̄n̄u, i maà ce n̄jo n̄a, bēēe n̄e í re yei n̄a
hee bii í j̄i.

³² Na n̄n̄u, in̄e iyi í f̄o si wajui amane n̄a í ni n̄n̄u í
gbam, amu m̄c̄c̄o an gbaa si wajui Baam iyi í wa lele.

³³ Amma in̄e iyi í k̄sim si wajui amane n̄a, amu m̄c̄c̄o an
k̄s̄ie si wajui Baam iyi í wa lele.

K̄u je laakai ku s̄u, ijai

(C̄o Luku 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ Í s̄c̄c̄o n̄a má í ni, i maà tamaa mà laakai ku s̄u ñ
naa n̄e wa si andunya. Aawo, ijai ñ naaò wa. ³⁵ Ñ naa
ku k̄osi ama in̄em̄c̄c̄o do bāēi, ama inaabo m̄c̄c̄o do
iyee, aso m̄c̄c̄o m̄c̄c̄o do iyei m̄c̄c̄o. ³⁶ Inei k̄pas̄ēe n̄e n̄ai
aa je m̄bēe n̄e n̄a.

‡ I j̄ò I NE BISI BEI NJO N̄A I C̄O K.A. 3:1. Í ni n̄jo í n̄e bisi í re in̄ai sako
iyi Ilaaḥ̄ í taka fei.

³⁷ Ine iyi í bi baæ walakɔ iyee í rem, lafɛe kù to ku je inem. Bæbe mɔi ine iyi í bi ama inemɔkɔe walakɔ ama inaaboe í rem, lafɛe kù to ku je inem. ³⁸ Ine iyi kù jesi nɔu ku so jii ku gaau ku toom do wa, kù to ku je inem. ³⁹ Ine iyi í bi ku je kuwæe do idɔɔbie á na ku kuæ. Amma ine iyi í kɔsi kuwæe na irim, lafɛe á na ku báa nɔ nɔ.

Idei riba

(Cɔ Maaku 9:41)

⁴⁰ Jesu í ni má, ine iyi í gba ɛe í gbam nii, nɔ ine iyi í gbam í gba ine iyi í bɛm wai. ⁴¹ Ine iyi í gba walii si na iyi í jò Ilaaɔ́ í bɔɔ wa, Ilaaɔ́ á na nɔu mɔ ribai walii, nɔ ine iyi í gba amanɛ iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ́ si na iyi í jò í je dee dee, Ilaaɔ́ á na nɔu mɔ ribai ine dee dee. ⁴² Ine mɔ iyi í mua taaka gɔ baa inyi tûtũ si na iyi í jò í je mɔɔm, ñ wa n sɔ ɛe, lafɛe kaa kua ribæ pai.

Woo bei Zãa ɛa

(Cɔ Luku 7:18-35)

11 Waati iyi Jesu í sɔ mɔɔ maateejie ɛa ide ɛa fei í tã, ɛi í ne hai be í koo í dabii si ilui Galilee ɛa í kɔ ine ɛa si cio nɔ í ce nɛa waazo. ² Wee waati bæbe Zãa woo dasi inyi í wa piisɔ. Nɔ hai ile piisɔ be í gbɔ baau icei Jesu iyi á ya kpe Kirisi. Nɔ í be sie mɔɔe gɔ ɛa ³ a koo a beee a ni, awɔ í je ine iyi Ilaaɔ́ á na ku be wau? Mà ka degbe ine mmu gɔ. ⁴ Nɔ Jesu í je nɛa í ni, i koo i sisia Zãa mii iyi ì ye do iyi ì gbɔ ɛa. ⁵ Fæju ɛa à waa ye ilu, woo sukute ɛa à waa ne dee dee, dinte ɛa à ba iri à je ine kumá, dekí ɛa à waa gbɔ ide, iku ɛa à jii, nɔ a waa sisia ilu are ɛa laabaau jiida. ⁶ Ilu inc didɔi ine iyi kaa nyid anyi si naane ku dasie na irim. ⁷ Iyi mɔɔi Zãa ɛa à gbɔ bei Jesu í fɔ, ɛi à sinda à ne. Waati iyi à waa ne, ɛi Jesu í lɔsi ku sisia zamaau idei Zãa í ni, mii ì bɔ ku cɔ si gbaɔu ɛa. Fɔfɔ iyi fufu wa yaya? Aawo. ⁸ To, mii ì bɔ ku cɔ ɛa. Mà mɔɔ iyi wa dasi ibɔ ku sãau. Aawo, ine ɛa iyi à waa dasi ibɔi fia nkɔ, aɛai à ya wa kabai ilaalu ɛa. ⁹ To, mii ì bɔ ku cɔ ɛa. Mà waliii ì bɔ ku cɔ ɛa. Oo, nɔ nɔ an sɔ ɛe, inæu be í re baa walii. ¹⁰ Zãai kukɔi idei Ilaaɔ́ wa fãa tengi bii í ni, Ilaaɔ́ í ni, wee ñ be woo sisi idem wa si wajue iyi á teese kɔæ. ¹¹ Nɔ nɔ an sɔ ɛe, si inc ine ɛa iyi in-aabo ɛa à bí fei, kãma nɛa kù wæe iyi í re Zãa woo dasi inyi. Amma do nɔu fei, baa ine iyi í kere í re si bommai Ilaaɔ́ í roo. ¹² Hai waati iyi Zãa í sinti ku waa-zo hee do nsei fei bommai Ilaaɔ́ wa bɔ wajui do gbugbã, nɔ ilu gbugbã ɛa à ya baa †. ¹³ Moizi í fɔ idei bommau si woodæ. Nɔ walii ɛa mɔ, aɛa fei à fɔ idee hee í koo í to wa si waatii Zãa woo dasi inyi. ¹⁴ Ì gbɔ ɛa iyi à ni Elii á na ku naa. Bii ì jesi i gbɔ idem ɛa, Zãai í je Elii. ¹⁵ Ine iyi í ne ití iyi á gbɔð ide, ku gbɔ.

† *BOMMAI Ilaaɔ́...à ya baa Do yaase mmu gɔ iyi ine á yɔkɔ ku gbɔð má wee, ine ɛa à wasi ku ce kookaai a ba a je inei bommai Ilaaɔ́u. Nɔ ine ɛa iyi à waa jabu nɔ nɔ, aɛai aa bɔ si.*

¹⁶ Yooi an wãð inei nsei ɛa ihɛ. À yei bei amu ɛa iyi à waa buba bantuma à sɔ nje à waa ni, ¹⁷ à fã nɛe yee nɔ i kù jojo ɛa, nɔ à kɔ nɛe irii iku ɛa nɔ i kù kpata ɛa. ¹⁸ Ñ ni bæbei si na iyi í jò waati iyi Zãa woo dasi inyi í naa í ya dɛ anu nɔ ci ya mɔ vɛe, nɔ à ni í ne inei incɔkoi. ¹⁹ Nɔ iyi amu Amai Amanɛ ñ naa, ñ ya n je nɔ n maa n mɔ, nɔ ine ɛa à ni ñ bi ije nɔ ñ je woo mɔ atɛ, nɔ ñ je kpaasii woo gba fia lɛmpoo ɛa do ilu dulum ɛa. Do nɔu fei, à ye iyi bisii Ilaaɔ́ í je dee dee na ice ɛa iyi wa ce.

Ilu ɛa bii ine ɛa à kɔ ku dasi Jesu naane

(Cɔ Luku 10:13-15)

²⁰ Nɔ Jesu í lɔsi ku gbagba si inei ilu ɛa bii í ce maamaake nkɔ nkɔ ɛa si na iyi í jò a kù kpaasi idɔ. ²¹ Í ni, inc kufɔ nla nlaí á je tu ɛe, iɛe inei Kɔrazɛe ɛa. Iɛe mɔ inei Besaida ɛa, inc kufɔ nla nlaí á je tu ɛe. Maamaake ɛa iyi à ce si ilu nɛe ɛa ihɛ, bii í je Tii do Sidɔɔ ††. à coo wo, inei ilu ɛa aa dɛ saaki a kpatað na irii dulum du ɛa nɔ a kpaasi idɔ hai ku kpe. ²² Na ɛi í jò ñ wa n sɔ ɛe iyi si ajɔi kiituu ijuukpãi inei Tii do Sidɔɔ ɛa á tia tu ɛe. ²³ Iɛe mɔ, inei Kaperanumu ɛa, ñ waa tamaa ɛa aa so ɛe hee lelei? Aawo, aa keke ɛe hee bi ku wai iku ɛa. Nɔ nɔ, maamaake nkɔ nkɔ iyi ñ ce si ilu nɛe, bii í je Sodomui ñ coo wo, iluu á wæe baa nnyi. ²⁴ Na ɛi í jò ñ wa n sɔ ɛe iyi si ajɔi kiituu ijuukpãi inei Sodomu ɛa á tia tu ɛe.

I naa wa bi tom i naa i gba kusími

(Cɔ Luku 10:21-22)

²⁵ Waati bæbe ɛi Jesu í ni, Baaba, awɔ iyi ì je Lafɛe ilele do ile, ñ wa n saabue do iyi ì singaa ilu bisi do woo mà ɛa mii ɛa ihɛ nɔ ñ nyisi amu ɛa. ²⁶ Í sãa Baaba, si na iyi í jò bæbei ì bi.

²⁷ Nɔ í sɔ ine ɛa í ni, Baam nii í daam mii fei si awɔ. Ine kãma kù mà amu Amau bii kù je Baau. Nɔ ine kãma kù mà Baau bii kù je amu Amau do ine ɛa iyi ñ bi n nyisi ɛa.

²⁸ Iɛe iyi ì gbæji nɔ aso wa wɔ ɛe fei i naa wa bi tom an mu nɛe kusími. ²⁹ I jesi n lesi ɛe zuugum nɔ i gba idei ciom ɛa, si na iyi í jò amuu amanɛ kurɔ do woo kaye arai. Bii ì waa ce bæbe ɛa, aa ba kusímii hunde nɛe ɛa. ³⁰ Nɔ nɔ, zuugum nɔu kù gaabu nɔ aso iyi an kã nɛe kù wo.

Jesu do ajɔi kusími

(Cɔ Maaku 2:23-28; Luku 6:1-5)

12 Si anyii ajɔ minji, ajɔi kusími gɔ, Jesu do mɔɔe ɛa à waa too kɔi ile gɔ. Nɔ wee ari wa kpa mɔɔe ɛa ɛi à wɔ amaaje iyi à gbɛ si ileu à nunu ijue si awɔ à waa ɛe. ² Wee Farisi gɔ ɛa à wa be. Iyi à yɔɔ ɛi à sɔ Jesu à ni, cɔ, mɔɔe ɛa à waa ce mii iyi a kù ne kɔɔai ku ce si ajɔi kusími. ³ Amma Jesu í je nɛa í ni, i kù cio mii iyi Davidi í ce si waati iyi ari wa kpa nɔu do inæ

†† *Tii do Sidɔɔ Ilaaɔ́ í kpa inei ilu ɛa si na iyi í jò kuce nɛa ɛa kù sãa.*

ɲa? ⁴Í lo kpasɛi Ilaaɖ nɔ í so pɛɛ iyi à jileá Ilaaɖ í je, nɲu do inɛɛ ɲa. Nɔ wee a kù nɛ kpãai pɛɛu ku je, í gbe woo weei Ilaaɖ ɲa aɲa akã. ⁵Mà i kù cioɛ si tiai woodai Moizi ɲa iyi si ajɔi kusĩmi woo wee ɲa iyi à ya nɛ ice si kpasɛi Ilaaɖ a kù waa jirima ajɔi kusĩmi? Do nɲu fei, a kù je ilu taale ɲa. ⁶Amma an sɔ ɲe iyi inɛ gɔ í wa ihɛ iyi í nɛ bɛɛɛ í re kpasɛi Ilaaɖ. ⁷Kukɔi ideɪ Ilaaɖ wa fɔ í ni, Ilaaɖ í ni, n̄ bi i ce araarei nje ɲa ku re i ceem kuwee. Bii í je ì mà yaasei ideu bɛ ɲa wo i kaa maa ye taalei hai nɛ taale ɲa. ⁸Nɔ aa mà ɲa iyi amu Amai Amanɛi n̄ je inɛ ngboi ajɔi kusĩmi.

Inɛ iyi awɔ akãɛ í ku

(Cɔ Maaku 3:1-6; Luku 6:6-11)

⁹Nɔ Jesu í nɛ hai bɛ í koo í lo ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔɔɔ. ¹⁰Wee mɔkɔ gɔ í wa bɛ, awɔ akãɛ í ku í gbe. Nɔ inɛ ɲa iyi à wa beu à bee Jesu à ni, wooda í na inɛ kpãa ku jɔ inɛ ku ba iri si ajɔi kusĩmi? À waa fɔ bɛɛbei ku ba a ye taaleɛ. ¹¹Nɔ Jesu í je ɲa í ni, bii inɛ gɔ nɲɛ í nɛ angudã akã nɔ í koo í dasi inɔ isa baa bii ajɔi kusĩmii, lafɛɛ kaa nyaa? ¹²Amanɛ í bei í re angudã hee bii í j̄i. Na nɲu, inɛ í nɛ kpãa ku ce mii jiida si ajɔi kusĩmi. ¹³Nɔ Jesu í sɔ mɔkɔ í ni, tɛ awɔɛ. Iyi í tɔɔ nɔ í baa dee dee bei awɔ akãu má. ¹⁴ɲɔi Farisi ɲau à fita à koo à waa busi nje bei aa ce a kpaɔ Jesu. ¹⁵Amma Jesu í mà si ɲa nɔ í nɛ hai bɛ.

Jesu í je woo ce ice iyi Ilaaɖ í cica

Waati iyi Jesu wa nɛ, zamaa nla nla gɔ í tooɛ. Nɔ í j̄ɔ inɛ ɲa iyi à je bɔɔ ɲa fei à ba iri. ¹⁶Amma í sɔ ɲa í kɔnkɔn du ɲa í ni a maɔ sɔ inɛ gɔ inɛ iyi nɲu í je. ¹⁷Í j̄ɔ à ba iri ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku kɔ, iyi í ni,

¹⁸Ilaaɖ í ni,

Woo ce icɛm iyi n̄ cica wee.

Nɲui n̄ bi jiida, siei inɔ didɔm fei í ya wa.

An daa si Hundem,

Nɔ ku sisia dimi fei dee dee ku jem.

¹⁹Kaa ce kakɔ do inɛ gɔ hee ku la sie.

Bɛɛbe mɔi kaa kosi inɛ ɲa ija si inɔ ilu pai.

²⁰Kaa tambɔ ama j̄i iyi í kɔmba wa bi ku ce,

Nɔ kaa kpa fitila iyi inya kumáɛ kù la †,

Hee waati koo to si bii á j̄ɔ dee dee ku jem ku kãmia inɛ fei,

²¹nɔ kpãa ku cɔi dimi fei kú wa sie.

Jesu wa kɔɔ araɛ

(Cɔ Maaku 3:22-30; Luku 11:14-23)

²²Si anyii nɲu, à naa Jesu mɔkɔ gɔ wa iyi inɛi inɔkɔkɔ í j̄ɔ í fɛɛju nɔ í dekí. Nɔ Jesu í faaba inɛɛu, í j̄ɔ wa ye ilu nɔ wa fɔ ide. ²³Nɔ zamaau fei í biti à waa ni, debei, á je tɔkui Davidiu mbe. ²⁴Amma iyi Farisi ɲau à gbɔ ideu, ɲɔi à ni, mɔkɔ ihɛ wa lele inɛi inɔkɔkɔ ɲai do gbugbã Beelizebuu ††. ilaalu ɲa. ²⁵Si bei Jesu í mà lasabu ɲa,

† ama j̄i... FITILA IYI INYA KUMÁɛ KÙ La ama j̄i do fitilau inɛ ɲa iyi gbugbã ɲa kù lai wa fãa. †† BEELEZEBUU iri iyi à sɔ Seetam nii.

ɲɔi í sɔ ɲa í ni, bomma iyi inɛɛ ɲa à waa ja aɲa duusɔɔ á na ku gbe ngbe. Bɛɛbe mɔi ilu walakɔ kpasɛ gɔ iyi inɛɛ ɲa à waa ja aɲa duusɔɔ kaa na ku kpe. ²⁶Na nɲu, bii Seetam wa lele araɛ, wa ce igũ do araɛi, bommaɛ kaa kpe. ²⁷Bii í je do gbugbã Beelizebuu n̄ wa n leleò inɛi inɔkɔkɔ ɲa, to, do gbugbã yooi mɔkɔ nɲɛ ɲa mɔ à waa leleò ɲa. Debei aɲa taka ɲa aa ye taale ɲɛ. ²⁸Amma bii do gbugbã Hundei Ilaaɖi n̄ wa n leleò inɛi inɔkɔkɔ ɲau, nɲu bɛ wa nyisi iyi Ilaaɖ í sinti ku je bommaɛ si anini nɲɛ.

²⁹Beirei inɛ á ce ku lo kpasɛi inɛ iyi í nɛ gbugbã ku coo ile bii kù je í tako í d̄i ilu gbugbãu. Amma bii í d̄u à yɔkɔ ku coo ile.

³⁰Inɛ iyi kù je tom, mbɛem nii. Inɛ iyi kù waa bam ku tɔtɔ, wa fangaɛi. ³¹Na ɲɔi í ce n̄ wa n sɔ ɲɛ, Ilaaɖ á yɔkɔ ku kpa ideɪ dulum do arabu fei. Amma inɛ iyi wa bu Hundei Ilaaɖ, kaa ba a kpa ideɪ dulum dɛɛ pai. ³²Bii amanɛ wa fɔ laalɔi Amai Amanɛ Ilaaɖ á yɔkɔ ku kpa ideɪ dulum dɛɛ. Amma inɛ iyi wa fɔ taalei Hundei Ilaaɖ kaa ba a kpa ideɪ dulum ndɛɛ hai nnyi hee do ala fei.

J̄i do isoe

(Cɔ Luku 6:43-45)

³³Jesu í sɔ ɲa má í ni, à ya mà j̄i hai si isoe. J̄i jiida iso jiida í ya so, amma j̄i laalɔ, iso laalɔ í ya so. ³⁴Inɛ inɛ buu ɲai bei njo wukuku. Inɛ inɛ laalɔ ɲa, beirei aa ce í fɔ ide jiida ɲa. Mii iyi wa kɔ si idɛɛ nɲui geɛɛ í ya fɔ. ³⁵Inɛ jiida ide jiida í ya fɔ. Nɔ ide jiida í ya naai hai si ide jiida iyi wa singa si idɛɛ. Bɛɛbe mɔi inɛ laalɔ ide laalɔ í ya fɔ. Nɔ ide laalɔ mɔ í ya naai hai si ide laalɔ iyi wa singa si idɛɛ. ³⁶An sɔ ɲɛ, ide nfe iyi inɛ ɲa à waa fɔ fei, Ilaaɖ á na ku bee ɲa si ajɔi kiitiu, ³⁷domi hai si ideɪ Ilaaɖ á kiitiɛ, nɔ ku kpeɛ hai nɛ taale walakɔ ilu taale.

Inɛ ɲa à ni Jesu ku ce maamaake

(Cɔ Maaku 8:11-12; Luku 11:29-32)

³⁸ɲɔi woo kɔ inɛ ɲa si wooda do Farisi gɔ ɲa à sɔ Jesu à ni, Mɛɛtu, à bi i ce maamaake gɔ iyi á nyisi wa iyi Ilaaɖi í bɛɛ wa. ³⁹Amma Jesu í je ɲa í ni, inɛ laalɔi nsei ɲa iyi a kù waa leekí do Ilaaɖ nɲu akã, maamaakei à ya maa bi, amma maamaake gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi ɲa má bii kù je ti walii Zonasi, ⁴⁰domi si bei Zonasi í ce dasã mɛɛta do idũ mɛɛta si inɔi cɛɛ nlaɔ, bɛɛbe mɔi Amai Amanɛ á ce dasã mɛɛta do idũ mɛɛta si bale. ⁴¹Si ajɔi kiitiu, inɛi Ninivu ɲa aa dede si inɛi nnyi ɲa a ye taale ɲa, si na iyi í j̄ɔ à kpaasi idɔ ɲa na waazoi Zonasi. Wee nsei inɛ iyi wa sɔ ɲɛ ideu ihɛ í re Zonasi. ⁴²Si ajɔi kiitiu, ilaalu inaabo iyi í naa hai awɔ cangai kpãai inunu á dede si inɛi nnyi ɲa ku ye taale ɲa, si na iyi í j̄ɔ hai j̄ij̄i í dede í naa ku gbɔ ideɪ bisii Salomɔɔ, ilaalu nlaɔ. Nɔ wee nsei inɛ iyi wa sɔ ɲɛ ideu ihɛ í re Salomɔɔ.

Kunyii inei inɔɔko wa ma

(Cɔ Luku 11:24-26)

⁴³ Nɔɔi Jesu í kpa nɔɔa mɔɔndau ihě í ni, bii inei inɔɔko í fita si inɛ, í ya maa dabii si gbaa nɔɔi ku maa de bi ku sɔ̄mi. Bii í kua, ⁴⁴ nɔɔi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii ñ fita wai. Waati iyi í nyi wa nɔɔ í ba inɛu í ye bei ile ngbe iyi à kpā à teeseɛ sãa sãa, ⁴⁵ á koo ku dede kpaasi laalɔ nɔɔa iyi à roo wa má bei aɔa mɛɛje, a na a lo si in-ɛu a maa wa be. Waati beɛbe kuwɛɛi takoi inɛu á tia baa ti ankãanyie má. Mii iyi á ba inɛ laalɔi nsei nɔɔa mbe.

Idei iyei Jesu do ifɛ nɔɔa

(Cɔ Maaku 3:31-35; Luku 8:19-21)

⁴⁶ Waati iyi Jesu wa ba zamaau ide ku fɔ, nɔɔi iyeɛ do ifɛ nɔɔa à naa à leekɔ waduude, à waa bi a baa ide ku fɔ. ⁴⁷ Nɔɔa inɛ go í naa í sɔ̄ Jesu í ni, iyeɛ do ifɛ nɔɔa wee, à wa waduude à waa bi a baɛ ide ku fɔ. ⁴⁸ Amma Jesu í jɛa inɛu í ni, yooi í je iyem, nɔɔa yoo nɔɔi à je ifɔm nɔɔa. ⁴⁹ Nɔɔa í tosi mɔɔɔɛ nɔɔa awɔ í ni, inɛi ì je iyem do ifɔm nɔɔa. ⁵⁰ Nɔɔa nɔɔa inɛ iyi wa ce idɔɔbii Baam iyi í wa lele, lafɛɛi í je ifɔm wala weɔm wala iyem.

Mɔɔndai woo gbě

(Cɔ Maaku 4:1-9; Luku 8:4-8)

13 Si aɔa akãu be má, Jesu í fita hai kpasɛ í koo í buba itii tenku. ² Nɔɔa zamaa nla nla go í tɔɔɔ siɛ. Nɔɔi í lo akɔi inyi go í buba ku ba ku kɔ nɔɔa si cio. Nɔɔa zamaau fei wa leekɔ itii tenkuu be.

³ Nɔɔa í sɔ̄ nɔɔa mii nkɔɔ do mɔɔnda. Í ni, mɔɔa go í fita wa fã dimi. ⁴ Si bei wa fã dimiu, nɔɔi goɔɔ nɔɔa à cuku si kpãa nɔɔa yei nɔɔa à naa à jɔɔ. ⁵ Nɔɔa goɔɔ nɔɔa mɔɔa à cuku si ile iyi í nɛ kuta, tengi bii sãa kù kpɔ. Nɔɔa í fita be gbakã si na iyi í jò sãa kù la be. ⁶ Amma iyi inunu wa ce, nɔɔi í joo nɔɔa í gbɛ, domi icãɛ kù mi lele. ⁷ Gɔɔɔ nɔɔa mɔɔa à cuku si inc agũ nɔɔa. Nɔɔi agũ nɔɔa à dede siɛ à biie à kpaa. ⁸ Nɔɔa goɔɔ nɔɔa mɔɔa à cuku si ile jiiida nɔɔa à bí. Gɔɔɔ nɔɔa à nɛ iju cɔ̄, gɔɔɔ nɔɔa mɔɔa kita, gɔɔɔ nɔɔa mɔɔa kuntaa. ⁹ Iyi Jesu í kpa mɔɔndau í tã nɔɔi í ni, inɛ iyi í nɛ itii iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

Na mii í jò Jesu í ya maa kpa mɔɔnda

(Cɔ Maaku 4:10-12; Luku 8:9-10)

¹⁰ Nɔɔi mɔɔɔɛ nɔɔa à naa à beɛɛ à ni, na mii í ce ì ya maa sɔ̄ inɛ nɔɔa ide do mɔɔnda. ¹¹ Nɔɔa í sɔ̄ nɔɔa í ni, inɛi Ilaaɔ̄ í jò ì mà asiii bommaɛ nɔɔa. Amma kù jò inɛ nɔɔa iyi à gbe nɔɔa a màa. ¹² Inɛ iyi í nɛ, nɔɔi à ya kɔɔa si, nɔɔa kuneu ku la. Amma inɛ iyi kù nɛ, baa keeke iyi í nɛu à ya gbaai má. ¹³ Inɛ nɔɔa, à ya maa cɔ̄ ilu amma a kù waa ye, nɔɔa à waa sɔ̄ nɔɔa ide amma a kù waa gbɔ yaaseɛ. Na nɔɔi í jò ñ ya n maa n sɔ̄ nɔɔa ide do mɔɔnda. ¹⁴ Mii iyi í ba nɔɔa be Ezai í tako í ce waliie í ni,

Aa ya desi ide itii amma ì kaa gbɔ yaaseɛ nɔɔa, Nɔɔa aa maa cɔ̄ ilu amma ì kaa ye ngɔɔɔ nɔɔa.

¹⁵ Idɔ nɔɔa í baa í le.

À dɔ̄ itii nɔɔa ku ba a maà gbɔ ide go,
Nɔɔa à bii iju nɔɔa ku ba a maà ye ngɔɔɔ,
Nɔɔa idɔ nɔɔa mɔɔa ku maà mà ngɔɔɔ.

Bii kù je beɛbe aa naa a sinda wa bi Ilaaɔ̄ nɔɔa ku jò a ba iri.

¹⁶ Amma Jesu í sɔ̄ mɔɔɔɛ nɔɔa í ni, inɛ ilu inc didɔ̄ nɔɔa, si na iyi í jò iju nɔɔa wa ye ilu, nɔɔa itii nɔɔa wa gbɔ ide má.

¹⁷ Nɔɔa nɔɔa ñ wa n sɔ̄ nɔɔa, waliie do inɛ nkɔɔ iyi wa jirima idei Ilaaɔ̄, à bi aɔa à ye mii iyi ì waa yeu ihě nɔɔa, amma a kù jɔɔ. Nɔɔa à bi aɔa a gbɔ mii iyi ì waa gbɔu ihě nɔɔa, a kù nɔɔa kù gbɔu.

Yaasei mɔɔndai woo gbě

(Cɔ Maaku 4:13-20; Luku 8:11-15)

¹⁸ Jesu í sɔ̄ nɔɔa má í ni, i de itii í gbɔ yaasei mɔɔndai woo gbě nɔɔa. ¹⁹ Inɛ iyi wa gbɔ idei bommai Ilaaɔ̄ nɔɔa kù gbɔ yaaseɛ, í yei bei kpãa bii dimiu í cuku. Seetam inɛ laalɔi, i ya naa ku nya ide iyi à gbě si idɔɔ. ²⁰ Inɛ mɔɔa iyi í ye bei ile kuta bii dimiu í cuku, bii wa gbɔ ideu gbakã í ya gbaai do inc didɔ̄. ²¹ Amma ci ya jò ideu ku ce icã jiiida si idɔɔ, nɔɔa kaa jɔɔ ku leekɔ ku kpɛ. Bii wahala go í dede, walakɔ ijuukpã go na irii ideu, í ya fũsi awɔi gbakã. ²² Inɛ mɔɔa iyi í gba ideu bei si ile ku nɛ agũ nɔɔa, wa gbɔ ideu amma lasabu bututui mii nɔɔa iyi wa bitandie do fia ku bi iyi wa dɔ̄ ijuɛ, aɔa à waa ganji ideu ku ce ice si inɛu. ²³ Inɛ mɔɔa iyi í gba ideu bei si ile jiiida, nɔɔi í je inɛ iyi wa gbɔ ideu nɔɔa í gbɔɔ do yaaseɛ, nɔɔa í so iso. Bi inɛ go nɔɔa, dimiu í so iso cɔ̄, inɛ go nɔɔa kita, inɛ go nɔɔa mɔɔa kuntaa.

Mɔɔndai fɔɔ laalɔ

²⁴ Nɔɔa Jesu í kpa nɔɔa mɔɔnda má í ni, faaji iyi wa fɔ idei bommai Ilaaɔ̄ wee. Mɔɔa goi í koo í gbě dimi jiiida si ileɛ. ²⁵ Amma idũ si waati iyi inɛ fei wa sɔ̄ njoo, nɔɔi mbeɛi mɔɔa í naa í gběa fɔɔ laalɔ † si inc ileɛ nɔɔa í nɛɛ. ²⁶ Nɔɔa dimi jiiida í fita, wa la, nɔɔa í bí. Fɔɔ laalɔ mɔɔa í fita, nɔɔa aɔa fei à la aɔa. ²⁷ Nɔɔi amaaceɛ nɔɔa à naa à sɔ̄ à ni, lafɛɛ, í jɔ̄ dimi jiiida ì gbě si ileɛ ya. To, nɔɔa hai iwoi fɔɔ laalɔ ihě í fita wa má. ²⁸ Nɔɔi í sɔ̄ nɔɔa í ni, mbeɛ goi í coo. Nɔɔa amaaceɛ nɔɔa à beɛɛ à ni, ì bi kaa logoo fɔɔ laalɔ? ²⁹ Nɔɔa í ni, aawo. Bii ì waa bi í logoo fɔɔ laalɔ bii í kù laakai nɔɔa aa na i tɔɔɔ ì logoo dimi jiiida nɔɔa. ³⁰ I jò aɔa fei a dede nɔɔa hee bii kumue í to. Waati beɛbe an sɔ̄ woo mu nɔɔa a kpa fɔɔ laalɔ titã a dũu a dasi ina, a bei a tɔɔɔ dimi jiiida a dasi suum.

Mɔɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cɔ Maaku 4:30-32; Luku 13:18-19)

³¹ Nɔɔa Jesu í kpa nɔɔa mɔɔnda go má í ni, bommai Ilaaɔ̄ í yei bei ngboi mutaadi iyi inɛ go í so í gbě si ileɛ.

³² Ngboi í kere í re ngbo nɔɔa iyi à gbe fei, amma bii à gbɔɔ, nɔɔi í ya fita ku lá ku re ama jii fei, hee yei nɔɔa à ya maa ce ante si amaawɔɛ nɔɔa.

† Fɔɔ laalɔ fɔɔu í jɔ̄ dimi jiiida mam mam. Amma a ci ya je ijui fɔɔu, domi bii inɛ í jɔ̄, á bia bɔɔ.

Mɔndai lefee

(Cɔ Luku 13:20-21)

³³ Nɔ Jesu í kpa nɔa mɔnda gɔ má í ni, bommai Ilaaɔ́ í yei bei lefee iyi abo gɔ í so í dasi iyafūi pɛɛ gūa mɛeta, nɔ fei í dede í kpante.

Idei mɔnda nɔu

(Cɔ Maaku 4:33-34)

³⁴ Ide nɔu be fei sãa sãa do mɔndai Jesu í sɔ zamaau, ci ya fɔ ide iyi kù je do mɔnda. ³⁵ Bɛɛbei idei inɛ akãi walii nɔu í ce iyi í ni,

Ilaaɔ́ í ni,

Do mɔndai an ya n sɔ nɔa ide,

Nɔ si bantumai an fɔ mii iyi wa manji hai waati iyi ñ taka andunya.

Jesu í sisi yaasei mɔndai fɔfɔ laalɔu

³⁶ Jesu í jò zamaau nɔ í koo í lɔ kpasɛ. Nɔ mɔcɔɛ nɔu à bɔ bi tɛɛ à ni, sisi nwa yaasei mɔndai fɔfɔ laalɔu. ³⁷ Nɔ í je nɔa í ni, inɛ iyi í gbɛ dimi jiidau amu Amai Amanɛi.

³⁸ Ilɛui í je andunya. Dimi jiidau mɔ, nɔui í je inɛi bommai Ilaaɔ́ nɔa. Fɔfɔ laalɔu nɔui í je inɛi Seetam nɔa.

³⁹ Mbɛɛ iyi í gbɔɔ nɔui í je Seetam. Ajɔi kumuu mɔi í je ajɔi iyi andunya á kpa iri, nɔ woo mu nɔu mɔ aɔai à je amaleka nɔu. ⁴⁰ Nɔ si bei à ya kpa fɔfɔ laalɔu a dasi inau, bɛɛbe mɔi á je si ajɔi iyi andunya á kpa iri. ⁴¹ Amu Amai Amanɛ, an be amalekam nɔa wa a na a nya inɛ nɔa iyi à waa dasi inɛ nɔa kurara do woo ce laalɔ nɔa a tekɔɔ nɔa hai tengi bii an na n je bommam, ⁴² nɔ a dasi nɔa ina iyi ci ya ku. Tengɔ bei aa lesi awɔ si iri a kpataɔ.

⁴³ Nɔ waati bɛɛbe inɛ nɔa iyi à waa de idɔɔbii Ilaaɔ́ ku ce aa maa má inyai bei inunu si bommai Ilaaɔ́ Baa nɔa. Inɛ iyi í ne ití iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

Mɔndai amani iyi wa singa

⁴⁴ Nɔ Jesu í ni má, mɔnda gɔ iyi wa fɔ idei bommai Ilaaɔ́ wee. Ajɔ nɔu gɔ inɛ gɔ í koo í kãsi amani iyi wa singa si inɔ ile. Iyi í yɔɔ nɔ í teese í singaɛ ma. Nɔ í ne do inɔ didɔ́ í koo í ta mii iyi í ne fei, nɔ í naa í ra ikou.

Mɔndai lɛge

⁴⁵ Jesu í ni, bommai Ilaaɔ́ í yei má bei lɛge jiiida nɔa iyi woo nya sãa gɔ wa de. ⁴⁶ Iyi í ye akã iyi í je jiiida ti fia nkɔɔ gɔ, nɔ í koo í ta mii iyi í ne fei í naa í raa.

Mɔndai taao

⁴⁷ Jesu í ni má, bommai Ilaaɔ́ í yei má bei taao iyi à sɔsi inɔ inyi ku mu cɛɛ dimi ikã ikã fei. ⁴⁸ Bii í mu cɛɛ nɔa í tã, sɔɔɔ nɔa à ya faa wa icei. Nɔ a buba a cica cɛɛ jiiida nɔa a dasi kɔɔ, cɛɛ nɔa iyi a kù ce nɛɛɛ mɔ nɔ a nikã nɔa. ⁴⁹ Nɔ bɛɛbe mɔi á ye si iri ku kpai andunya. Amaleka nɔa na a nya inɛ nɔa iyi à waa ce laalɔ hai si

inɔ inɛ nɔa iyi à waa ce idɔɔbii Ilaaɔ́, ⁵⁰ a dasi nɔa ina iyi ci ya ku. Bei aa lesi awɔ si iri a kpata.

Amani titɔ do nwo

⁵¹ Jesu í bee nɔa í ni, ñ gbɔ yaasei ideu fei nɔa? Nɔ à je à ni, oo. ⁵² Nɔ í sɔ nɔa í ni, bɛɛbe mɔi, woo kɔ inɛ nɔa si wooda baa yooma fei iyi í baa í je inɛ iyi í mà idei bommai Ilaaɔ́, í yei bei ilu kpasɛ gɔ iyi wa nya mii titɔ nɔa do mii nwo nɔa hai si amanɛ.

Inɛi Nazareti nɔa kù dasi Jesu naanɛ

(Cɔ Maaku 6:1-6; Luku 4:16-30)

⁵³ Iyi Jesu í kpa nɔa mɔnda nɔu be í tã, nɔ í ne hai be. ⁵⁴ Í bɔ ilu bii í je ama. Iyi í to be í lɔsi ku kɔ inɛ nɔa si cio ile bii à ya maa ce kutɔɔ hee inɛ nɔa iyi à waa gbɔ ideɛ nɔa à na à biti. Nɔ à waa ni, hai iwoi inɛɛu ihɛ í ba dimii bisiu ihɛ wa. Beirei í ce wa ceɔ maamaake nɔu ihɛ. ⁵⁵ Í jɔ amai woo gbe jii nɔu mbɛ ya. Kù je iyeei à ya kpe Maariu? Zaaki do Zozefu do Simɔɔ do Zudu nɔa si à je ifɔɛ nɔa? ⁵⁶ Awaɔ wecɛ nɔa fei si à wa ihɛ ba. Bii bɛɛbei nɔ hai iwoi í ba gbugbãu ihɛ fei wa. ⁵⁷ To, lasabu nɔu nɔa bei í ganji nɔa a dasiɛ naanɛ. Nɔ Jesu í sɔ nɔa í ni, kù ne bii walii ci ya ne bɛɛɛ bii kù je si ilei ideɛ do si kpasɛ. ⁵⁸ Kù nɔ kù ce maamaake nkɔɔ be si na iyi í jò a kù dasiɛ naanɛ.

Idei ikui Zãa woo dasi inyiu

(Cɔ Maaku 6:14-29; Luku 9:7-9)

14 Si waati bɛɛbei Herodu, ilaalui Galileeu í gbɔ laabaau Jesu. ² Nɔ í sɔ amaaceɛ nɔa í ni, inɛɛu be Zãa woo dasi inyiu í jii wa hai si bale. Na nɔi í jò í ne gbugbã wa ceɔ maamaake nɔu be.

³ Mii iyi í jò Herodu í fɔ bɛɛbe wee. Herodu í tako í so Herodiasɛ aboi Filipu, ifɔɛ. Nɔi Zãa í sɔɔ í ni, kù sãa i gba aboi ifɔɛ i dasi kpasɛɛ. Ide iyi Zãa í fɔ na irii Herodiasɛu í jò Herodu í ni a muu a dũu a dasiɛ piisɔɔ. ⁵ Nɔ Herodu wa bi ku kpaa, amma wa ce nɔi inɛ nɔa si na iyi í jò aɔa fei à ni Zãa waliii.

⁶ Nɔi ajɔ í naa í to bii Herodu wa ce jingau ku yeɔ gigii ajɔi kubie. Nɔ ama inaaboi Herodiasɛ wa jojo si wajui inɛ nɔa iyi à kpe ku jɛu. Nɔi í dɔɔa Herodu si jiiida jiiida ⁷ hee í ceaa kuwã nɔ í gbasi í ni nɔu á muu mii iyi í bi fei. ⁸ Nɔi ama inaabou í koo í bee iyee, nɔ í nyi wa í naa í sɔɔ í ni, ñ bi i muu irii Zãa woo dasi inyiu wa si perenti. ⁹ Nɔi inɔi ilaaluu í fɔ. Do nɔu fei í jesi nɔ í ni a koo a bu irii Zãa wa a naa a náa. Í jesi si na iyi í jò í gbasi tã do mii fei si wajui inɛ nɔi nɔu. ¹⁰ Nɔ í be inɛ nɔa ile piisɔɔ be a koo a bu irii Zãa wa. ¹¹ Nɔi inɛ nɔa à koo à buu nɔ à lesi perenti wa à naa à na ama inaabou nɔ nɔu mɔ í koo í na iyee. ¹² Nɔi mɔcɔi Zãa nɔu à gbɔ ideu. Nɔ à naa à so ikueu à koo à suu. Nɔ à koo à sɔ Jesu.

Jesu í wò amane dubu miu (5.000)

(Cɔ Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14)

¹³ Iyi Jesu í gbɔ ideu nɔi í ne hai be. Í lɔ akɔi inyi do mɔɔɔe nɔa nɔ à bɔ gbabua gɔ. Iyi ine nɔa à gbɔ, nɔi à fita hai inc ilu nɔa nɔa à da hãmeɛ nɔa wa do ise. ¹⁴ Iyi à fita hai si akɔi inyi nɔi Jesu í ye zamaau. Nɔ í ce araare nɔa nɔ í jɔ bɔɔ nɔa nɔa à ba iri.

¹⁵ Iyi ale wa le nɔi mɔɔɔe nɔa à naa bi tee à ni, si gbabuai à wa ihẽ nɔ wee idũ wa dũ. Na nɔu, jɔ ine nɔa a ne ilæko nɔa a koo a ra mii iyi aa je. ¹⁶ Amma Jesu í sɔ nɔa í ni, a kù ne bukaatai a ne. Ine taka nɔe, i na nɔa ije a je. ¹⁷ Nɔi à ni, pɛɛ iyi à ne ihẽ kù re ara miu do cɛɛ minji. ¹⁸ Nɔ Jesu í ni, i naam wa ihẽ. ¹⁹ Nɔ í ni zamaau ku buba si fɔɔ, nɔ í so pɛɛ ara miu do cɛɛ minji, í wa iju lele í saabu Ilaaɔ. Nɔ í bububu pɛɛ nɔa í na mɔɔɔe nɔa nɔ aɔa mɔ à kpɛa zamaau. ²⁰ Nɔ aɔa fei à je à yo hee mbɔɔe í gbe. Nɔi mɔɔɔe nɔa à ko iyi í gbeu hee kɔl maateji í kɔ. ²¹ Inemɔkɔ nɔa iyi à jeu à wɛɛi zakai amane dubu miu (5.000), baai inaabo do amu nɔa baasi.

Jesu wa ne si antai tenku

(Cɔ Maaku 6:45-52; Zãa 6:15-21)

²² Iyi à tã nɔi Jesu í ni mɔkɔ nɔa à lɔ akɔi inyi ku ba a takoe a kua ice ihẽ. Iyi à waa ne nɔ í ni zamaau ku ne. ²³ Waati iyi í jɔ à ne nɔ í koo í gũ iri kuta gɔ ku ba ku ce kutɔ. Nɔ idũ í dũ í báa be nɔu akã. ²⁴ Wee waati beɛbe akɔi inyi í wa si aninii tenkuu tã. Nɔ kutãngãm dii inyi í wasi ku taleɛ si na iyi í jɔ fufu wa ko nɔa ikpó. ²⁵ Zakai amɛɛjuma nɔi Jesu wa ne si antai inyi, wa bɔ bi mɔɔɔe nɔa. ²⁶ Waati iyi à yɔ wa ne si antai tenkuu wa nɔi zigi nɔa í da, njo wa mu nɔa, à waa ni, zii. Nɔ njo í jɔ à wasi ku dɔ anu. ²⁷ Be gbakã Jesu í ba nɔa ide ku fɔ í sɔ nɔa í ni, i sũ laakai nɔe nɔa. Amui Jesu, i maà ce njo nɔa. ²⁸ Nɔi Píɛ í sɔ í ni, Lafɛɛ, bii awɔi, jɔ amu mɔ n ne n naa bi tee si antai inyi. ²⁹ Nɔ Jesu í jeaa í ni, naa wa.

Nɔ Píɛ í kita hai si akɔi inyi nɔ í ne si antai inyi wa bɔ bi Jesu. ³⁰ Amma iyi laakae í bɔ si fufu iyi wa ce do gbugbãu, nɔi njo í muu. Nɔ í sinti ku mile. Nɔi í dɔ anu í ni, Lafɛɛ, faabam. ³¹ Nɔ gbakã Jesu í yɔ awɔ í muu nɔ í ni, na mii í ce ì waa sika sika má. Naanɛ kù la.

³² Nɔi aɔa minji fei à gũ akɔi inyi nɔ fufu í leekĩ. ³³ Nɔ ine nɔa iyi à wa si incɔ akɔi à gule si wajui Jesu à ni, nɔ nɔ, awɔu Amai Ilaaɔi.

Jesu í jɔ bɔɔ nɔa à ba iri si ilei Genesareti

(Cɔ Maaku 6:53-56)

³⁴ Iyi à kua, nɔ à to ilei Genesareti. ³⁵ Si bei inei be nɔa à mà Jesu, nɔi à fɔ laabaauɛ bii fei à ni í to wa. Nɔ à naa bɔɔ fei wa. ³⁶ Nɔ à tɔɔe à ni ku jɔ aɔa a lu baa itĩ kumbooɛ, nɔ ine iyi í luu fei í ya ba irii.

Dedembai bala nɔ

(Cɔ Maaku 7:1-13)

¹⁵ Nɔi Farisi gɔ nɔa do woo kɔ ine nɔa si wooda gɔ nɔa à naa hai Zeruzalemu à bɔ bi Jesu à beɛ à ni, ² na mii í ce mɔɔɔe nɔa a kù waa too dedembai bala nwa nɔa. Na mii í ce a ci ya wɔk a bei a je. ³ Nɔ Jesu í je nɔa do ide ku bee í ni, na mii í ce ine mɔ dedemba nɔe nɔa ku too í jɔ i kù waa jirima woodai Ilaaɔ nɔa. ⁴ Ì mà sãa sãa nɔa iyi Ilaaɔ í ni, i gbɔa iyeò baa nɔe nɔa i jirima nɔa nɔa. Nɔ í ni má, ine iyi wa fɔ laalɔi iyeò baɛ nɔa a kpa lafɛɛ. ⁵ Amma ine ì waa fɔ ide mmu. Ì waa ni ine á yɔkɔ ku sɔ iyeò baɛ ku ni, fia iyi an yɔkɔ n sobie do, ñ jileaa Ilaaɔ. ⁶ Nɔ ine iyi í fɔ beɛbe kaa sobi iyeò baɛ má hee ku jirima nɔa. Beɛbei ì waa kpa idei Ilaaɔ nɔa ku ba i too dedemba iyi à jɔ nɔe. ⁷ Ine ilu muafiti nɔa. Hai tako Ezai í ce waliiee dee dee na iri nɔe waati iyi í kɔ si tiaɛ í ni,

Ilaaɔ í ni,

⁸ Ine nɔa ihẽ à waa jirimam nii

Do gele nɔu akã.

Amma idɔ nɔa í jĩm.

⁹ À waa tɔkɔm nii si ngɛ.

Woodai amane nɔa à waa kɔ ine nɔa si

Nɔ à waa ni woodam nii.

Mii iyi í ya dasi ine riisi

(Cɔ Maaku 7:14-23)

¹⁰ Nɔi Jesu í kpe zamaau nɔ í ni, i de itĩ i gbɔ yaasei ideu. ¹¹ Kù je mii iyi wa lɔ hai do gele amane í ya dasie riisi. Amma mii iyi í ya fita hai si gele amane á dasie riisi.

¹² Nɔ mɔɔɔe nɔa à na à sɔ à ni, i kù mà ide iyi ì fɔu be í jea Farisi nɔa taale? ¹³ Nɔ Jesu í je nɔa í ni, jĩ baa yooma iyi Baam iyi í wa lele kù lɔ fei, aa tuui. ¹⁴ I jɔ nɔa be. Woo mu golo fɛɛju nɔa. Nɔ bii fɛɛju wa mua fɛɛju golo aɔa minji fei à ya koo a dasi gooi. ¹⁵ Nɔi Píɛ í ni, sisi nwa yaasei mɔndau be. ¹⁶ Nɔ Jesu í ni, ine mɔ, i kù ne bisi nɔa? ¹⁷ I kù mà nɔa, mii iyi wa lɔ hai do gele amane fei, si incɔ wa bɔ? Si anyie nɔ ku fita hai si ara. ¹⁸ Amma ide iyi í ya fita hai si gele, hai si idɔi wa naa. Nɔu bei wa dasi amane riisi, ¹⁹ domi hai si idɔi amane lasabu laalɔ wa naa. Ine ku kpa, do sakara, do sɛɛ ku tɔkɔ do mudɛɛ hai ce abɔdɔ, do ile, do ibo, do ine ku beje, mii nɔa be fei hai si idɔi wa naa, ²⁰ nɔ nɔu nɔa bei í ya dasi amane riisi. Amma kù je kuje hai wɔk á dasi ine riisi.

Abo dimi mmu gɔ í dasi Jesu naane

(Cɔ Maaku 7:24-30)

²¹ Si anyii nɔu, Jesu í ne hai be í bɔ ikpa Tii do Sidɔ. ²² Inaabo ilei Kanaã gɔ iyi í wa be í naa bi tee nɔ í dɔ anu í ni, Lafɛɛ, tɔkui Davidi amanlu nlau, ce araarem. Ama inaabom í ne inei incɔkɔ, nɔ wa kpãa iju nɔ nɔ. ²³ Amma Jesu kù jeaa ide kãma. Nɔ mɔɔɔe nɔa à naa à

ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου. ²⁴ Ὁ κύριος ἵνα ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου. ²⁵ Ἄλλα ἀκούετε ἡμετέροις, ὁ κύριος ἵνα ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου. ²⁶ Ὁ κύριος ἵνα ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου. ²⁷ Ὁ κύριος ἵνα ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου. ²⁸ Ὁ κύριος ἵνα ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου. ²⁹ Ὁ κύριος ἵνα ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου. ³⁰ Ὁ κύριος ἵνα ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου. ³¹ Ὁ κύριος ἵνα ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου ἄνω ἔσται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ ἡμετέρου.

Jesu í jò bɔ́ɔ nkɔ́ í ba iri

²⁹ Nɔ Jesu í nɛ hai bɛ í too itĩi tenkui Galilee, í koo í gũ antai kuta gɔ́ í buba. ³⁰ Nɔ zamaa nla gɔ́ í naa bi tɛɛ. À naaɔ ilu kute akã́ ña wa, do fɛɛju ña, do wɛɛgɛ ña, do dekĩ ña, do bɔ́ɔ nkɔ́ má nɔ à jilɛ ña si wajui Jesu, nɔ í jò à ba iri. ³¹ Nɔi inɛ ñau à bitɪ iyɪ à yɛ dekĩ ñau à waa fɔ́ ide, wɛɛgɛ ñau à ba iri, ilu kute akã́ ñau à waa nɛ, fɛɛju ña à waa yɛ ilu, nɔ à waa saabu Ilaaɔ́ Lafɛ́i inɛi Izireli ña.

Jesu í wò amane dubu mɛɛ (4.000)

(Cɔ́ Maaku 8:1-10)

³² Jesu í kpe mɔ́ɔɛ ña í ni, araarei inɛ ñau ihɛ́ wa mum, domi ajɔ́ mɛɛta ñhai ihɛ́ iyɪ à wa bi tom, nɔ sɔ́nda kãma kù gbe ñha má. Nɔ n kù bi n jò a nɛ̀ò ariu ku ba a maà na a koo a cuku kpãa. ³³ Nɔ mɔ́ɔɛ ñau mɔ́ à beɛɛ à ni, to, iwoi aa ka ba ijɛ si gbabuau ihɛ́ iyɪ á yo zamaa nla nla ihɛ́. ³⁴ Nɔ Jesu í bee ña í ni, pɛɛ feloi ò nɛ ña. Nɔi à ni, pɛɛ ara mɛɛjei do cɛɛ wɛwɛɛ gɔ́ ña. ³⁵ Nɔ Jesu í ni inɛ ñau a buba ilɛ. ³⁶ Nɔ í so pɛɛ ara mɛɛjeu do cɛɛ ñau, í saabu Ilaaɔ́ titã́ í bei í bububue í na mɔ́ɔɛ ña a kpɛ́ ñha. Nɔi à kpɛ́a inɛ ñau. ³⁷ Nɔ aña fei à jɛ à yo hee pɛɛu í gbe. Nɔi à ko pɛɛ iyɪ í gbeu nɔ́ í ce kɔ́ɔ mɛɛje. ³⁸ Inɛ ña iyɪ à jɛu à wɛɛi zakai amane dubu mɛɛ (4.000), baai inaabo do ama keeke ña baasi. ³⁹ Nɔi Jesu í jò inɛ ñau à nɛ́ í bei í ɔ́ akɔ́ inyɪ í nɛ ikpa ilei Magadãa.

Farisi do Sadusi ña à bi Jesu ku ce maamaake

(Cɔ́ Maaku 8:11-13; Luku 12:54-56)

16 Si anyii ñhu, Farisi do Sadusi ña à naa bi Jesu a cɔ́ laakaɛ. À tɔ́ɛ ku ce maamaake iyɪ á nyisi iyɪ gbugbãe hai bi Ilaaɔ́i wa naa. ² Nɔi Jesu í jɛ ñha í ni, bii inunu wa ɔ́ ku ɔ́ nɔ lele í kpã́ ò ya ni ña, iju iyɪ á má ala á dɔ́. ³ Bii daakɔ́ í ya ni ña, ijĩ́ á ɔ́ domi ijĩ́ í dṹ í we mango. Ì waa mà yaasei lele ña amma i kù waa mà yaasei waati iyɪ à wa si nsei ña. ⁴ Inɛ laalɔ́i nsei ña iyɪ a kù leekĩ̀ò Ilaaɔ́ ñhu akã́, nyindai à ya maa bi ku yɛ. Amma nyinda gɔ́ kù wɛɛ iyɪ aa nyisi ña má bii kù jɛ ide iyɪ í ba walii Zonasu.

Iyi Jesu í fɔ́ beɛbe í tã́ ñhu í jò ña í nɛ.

Lefeei Farisi do Sadusi ña

(Cɔ́ Maaku 8:14-21)

⁵ Si anyii ñhu, Jesu do mɔ́ɔɛ ñau à koo à ɔ́ akɔ́ inyɪ à waa ɔ́ ikpa icei tenkuu ikpa ihɔ́. Nɔ weɛ mɔ́ɔɛ ñau à gbeje ku so pɛɛ kosĩa. ⁶ Nɔi Jesu í sɔ́ ña í ni, to, i ce laakai do lefeei Farisi do Sadusi ñau. ⁷ Nɔi mɔ́ɔɛ ñau à waa lasabu si idɔ́ ñha à waa ni, na iyɪ í jò a kù so pɛɛ kosĩai í jò wa fɔ́ beɛbe. ⁸ Amma Jesu í mà lasabu ñha iyɪ à waa ce nɔ́ í bee ña í ni, na mii í ce ò waa ni ña, na iyɪ í jò inɛ i kù so pɛɛ kosĩai í jò ò wa n fɔ́ beɛbe. Naane ñhe kù la. ⁹ I kù gbɔ́ yaasee hee nsei ña? I kù waa yɛ gigii pɛɛ ara miu iyɪ ò bu ò kpɛ́a amane dubu miu do jiai pɛɛ kɔ́ɔ iyɪ í gbe má ña? ¹⁰ Mà i kù waa yɛ gigii pɛɛ ara mɛɛje iyɪ ò bububu ò na amane dubu mɛɛ ñau do jiai pɛɛ kɔ́ɔ iyɪ í gbe má ña? ¹¹ Na mii í ce i kù mà ña iyɪ pɛɛ si ò wa n fãa. I ce laakai do lefeei Farisi ña do Sadusi ñau.

¹² Bebei mɔ́ɔɛ ñau à mà iyɪ kù jɛ lefee iyɪ í ya jò pɛɛ ku wui wa fãa, amma à mà iyɪ cioi Farisi do ti Sadusi ñau i wa fãa.

Piɛɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyɪ Ilaaɔ́ í cica

(Cɔ́ Maaku 8:27-30; Luku 9:18-21)

¹³ Nɔ Jesu í to Sezaree si ilei Filipee. Nɔ í bee mɔ́ɔɛ ña í ni, yooi inɛ ña à ya ni amu Amai Amanɛ ò jɛ. ¹⁴ Nɔi à jɛaa à ni, inɛ gɔ́ ña à ya ni awɔ́u Zãa woo dasi inyui. Inɛ gɔ́ ña mɔ́ à ya ni awɔ́u Elii walii nlai takoui. Inɛ gɔ́ ña mɔ́ à ya ni awɔ́u Zeremiii, walakɔ́ walii mmu gɔ́ má. ¹⁵ Nɔ Jesu í bee ña í ni, inɛ mɔ́ ni, yooi ò ni ò jɛ ña. ¹⁶ Nɔ Simɔ́ɔ́ Piɛɛ í jɛaa í ni, awɔ́u Amai Ilaaɔ́ ñhu iyɪ í jɛ irii kuwɛɛui. Awɔ́i ò jɛ inɛ iyɪ í cica. ¹⁷ Nɔi Jesu í ni, Simɔ́ɔ́, amai Zãa, awɔ́u ilu inɔ́ didɔ́i. Kù jɛ amane í sɛɛ, bii ku jɛ Baam iyɪ í wa lele. ¹⁸ Amui ò wa n sɛɛ iyɪ awɔ́u Piɛɛi, waatɔ́ kuta. Si antai kutaui an jilɛ igbem, nɔ baa iku takae kaa yɔ́kɔ́ ku ganji igbeu †. ¹⁹ Awɔ́i an na yiiko si kpãai bommai Ilaaɔ́. Mii iyɪ ò kɔ́si si andunya, lele mɔ́ à kɔ́sii. Nɔ mii iyɪ ò jɛsi si andunya, lele mɔ́ á jɛsii.

²⁰ Nɔi Jesu í sɔ́ mɔ́ɔɛ ñau do kugaabu í ni a maà na a sɔ́ inɛ gɔ́ iyɪ ñhu í jɛ inɛ iyɪ Ilaaɔ́ í cica.

Jesu wa fɔ́ ide ikuɛ do kujĩɛ

(Cɔ́ Maaku 8:31-9:1; Luku 9:22-27)

²¹ Hai waati beɛbei Jesu í sinti ku sɔ́ mɔ́ɔɛ ña í ni tilasii ñhu ku ɔ́ Zeruzalemu. Tengi bei inɛ ngbo ña do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ña do woo kɔ́ inɛ ña si wooda ña aa kpã́ ñhu iju. Aa kpa ñhu, amma si ajɔ́ mɛɛtasia ñhu á jĩ́ má hai si bale. ²² Nɔi Piɛɛ í gbãa í ɔ́ɔ̀ɔ̀ kɔ́kɔ́lɛ́ í sɔ́ɔ́ í ni, Ilaaɔ́ ku waasu ideu, Lafɛ́ɛ. Ide dimi beɛbe kaa bæ pai. ²³ Amma Jesu í sinda í sɔ́ Piɛɛ í ni, sekee hai bi tom Seetam. Ì waa bi i jɛem bi ku koose, domi i kù waa ce lasabui Ilaaɔ́, í gbe ti amane ña. ²⁴ Si anyii ñhu Jesu í sɔ́ mɔ́ɔɛ ña í ni, inɛ iyɪ wa bi ku toom, ku jò idɔ́ɔ́ɔ́ie nɔ

† *baa iku takae kaa yɔ́kɔ́ ku ganji igbeu Yaasei iseedeu ihɛ́ kù má sãa sãa. Yaase bei inɛ gɔ́ ña à gbɔ́ɔ́ wee. Nkãma kaa yɔ́kɔ́ ku ceaa ngɔ́ɔ́, baa gbugbãi iku takae.*

ku so jii ku gaaue ku toom wa. ²⁵ Nɔ ine iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do idɔɔɔɔ, kaa baa. Amma ine iyi í nyc kuwɛɛɛ na irim, lafɛɛ á baa do nɔ. ²⁶ Aranfãani yoomai amanɛ í ne bii í ba amanii andunya fei nɔ í kua kuwɛɛɛ. Mà mii í wɛɛ iyi amanɛ á kpaasið kuwɛɛɛ. ²⁷ Amu Amai Amanɛ an nyi wa má dei kam kam do amboei Baam do amalekam ña ajɔ. Si waati bæbeɛ an sãa ine fei si yaase bei í jèð kuwɛɛɛ. ²⁸ Nɔ nɔ ñ wa n sɔ ñei, ine ña iyi à wa ihɛ, gɔgɔ ñña ña aa ye amu Amai Amanɛ n na n je bommam hee aña fei a maa ku.

Arai Jesu í daana

(Cɔ Maaku 9:2-13; Luku 9:28-36)

17 Si anyii ajɔ mɛɛfa Jesu í kpe Pɛɛ do Zaaki do Zãa ifɔɛ í nya ña ikã nɔ à koo à gũ iri kuta nla gɔ aña ñña. ² Nɔi à ba wee araɛ í kpaasi. Wajue wa daana jiida jiida, nɔ jaɛ ña í fũuta pai pai bei inya kumá. ³ Si anyie ñci Moizi do Elii à faata wa anu akã à waa baa ide ku fɔ. ⁴ Nɔi Pɛɛ í sɔ Jesu í ni, Lafɛɛ, í sãa ka maa wa ihɛ. Bii ì bi, jð ka ce ilei acɔ mɛɛta, akã titɛɛ, akã mɔ ti Moizi, akã mɔ ti Elii. ⁵ Wa fɔ ideu kù tã mɔm nɔ inya kumá gɔ í naa si ña bei bukɔɔ. Nɔ à gɔɔ ide ku fɔ gɔ hai si incɛ í ni, ine ihɛi í je amam. Ñ buu jiida jiida, siei incɔ didɔm fei í ya wa. I ya gɔɔ ideɛ ña. ⁶ Iyi mɔɔ ñau à gɔɔ ide ku fɔu ñci njo í mu ña hee à sɛɛbata ile. ⁷ Amma Jesu í naa bi tu ña í lu ña í ni, i dede ña í mað jð njo ku mu ñe. ⁸ Nɔ à wu iju lele, amma a kù ye ine gɔ bii kù je Jesu ñña akã.

⁹ Nɔi à waa kita wa hai antai iri kutau nɔ Jesu í sɔ ña í ni, i mað sɔ ine gɔ mii iyi í yeu be ña hee amu Amai Amanɛ n koo n ku nɔ ñ jĩ hai si bale má. ¹⁰ Nɔi mɔɔ ñau à bee Jesu à ni, nɔ na mii í ce woo kɔ ine ña si wooda ñau à ya ni Eliii á tako ine iyi Ilaaɔ í cicau ku naa. ¹¹ Nɔ í je ñña í ni, nɔi Eliii á tako ku naa nɔ ku teese mii fei sãa sãa. ¹² Amma an sɔ ñe iyi Elii í naa tã, ine ña a kù màa, nɔ à cea bei à bi. Bæbeɛ mɔi amu Amai Amanɛ an ba ijuukpã si awɔ ñña.

¹³ Nɔi mɔɔ ñau à mà bæbeɛ iyi Zãa woo dasi inyii wa fãa.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í ne inei incɔkɔ

(Cɔ Maaku 9:14-29; Luku 9:37-43a)

¹⁴ Iyi à to wa bii zamaa í wau, ñci mɔɔ gɔ í naa í gule si wajui Jesu ¹⁵ í ni, Lafɛɛ, ce araareɛ ama inɛmɔkɔm nɔu ihɛ. Inei incɔkɔ gɔ í sɔsie bɔɔi cukuuna, wa wahalæ mɔi jiida jiida. Ajɔ gɔ ña í ya dasie incɔ ina walakɔ incɔ inyi. ¹⁶ Ñ soo ñ naaɛ wa bi mɔɔ ñau ihɛ amma à mɔngɔ ku faabaɛ. ¹⁷ Jesu í ni, ñe ine laalɔ hai dasi naane ña, hee waati yoomai an maa ñ wa incɔ ñña. Mà hee waati yoomai an maa n temuað ñe. I naam amau wa ihɛ ña. ¹⁸ Nɔ à naa Jesu amau wa, ñci í la si inei incɔkɔ nɔ í fita sie nɔ amau í ba iri tengi beu be.

¹⁹ Nɔi mɔɔ ñau à bɔ bi tɛɛ aña duusɔ à beɛ à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele inei incɔkɔ. ²⁰ Nɔ Jesu í je ñña í ni, si na iyi í jð naane ñe kù lai. Nɔ nɔ ñ

wa n sɔ ñei, bii naane ñe í la í to baa dimii mii ku gbɛ iyi í kere í re, aa yɔkɔ i sɔ iri kutau ihɛ ña í ni ku dede hai be ku bɔ ihɔ, nɔ bæbeɛ mɔi á dede. Nkãma kù wɛɛ iyi aa mɔngɔ ku ce ña. [²¹ Amma dimii inei incɔkɔ bæbeɛ ci ya fita bii kù je do kutɔ do anu ku dĩ.]

Jesu í nyi wa fɔ ideɛ ikue do kujjɛ má

(Cɔ Maaku 9:30-32; Luku 9:43b-45)

²² Ajɔ ñña gɔ si bei mɔɔ ñau à tɔɔ Galilee be ñci Jesu í sɔ ña í ni, aa mu amu Amai Amanɛ a daa ine ña si awɔ. ²³ Aa kɔm, amma si ajɔ mɛɛtasia an jĩ hai si bale má.

Ñci incɔ mɔɔ ñau í fɔ nɔ nɔ.

Fia iyi à ne ku sã na icei kpasɛi Ilaaɔ

²⁴ Si anyii ñña Jesu do mɔɔ ña à bɔ Kapɛranumu, ñci woo gba fia iyi à ne ku sã na icei kpasɛi Ilaaɔ ñau à naa bi Pɛɛ à beɛ à ni, Mɛɛtu ñe ci ya sã fiaɛ kpasɛi Ilaaɔ? ²⁵ Nɔ Pɛɛ í ni, áá, í ya sã. Nɔi Pɛɛ í ne kpasɛ. Iyi í lɔ ile nɔ Jesu í tako í beɛ í ni, Simɔɔ, beirei ì waa lasabu. Ilaalui andunya ñau ihɛ, hai bi yooi à ya gba fiaɛ lempoo. Hai bi amaalu ña de, mà hai bi ine njoo ña. ²⁶ Nɔ Pɛɛ í je í ni, hai bi ine njoo ñai. Nɔi Jesu í ni, na ñña, amaalu ña a kaa sã †. ²⁷ Amma do ñña fei, kù sãa ka je ñña bi ku koosɛ. Na ñña, bɔ tenku be i koo i le kootia, cɛɛ iyi í tako í muu, la gelee. Aa ye kɛkɛle be iyi á to fia ku sã awaɛ fei. Nyaa i koo i sã ñña.

Yooi í je ine ngbo

(Cɔ Maaku 9:33-37, 42-48; Luku 9:46-48; 17:1-2)

18 Waati ñña, mɔɔ ñau à naa bi tɛɛ à beɛ à ni, si bommai Ilaaɔ yooi í je ine ngbo. ² Nɔi Jesu í kpe ama keeke gɔ í leekɛ si anini ñña. ³ Nɔ í ni, nɔ nɔ ñ wa n sɔ ñei, bii i kù kpaasi idɔ ñe nɔ i kù ye bei ama keeke ña, i kaa lɔ tengi bii Ilaaɔ í je bommaɛ. ⁴ Ine iyi á je ine ngbo si bommai Ilaaɔ ññui í je ine iyi í kaye araɛ í baa í ye bei amau ihɛ. ⁵ Ine iyi í nɔ í gba ama keeke bei ine ihɛ na irim, amui í gba.

⁶ Ine iyi í dasi ine akãɛ ama keeke ña iyi à dasim naaneu ihɛ dulum, á tia a dĩa lafɛɛu alɔ si kɔɔ a tale sie incɔ tenku inyi ku jɔɔ. ⁷ Ijuukpã nla nlaɛ ine andunya ña aa ye si na iyi í jð à ya maa dasi kpaasi ñña ña dulum. Kù nɔ kù ne bei á ce iyi ine gɔ ña a kù dasi kpaasi ñña ña dulum, amma ine iyi í ce bæbeɛ á ye ijuukpã nɔ nɔ.

⁸ Bii í je awɔɛ walakɔ isɛɛ wa dasie dulum, buu i nyɔɔ ku jĩðɛ. Á tiaɛ i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do awɔ akã walakɔ kute akã do iyi aa ne awɔ minji do kute minjiu fei nɔ a dasie ina iyi ci ya ku. ⁹ Bii í nɔ í je ijuueɛ wa dasie dulum, nyaa i nyɔɔ ku jĩðɛ. Á tiaɛ i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do iju akã do iyi aa ne iju minji fei nɔ a dasieð ina iyi ci ya ku.

† Na ñña, amaalu ña a kaa sã Si fee ñña à ni, amai aña taka ñña ña a kù ne ku sã. Nɔ do yaase bæbeɛ ine ña aa mà iyi Jesu ñña iyi í je Amai Ilaaɔ kù ne ku sã.

Mɔndai angudã iyi í nyo à tasiɛu

(Cɔ Luku 15:3-7)

¹⁰ Jesu í sɔ́ n̄a má í ni, i ce laakai i maà donda baa inɛ akãi amu n̄au n̄a. Nto nto ñ wa n sɔ́ n̄ei, amaleka woo degbe n̄a n̄a à ya maa leekĩ ajɔ fei si wajui Baam iyi í wa lele. [¹¹ Amu Amai Amanɛ ñ naa ku faaba inɛ n̄a iyi à nyo.]

¹² Beirei ñ waa lasabu n̄a. Bii inɛ gɔ í nɛ angudã cɔ́ ñ akãe í nyo, kaa jò cɔ́ fakã kù wa siu titã si geete bii à wau koo dɛdɛ akã iyi í nyo wa? ¹³ Nto nto ñ wa n sɔ́ n̄ei, bii í kɔ, á nɛ inɔ didɔ́ nla nla na iriɛ ku re baa cɔ́ fakã kù wa si iyi kù nyo. ¹⁴ Bɛɛɛ mɔi, Baa n̄ɛ iyi í wa lele kù bi baa inɛ akãi ama keeke n̄au ku nyo.

Bei aa ce bii woo dasi naanɛ gɔ í rara

¹⁵ Jesu í ni má, bii kpaasi woo dasi naanɛ gɔ í ce dulum, bɔ bi tɛɛ awɔ akã ñ í jò ku mà yaasei dulum n̄au. Bii í gbɔ ideɛ, ñ baasɛ wa má si kpãa jiidai. ¹⁶ Amma bii í kɔ ku gbɔ ideɛ, dɛdɛ inɛ akã wala minji si bei kukɔi ideɛ Ilaaɔ́ wa fɔ. I bɔ bi tɛɛ n̄a, ñ inɛ n̄au aa jɛ sɛɛdai ideu fei. ¹⁷ Bii í kɔ ku gbɔ ide n̄a, sɔ́ inɛi igbɛ n̄au. Bii í ñ í kɔ ku gbɔ baa ideɛ inɛi igbɛ n̄au, i dooɛ bei hai dasi naanɛ walakɔ bei woo gba fiaɪ lɛmpoo.

¹⁸ Nto nto ñ wa n sɔ́ n̄ei, mii iyi ñ kɔsi si andunya fei n̄a, lele mɔ á kɔsi. Nɔ mii iyi ñ jesi si andunya fei n̄a lele mɔ á jesi.

¹⁹ Ñ wa n sɔ́ n̄ɛ má iyi bii amanɛ minji í ce anu akã si andunya ihɛ a tɔɔ ngɔɔ, Baam iyi í wa lele á mu n̄a, ²⁰ domi tengi bii amanɛ minji wala mɛɛta í tɔɔ à waa ce kutɔ do irim, ñ wa si anini n̄a.

Amaacɛ iyi í kɔ ku cea kpaasiɛ suuru

²¹ N̄ɔi Piɛɛ í bɔ bi Jesu í beɛ í ni, Lafɛɛ, bii kpaasim í ceem kurara isɛ fɛloi an cea suuru. Hee isɛ gbɛɛje? ²² N̄ɔi Jesu í jɛaa í ni, aawo. N kaa n sɔ́ɛ iyi andi isɛ gbɛɛjei, amma aa cea suuru isɛ kitað fɛɛwa tuuba mɛɛje. ²³ Sotĩ i gbɔ faaji gɔ iyi wa nyisi bei bommai Ilaaɔ́ í yɛ. Ilaalu gɔ wa bi ku ce dooi gbeseɛ iyi amaacɛ n̄a à waa mu. ²⁴ Iyi í sinti ku ce dooi gbeseu, n̄ɔi à naað inɛ gɔ wa bɛ, iyi wa mu gbeseɛ í to baa fɔtɔ ciwa nkɔ nkɔ †. ²⁵ Si bei inɛu kù nɛ mii iyi á sãð gbeseu, n̄ɔi lafɛɛɛ í ni a taa bei aru, n̄ɔi do aboɛ do amaɛ n̄a do mii iyi í nɛ fei a sãð gbeseu. ²⁶ N̄ɔi amaacɛu í gule si wajui lafɛɛɛu wa tɔɔɛ suuru í ni, ykɔɔm suuru an sãɛ mbɛ fei. ²⁷ Nɔ lafɛɛɛu í ce araareɛ í kpa gbeseu ñ í jɛɛ í nɛ.

²⁸ Iyi amaacɛu í fita hai bɛ gbakã, ñ í ko amaacɛ kpaasiɛ gɔ iyi wa mu gbeseɛ zakai kpekele cɔ́. N̄ɔi í bataɛ í tɛ kɔɔɛ í ni, sãam gbeseɛm iyi ñ waa muu. ²⁹ N̄ɔi kpaasiɛu í gule si wajue í tɔɔɛ suuru í ni, ykɔɔm suuru an sãɛ gbeseɛ. ³⁰ Amma kù jɛ, ñ í jò à dasi kpaasiɛu piisɔ́ hee koo sãð gbeseu fei ku tã. ³¹ N̄ɔi amaacɛ iyi à

† DUBU CIWA NKPO NKPO Si fee n̄a à ni talã dubu mɛɛwa. Talã akã fei fiaɪ icei adɔ maatũ iyi à ya sãa inɛ akã.

gbe n̄au à yɛ bei í ce ñ inɔ n̄a fei í fɔ, n̄ɔi à koo à sisia lafɛɛ n̄a yaasei ideu fei. ³² N̄ɔi lafɛɛu í kpoo í ni, awɔ amaacɛ laab, í jò iyi ñ tɔɔm suuru ñ kpa gbeseu fei mɛɛ. ³³ Awɔ mɔ ñ nɛ i ce araareɛ amaacɛ kpaasiɛ wo si bei ñ ceɛ. ³⁴ Nɔ idɔi lafɛɛu í kɔ, n̄ɔi í jò à dasi piisɔ́ si awɔ woo kpã inɛ n̄a iju hee koo sãð gbeseu fei ku tãu.

³⁵ N̄ɔi Jesu í ni, bɛɛɛ mɔi Baam iyi í wa lele á ce n̄ɛ, inɛ iyi í ci ya cea kpaasi n̄ɛ n̄a suuru do inɔ akã.

Jesu wa fɔ ideɛ n̄ɛ ku kɔi abo do mɔkɔ

(Cɔ Maaku 10:1-12)

19 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã ñ í nɛ hai ilei Galilee í bɔ ikpa ilei Zudee iyi í wa icei idoi Zuudɛɛu. ² N̄ɔi zamaa nla gɔ wa tooɛ ñ í jò bɔɔ n̄a à ba iri.

³ N̄ɔi Farisi gɔ n̄a à naa bi tɛɛ ku ba a cɔ laakaa. Nɔ à beɛ à ni, amanɛ í nɛ kpãa ku kɔsi aboɛ si ide baa yooma fei? ⁴ Nɔ í jɛ n̄a í ni, i kù cio iyi kukɔi ideɛ Ilaaɔ́ wa fɔ n̄a? Í ni, hai sinte, Woo taka í ce n̄ai inɛmɔkɔ do inaabo. ⁵ Nɔ í ni má, na n̄ɔi, mɔkɔ á jò iyeð baasɛ ñ n̄ɔi do aboɛ a maa wɛɛ ñ a n̄a minji fei a baa a jɛ ara akã. ⁶ Si bɛɛɛ a kù jɛ n̄a minji má, ara akã dei à jɛ. Na n̄ɔi, amanɛ kù nɛ ku fɛɛfɛ mii iyi Ilaaɔ́ í tɔɔ. ⁷ Nɔ Farisi n̄au à beɛ à ni, bii bɛɛɛ, na mii í ce Moizi í na wooda í ni inɛ iyi wa bi ku kɔsi aboɛ ku cea tiai n̄ɛ ku kɔ ku bei ku kɔsiɛ. ⁸ Nɔ Jesu í jɛ n̄a í ni, Moizi í jò ñ waa lele abo n̄ɛ n̄ai na idɔ kulele n̄ɛ. Amma waati iyi Ilaaɔ́ í taka amanɛ kù jɛ bɛɛɛ. ⁹ An sɔ́ n̄ɛ, inɛ iyi í kɔsi aboɛ ñ kù jɛ na sakara, ñ í so mmuɛ, n̄ɔi takaa í ce sakarai.

¹⁰ N̄ɔi mɔkɔɛ n̄au à sɔ́ à ni, bii bɛɛɛ si gãmei aboð mɔkɔ í tia a maà ya so n̄ɛ. ¹¹ Nɔ Jesu í ni, ide iyi ñ wa n fɔ n̄ɛi, kù jɛ inɛ feii á ykɔ ku gbɔ yaasɛ, bii kù jɛ inɛ n̄a iyi Ilaaɔ́ í mu n̄a gbugbãɛ. ¹² Mii ikã ikã iyi wa ganji inɛ n̄a n̄ɛ ku so í kpɔ. Inɛ gɔ n̄a bɛɛɛ à bí n̄a do, a kaa ykɔ dei. Inɛ gɔ n̄a mɔ amanɛ n̄ai à ce n̄a bɛɛɛ. Inɛ gɔ n̄a mɔ a kù bi abo ku so ku ba a ce icei bommai Ilaaɔ́ jiidai jiidai. Inɛ iyi á ykɔ ku gba ideu ku gbaa.

Jesu í weea ama keeke n̄a

(Cɔ Maaku 10:13-16; Luku 18:15-17)

¹³ Si anyii n̄ɔi, inɛ n̄a à gbã ama keeke n̄a à naa Jesu wa ku le si n̄a awɔ ñ ku ce n̄a kutɔ. Amma mɔkɔɛ n̄a à waa gbagba si n̄a. ¹⁴ N̄ɔi Jesu í sɔ́ n̄a í ni, i jò amu n̄au a naa bi tom, i maà ganji n̄a, domi bommai Ilaaɔ́ í jɛ ti inɛ n̄a iyi à jò n̄a. ¹⁵ N̄ɔi í le n̄a awɔ si iri ñ í ce n̄a kutɔ í bei í nɛ hai bɛ.

Ideɛ awaasũ ilu fia gɔ

(Cɔ Maaku 10:17-31; Luku 18:18-30)

¹⁶ Ajɔ n̄ɔi gɔ mɔkɔ gɔ í naa bi Jesu ñ í beɛ í ni, Mɛɛtu, mii jiidai yoomai an ce ñ bað kuwɛ hai tã. ¹⁷ Nɔ Jesu í beɛ í ni, na mii í ce ñ waa beem ideɛ jiidai ku ce. Ilaaɔ́ n̄au akã í jɛ jiidai. Bii ñ bi i ba kuwɛ iyi ci ya tã, jirima woodai Ilaaɔ́ n̄au. ¹⁸ Nɔ í beɛ Jesu í ni, wooda yooma n̄ai. Nɔ í sɔ́ ñ í ni, maà kpa inɛ, maà ce sakara,

maà ce ile, nɔ i maà jea ine ɔ sɛɛda ibo. ¹⁹ Jirima iyeò baæ, nɔ i bi kpaasie bei ì bi araæ. ²⁰ Nɔ awaasũu í ni, ñ wa n jirima iyi be fei tã, mii í gbe n ce má. ²¹ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, bii ì bi i kɔ dee dee, koo ta mii iyi ì ne fei, nɔ i kpɛã ilu are ɔ fia. Bii ì ce bæbe aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyie nɔ i naa i toom. ²² Iyi awaasũu í gbɔ bæbe ɔi í sinda í ne do inc kufɔ domi ilu amani nla nla.

²³ Nɔi Jesu í sɔɔ mɔɔɔ ɔa í ni, nɔ nɔ ñ wa n sɔɔ ɔei, á gaabua ilu fia ku lɔ tengi bii Ilaaɔ í je bommaæ. ²⁴ Nɔ an sɔɔ ɔe má iyi á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abæe do iyi ilu amani á lɔɔ tengi bii Ilaaɔ í je bommaæ. ²⁵ Iyi mɔɔɔ ɔa ñ gbɔ ideu ɔi ñ bitɔ kaa kaa, nɔ ñ ni, bii bæbe, to, yooi á ba faaba. ²⁶ Nɔi Jesu í cɔ ɔa nɔ í ni, bi amane ɔai kaa ce, amma Ilaaɔ á yɔkɔ ku ce fei ndæ.

²⁷ Nɔi Pɛæ í sɔɔ í ni, wee ñ jɔ mii fei tã ñ waa tooæ. To, yoomai á na ku je tu wa. ²⁸ Nɔ Jesu í sɔɔ ɔa í ni, nɔ nɔ ñ wa n sɔɔ ɔei, waati iyi Ilaaɔ á ce mii fei titɔ nɔ amu Amaɔ Amane n maa n buba si batai bomma ilu amboem, ɔe amane maateji iyi ñ waa toom ɔa ihɛ, ɔe mɔ aa buba si batai bommau i kiitiò dimi maateji inei Izireli ɔa. ²⁹ Nɔ ine baa yooma iyi í jɔ kpasɛ wa, walako igbã do ifɔe ɔa, walako weɔe ɔa, walako baæ, walako iyee, walako amaæ ɔa, walako ikoe ɔa na irim, á ba ribaæ ikɔ cɔ, nɔ ku ba kuwee hai tã má. ³⁰ Amma ine ɔa iyi ñ je inei waju ɔa si nsei, nkɔɔ ɔa á na ku je inei waju, nɔ inei anyi ɔa mɔ, nkɔɔ ɔa á na ku je inei waju.

Mɔndai ilu kpasɛ do gaanɔmaæ ɔa

20 Jesu í kpa ɔa mɔndau ihɛ í ni, ideɔ bommai Ilaaɔ í jɔ ideɔ ilu kpasɛ ɔa iyi í fita daadaakɔ wa dɛdɛ amaæe ku bɔɔ ɔa ikoe. ² Waati iyi í ba amaæe ɔa aɔaɔ ɔa ñ fɔ ñ gbɔa nje ku sã ɔa si bei ñ ya sãa woo ce ice si aɔ akã, nɔ í ni a bɔ ikoi ɔa a koo a ce ice. Nɔ ñ koo. ³ Nɔ zakai isɔ mɛsã í fita má í koo í ba ine ɔa ñ waa buba si tafa a kù waa ce nkãma. ⁴ Nɔ í sɔɔ ɔa í ni, ɔe mɔ, i bɔ ikom i koo i ce ice ɔa. An sã ɔe si bei í jɔ. ⁵ Nɔi ñ koo. Nɔi ilu kpasɛu í fita má zakai dasã, do aɛ zakai inunu ku sinda ma, nɔ ide dimi akãui í ya fɔ. ⁶ Aɛ zakai isɔ miu ɔi í fita nɔ í ye ine ɔa ɔa má ñ waa buba. Nɔi í bee ɔa í ni, na mii í ce ñ waa buba ihɛ ngbe ngbe hai daakɔ ɔa. ⁷ Nɔi ñ jɛaa ñ ni, si na iyi í jɔ ine kãma kù dasi wa icei. Nɔi í ni, to, ɔe mɔ i bɔ ikom i koo i ce ice ɔa. ⁸ Iyi í to aɛ zakai kulɔ inunu ɔi ilu kpasɛu í kpe ine ngboi amaæe ɔa í sɔɔ í ni, kpe gaanɔma ɔa wa, sã ɔa fia ɔa, sinti hai bi inei ankãanyi ɔa hee ku koo si ine sinte ɔa. ⁹ Ine ɔa iyi ñ sinti ice aɛ zakai isɔ miu ɔa ñ naa ñ gba fia icei aɔ akã. ¹⁰ Amma iyi ñ to si ine sinte ɔa ñ tamaa bei ti aɔa á re bæbe. Amma fia icei aɔ akã ñ sã aɔa mɔ. ¹¹ Iyi ñ ye fia bæbe ɔi ñ wasi ku gbagba si ilu kpasɛu. ¹² ñ waa ni, ine ɔa iyi ñ naa ankãanyi isɔ akã ñ ce ice nɔ ñ sã ɔa bei awa iyi ñ ce ice si inya gbã hai daakɔ hee ñ gbæji. ¹³ Nɔi ilu kpasɛu í sɔɔ ine akã ɔa í ni, kpaasim, n kù takie, domi ñ jesi i gba fia icei aɔ

akã, mà kù je bæbe. ¹⁴ To, gba fia i ne. ñ bi n sãa inei ankãanyi ihɛ bei awɔ mɔ. ¹⁵ Kù je bei ñ bii an ceò fiam? Mà ñ waa ce igu si na iyi í jɔ ñ ce jiidai.

¹⁶ Nɔi Jesu í ni, bæbe mɔi inei anyi ɔa na á je inei waju, nɔ inei waju ɔa mɔ a na á je inei anyi ɔa.

Jesu wa fɔ ideɔ ikue do kujɛ ise gbæetasia

(Cɔ Maaku 10:32-34; Luku 18:31-34)

¹⁷ Nɔi Jesu í dasi kpãa wa bɔ Zeruzalemu. Nɔ í nya mɔɔɔ maateji ɔa ikã, ɔi í sɔɔ ɔa si kpãa í ni, ¹⁸ wee ñ waa bɔ Zeruzalemu. Bei aa mu amu Amaɔ Amane a dasim awɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa do woo kɔ ine ɔa si wooda ɔa. Aa ye taalem a ni a kpam. ¹⁹ Si anyie nɔ a dasim si awɔi dimi mmu ɔa, aa yaakom, nɔ a tæem kpɔɔ, nɔ a kpakpam si jii ku gaau. Nɔ si aɔ mæetasia an jii má hai si bale.

Mii iyi iyei Zaaki do Zãa í cɔ Jesu

(Cɔ Maaku 10:35-45)

²⁰ Si anyii ɔa ɔi iyei amaɔ Zebedee ɔa í naa bi Jesu do amaæ ɔa nɔ í gule si wajuæ ku tɔɔe ngɔɔ. ²¹ Nɔ Jesu í beæ í ni, mii ñ bi. Nɔi í ni, si waati iyi aa naa i je bomma, jɔ ama minjim ɔa ihɛ, ine akã ku buba awɔ njeæ, ine akã mɔ awɔ cangæ. ²² Nɔi Jesu í sɔɔ mɔɔɔ minji ɔa í ni, i kù mà mii iyi ñ waa tɔɔm ɔa mɔm. Aa yɔkɔ i temuaò ijuukpã iyi an ye ɔa? Nɔ ñ ni aɔa aa yɔkɔ. ²³ Nɔ í sɔɔ ɔa má í ni, nɔi, aa ye ijuukpã iyi an ye ɔa. Amma kù je amui an cica ine ɔa iyi aa buba si canga do njem. Bi ku bubau bæ, ine ɔa iyi Ilaaɔ Baam í cea sɔɔlue ɔa aa buba si.

²⁴ Nɔi mɔɔ mæewa iyi ñ gbe ɔa ñ gbɔ ideu nɔ idɔ ɔa í kɔɔ minji ɔa. ²⁵ Nɔi Jesu í kpe aɔa fei í sɔɔ ɔa í ni, ɔe mɔ ñ mà ɔa si andunyau ihɛ ilaalu ɔa ñ ya maa taa ine ɔa ɔa gbugbãi. Nɔ ine ngbo ɔa ɔa mɔ a maa nyisi yiiko ɔa. ²⁶ Amma bi tu ɔe kaa ce bæbe. Ine ɔe iyi wa bi ɔa ku je ine ngbo, ɔa í je woo ce ɔe ice. ²⁷ Bæbe mɔi ine iyi wa bi ɔa ku je woo cua ɔe, á je aru ɔe. ²⁸ Bæbe mɔi amu Amaɔ Amane n kù naa ine ɔa a ceem ice, amma amui an ce ɔa ice, nɔ n na kuweem n yaò ine nkɔɔ hai si dulum.

Jesu í jɔ fæju minji ɔa ñ ye ilu

(Cɔ Maaku 10:46-52; Luku 18:35-43)

²⁹ Si isæneɔ Jesu do mɔɔɔ ɔa ñ to Zeriko nɔ ñ waa fita hai bæ. Waati iyi a waa fitau, zamaa nla ɔa wa too ɔa. ³⁰ Wee fæju minji ɔa ñ waa buba itf kpãa bæ, nɔ ñ gbɔ iyi Jesu wa lɔ. Nɔi ñ dɔ anu ñ maa ni, Lafæ, tɔkui ilaalu Davidi, ce araare nwa. ³¹ Nɔ zamaa wa la si ɔa wa ni a koko. Amma béi ñ waa ni a cokou, bæbe mɔi ñ ya dɔ anu hee lele ñ maa ni, Lafæ, tɔkui Davidi, ce araare nwa. ³² Nɔi Jesu í leekí í kpe ɔa í bee ɔa í ni, mii ñ bi n ce ɔe. ³³ Nɔi ñ jɛaa ñ ni, Lafæ, ñ bi ka ye ilui. ³⁴ Nɔ Jesu í ce araare ɔa í lu iju ɔa. Nɔ gbakã ine ɔa ñ ye ilu nɔ ñ waa tooæ.

Jesu wa lb incu ilu Zeruzalemu

(Cɔ Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

21 Nɔi Jesu do mɔɔɔɔ ɔa à mɔsi iseeɛɛ ɔa nɔ à maai Zeruzalemu wa. À to Betifaje si geete iyi à ya kpe Olivie. Nɔ Jesu í be mɔɔɔ minji ɔɔ ɔa 2 í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nɔɔ be, aa ye bii gbankɛɛ ɔɔ wa so do amaɛ. I fũ ɔa i naam wa ɔa. 3 Bii ine ɔɔ wa bee ɔe ide ɔɔ, i jɛaa i ni, Lafɛi í ne bukaata ɔa. Inɛu á jɔ i naaɔ ɔa wa ɔa.

4 Nɔu ɔa be í cei ku ba idei waliu ku kɔ iyi í ni,

5 I sɔ inɛi Siɔɔ ɔa, i ni,

I cɔ ilaalu nɔɔ wa naa bi tu ɔe.

Amanɛ kurɔi.

Si gbankɛɛɛu í gũ,

Si amaɛ.

Mɛɛmu ku so asoi.

6 Nɔ mɔɔɔ ɔa do koo à ce bei í sɔ ɔa. 7 À naaɔ gbankɛɛɛu do amaɛ wa, à te acɔ ɔa si antaɛ nɔ Jesu í gũ. 8 Nɔ si zamaau ine nkɔ í te ibɔɛ si kpãau. Inɛ ɔɔ ɔa mɔ à da amaawɔ jii ɔa à tɔɔ si kpãau. 9 Inɛ ɔa iyi à waa cua Jesu do ine ɔa iyi à waa tooe fei à wasi ku dɔ anu à waa ni, tɔkui Davidi, à waa saabue. Aɔ Lafɛi ku wee, awɔ iyi à waa naa do iriɛ. Ka saabue Ilaaɔ hee lele †.

10 Iyi Jesu í lb incu ilu Zeruzalemu, inɛi iluu fei í biti. Nɔ à wasi ku ni, yooi ihɛ. 11 Nɔi zamaau í je í ni, Jesu wali-iui, inɛi Nazareti si ilei Galilee.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ

(Cɔ Maaku 11:15-19; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

12 Nɔi Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Iyi í to be í lele woo ta iwò ɔa do woo ra ɔa iyi à wa be. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ɔa, do kitãi woo ta ankasiidi ɔa. 13 Nɔ í sɔ ɔa í ni, à kɔ à ni, Ilaaɔ í ni ilei nɔu ile bi ku tɔɔ á je. Amma inɛ wee à coo bi ku tɔɔɔ ile ɔa.

14 Nɔi fɛɛju do ilu kute akã ɔɔ ɔa à naa bi Jesu kpasɛi Ilaaɔ be nɔ í jɔ à ba iri. 15 Amma ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa do woo kɔ ine ɔa si wooda ɔa, idɔ ɔa í kɔ iyi à ye maamaake ɔa iyi í ce, nɔ à gbɔ amu ɔa à wasi ku dɔ anu à waa ni, tɔkui ilaalu Davidi, à waa saabue.

16 Nɔ à bee Jesu à ni, à bei à gbɔ iyi à waa fɔ mbɛ? Nɔ í je ɔa í ni, oo. Mii iyi wa ceu ihɛ, i kù cio idee ɔa tengi bii à ni, Ilaaɔ í jɔ à gbɔ saabue hai si gelei amu ɔa do si gelei ama kpɔɔɔ ɔa. 17 Si anyii nɔu, í jɔ ɔa í ne hai ilu be í koo í sũ Betani.

Jesu í ceekpe jii ndii figi

(Cɔ Maaku 11:12-14, 20-24)

18 Iju kumãe daadaakɔ Jesu í ne hai Betani wa nyi Zeruzalemu, nɔ ari wa kpaa. 19 Nɔi í ye jii ndii figi ɔɔ itĩ kpãa be, nɔ í yaa siɛ. Amma iyi í to kɔɔɛ í ba wee wua ɔa í ne. Nɔi í sɔ jii nɔu í ni, awɔ i kaa so má ajɔ kãma. Nɔ gbakã jii nɔu í gbɛ. 20 Iyi mɔɔɔ ɔa do kɔɔ, nɔi à biti. À

† à waa saabue Do feei gereki hozanai à ya ni.

bee Jesu à ni, beirei í ce jii ndii figiu ihɛ í gbɛ anu akã beɛbe. 21 Nɔi Jesu í je nɔa í ni, nɔ nɔ nɔ nɔ wa n sɔ ɔe, bii à dasi naane nɔ i kù waa sika ɔa, aa yɔkɔ i ce bei à cea jii nɔu ihɛ ɔa. Nɔ kaa je baa iyi be nɔu akã, aa yɔkɔ i sɔ iri kutau ihɛ ɔa i ni ku dede hai be koo dásí tenku, á nɔ ku koo. 22 Bii à dasi naane ɔa, mii iyi à tɔɔ Ilaaɔ fei, aa ba ɔa.

Hai iwoi yiiko Jesu wa naa

(Cɔ Maaku 11:27-33; Luku 20:1-8)

23 Nɔi Jesu í to Zeruzalemu nɔ í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ má wa kɔ ine ɔa si cio. Nɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa do ine ngbo ɔa à naa bi tɛɛ, à beɛ à ni, mii ɔa iyi à waa ceu ihɛ, yooi í nae kpãa iyi à waa cooɔ. Do yiiko yooi à waa cooɔ. 24 Nɔi Jesu í je nɔa í ni, amu mɔ an bee ɔe ide ɔɔ. Bii à yɔkɔ à jeɛm ɔa, amu mɔ an sɔ ɔe ine iyi í nam yiiko nɔ wa n ceɔ mii ɔa ihɛ. 25 Hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiɔ ine ɔa inyi. Hai bi Ilaaɔ de, mà hai bi amanɛ ɔa. Nɔi à busi nɔe à waa ni, beirei aa ka jɛaa. Nsei nɔɔ, bii à jɛaa à ni Ilaaɔi, á bee wa na mii í ce a kù dasi Zãa naane. 26 Nɔ wee nɔo kaa jɔ ka ni hai bi amanɛ ɔa. Bii à ni hai bi amanɛ ɔa, zamaau á ye taale nwa si na iyi í jɔ ine fei í jesi iyi Zãa waliu kam kam. 27 Nɔi à jɛa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu mɔ í sɔ ɔa í ni, debei, amu mɔ n kaa n sɔ ɔe yiiko ine iyi nɔ wa n ceɔ mii ɔa ihɛ.

Mɔndai ama minji

28 Jesu í kpa nɔa mɔndau ihɛ í ni, beirei à waa lasabu ɔa. Mɔkɔ ɔɔ í ne ama inɛmɔkɔ minji. Nɔ í sɔ ine sɛntɛu í ni, amaayi, bɔ ikom i koo i ce ice nnyi. 29 Nɔ í ni, n kaa n koo. Amma do ankãanyi í ce lasabu mmu nɔ í koo.

30 Nɔ mɔkɔu í koo í sɔ ama minjisiaɛu mɔ beɛbe, nɔ ama í jɛaa í ni, to, an koo, baaba. Amma kù koo. 31 Si ama minji ɔa yoo nɔa í ce idɔɔbii baɛɛ. Nɔi à ni, ine sɛntɛu. Nɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, nɔ nɔ nɔ wa n sɔ ɔe, woo gba fiaɛ lɛmpoo do inaabo woo ta icu ɔa aa tako ɔe a lb si tengi bii Ilaaɔ í je bomma. 32 Nɔ wa n fɔ beɛbei si na iyi í jɔ Zãa í naa ku nyisi ɔe kpãa jiiida, nɔ i kù dasie naane ɔa. Woo gba fiaɛ lɛmpoo do woo ta icu ɔa à dasie naane. Amma inɛ, do iyi à ye idɔ ku kpaasi nɔa ɔa fei i kù kpaasi idɔ nɔe i dasie naane ɔa.

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ɔa

(Cɔ Maaku 12:1-12; Luku 20:9-19)

33 Nɔi Jesu í sɔ ɔa má í ni, i gbɔ mɔnda ɔɔ má ɔa. Ilu kpasɛ ɔɔ í ce ikoe, nɔ í lb si jii ndii rezɛɛ ɔa nɔ í ce kaa í kaakooɔ. Nɔ í ce bi ku fɔ inyii isoɛ. Nɔ í cã tafa bii ku degbe ikou. Nɔi í so gaanɔɔma ɔa í dasi ɔa si ikou a maa logooɛ, í bei í bɔ ilu koo kpe be. 34 Waati iyi isoi jii nɔu í jii í to ku ka, nɔi í be amaace ɔa wa bi woo logoo ɔa a koo a gba iyi í je ti nɔu wa. 35 Amma gaanɔɔma ɔa do dede à wo si ɔa, à cã ine akã, nɔ à kpa ine akã má, nɔ à ta ine meetasiau mɔ kuta à kpaa. 36 Nɔ ilu ileu í be si ɔa amaace ɔɔ ɔa wa má. Inɛ nɔu ɔa à kpɔ à re

baa inei tako n̄au. Do n̄u fei, à ce n̄a bei à cea inei tako n̄au. ³⁷ Si anyii ān̄a fei í be si n̄a ama abíe wa, í ni, aa jirima amam. ³⁸ Amma iyi gaan̄c̄ma n̄au à ye amau à f̄o ān̄a duus̄c̄ à waa ni, i c̄o in̄e iyi á na ku je tubuu. I naa wa ka k̄paa n̄o il̄eu ku baa ku je tu wa.

³⁹ N̄c̄i à muu à fitae hai in̄c̄ kaau à koo à k̄paa.

⁴⁰ To, waati iyi il̄u á naa, beirei á cea gaan̄c̄ma n̄au. ⁴¹ N̄c̄i à j̄eaa à ni, á k̄paa in̄e laal̄b̄ n̄au i kaa ce araare n̄a n̄o ku de gaan̄c̄ma mm̄u n̄a ku dasi n̄a si il̄eu, in̄e n̄a iyi bii isoi j̄i n̄c̄u í j̄i aa ya náa iyi í je t̄e.

⁴² N̄c̄i Jesu í bee n̄a í ni, i k̄u cio iyi ih̄é si kuk̄c̄i ideí Ilaās̄ n̄a ba. Í ni,

Kuta iyi woo ma n̄a à k̄c̄siu

N̄n̄ui í baa í je kuta sinteí icui il̄eu.

Ās̄ Laf̄éi í coo, n̄c̄ í mu wa bití.

⁴³ N̄c̄i Jesu í ni má, ñ wa n̄ s̄s̄ n̄eí, Ilaās̄ á gba bommaa hai bi tu n̄e ku na dimi mm̄u n̄a iyi à waa ce id̄c̄b̄ie. [

⁴⁴ In̄e iyi í cuku si kutau ih̄é, kutau á leḡeí. In̄e iyi í n̄c̄ í bata m̄c̄ á l̄c̄l̄c̄ laf̄éi n̄ēk̄ n̄ēk̄.]

⁴⁵ Iyi in̄e ngboi woo weei Ilaās̄ n̄au do Farisi n̄au à gb̄o m̄ndai Jesu n̄au, à mà iyi ān̄ai wa f̄a. ⁴⁶ N̄c̄i à waa de k̄p̄aa bei aa ce a muu. Amma à waa ce n̄joi zamaa si na iyi í j̄b̄ à dasi naane iyi waliii n̄c̄o n̄c̄o.

M̄ndai ijei ab̄c̄d̄s̄

(C̄o Luku 14:15-25)

22 N̄c̄i Jesu í s̄s̄ n̄a ide do m̄nda n̄a má í ni, ² i gb̄o faaji ḡo iyi wa nyisi n̄e bei bommai Ilaās̄ í ye. Ilaalu ḡo wa cea amāe ab̄c̄d̄s̄, ³ n̄c̄ í be amaacē n̄a í ni a koo a k̄pe in̄e n̄a iyi à k̄pe ab̄c̄d̄s̄u wa. Amma in̄e n̄au a k̄u waa bi ku naa. ⁴ N̄c̄ í be amaacē mm̄u ḡo n̄a má í ni, i koo i s̄s̄ in̄e n̄a iyi ñ k̄pe n̄au i ni ñ t̄a s̄c̄lu. Kete kombo n̄a do m̄ēmu ku ñe ikpo ḡo n̄ai ñ k̄paa n̄c̄ à ce icei fei nd̄e à t̄a, a naa wa bi ku ce ab̄c̄d̄s̄u. ⁵ Amma in̄e n̄a iyi à k̄pe n̄au a k̄u saal̄ue m̄c̄m, in̄e fei í ñe w̄ūae. In̄e ḡo n̄a à ñe iko n̄a, in̄e ḡo n̄a m̄c̄ à ñe s̄īa n̄a. ⁶ Ḡc̄ḡo n̄a à mu amaacē n̄au à c̄ã n̄a à k̄paa n̄a. ⁷ N̄c̄i id̄c̄i ilaalu í k̄s̄ n̄c̄ í be soogee n̄a à koo à k̄paa woo k̄paa in̄e n̄au n̄c̄ à dasi il̄u n̄au ina. ⁸ N̄c̄i í s̄s̄ amaacē n̄au má í ni, to, ijei ab̄c̄d̄s̄u í j̄i, amma in̄e n̄a iyi ñ tako ñ k̄pe n̄au a k̄u j̄c̄d̄ ij̄eu be má. ⁹ Na n̄u, i b̄c̄ si tafa n̄a i k̄pe in̄e n̄a iyi à wa be fei wa n̄a. ¹⁰ N̄c̄ amaacē n̄au à b̄c̄ si tafa n̄au à t̄c̄c̄ in̄e n̄a iyi à wa be fei wa, hai in̄e j̄iida do in̄e laal̄b̄ n̄a, n̄c̄ ab̄c̄d̄s̄u í k̄s̄ do aman̄e.

¹¹ Iyi ilaalu í l̄c̄ ile bi ku ce ab̄c̄d̄s̄u, í c̄o in̄e n̄a iyi à naa ku j̄eu, n̄c̄ i ba wee, in̄e ak̄ã k̄u waa dasi j̄iñei ab̄c̄d̄s̄ iyi í na n̄a. ¹² N̄c̄i í beee í ni, k̄paa si, beirei í ce ñ l̄c̄ wa ih̄é i k̄u waa dasi j̄iñei ab̄c̄d̄s̄. N̄c̄ in̄e k̄u ni ide k̄ãma. ¹³ N̄c̄i ilaalu í s̄s̄ amaacē n̄a í ni, i d̄f̄ aw̄e do is̄e n̄a n̄c̄ i soo i nȳc̄ angule si il̄u kuku, tengi bii in̄e n̄a aa lesi aw̄ si iri a k̄pata. ¹⁴ N̄c̄i Jesu í ni má, do iyi Ilaās̄ í k̄pe in̄e nk̄c̄o fei, in̄e iyi í cica k̄u k̄paa.

Fiai lempoo ku s̄ã

(C̄o Maaku 12:13-17; Luku 20:20-26)

¹⁵ Waati bēēbē Farisi n̄a à koo à t̄c̄c̄ à waa busi n̄e a ba a lea Jesu taai ide. ¹⁶ N̄c̄i à be m̄c̄c̄ n̄a ḡo n̄a do in̄e Herodu ḡo n̄a bi t̄e. Iyi à to n̄c̄i à ni, M̄ētu, à mà iyi ñ ya f̄o n̄c̄o, n̄c̄ ñ waa k̄c̄ in̄e n̄a si ideí Ilaās̄ do n̄c̄o. Bēēbē m̄c̄i i k̄u waa ce n̄joi in̄e ḡo, domi i ci ya c̄o ijui aman̄e n̄a. ¹⁷ Na n̄u, s̄s̄ wa bei ñ ye. Í s̄īa ka s̄ã ilaalu Sezaa fiai lempoo? Ma ka maà s̄ã. ¹⁸ Wee Jesu í mà lasabu n̄a iyi à waa ce t̄ã, n̄c̄i í s̄s̄ n̄a í ni, in̄e il̄u muafiti n̄a, na mii í ce ñ waa leem taai ide n̄a. ¹⁹ I nyisim k̄pēkēle iyi ñ ya s̄ã lempoou wa n̄a. N̄c̄ à nyis̄ie k̄pēkēle ḡo. ²⁰ N̄c̄i Jesu í bee n̄a í ni, fotooi yooi í wa si k̄pēkēle ih̄é n̄c̄ irii yooi à k̄c̄ si. ²¹ N̄c̄ à ni, ti Sezaa. N̄c̄i Jesu í s̄s̄ n̄a í ni, to, debei i s̄ã Sezaa iyi í je t̄e n̄a, n̄c̄ i s̄ã Ilaās̄ m̄c̄ iyi í je t̄e n̄a.

²² Iyi à gb̄o ideu bēēbē, n̄c̄i à bití à j̄c̄o à ñe.

Idei kuj̄i iku n̄a

(C̄o Maaku 12;18-27; Luku 20:27-40)

²³ Si aj̄c̄ ak̄ã Sadusi ḡo n̄a m̄c̄ à naa bi Jesu má. Ān̄ai à ya maa ni iku n̄a a kaa j̄i. Iyi à to wa bi Jesu n̄c̄i à beee à ni, ²⁴ M̄ētu, Moizi í ni bii in̄e ḡo í ku í j̄b̄ aboe n̄c̄ k̄u bíð ama, if̄c̄e ku so jaās̄u ku ba ku b̄īa igb̄ãe ama. ²⁵ Wee si in̄c̄ nwa in̄e m̄ēje ḡo n̄a à wee iyi à je amai baa ak̄ã. Igb̄ã n̄a í so abo n̄c̄ k̄u bíð ama n̄c̄ í ku í j̄b̄a if̄c̄e jaās̄u. ²⁶ Bēēbē in̄e minjisiau m̄c̄ í ce, do m̄ētas̄iau, hee í koo í k̄ãsið aman̄e m̄ējes̄iau. ²⁷ Si anyii ān̄a fei n̄c̄ abou m̄c̄ í na í ku. ²⁸ To, aj̄c̄ iyi iku n̄a aa na a j̄i, aboi yoo n̄ai á je, si bei ān̄a fei à soo aboi.

²⁹ Amma Jesu í je n̄a í ni, ñ waa rara n̄ai si na iyi í j̄b̄ i k̄u mà gbugb̄ã Ilaās̄ n̄a hee má je mii iyi kuk̄c̄i idee wa f̄o. ³⁰ N̄c̄o n̄c̄o, si waati iyi iku n̄a aa naa a j̄i, waati bēēbē in̄e m̄c̄c̄ n̄a do inaabo n̄a a kaa so n̄e má, amma aa yei bei amaleka n̄a. ³¹ Iyi í je ti ideí kuj̄i iku n̄a, à k̄c̄ wo à ni, Ilaās̄ í ni n̄u Ilaās̄, Laf̄éi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zak̄obu. I k̄u cio ideu be n̄a iyi Ilaās̄ í s̄s̄ n̄eí? Ilaās̄ k̄u je Laf̄éi iku n̄a, Laf̄éi in̄e n̄a iyi à weeí.

³³ N̄c̄i zamaa iyi í wa be fei í gb̄o cioi idee n̄c̄ ideu í tosi n̄a.

Wooda iyi í re

(C̄o Maaku 12:28-34; Luku 10:25-28)

³⁴ N̄c̄i Farisi n̄au à gb̄o iyi Jesu í k̄ãmia Sadusi n̄au si ideu n̄c̄ à t̄c̄c̄ má. ³⁵ In̄e ak̄ã n̄a iyi wa je woo k̄c̄ in̄e n̄a si woodau wa bi ku c̄o laakai Jesu n̄c̄ í beee í ni, ³⁶ M̄ētu, si wooda n̄au fei, yoomai í re. ³⁷ N̄c̄i Jesu í j̄eaa í ni, bi Ās̄ Laf̄éie do id̄c̄e fei do lasabue fei. ³⁸ N̄u bei í je wooda sinte, n̄n̄ui í n̄c̄ í re n̄a. ³⁹ Minjisia iyi í too wee. Bi in̄e mm̄u n̄a bei ñ bi arāe. ⁴⁰ Wooda minji n̄au bei à je icui ideí woodai Moizi do ti ideí walii n̄a fei.

Davidi do ine iyi Ilaaṣ í cica
(Cɔ Maaku 12:35-39; Luku 20:41-44)

⁴¹ Si bei Farisi ɲau à ɬɬɬ, ɲɔi Jesu í bee ɲa ideu ihě ⁴² í ni, beirei ì waa lasabu si ideu ine iyi Ilaaṣ í cica ɲa. Ɖɔkui yooi í je. Ɖɔi à jeaa à ni, ɬɬkui ilaalu Davidii. ⁴³ Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, bii bæbei, beirei í ce Davidi wa kpoo Lafěe waati iyi í fɔ do gbugbāi Hundei Ilaaṣ í ni,

⁴⁴ Aṣ Lafěe í sṣ Lafěem í ni,

Buba si awɔ ɲjem ihě

Hee n ce mbæe ɲa bi ku lesi isee.

⁴⁵ Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi wa kpoo Lafěe, beirei á ce ku je ɬɬkue má.

⁴⁶ Nɔ baa ine akā ɲa kù ɲɔkɔ ku jeaa ide kāma. Nɔ hai waati bæbeu ine gɔ kù beee ide gɔ má.

Muafitii Farisi do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa

(Cɔ Maaku 12:38-39; Luku 11:43,46; 20:45-46)

23 Ɖɔi Jesu í sṣ zamaau do mɔcɔe ɲau, ² í ni, woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau do Farisi ɲau, aɲai à sāsi agbei Moizi à waa sisi woodae. ³ Na ɲɲu, i ya gbɔ ide ɲa nɔ i ce mii iyi à waa sṣ ɲe fei. Amma i maà ya ce kookoosu bei à waa ce, domi ide iyi à ya fɔ a ci ya ceò ice. ⁴ À ya dī aso ku wo a maa kāa ine ɲa, amma aɲa taka ɲa a ci ya jesi a luu baa do amaawɔ akā.

⁵ Kookoosu ɲa iyi à waa ce fei à waa cooi ku ba a ye ɲaò. Bæbei à ya dī ama tia iyi í la í re ti kpaasi ɲa nɔ a dasi jaba ɲa ikū sisɔ iyi í re ti kpaasi ɲa si itī do ile †.

⁶ Nɔ a ci ya bi kaa inya sinte bi ku je jingau ɲa do kitāi ine ngbo ɲa ile bii à ya ce kutɬɬɬ ɲa. ⁷ À ya bi ine ɲa a maa ce aɲa fɔ si bantuma do bæere nɔ a maa kpe ɲa lafěe. ⁸ Amma ɲe, i maà ya jò a kpe ɲe lafěe, domi ɲe fei saa ɲai, nɔ Lafěe akā lege legei ì ne ɲa. ⁹ Nɔ i maà kpe ine kāma Baaba si ile ihě ɲa, domi ine akāi í je Baa ɲe. Ɖɲui í wa lele. ¹⁰ Nɔ i maà ya jò a kpe ɲe ilaalu ɲa domi ilaalu akā lege legei ì ne ɲa, ɲɲui í je ine iyi Ilaaṣ í cica. ¹¹ Ine iyi í je ine ngbo ɲe ɲɲui í ne ku je woo ce ice ɲe. ¹² Ine iyi í so arae lele, aa kayeei, ine mɔ iyi í kaye arae aa soo lelei.

Jesu í ye taalei Farisi ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa na muafiti ɲa

(Cɔ Maaku 12:40; Luku 11:39-52; 20:45-47)

¹³ Jesu í ni, ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, ɲe ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa, si na iyi í jò ì waa cīmboa ine ɲa kpāai bommai Ilaaṣ ɲa. ɲe taka ɲe, i kù jesi i lɔ ɲa, nɔ ine ɲa iyi à bi ku lɔ, ì waa ganji ɲa ɲa. [¹⁴ ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, ɲe ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa, si na iyi í jò ì ya maa ce kutɬɬɬ ɲa ku ba ine ɲa a ni ɲe inɛ jiiida ɲai. Nɔ wee mii iyi jaad ɲa à ne fei ì ya gbaa ɲai. Na ɲɔi í jò ijuukpā ɲe á la ku re.]

¹⁵ ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, ɲe ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa, si na iyi í jò ì waa dabii

† *ama tia ama tia iyi à ya dīu iseede ɲa iyi à wa si tiaí ideí Ilaaṣí à ya kɔ si, nɔ a dīu si ikpo ɲa walakɔ si awɔ.*

bii fei ɲa, ì waa ne si tenku do si ile fei ì waa dede baa ine ɲa iyi aa ba i kpaasi idɔ ɲa ɲa. Nɔ bii ì ba ɲa ì ya sinda lafěe ɲai ku je ine iyi à ne a dasie ina iyi ci ya ku ku re baa ɲe taka ɲe ise gbeeji.

¹⁶ ɲe fěeju ɲai iyi ì waa mu goloi fěeju ɲa, aa ye ijuukpā ɲa. Ì ya maa ni ɲa, bii ine í ceekpe do kpasěi Ilaaṣ kù je taale baa bii kù kɔ. Amma bii í ceekpe do wurai kpasěu, tilasii ku kɔ ideu. ¹⁷ ɲe fěeju ɲe ɲai. Yoomai í la í re. Wurau? Mà kpasě iyi í jò wurau í je ti Ilaaṣ. ¹⁸ Nɔ ì waa ni má ɲa, bii ine í ceekpe do bi kuwee kù je taale baa bii kù kɔ, amma bii í ceekpe do ɲai kuwee, tilasii ku kɔ ideu. ¹⁹ ɲe fěeju ɲai. Yoomai í la í re. ɲai kuwee? Mà bi kuwee iyi í jò ɲai kuwee í je ti Ilaaṣ. ²⁰ Na ɲɲu, ine iyi í ceekpe do bi kuwee, hee do mii iyi wa lesi feii í ceekpeò. ²¹ Ine mɔ iyi í ceekpe do kpasěi Ilaaṣ, hee do Ilaaṣ iyi í wa be feii í ceekpeò.

²² Ine mɔ iyi í nɔ í ceekpe do lele, hee do batai bommai Ilaaṣ do Ilaaṣ takae iyi wa buba bei í ceekpeò.

²³ ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, ɲe ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa, si na iyi í jò ì waa na Ilaaṣ hee do zakaai nyau aye ɲa, amma ì waa gbeje mii iyi í la í re si wooda ɲa. Mii ɲai í je idɔɔbii Ilaaṣ ku ce do araare ku nyisi do ilu naane ku je. Ɖɲu ɲau bei í jɔ i ce ɲa, nɔ i maà gbeje iyi í gbe ɲau. ²⁴ ɲe fěeju ɲai iyi ì waa mu goloi fěeju ɲa. Ì waa coo inyi ɲe na kokoo ɲa nɔ ì bei ì waa miò kpookpo ɲa.

²⁵ ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, ɲe ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa si na iyi í jò anyii kɔɔfu do ti je ɲai ì ya wíe ɲa, amma hai si bine laalɔ do ilei ì baò mii ndii inɔe ɲa. ²⁶ Awɔ Farisi fěeju, wíe inɔi je titā, anyiu mɔ ku bei ku má.

²⁷ ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, ɲe ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa, si na iyi í jò ì ye ɲai bei bale iyi à jɔsi mii fūfū ku ba anyie ku sīa, amma inɔe kūkūi amane do konkombi wa kɔ si. ²⁸ Bæbe mɔi ɲe taka ɲe, bii ine ɲa à waa ye ɲe, ɲe ine jiiida ɲai, amma si idɔ ɲe muafiti do laalɔ wa kɔ.

²⁹ ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, ɲe ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa, si na iyi í jò ì waa teese balei walii ɲau, nɔ ì waa ce booda si ti ine dee dee ɲau mɔ má ɲa. ³⁰ Nɔ ì waa ni ɲa, bii í je si waatii bala nwa ɲai à dede wo a kaa ka dasi baa nwa si walii ɲau ku kpa. ³¹ ɲe taka ɲe ì waa nyisi iyi ɲe ɬɬkui ine ɲa iyi à kpa walii ɲai. ³² To, i hanya i tambɔ laalɔ iyi bala ɲe ɲa à sintiu. ³³ ɲe ine buu ɲa bei njo wukuku. I kù ne bei aa ce i saa ina iyi ci ya kuu ɲa. ³⁴ Na ɲɲu, i de itī í gbɔ, an be ɲe walii ɲa wa do ilu bisi ɲa do woo mà tia ɲa. Si inɔ ɲa aa kpa gɔgɔ ɲa, nɔ i kpakpa gɔgɔ ɲa mɔ si jii ku gaau, gɔgɔ ɲa mɔ nɔ i te ɲa kpɔkɔ ile bii ì ya ce kutɬɬɬ ɲe ɲa, nɔ i lele ɲa si ilu ɲa fei. ³⁵ Na ɲɲu, ijuukpāi woo kpa ine dee dee ɲau fei á je si iri ɲe. Abelii í je ine dee dee sinte iyi ì kpa ɲa. Zakari amai Baraki iyi ì kpa si afei kpasěi Ilaaṣ do bi kuwee ɲa, ɲɲui í je ine ankāanyi iyi ì kpa ɲa. Ikui ine dee dee ɲau be fei, hai Abeli hee ku koo si Zakari, ɲe aa ye

ijuukpæe ña. ³⁶ Nto nto, ñ wa n sñ ñei, ijuukpæi mii ñau be fei si inei nnyi ñau ihëi á baa ku je si.

Jesu do Zeruzalemu

(Cɔ Luku 13:34-35)

³⁷ Jesu í ni, ñe inei Zeruzalemu ña, ñe iyi ì ya kpa walii ña nɔ ì ta ama abei Ilaaḥ ña mɔ kuta ì kpa ña ña. Ise feloi ñ ya n bi n tɔtɔ ñe si abem bei ajæ í ya tɔtɔ amæ ña si ikpæ, amma ì kù je ña. ³⁸ Wee nsei Ilaaḥ á fũ ñe kpasë ñe si awɔ. ³⁹ Nto nto ñ wa n sñ ñei, hai nsei ì kaa yem má ña í gbe hee ajɔ iyi aa ni ña, Ilaaḥ ku weea ñe iyi wa naa do irii Lafëe.

Jesu wa fɔ ideí kpasëi Ilaaḥ ku læge

(Cɔ Maaku 13:1-2; Luku 21:5-6)

24 Nɔi Jesu í fita hai kpasëi Ilaaḥ. Iyi wa ñe ñɔi mɔcɔe ña à koo à baa à nyisie bei à ma kpasëi Ilaaḥ do ilee ña sãa sãa. ² Nɔi í sñ ña í ni, ì waa ye mii ñau be fei ña ya. Nto nto ñ wa n sñ ñei, kuta baa akã kaa naa ku maa lesi ñe be má, aa kekeë mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi

(Cɔ Maaku 13:3-13; Luku 21:7-19)

³ Jesu í koo í buba iri kutai Olivie. Nɔi mɔcɔe ña à bɔ bi tæe aña duusɔ à beee à ni, sñ wa waatii iyi mii nɔu be á ce. Nyinda yoomai á nyisi kunyie wa do waatii ankãanyi.

⁴ Nɔ Jesu í je ña í ni, ì ce laakai ña ñe gɔ ku maà naa ku dī iju ñe, ⁵ domi ñe ña iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni aña à je ñe iyi Ilaaḥ í cicau aa kpɔ. Aa dī iju ñe nkɔ. ⁶ Nɔ aa maa gbɔ ibai igũ amæ amæ do jījī ña. I maà jò ku da zigi ñe, domi í gbe mii ñau be fei ku ce. Amma kù je waatii ankãanyiu be titã. ⁷ Dimi gɔ ña aa ya na a maa ja do dimi mmu ña. Ilaalu gɔ ña mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ña. Nɔ ile á yaya si ilu gɔ ña, nɔ ari á ce. ⁸ Ñe ñu be fei á yei bei ara kuro sintei bāsī ku bei ku bí.

⁹ Si waatii ñu, aa dasi ñe si awɔ ñe ña a kpã ñe iju, aa kpa ñe mɔm. Dimi fei á cé ñe na irim. ¹⁰ Waatii beebë, ñe nkɔ á nyiò anyi, aa maa zamba ñe nɔ a cé ñe. ¹¹ Walii ibo nkɔ ña aa na a naa a maa wa nyii itī ñe nkɔ. ¹² Laalɔ ku ce á kɔsi hee ku jò ñe nkɔ kaa ñe kubii kpaasi ña má. ¹³ Amma ñe iyi í temua hee kɔe á ba faaba. ¹⁴ Aa waazo laabaau jiidai bommai Ilaaḥ si andunya fei ku ba dimi fei ku gbɔ, andunya ku bei ku kpa iri.

Faajii mii laalɔ iyi wa riisi kpasëi Ilaaḥ

(Cɔ Maaku 13:14-23; Luku 21:20-24)

¹⁵ Jesu í ni, walii Danieli í fɔ ideí mii laalɔ gɔ wo iyi á riisi kpasëi Ilaaḥ. Nɔi aa ye ña í wa si inya iyi í je ti Ilaaḥ. Ñe iyi wa cio ideí mii laalɔ, ku ce laakai ku gbɔ sãa sãa. ¹⁶ Waatii beebë ñe ña iyi à wa ilei Zudee a sa a bɔ iri kuta ña. ¹⁷ Nɔ ñe iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku so inc ilee. ¹⁸ Nɔ ñe

mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasë koo so kumbooe má. ¹⁹ Waatii beebë wahalai bāsī ña do ayawo ña á caa mɔm. ²⁰ I ce kutɔ ña ku ba waatii kusau ku maà na ku je sukui tūtū walakɔ ajɔ kusimi †. ²¹ Nto nto, waatii beebë wahala nla nlaí á naa iyi a kù ye dimie hai sintei andunya hee do nnyi, nɔ a kaa ka ye dimie má hee do ajɔ fei. ²² Bii Ilaaḥ kù jile si ñu ku kaye kukɔi ajɔ wo ñe gɔ kaa wæ. Amma í kayeei na irii ñe ña iyi í cicau.

²³ Waatii beebë, bii ñe gɔ í sñ ñe í ni, ì cɔ ñe iyi Ilaaḥ í cicau í wa ihë, walakɔ ñe mmu gɔ ku ni, í wa ihë, ì maà dasi lafëe naane ña. ²⁴ Ñe gɔ ña aa na a naa akã akã a maa ni aña à je ñe iyi Ilaaḥ í cicau walakɔ a ni aña à je walii ña amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ña ku ba a dī hee do iju ñe ña iyi Ilaaḥ í cicau bii aa yɔkɔ. ²⁵ Na ñu í jò ñ wa n sñ ñe fei nde do ñjuma.

²⁶ Na ñu, bii à na à sñ ñe à ni, ñe iyi Ilaaḥ í cicau í wa gɔbua, ì maà koo. Walakɔ bii à sñ ñe à ni, wa manji ilaawa, ì maà dasi naane. ²⁷ Si bei kɔjɔ iji í ya má inya hai nunui daakɔ hee ku bɔ nunui ale anu akã, beebë mɔi kunaai amu Amai Amane á je. ²⁸ Tengi bii iku í wa, bei yembeeku ña à ya tɔtɔ.

Kunaai Amai Amane

(Cɔ Maaku 13:24-27; Luku 21:25-28)

²⁹ Jesu í ni, si anyii wahalau gbakã, nunu á kuku inyai, nɔ cukpa mɔ kaa má inya má, andaiya ña aa cuku wa hai lele nɔ gɔgbã lele ña a yaya. ³⁰ Waatii beebë nyindai Amai Amane á fita lelei Aḥ. Nɔ dimii andunya ña fei aa le awɔ si iri a maa kpata. Aa ye amu Amai Amane ñ wa n naa si kudūi iji do gɔgbã nla nla do amboe. ³¹ Kãakãkī nla nla á dḥ anu nɔ n be amalekam ña wa si andunya gonta mæu. Aña aa tɔtɔ ñe ña iyi ñ cica si andunya fei.

Mii iyi jī ndii figi wa kɔ wa si

(Cɔ Maaku 13:28-31; Luku 21:29-33)

³² Jesu í ni, ì cɔ mii iyi jī ndii figi wa kɔ ñe si ña. Bii ñ na ì ye amaawɔe ña à sinti ku wu wua kpɔtɔ, ì ya mà iyi ate í maai wa mbe. ³³ Beebë mɔi, bii ì ye mii ñau be fei wa ce, ì mà ña iyi kubaai amu Amai Amane kaa kpe má, ajɔ í maai wa mɔm. ³⁴ Nto nto ñ wa n sñ ñei, kù je inei nsei ña feii aa ku ideu ku bei ku ce. ³⁵ Lele do ile fei á na ku tã, amma idem ña a kaa tã pai.

Ilaaḥ ñu akãí í mà ajɔ

(Cɔ Maaku 13:32-37; Luku 17:26-30, 34-36)

³⁶ Jesu í sñ ña má í ni, ñe kãma kù mà waatii hee má je ajɔ iyi mii ñau á ce, baa amaleka ña iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaḥ Baaba ñu akã. ³⁷ Si bei í ce si waatii Noweeu, beebë mɔi á ce si waatii iyi amu Amai Amane an nyi wa. ³⁸ Hee kukɔi nyi nla ku maa naa, ñe ña à waa je, à waa mɔ, à waa ce abɔdḥ ña, à waa mua ama ña ña mɔkɔ hee í koo í to si ajɔ

† sukui tūtū sukui tūtū ña sukui ateí, nɔ bii gɔ ku bɔ í ya gaabu.

iyi Nowee í koo í lɔ̀d akɔ̀i inyiu. ³⁹ A kù waa lasabu do wahala dimi bɛɛbɛ hee í to kukɔ̀i inyi nlaui je ɲa fei. Bɛɛbɛ mɔ̀i á je si waati iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa. ⁴⁰ Si waati nɲu, amanɛ minji á wa iko nɔ̀ aa so ine akã a j̀d ine akã. ⁴¹ Inaabo minji á maa lɔ̀lɔ̀, aa so ine akã a j̀d ine akã. ⁴² Na nɲu, i wɛɛd sɔ̀lɔ̀ ɲa, domi i kù mà aji iyi Lafɛɛ nɲɛ á nyi wa. ⁴³ I gbo iyi ihɛ́ má ɲa. Bii ilu kpasɛ́ í mà idũ zaka iyi ile á naa, á wɔ̀ nɲoo nɔ̀ ku ganjiɛ ku lɔ̀ kpasɛ́ɛ. ⁴⁴ Na nɲu, iɲɛ mɔ̀, i wɛɛd sɔ̀lɔ̀ ɲa, domi amu Amai Amanɛ an nyi wa si waati iyi i kù waa tamaa ɲa.

Amaace jiida do amaace laalɔ̀

(Cɔ̀ Luku 12:41-48)

⁴⁵ Í sɔ̀ ɲa má í ni, yooi í je amaace ilu naane iyi í ne laakai. Lafɛɛi í je ine iyi ilu kpasɛ́ gɔ̀ í kpe í so amaace kpaasiɛ ɲa í daa si awɔ̀ ku maa cɔ̀ ɲa ku na ɲa ije si bei í jɔ̀. ⁴⁶ Inɔ̀ didɔ̀i á je ti amaaceu bii lafɛɛɛ í bàa í naa í báa wa ce bɛɛbɛ. ⁴⁷ Ntɔ̀ ntɔ̀, lafɛɛu á daa amaaceu mii ndɛɛ fei si awɔ̀. ⁴⁸ Amma bii í je amaace laalɔ̀, á lasabui ku ni, lafɛɛm kaa baa ɲya má, ⁴⁹ nɔ̀ ku dede ku maa cã amaace kpaasiɛ ɲa nɔ̀ ku maa je ku maa mɔ̀ do woo mɔ̀ atɛ́ ɲa aji. ⁵⁰ Bɛɛbei, lafɛɛu á na ku baa si aji iyi kù waa cɔ̀ kpãaɛ, do si waati iyi kù waa tamaa, ⁵¹ nɔ̀ á kpãa iju jiida jiida, nɔ̀ nɲu do ilu muafiti ɲau fei wahala ɲa á je inya akã. Tengi bei á le awɔ̀ si iri ku maa kpataɔ̀.

Mɔ̀ndai mudɛɛ gɔ̀ ɲa

25 Jesu í ni, aji iyi an naa n je bommam á yei bei faajii mudɛɛ mɛɛwa gɔ̀ ɲa iyi à so fitila ɲa ɲa à bɔ̀ mɔ̀kɔ̀ titɔ̀ ku ko. ² Si inɔ̀ ɲa amanɛ miu í je ilu laakai, amanɛ miu mɔ̀ kù ne laakai. ³ Mudɛɛ miu hai ne laakai ɲau à so fitila ɲa ɲa nɔ̀ a kù so ikpo kosɔ̀a. ⁴ Amma ilu laakai ɲau à so fitila ɲa ɲa do ikpo kosɔ̀a. ⁵ Wee mɔ̀kɔ̀ titɔ̀u kù to wa ɲya. Si bei wa kpe, ɲɔ̀i mudɛɛ mɛɛwa ɲau à siiko à waa sɔ̀ nɲoo.

⁶ Hee zakai laja ɲɔ̀i à gbo anu ku dɔ̀i ine ɲa. À waa ni, mɔ̀kɔ̀ titɔ̀u wee wa to wa, i dede ka kòo. ⁷ Nɔ̀i mudɛɛ mɛɛwa ɲau à jɔ̀ à waa teese fitila ɲa ɲa. ⁸ Hai ne laakai ɲau à tɔ̀ ine ihɔ̀ ɲau à ni, i mu nwa ikpo domi fitila nwa ɲa à waa ku. ⁹ Nɔ̀i ilu laakai ɲau à ni, aawo, kaa to awa fei. I koo i ra tu ɲɛ gbakã. ¹⁰ Iyi à bɔ̀ ikpou ku ra ɲɔ̀i mɔ̀kɔ̀ titɔ̀u í to wa. Inɛ ngu ɲa iyi à ce sɔ̀lɔ̀ jɔ̀-ida ɲau à tooɛ à lɔ̀ bi ku ce abɔ̀dɔ̀u nɔ̀ à cɔ̀mbo gambou. ¹¹ Si anyie ɲɔ̀i woo bɔ̀ ikpo ku ra ɲau mɔ̀ à to wa, à wasi ku dɔ̀ anu à waa ni, lafɛɛ, lafɛɛ, cɔ̀ nwa gambo. ¹² Amma mɔ̀kɔ̀ titɔ̀u í ni, ntɔ̀ ntɔ̀, n kù mà ɲɛ.

¹³ Nɔ̀i Jesu í ni má, to, na nɲu, i maa cɔ̀ kpãa ɲa domi i kù mà aji iyi an nyi wa ɲa hee má je waatiu.

Mɔ̀ndai amaace mɛɛta gɔ̀ ɲa

(Cɔ̀ Luku 19:11-27)

¹⁴ Jesu í sɔ̀ ɲa má, í ni, bommai Ilaaɔ̀ í yei má bei faajii mɔ̀kɔ̀ gɔ̀ iyi wa bi ku bɔ̀ ilu koo kpe bɛ. Nɔ̀ í kpe

amaace ɲa í so amanie fei í da ɲa si awɔ̀. ¹⁵ Í na ine akã fiafi wura kpekele nla miu, ine akã mɔ̀ minji, ine mɛɛtasiau mɔ̀ akã, í na aɲa feii si bei gbugbãi ine fei í to, í bei í nɛɛ. ¹⁶ Nɔ̀i gbakã amaace iyi à na fia kpekele miuu í so fiafi wa ceɔ̀ sɔ̀a, nɔ̀ í ba riba miu má. ¹⁷ Bɛɛbɛ mɔ̀i ine iyi à na minjiu mɔ̀, í ba riba minji má. ¹⁸ Amma ine iyi à na akãu í koo í tu isai í singa fiafi lafɛɛu.

¹⁹ Si bɛɛbɛ aji í koo wa baa ɲɔ̀i lafɛɛi ine ɲau í baa nɔ̀ í kpe ɲa a na a sisia nɲu bei à cea fiafi. ²⁰ Amaace iyi í na fia kpekele miuu í naaɔ̀ miu mmue wa má, nɔ̀ í sɔ̀ ɲa ni, lafɛɛ, fia kpekele miu iyi ì nam nɔ̀u n ceɔ̀ sɔ̀a hee ñ ba riba miu má. ²¹ Nɔ̀i lafɛɛɛ í sɔ̀ ɲa í ni, í sɔ̀a, awɔ̀u amaace jiida ilu naane. Si mii keekeu ihɛ́ ñ ye iyi ì je ilu naane, na nɲu, an daaɛ mii nla si awɔ̀. Naa wa ka je jingau. ²² Inɛ iyi í na kpekele minjiu mɔ̀ í naa í ni, lafɛɛ, fia kpekele minji iyi ì nam nɔ̀u, ñ ba riba minji ma. ²³ Nɔ̀ lafɛɛɛ í ni, í sɔ̀a, awɔ̀u amaace jiida ilu naane. Si mii keekeu ihɛ́ ñ ye iyi ì je ilu naane, na nɲu, an daaɛ mii nla si awɔ̀. Naa wa ka je jingau. ²⁴ Si anyii nɲu ɲɔ̀i amaace iyi í na kpekele akãu mɔ̀ í naa í ni, lafɛɛ, ñ mà iyi awɔ̀u ine ku gaabui. Bii i kù gbɛ́ bei ì ya da, nɔ̀ tengi bii i kù fã dimi, bei ì ya mu. ²⁵ Nɔ̀i nɲu dei í mum bɛ, nɔ̀ ñ koo ñ si fiafiu ile. To, fiafi wee. ²⁶ Nɔ̀i lafɛɛɛu í sɔ̀ ɲa í ni, awɔ̀u amaace yaamɔ̀ ilu ikai, awɔ̀ ì mà iyi ñ ya n da baa bii n kù gbɛ́, nɔ̀ bei n kù fã dimi ñ ya n mui. ²⁷ To, iyi ì mà bɛɛbɛ wo, aa na ine gɔ̀ fiam nɔ̀ui, nɔ̀ i daa si inyi. Bii ì ce bɛɛbɛ wo an ye ndom do ribaɛ fei waati iyi ñ baa. ²⁸ Si anyie ɲɔ̀i í sɔ̀ amaace kpaasi ɲau í ni, i gba fia kpekele akãu i na ine iyi í ne mɛɛwau, ²⁹ domi ine iyi í nɛ, nɲui à ya kɔ̀ɔ̀a si ku ba iyi í neu ku kɔ̀ɔ̀si má. Amma ine iyi kù nɛ, baa keekeu iyi í neu má à ya gbaai. ³⁰ Amaace nfeu mɔ̀, i soo i nɔ̀ɔ̀ angule si ilu kuku tengi bii ine ɲa aa lesi awɔ̀ si iri a kpata.

Kiitii ankãanyi

³¹ Nɔ̀i Jesu í ni má, si waati iyi amu Amai Amanɛ an naa do amboem do amaleka ɲau fei, an buba si batai bomma ilu amboem. ³² Dimii andunya fei á tɔ̀tɔ̀ si wajum, nɔ̀ an fɛɛfɛ ine ɲa bei woo degbe í ya fɛɛfɛ angudã do iwo ɲa. ³³ An jile ine dee dee ɲau ikpa awɔ̀ njɛm, ine laalɔ̀ ɲau mɔ̀ ikpa awɔ̀ cangam. ³⁴ Waati bɛɛbɛ amu ilaaluu an sɔ̀ ine ɲa iyi à wa awɔ̀ njɛm n ni, i naa wa ɲa, iɲɛ iyi í ba kuweei Baam. I naa i buba si bomma iyi à ce nɲɛ sɔ̀lɔ̀ɛ hai waatii kusintii andunya. ³⁵ Bommau tu ɲɛi si na iyi í j̀d si waati iyi ari wa kpam, ì muum ije ñ je ɲa. Nɔ̀ si waati iyi agbe wa kpam má, ì muum inyi ñ mɔ̀ ɲa. Nɔ̀ si waati iyi ñ je ine nɲoo ì gbam si kpasɛ́ nɲɛ ɲa. ³⁶ Nɔ̀ si waati iyi ñ weɛ basɔ̀ ì bii anyim ɲa. Nɔ̀ iyi ñ wa n ce bɔ̀ ì gbɔ̀ɔ̀m ɲa. Nɔ̀ si waati iyi ñ wa ile piisɔ̀ ì ya naa ku cɔ̀m ɲa. ³⁷ Waati nɲu, ine dee dee ɲau aa jɛɛm a ni, Lafɛɛ, waati yoomai à ye ari wa kpaɛ nɔ̀ à naɛ ije ì je wala agbe wa kpaɛ à naɛ inyi ì mɔ̀. ³⁸ Waati yoomai à ye ì je ine nɲoo à gbaɛ si kpãɛ nwa, walakɔ̀ à yeɛ basɔ̀ nɔ̀ à bii anyie. ³⁹ Mà waati yoomai à ye ì waa ce bɔ̀ walakɔ̀ ì wa ile piisɔ̀ nɔ̀ à

naa ku cɔɛ. ⁴⁰ Amu ilaaluu an je nɔa n ni, ntɔ ntɔ, bii ì cea inɛ akāi inem ɔa iyi à kere à re ɔa ihɛ bɛɛɛ ɔa, amui ì cea ɔa.

⁴¹ Si anyii nɔu, n bei n sɔ inɛi awɔ cangam ɔa mɔ n ni, i fa ara nɔe hai kɔkɔm, inɛe iyi Ilaaɔ í ceekpe. I bɔ si ina iyi ci ya ku, iyi à koa Seetam do amalekaɛ ɔa. ⁴² Aa lɔ si ina ɔai si na iyi í jɔ waati iyi ari wa kpam wo í kù muum ije n je ɔa. Nɔ waati iyi agbɛ wa kpam í kù muum inyi n mɔ ɔa. ⁴³ Waati iyi ñ je inɛ njoo í kù gɔam si kpasɛ nɔe ɔa. Nɔ si waati iyi ñ wɛɛ basí í kù bii anyim ɔa. Iyi ñ wa n ce bɔɔ nɔ ñ wa ile piisɔɔ, i ci ya naa ku cɔm ɔa mɔm. ⁴⁴ Aɔa mɔ aa jɛem a ni, Lafɛɛ, waati yoomai à ye ari wa kpaɛ, walakɔ agbɛ, walakɔ í je inɛ njoo, walakɔ basí, walakɔ si bɔɔ, walakɔ ile piisɔɔ nɔ a kù sobie. ⁴⁵ An je nɔa n ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɔei, si bei í kù cea inɛ akāi inɛ ɔa iyi à kere à re ɔa ihɛ bɛɛɛ, amui í kù cea ɔa. ⁴⁶ Na nɔu, aa ye ijuukpā ɔai si ina iyi ci ya ku. Amma inɛ dee dee ɔa aa lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã.

Inɛ ngbo ɔa à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ Maaku 14:1-2; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)

26 Iyi Jesu í fɔ ide ɔa fei í tã, ɔai í sɔ mɔcɔɛ ɔa í ni, ² í mà ɔa iyi aɔ minjii í gbe ka jɛɔ jingauu Iku ku kua. Nɔ waati bɛɛɛi aa dasi amu Amai Amanɛ si awɔi inɛ ɔa a kpam si jii ku gaau.

³ Waati iyi Jesu wa sɔ mɔcɔɛ ɔa ideu, inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa do inɛ ngbo ɔa à tɔtɔ kabai Kaifu woo wee nla. ⁴ Bei à waa busi nje béi aa ce a ba a mu Jesu do bisi a kpa. ⁵ Amma à waa ni, kù sãa ku je si aɔi jingauu ku ba hoyo hoyo ku mà dede si zamaau.

Abo ɔ í fãsi irii Jesu tulare

(Cɔ Maaku 14:3-9; Zãa 12:1-8)

⁶ Jesu í wa Betani kpasɛi Simɔɔ iyi í tako í ce bɔɔi dinte, ⁷ ɔai abo ɔ í naa bi tɛɛ waati iyi à waa je. Wa mu ama caka ku sãa ɔ iyi í nɛ tulare ku nɛ fia ɔ, nɔ í fãsi tulareu si irii Jesu. ⁸ Iyi mɔcɔ ɔa à yɔ, ɔai idɔ nɔa í kɔ à ni, na mii í ce abou í koo í ce asɔɔi tulareu ihɛ. ⁹ Aa ka taai wo fia nkɔ nkɔ ka kpãa ilu are ɔa fia. ¹⁰ Iyi Jesu í gbɔ à waa fɔ bɛɛɛ ɔai í bee ɔa í ni, na mii í ce ì waa ye taalei abou ɔa. Mii jiidai í ceem bɛ. ¹¹ Ntɔ ntɔ, ilu are ɔa aa maa wɛɛ do inɛ waati kãma fei, amma amu n kaa n maa n wɛɛ do inɛ hee do aɔi fei. ¹² Abou í fãsi aram tulare do njuma ku ceɔ sɔɔlɔi kusim. ¹³ Ntɔ ntɔ, tengi bii inɛ ɔa aa koo a maa waazo laabaau jiidau si andunyau fei, aa sisi ide iyi abou ihɛ í ce a maa yeɔ gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Maaku 14:10-11; Luku 22:3-6)

¹⁴ Nɔi Zudasi Isikarioti, inɛ akāi mɔcɔ maateji ɔa, í bɔ bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa, ¹⁵ í bee ɔa í ni, mii aa muum ɔa bii ñ da nɔe Jesu si awɔ. Nɔ à ka fia isɔ

fũfũ ara kuntaa à naa. ¹⁶ Hai waati bɛɛɛi, Zudasi wa de kpãa béi á ce ku zambaɔ Jesu ku na inɛ ɔa.

Jesu wa je ijei jingauu Iku ku kua do mɔcɔɛ ɔa

(Cɔ Maaku 14:12-21; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

¹⁷ Si aɔi sintei jingauu Pɛɛ hai nɛ lefeeu mɔcɔi Jesu ɔa à naa à bɛɛ à ni, iwoi ì bi kaa ceɛ sɔɔlɔi jingauu Iku ku kua. ¹⁸ Nɔi í je nɔa í ni, i bɔ inɔ ilu bi wãanɛ kasa í sɔɔ í ni, amu Mɛɛtu ñ ni, waatim í to. Bi tɛɛi an je jingauu Iku ku kua do mɔcɔm ɔa. ¹⁹ Nɔ mɔcɔ ɔa à ce bei Jesu í sɔ ɔa, à ce sɔɔlɔi jingauu.

²⁰ Iyi aɛ í lɛ Jesu do mɔcɔ maateji ɔa à waa je. ²¹ Waati iyi à waa je ɔai Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ akā nɔe á zambam. ²² Nɔi inɔi mɔcɔ ɔa í fɔ ntɔ ntɔ, à wasi ku bɛɛ akā akā à waa ni, isa kù je amu ya Lafɛɛ. ²³ Nɔi Jesu í je nɔa í ni, inɛ iyi í gũsi pɛɛ si inɔ jɛ awaɔ aɔi, lafɛɛi á zambam. ²⁴ Amu Amai Amanɛ an ku si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ. Amma inɛ iyi á zambam á ye ijuukpā nla nla. Á tiaa inɛɛu bii í je a kù buu mɔm wo. ²⁵ Zudasi iyi á zambaɛu mɔ í so ide í ni, isa kù nɔ kù je amu ya Mɛɛtu. Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, awɔi aa coo.

Ije iyi aa ka yeɔ gigii ikui Jesu

(Cɔ Maaku 14:22-26; Luku 22:14-20; Kɔr. 1, 11:23-35)

²⁶ Waati iyi à waa je, ɔai Jesu í so pɛɛ nɔ í saabu Ilaaɔ titã í bei í bububue í na mɔcɔɛ ɔa, í ni, iyi ihɛi í je aram, i gba í je ɔa. ²⁷ Si anyii nɔu, nɔ í so kɔɔfɔ si bii à dasi vɛɛ í saabu Ilaaɔ nɔ í na ɔa í ni, iyi ihɛi í je njem. Nɔi í je nyindai akabuu iyi Ilaaɔ í dɛ do amanɛ ɔa. An nikãɛ na irii inɛ nkɔ ku ba n kpa idei dulum du ɔa. Inɛ fei, i mɔ ɔa. ²⁹ An sɔ ɔe, hai nnyi n kaa n mɔ atɛ vɛɛ má í gbe hee aɔi awaɛ ɔa fei aa ka mɔ vɛɛ titã si bommai Baam. ³⁰ Si anyie à kɔ iri ɔa nɔ à fita à bɔ iri kutai Olivieu.

Piɛ á jã ku ni nɔu ku mà Jesu

(Cɔ Maaku 14:27-31; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

³¹ Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɔa í ni, idũuyi mɔm, inɛ fei aa nyiɔ anyi na irim. Béi Ilaaɔ í fɔ si kukɔi ideɛ, bɛɛɛi á ce. I ni, á kpa woo degbeu nɔ angudã ɔa a fangaa bii fei. ³² Amma an jĩ hai si bale nɔ n cua nɔe n bɔ ilei Galilee. ³³ Nɔi Piɛ í sɔɔ í ni, baa bii inɛ fei wa nyiɔ anyi na irie, amu n kaa n nyiɔ anyi pai. ³⁴ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ntɔ ntɔ, idũuyi mɔm, hee aɔe ku maa kɔ, aa jã ise gbɛeta i ni í kù mà. ³⁵ Amma Piɛ í jɛaa í ni, n kaa n kɔsie pai, baa bii í je an ku do awɔ aɔi. Nɔ mɔcɔ ɔa mɔ fei à fɔ bɛɛɛ.

Jesu wa ce kutɔ Gɛsɛmanee

(Cɔ Maaku 14:32-42; Luku 22:39-46)

³⁶ Nɔi Jesu do mɔcɔɛ ɔa à bɔ inya ɔ iyi à ya kpe Gɛsɛmanee. Iyi à to bɛ nɔ í sɔ ɔa í ni, i buba ihɛ titã ɔa n koo n ce kutɔ wa. ³⁷ Nɔi í gbã Piɛ do ama minjii Zebedee ɔa à bɔ waju. Nɔ inɔ kufɔ í naa sie hee arae fei í ɔ. ³⁸ Nɔi í sɔ ɔa í ni, inɔ kufɔ í naa sim nla nla hee

wa bi ku kpam. I wa ihē, i bam njoo ku wɔ̄ ɔ̄. ³⁹ Iyi í fɔ̄ bɛɛbɛ í tã, ɔ̄kɔ̄ í bɔ̄ waju keeke í koo í sɛɛbata ilɛ wa ce kutɔ̄w í ni, Baam, bii á ce, jò wahalau ihē ku j̄im. Amma do nɔ̄u fei, ku maà ti ku je ti idɔ̄ɔ̄bim, jò idɔ̄ɔ̄bie ku ce.

⁴⁰ Si anyie ɔ̄kɔ̄ í nyi wa bi mɔ̄ɔ̄ mɛɛta ɔ̄u í ba ɔ̄ ɔ̄ à waa s̄i njoo. Nɔ̄i í bee Píɛɛ í ni, debɛi, i kù yɔ̄kɔ̄ i kù bam njoo ku wɔ̄ baa lɛɛu akã ɔ̄? ⁴¹ I wɔ̄ njoo nɔ̄ i maa ce kutɔ̄w ɔ̄ ku ba i maà dasi kulɛɛi inɛ ɔ̄. Idɔ̄i amanɛ í bi, amma arɛɛ í kua gbugbãɛ.

⁴² Nɔ̄ í j̄ò ɔ̄ isɛ gbeejisia má í koo í ce kutɔ̄w í ni, Baam, bii ì je wahalau ihē kaa j̄im, bii í je kù nɛ bɛi á ce iyi n kù yɔ̄kɔ̄, jò idɔ̄ɔ̄bie ku ce. ⁴³ Iyi í ce kutɔ̄w í tã ɔ̄kɔ̄ í nyi wa bi tu ɔ̄ má nɔ̄ í ba ɔ̄ ɔ̄ à waa s̄i njoo má, domi njoo wa kpa ɔ̄. ⁴⁴ Jesu í jò ɔ̄ má, í koo í ce kutɔ̄w isɛ gbɛɛtasiaɛ si ide akãu. ⁴⁵ Nɔ̄ í nyi wa bi tu ɔ̄ má í s̄i ɔ̄ í ni, ì s̄i ì waa s̄imi ɔ̄ai hee nsei? I ɔ̄, waati í gbe keeke iyi aa mu amu Amai Amanɛ a daa ilu dulum ɔ̄ si awɔ̄. ⁴⁶ Inɛ iyi á zambam wa to wa. I dede kaa kò ɔ̄.

À mu Jesu

(Cɔ̄ Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

⁴⁷ Iyi Jesu wa fɔ̄ bɛɛbɛ gbakã, ɔ̄kɔ̄ Zudasi, inɛ akãi mɔ̄ɔ̄ maateɛji ɔ̄u í to wa. Zamaa nla ɔ̄ wa tooɛ wa à waa mu taakuba ɔ̄ do golo ɔ̄. Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ɔ̄ do inɛ ngbo ɔ̄u ì bɛ ɔ̄ wa. ⁴⁸ Waati iyi Zudasi í dasi idɔ̄ nɔ̄u ku zamba Jesuu, í s̄i inɛ ɔ̄u nyinda ɔ̄ iyi nɔ̄u á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n baabaɛ, Lafɛɛ mbe, i muu. ⁴⁹ Hai Zudasi í to wa gbakã, í sekɛɛi si Jesu í ni, irei ì caale, Mɛɛtu. Nɔ̄ í baabaɛ. ⁵⁰ Nɔ̄i Jesu í s̄i ì ni, kpaasim, iyi ì naa ku ceu, coo.

Nɔ̄ inɛ ɔ̄u à to Jesu awɔ̄ gbakã à muu. ⁵¹ Nɔ̄i inɛ akãi mɔ̄ɔ̄ Jesu ɔ̄u í yɔ̄ taakubaɛ í café it̄i amaacei woo wee nlaɛ Ilaaɔ̄u í buu. ⁵² Amma Jesu í s̄i ì ni, sindo taakubaɛ si ankɔ̄ɛ. Inɛ iyi wa kpa inɛ do taakuba fei, taakubai á na ku kpa lafɛɛ mɔ̄. ⁵³ I kù mà iyi bii ì bɛ an yɔ̄kɔ̄ n ɔ̄ Baam, nɔ̄ gbakã ku sambaam amaleka dubu nkɔ̄ nkɔ̄ wa a naa a sobim? ⁵⁴ Amma bii ì ce bɛɛbɛ, kukɔ̄i ideɛ Ilaaɔ̄ iyi í ni mii ɔ̄u ihē fei á bam nii kaa kɔ̄.

⁵⁵ Nɔ̄i Jesu í bee zamaa í ni, amui ì naa ku mu bɛ ɔ̄ do taakuba do golo ɔ̄ bɛi woo ce ile? Ì ya n wa si inɔ̄ nɔ̄e ajɔ̄ fei n maa n kɔ̄ inɛ ɔ̄ si cio kpasɛi Ilaaɔ̄, nɔ̄ i kù mum ɔ̄. ⁵⁶ Amma nɔ̄u ɔ̄u bɛ fei í cei ku ba ide iyi walii ɔ̄u à fɔ̄ si tiai ideɛ Ilaaɔ̄ ku kɔ̄.

Nɔ̄i mɔ̄ɔ̄ ɔ̄u fei à jò à sa.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɔ̄

(Cɔ̄ Maaku 14:53-65; Luku 22:54-55, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Inɛ ɔ̄u iyi à mu Jesuu à bɔ̄ɔ̄ɛ bi Kaifu woo wee nlaɛ Ilaaɔ̄. Tengi bɛi woo kɔ̄ inɛ ɔ̄ si wooda ɔ̄u do inɛ ngbo ɔ̄u à ɔ̄ɔ̄ɔ̄. ⁵⁸ Nɔ̄ Píɛɛ í wa hee j̄ij̄i wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ̄ inɔ̄ bantumai kpasɛi woo wee nlaɛ. Nɔ̄i í buba bɛ do woo degbe andɛ koofa ɔ̄u na ku yeò bɛi ideu á kpaò iri.

⁵⁹ Waati nɔ̄u inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ɔ̄ do igbei woo kiiti ɔ̄u fei à waa dɛ a má Jesu ide iyi aa yeò taaleɛ ku ba a kpa. ⁶⁰ Amma a kù ba ide iyi aa yeò taaleɛ baa do iyi ilu sɛɛda ibo nkɔ̄ í naa í máa ide fei. Si anyii nɔ̄u, amanɛ minji ɔ̄ ɔ̄ à naa. ⁶¹ À ni, mɔ̄ɔ̄u ihē í ni nɔ̄u á yɔ̄kɔ̄ ku lɛgɛ kpasɛi Ilaaɔ̄ nɔ̄ si afei ajɔ̄ mɛɛta nɔ̄u ku ma mmuɛ má.

⁶² Nɔ̄i woo wee nlaɛ Ilaaɔ̄u í dede í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide ɔ̄? Ide mii inɛ ɔ̄u ihē à waa yeò taaleɛ. ⁶³ Amma Jesu wa cokɔ̄ɛ. Nɔ̄i woo wee nlaɛ í s̄i ì ni, do irii Ilaaɔ̄, fɔ̄ bii awɔ̄ Amai Ilaaɔ̄ inɛ iyi Ilaaɔ̄ í cicau †.

⁶⁴ Nɔ̄i Jesu í jɛaa í ni, oo, amui, si bɛi ì fɔ̄. Nɔ̄ ì wa n s̄i ɔ̄, aa ye amu Amai Amanɛ ì wa n buba awɔ̄ njei Ilaaɔ̄ ilu gbugbã fei. Bɛɛbɛ mɔ̄i aa na i yem ɔ̄ ajɔ̄ akã n naa si kud̄i i j̄i má. ⁶⁵ Nɔ̄i woo wee nlaɛ í ga ibɔ̄ɛ ku nyisiò idɔ̄kɔ̄ɛ. Nɔ̄i í ni, wa bu Ilaaɔ̄. A kù waa dɛ ilu sɛɛda kãma má. I gbɔ̄ bɛi wa bu Ilaaɔ̄ ɔ̄. ⁶⁶ Beirei ì ye a cea mɔ̄ɔ̄u ɔ̄. Nɔ̄i aɔ̄ fei à ye taaleɛ à ni í to a kpa.

⁶⁷ Nɔ̄i à wasi ku tu si wajui Jesu antɔ̄ nɔ̄ à waa daa kutu, inɛ ɔ̄ ɔ̄ ma à waa sambalɛ. ⁶⁸ Nɔ̄ à ni, awɔ̄ iyi ì waa kpe arɛɛ inɛ iyi Ilaaɔ̄ í cicau, s̄i wa inɛ iyi í cãɛ.

Píɛɛ í jã í ni nɔ̄u kù mà Jesu

(Cɔ̄ Maaku 14:66-72; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Waati bɛɛbɛ Píɛɛ wa buba bantumai kpasɛu. Nɔ̄i mudɛɛ woo ce ice ɔ̄ í sekɛɛ siɛ wa í ni, awɔ̄ mɔ̄ ì tako ì weɛ do Jesu inɛi Galileeu. ⁷⁰ Amma í jã si wajui aɔ̄ fei í ni, n kù mà iyi ì waa fɔ̄. ⁷¹ Si anyie, nɔ̄ í dede í bɔ̄ nkpa andɛ kabau. Nɔ̄i mudɛɛ amaace mmu ɔ̄ í yɔ̄kɔ̄ má, nɔ̄ í s̄i inɛ ɔ̄u iyi à wa beu í ni, inɛu ihē í tako í weɛ do Jesu inɛi Nazaretiu. ⁷² Nɔ̄i Píɛɛ í jã má nɔ̄ í ceekpe í ni, n kù mà inɛu bɛ. ⁷³ Iyi í kɔ̄si má, ɔ̄kɔ̄ inɛ ɔ̄u iyi à wa beu à sekɛɛ si Píɛɛ à ni, nɔ̄ nɔ̄ awɔ̄ inɛ akã nɔ̄ai. Ide ku fɔ̄ wa nyisi iyi awɔ̄ inɛi Galilei. ⁷⁴ Nɔ̄i í teese í ceekpe í ni, n kù mà mɔ̄ɔ̄u. Bɛ gbakã ajɛɛ wa kɔ̄. ⁷⁵ Nɔ̄ Píɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í s̄i ì wo í ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ̄ aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù mà. Nɔ̄i í fita í koo wa kpata nɔ̄.

À bɔ̄ɔ̄ Jesu wajui Pilati

(Cɔ̄ Maaku 15:1; Luku 23:1-2; Zãa 18:28-32)

27 Nɔ̄i daadaakɔ̄ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ɔ̄ do inɛ ngbo ɔ̄ fei à jilɔ̄ si aɔ̄ a kpa Jesu. ² Nɔ̄ à d̄u à koo à daa Pilati ilu ileu si awɔ̄.

Ikui Zudasi

(Cɔ̄ IWB 1:18-19)

³ Zudasi, nɔ̄u iyi í zamba Jesuu, í ye bɛi à ye taaleɛ a kpa, ɔ̄kɔ̄ inɔ̄ í fɔ̄. Nɔ̄ í nyiò fiai isɔ̄ f̄f̄f̄ kuntaau bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ɔ̄ do inɛ ngbo ɔ̄u. ⁴ Í s̄i ɔ̄ í ni, ì ce dulum si bɛi ì zamba inɛ dee deeu ihē a kpa. Amma à jɛaa à ni, yoomai í ye wa. Í je ideɛ iriɛ. ⁵ Nɔ̄i

† DO IRI Ilaaɔ̄ Do Gereki à ni, do irii Ilaaɔ̄ iyi í weɛ.

Zudasi í nyo fiau si kpasëi Ilaaš be í nee. No í koo í dasi kōwε ikū lele í kpa araε.

⁶Inε ngboi woo weei Ilaaš ηau à tasi fiau à ni, beirei aa ka ceò fiau ihē. A kù ne kpāa ka dasi kpakoi kpasëi Ilaaš si na iyi í jò fia iyi à sã na a nikāò njei inε goi. ⁷Iyi à busi nje à tã, no à so fiau à raò ikoi woo ma caka go, à ce bi ku si inε njoo ηa. ⁸Na ηoi í jò à ya kpe ikou ikoi nje baa nnyi. ⁹Bεεbei ide Zeremii waliu í ce si bei í ni, à so fiai isò fūfū kuntaau, fia iyi inei Izireli ηa à jesi ηa a sã na irie, ¹⁰no à raò ikoi woo ma cakau, si bei Aš Lafēε í dasim.

Pilati wa bee Jesu ide ηa

(Cò Maaku 15:2-5; Luku 23:3-5; Zãa 18:33-38)

¹¹Njoi à koo à leekī Jesu si wajui Pilati ilu ileu, no í beee í ni, awci ì je ilaalui Zuifu ηa? No Jesu í jεaa í ni, oo, si bei ì fò. ¹²Si anyii nηu, inε ngboi woo weei Ilaaš ηa do inε ngbo ηau à waa máa ide, no kù ni nηa ide kãma. ¹³Njoi Pilati í beee í ni, i kù waa gbò ide ηa iyi inε ηa à fò à waa yeò taaleε ba. ¹⁴Amma Jesu kù jεaa baa gbakã hee biti í muu.

À ye taalei Jesu a ba a kpa

(Cò Maaku 15:6-15; Luku 23:13-25; Zãa 18:39-19:16)

¹⁵Wee si jingau Iku ku kua fei ilu ileu í ya jò inei pi-isō akã iyi zamaa í bii. ¹⁶Wee, waati bεεbe inε go í wa ile piisō be, à ya kpoo Barabaa, no inε fei í màa. ¹⁷Njoi í jò iyi zamaau í tɔtɔ, Pilati í bee ηa í ni, yooi ì bi n jò nηe, Barabaa de, mà Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. ¹⁸Í fò bεεbei si na iyi í jò wa mà sãa sãa iyi na igui í jò à daa nηu Jesu si awo.

¹⁹Waati iyi Pilati wa buba bi ku ce kiitiu, ηoi aboe í be siε inε go wa í ni, màa dasi ide inε dee deeu be baa, domi idū, iyi ñ wa n sū, ñ ye wahala jiida jiida si ala na irie.

²⁰Amma inε ngboi woo weei Ilaaš ηa do inε ngbo ηau à wasi ku mante zamaau à waa ni à sō Pilati ku nyaa ηa Barabaa no ku jò a kpa Jesu. ²¹No Pilati í bee ηa í ni, si amanε minji ηau be, yoo nηai ì bi n jò nηe. No à ni, Barabaa. ²²No Pilati í ni, to, beirei an cea Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. Njoi ηa fei à ni, kpakpae si jii ku gaau. ²³Njoi Pilati í bee ηa í ni, laalɔ yoomai í bei í ce. Amma béi Pilati wa fò fei, bεεbe mɔi inε ηau à ya dō anu hee lele a ni, kpakpae si jii ku gaau. ²⁴Iyi Pilati í ye mii iyi nηu wa ce fei ngbei, wakatau wa kōwsi mɔm nii, ηoi í bu inyi í wɔ si wajui zamaau í nyisi iyi baai nηu kù wa si ideu, í ni, njei mɔkɔ dee deeu ihē ku nikāε kù yem, í je ide irii nηe. ²⁵Njoi inε ηau fei à je à ni, kunikāi njeu ku je ide irii awa do ama nwa ηa. ²⁶Njoi Pilati í jò nηa Barabaa, no í jò à tεa Jesu kpɔtɔ. Si anyii nηu, no í da nηa si awo a koo a kpakpae si jii.

Sooge ηa à waa yaako Jesu

(Cò Maaku 15:16-20; Zãa 19:2-3)

²⁷Si anyii nηu ηoi sooge ηa à gbã Jesu à lɔ̀ε kabai ilu ileu, no à tɔtɔ sooge ηa iyi à gbe ηau fei be. ²⁸À bɔ nyauε ηa no à daa si ibɔ nkpa sisɔ go. ²⁹No à ba fulai agū à lea si iri, no à naa kpokpoo si awɔ njeε, à bei à gule si wajue à waa yaakoε à waa ni, fɔ ilaalui Zuifu ηa. ³⁰Njoi à tu siε antɔ no à gba kpokpoo à cãa si irie. ³¹Iyi à yaakoε à tã, ηoi à bɔaa ibɔ nkpa à bei à daa si ibɔε à gbãa à waa bɔ ku kpakpae si jii ku gaau.

À kpakpa Jesu si jii ku gaau

(Cò Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43; Zãa 19:17-27)

³²Waati iyi à waa fita hai inɔ iluu ηoi à ko inei Sireni go à ya kpoo Simɔ. Njoi sooge ηau à tilasie à kãa jii ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu. ³³No à waa bɔ inya go iyi à ya kpe Gɔɔgɔta, waatɔ inya iyi í jɔ kokoi iri. Waati iyi à to be, ³⁴à na Jesu atē vεε iyi à yɔgεε do alolo. Amma iyi í tieε kù bi nηu ku mɔ.

³⁵Njoi à kpakpae si jii ku gaau no à ta kpasa si jineε ηau à ce ikpēε. ³⁶No à buba à waa degbee. ³⁷Si antai irie do lele, à kɔ ide iyi wa fò taale iyi í ce à ni, inε ihēi í je Jesu, Ilaalui Zuifu ηa. ³⁸Njoi à kpakpa ile minji go ηa be má, inε akã ikpa awɔ njeε, inε akã mɔ ikpa awɔ cangae.

³⁹Inε ηa iyi à waa too do be à ya gbugbã irii a maa buu, ⁴⁰a maa ni, kù je awci ì ni aa lege kpasëi Ilaaš no í maa má si afei ajɔ mεeta? To, bii awɔu Amai Ilaaš, faaba araε be, kita wa hai si antai jii ku gaau.

⁴¹Bεεbei inε ngboi woo weei Ilaaš ηa do woo kɔ inε ηa si wooda ηa do inε ngbo ηau à ya maa yaakoε a maa ni, ⁴²í faaba inε go ηa amma í mɔngɔ ku faaba araε. Kù je í ni nηu ilaalui inei Izireli ηai? To, ku kita wa hai si antai jii nɔu ku ba ka dasie naane. ⁴³Í dasi Ilaaš naane no í ni nηu Amai Ilaaš. Debei, bii Ilaaš í ne kubie nɔ nɔi ku faabaε. ⁴⁴Bεεbe mɔi ile ηa iyi à kpakpa do Jesu ajɔu à ya maa yaakoε.

Waati iyi Jesu í ku

(Cò Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49; Zãa 19:28-30)

⁴⁵Njoi dasã nkpa ilu í kuku si ile fei hee í koo í to isɔ mεetai ale. ⁴⁶No si isɔ mεetau Jesu í dō anu hee lele í ni, Eli, Eli, lama sabatani, waatɔ Ilaaš, Ilaaš, na mii í ce ì fūsím awo. ⁴⁷Njoi inε go ηa iyi à wa beu à gbɔ ideu. No à ni, wa kpe Elii. ⁴⁸Njoi gbakã inε akã nηa í sei í koo í dī kanya si golo go í sɔsi inyiikã í bei í naa í toa Jesu ku cōwɔwɔ. ⁴⁹Amma inε ηa iyi à gbe ηau à ni, jò titã, ka cɔ bii Elii á na ku faabaε. ⁵⁰No Jesu í dō anu má hee lele í bei í ku.

⁵¹Asee, waati bεεbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpasëi Ilaaš í ga í kpē minji hai lele hee ku bɔ ile, no ile í yaya hee kuta ηa à la. ⁵²Bale ηa à cī, no woo dasi Ilaaš naane nkɔ ηa iyi à tako à ku wo à jī má, à fita

hai inɔ bale. Si anyii kujjii Jesu nɔ à bɔ Zeruzalemu ilu kumáú à tuse ara nɔa bi ine nkɔɔ.

⁵⁴ Nɔi ine ngboi sooge nɔa do ine nɔa iyi à wa bi tɛɛ à waa degbe Jesuu à ye kuyayai ileu do mii nɔa iyi í ce fei nɔi nɔo nla nla í mu nɔa à waa ni, nɔɔ nɔɔ, ineɛu ihɛ Amaí Ilaaɔi. ⁵⁵ Inaabo nkɔɔ gɔ nɔa à wa be, à waa cɔ Jesu wa hai jjiijj. À too Jesu wai hai Galilee a naa a gbɔa. ⁵⁶ Si inɔ nɔa Maari inei Madalau do Maari iyeyi Zaaki do Zozɛfu, do iyeyi amai Zebedee nɔa, nɔa fei à wa be.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56; Zãa 19:38-42)

⁵⁷ Iyi ale í le, nɔi mɔkɔ ilu fia gɔ í naa be. À ya kpoo Zozɛfu, inei Arimateei. Wee nɔu mɔ mɔkɔi Jesui wa je. ⁵⁸ Nɔi í bɔ bi Pilati í tɔkɛ ikui Jesu. Nɔ Pilati í yɔkɔdaa í ni a naa. ⁵⁹ Zozɛfu í so ikuu í woo do aɔɔ fũfũ titɔ gɔ. ⁶⁰ Nɔ í koo í suu si isai kuta gɔ iyi í jɔ à gbea nɔu takae wo, amma a kù dasi ine gɔ titã. Si anyie nɔ í bimbili kuta nla gɔ í dɔ̀dɔ̀ andei baleu í bei í ne. ⁶¹ Maari inei Madalau do Maari iyi ihɔu à wa be à waa buba kɔkɔi baleu.

Bale ku degbe

⁶² Iyi ajɔi sɔkɔlui kusĩmiu í kpa iri, nɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔi nɔa do Farisi nɔa à bɔ bi Pilati ajɔ †. ⁶³ À ni, lafɛɛ, à ye gigii ide iyi ilu ibou í fɔ si waati iyi í wee si andunya í ni si ajɔ mɛetasia nɔu á jji hai si bale má. ⁶⁴ Na nɔu, jɔ a maa degbe baleu hee ku to zakai ajɔ mɛeta, ku ba mɔkɔɛ nɔa a maà na a nya ikuu, a bei a koo a sɔ ine nɔa a ni, í jji hai si bale. Waati beɛbe iboi ankãanyiu ihɛ á na ku re baa ti takou má. ⁶⁵ Nɔi Pilati í sɔ nɔa í ni, í gbã sooge nɔu a koo a degbee bei ì bi nɔa. ⁶⁶ Nɔ aɔaɔ nɔa fei à bɔ bi baleu. À ce nyindai amanlu si kutau ku ba ine gɔ ku maà cũu. Nɔ à jile sooge nɔa be à waa degbee.

Kujjii Jesu hai si bale

(Cɔ Maaku 16:1-10; Luku 24:1-12; Zãa 20:1-10)

28 Iyi ajɔi kusĩmiu í bɔ, ajɔ amaazuma daadaako Maari inei Madalau do Maari iyi ihɔ à bɔ baleu

† IYI AJɔI SɔKɔLUI KUSĨMIU Í KPA IRI Bi Zuifu nɔa ajɔ mmu í ya sintii hai isɔ mɛɛfai ale.

ku cɔ. ² Nɔi gbakã ile kuyaya nla gɔ í dede nɔ amalekai Aɔ Lafɛɛ gɔ í kita wa hai lele í naa í tale kutau wa buba si. ³ Wajue wa daana bei kɔnɔi jji nɔ nyauɛ nɔa mɔ wa fũuta bei iwu tafa. ⁴ Nɔi nɔo í mu woo degbe nɔu hee à waa yaya nɔ à cuku ile bei iku nɔa. ⁵ Nɔi amalekau í sɔ inaabo nɔu í ni, inɛ, í maà jɔ nɔo ku mu nɛ. N à ma iyi Jesu ine iyi à kpakpa si jji ku gaauu ì waa de nɔa. ⁶ Kù wa ihɛ má, í jji hai si bale si bei í tako í fɔu. I naa í cɔ bii í tako wa sũ wo, ⁷ nɔ i koo nɔa nɔa i koo í sɔ mɔkɔɛ nɔa í ni, í jji hai si bale. Á cua nɛɛ ikpa Galilee. Bei aa yɔkɔ nɔa. Iyi ñ ne an sɔ nɛ mbe.

⁸ Nɔi à sinda nɔa nɔa hai bi baleu do nɔo. Nɔ baa do iyi à waa ce nɔo fei à ne inɔ didɔ̀ nla nla má. Nɔi à sei à koo à sɔ mɔkɔɛ nɔa laabaauu. ⁹ Nɔi Jesu í kò nɔa í ni, í fɔk. Nɔi à sekeɛ sie wa à naa à mu kutɛɛ à seɛbata si wajue. ¹⁰ Nɔ Jesu í sɔ nɔa í ni, í maà jɔ nɔo ku mu nɛ. I koo í sɔ kpaasim nɔa a bɔ Galilee, bei aa yem.

Idei woo degbe nɔa

¹¹ Waati iyi à wa si kpã à waa neɛ, ine gɔ nɔa si woo degbe nɔu à bɔ inɔ ilu à koo à sisia ine ngboi woo weei Ilaaɔi nɔa mii iyi í ceu fei. ¹² Nɔ ine ngboi woo weei Ilaaɔi nɔu à ce kutɔkɔ do ine ngbo nɔu à busi nɛ nɔ à mua sooge nɔu fia nkɔɔ gɔ, ¹³ à sɔ nɔa à ni, í sɔ ine nɔa í ni mɔkɔɛ nɔa à naa idũ laja à naa à ce ilei ikuu waati iyi ì waa sɔ nɔo nɔa. ¹⁴ Bii ilu ileu í gbɔ ideu, à ma bei aa ka ce ku ba ku maà kpã nɛ iju. ¹⁵ Sooge nɔu à gba fiaw nɔ à ce bei à tɔ nɔu. Nɔi í jɔ ideu í fangaa si inɔi Zuifu nɔa hee do nnyy fei.

Ice iyi Jesu í jɔa mɔkɔɛ nɔa

(Cɔ Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

¹⁶ Jesu í bɔ Galilee. Si anyii nɔu nɔ mɔkɔ maatakã nɔu à koo à baa be si iri kuta bii í tako í sɔ nɔa wou. ¹⁷ Iyi à yɔkɔ, nɔi à waa guleaa. Amma gɔkɔ nɔa à waa sika sika. ¹⁸ Nɔi Jesu í sekeɛ si nɔa wa í ni, yiikoi lele do ti ile fei à nam nii. ¹⁹ Na nɔu, í koo si dimi fei, í ce nɔa mɔkɔm nɔa. Nɔ i dasi nɔa inyi do irii Baaba do ti Ama do ti Hundeí Ilaaɔi. ²⁰ Nɔ ide nɔa iyi ñ sɔ nɛ fei, í kɔ nɔa si ide nɔu ku jirima nɔa. Nɔ an maa n wee do inɛ ajɔ fei hee kɔkɔi andunya

Maaku

Waazoi Zāa woo dasi inyi

(Cɔ Matie 3:1-12; Luku 3:1-18; Zāa 1:19-28)

1 Kusintii laabaau jiidai Jesu Kirisi Amai Ilaaḏ wee.
² Í sinti si bei Ezai walii í tako í kɔ si tiaɛ í ni,
 Ilaaḏ í ni, cɔ, an bɛ woo sisi idem wa si wajue, iyi á
 teeseɛ kpāaɛ.

³ Nɣui á dḥ anu si gɓabuau ku ni,
 I teese kpāai Lafēɛ ku tɛ ɣa.

⁴ Bɛɛbei Zāa í naa si gɓabua wa dasi inɛ ɣa iyi à koo bi
 tɛɛ inyi. Wa waazoa inɛ ɣa wa ni, i kpaasi idɔ ku ba
 Ilaaḏ ku kpa idei kurara nɣe nɔ a dasi ɣe inyi. ⁵ Nɔ inɛ
 ɣa à naa bi tɛɛ hai Zeruzalɛmu do hai ilei Zudee fei. À
 ce tuubai dulum du ɣa nɔ à jḥ Zāa í dasi ɣa inyi idoi
 Zuudḥɛu.

⁶ Zāa wa dasi ibɔi ntoi kpookpo, nɔ wa dī santikii
 bata. Ketengbo do nyikḥi sakoi í je ijɛɛ. ⁷ Wa waazoa
 zamaa wa ni, inɛ ɣɔ á naa si anyim iyi í nɛ gɓugbā í
 rem. N kù to baa n bate n fū ikūi baataɛ si kutɛɛ.

⁸ Amu ñ dasi ɣe inyi, amma nɣe Hundei Ilaaḏi á da nɣe
 si.

À dasi Jesu inyi nɔ Seetam í leleɛ

(Cɔ Matie 3:13-4:11; Luku 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Waati bɛɛɛ Jesu í dede wa hai Nazareti si ilei
 Galilee í naa bi Zāa. Iyi í to wa nɔ Zāa í dasiɛ inyi si idoi
 Zuudḥɛ. ¹⁰ Waati iyi Jesu wa fita wa hai si inyi gɓakā
 ɣɔi í ba lelei Aḥ í cī. Nɔ Hundei Ilaaḏ í de siɛ wa bei
 ankasiidi. ¹¹ Nɔ à gɓɔ ide ku fɔ wa hai lele í ni, awɔu
 amam nii, ñ biɛ jiiida jiiida. Siei inɔ didḥm fei í ya wa.

¹² Nɔi gɓakā, Hundeu í tale siɛ gɓabua. ¹³ Bei í ce ajɔ
 ciiji nɔ Seetam wa leleɛ ku ce laalb. Í wa bɛ do ɣai sako
 ɣa nɔ amaleka ɣa à sobiɛ.

Jesu í kpe sɔkɔ mɛɛ ɣɔ ɣa a tooɛ

(Cɔ Matie 4:12-22; Luku 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Si anyie ɣɔi à dasi Zāa piisḥḥ. Nɔ waati bɛɛɛ Jesu í
 bɔ ilei Galilee wa waazo laabaau jiiida iyi wa naa hai bi
 Ilaaḏ. ¹⁵ Í ni, awaati í to iyi Ilaaḏ á na ku je bommaɛ. I
 kpaasi idɔ nɣe nɔ i dasi laabaau jiidau naane ɣa.

¹⁶ Ajɔ nɣu ɣɔ Jesu wa too tenku sisɔi Galileeu. Nɔi í ye
 Simɔɔ do ifɔɛ Anderee, sɔkɔ ɣa, à waa le taao si inɔ
 tenkuu. ¹⁷ Nɔi Jesu í sḥ ɣa í ni, i toom wa ɣa nɔ n ce ɣe
 woo dede inɛ ɣa iyi aa je ti Ilaaḏ. ¹⁸ Nɔi gɓakā à jḥ taao
 nɣa ɣa à waa tooɛ.

¹⁹ Nɔi Jesu í nɛ í jī keeke nɔ í ye Zaaki do ifɔɛ Zāa,
 amai Zebedee ɣa. Aɣa mɔ à wa si inɔ akɔi inyi nɣa, à

waa teese taao nɣa ɣa. ²⁰ Nɔi gɓakā í kpe ɣa. Nɔ à jḥ
 Zebedee baa nɣa si inɔ akɔi inyi bɛ do woo ce icɛɛ
 ɣa, nɔ à waa tooɛ.

Jesu í lele inɛi inɔkɔ hai si inɛ ɣɔ

(Cɔ Luku 4:31-37)

²¹ Nɔi Jesu do mɔɔɔɛ ɣa à bɔ Kapɛranumu. Nɔ ajɔi
 kusīmi Jesu í bɔ ile bii Zuifu ɣa à ya ce kutɔɔɔɔ, wa kɔ
 inɛ ɣa si cioi idei Ilaaḏ. ²² Wa kɔ nɣa si cio do yiiko. Kù
 waa kɔ nɣa si bei woo kɔ inɛ ɣa si wooda ɣa. Nɣui í jḥ
 à biti.

²³ Wee inɛ ɣɔ í wa ile bɛ, í nɛ inɛi inɔkɔ. Nɔ í dḥ anu
 hee lele í ni, ²⁴ mii í wa si gāmei awaɛ ɣa, Jesu, awɔ inɛi
 Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ñ mà inɛ iyi ñ je. Awɔi ñ je
 Inɛ kumá iyi Ilaaḏ í bɛ wa. ²⁵ Nɔi Jesu í la siɛ í ni, coko,
 fita hai si inɛɛu bɛ. ²⁶ Nɔi inɛi inɔkɔku í dḥ anu nla nla, í
 yayaɛ do gɓugbā nɔ í fita siɛ. ²⁷ Nɔ aɣa fei à biti nɔ nɔ
 hee à waa bee nɣe ide à waa ni, dimii mii iyi ihḥ. Inɛɛu
 wa kɔ wa si cio titḥ do yiiko. Wa jileɛ hee do inɛi inɔkɔ
 ɣa fei ide nɔ à waa jirimaaɛ. ²⁸ Nɔi gɓakā í nya iri si ilei
 Galilee fei.

Jesu í jḥ bḥɔ nkɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:14-17; Luku 4:38-41)

²⁹ Nɔi Jesu í fita hai ile bii Zuifu ɣa à ya ce kutɔɔɔɔ,
 nɣu do Zaaki do Zāa nɔ à bɔ kpasēi Simɔɔ do Anderee.
³⁰ Wee iyei aboi Simɔɔ wa sū domi wa ce ara gɓāa. Iyi
 à to wa gɓakā ɣɔi à koo à sḥ Jesu à ni abou kù waa nɛ
 baani. ³¹ Nɔi í sɛkɛɛ siɛ wa í mu awɔɛ í dedeɛ. Bɛ gɓakā
 ara gɓāu í nya nɔ abou í yaɛ ɣa.

³² Alɛ ajɔ nɣu iyi inunu í lɔ ɣɔi inɛ ɣa à naaa Jesu bḥɔ
 ɣa wa do inɛ ɣa iyi à nɛ inɛi inɔkɔ ɣa fei. ³³ Nɔ inɛi ilu
 ɣau fei à naa à tɔɔɔ si andɛ koofau. ³⁴ Í jḥ inɛ nkɔ í ba
 iri si bḥɔ ikā ikā ɣa, nɔ í lele inɛi inɔkɔ nkɔ nkɔ. Am-
 ma ci ya je inɛi inɔkɔ ɣau a fɔ ide domi à màa.

Jesu í dabii si ilei Galilee

³⁵ Daadaakɔu, hee inya ku maa má, Jesu í dede í fita
 hai kpasɛu í bɔ si gɓabua ɣɔ, í koo í ce kutɔɔ bɛ. ³⁶ Nɔi
 Simɔɔ do kpaasiɛ ɣa à wasi ku dedeɛ. ³⁷ Iyi à na à yɔɔ,
 ɣɔi à sḥ à ni, inɛ fei wa dedeɛ. ³⁸ Nɔi í je nɣa í ni, ka bɔ
 waju si ilu mmu ɣa ku ba n waazo idei Ilaaḏ bɛ, domi
 na ɣɔi í jḥ ñ naa. ³⁹ Nɔ à koo à dabii si ilei Galilee fei. Í
 ya maa waazo ile bii Zuifu ɣa à ya ce kutɔɔɔɔ ɣau, nɔ í
 ya maa lele inɛi inɔkɔ ɣa.

Jesu í jò dinte go í ba iri

(Cɔ Matie 8:1-4; Luku 5:12-16)

⁴⁰ Njɔi dinte go í naa bi Jesu í naa í gule si wajue, wa tɔɔe wa ni, bii ì bi, aa yɔkɔ i jò n ba iri nɔ n je inɛ iyi í má. ⁴¹ Njɔi Jesu í ce araaree. Í yɔ awɔe í luu nɔ í ni, ñ bi. Ba iri nɔ i je inɛ kumá. ⁴² Bɛ gbakã bɔɔi dinte u í nya sie nɔ í je inɛ iyi í má. ⁴³ Njɔi Jesu í sɔɔ ide do gbugbã í ni, gbɔ. Maà sɔ inɛ go ideu ihɛ, amma koo nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔ. Nɔ i ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuwee bei á nyisi na iyi ì je inɛ iyi í má bebei. Iyi í sɔɔ bɛɛɛ í tã nɔ í ni ku nɛ. ⁴⁵ Do nɔ fei inɛ, iyi í nɛ, í koo í wasi ku sisi ideu bantuma hee lele, nɔi í jò Jesu kù yɔkɔ ku lɔ si inɔ ilu do gaaze má. I ya maa mu araɛi angule si gbabua na. Nɔ inɛ na a ya maa koo bi tɛɛ bɛ hai bii fei.

Jesu í jò wɛɛge go í ba iri

(Cɔ Matie 9:1-8; Luku 5:17-26)

2 Iyi í ce ajɔ minji má Jesu í nyi wa Kapɛranumu. Njɔi inɛ na à gbɔ iyi í wa kpasɛ go bɛ. ² Nɔ à tɔɔɔ bɛ bututu hee andei ileu kaa yɔkɔ ku gba na. Njɔi wa sɔ na ideu Ilaaɔ. ³ Nɔ inɛ mɛɛ go na mɔ à naa bi tɛɛ à waa so wɛɛge go wa. ⁴ Wee a kaa ba a to wa bi Jesu na irii zamaa. Njɔi à gũ antai ileu à lu antai sikifai tengi bii Jesu í wau. Njɔi à to wɛɛge do makeɛ si bii wa sũ siu hai do ikpa andɛ bii à luò sikifau. ⁵ Iyi Jesu í ye naanei inɛ na nɔi í sɔ wɛɛge í ni, baakɔm, ñ kpa ideu dulum dɛɛ. ⁶ Wee woo kɔ inɛ na si wooda go na à waa buba bɛ à waa lasabu si idɔ na à waa ni, ⁷ beirei inɛ u í ce wa fɔ bɛɛɛ. Wa bu Ilaaɔ. Yooi á yɔkɔ ku kpa ideu dulum dii inɛ go bii kù je Ilaaɔ nɔ akã. ⁸ Jesu í mà gbakã si idɔ mii iyi à waa lasabu, nɔi í sɔ na í ni, na mii í ce ì waa ce dimii lasabuu bɛ si idɔ nɔ na. ⁹ Yoomai í faala í re, inɛ ku sɔ wɛɛge ku ni ñ kpa ideu dulum dɛɛ, walakɔ ku ni ku dede ku so makeɛɛ ku nɛ. ¹⁰ Amma ñ bi i mà na iyi amu Amai Amanɛ ñ nɛ gbugbã n kpa ideu dulum dii inɛ na si andunya.

Iyi í fɔ bɛɛɛ í tã nɔi í sɔ wɛɛge í ni, ¹¹ dede i so makeɛɛ i bɔ kpasɛ.

¹² Njɔi gbakã wɛɛge í dede í so makeɛɛ í nɛ wa fita hai inɔ kpasɛ. Fei ndɛɛ í cei si wajui inɛ na hee í mu aɔa fei biti. Nɔ à saabu Ilaaɔ à waa ni aɔa a kù ye dimie ajɔ kãma.

Jesu í kpe Levi

(Cɔ Matie 9:9-13; Luku 5:27-32)

¹³ Njɔi Jesu í nyi itii tenkuu má. Njɔi zamaa fei í naa bi tɛɛ. Wa cio nɔa ideu Ilaaɔ. ¹⁴ Njɔi í gbe wa lɔ kɔkɔ ile bi ku gba fiaɔ lɛmpoo nɔ í ye Levi, amai Alifɛe wa buba bɛ. Njɔi í sɔ ñ ni, toom wa. Nɔ Levi í dede í tooɛ.

¹⁵ Si anyie Jesu wa je kpasɛ Levi. Nɔ wee, woo gba fiaɔ lɛmpoo do inɛ laalɔ nkɔ wa je do nɔ do mɔɔɔ na ajɔ, si na iyi í jò aɔa nkɔ nkɔ à waa tooɛ. ¹⁶ To, wee Farisi go na à wa bɛ iyi à je woo kɔ inɛ na si wooda. Iyi à yɔkɔ wa je do woo gba fiaɔ lɛmpoo na do inɛ laalɔ na

nɔ à bee mɔɔɔ na à ni, beirei í ce wa je nɔ wa mɔ do woo gba fiaɔ lɛmpoo na do inɛ laalɔ na. ¹⁷ Iyi Jesu í gbɔ bɛɛɛ, nɔi í sɔ na í ni, ilu baani na a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii kù je bɔɔ na. Bɛɛɛ mɔi n kù naa ku kpe inɛ dee dee na, amma ilu dulum na ñ naa ku kpe.

Jesu wa fɔ ideu anu ku dɔ

(Cɔ Matie 9:14-17; Luku 5:33-39)

¹⁸ Ajɔ nɔ go mɔɔɔ Zã na do ti Farisi na à waa dɔ anu nɔi inɛ go na na à naa à bee Jesu à ni, beirei í ce mɔɔɔ Zã do ti Farisi na à ya dɔ anu, nɔ wee mɔɔɔ na a ci ya dɔ anu. ¹⁹ Njɔi Jesu í je nɔa í ni, kpaasii mɔkɔ titɔ na aa yɔkɔ a dɔ anu waati iyi mɔkɔ titɔ í wa inɔ nɔa? Ntɔ ntɔ, waati iyi mɔkɔ titɔ í wa inɔ nɔa fei, a kaa yɔkɔ a dɔ anu. ²⁰ Amma ajɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titɔ hai si inɔ nɔa. Waati bɛɛɛ aa dɔ anu.

²¹ Ntɔ ntɔ, inɛ go kaa so jaɛ ngbo do titɔ ku tɔɔɔ. Bii í ce bɛɛɛ, titɔ á ga jaɛ ngbou ku kɔkɔ. ²² Bɛɛɛ mɔi a ci ya dasi vɛɛ titɔ iyi wa gba si bɔɔɔ bata ngbo na. Bii ì ce bɛɛɛ, bɔɔɔ bata ngbo na aa gai, nɔ vɛɛu ku nikã. Nɔ bɔɔɔ na do vɛɛu fei ku ce nfe. Amma à ya dasi vɛɛ titɔ si bɔɔɔ titɔ na.

Jesu wa fɔ ideu ajɔi kusimi

(Cɔ Matie 12:1-8; Luku 6:1-5)

²³ Si ajɔi kusimi go Jesu do mɔɔɔ na à waa too kɔkɔ ile go. Si isɛɛɛ nɔa nɔi mɔɔɔ na à wɔ amaajɛ iyi à gbɛ si ileu à nunu ijue si awɔ à waa na. ²⁴ Njɔi Farisi na à bee Jesu à ni, i kù waa yɔkɔ? Na mii í ce à waa ce mii iyi a kù nɛ kpãai ku ce si ajɔi kusimi. ²⁵ Nɔ í je nɔa í ni, i kù cio ajɔ kãma na mii iyi Davidi í ce si waati iyi í wa si wahala nɔ ari wa kpa nɔ do inɛ na? ²⁶ Í lɔ kpasɛ Ilaaɔ nɔ í je pɛɛ iyi à jile Ilaaɔ iyi à ganji inɛ fei ku je bii kù je woo weei Ilaaɔ na aɔa akã. Amma Davidi í so pɛɛu nɔ í na do inɛ na fei à je. Waati bɛɛɛ Abiatai wa je woo wee nla. ²⁷ Nɔ Jesu í sɔ na má í ni, Ilaaɔ í jile ajɔi kusimii na aranfãanii amanɛ na. Kù je amanɛ na aa na a je arui ajɔi kusimii. ²⁸ Na nɔ, i mà na iyi amu Amai Amanɛ ñ je inɛ ngboi ajɔi kusimi.

Ideu inɛ iyi awɔ akã í ku

(Cɔ Matie 12:9-14; Luku 6:6-11)

3 Si anyii nɔ nɔi Jesu í bɔ ile bii Zuifu na à ya ce kutɔɔɔ má. Wee inɛ go í wa bɛ, awɔ akã í ku í gbɛ. ² Nɔ inɛ na iyi à wa bɛ à kãsi Jesu iju, à waa cɔ mà á jò inɛu ku ba iri si ajɔi kusimi. À waa cɔ domi à waa bi a ye taalei. ³ Njɔi Jesu í sɔ inɛ iyi awɔ í kuu í ni, dede i leekɔ si anini na bɛ. ⁴ Nɔ í bee inɛ na í ni, si ajɔi kusimi, í sã amanɛ ku ce jiida de mà laalɔ, ku faaba inɛ de, mà ku kpa. Njɔi aɔa fei à coko. ⁵ Njɔi Jesu wa cɔ aɔa fei do idɔkɔ, nɔ inɔ í fɔ ntɔ ntɔ domi í ye idɔ na í le. Njɔi í sɔ inɛu í ni, tɛ awɔ. Iyi í tɔ nɔ awɔ í baa dee dee. ⁶ Na nɔ, Farisi na à fita hai ileu bɛ. Nɔ à tɔɔ do inɛ Herodu na. À waa busi nje bei aa ce a kpão Jesu.

Zamaa nla gɔ wa naa bi Jesu

⁷ Nɔi Jesu do mɔɔɛ ɲa à fa ara ɲa à bɔ ikpa tenkui Galilee, nɔ zamaa nla gɔ wa tooɛ wa hai ilei Galilee. ⁸ Nɔ inɛi Zeruzalemu ɲa do inɛi ilu mmu gɔ ɲa iyi à wa si ilei Zudee má, do inɛi ilei Idumee ɲa, do inɛi icei idoi Zuudɛɛ ɲa, do inɛi ilɛkoi Tii do Sidɔɔ ɲa à gbɔ mii iyi wa ce nɔ à naa bi tɛɛ aɲa nkɔɔ nkɔɔ. ⁹ Nɔi í ni mɔɔɔ ɲau a jileɛ ɲu akɔi inyi na bii zamaa í na wa mantee wa. ¹⁰ Nɔi, si bei í jò inɛ nkɔɔ í ba iri, ɲɲui í jò bɔɔ ɲa fei à ya maa naa bi tɛɛ a maa tale ɲɛ a ba a luu ku ba a ba iri. ¹¹ Nɔ bii inɛ ɲa iyi à nɛ inɛi inɔɔko ɲa à ɔɔ à ya na a gule si wajuei a dɔ anu a maa ni, awɔi ì jɛ Amai Ilaaɔ. ¹² Amma Jesu í ya sɔ inɛi inɔɔko ɲau ide do kugaabu ku ba a maà sɔ inɛ ɲa inɛ iyi ɲu í jɛ.

Jesu í cica woo bɛ maateeki

(Cɔ Matie 10:1-4; Luku 6:12-16)

¹³ Si anyii ɲu, Jesu í gũ iri kuta gɔ, ɲɔi í kpe inɛ ɲa iyi í bi. Nɔ à naa bi tɛɛ. ¹⁴ Nɔi í cica amane maateeki ku ba a ya maa wa bi tɛɛ, nɔ ku bɛ ɲa a koo a waazoa inɛ ɲa. Nɔ í ɔɔ ɲa woo bɛ ɲa. ¹⁵ Nɔ í mu ɲa gbugbã a leleɔ inɛi inɔɔko ɲa. ¹⁶ Amanɛ maateeki ɲa iyi í cicau wee. Sinte titã í cica Simɔɔ nɔ í ɔɔ Piɛɛ, waatɔ kuta. ¹⁷ Si anyii ɲu, ɲɔi í cica Zaaki, do Zãa ifɔɛ, amai Zebedee ɲa, nɔ í ɔɔ ɲa Boanezɛɛ, waatɔ inɛ ɲa iyi à jɔ ibai ijí. ¹⁸ Si anyii ɲu í bei í cica Anderee, do Filipu, do Baatelemi, do Matie, do Tomaa, do Zaaki amai Alifɛe, do Tadee, do Simɔɔ inɛi igbei Zelbtu †, ¹⁹ do Zudasi Isikarioti, inɛ iyi á na ku zambaɛu.

Nyaanzei Jesu ɲa à waa bi a nɛɔ

²⁰ Nɔi Jesu do mɔɔɛ ɲa à bɔ kpasɛ. Nɔ zamaa í tɔɔɔ bɛ hee a kù ba baa fayai ku jɛ. ²¹ Nɔi nyaanzei Jesu ɲa à gbɔ mii iyi wa ce, nɔ à waa naa ku muu, domi à ni kù wɛɛ dee dee mai.

Jesu í jɛa inɛ ɲa iyi à máa ide

(Cɔ Matie 12:22-32; Luku 11:14-23; 12:10)

²² Wee, woo kɔ inɛ ɲa si wooda gɔ ɲa à wa bɛ iyi à naa hai Zeruzalemu. À ni, Bɛelizebu, waatɔ Seetam inɛ ngboi inɛi inɔɔko ɲai í wa siɛ. ɲɲui í mua gbugbã wa leleɔ inɛi inɔɔko ɲa. ²³ Nɔi Jesu í kpe ɲa í bee ɲa ide do mɔɔɔa í ni, beirei Seetam á ce ku lele araɛ. ²⁴ Bii inɛi bomma akã ɲa à waa jaɔ ɲɛ, bommau bɛ kaa ɔɔɔ ku bɔ waju má. ²⁵ Bii inɛi kpasɛ akã ɲa à waa jaɔ ɲɛ, kpasɛu bɛ kaa ɔɔɔ ku bɔ waju má. ²⁶ Bɛɛɛ mɔi bii Seetam wa ja do araɛ, bommaɛ á kpɛi nɔ kaa bɔ waju má, á tãi.

²⁷ Inɛ gɔ kaa ɔɔɔ ku bɔ kpasɛi inɛ iyi í nɛ gbugbã ku coo ile, bii kù jɛ í tako í dɔi lafɛɛ. Amma bii í dũu á ɔɔɔ ku coo ile.

† IGBEI ZELBTU inɛi igbei Zelbtu ɲai à waa jabu ku ba Zuifu ɲa a nɛ ara ɲa hai si awɔi inɛi Romu ɲa.

²⁸ Nɔ nɔ an sɔ ɲɛ, alabu do dulum ɲa iyi amane í ce fei, Ilaaɔ á ɔɔɔ ku cea suuru ku kpa ideu. ²⁹ Amma inɛ iyi á bu Hundei Ilaaɔ, Ilaaɔ kaa kpa idei dulum dii lafɛɛ ajɔ kãma. Dulum dɛɛu á maa wɛɛai hee do ajɔ fei. ³⁰ Jesu í sɔ ɲa bɛɛɛi si na iyi í jò inɛ ɲa à waa ni í nɛ inɛi inɔɔko.

Idei iyi Jesu do ifɔɛ ɲa

(Cɔ Matie 12:46-50; Luku 8:19-21)

³¹ Nɔi iyi Jesu do ifɔɛ ɲa à to wa à waa leekɔ wadu-ude. Nɔ à bɛ inɛ gɔ koo kpoo wa. ³² Wee zamaa í buba í kaakɔɛ. Nɔi à sɔɔ à ni, ɔɔ, iyɛɛ do ifɔɛ ɲa à wa wadu-ude, à waa kpeɛ. ³³ Nɔi Jesu í jɛ ɲa í ni, yooi í jɛ iyem, nɔ yoo ɲai à jɛ ifɔm ɲa. ³⁴ Nɔ í ɔɔ inɛ ɲa iyi à buba à kaakɔɛu nɔ í ni, inɛi ì jɛ iyem do ifɔm ɲa. ³⁵ Nɔ í ni má, inɛ iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ fei, lafɛɛi í jɛ ifɔm, wala wecɔm wala iyem.

Mɔndai woo gbɛ

(Cɔ Matie 13:1-9; Luku 8:4-8)

4 Nɔi Jesu í lɔsi ku cioa inɛ ɲa idei Ilaaɔ má kɔkɔi tenkuu. Nɔ zamaa nla gɔ í naa í tɔɔɔ siɛ í kaakɔɛ ɲɔi í jò í gũ akɔi inyi í buba. Akɔi inyi í wa si tenkuu nɔ zamaa fei wa leekɔ itɔi tenkuu. ² Wa kɔ ɲa si mii nkɔɔ do mɔɔɔa. Si bei wa kɔ ɲa si ciou í sɔ ɲa í ni, ³ i sotɔi gbɔ mɔɔɔa gɔ ɲa. Mɔkɔ gɔ í fita wa fã dimi. ⁴ Si bei wa fã dimiu, ɲɔi gɔgɔ ɲa à cuku si kpãa, nɔ yei ɲa à naa à ɔɔ. ⁵ Nɔ gɔgɔ ɲa mɔ à cuku si ile iyi í nɛ kuta, tengi bii sãa kù kpɔ. Nɔ í fita bɛ gbakã, amma si bei sãa kù la bɛ, ɲɔi í jò icãɛ kù ba ku mi lele. ⁶ Iyi inunu wa ce, ɲɔi í joo nɔ í gbɛ, domi icãɛ kù mi lele. ⁷ Gɔgɔ ɲa mɔ à cuku si inɔ agũ ɲa. Nɔi agũ ɲau à dede siɛ à biiɛ, nɔ à ganjɛ ku bí. ⁸ Nɔ gɔgɔ ɲa mɔ à cuku si ile jiida. Nɔi à fita à la, à bí jiida. Dimi gɔ ɲa à so kuntaa, gɔgɔ ɲa mɔ kita, gɔgɔ ɲa mɔ ɔɔ. ⁹ Iyi Jesu í kpa mɔndau í tã ɲɔi í ni, inɛ iyi í nɛ itɔi iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

Mii iyi í jò Jesu í ya maa kpa mɔnda

(Cɔ Matie 13:10-17; Luku 8:9-10)

¹⁰ Waati iyi Jesu í kpaa zamaa mɔnda nkɔɔ í tã ɲɔi í jò inɛ ɲau à nɛ. Nɔ inɛ ɲa iyi à gbɛ bi tɛɛ do mɔɔɔ maateeki ɲau à waa beɛɛ yaasei mɔnda ɲau. ¹¹ Nɔi í jɛ ɲa í ni, inɛi Ilaaɔ í jò ì mà asiii bommaɛ ɲa. Amma inɛ ɲa iyi à gbɛ fei à waa gbɔ ideu do mɔndai. ¹² Ñ ya n fɔ ɲa ide do mɔndai ku ba
“Baa bii à ɔɔ ilu a maà ye.
Nɔ baa bii à gbɔ ide a kaa mà yaasee.
Bii kù jɛ bɛɛɛ aa na a sinda wa bi Ilaaɔ, nɔ Ilaaɔ ku kpa idei dulum du ɲa.”

Yaasei mɔndai woo gbɛ

(Cɔ Matie 13:18-23; Luku 8:11-15)

¹³ Nɔi Jesu í bee ɲa má í ni, debei i kù gbɔ yaasei mɔndau bɛ ɲa? Nɔ beirei aa ce i gbɔ yaasei mɔnda ɲa iyi à gbɛ fei. ¹⁴ Yaasee wee. Mɔkɔ, idei Ilaaɔi wa fã.

¹⁵ Ine go ña à yei bei inya ña bii ideu i cuku si kpāau. Iyi à gbɔ ideu gbakā Seetam í naa í nyaa hai si idɔ ña. ¹⁶ Bɛɛɛ mɔi ine go ña à yei bei inya ña bii ideu í cuku si ile iyi í nɛ kuta. Iyi à gbɔ ideu gbakā à gbaai do inc didɔ. ¹⁷ Amma a kù jò kù ce icā si idɔ ña. Ine dimi bɛɛɛ ña a ci ya leekí ku kpɛ. Waati iyi ijuukpā do wahala go í naa si ña na irii ideu Ilaaɔ gbakā, à ya fūsi awɔi. ¹⁸ Ine go ña mɔ à yei bei dimi ña iyi à cuku si inc agū ña. Anai à je ine ña iyi à gbɔ ideu Ilaaɔ, ¹⁹ amma lasabu bututui mii ña wa bitandi ña. Fia ku bi wa dī iju ña nɔ à nɛ kɔdɛi mii nkɔ. Mii ñau bei wa ganji ideu ku ce ice si ña. ²⁰ Ine go ña mɔ à yei bei dimi ña iyi à cuku si ile nɛɛ. Iyi à gbɔ ideu Ilaaɔ à gbaa nɔ wa so. Si inc ña ine go ña à so kuntaa, ine go ña mɔ kita, ine go ña mɔ cī.

Mɔndai fitila (Cɔ Luku 8:16-18)

²¹ Nɔi Jesu í sɔ ña má í ni, a ci ya má fitila a biie do caka walakɔ a dasi abɛ daayi. Amma si antai taabui à ya lesi. Mà kù je bɛɛɛ. ²² Mii iyi wa manji fei á fita gbugbā nɔ asiii ide go mɔ kù wɛɛ iyi a kàa fɔ. ²³ Ine iyi í nɛ itī iyi á gbɔ ide, ku gbɔ.

²⁴ Nɔi í sɔ ña má í ni, i ce laakai ña do ide iyi ì gbɔ ña. Si gūa iyi ì wāaɔ kpaasi nɛ ña, si bei Ilaaɔ á wāaɔ ñe mɔ nɔ ku kɔɔsi má ku re bɛɛɛ. ²⁵ N̄ wa n sɔ ñe, ine iyi í nɛ, nɛui à ya na má, amma ine iyi kù nɛ, baa andi iyi í nɛu má à ya gbaai.

Mɔndai kugbɛ iyi wa fita do arɛ

²⁶ Nɔi Jesu í fɔ má í ni, ide iyi aa ka wāɔ bommai Ilaaɔ wee. Ine go í fā dimi si ikoɛ. ²⁷ Si anyie, baa bii wa sū walakɔ wa cɔ ilu, alɛɔ daakɔ, waati kāmā fei dimiu i fita wa la. Kù mà baa bei wa ce. ²⁸ Ile í ya jò amaaje ku fitai do arɛ. Í ya ce wuai titā, ku bei ku ce asī nɔ ku bí. ²⁹ Bii amaajeu í jīa nɔ a muu do kɔkɔmā, domi waatii ku mui í to.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi (Cɔ Matie 13:31-32, 34; Luku 13:18-19)

³⁰ Nɔi Jesu í fɔ má í ni, mii aa ka wāɔ bommai Ilaaɔ. Do mɔnda yomai aa ka sisiɔ yaaseɛ. ³¹ Í yei bei ngboi mutaadi iyi waati iyi à waa gbɔ, nɛui í kere í re ngboi mii ku gbɛ fei si ile. ³² Amma waati iyi à gbɔ à tā, nɛui í ya dede ku la ku re ama jī fei. Nɔ í ya ce amaawɔ nla nla hee yei ña a maa ce antɛ si amaawɔ ña, nɔ a wa si jījīɛ.

³³ Do mɔnda nkɔ bɛɛɛi Jesu í kɔ ine ña si cio, zaka bei à yɔkɔ à gbɔ. ³⁴ Ci ya sɔ ña ide hai nɛ mɔnda, amma bii í gbe nɛu do mɔkɔ ña í ya tuse ñai fei.

Jesu í leekí fufu si tenku (Cɔ Matie 8:23-27; Luku 8:22-25)

³⁵ Ale ajɔ nɛu, Jesu í sɔ mɔkɔ ña í ni, ka bɔ ice ihɔ. ³⁶ Iyi à jò zamaau í nɛ nɔi à lb akɔi inyi bii Jesu í tako í

wau ku ba a kua ice ajɔ. Nɔ akɔ mmu go ña mɔ à waa too ña má. ³⁷ Nɔi fufu nla go í dede, í jò inyi wa lb inc akɔu hee í maa ku kɔ. ³⁸ Amma Jesu wa sī njoo si anyii akɔu, í lesi irie si lefeu go. Nɔi à jūu à beɛ à ni, Mɛɛtu, kù jeɛ ide kāmā bii à waa bi ka ce nfe? ³⁹ Iyi Jesu í jī, nɔi í la si fufuu, nɔ í sɔ tenkuu í ni, í to bɛɛɛ, i coko. Nɔ fufuu í leekí nɔ inyau í coko cau. ⁴⁰ Nɔi Jesu í bee mɔkɔ ña í ni, na mii í ce ì jò njo wa mu ñe ña. Mii í ce i kù dasim naane ña. ⁴¹ Nɔi njo nla nla wa mu ña nɔ à sɔ ñe à waa ni, ine dimi yomai ihɛ, iyi fufu do inyi fei wa jirimae.

Jesu í jò ine go iyi í nɛ inei incɔko í ba iri (Cɔ Matie 8:28-34; Luku 8:26-39)

5 Nɔi à to icei tenkuu do ikpa ihɔ si ilei ilui Zerazee. ² Nɔ Jesu í kita wa hai si antai akɔi inyiu. Nɔ gbakā ine go iyi í nɛ inei incɔko í fita wa hai ikpa bi ku si iku ña wa koo wa †. ³ Bi ku si iku ñai í je ideɛ. Nɔ wee í nɛ gbugbā hee í jò ine go kaa yɔkɔ ku dūu, baa do seseɛ. ⁴ À ya daa si kpɛmkpɛm, nɔ a dī isɛɛ do seseɛ amma í ya da seseui nɔ ku ce kpɛmkpɛm nɔ. Wee, ine go kù nɛ gbugbā iyi á yɔkɔ ku kɔ. ⁵ Waati kāmā fei, dasā do idū, si aninii iri kuta ña do bi ku si iku ñai í ya wa ku maa dɔ anu, nɔ ku maa mɛɛ arɛ do kuta ña. ⁶ Iyi í ye Jesu wa hai jījī ñe í sei, í koo í gule si wajue. ⁷ Nɔi á dɔ anu hee lele í ni, mii í wa aninii awaɛ, Jesu, awɔ Amai Ilaaɔ. Ilaaɔ í re fei, nɔ ñ wa n tɔkɔ do irie, maà wahalam. ⁸ Í fɔ bɛɛɛ si na iyi í jò Jesu í ni inei incɔkou kú fita sie. ⁹ Nɔ Jesu í beɛ í ni, irei irie. Nɔi í jɛa í ni, irim nii Zamaa, domi à kpɔ. ¹⁰ Nɔi í tɔkɔ Jesu suuru ku maà nɔ anja ikpa angule.

¹¹ Wee à ye kusɔkɔ gaa ña à waa je ikpa iri kutau be. ¹² Nɔi inei incɔkou ñau à tɔkɔ Jesu à ni, jò kaa mu kusɔkɔ ñau ihɔ, ku ba ka maa wa be. ¹³ Nɔ Jesu í yɔkɔ ña. Nɔi à fita hai si inɛu à koo à mu kusɔkɔ ñau à tale si ña hai antai iri kutau à dasi inyi nɔ inyiu í je ña. Kukpɔ ña í to dubu minji (2.000).

¹⁴ Woo degbe kusɔkɔ ñau à sa à koo à waa sisi laabaau ideu si ilu nla do si ileeko ña. Nɔ ine ña à fita à bɔ ku cɔ mii iyi í ceu. ¹⁵ Iyi à naa bi Jesu, à ye ine iyi í tako í nɛ inei incɔkou bututuu í baa si laakaɛ í dasi jīne ña wa buba. Nɔi à biti, njo í mu ña jīida. ¹⁶ Ine ña iyi ideu í ce iju ña à waa sisia ine ña. ¹⁷ Nɔ ine ñau à tɔkɔ Jesu ku fita hai ilei ilu ña.

¹⁸ Waati iyi Jesu wa lb akɔi inyiu, nɔi ine iyi í tako í nɛ inei incɔkou ñau waa tɔkɔ í ni ku jò nɛu ku tooɛ. ¹⁹ Amma Jesu í kɔ. Nɔ í sɔ ñe í ni, bɔ kpasɛɛ bi inɛ ña koo sɔ ña mii iyi Lafɛɛ í ceɛ, do yaase bei í ce araareɛ. ²⁰ Nɔi inɛu í nɛ, í wasi ku sisia inei ile iyi à ya kpe Ilu Mɛɛwa ñau mii iyi Jesu í cea nɛu fei. Nɔi anja fei à biti jīida jīida. Nɔ Jesu mɔ í dede wa hai be.

† bi ku si iku ña Si waati ña, si isai kuta ñai à ya si iku ña.

Idei ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu iboi Jesu

(Cɔ Matie 9:18-26; Luku 8:40-56)

²¹ Jesu í baa hai ice ikpa ih̄s do akoi inyiu. Í wa it̄i tenkuu be nc zamaa nla go í naa í t̄at̄at̄ bi t̄e. ²² N̄ci in̄e go í naa bi t̄e. À ya kpoo Zairusi. In̄e ngboi ile bii Zuifu ña à ya ce kut̄at̄at̄. Iyi í ye Jesu, ñci í seebata si wajue. ²³ N̄ci í t̄at̄at̄ ku sobi ñu í ni, ama inaabom wa bi ku ku. Ñ wa n t̄at̄at̄, i naa i lesie awc, nc ku ba iri ku maa wee baani. ²⁴ N̄ci añaò Jesu à waa ne. Nc zamaa nla go wa tooe hee à waa mantee.

²⁵ Wee si in̄ci in̄e ñau inaabo go í wa be iyi wa ce b̄w̄ci awc ku mu hai ad̄s maateegi wa. ²⁶ Í wahala jiida si awci lokotoro nkpc hee andi fia iyi í ne fei í j̄c, kù nc kù ce baa daama, amma b̄w̄ceu í teese wa k̄w̄sii.

²⁷ Abou í gbo laabaau Jesu wo, ñci í j̄ ña do anyie si in̄ci zamaau í lu jaae. ²⁸ Í ce beeb̄ci domi í f̄ si id̄ce í ni, baa bii jaaci ñ lu an ba iri. ²⁹ N̄ci gbak̄a b̄w̄ci awc ku mūe í leek̄i. N̄ci í gbo fufui baani si arae. ³⁰ N̄ci Jesu í mà gbak̄a iyi gbugb̄a go í fita hai si arai ñu nc í sinda wa c̄ zamaau nc í ni, yooi í lu jaaem. ³¹ N̄ci m̄c̄c̄e ña à s̄w̄ à ni, deb̄ci í kù waa ye zamaa iyi wa manteei, nc ñ waa ni yooi í lue?

³² N̄ci Jesu í sinda í c̄ in̄e ñau ku ba ku ye in̄e iyi í ce beeb̄ce. ³³ N̄ci abou wa yaya do njo, domi í mà mii iyi ñu í ce. N̄ci í naa í gule si wajue í s̄w̄ n̄ci si mii iyi í ba ñu fei. ³⁴ Nc Jesu í s̄w̄ í ni, abooyi, naan̄eí í faaba. Koo wee si laaka, ñ ba iri si b̄w̄ceu mbe.

³⁵ Si beí Jesu wa f̄ ideu, in̄e go ña à naa hai kpas̄eí Zairusi in̄e ngbou, à s̄w̄ à ni, ama inaabōe í ku. Maà wahala M̄etu má. ³⁶ Amma Jesu kù dasi ide ñau. Nc í s̄w̄ Zairusi í ni, maà j̄ zigie ku da, awc de dasi naane.

³⁷ N̄ci í ni in̄e go ku maà si ñu kpas̄eí Zairusi wa bii kù je Pie do Zaaki, do Z̄a if̄ci Zaaki. ³⁸ Iyi à to nc Jesu í ye zamaa nla go be à waa c̄a k̄pokpoo, à waa kpata à waa d̄s anu nla nla. ³⁹ N̄ci í lb kpas̄eí í bee ña í ni, na mii í ce ñ waa d̄s anu beeb̄e ña. Na mii í j̄ ñ waa kpata ña. Amau kù ku m̄e, wa s̄i ñjooi. ⁴⁰ Nc à waa yaako. N̄ci Jesu í j̄ aña fei à fita, í gbe baau do iyei amau do m̄c̄c̄e m̄eta ña iyi à suu wau, ñci à lb bii amau í wa.

⁴¹ N̄ci Jesu í mu awci amau í f̄ do fee í ni, talita kumi, waat̄ ama inaabo, dede. Amui, ñ s̄e. ⁴² N̄ci gbak̄a ama inaabou í dede nc wa ne. Í ne zakai ad̄s maateegi. Iyi in̄e ñau à ȳc ñci à bit̄i n̄ci n̄ci. ⁴³ N̄ci Jesu í s̄w̄ ña í ni a náa ije ku je. Nc í s̄w̄ ña má do kugaabu í ni a maà j̄ in̄e go ku gbo ideu.

In̄ci Nazareti ña a kù dasi Jesu naane

(Cɔ Matie 13:53-58; Luku 4:16-30)

6 N̄ci Jesu í ne hai kpas̄eí Zairusi be í b̄c̄ ilu bii í je ama. Nc m̄c̄c̄e ña à suu. ² Iyi aj̄ci kus̄imi í naa ñci í l̄ci ku sisia in̄e ña ide ile bii Zuifu ña à ya ce kut̄at̄at̄. N̄ci in̄e nkpc nkpc í gbo ideu nc à bit̄i à waa ni, hai iwoi ñu í ba dimii lasabu j̄iidau be. Dimii bisi yoomai à mua ñu. Beirei í ce wa ce dimii maamaakeu ih̄. ³ Kù je woo gbe j̄i n̄ci mbe ya, amai Maariu m̄e. Mà kù je

igb̄ai Zaaki do Zozee, do Zudu do Sim̄c̄ mbe ba. Nc wec̄e ña a kù wa in̄c̄ nwa ih̄? To, lasabu ñu ñau beí wa ganji ña a dasieò naane. ⁴ N̄ci Jesu í s̄w̄ ña í ni, kù ne bii walii ci ya ne beere bii kù je si ilei idee do si in̄ci in̄e ña do kpas̄e. ⁵ N̄ci Jesu í bit̄i domi a kù dasie naane. Beeb̄ci kù ȳc̄ kù ce maamaake be, bii kù je b̄w̄c go ña iyi í lesi awc nc à ba iri.

Jesu í be m̄c̄c̄ maateegi ñau minji minji

(Cɔ Matie 10:5-15; Luku 9:1-6)

Si anyie, Jesu í ya maa dabii dabii si ileeko ñau ku maa sisia in̄e ña ideí Ilaā. ⁷ N̄ci í kpe woo be maateegi ñau nc í be ña minji minji, í mu ña gbugb̄a a leleò in̄ci in̄c̄ko ña. ⁸ Í s̄w̄ ña í ni, i maà so nk̄ama si iseēe ñe. I maà so ije hee má je b̄c̄g, hee má je fia, í gbe golo. ⁹ I dasi baata ñe amma i maà kpele ib̄c̄ minji. ¹⁰ N̄ci í s̄w̄ ña má í ni, bii ñ to ilu bii ñ waa b̄c̄ ña, i wa kpas̄e bii à dasi ñe hee i koo i neò hai ilu be ña. ¹¹ Bii í je bii go ña in̄e ña a kù gba ñe hee má je a gbo ide ñe, í fita hai be ña, nc i gbugb̄a ña irurui baata ñe ña ku ba ku je ña seeda iyi kiit̄i Ilaā á naa si ña. ¹² Nc m̄c̄c̄ ñau à ne nc à waa waazoa in̄e ña à waa ni a kraasi id̄c. ¹³ Nc à lele in̄ci in̄c̄ko nkpc nkpc, nc à ya tontoa b̄w̄c nkpc nkpc ikpo si iri. Nc à ba iri.

Idei ikui Z̄a woo dasi inyiu

(Cɔ Matie 14:1-12; Luku 9:7-9)

¹⁴ Ilaalu Herodu í gbo baau Jesu, si na iyi í j̄ irie í fangaa bii fei. Nc in̄e go ña à nia Jesu, Z̄a woo dasi inyiu í j̄ hai si bale. Na ñci í j̄ ñ ne gbugb̄a wa ceò maamaake. ¹⁵ In̄e go ña m̄c̄ à waa nia Jesu, Elii walii n̄ci takoui. Nc in̄e go ña m̄c̄ à waa niaa, ñu m̄c̄ waliii beí ti tako ñau.

¹⁶ Amma iyi Herodu í gbo ideu ñci í ni, Z̄a woo dasi inyiu. Ñ j̄ à bu irie wo. Debeí ñci í j̄ hai si bale. ¹⁷ Mii iyi í j̄ Herodu wa f̄ beeb̄e wee. Hai tako Herodu takae í ni a mu Z̄a a d̄u a dasie piis̄w̄ na ku t̄uò id̄ci Herodiasí. Wee Herodu í tako í so Herodiasí aboi Filipu, if̄ce. ¹⁸ N̄ci Z̄a í s̄w̄ í ni, kù s̄a i gba aboi if̄ce i dasi kpas̄e. ¹⁹ Na ñci í j̄ Herodiasí wa mu Z̄a do id̄c̄k̄. Wa bi ku kpa amma kù ba kp̄a ²⁰ si na iyi í j̄ Herodu í mà beereí Z̄a. Bii wa gbo idee id̄ce í ya dedei, amma do ñu fei í ya bi ñu ku gbo. Í mà iyi amane dee deei nc kuwee kù ne taale k̄ama. Na ñci í j̄ ñ bii anyie.

²¹ Do ñu fei, aj̄c ñu go Herodiasí í ba kp̄ae. Aj̄c ñu Herodu í nya jingau nla nla ku yeò gigii aj̄ci kubie. N̄ci í kpe akawe n̄ci ña do in̄e ngboi soogee ña, do in̄e ngboi ileí Galilee ña fei. ²² N̄ci ama inaaboi Herodiasí í lb ileu wa jojo, ñci í d̄sa Herodu si do in̄e ña iyi í kpe wa ñau fei. N̄ci Herodu í s̄w̄ mud̄eí í ni, t̄cm̄ mii iyi ñ bi fei, an mūe. ²³ Nc í gbasi do mii fei í ni, mii iyi ñ t̄cm̄ fei, an mūe, baa bii í je bubui bommam nii. ²⁴ N̄ci ama inaabou í koo í bee iye í ni, mii í j̄ nc t̄at̄at̄. N̄ci iye í je í ni, t̄at̄at̄ irii Z̄a woo dasi inyiu. ²⁵ N̄ci gbak̄a ama inaabou í naa bi ilaaluu í s̄w̄ í ni, ñ bi í muum irii Z̄a woo dasi inyiu nsei nsei si perenti. ²⁶ Baa do iyi in̄ci

ilaaluu í fɔ ntɔ ntɔ fei kù bi ku kɔɔ, si na iyi í jò í gbasi do mii fei si wajui ine njooe ɲau. ²⁷ Nɔi gbakã í be sooge gɔ koo bù irii Zãa woo dasi inyiu wa. Nɔi soogeu í koo í bu irii Zãa wa hai ile piisɔɔ. ²⁸ Nɔ í naaɔ wa si perentiu í naa í na ama inaabou. Nɔ ama inaabou mɔ í koo í na iyee. ²⁹ Iyi mɔɔɔ Zãa ɲa à gbɔ iyi í ku, ɲɔi à naa à soo à koo à suu.

Jesu í wò amane dubu miu (5.000)

(Cɔ Matie 14:13-21; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14)

³⁰ Nɔ woo be maateeji ɲa iyi Jesu í tako í be ɲau à baa bi tɛɛ à waa sisiaa mii ɲa iyi aɲa à ce fei do cio iyi à kɔ ine ɲa si fei. ³¹ Nɔ ine ɲa à wasi ku naa ku ne hee Jesu do mɔɔɔ ɲa a kù ba fayai ku je. Na ɲɔi í jò í sɔ ɲa í ni, i jò ka nya ara nwa ka bɔ ikpa gɔɔɔa ku ba i sɔmi keeke ɲa. ³² Nɔi à jò ine ɲau be, nɔ à koo à lɔ akɔi inyiu à bɔ ikpa gɔɔɔa. ³³ Amma ine nkɔɔ í ye ɲa waati iyi à waa ne, nɔ à mà ɲa. Nɔi à mà tengi bii à waa bɔu. Nɔ ine ɲa à sei wa do ise hai ilu ɲa fei à cua ɲa tengi bii à waa bɔu.

³⁴ Iyi Jesu í to wa ɲɔi í fita hai inc akɔu. Nɔ í ye zamaa nkɔɔ. Nɔi í ce araare ɲa, domi à yei bei angudã ɲa iyi a kù ne woo degbe. Nɔi í lɔsi ku kɔ ɲa si cio nkɔɔ. ³⁵ Si bei ale wa le, ɲɔi mɔɔɔ ɲa à naa bi tɛɛ à ni, inyau wee gɔɔɔa, nɔ idũ wa dũ. ³⁶ Na ɲɲu, da ine ɲau a bɔ ilɛɛko ɲa do inc ilu ɲa iyi à wa amɛɛ, ku ba a koo a ra mii iyi aa je. ³⁷ Amma í sɔ ɲa í ni, iɲe taka nɲe í na ɲa ije a je. Nɔi à jɛaa à ni, i kù mà baa bii à so fiaa icei cukpa mɛɛjɔ, kaa to ka ra ɲa pɛɛ ka na ɲa a je. ³⁸ Nɔi Jesu í bee ɲa í ni, pɛɛ feloi ì ne ɲa. I koo i cɔ wa. Iyi à koo à cɔ, ɲɔi à ni, pɛɛ miui à ne do cɛɛ minji.

³⁹ Nɔ Jesu í sɔ mɔɔɔ ɲau í ni a jò ine ɲau a buba si fɔfɔ tũtũ be ikã ikã. ⁴⁰ Nɔi à buba ikã ikã, tuuba gɔ ɲa amane cɔɔ, tuuba gɔ ɲa mɔ amane ciitaa. ⁴¹ Nɔi Jesu í so pɛɛ miuu do cɛɛ minjiu, nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaɔ. Nɔi í bububu pɛɛu nɔ í na mɔɔ ɲau a kpɛa zamaa. Nɔ í kpɛ ɲa cɛɛ minjiu mɔ ine fei í ba. ⁴² Aɲa fei à je à yo. ⁴³ Nɔi à ko pɛɛ do cɛɛ bubu iyi í gbeu kɔɔ maateeji í kɔ. ⁴⁴ Inemɔkɔ ɲa iyi à je pɛɛu à wɛɛi amane dubu miu (5.000) bàkã inaabo do amu ɲa baasi.

Jesu wa ne si antai tenku

(Cɔ Matie 14:22-33; Zãa 6:15-21)

⁴⁵ Iyi à tã gbakã ɲɔi Jesu í jò mɔɔɔ ɲau à lɔ akɔi inyiu ku ba a takoe a kua ice ihɔ, ikpa Besaida. Iyi à waa ne nɔ í ni zamaa ku ne. ⁴⁶ Waati iyi í jò à ne ɲɔi í koo í gũ iri kuta gɔ ku ba ku ce kutɔɔ. ⁴⁷ Nɔ í wa be hee idũ í koo í dũ, nɔ akɔi inyiu í wa si aninii tenkuu do mɔɔɔ ɲau nɔ Jesu mɔ í wa ile ɲu akã. ⁴⁸ Í ye mɔɔɔ ɲau à wa si wahalai ku wai akɔi inyiu, domi fufuu wa kò ɲa. Zakai amɛɛjumá ɲɔi í maai si ɲa, wa ne si antai inyiu wa bi ku cua ɲa. ⁴⁹ Amma waati iyi à yɔɔ wa ne si antai tenkuu ɲɔi à tamaa bei zĩi, ɲɔi à waa dɔ anu. ⁵⁰ Aɲa fei à yɔɔ ɲɔi njo wa mu ɲa. Nɔi gbakã Jesu í ba ɲa ide ku fɔ í sɔ ɲa í ni, i sũ laakai ɲe ɲa. Amui Jesu, i maà ce njo ɲa.

⁵¹ Nɔi í lɔ inc akɔu í ba ɲa be, nɔ fufuu í leekĩ. Nɔi zigi ɲa fei í da à biti hee, ⁵² domi a kù gbɔ yaasei maamaakei pɛɛu si na iyi í jò idɔ ɲa í le.

Jesu í jò bɔɔ ɲa à ba iri si ilei Genesareti

(Cɔ Matie 14:34-36)

⁵³ Iyi à kua tenkuu à tã ɲɔi à to ilei Genesareti à koo à dɔ akɔ ɲa bi ku leekĩu. ⁵⁴ Wee ine gɔ ɲa à wa be. Iyi Jesu do mɔɔɔ ɲa à fita hai si akɔu gbakã ɲɔi ine ɲau à mà Jesu. ⁵⁵ Nɔi aɲa fei à sei à waa naaɔ bɔɔ ɲa wa hai inc ilu ɲa. À ya so ɲa wai si sɛɛ ɲa a naaɔ ɲa wa tengi bii à gbɔ í wau. ⁵⁶ Bii Jesu í to fei, hai ilɛɛko ɲa do ilu nla ɲa do iko bii ine ɲa à waa sũ fei, à ya maa naaɔ bɔɔ ɲa wai si bantuma bii í wau. Nɔi à ya tɔɔe ku jò aɲa a lu baa itĩi kumbooe. Nɔ ine ɲa iyi à luu fei à ya ba irii.

Dedembai bala ɲa

(Cɔ Matie 15:1-9)

7 Nɔi Farisi ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda gɔɔɔ ɲa à naa hai Zeruzalemu nɔ à tɔtɔ kɔkɔi Jesu. ² Nɔi à ye mɔɔɔe gɔ ɲa à waa je do awɔ riisi, waatɔ a kù wɔɔ si bei à ya ce si dedemba ɲa.

³ Wee Farisi ɲa do Zuifu ɲa iyi à gbe fei, à waa too dedembai bala ɲa ɲa. Bii kù je à wɔɔ sãa sãa a ci ya je ngɔɔɔ. ⁴ Beɛbe mɔi, bii à baa hai aja nɔ a kù wɔɔ a ci ya je. Mii nkɔɔ nkɔɔ à ya ce má iyi í je dedemba ɲa. Mii ɲau gɔɔɔ ɲa wee, kɔɔfu ku wɛɛ do boonyi do cakai isɔ nkpa ɲa.

⁵ To, si bei Farisi ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à ye mɔɔɔ ɲau à waa jɛɔ awɔ riisi ɲɔi í jò à bee Jesu à ni, na mii í ce mɔɔɔ ɲa a kù waa too dedembai bala nwa ɲa. Na mii í jò à ya je do awɔ riisi. ⁶ Nɔ Jesu í je ɲa í ni, iɲe ilu muafiti ɲa, hai tako Ezai í ce waliiei dee dee na iri ɲe waati iyi í kɔ si tiaɛ í ni,

“Ilaaɔ í ni,

Ine ɲau ihɛ à waa ceem beɛrei do gele ɲu akã.

Amma idɔ ɲa í jĩim.

⁷ Kutɔɔ iyi à waa ceem ngbei,

Domi woodai amane ɲai à waa kɔ ine ɲa si nɔ à waa ni woodam nii.”

⁸ Nɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, ì waa jò woodai Ilaaɔ ɲa nɔ ì waa too dedembai amane ɲa.

⁹ Do ntɔ í waa kpa woodai Ilaaɔ ɲai ku ba i sãsi dedemba ɲe ɲa. ¹⁰ Moizi í ni, “i jirima iyeɔ baa ɲe ɲa”. Nɔ í ni má, “ine iyi wa fɔ laalɔi iyeɔ baaɛ ɲa, a kpa lafɛɛ.” ¹¹ Amma iɲe, ì waa fɔ ide mmu. Ì waa ni ine á yɔkɔ ku sɔ iyeɔ baaɛ ku ni fia iyi ɲu á sobi ɲa do, ti Ilaaɔi. Fiaui ì waa kpe kɔɔbãa ɲa. ¹² Nɔ bii ine í dɔ beɛbe, i kaa náa kpãa ku sobiɔ iyeɔ baaɛ má ɲa.

¹³ Beɛbe, ì waa kpa idei Ilaaɔ ɲa nɔ ì waa too dedemba iyi à jò ɲe ɲa. Nɔ ì waa ce mii laalɔ nkɔɔ má iyi í jɔ dimi beɛbe ɲa.

Mii iyi í ya dasi ine riisi

(Cɔ Matie 15:10-20)

¹⁴ Nɔi Jesu í kpe zamaau má bi tɛɛ ɔɔi í sɔ́ ɔ́a í ni, iɔɛ fei í sofí i gbɔ yaasei idem ɔ́a. ¹⁵ Nkãma kù wɛɛ iyi á lɔ do gelei amanɛ ku dasiɛ riisi. Amma iyi á fita hai si idɔi amanɛ, nɔɔi á dasiɛ riisi. [¹⁶ Inɛ iyi í nɛ ití iyi á gbɔɔ́ ide, ku gbɔ.]

¹⁷ Nɔi Jesu í nya araɛ hai bi zamaau í koo í lɔ kpasɛ́. Waati iyi í lɔ kpasɛ́u ɔɔi mɔɔɛ ɔ́a à beɛ yaasei mɔɔndau. ¹⁸ Nɔi í bee ɔ́a í ni, i kù nɛ bisi ɔ́a? I kù mà ɔ́a mii iyi á lɔ inɔi amanɛ hai waduude kaa dasiɛ riisi? ¹⁹ Kaa dasiɛ riisi, domi ije kaa lɔ si idɔi ine bii kù je si inɔɛ, nɔ ku yó ku bei ku fita. Jesu í fɔ beɛbei ku ba ku sɔ́ ɔ́a iyi ije kãma kù je iwò. ²⁰ Nɔ í ni má, mii iyi wa fita hai si idɔi amanɛi í ya dasiɛ riisi, ²¹ domi hai si idɔi amanɛi lasabu laalɔ do icu ku ko, do ile ku ce, do ine ku kpa, ²² do sakara, do kɔdɛɛ, do inɔ ku kã, do takii, do daa iyi í lɔ zaka, do igu, do funei ine ku nya, do faao, do idɔ ku le í ya fita. ²³ Mii laalɔ ɔ́a be fei hai si idɔi amanɛi wa fita nɔ aɔ́a à ya dasi ine riisi.

Abo dimi mmu ɔ́a í dasi Jesu naane

(Cɔ Matie 15:21-28)

²⁴ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã ɔɔi í dasi kpãa í bɔ ilɛɛkoi Tii, ɔɔi í lɔ kpasɛ́ ɔ́a. Wee kù waa bi ine ɔ́a ku mà, amma kaa yɔkɔ ku manji. ²⁵ Abo ɔ́a í wa be, ama inaaboɛ í nɛ inei inɔkɔko. Iyi í gbɔ Jesu í to wa be gbakã, ɔɔi í naa í gule si wajue. ²⁶ Abou í bei í je dimi mmu. À buui Fenisi si ilei Siri. Nɔi wa tɔɔ Jesu ku lelea nɔɔi inei inɔkɔkou hai si amaɛu. ²⁷ Amma Jesu í sɔ́ ɔ́a í ni, jò amu ɔ́a a je a yo titã, domi kù sã a gba ijei amu ɔ́a a na aja keeke ɔ́a. ²⁸ Nɔi abou í ni, nɔi Lafɛɛ. Amma baa do nɔɔi fei, aja keeke ɔ́a à ya wa abei taabu a maa je buubuui ijei amu ɔ́a iyi wa cuku wa. ²⁹ Nɔi Jesu í sɔ́ ɔ́a í ni, na ide iyi í fɔu be, nɛ. Inei inɔkɔkou í fita sie mbe. ³⁰ Iyi í nyi kpasɛ́ɛ ɔɔi í koo í ba amau wa sũ si daayi, inei inɔ ikou í fita sie tã.

Jesu í jɔ deki ɔ́a í ba iri

³¹ Nɔi Jesu í dede hai ilɛɛkoi Tii í too do Sidɔ́, í bei í bɔ tenkui Galilee si ile iyi à ya kpe Ilu Mɛɛwa ɔ́a. ³² Iyi í to, ɔɔi ine ɔ́a ɔ́a à naaò deki ɔ́a wa, iyi ci ya yɔkɔ ku fɔ ide sãa sãa, ɔɔi à tɔɔ Jesu ku lesiɛ awɔ. ³³ Nɔi Jesu í bɔdɛ hee bii í jò zamaau. Nɔi í dasi amaawɔɛ si ití dekiu, nɔ í tu antɔ, í jɔa si amɛɛ. ³⁴ Nɔ í wu iju lele í jile idɔ í fɔ do fee nɔa í ni, efata, waatɔ, cɛ. ³⁵ Nɔi gbakã ití mɔkɔu í cɛ nɔ amɛɛ í tɛ, nɔ í sinti ku fɔ ide dee dee. ³⁶ Jesu í sɔ́ ɔ́a í ni a maà sɔ́ ine ɔ́a, amma si bei wa sɔ́ ɔ́a, beɛbe mɔi aɔ́a mɔ à wasi ku sɔ́ ine ɔ́a. ³⁷ Nɔi ine ɔ́a à biti hee í caa à waa ni, mii iyi wa ce fei í sãa. Í jò baa deki ɔ́a à waa gbɔ ide, ine ɔ́a iyi a ci ya yɔkɔ a fɔ ide wo à waa fɔ bebei.

Jesu í wò amanɛ dubu mɛɛ (4.000)

(Cɔ Matie 15:32-39)

8 Iyi í ce aɔɔ minji ɔɔi zamaa nla ɔ́a í tɔtɔ bi tɛɛ má. Nɔ wee a kù nɛ mii iyi aa je. Nɔi Jesu í kpe mɔɔɛ ɔ́a í sɔ́ ɔ́a í ni, ² araarei zamaau ihɛ wa mum domi aɔɔ mɛeta nɔa ihɛ iyi à wa bi tom, nɔ sɔnda kãma kù gbe nɔa má. ³ Bii n̄ jò à nɛò ari aa koo a cuku kpãa, si bei idei ine ɔ́a í jò. ⁴ Nɔi mɔɔɛ ɔ́a à beɛ à ni, iwoi aa ka ba pɛɛ si gbabuau ihɛ iyi aa je a yod. ⁵ Nɔi Jesu í bee ɔ́a í ni, pɛɛ feloi ò nɛ ɔ́a. Nɔi à ni, ara mɛɛjei.

⁶ Nɔi Jesu í ni zamaau fei ku buba ile. Nɔ í so pɛɛ ara mɛɛjeu í bei í saabu Ilaaɔ́, nɔ í bububue í na mɔɔɛ ɔ́a a kpɛ nɔa. Nɔi à kpɛa zamaau. ⁷ Wee à nɛ cɛɛ keeke ɔ́a ɔ́a be má. Nɔi Jesu í saabu Ilaaɔ́ má, í bei í ni a kpɛ nɔa, nɔ à kpɛ nɔa cɛɛ ɔ́a má. ⁸ Nɔ aɔ́a fei à je à yo. Nɔi à naa à ko bubui pɛɛ ɔ́a iyi í gbeu kɔlɔ mɛɛje. ⁹ Jiaí ine ɔ́a í to zakai aɔ́a dubu mɛɛ (4.000). Nɔi Jesu í bei í jò ine ɔ́a à nɛ. ¹⁰ Nɔi gbakã í koo í lɔ akɔi inyi do mɔɔɛ ɔ́a à bɔ ikpa Daamanuta.

Farisi ɔ́a à bi Jesu ku ce maamaake

(Cɔ Matie 16:1-4)

¹¹ Nɔi Farisi ɔ́a ɔ́a à naa bi Jesu à wasi ku baa kakɔ ku ce. À cɔ laakaɛ, à tɔɔ ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbãɛ hai bi Ilaaɔ́i wa naa. ¹² Nɔi Jesu í jile idɔɛ í ni, na mii í ce inei nɛi ɔ́a ihɛ à waa tɔɔm n ce maamaake. Ntɔ ntɔ, n kaa n nyisi ɔ́a maamaake kãma ɔ́a. ¹³ Nɔi í jò ɔ́a í koo í lɔ akɔu do mɔɔɛ ɔ́a a kua do ice ihɔ.

Lefeei Farisi ɔ́a do ti inei Herodu ɔ́a

(Cɔ Matie 16:5-12)

¹⁴ Wee mɔɔɛ ɔ́a à gbɛje ije ku so, pɛɛ akã à nɛ si akɔu be. ¹⁵ Nɔi Jesu í sɔ́ ɔ́a í ni, i ce laakai i nya ara nɔɔi hai bi lefee Farisi ɔ́a do ti inei Herodu ɔ́a. ¹⁶ Nɔi mɔɔɔ ɔ́a à waa sɔ́ nje ide à waa ni, si na iyi í jò a kù nɛ ijei í jò wa dɔ́ beɛbe. ¹⁷ Wee Jesu í mà iyi à waa fɔ ɔɔi í ni, na mii í ce ò fɔ í waa ni ɔ́a, si na iyi í jò a kù nɛ pɛɛi. Inɛ mɔ i kù mà ɔ́a hee nɛi? I kù gbɔ yaasei ideu ɔ́a? I kù nɛ bisi ɔ́a? Idɔ nɔɔ mɔ í lei? ¹⁸ Í jɔ ò nɛ iju ɔ́a mɛɛ, i ci ya ye ilu ɔ́a? I kù nɛ ití ɔ́a ba. I ci ya gbɔ ide ɔ́a? I ci ya ye gigi ɔ́a? ¹⁹ Waati iyi n̄ kpɛa amanɛ dubu miu pɛɛ ara miuu, pɛɛ kɔlɔ feloi búbù iyi í gbeu í ce. Nɔi à jɛaa à ni, kɔlɔ maateejii. ²⁰ Nɔi Jesu í bee ɔ́a má í ni, si waati iyi n̄ bu pɛɛ ara mɛɛjeu n̄ na amanɛ dubu mɛɛ ɔ́a, pɛɛ bubu iyi í gbeu kɔlɔ feloi ò koo ɔ́a. Nɔi à jɛaa à ni, kɔlɔ mɛɛjei. ²¹ Nɔi Jesu í sɔ́ ɔ́a í ni, i kù gbɔ hee nɛi ɔ́a?

Jesu í jò fɛju ɔ́a í ba iri Besaida

²² Nɔi à to ilu ɔ́a iyi à ya kpe Besaida, nɔ ine ɔ́a ɔ́a à náaa Jesu fɛju ɔ́a wa, à tɔɔ ku luu. ²³ Nɔi í mu awɔi fɛjuu í bɔdɛ alalai iluu. Nɔi í daa antɔ si ijuɛ í lesiɛ awɔ í ni, ò waa ye nɔɔɔ? ²⁴ Nɔi fɛjuu í cɔ ilu í ni, n̄ wa n ye amanɛ ɔ́a à waa nɛ, amma à yei bei jii ɔ́a. ²⁵ Nɔi Jesu í

lea awɔ si iju má. Iyi inɛɛu í cɔ ilu má nɔ í ba wee nɔɔ í ba iri, wa ye ilu wau wau. ²⁶ Nɔɔ Jesu í ni ku nɛ kpasɛɛ, amma ku maà too do inc ilu má.

Piɛɛ í ni Jesu í je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cica

(Cɔ Matie 16:13-20; Luku 9:18-21)

²⁷ Nɔɔ Jesu do mɔɔɔɛ ɔa à nɛ ikpa ilu ɔa iyi à wa kɔkɔi Sezaree, si ilei Filipi. Nɔɔ si kpɔau í bee mɔɔɔɛ ɔa í ni, yooi inɛ ɔa à ya ni ò je. ²⁸ Nɔ à jɛaa à ni, inɛ ɔɔ ɔa à ya ni awɔu Zɔa woo dasi inyii. Inɛ ɔɔ ɔa mɔ à ya ni awɔu Elii walli nlai takoui. Inɛ ɔɔ ɔa mɔ à ya ni awɔu inɛ akɔi walli nɔai. ²⁹ Nɔɔ Jesu í bee ɔa í ni, inɛ mɔ ni, yooi ò ni ò je ɔa. Nɔɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, awɔu Kirisii, inɛ iyi Ilaaɔ́ í cica. ³⁰ Nɔɔ Jesu í sɔ ɔa do kugaabu í ni a maà sɔ inɛ ɔɔ.

Jesu wa fɔ ide ikuɛ do kujjɛ

(Cɔ Matie 16:21-28; Luku 9:22-27)

³¹ Nɔɔ Jesu í sinti ku sɔ mɔɔɔɛ ɔau í ni nɔɔ Amai Amanɛ, í gbe nɔɔ ku ce wahala jiida. Inɛ ngbo ɔa do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɔa do woo kɔ inɛ ɔa si wooda ɔa aa kɔsi nɔɔ a kpa nɔɔ, amma nɔɔ á jɔ hai si bale si aɔ mɛɛtasia. ³² Í fɔ ideui sɔa sɔa, kù singɛɛ. Nɔɔ Piɛɛ í gbɔa í bɔðɛ kɔkɔɛ nɔ í ni ku maà fɔ bɛɛɛ. ³³ Amma Jesu í sinda í cɔ mɔɔɔɛ ɔa, nɔ í la si Piɛɛ í ni, sekɛɛ hai bi tom, Seetam, domi i kù waa ce lasabui Ilaaɔ́, í gbe ti amanɛ ɔa.

³⁴ Si anyiɛ, í kpe zamaau do mɔɔɔɛ ɔa, í sɔ ɔa í ni, inɛ iyi wa bi ku toom, ku jò idɔɔɔɛ nɔ ku so jɔi ku gaauɛ ku toom wa. ³⁵ Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do idɔɔɔɛ, kaa baa. Amma inɛ iyi í nɔɔ kuwɛɛ na irim do na laabaau jiidau, lafɛɛ á baa do nɔɔ. ³⁶ Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii í ba amanii andunya fei nɔ í kua kuwɛɛ. ³⁷ Mà mii í wɛɛ iyi amanɛ á kpaasiò kuwɛɛ. ³⁸ Nɔ Jesu í ni má, inɛi nsei ɔa ilu dulum ɔai iyi a kù leekɔ́ Ilaaɔ́ nɔɔ akɔ. Na nɔɔ, inɛ iyi wa ce anyɔi amu Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi idem si waju nɔɔ, amu mɔ an ce anyɔi lafɛɛ waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi wa an nyi wai do amboei Baam do amalekaɛ ɔa aɔɔ.

9 Nɔɔ Jesu í sɔ ɔa má í ni, nɔɔ nɔɔ, inɛ ɔa iyi à wa ihɛ si nsei, ɔɔɔɔ ɔa ɔa aa ye bommai Ilaaɔ́ wa naa do gbugbã a bei a ku.

Arai Jesu í daana

(Cɔ Matie 17:1-13; Luku 9:28-36)

² Si anyii aɔɔ mɛɛfa Jesu í kpe Piɛɛ do Zaaki do Zã í nya ɔa ikã nɔ à koo à gũ iri kuta nla ɔɔ aɔa duusɔɔ. Si bei à waa cɔɔ nɔɔ à ba araɛ í kpaasi. ³ Nɔɔ jaɛɛ ɔa wa daana jiida í fũuta pai pai hee inɛ ɔɔ kù wɛɛ si andunya ihɛ iyi á yɔkɔ ku fɔ acɔɛ ku fũuta bɛɛɛ má. ⁴ Si anyiɛ nɔɔ Elii do Moizi à faata wa à waa baa ide ku fɔ. ⁵ Nɔ Piɛɛ í sɔ Jesu í ni, Mɛɛtu, á sɔa ka maa wa ihɛ. Jò ka ce ilei acɔ mɛɛta, akã titɛɛ, akã mɔ ti Moizi, akã mɔ ti Elii. ⁶ Wa fɔ bɛɛbei si na iyi í jò nɔɔ í mu ɔa hee í jò kù mà baa bei á ni. ⁷ Nɔɔ bukɔɔ ɔɔ í naa í bii ɔa, nɔ hai si

bukɔɔ à gbɔ ide ku fɔ ɔɔ í ni, inɛ ihɛi í je amam, ò buu jiida jiida. I ya gbɔ ideɛ ɔa. ⁸ Nɔɔ gbakã mɔɔɔɛ ɔau à cɔ bii fei, nɔ a kù ye inɛ ɔɔ bii kù je Jesu nɔɔ akã do aɔa taka nɔɔ.

⁹ Nɔɔ à waa kita wa hai iri kutau nɔɔ Jesu í sɔ ɔa í ni a maà sɔ inɛ ɔɔ mii iyi à ye hee nɔɔ Amai Amanɛ koo ku nɔ ku jɔ hai si bale má. ¹⁰ Nɔ à jirima ide iyi í sɔ ɔau amma à waa bee nɔɔ ide à waa ni, yoomai í je inɛ ku ku nɔ ku jɔ má. ¹¹ Nɔ à bee Jesu à ni, na mii í ce woo kɔ inɛ ɔa si wooda ɔau à ni Elii á tako Kirisi ku naa. ¹² Nɔɔ í je nɔɔ í ni, nɔɔ Elii á tako ku naa ku teese mii fei sɔa sɔa. Amma kukɔi idei Ilaaɔ́ í ni má, inɛ ɔa aa kpã Amai Amanɛ iju jiida nɔ a dondaɛ, mà iboi. ¹³ Amma ò wa n sɔ ɔa iyi Elii í naa tã, nɔ inɛ ɔa à wahalɛɛ bei à bi, si bei kukɔi idei Ilaaɔ́ wa fɔ.

Jesu í faaba ama ɔɔ iyi í nɛ inɛi incɔko

(Cɔ Matie 17:14-21; Luku 9:37-43a)

¹⁴ Waati iyi Jesu do mɔɔɔɛ mɛɛta ɔau à waa to wa kɔkɔi mɔɔɔɛ bubu ɔau, nɔɔ à ye zamaa nla nla ɔɔ í kaako ɔa, do woo kɔ inɛ ɔa si wooda ɔɔ ɔa iyi à waa ba ɔa kakɔ ku ce. ¹⁵ Iyi inɛ ɔau à ye Jesu gbakã à biti nɔ à sei à koo à coo fɔ. ¹⁶ Nɔɔ Jesu í bee mɔɔɔɛ ɔa í ni, kakɔi mii ò waa ce inɛ ɔa. ¹⁷ Nɔɔ si incɔ zamaau inɛ akã í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ò naaɛ ama inɛmɔkɔm wa si na iyi í jò í nɛ inɛi incɔko iyi í jò ci ya fɔ ide. ¹⁸ Waati iyi í dede sie fei í ya kekɛɛ ilei nɔ geɛɛ ku ce antɔ foko ku maa nɔ inɛi nɔ ku kasãm. Wee ò tɔɔ mɔɔɔɛ ɔa a leleaa, amma a kù yɔkɔ. ¹⁹ Nɔɔ Jesu í sɔ ɔa í ni, inɛ hai dasi naane ɔa, hee waati yoomai an maa n wa inc nɔɔ. Ma hee waati yoomai an maa n temuadɔ ɔa. I naam amau wa ihɛ ɔa. ²⁰ Nɔ à naaɛ wa. Iyi amau í ye Jesu gbakã, nɔɔ inɛi incɔkou í yayaɛ do gbugbã, nɔ amau í cuku ile wa bimbili í ce antɔ foko si geɛɛ. ²¹ Nɔ Jesu í bee baɛ í ni, hai waati yoomai inɛi incɔkou ihɛ í muu. Nɔɔ baau í jɛaa í ni, hai waati iyi í wɛɛ keekei. ²² Nɔ inɛi incɔkou í nɛ dɔɔɔɛi ku dasiɛ inc inai walakɔ inc inɛi ku ba ku kpaɛ. Amma, bii aa yɔkɔ i ce ngɔɔɔ, ce araare nwa, i sobi wa. ²³ Nɔɔ Jesu í sɔɔ í ni, ò ni bii an yɔkɔ wó. Inɛ iyi í dasi naane á yɔkɔ ku ce fei ndɛɛ. ²⁴ Nɔɔ gbakã baai amau í dɔ anu nla ɔɔ í ni, ò dasi naane. Sobim ku ba n maà n sika si naane ku dasim.

²⁵ Iyi Jesu í ye akpɔi inɛ ɔau wa kɔɔsi à sei à waa naa bi ti nɔɔ nɔɔ í lasi inɛi incɔkou í ni, awɔ iyi ò ya dasi inɛ dekɔ́ ku mɔɔɔɛ ide ku fɔ, amui ò ni, fita si amau nɔ i maà nyi wa sie má. ²⁶ Nɔɔ inɛi incɔkou í dɔ anu nɔ í yaya amau do gbugbã í bei í fita. Nɔɔ amau í kasãm hee inɛ nkpɔ í ni í kui. ²⁷ Amma Jesu í mu awɔɛ í dede nɔ amau í leekɔ́.

²⁸ Si anyiɛ Jesu í lb kpasɛɛ ɔɔ, nɔɔ do mɔɔɔɛ ɔa aɔa duusɔɔ. Nɔɔ mɔɔɔɛ ɔau à beɛɛ à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele inɛi incɔkou. ²⁹ Nɔɔ Jesu í je nɔɔ í ni, do kutɔɔ nɔɔ akã aa yɔkɔ i nyaò dimii inɛi incɔkou be ɔa.

Jesu í nnyi wa fɔ ideí ikue do kujĩe má

(Cɔ Matie 17:22-23; Luku 9:43b-45)

³⁰ Si anyie, Jesu do mɔɔɔe ɔa à ne hai be no à koo à dabii dabii si ilei Galilee. Wee Jesu kù bi ine ɔa a mà bii nɔu í wa, ³¹ domi wa kɔ mɔɔɔe ɔau si cio no í sɔ ɔa í ni, aa mu amu Amai Amane a daa ine ɔa si awɔ. Aa kpam, amma si ajɔ meetasia an jĩ hai si bale má. ³² Amma mɔɔɔe ɔau a kù gbɔ yaasei ideu, no à waa ce nɔi ku beee.

Yooi í je ine ngbo

(Cɔ Matie 18:1-5; Luku 9:46-48)

³³ Nɔi à to wa Kaperanumu. Waati iyi à to kpasẽ ɔi Jesu í bee mɔɔɔe ɔa í ni, kakɔɔi mii ò waa ce wa si kpãau be ɔa. ³⁴ Nɔi à coko, domi hai kpãa à waa ce kakɔɔi wai aɔa duusɔɔi a ba a mà ine iyi í je ine ngbo. ³⁵ Nɔi Jesu í buba, no í kpe amanɛ maateji ɔau í sɔ ɔa í ni, ine iyi wa bi nɔu ku je ine sinte, lafẽi á je inei ankãanyii ine fei no ku je woo ce icei ine fei. ³⁶ Nɔi í so ama keeke go í leekĩe si anini nɔa, no í so amau si ikpae, í bei í sɔ ɔa í ni, ³⁷ ine iyi í gba ama keeke bei ine ihẽ na irim, amui í gba. Ine mɔ iyi í gbam, kù je amu akãi í gba, ine iyi í bem wai í gba.

Ine iyi kù je mbee nwa ine nwai

(Cɔ Luku 9:49-50)

³⁸ Nɔi Zãa í sɔɔ í ni, Meeɔu, à ye ine go iyi í ya maa lele inei inɔɔɔo ɔa do irie, no à kɔa domi kù waa tooe kù je ine nwa. ³⁹ Amma Jesu í jeaa í ni, i maà kɔa ɔa. Ine go kaa yɔkɔ ku ce maamaake do irim no bii í tekee gbakã ku fɔ laalɔm má. ⁴⁰ Do nɔ, ine iyi kù je mbee nwa ine nwai. ⁴¹ Nɔ nɔ, ine iyi í mu nɔe inyi ku mɔ na irim, si na iyi í jò ò je titom ɔa, lafẽe kaa kua ribae pai.

Idei dulum

(Cɔ Matie 18:6-9; Luku 17:1-2)

⁴² Nɔi Jesu í sɔ ɔa má í ni, ine iyi í dasi ine akãi ama keeke ɔa iyi à dasim naaneu ihẽ kurara, í tia a dĩa lafẽe alɔ go si kɔɔe, no a sɔɔe si tenku. ⁴³ Bii í je awɔ akãei wa dasie kurara, buu. Á tia i lo si kuwee iyi ci ya tã do awɔ akã do iyi aa ne awɔ minji fei no i lo si inyai wahala si ina iyi ci ya ku. [⁴⁴ Tengi be kokoo ku ɔa ara ɔa a kaa ku no inau mɔ kaa ku.] ⁴⁵ Bii í je kute akãei wa dasie kurara, buu. Á tia i lo si kuwee iyi ci ya tã do kute akã do iyi aa ne kute minji fei no i lo si inyai wahala. [⁴⁶ Tengi be kokoo ku ɔa ara ɔa a kaa ku no inau mɔ kaa ku.] ⁴⁷ Nɔ bii í je iju akãei wa dasie kurara, nyaa. Á tia i lo si bommai Ilaaɔ do iju akã do iyi aa ne iju minji fei no i lo si inyai wahala. ⁴⁸ Tengi be kokoo ku ɔa ara ɔa a kaa ku no inau mɔ kaa ku.

⁴⁹ Nɔ nɔ si bei à ya fãsi ɔa fei imu, beebe mɔi ine fei à ye ijuukpã iyi í ye bei ina ku cɔ laakae.

⁵⁰ Imu mii nceei, amma bii didɔi imu í ku, mii aa dasi í jò ku dɔ má ɔa. ⁵¹ Ine fei í sɔa i ye bei imu ɔa, i maa gbɔ si nje ɔa.

Jesu wa fɔ ideí nje ku koi abo do mɔkɔ

(Cɔ Matie 19:1-12; Luku 16:18)

10 Nɔi Jesu í ne hai be í bɔ ilei Zudee. Si anyie no í kua í bɔ ikpa icei idoi Zuudẽe. Nɔi zamaa go í tɔɔɔ kɔkɔe má, ɔi í lɔsi ku kɔ nɔa si cioi ideí Ilaaɔ si bei í ne dɔɔɔe ku ce.

² Nɔi Farisi go ɔa à naa bi tee ku ba a cɔ laakae, no à beee bii í je amanɛ í ne kpãa ku kɔsi aboe. ³ Nɔi Jesu í je nɔa í ni, si ideu be, wooda yoomai Moizi í kɔ nɔe wo. ⁴ Nɔi à ni, Moizi í ni, bii ò waa kɔsi aboe aa cea tiai nje ku kɔ i bei í kɔsi. ⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, na idɔ ku le nɔe í jò Moizi í kɔ nɔe beebe. ⁶ Amma hai sinte, waati iyi Ilaaɔ í taka andunya, í ce inemɔkɔi do inaabo. ⁷ Na nɔu, mɔkɔ á jò iyeò baee no nɔu do aboe a maa wee ⁸ no aɔa minji fei a baa a je ara akã. Si beebe a kù je aɔa minji má, ara akã dei à je. ⁹ Na nɔu, amanɛ ku ne ku feefe mii iyi Ilaaɔ í tɔɔɔ.

¹⁰ Iyi í fɔ beebe í tã ɔi à bɔ kpasẽ no mɔɔɔe ɔau à waa beee ide si ide akãu má. ¹¹ Nɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, ine iyi í kɔsi aboe no í so mmue dulum nii í ce bi abo sinteu si na iyi í jò í ce sakara. ¹² Beebe mɔi bii inaabo í kɔ mɔkɔe no í so mɔkɔ titɔ í ce sakarai.

Jesu í weea ama keeke ɔa

(Cɔ Matie 19:13-15; Luku 18:15-17)

¹³ Nɔi ine ɔa à gbã ama keeke ɔa à naaa Jesu wa ku lu ɔa. Amma mɔɔɔe ɔau à waa lasi ine ɔa iyi à naaɔ ɔa wa. ¹⁴ Iyi Jesu í ye mii iyi à waa ceu, ɔi idɔe í kɔ, í sɔ ɔa í ni, i jò amu ɔau a naa bi tom, i maà ganji ɔa. Domi Ilaaɔ í je ilaalui ine ɔa iyi à jɔ ɔa. ¹⁵ Nɔ nɔ, ine iyi kù waa sũa Ilaaɔ iri ile bei ama keeke, Ilaaɔ kaa je ilaalui lafẽe pai. ¹⁶ Nɔi í so amu ɔau si ikpae í lesi aɔa fei awɔ, no í wee nɔa.

Idei ilu fia go

(Cɔ Matie 19:16-30; Luku 18:18-30)

¹⁷ Nɔi Jesu í dasi kpãa. Iyi wa ne, ɔi ine go í sei wa í naa í gule si wajue í ni, Meeɔu, awɔ ine ncee, mii an ce n baò kuwee hai tã. ¹⁸ Nɔi Jesu í beee í ni, na mii í ce ò waa kpem ine ncee. Ine go kù wee iyi í je ncee bii kù je Ilaaɔ nɔu akã. ¹⁹ Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà kpa ine, maà ce sakara, maà ce ile, maà jea ine go seeda ibo, maà takii ine go, jirima iyeò baee. ²⁰ Nɔ ineeu í ni, Meeɔu, ò wa n jirima iyi be fei tã hai keekem. ²¹ Nɔi Jesu í cɔ ineeu do kubi no í ni, í gbeye mii akã. Koo i ta mii iyi ò ne fei no i kpãa ilu are ɔa fia. Bii ò ce beebe aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyie no i naa i toom. ²² Ide iyi Jesu í fɔu kù dɔa ineeu si. No si bei í je ilu amani nla nla ɔi í sinda wa ne do inɔ ku fɔ.

²³ Nɔi Jesu í cɔ ine ɔa iyi à kaakoɔe no í sɔ mɔɔɔe ɔa í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue.

²⁴ Nɔi mɔɔɔ nɔu à bitɔ do ide iyi Jesu í fɔu. Nɔ Jesu í ni má, kpaasim nɔ, á gaabu hee ku caa ine ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue. ²⁵ Í faalaa kpoockpo ku lo si iwoi abee do iyi ilu amani á jesi Ilaaɔ ku je ilaalue. ²⁶ Nɔi mɔɔɔ nɔu à bitɔ hee í caa nɔ à bee nɔe à waa ni, bii bɛɛbei nɔ yooi á ba faaba. ²⁷ Nɔi Jesu í cɔ nɔ tii, nɔ í ni, bi amanɛ nɔi kaa ce, amma bi Ilaaɔ á ce, domi Ilaaɔ ci ya mɔngɔ ngɔɔ.

²⁸ Nɔi Píɛɛ í sɔɔ í ni, wee, à jò mii fei tã à waa tooɛ. ²⁹ Nɔi Jesu í ni, nɔ nɔ, ine iyi í jò kpasɛɛ wa, walako igbãɛ nɔ walako ifɛɛ nɔ walako wecɛɛ nɔ, walako iyeð baasɛ, walako amaɛ nɔ, walako ikoe nɔ na irim do na laabaau jiidau, ³⁰ baa hai si andunyau ihɛ á ba mii nɔu bɛ fei iko cɔ. Á ba kpasɛɛ nɔ, do igbã do ifɛɛ nɔ do wecɛɛ nɔ, do iye nɔ, do amu nɔ, do iko nɔ, nɔ si antaɛ á ba wahala mɔ má. Nɔ ala á ba kuwɛɛ iyi ci ya tã. ³¹ Amma ine nɔu iyi à je inei waju nɔ si nsei, nkɔɔ nɔu á na ku je inei anyi nɔ inei anyi nɔ mɔ aa na a je inei waju nɔ.

Jesu wa fɔ ideɔ ikue do kujɛ isɛ gbɛɛtasia

(Cɔ Matie 20:17-19; Luku 18:31-34)

³² Nɔ Jesu do mɔɔɔ nɔu à dasi kpãa má, nɔu takasɛ wa cua nɔu. À waa bɔ Zeruzalem. Nɔi nɔo í mu mɔɔɔ nɔu nɔ ine mmu nɔu iyi à waa too anyi nɔu, zigi nɔu í da. Nɔi Jesu í nya mɔɔɔ maateɛji nɔu ikã í lɔsi ku sɔ nɔu mii iyi á na ku ba nɔu. ³³ Í ni, wee à waa bɔ Zeruzalem. Bei aa mu amu Amaɛ Amanɛ a dasim awɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ nɔu do woo kɔ ine nɔu si wooda nɔu. Aa ye taalem a ni a kpam. Si anyie nɔ a dasim si awɔi dimi mmu nɔu, ³⁴ aa yaakom nɔ a tusim antɔ, aa tɛɛm kpɔɔɔ, nɔ a kpam. Nɔ si aɔ mɛɛtasia an jɛ má hai si bale.

Kutɔɔi Zaaki do Zãa

(Cɔ Matie 20:20-28)

³⁵ Nɔi Zaaki do Zãa, amai Zebedee nɔ, à bɔ bi Jesu à sɔɔ à ni, Mɛɛtu, à waa bi i ce nwa mii iyi à waa tɔɔɔ. ³⁶ Nɔ í bee nɔ í ni, mii ì bi n ce nɔe nɔ. ³⁷ Nɔi à jɛaa à ni, waati iyi aa na i je bomma do amboe, jò ka buba ine akã awɔ nɔe, ine akã mɔ awɔ cangasɛ. ³⁸ Nɔ Jesu í ni, i kù mà mii iyi ì waa tɔɔm nɔ mɔm. Aa yɔkɔ i temuað ijuukpã iyi an ye nɔ? Zaka bei ine nɔu aa kpãm iju á caa. Aa jesi aa ce nɔe dimie nɔ? ³⁹ Nɔ à ni nɔu aa yɔkɔ. Nɔ í sɔ nɔ má í ni, nɔu, aa ye ijuukpã iyi an ye nɔ. Zaka bei ine nɔu aa kpãm iju, bɛɛbei aa cea nɔe mɔ. ⁴⁰ Amma kù je amui an cica ine nɔu iyi aa buba canga do njem. Bi ku bubau bɛ, ine nɔu iyi à cea sɔɔlue, anɔi aa buba si. ⁴¹ Nɔi mɔɔɔ mɛɛwa nɔu à gbɔ ideu nɔ idɔ nɔu í kɔð Zaaki do Zãa. ⁴² Nɔi Jesu í kpe nɔ í ni, nɔe mɔ ì mà nɔu si andunyau ihɛ ilaaluu nɔ à ya maa taa ine nɔu nɔ gbugbãi. Nɔ ine ngbo nɔu mɔ a maa nyisi yiiko nɔu. ⁴³ Amma bi tu nɔe kaa ce bɛɛbɛ. Ine nɔe iyi wa bi nɔu ku je ine ngbo, nɔu á je woo ce nɔe ice. ⁴⁴ Bɛɛbɛ mɔi ine iyi wa bi nɔu ku je woo cua nɔe, nɔu á je arui ine fei. ⁴⁵ Bɛɛbɛ mɔi baa amu Amaɛ Amanɛ n kù naa ine nɔu a

ceem ice, amma amui an ce nɔu ice, nɔ n na kuwɛɛm n yað ine nkɔɔ hai si dulum.

Jesu í jò fɛɛju go iyi à ya kpe Baatimee í ye ilu

(Cɔ Matie 20:29-34; Luku 18:35-43)

⁴⁶ Si isɛɛnɛu Jesu do mɔɔɔ nɔu à to Zeriko nɔ à waa fita hai bɛ. Waati iyi à waa fitau zamaa nla go wa too nɔ. Wee fɛɛju woo bara go iyi à ya kpe Baatimee, amai Timee, wa buba itɛ kpãa wa bara. ⁴⁷ Iyi í gbɔ à ni Jesu inei Nazaretui wa lo, nɔi í wasi ku dɔ anu wa ni, Jesu, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁸ Nɔ ine nkɔɔ wa la sie à waa ni ku koko. Amma béi à waa ni ku cokou, bɛɛbɛ mɔi í ya dɔ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁹ Nɔi Jesu í leekɛ í ni a kpoo wa. Nɔ à kpe fɛɛjuu wa à sɔɔ à ni, mà jò inɔe ku fɔ, dede wa. Jesu wa kpeɛ. ⁵⁰ Nɔi fɛɛjuu í nɔu kumbooɛ í dede gbakã í koo bi Jesu. ⁵¹ Nɔ Jesu í beɛɛ í ni, mii ì bi n ceɛɛ. Nɔi fɛɛjuu í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ì bi n ye ilui. ⁵² Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, koo. Naanɛ í faabasɛ.

Nɔi gbakã í yɔkɔ í ye ilu, nɔ í too Jesu si isɛɛnɛu.

Jesu wa lo inɔ ilu Zeruzalem

(Cɔ Matie 21:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

11 Jesu do mɔɔɔ nɔu à maai Zeruzalem wa. À wa tengii Betifaze do Betani, nɔ à to Geetei Olivie nɔu. Nɔi Jesu í bɛ mɔɔ minjie go nɔ, ² í sɔ nɔ í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nɔu bɛ. Bii ì lo iluu gbakã nɔu aa ye ama gbankele go wa so bɛ iyi ine go kù gũu titã. I fũu nɔ i naam wa ihɛ nɔ. ³ Bii ine go í bee nɔ í ni, na mii í ce ì waa fũu nɔ, i ni Lafɛi í nɛ bukaataɛ nɔ á sindo wa ihɛ nsei.

⁴ Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔi ine nɔu à koo. Nɔ à ba ama gbankeleu wa so si andei ile go itɛ kpãa, nɔi à fũu wa. ⁵ Nɔ si inɔi ine nɔu iyi à wa bɛu ine go nɔ à bee nɔ à ni, mii ì waa ce bɛ nɔ. Beirei í ce ì waa fũu ama gbankeleu nɔ. ⁶ Nɔi à je nɔu si bei Jesu í fɔu wo. Nɔ ine nɔu à jò à nɛð. ⁷ Nɔi à naa Jesu ama gbankeleu wa. Nɔ à té si ibɔ nɔu nɔ Jesu í bei í gũ antaɛ í buba si. ⁸ Nɔi ine nkɔɔ go nɔ à tɛ jaasɛ nɔu si kpãa, ine go nɔu mɔ à da wua nɔu wa hai iko nɔ à waa tɔɔ si kpãa. ⁹ Ine nɔu iyi à waa cua Jesu do ine nɔu iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dɔ anu à waa ni, à waa saabusɛ. Aɔ Lafɛɛ ku weɛɛ, awɔ iyi ì waa naa do irie †. ¹⁰ Ilaaɔ ku weɛa bomma iyi wa naa. Ku weɛa bommai Davidi, bala nwa. Ka saabu Ilaaɔ hee lele.

¹¹ Nɔi Jesu í to Zeruzalem, í koo í lo bantumai kpasɛɛ Ilaaɔ. Nɔi í cɔ mii fei í kaakoe. Iyi í ye idũ wa dũ nɔi í bɔ Betani do mɔɔɔ maateɛji nɔu.

Jesu í ceekpe jɛi ndii figi

(Cɔ Matie 21:18-19)

¹² Iju kumásɛ Jesu do mɔɔɔ nɔu à waa nɛ hai Betani ku ba a bɔ Zeruzalem má. Nɔi ari wa kpa Jesu. ¹³ Nɔ í hɔnnɛ jɛi ndii figi go do wuasɛ nɔ. Nɔi wa bɔ ku cɔ mà á

† à waa saabusɛ do fei gereki hozanai à ya ni.

ba sie iso. Amma iyi í to kɔkɔe í ba wee wua ɲai fei domi kù je waatii kusoi figi. ¹⁴ Nɔi í sɔ̄ j̄i nɔu í ni, ine gɔ kaa je isoe má ajɔ kãma.

Nɔ mɔkɔe ɲau à gbɔ ideu.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ̄

(Cɔ Matie 21:12-17; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

¹⁵ Waati iyi à to Zeruzalemu Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ̄. Nɔ í lɔsi ku lele woo ta iwò ɲa do woo ra iwo ɲa iyi à wa be. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ɲa do kitãi woo ta ankasiidi ɲa. ¹⁶ Kù je ine kãma ku so aso gɔ si inɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ̄ be. ¹⁷ Nɔi í sinti ku kɔ ine ɲau si cio í ni, à kɔ à ni, Ilaaɔ̄ í ni ilei ɲu ile bi ku tɔɔi ine feii á je. Amma ɲe wee ì coo bi ku tɔtɔi ile ɲa.

¹⁸ Iyi ine ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à gbɔ ideu be, ɲɔi à waa de kpãa iyi aa kpaò Jesu, domi à waa ce njoɛ si na iyi í j̄ zamaau fei í biti do saabui cioɛ.

¹⁹ Iyi aɛ í ɛ ɲɔi Jesu do mɔkɔe ɲa à fita hai inɔ iluu.

Idei Jesu do j̄i ngbe

(Cɔ Matie 21:20-22)

²⁰ Nɔi à waa lɔ daakɔ, nɔ à ye j̄i ndii figiu í gbɛ hee do icãe ɲa fei. ²¹ Wee Pieɛ wa ye gigii mii ɲa iyi í tako í ceu, ɲɔi í sɔ̄ Jesu í ni, Mɛetu, cɔ j̄i iyi ì ceekpeu í gbɛ. ²² Nɔi Jesu í sɔ̄ mɔkɔe ɲa í ni, i dasi Ilaaɔ̄ naane ɲa. ²³ Ntɔ ntɔ, bii ine gɔ í sɔ̄ iri kutau ihɛ í ni, dede hai be i koo i dasi tenku nɔ kù waa sika sika si idɔe, bii í dasi naane, beɛbe mɔi á ce. ²⁴ Na iyi ihɛi ñ wa n sɔ̄ ɲe, mii iyi ì waa tɔ si kutɔ ɲe fei, i dasi naane iyi ì baa tã ɲa nɔ beɛbe mɔi á ce ɲe. ²⁵ Waati iyi ì dede ì leek̄i ì waa bi i ce kutɔ ɲa, bii ì ne ide gɔ do ine gɔ ɲa i kpa ide i kurara iyi í wa si gãmei ɲeò ɲa titã ku ba Baa ɲe mɔ iyi í wa lele ku kpa ide i dulum du ɲe. [²⁶ Amma bii ɲe taka ɲe i kù waa kpa ide i kurara iyi ine ɲa à ce ɲe, Baa ɲe mɔ iyi í wa lele kaa kpe ide i kurara ɲe.]

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa

(Cɔ Matie 21:23-27; Luku 20:1-8)

²⁷ Nɔi à nyi à bɔ Zeruzalemu má. Iyi Jesu wa dabii si bantumai kpasɛi Ilaaɔ̄ ɲɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ɲau do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau do ine ngbo ɲau à naa bi tɛɛ, ²⁸ à beɛ à ni, mii ɲa iyi ì waa ceu ihɛ, yooi í naɛ kpãa iyi ì waa cooò. Do yiikoi yooi ì waa cooò.

²⁹ Nɔi Jesu í je ɲa í ni, amu mɔ an bee ɲe ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jɛem ɲa, an sɔ̄ ɲe ine iyi í nam yiiko ñ wa n ceò mii ɲau ihɛ. ³⁰ Hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò ine ɲa inyi. Hai bi Ilaaɔ̄ de, ma hai bi amane ɲa. I jɛem ɲa.

³¹ Nɔ à busi ɲe à waa ni, beirei aa ka jɛaa. Nsei nɔ, bii à jɛaa à ni hai bi Ilaaɔ̄, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zãa naane. ³² Bii à nɔ à ni hai bi amane ɲai, to. Wee à fɔ beɛbe si na iyi í j̄ à waa ce njoɛ zamaau, domi zamaau fei í jesi iyi Zãa walliii kam kam. ³³ Nɔi í j̄ à jɛa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu mɔ í sɔ̄ ɲa í ni, to, debei

amu mɔ, n kaa n sɔ̄ ɲe yiikoi ine iyi ñ wa n ceò mii ɲau ihɛ.

Mɔndai gaanɔma laalɔ ɲa

(Cɔ Matie 21:33-46; Luku 20:9-19)

12 Si anyii ɲu, Jesu í lɔsi ku sɔ̄ ɲa ide do mɔnda. Í ni, ine gɔ í ce ikoɛ, í lɔ si j̄i ndii rezɛɛ ɲa nɔ í ce kaa í kaakoɛò. Nɔ í ce bi ku f̄i inyii isoe. Nɔ í cã tafa bii ku degbe ikou. Nɔi í so gaanɔma ɲa í dasi ɲa si ikou a maa logooɛ, í bei í bɔ ilu koo kpe be. ² Waati iyi j̄i nɔu í so í to ku ka ɲɔi í be woo ce ice gɔ bi gaanɔma ɲau koo gba iyi í je ti ɲu wa. ³ Nɔi à muu à cãa nɔ à leɛ í ne awɔ ngbe. ⁴ Nɔ ilu ikou í be woo ce ice mmu má bi tu ɲa. Nɔi à bu ɲu mɔ nɔ à cãa si irie. ⁵ Nɔ í be amane mɛetasia nɔ à cãa à kpa. Beɛbe à cea ine nkɔ má. À cã ine gɔ ɲa nɔ à kpa ine gɔ ɲa mɔ. ⁶ Nsei í gbe ama abii ilu ileu iyi í bi jiida jiida. Nɲui í be do ankãanyi í ni, aa jirima amam. ⁷ Amma waati iyi amaɛu wa to, woo ce ice ɲau à fɔ aɲa duusɔ̄ à waa ni, i cɔ ine iyi á na ku je tubuu. Ka kpa nɔ tubuu ku baa ku je tu wa. ⁸ Nɔi à muu à kpa nɔ à soo à koo à nyɔɔ do alalai kaau.

⁹ Nɔi Jesu í ni, to, beɛbe beirei ilu ikou takae á ce ɲa. Á koo ku kpa ɲai nɔ ku de ine mmu ɲa ku dasi ɲa ikou.

¹⁰ To, i kù cio kukɔi ide i Ilaaɔ̄ ɲa tengi bii í ni,

Kuta iyi woo ma ɲa à kɔsiu

Nɲui í baa í je kuta sinte icui ileu.

¹¹ Aɔ̄ Lafɛi í coo, nɔ í mu wa biti.

¹² Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã ɲɔi ine ngboi Zuifu ɲau à waa de Jesu ku mu, domi à mà na irii aɲai í kpa mɔndau. Amma si bei à waa ce njoɛ zamaau, ɲɔi í j̄ à j̄ɔ à ne.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Matie 22:15-22; Luku 20:20-26)

¹³ Nɔi ine ngboi Zuifu ɲau à be Farisi gɔ ɲa do ine i Herodu gɔ ɲa bi Jesu a koo a lea taai ide. ¹⁴ Iyi à to bi tɛɛ nɔ à sɔ̄ à ni, Mɛetu, à mà iyi ì ya fɔ ntɔ. Beɛbe mɔi í kù waa ce njoɛ ine gɔ, domi í ci ya cɔ ijui amane ɲa, amma ì waa kɔ ine ɲa si ide i Ilaaɔ̄ do ntɔ. Í sã ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka maà sãa. ¹⁵ Amma Jesu í mà muafiti ɲa, nɔ í ni, beirei í ce ì waa leem taai ide ɲa. I naam kpekeɛ akã wa n cɔ ɲa. ¹⁶ Nɔi à naa akã wa. Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, fotooi yooi í wa si kpekeɛleu ihɛ nɔ irii yooi à kɔ si. Nɔi à jɛaa à ni, ti Sezaai. ¹⁷ Nɔi Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, to, i sãa Sezaa iyi í je tɛɛ ɲa. Nɔ i sãa Ilaaɔ̄ mɔ iyi í je tɛɛ ɲa. Nɔi ine ɲa à biti ntɔ do yaase bei í fɔò ide.

Idei kuj̄i iku ɲa

(Cɔ Matie 22:23-33; Luku 20:27-40)

¹⁸ Nɔi Sadusi gɔ ɲa à naa bi Jesu. Aɲai à ya maa ni iku ɲa a kaa j̄i. Iyi à to wa bi Jesu ɲɔi à beɛ à ni, ¹⁹ Mɛetu, tako wo Moizi í kò nwa í ni, bii ine gɔ í ku í j̄ aboɛ, nɔ ɲu do aboɛu a kù ne ama, ifɔɛ ku so jaasɔ̄ ku ba ku bía igbãɛ ama. ²⁰ Wee, ine mɛɛje gɔ ɲa à weɛ iyi à je amai baa akã. Igbã ɲa í so abo nɔ í ku, ɲu do

aboe a kù ne ama. ²¹ Njoi ine minjisiau í so jaaṣu nɔ nɔ nɔ mɔ í ku, kù ba ama. Njoi ine mɛetasiaua mɔ í ce beɛbe má. ²² Nɔ aɔa mɛɛje iyi à so abou fei à kù, baa ine akã nɔa kù ba ama. Si anyi nɔa, nɔi abou mɔ í na í ku. ²³ To, aɔi iyi iku nɔa aa na a jĩ, aboi yoo nɔi á je, si bei aɔa mɛɛjeu fei à soo aboi. ²⁴ Njoi Jesu í je nɔa í ni, í waa rara nɔi si na iyi í jò i kù mà gbugbãi Ilaaṣ nɔa hee ma je mii iyi kukɔi ideɛ wa fɔ. ²⁵ Ntɔ nɔ, si waati iyi iku nɔa aa na a jĩ, waati beɛbe inemɔkɔ do inaabo nɔa a kaa so nje má, amma aa yei bei amaleka nɔa. ²⁶ Iyi í je ti ideɛ kujĩ iku nɔa, Moizi í kɔ si tiaɛ tengi bii wa fɔ ideɛ ama jĩ nɔu. Tengi bei Ilaaṣ í sɔɔ ide gɔ. Í ni nɔu Aṣ Lafɛi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zakɔbu. I kù cio ideu be nɔa? ²⁷ Bii Ilaaṣ í ni nɔu í je Lafɛi ine gɔ nɔa iyi à kù, iyi be wa nyisi iyi ine nɔu à weɛ baa bii à ku. Ntɔ nɔ, Ilaaṣ kù je Lafɛi iku nɔa, Lafɛi ine nɔa iyi à weɛi. Debei i kù ye iyi í wa si kurara nla nla nɔa?

Wooda iyi í re

(Cɔ Matie 22:34-40; Luku 10:25-28)

²⁸ Njoi ine akã woo kɔ ine nɔa si wooda nɔu í gbɔ à waa ce kakɔu. Í ye iyi Jesu í jea Sadusi nɔu í ce nɛɛ. Njoi í bɔ bi Jesu í beɛ í ni, si wooda nɔu fei yoomai í re. ²⁹ Njoi Jesu í jeaa í ni, wooda iyi í reu weɛ. I de itĩ i gbɔ, iɔe inei Izireli nɔa. Ilaaṣ Lafɛi nwa, nɔu akã í je Lafɛi. ³⁰ Bi Aṣ Lafɛi do idɔe fei, do lasabue fei, do gbugbãe fei. ³¹ Minjisiau weɛ. Bi ine mmu nɔa bei ì bi araɛ. Wooda gɔ kù weɛ iyi í re beɛbe má. ³² Njoi woo kɔ ine nɔa si woodau í sɔ Jesu í ni, í sɔa Mɛetu. Ide iyi ì fɔu ntɔi. Ilaaṣ akã í weɛ, nɔ Lafɛi gɔ kù weɛ má bii kù je nɔu akãu. ³³ Amanɛ ku bi Ilaaṣ do idɔe fei, do lasabue fei, do gbugbãe fei, nɔ ku bi ine nɔa bei í bi araɛ, ine nɔu bei í sɔa í re kuwee iyi à ya jo si ina fei sãa sãa do kuwee nɔa iyi à gbe fei. ³⁴ Iyi Jesu í ye í je do lasabu jiida, nɔi í sɔɔ í ni, í gbe keeke í jesi Ilaaṣ ku je ilaalue.

Si anyii nɔu, ine kãma kù je ku bee Jesu ide gɔ má.

Davidi do ine iyi Ilaaṣ í cica

(Cɔ Matie 22:41-46; Luku 20:41-44)

³⁵ Si anyii nɔu, Jesu í wasi ku kɔa ine nɔa si cio inɔ bantumai kpasɛi Ilaaṣ nɔ í bee nɔa í ni, beirei í ce woo kɔ ine nɔa si wooda nɔu à ni ine iyi Ilaaṣ í cicau tɔkui ilaalu Davidii. ³⁶ Davidi takae í fɔ do gbugbãi Hundei Ilaaṣ í ni,

Aṣ Lafɛi í sɔ Lafɛim í ni,

Buba si awɔ njem,

Hee n ce mbɛɛɛ nɔa bi ku lesi isɛɛ.

³⁷ Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi takae wa kpoo Lafɛi, beirei á ce ku je tɔkue má.

I mu ara nɔe do woo kɔ ine nɔa si wooda nɔa

(Cɔ Matie 23:1-36; Luku 20:45-47)

Nɔ zamaa nkɔ gɔ wa gbɔ ideɛ Jesu do inɔ didɔ. ³⁸ Wa sɔ nɔa si cioeu wa ni, i mu ara nɔe do woo kɔ ine nɔa si wooda nɔu, aɔa iyi à ya bi a maa dabii do jaba nɔu nɔ

à bi ine nɔa a ya ce aɔa fɔ do jirima si bantumai. ³⁹ À ci ya bi kaa kitãi ine ngbo nɔa ile bi ku ce kutɔɔ, do inya sinte bi ku ce jingau nɔa. ⁴⁰ À ya takii jaaṣ nɔa a gba mii ndu nɔa nɔa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a ye nɔa nɔu akã. Na nɔi í jò ijuukpã nɔa á la ku caa.

Ideɛ fia iyi abo jaaṣ gɔ í dasi

(Cɔ Luku 21:1-4)

⁴¹ Njoi Jesu í koo í buba kɔkɔi kpakoi kɔletiu wa cɔ bei ine nɔa à waa dasi fia. Ilu fia gɔ nɔa à dasi fia nkɔ. ⁴² Njoi jaaṣ ilu are gɔ mɔ í naa, nɔi í dasi kpekele keeke minji gɔ nɔa iyi kù re baa dala. ⁴³ Njoi Jesu í kpe mɔcɔe nɔu í sɔ nɔa í ni, ntɔ nɔ, jaaṣ ilu areu í dasi fia si kpakoi kɔletiu ihɛ í re ine fei, ⁴⁴ domi aɔa fei, iyi í lesi antai fia nɔa nɔa à dasi, amma abou baa do iyi í je ilu are, í dasii andi iyi í ne fei, nkãma kù gbea iyi á maa weɛò má.

Jesu wa fɔ ideɛ kpasɛi Ilaaṣ ku lɛge

(Cɔ Matie 24:1-2; Luku 21:5-6)

13 Njoi Jesu wa fita wa hai bantumai kpasɛi Ilaaṣ nɔ mɔcɔ akãe gɔ í ni, Mɛetu, cɔ bei kpasɛi Ilaaṣu ihɛ í la nɔ à maa do kuta kusã nɔa. ² Njoi Jesu í ni, ì waa ye ile nla nɔu ihɛ? Kuta baa akã kaa na ku maa lesi nje be má, aa kekeɛ mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyu

(Cɔ Matie 24:3-14; Luku 21:7-19)

³ Njoi Jesu í koo í buba si iri kutai Olivieu wa cɔ ikpa kpasɛi Ilaaṣ. Njoi Pieɛ do Zaaki do Zãa do Andree à wa bi Jesu aɔa nɔa. Njoi à beɛ à ni, ⁴ sɔ wa waati iyi mii nɔu be á ce. Nyinda yoomai aa ka ye ka ba ka mà iyi waatiu í to.

⁵ Njoi Jesu í je nɔa í ni, i ce laakai nɔa ine gɔ ku maà na ku dĩ iju nɔe, ⁶ domi ine nɔa iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni aɔa à je ine iyi Ilaaṣ í cicaa aa kpɔ. Aa dĩ ijui ine nkɔ. ⁷ Bii ì gbɔ ibai igũ amɛɛ amɛɛ nɔa do baau igũ nɔa hee jĩjĩ i maà jò idɔ nɔe ku dede, domi í gbe mii nɔu be fei ku cei. Amma kù nɔ kù je waatii ankãanyu be titã. ⁸ Dimi gɔ nɔa aa ya na a maa ja do dimi mmu nɔa, nɔ ilaalu gɔ nɔa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu nɔa. Nɔ ile á yaya si ilu gɔ nɔa, nɔ ari á ce. Nɔu be á yei bei ara kuro sinte bãasĩ ku bei ku bí.

⁹ Amma iɔe taka nɔe i ce laakai. Aa na a mu nɔe a koo a na woo kiiti nɔa, nɔ a te nɔe kpɔɔɔ ile bi kutɔɔ nɔa. Nɔ aa bɔɔ nɔe bi ilaalu nɔa do bi ilu ile nɔa na irim ku ba i je nɔa sɛɛda nɔa. ¹⁰ Amma í gbe a waazoa ine nɔa laabaau jiidai Ilaaṣ si dimi fei waatii ankãanyu ku bei ku to wa. ¹¹ Waati iyi à mu nɔe à waa bɔ ku na woo ce kiiti nɔu, i maà ti i biti do ide iyi aa fɔ nɔa, amma bii awaatiu í to i fɔ ide iyi í naa nɔe si idɔ. Nɔ ide nɔa iyi aa fɔ nɔa kaa je ide nɔe, Hundei Ilaaṣi á fɔ. ¹² Ine gɔ nɔa aa zamba ifɔ nɔa nɔa walakɔ igbã nɔa nɔa ku ba a kpa nɔa. Beɛbe mɔi baa nɔa aa maa cea ama nɔa nɔa. Amu nɔa mɔ aa dede si baa nɔa nɔa ku ba a kpa nɔa. ¹³ Ine fei á

cé ɲei na irim. Amma ine iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba.

Faajii ide laalb iyi í ya beje mii ɲa

(Cɔ Matie 24:15-28; Luku 21:20-24)

¹⁴ Nɔ Jesu í ni má, aa ye mii laalb iyi wa beje mii ɲa tengi bii kù jɔ ku wa ɲa. Ine iyi wa cio ideí mii laalbu ku ce laakai ku gbɔɔ sãa sãa. Waati beɛbe ine ɲa iyi à wa ilei Zudee a sa a bɔ iri kuta ɲau. ¹⁵ Nɔ ine iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔɔ ku so inɔ ilee. ¹⁶ Nɔ ine mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasɛ koo so kumbooe má. ¹⁷ Waatii beɛbe wahalai bãasí ɲa do ayawo ɲa á caa mɔm. ¹⁸ I ce kutɔɔ ɲa ku ba ide sãmiu be ku maà je si sukui tũtũ. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, ajɔ ɲɲu wahala nla nlaí á naa iyi a kù ye dimie hai sinte waati iyi Ilaaɔ í taka andunya hee ku baa nsei. Nɔ a kaa ka ye dimie má hee do ajɔ fei. ²⁰ Nɔ bii Aɔ Lafɛe kù jile si ɲɲu ku kaye kukpɔi ajɔ wo ine gɔ kaa wɛɛ má. Amma í kayee na irii ine ɲa iyi í cicau.

²¹ Waati beɛbe bii ine gɔ í sɔ ɲe í ni, i cɔ, ine iyi Ilaaɔ í cicau í wa ihɛ, walako ine mmu gɔ ku ní í wa ihɔ, i maà dasi lafɛe naane. ²² Ine gɔ ɲa aa na a naa akã akã a maa ni aɲai à je ine iyi Ilaaɔ í cicau walako a ni aɲai à je walii ɲa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ɲa ku ba a dí hee do ijui ine ɲa iyi Ilaaɔ í cicau bii aa yɔkɔ. ²³ To, iɲe, i máa ce laakai ɲa. Na ɲɔi í ce ñ wa n sɔ ɲe fei ndee do njuma.

Kunaai Amai Amane

(Cɔ Matie 24:29-31; Luku 21:25-28)

²⁴ Amma si ajɔ ɲɲu si anyii wahalau, inunu á kuku in-ya, cukpa mɔ kaa má inya má, ²⁵ andaiya ɲa aa cuku wa hai lele, nɔ gbugbãí lele ɲa a yaya. ²⁶ Waati beɛbe ine ɲa aa ye amu Amai Amane, ñ wa n naa si kudũi ijí do gbugbã nla gɔ do amboe. ²⁷ Si anyii ɲɲu, an be amaleka ɲa wa si andunya gonta mɛɛu. Aɲai aa bɔ bii fei a tɔtɔ ine ɲa iyi ñ cicau. Aa tɔtɔ ɲa si andunyau fei.

Yaase iyi j̄i ndii figi wa nyisi

(Cɔ Matie 24:32-35; Luku 21:29-33)

²⁸ Jesu í ni, i cɔ mii iyi j̄i ndii figi wa kɔ ɲe si ɲa. Bii ñ na ñ ye amaawɔe ɲa à sinti ku wu wua kpɔtɔ ñ ya mà iyi ate í maai wa mbe. ²⁹ Beɛbe mɔi, bii ñ ye mii ɲau be fei wa ce, i mà ɲa iyi kubaai amu Amai Amane kaa kpe má, ajɔ í maai wa mɔm. ³⁰ Ntɔ ntɔ, ñ wa n sɔ ɲei, kù je inei nsei ɲa feii aa ku ideu ku bei ku ce. ³¹ Lele do ile fei á na ku tã, amma idem ɲa kaa tã pai.

Ilaaɔ ɲɲu akãí í mà ajɔ iyi mii ɲau á ce

(Cɔ Matie 24:36-44)

³² Jesu í sɔ ɲa má í ni, ine kãma kù mà waatiu hee ma je ajɔ iyi mii ɲau á ce, baa amaleka ɲa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaɔ Baaba ɲɲu akã. ³³ I ce laakai ɲa, i ya maa cɔ kpãa nɔ i ya ce kutɔɔ ɲa si na iyi

í j̄i i kù mà waati iyi ajɔ á to wa ɲa. ³⁴ Á yei bei ine iyi wa bɔ ilu nɔ í j̄a woo ce icee ɲa kpasɛe í na ine fei icee, nɔ í sɔ woo degbe ande koofau ku maa cɔ kpasɛu. ³⁵ Si na iyi í j̄i i kù mà ɲa ma alei ilu kpasɛu á na ku to wa walako idũ laja, walako waatii kukɔi jee, walako daadaako, na ɲɲu, i máa cɔ kpãa ɲa, ³⁶ ku ba ku maà naa ku ba ɲe ñ waa sí njoo ɲa, nɔ ku maà naa ku boe ɲe. ³⁷ Ide iyi ñ wa n sɔ ɲeu ihɛ, ɲɲu mɔi ñ wa n sɔ ine fei. I máa cɔ kpãa ɲa.

Ine ngbo ɲa à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ Matie 26:1-5; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)

14 Si afei ajɔ minji jingauí Iku ku kua do ti Pɛɛ hai ne lefee á to wa. Nɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à waa de kpãa bei aa ce a mu Jesu do bisi a kpa. ² Amma à waa ni, kù sãa ku je si ajɔi jingauu ku ba hoyo hoyo ku maà dede si zamaau.

Abo gɔ í fãsi irii Jesu tulare

(Cɔ Matie 26:6-13; Zãa 12:1-8)

³ Jesu í wa Betani kpasɛi Simɔɔ iyi í tako í ce bɔɔi din-teu, ɲɔi abo gɔ í lɔ wa bi tee waati iyi à waa je. Wa mu ama caka ku sãa gɔ iyi à ce do abatii, iyi í ne tulare ku ne fia iyi à ce do ikpoi naadi. Tulareu í bei í caada. Nɔi í lege ama cakau nɔ í fãsi tulareu si irii Jesu. ⁴ Nɔ ine gɔ ɲa à wa be. Á sɔ nje do idɔkɔ à waa ni, na mii í ce abou ihɛ í koo í ce asɔɔi tulareu ihɛ. ⁵ Aa ka taai wo zakai fiaí icei adɔ akã nɔ ka mua ilu are ɲa. Nɔi à waa la si abou do kugaabu. ⁶ Amma Jesu í ni, i j̄i abou. Na mii í ce ñ waa ye taalee ɲa. Mii j̄idai í ceem be. ⁷ Ntɔ ntɔ, ilu are ɲa aa maa wɛɛ do iɲe waati kãma fei, nɔ waati iyi ñ bi fei aa yɔkɔ i ce ɲɲa j̄ida ɲa, amma amu n kaa n na n wɛɛ do iɲe hee do ajɔ fei. ⁸ Abou í ce andi gbugbãe iyi á yɔkɔ mbe, í fãsi aram tulare do njuuma béí à ya fãsi arai iku ɲa a bei a si ɲa. ⁹ Ntɔ ntɔ, tengi bii ine ɲa aa koo a maa waazo laabaau j̄idau si andunya fei, aa sisi ide iyi abou ihɛ í ce a maa yeò gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Matie 26:14-16; Luku 22:3-6)

¹⁰ Nɔi Zudasi Isikarioti, ine akãí mɔɔ maateji ɲau, í bɔ bi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau í ni ɲɲu á da ɲɲa Jesu si awɔ. ¹¹ Iyi à gbɔ ideu, ɲɔi inɔ ɲɲa í dɔ nɔ à ni aɲa aa muaa fia. Nɔi Zudasi wa de kpãa béí á ce ku zambaò Jesu ku na ine ɲau.

Jesu wa je jingauí Iku ku kua do mɔɔɔe ɲa

(Cɔ Matie 26:17-25; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

¹² Si ajɔ sintei jingauí Pɛɛ hai ne lefee, si waati iyi ine ɲa à ya saka angudãí jingauí Iku ku kua a ceò kuwee, ɲɔi mɔɔi Jesu ɲau à beee à ni, iwoi ñ bi kaa ceee ijei jingauu. ¹³ Nɔi í be amane minji si inɔi mɔɔɔe ɲau í sɔ ɲa í ni, i bɔ inɔ ilu, aa ye mɔkɔ gɔ wa so inyi jɔkɔ. I tooe. ¹⁴ Mɔkɔ á koo ku lɔ kpasɛ gɔ. Kpasɛ bii á lɔ, i koo í sɔ

ilu kpasɛu i ni ɲa, Mɛɛtu í ni ka beɛɛ ile bii nɲu á je jingauí Iku ku kua do mɔ́ɔ́ɔ́ nɲu ɲa. ¹⁵ Mɔ́ɔ́ɔ́ á bɔ́ɔ́ ɲe si antai ile ku kpeke go nɔ́ á nyisi ɲe ilaawa nla go iyi á ce sɔ́ɔ́lui fei ndɛɛ tá. Bei aa ce nwa sɔ́ɔ́lui jingauu ɲa. ¹⁶ Nɔ́ɔ́ mɔ́ɔ́ ɲau à dasi kpáa à nɛ. Iyi à to inc iluu nɔ́ à ye ideu í ce bei Jesu í sɔ́ ɲau, ɲɔ́ à ce ijei jingauu bɛ.

¹⁷ Iyi alɛ í lɛ, ɲɔ́ɔ́ Jesu í to wa do mɔ́ɔ́ maateji ɲau. ¹⁸ Waati iyi à waa je ɲɔ́ɔ́ Jesu í ni, ntɔ́ ntɔ́, inɛ aká ɲɛɛ iyi awɔ́ɔ́ à waa je, nɲui á zambam. ¹⁹ Nɔ́ɔ́ incɔ́ aɲa fei í fɔ́, nɔ́ à wasi ku beɛɛ aká aká à waa ni, isa kù je amu ya. ²⁰ Nɔ́ɔ́ Jesu í je ɲɲa í ni, si incɔ́ inɛ maatejiu, inɛ aká ɲɛɛ á gúsi pɛɛ si inc jeɛ awɔ́ɔ́ ajɔ́. Lafɛɛi á zambam. ²¹ Do ntɔ́ amu Amai Amanɛ an ku si bei kukɔ́ ideí Ilaaɔ́ wa fɔ́. Amma inɛ iyi á zambam á ye ijuukpá nla nla. Á tiaa inɛɛu bii í je a kù búu mɔ́m wo.

Ije iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu

(Cɔ́ Matie 26:26-30; Luku 22:14-20; Kɔ́r. 1, 11:23-25)

²² Waati iyi à waa je, ɲɔ́ɔ́ Jesu í so pɛɛ í saabu Ilaaɔ́ titá í bei í bububue í na mɔ́ɔ́ɔ́ ɲau í ni, i gba ɲa. Iyi ihɛ́ í je aram. ²³ Nɔ́ɔ́ í so kɔ́ɔ́fɔ́ má si bii à dasi vɛɛ́ í saabu Ilaaɔ́ nɔ́ í na ɲa aɲa fei à mɔ́. ²⁴ Nɔ́ɔ́ í sɔ́ ɲa í ni, iyi ihɛ́ í je nɲem. Nɲui í je nyindai akabuu iyi Ilaaɔ́ í dɪ́ do amanɛ ɲa. An nikáɛ na irii dulum dii inɛ nkɔ́. ²⁵ Ntɔ́ ntɔ́, n kaa n mɔ́ atɛ́ vɛɛ́ má í gbe hee ajɔ́ iyi an mɔ́ vɛɛ́ titá si andunya titá Ilaaɔ́. ²⁶ Si anyie à kɔ́ iri ɲa nɔ́ à fita à bɔ́ iri kutai Olivie ɲa.

Jesu wa fɔ́ iyi Píɛɛ á jã ku ni kù mà ɲɲu

(Cɔ́ Matie 26:31-35; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

²⁷ Nɔ́ɔ́ Jesu í sɔ́ mɔ́ɔ́ɔ́ ɲa í ni, inɛ fei aa nyiò anyi na irim. Béi Ilaaɔ́ í fɔ́ si kukɔ́ ideɛ, bɛɛbei á ce. Í ni nɲu á kpa woo degbeu nɔ́ angudá ɲau a fangaa bii fei. ²⁸ Amma an jĩ hai si bale nɔ́ n cua ɲɛɛ n bɔ́ ilei Galilee. ²⁹ Nɔ́ɔ́ Píɛɛ í sɔ́ɔ́ í ni, baa bii inɛ fei wa nyiò anyi na irie, amu n kaa n nyiò anyi pai. ³⁰ Nɔ́ɔ́ Jesu í sɔ́ɔ́ í ni, ntɔ́ ntɔ́, nnyi, idũuyi mɔ́m, hee ajɛɛ ku maa kɔ́ ise gbeeji, aa jã ise gbɛɛta i ni í kù mà̀m. ³¹ Amma béi Jesu wa fɔ́, bɛɛbe mɔ́ Píɛɛ í ya fɔ́ hee lele ku ni, n kaa n kɔ́siɛ pai, baa bii í je an ku do awɔ́ ajɔ́. Nɔ́ɔ́ aɲa fei à fɔ́ bɛɛbe.

Jesu wa ce kutɔ́ Gesemanee

(Cɔ́ Matie 26:36-46; Luku 22:39-46)

³² Nɔ́ɔ́ Jesu do mɔ́ɔ́ɔ́ ɲa à bɔ́ inya go iyi à ya kpe Gesemanee. Iyi à to bɛ nɔ́ í sɔ́ ɲa í ni, i buba ihɛ́ titá ɲa n koo n ce kutɔ́ wa. ³³ Nɔ́ɔ́ í gbã Píɛɛ do Zaaki do Zãa à bɔ́ waju. Nɔ́ nɔ́ í muu hee arɛɛ fei í rɔ́. ³⁴ Nɔ́ɔ́ í sɔ́ ɲa í ni, inc ku fɔ́ í naa sim nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihɛ́, i wɔ́ nɔ́ɔ́ ɲa. ³⁵ Iyi í fɔ́ bɛɛbe í tá ɲɔ́ɔ́ í bɔ́ waju keeke í koo í sɛɛbata ile wa ce kutɔ́, bii á ce, wahalau ku jĩò ɲɲu. ³⁶ Wa ni, Baam, aa yɔ́kɔ́ i ce mii fei. Jò wahalau ihɛ́ ku jĩim. Amma do ɲɲu fei, ku maà ti ku je ti idɔ́ɔ́bim, jò idɔ́ɔ́bie ku ce.

³⁷ Si anyie ɲɔ́ɔ́ í nyi wa bi mɔ́ɔ́ mɛɛta ɲau í ba ɲa à waa sɪ́ nɔ́ɔ́. Nɔ́ɔ́ í bee Píɛɛ í ni, Simɔ́ɔ́, ì waa sɪ́ nɔ́ɔ́?

Debei, i kù yɔ́kɔ́ i kù wɔ́ nɔ́ɔ́ baa lɛɛu aká? ³⁸ I wɔ́ nɔ́ɔ́ nɔ́ i maa ce kutɔ́ ɲa ku ba i maà dasi kulelei inɛ ɲa. Idɔ́ɔ́ amanɛ í bi, amma arɛɛ í kua gbugbãɛ. ³⁹ Nɔ́ɔ́ í nyi má í koo í ce kutɔ́ si ide aká. ⁴⁰ Iyi í nyi wa bi tu ɲa má, nɔ́ í ba ɲa à waa sɪ́ nɔ́ɔ́ má, domi nɔ́ɔ́ wa kpa ɲa. Iyi í jĩ ɲa nɔ́ a kù mà̀ bei aa sɔ́ɔ́ má.

⁴¹ Nɔ́ɔ́ í nyi í koo í ce kutɔ́ má nɔ́ í baa bi tu ɲa ise gbɛɛtasiaɛ í bee ɲa í ni, ì sũ ì waa sɪ́mi ɲai hee nsei? Í to bɛɛbe. Wee, awaatiu í to tá, iyi aa mu amu Amai Amanɛ, á daa ilu dulum ɲa si awɔ́. ⁴² Wee, inɛ iyi á zambam wa to wa. I dede ka kòo ɲa.

À mu Jesu

(Cɔ́ Matie 26:47-56; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

⁴³ Iyi Jesu wa fɔ́ bɛɛbe, gbaká ɲɔ́ɔ́ Zudasi, inɛ aká mɔ́ɔ́ maateji ɲau, í to wa. Zamaa nla go wa tooɛ wa à waa mu taakuba ɲa do golo ɲa. Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲau do woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲa do inɛ ngbo ɲau í bɛ ɲa wa. ⁴⁴ Waati iyi Zudasi í dasi idɔ́ nɲu ku zamba Jesuu, í sɔ́ inɛ ɲau nyinda go iyi nɲu á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n baabaɛ, lafɛɛ mbe. I muu dim dim i nɛɛ ɲa. ⁴⁵ Hai Zudasi í to wa gbaká, í sekɛɛ si Jesu í ni, Mɛɛtu. Nɔ́ɔ́ í baabaɛ. ⁴⁶ Nɔ́ɔ́ inɛ ɲau à to Jesu awɔ́ à muu. ⁴⁷ Nɔ́ɔ́ inɛ aká mɔ́ɔ́ ɲau í yɔ́ taakubaɛ í cafe itĩ amaacei woo wee nlaí Ilaaɔ́ í buu. ⁴⁸ Nɔ́ɔ́ Jesu í bee ɲa í ni, amui ì naa ku mu ɲa do taakuba do golo ɲa bei woo ce ile? ⁴⁹ Ñ ya n wa si inc ɲɛɛ ajɔ́ fei n maa n kɔ́ inɛ ɲa si cio kpasɛ́ Ilaaɔ́, nɔ́ i kù mum ɲa. Amma ɲɲu ɲau bɛ fei í ce ku ba kukɔ́ ideí Ilaaɔ́ ku kɔ́. ⁵⁰ Nɔ́ɔ́ mɔ́ɔ́ ɲau fei à jò à sa.

⁵¹ Nɔ́ɔ́ ama awaasũ go mɔ́ wa too Jesu, wa kpaka acɔ́. Nɔ́ɔ́ inɛ go wa de ku muu, ⁵² amma í sa basɪ́ í jò acɔ́.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɲa

(Cɔ́ Matie 26:57-68; Luku 22:54-64, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

⁵³ Nɔ́ɔ́ à bɔ́ɔ́ Jesu bi woo wee nlaí Ilaaɔ́. Tengi bei inɛ ngboi woo wee ɲau do inɛ ngbo ɲau do woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲau à tɔ́ɔ́. ⁵⁴ Nɔ́ Píɛɛ í wa hee jĩjĩ wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ́ inc bantumai kpasɛ́ woo wee nla. Nɔ́ɔ́ í buba bɛ do woo degbe andɛ koofa ɲau, wa nyia kɔ́kɔ́ ina.

⁵⁵ Waati nɲu inɛ ngboi woo wee ɲa do igbei woo kiiti ɲau fei à waa de ide go iyi aa yeò taalei Jesu a ba a kpa. Amma a kù ba. ⁵⁶ Inɛ nkɔ́ í wasi ku máa ide, amma ide ɲɲa kù waa so nɲe. ⁵⁷ Nɔ́ɔ́ inɛ go ɲa à dede à máa ide à ni, ⁵⁸ à gbɔ́ iyi í ni nɲu á lɛɛ kpasɛ́ Ilaaɔ́ nɔ́ si afei ajɔ́ mɛɛta nɲu á be ku ma mmue iyi kaa je do awɔ́ amanɛ. ⁵⁹ Amma baa si bɛ, ide ɲɲa kù so nɲe. ⁶⁰ Nɔ́ɔ́ woo wee nla í dede í leekɪ́ si wajui aɲa fei, nɔ́ í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide go? Ide mii inɛ ɲau ihɛ́ à waa yeò taaleɛ. ⁶¹ Amma Jesu wa cokoe, kù fɔ́ ide go. Nɔ́ɔ́ woo wee nla í beɛɛ má í ni, awɔ́ ì je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cica, Amai Ilaaɔ́? ⁶² Nɔ́ɔ́ Jesu í jɛaa í ni, oo, amui. Nɔ́ aa ye ɲa amu Amai Amanɛ ñ wa n buba si awɔ́ nɲe Ilaaɔ́ ilu gbugbã fei. Nɔ́ ajɔ́ aká aa na i yem ɲa ñ wa n naa si kudũí jĩ má. ⁶³ Nɔ́ɔ́ woo wee nla í ga ibɔ́ɛ ku nyisiò

idɔɔkɔɛ. Nɔ í ni, a kù waa de sie ilu seeda kãma má. ⁶⁴ Ì gbo bei wa bu Ilaaɔ̄ ña. Beirei ì ye a cea mɔkɔu ña. Nɔ̄i aña fei à ye taalee à ni a kpāa.

⁶⁵ Nɔ̄i inɛ ɔ̄ɔ ña à wasi ku tusi Jesu antɔ̄ gbakã nɔ̄ à bii ijue à bei à waa daa kutu à beee à waa ni, awɔ̄ wali, s̄s̄ wa inɛ iyi í cãe. Nɔ̄i sooge ñau à mu Jesu à wasi ku sambalae.

Piɛɛ í jã í ni nɔ̄u kù mà Jesu

(Cɔ̄ Matie 26:69-75; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Waati iyi Piɛɛ í wa bantumai kpasɛ̄u, ñɔ̄i inɛ akã̄i ama inaabo woo ce icɛi woo wee nlaɪ Ilaaɔ̄u í naa be. ⁶⁷ Iyi í ye Piɛɛ wa nyia, ñɔ̄i í cɔ̄k s̄ɛɛ í ni, awɔ̄ mɔ̄, ì tako ì weɛ do Jesu inɛi Nazaretiu. ⁶⁸ Amma í jã í ni, n kù màa fɔ̄, n kù gbo ide iyi ì waa fɔ̄. Nɔ̄i í fita í bɔ̄ ikpa ande kabau. Waati beɛbei jɛɛ wa kɔ̄. ⁶⁹ Nɔ̄i ama inaabo woo ce icɛu í cɔ̄k be má, ñɔ̄i í wasi ku s̄s̄ inɛ ña iyi à wa beu wa ni, inɛ̄u ih̄ɛ inɛ akã̄ ñɔ̄i. ⁷⁰ Nɔ̄i Piɛɛ í jã má. Iyi í kpe keeke, ñɔ̄i inɛ ña iyi à wa beu à s̄s̄ Piɛɛ à ni, ntɔ̄ ntɔ̄, awɔ̄u inɛ akã̄ ñɔ̄i, domi awɔ̄ mɔ̄ inɛi Galileei. ⁷¹ Nɔ̄i Piɛɛ í ceekpe í ni, n kù mà mɔ̄kɔ̄ iyi ì waa fã̄u be ña. ⁷² Be gbakã̄ ajɛɛ í kɔ̄ isɛ gbeejsiaɛ. Nɔ̄i Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í s̄ɔ̄u wo í ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ̄ isɛ gbeeji aa jã isɛ gbɛeta i ni ì kù mà̄m. Nɔ̄i Piɛɛ í lɔ̄si ku kpata.

À bɔ̄ɔ̄ Jesu si wajui Pilati

(Cɔ̄ Matie 27:1-2, 11-14; Luku 23:1-5; Zãa 18:28-38)

15 Nɔ̄i daadaakɔ̄ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ñau do inɛ ngbo ñau do woo kɔ̄ inɛ ña si wooda ñau do inɛ ña iyi à gbe si igbei woo kiiti ñau fei à tɔ̄tɔ̄ à wã̄a ideu ajɔ̄. Nɔ̄ à d̄ɪ Jesu à koo à daa Pilati si awɔ̄. ² Nɔ̄i Pilati í beee í ni, awɔ̄ ì jɛ ilaalui Zuifu ña? Nɔ̄ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bei ì fɔ̄. ³ Nɔ̄i inɛ ngboi woo wee ñau à má Jesu ide ikã̄ ikã̄ fei. ⁴ Nɔ̄i Pilati í beee má í ni, ì kù waa fɔ̄ ide ɔ̄ɔ? I kù gbo bei à waa niɛ? ⁵ Amma Jesu kù jɛ ide kã̄ma má hee biti í mu Pilati.

À ye taalei Jesu a ba a kpāa

(Cɔ̄ Matie 27:15-26; Luku 23:13-25; Zãa 18:39-19:16)

⁶ Wee si jingau iku ku kua fei Pilati í ya jò̄ inɛi piis̄ɔ̄ akã̄ iyi zamaa í bii. ⁷ Wee inɛ ɔ̄ɔ í wa ile piis̄ɔ̄ be do kpaasie ña si na iyi í jò̄ à kpa inɛ ɔ̄ɔ si waatii ide ku kɔ̄ ñɔ̄a. Iriɛi Barabasi. ⁸ Nɔ̄i zamaa í bɔ̄ bi Pilati à waa tɔ̄ɔ̄e ku cea aña bei í ya ce ñɔ̄a ad̄s̄ fei si jingauu. ⁹ Nɔ̄i Pilati í bee ña í ni, ì bi n jò̄ ñɔ̄e ilaalui Zuifu ñau ña? ¹⁰ Í fɔ̄ beɛbei si na iyi í jò̄ wa mà sã̄a sã̄a iyi na igui í jò̄ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ñau à daa ñɔ̄u Jesu si awɔ̄. ¹¹ Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ñau à wasi ku mante zamaa à ni a s̄s̄ Pilati ku nya ñɔ̄a Barabasi. ¹² Nɔ̄i Pilati í bee ña má í ni, to, beirei ì bi n cea inɛ iyi ì ya maa kpe ilaalui Zuifu ñau. ¹³ Nɔ̄i à d̄s̄ anu à ni, kpakpae si j̄i ku gaau. ¹⁴ Nɔ̄i Pilati í bee ña í ni, laalɔ̄ yoomai í bei í ce. Amma béi Pilati wa fɔ̄ fei, beɛbe mɔ̄i inɛ ñau à ya d̄s̄ anu hee lele a ni, kpakpae si j̄i ku gaau. ¹⁵ Si na iyi í jò̄ Pilati í bi ku ce iyi á d̄s̄a zamaa si,

ñɔ̄i í jò̄ í nya ñɔ̄a Barabasi nɔ̄ í mu Jesu í jò̄ à tɛaa kpɔ̄tɔ̄k. Si anyie, nɔ̄ í daa sooge ña si awɔ̄ a koo a kpakpae si j̄i ku gaau.

Sooge ña à waa yaako Jesu

(Cɔ̄ Matie 27:27-31; Zãa 19:2-3)

¹⁶ Nɔ̄i sooge ñau à gbã̄ Jesu à bɔ̄ɔ̄e kabai ilaalu, nɔ̄ à tɔ̄tɔ̄k sooge ña iyi à gbe ñau fei be. ¹⁷ Nɔ̄i à daa Jesu si ibɔ̄ nkpa sisɔ̄ ɔ̄ɔ, nɔ̄ à ba fulai agũ à daa si irie. ¹⁸ Nɔ̄i à yaakoe à waa ni, fɔ̄ ilaalui Zuifu ña. ¹⁹ Nɔ̄i à ya maa cã̄a kpokpoo si irie, a maa tusie antɔ̄, nɔ̄ à waa gulea à waa seebata si wajue. ²⁰ Iyi à yaakoe à tã̄, ñɔ̄i à nyaa ibɔ̄ nkpa à bei à daa si ibɔ̄ɔ̄, nɔ̄ à bɔ̄ɔ̄e waduude à koo à kpakpae si j̄i ku gaau.

À kpakpa Jesu si j̄i ku gaau

(Cɔ̄ Matie 27:32-44; Luku 23:26-43; Zãa 19:17-27)

²¹ Wee inɛi Sireni ɔ̄ɔ iyi à ya kpe Simɔ̄k wa baa hai iko, nɔ̄ í to wa be. Baai Alesandu do Rufusui. Iyi í to wa nɔ̄ sooge ñau à mu do gbugbã̄ à kã̄a j̄i ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu. ²² Nɔ̄i à bɔ̄ɔ̄ ñɔ̄u do Jesu si inya ɔ̄ɔ iyi à ya kpe Gɔ̄ɔkɔ̄ta, waatɔ̄ inya iyi í jɔ̄ kokoi iri. ²³ Nɔ̄ à ná Jesu at̄ɛ v̄ɛɛ iyi à yɔ̄ɔ̄e do iwɔ̄ iyi à ya kpe miru, amma í kɔ̄ ku mɔ̄k. ²⁴ Nɔ̄i à kpakpae si j̄i nɔ̄u. Si anyie sooge ñau à ta kpāsa si j̄iɛɛ ña a ba a ye iyi inɛ fei á ba. Beɛbei à ce ikp̄ɛi jāaɛ ñau. ²⁵ Daakɔ̄ zakai bei isɔ̄ meesã̄i à kpakpae si j̄i nɔ̄u. ²⁶ Nɔ̄i à kɔ̄ kuraraɛ si j̄i ɔ̄ɔ à masi j̄i bii à kpakpae, à ni ilaalui Zuifu ña. ²⁷ Nɔ̄i à kpakpa ile minji ɔ̄ɔ ña be má, inɛ akã̄ ikpa awɔ̄ n̄ɛɛ, inɛ akã̄ mɔ̄ ikpa awɔ̄ cangae. [²⁸ Beɛbei kukoi idei Ilaaɔ̄ í k̄s̄ iyi í ni, à dooaɛ si inɛ laalɔ̄ ña.]

²⁹ Woo lɔ̄ ña à ya maa gugbã̄ iri a buu a maa ni, ahã̄, kù jɛ awɔ̄ ì ni aa lɛɛɛ kpasɛ̄i Ilaaɔ̄u nɔ̄ i maa ma si afei ajɔ̄ meeta? ³⁰ To, faaba araɛ be, kita hai si antai j̄i ku gaau. ³¹ Beɛbe mɔ̄i inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ñau do woo kɔ̄ inɛ ña si wooda ñau à waa yaakoe. À s̄s̄ n̄ɛ à waa ni, í faaba inɛ ɔ̄ɔ ña amma kaa yɔ̄kɔ̄ ku faaba araɛ. ³² Beɛbei, ñɔ̄u Kirisi ilaalui Izireliu ku kita wa hai si j̄i nɔ̄u ku ba ka yɔ̄k, nɔ̄ ka dasie naane. Beɛbe mɔ̄i, inɛ ña iyi à kpakpa do Jesu aj̄u à ya maa yaakoe.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ̄ Matie 27:45-56; Luku 23:44-49; Zãa 19:28-30)

³³ Nɔ̄i dasã̄ nkpāu ilu í kuku si ile fei hee í koo í to isɔ̄ meetai ale. ³⁴ Nɔ̄i si isɔ̄ meetau Jesu í d̄s̄ anu hee lele í ni, Elo i, Elo i, lama sabatani, waatɔ̄ Ilaaɔ̄, Ilaaɔ̄, na mii í ce ì f̄usim awɔ̄. ³⁵ Nɔ̄i inɛ ɔ̄ɔ ña iyi à wa beu à gbō ideu. Nɔ̄ à ni, i gbō, wa kpe Elii. ³⁶ Nɔ̄i inɛ akã̄ ñɔ̄a í sei í koo í d̄ɪ kanya si golo ɔ̄ɔ í s̄ɔ̄si inyiikã̄ í bei í naa í toa Jesu ku c̄ɔ̄kɔ̄ɔ̄e, nɔ̄ í ni, ka leek̄i, ka cɔ̄ ma Elii á naa ku kitae hai si j̄i ku gaau. ³⁷ Nɔ̄i Jesu í d̄s̄ anu hee lele í bei í ku.

³⁸ Asee, waati beɛbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpasɛ̄i Ilaaɔ̄u í ga í kp̄ɛ minji hai lele hee ku bɔ̄ ile. ³⁹ Inɛ ngboi sooge ña iyi í wa wajui Jesu í ye yaase bei í ce í bei í ku, nɔ̄ í ni, ntɔ̄ ntɔ̄, inɛ̄u ih̄ɛ Amai Ilaaɔ̄i.

⁴⁰ Nɔi inaabo gɔ ɲa mɔ à wa be à waa cɔ ilu wa hai jĩĩ. Si inc ɲa Maari inei Madalau í wa be do Salomee do Maari, iyei Zozee do Zaaki iyi í je ama awaasũu.

⁴¹ Wee hai tako, waati iyi Jesu í wa ilei Galilee, aɲai à tooe à ya maa cea ice. Nɔ inaabo nkɔ gɔ ɲa mɔ à wa be, iyi aɲað ɲa à si Jesu wa iyi wa naa Zeruzalemu.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ Matie 27:57-61; Luku 23:50-56; Zãa 19:38-42)

⁴² Iyi ale í le, ɲɔi Zozefu inei Arimatee í naa be. Í bei í je ilu beere si incɔi Zuifu woo kiiti ɲau, nɔ wa cɔ kpãa iyi Ilaaɔ á na ku je bomma. Wee aɲi scɔlɔi jingau. Iju kumáe aɲi kusĩmii á je. Na ɲɔi í jò Zozefu í bɔ bi Pilati do wɔkɔ ku tɔkɔ ikui Jesu. ⁴⁴ Nɔi Pilati í biti do iyi í gbɔ à ni í kú tã. Nɔi í kpe ine ngboi sooge ɲau í beee ma Jesu í kú í kpe. ⁴⁵ Iyi ine ngboi sooge ɲau í sisiaa yaase bei Jesu í kuð, ɲɔi í jesi Zozefu koo so ikuu. ⁴⁶ Nɔi Zozefu í koo í ra acɔ fũfũ, nɔ í nya ikui Jesu wa hai si jĩĩ ku gaauu, í woo do acɔ. Nɔ í suu si isai kuta gɔ iyi à gbe wo. Si anyie í bimbili kuta nla gɔ í ðò andei baleu.

⁴⁷ Nɔi Maari inei Madalau do Maari iyei Zozee à ye bii à waa dasi ikui Jesuu.

Kujĩ Jesu hai si bale

(Cɔ Matie 28:1-8; Luku 24:1-12; Zãa 20:1-10)

16 Iyi aɲi kusĩmi í lɔ, ɲɔi Maari inei Madalau do Salomee do Maari iyei Zaaki, à ra tulare iyi aa koo a fãsi ikui Jesu. ² Nɔi aɲi amaazuma daadaakɔ abo ɲau à bɔ bi baleu, ³ ɲɔi à waa bee nje si kpãau à waa ni, yooi á tale nwa kutau hai si andei baleu ya. ⁴ À waa fɔ bebei si na iyi í jò kutau í la í caa. Amma iyi à cɔ waju à ye kutau í bimbili. ⁵ Nɔi à lɔ inc baleu nɔ à ye awaasũ gɔ wa buba do awɔ nje be, wa dasi jaba fũfũ, nɔ njo í mu ɲa jiida jiida. ⁶ Nɔi í sɔ ɲa í ni, i maà jò njo ku mu ɲe. Nè mà iyi Jesu, inei Nazaretiui ì waa dede ɲa, iyi à kpakpa si jĩĩ ku gaauu. Í jĩĩ hai si bale, kù wa ihẽ má. I cɔ tengi bii à dasie wo. ⁷ Amma i koo bebei i koo í sɔ mɔkɔ ɲau do Piɛ takæ i ni, á cua nje ku bɔ ilei Galilee. Bei aa koo i yɔ ɲa si bei í sɔ ɲe wo.

⁸ Nɔi à fita wa à sa hai bi baleu do kuyaya domi njo í mu ɲa nɔ nɔ. A kù nɔ a kù sɔ ine gɔ ideu na irii njo iyi í mu ɲau.

Jesu í tusea Maari inei Madalau aræ

(Cɔ Matie 28:9-10; Zãa 20:11-18)

[⁹ Iyi Jesu í jĩĩ hai si bale aɲi amaazuma daadaakɔ, bi Maari inei Madalau í tako í nyisi aræ. Maariui Jesu í tako í lelea inei incɔkɔ mæje wo. ¹⁰ Nɔi abou í koo í sɔ kraasie ɲa laabaauu. Aɲai à waa too Jesu wo nɔ à weeð inc kufɔ à wasi ku kpata. ¹¹ Iyi í ni Jesu í jĩĩ má, ɲu í yɔ, a kù dasie naane.]

Jesu í tusea mɔkɔ minji gɔ ɲa aræ

(Cɔ Luku 24:13-35)

¹² Si anyii ɲu, ɲɔi Jesu í tuse aræ bi mɔkɔ minjie gɔ ɲa iyi à waa ne si kpãa, à waa bɔ ileeko. Amma í kraasi aræ si kuye ɲa. ¹³ Nɔi ine ɲau à baa inc ilu nɔ à koo à sɔ ine bubu ɲau, amma kraasi ɲau a kù dasi aɲa mɔ naane má.

Jesu í tusea mɔkɔ maatakã ɲau aræ

(Cɔ Matie 28:16-20; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

¹⁴ Si anyie Jesu í koo í tuse aræ bi mɔkɔ maatakã ɲau bii à waa je. Nɔi í gbagba si ɲa na naane hai dasi ɲa do idɔ kule ɲa, si na iyi í jò a kù jesi ideu ine ɲa iyi à yɔ í jĩĩ hai si baleu. ¹⁵ Nɔi í sɔ ɲa í ni, i bɔ si andunya fei, nɔ i waazoa ine baa yooma fei laabaau jiidau ɲa.

¹⁶ Ine iyi í dasi naane nɔ í jò à dasie inyí á ba faaba, amma ine iyi kù dasi naane, Ilaaɔ á ye taalee ku kpãa iju. ¹⁷ I cɔ maamaake gɔ ɲa iyi woo dasim naane ɲa aa ce. Aa lele inei incɔkɔ ɲa do irim, nɔ aa fɔ ide do fee ɲa iyi i kù waa gbɔ ɲa. ¹⁸ Aa mu njo ɲa do awɔ, nɔ baa bii à mɔ kɔkɔ gɔ kaa ce ɲa ide kãma. Aa lesi bɔ ɲa awɔ nɔ a ba iri.

Jesu í nyi bi Ilaaɔ má

(Cɔ Luku 24:50-53; IWB 1:9-11)

¹⁹ Iyi Lafɛe Jesu í sɔ ɲa ideu í tã, ɲɔi à soo lele í koo í buba si awɔ nje Ilaaɔ. ²⁰ Nɔi mɔkɔ ɲau à koo à waa waazoa ine ɲa bii fei. Nɔ Lafɛe wa sobi ɲa si iceu, í jò à ya maa ce maamaake ɲa ku ba ine ɲa a mà iyi ide ɲa í je nɔ.]

Luku

Ide Sintee

1 Baakɔɔm Teofilu, ilu beere nla, n wa n ceɛ fɔɔ. Í s̄taam si n kɔɛ tiau ih̄ɛ wa n s̄ɛɛ dee dee mii iyi í ce si anini nwa. Ine ɛa iyi à yɔɔ hai sinte, nɔ à baa à je woo ce icei ideu, aɛai à s̄ɔ wa. Iyi ine ɛa à gbɔɔ, ine nkɔɔ nkɔɔ í ce kookaai ku ba a kɔɔ dee dee. Nɔ í s̄taam si amu mɔ n kɔɛ wa ku ba i mà kam kam iyi ide ɛa iyi à kɔɛ siu ntɔi, domi n w̄a ideu fei hai sintee.

Amaleka ɔɔ wa fɔ ideɛi kubii Z̄a woo dasi inyi

5 Si waati iyi Herodu í je ilaalui Zudee, woo weei Ilaaɔ ɔɔ í wa be à ya kpoo Zakari. Si wuai woo weei Ilaaɔ ɛa iyi í je ti Abiai í wa. Aboɛi à ya kpe Elizabeti. Si dimii Arɔɔ iyi í je woo wee nla sintei Ilaaɔui í wa. 6 Aɛa minji fei à je dee dee si wajui Ilaaɔ nɔ à waa jirima woodai Laf̄ɛɛ do ideɛ fei mam mam. 7 Amma a kù ne ama domi Elizabeti gbendai, nɔ aɛa minji fei à gbo t̄a.

8 Aɛa nɛu ɔɔ, Zakari wa ce icei kuwee si wajui Ilaaɔ domi si wuaɛi kuwee í to si. 9 Wee, à ya ta kpasai ku ba a mà ine iyi á lo si kpas̄ɛi Ilaaɔ koo jo tularu. Nɔi aɛa nɛu be, kpasau í so Zakari, nɔi í j̄ɔ í lo inc ileu koo jo tularu. 10 Nɔ zamaa fei wa ce kutɔɔ waduude si waati iyi wa jo tularu. 11 Nɔi amalekai Ilaaɔ ɔɔ í naa sie, wa leek̄i si awɔ nɛi bi ku jo tularu. 12 Iyi Zakari í yɔɔ nɔi zigie í da, nɔ nɔi í muu hee í caa. 13 Amma amalekau í s̄ɔ í ni, mà j̄ɔ nɔi ku muɛ, Zakari. Ilaaɔ í gbɔ kutɔɔɛ. Elizabeti aboɛ á b̄ie ama inemɔkɔ nɔ i s̄ɔ Z̄a. 14 Aa ne inc did̄ɔ nla nla nɔ ine nkɔɔ á weɛ do inc did̄ɔ na kubie, 15 si na iyi í j̄ɔ ine nlaí á je si wajui Aɔ Laf̄ɛɛ. Kaa mɔ v̄ɛɛ, hee má je at̄ɛ kulele mmu ɔɔ. Nɔ á k̄ɔɔ Hundi Ilaaɔ hai inc iyeɛ. 16 Á j̄ɔ inei Izireli nkɔɔ ku kpaasi idɔ nɔ a nyi wa bi Aɔ Laf̄ɛɛ nɛa. 17 Nɛui á cuaa Ilaaɔ nɔ ku ye bei Elii walii nlaí takou. Gbugb̄aɛ mɔ á yei bei ti Elii. Á j̄ɔ baa do ama nɛa nɛa a gbɔsi nɛe, nɔ á j̄ɔ hai gbɔ ide ɛa mɔ a ce lasabu bei ine dee dee ɛa.

18 Amma Zakari í s̄ɔ amalekau í ni, amu wee n gbo t̄a nɔ abom mɔ í ce ine ngbo. To, beirei an ce n mà iyi ideu á ce. 19 Nɔi amalekau í jeaa í ni, amui Gabieli. Amui n wa bi Ilaaɔ n maa n ceaa ice. Nɛui í b̄em wa n na n baɛ ide ku fɔ nɔ n sisie laabaau jiidau ih̄ɛ. 20 Amma i kù dasi idem nɔu naane baa do iyi á na ku ce bii waatié í to. Na nɛu, aa dek̄i, i kaa yɔɔ i fɔ ide má í gbe aɛa iyi ideu í ceí.

21 Wee ine ɛa à waa degbe Zakari, nɔ à biti do iyi wa kpe inc kpas̄ɛi Ilaaɔ be. 22 Iyi í fita wa, kù yɔɔ ku ba ɛa

ide ku fɔ má, nɔi à mà iyi í ce kuyɛ ɔɔ si inc ileu be. Wa ba ɛa ide ku fɔ do awɔ ku nyisi iyi ntɔi, amma kù yɔɔ ku fɔ ide do geɛ.

23 Si anyii kuyɛu, Zakari í mɔsi iceɛ má hee í koo í to aɛa iyi iceɛ í kpa iri inc kpas̄ɛ be. Nɔi í nyi ideɛ. 24 Si anyie, Elizabeti aboɛ í ba as̄i, nɔ wa singa araɛ zakai cukpa miu, í ni †, 25 cɔ mii iyi Ilaaɔ í ceem. Í cɔm do iju jiidu nɔ í nyaam anyɔ si wajui amanɛ ɛa.

Amaleka wa fɔ ideɛi kubii Jesu

26 Iyi as̄i Elizabeti í ba cukpa meefa, nɔi Ilaaɔ í be amaleka Gabieli Nazareti si ilei Galilee. 27 Í b̄ɔɔ bi mud̄ɛɛ ɔɔ iyi kù mà mɔkɔ, amma à mua awaas̄u ɔɔ iyi à ya kpe Zozefu, si dimii ilaalu Davidi. Irii mud̄ɛɛui í je Maari. 28 Amalekau í lo bi t̄ɛ í s̄ɔ í ni, n wa n ceɛ fɔɔ, awɔ iyi Ilaaɔ í cea did̄ɔ. Aɔ Laf̄ɛɛ í weɛ do awɔ.

29 Nɔi Maari í biti do ideu nɔ wa bee araɛ ide wa ni, yoomai í je yaasei fɔɔ ih̄ɛ. 30 Nɔi amalekau í s̄ɔ í ni, mà j̄ɔ nɔi ku muɛ Maari. Ilaaɔ í ceɛ did̄ɔ. 31 Aa ba as̄i í b̄i ama inemɔkɔ nɔ i s̄ɔ Jesu. 32 Á na ku je ine nla. Amai Ilaaɔi aa ya kpoo, nɛu iyi kù ne saa. Aɔ Laf̄ɛɛ á coo ilaalu, á náa bommai Davidi balae. 33 Nɛui á je bomma si dimii Zakɔbu do aɛa fei. Bommaɛ kaa ne kɔɔ ††. 34 Nɔi Maari í bee amalekau í ni, beirei á ce ku ce, si bei n kù mà mɔkɔ.

35 Nɔi amalekau í jeaa í ni, Hundi Ilaaɔi á naa sie, nɔ gbugb̄aɛ ku biiɛ bei j̄j̄j̄. Nɛui í j̄ɔ aa kpe ama kumá iyi aa na i biu Amai Ilaaɔ. 36 Elizabeti nyaanzeɛu mɔ iyi á ya maa kpe gbendau, do si agboɛu fei, í ne as̄i ama inemɔkɔ. Í weɛ si cukpa meefasiaɛ nsei. 37 Maari, j̄ɔ í mà iyi nk̄ama kù weɛ iyi Ilaaɔ í mɔkɔɔ.

38 Nɔi Maari í ni, amu woo ce icei Aɔ Laf̄ɛɛi. Fei ndɛɛ ku ceem bei ì s̄ɔm nɔu. Nɔi amalekau í ne.

Maari í bɔ Elizabeti ku cɔ

39 Si anyii nɛu, nɔi Maari í dede do saasa í dasi kp̄aa wa ne ikpa geete ɛa, í bɔ ilu ɔɔ si ilei Zudee. 40 Iyi í to be nɔi í lo kpas̄ɛi Zakari nɔ í ce Elizabeti fɔɔ. 41 Waati iyi Elizabeti í gbɔ fɔɔ Maariu, nɔi amau í yaga si incɛ, nɔ Elizabeti í k̄ɔɔ Hundi Ilaaɔ. 42 Nɔ í d̄ɔ anu hee lele í ni, Ilaaɔ í weɛ í re inaabo fei, nɔ kuwee á sɔ si ama iyi aa na i b̄iu. 43 Yooi n je hee iyei Laf̄ɛɛm í naa bi tom. 44 Waati iyi n gbɔ fɔɔɛu be, ama iyi í wa incm í yaga do

† wa singa araɛ Ara ku singaɛu kù je na anyɔ. Á yɔɔ ku je wa bi ku maa weɛ nɛu ak̄a ku ba ku saabu Ilaaɔ. †† Zakɔbu Zakɔbui á ya kpe Izireli má. Bii à ni á je bomma si dimii Zakɔbu, si dimii inei Izireli nɛa feii à waa f̄aa.

inc didŕ. ⁴⁵ Ilu inc didŕi awɔ iyi ò dasi naane iyi mii iyi Ilaaŕ í sŕe á na ku ce.

Iri ku kŕi Maari

⁴⁶ Nɔ Maari í ni,
Idɔm wa saabu Aŕ Lafŕe.
⁴⁷ Nɔ ñ wɛɛò inc didŕ na irii Ilaaŕ Woo faabam,
⁴⁸ Si na iyi í jò í kásim iju jiidaɛ, amu woo ce iceɛ iyi n kù je ngɔɔ.
Nɔ hai nsei inei andunya ña fei aa maa ni amuu ilu inc didŕi,
⁴⁹ Domi Ilaaŕ, ilu gbugbã fei í ceem mii nla nla.
Irie í má.
⁵⁰ Í ya ce araaree ine ña iyi à waa jirimae hee do ajɔ fei.
⁵¹ Í ce ice gbugbã ña do gbugbãi awɔɛ
Nɔ í fangaa ine ña iyi lasabui idɔ ña í ne faao.
⁵² Í keke ilaalu ña si batai bomma ña ña,
Nɔ í so ilu are ña lele.
⁵³ Í jò ine ña iyi ari wa kpa à je mii jiida ña à yo,
Amma í lele ilu fia ña awɔ ngbe.
⁵⁴ Í sobi inei Izireli woo ce iceɛ ña,
Í ce araare ña hee do ajɔ fei
Bei í tako í sŕ Aburhamu do tɔkue ña
Aña iyi à je bala nwa ña.
⁵⁶ Iri iyi Maari í kŕu mbe. Si anyie nɔ í buba bi Elizabethi be zakai cukpa mɛeta, í bei í nyi idee.

Kubí Zãa woo dasi inyiu

⁵⁷ Awaati í to bii Elizabethi á bí amae, nɔ í bí ama in- emɔkɔ. ⁵⁸ Kpaasie ña do nyaanzeɛ ña à gbɔ iyi Aŕ Lafŕe í ce araaree nɔ nɔ, nɔ añaò ña à wɛɛò inc didŕ ajɔ.
⁵⁹ Si ajɔ mɛɛjɔsia à naa ku dasi amau bango, nɔ à waa bi à kpoo Zakari, irii baaɛu. ⁶⁰ Amma iyee í so ide í ni, aawo, Zãai aa kpoo. ⁶¹ Nɔi à sŕɔ à ni, si nyaanzeɛ ine kãma kù ne dimii iriu be.
⁶² Nɔ à bee baaɛ do awɔ ku ba a mà bei í bi a kpe amau. ⁶³ Nɔi Zakari í tɔk mii gɔ si bii á kɔ si, nɔ í kɔ í ni, Zãai í je irie. Nɔ aña fei à biti. ⁶⁴ Nɔi gbakã Zakari í ykɔ í fɔ ide do gelee, nɔ í lɔsi ide ku fɔ wa saabuò Ilaaŕ.
⁶⁵ Nɔi njo í mu hee do ine ña iyi à wa amɛɛ amɛɛ fei. Nɔ si ilɛkoi geetei Zudee ña fei ine ña à wasi ku ce faajii ideu. ⁶⁶ Ine ña iyi à gbɔ ideu fei à ya maa muui si idɔ ña nɔ a maa ni, debei, beirei amau ihŕ á na ku je.
Mii ña iyi í ceu ihŕ fei wa nyisi iyi gbugbãi Ilaaŕ í wɛɛ do ñu.

Iri ku kŕi Zakari

⁶⁷ Nɔi Zakari baai amau í kŕò Hundei Ilaaŕ, nɔ í ce walii í ni,
⁶⁸ Saabui í je ti Ilaaŕ Lafŕe inei Izireli ña
Si na iyi í jò í naa bi ine ña í na í ya ña.
⁶⁹ Nɔ í naa nwa Woo faaba ilu gbugbã wa si nyaanzei ilaalu Davidi amaaceɛu,
⁷⁰ Si bei í jò walii kumáɛ ñau à fɔ wo hai ku kpe.

⁷¹ Nñui á faaba wa hai si awɔi mbɛɛ nwa ña,
Do hai bi ine ña iyi à cé wa fei.
⁷² Bɛɛbei í nyisi bala nwa ña araareɛ,
Nɔ wa yeò gigii akabuu kumáɛ.
⁷³ Akabuuu í je kuwã iyi í cea Aburhamu bala nwa,
⁷⁴ Í ni nñu á nya wa hai si awɔi mbɛɛ nwa ña,
Nɔ nñu ku jò ka cea nñu ice do wɔkɔ.
⁷⁵ Nɔ ice iyi aa ka ceau ku je do idɔ kumá nɔ ka je dee si wajue do ajɔ fei si kuwɛɛ nwa.
⁷⁶ Nɔ awɔ amam, aa kpee waliii Ilaaŕ, nñu iyi kù ne saa,
Domi aa cuaa Lafŕe í maa teesea kpãa,
⁷⁷ Nɔ aa jò ine ña a mà iyi aña aa ba faaba waati iyi Ilaaŕ á nya dulum du ña.
⁷⁸ Nɔ nɔ, araaree Ilaaŕ Lafŕe nwa í lá si wa.
Na saabui araareɛui í jò inya kumá í naa si wa hai lele bei nunui daakɔ,
⁷⁹ Ku ba ku má inya si ine ña iyi à waa buba si ilu kuku do si jŕjŕi iku
Ku maa neò awa fei si kpãai laakai akã.
⁸⁰ Iri iyi Zakari í kŕu mbe. Si anyii nñu amau wa la, nɔ bisie wa kŕɔsi nɔ í koo í wa gbabua hee í koo í tóò ajɔ iyi í nyisi araɛ bantuma si wajui inei Izireli ña.

Kubí Jesu

(Cɔ Matie 1:18-25)

2 Waati bɛɛbe, ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Ogusi- tu í na wooda í ni a ce ine ña kuka si ilɛɛ fei.
² Kuka sinteu ihŕ à cooi si waati iyi Kiriniusi wa je ilu ile si ilei Siri. ³ Nɔ ine fei í ne si ilue koo na irie a kɔ si tia.
⁴ Nɔi Zozefu mɔ í ne hai Nazareti si ilei Galilee, í bɔ ilei Zudee si ilui Davidi iyi à ya kpe Betelehemu, domi nñu mɔ nyaanzei Davidii wa je. ⁵ Í bɔ ku na irie, nñu do Maari aboe iyi í ne así †. ⁶ Si waati iyi à wa be, ajɔ í na í to bii á bí amae. ⁷ Nɔ í bí ama sinteɛ, ama inemɔkɔ. Í biie do acɔ nɔ í tɔk si bi ku jei angudã ña, si na iyi í jò in- ya kù wɛɛ bii ine njoò ña aa sɔ.

Amaleka gɔ ña à naa bi woo degbe ña

⁸ Woo degbe gɔ ña à wa inc sako be, à waa degbe angudã ña idũ. ⁹ Nɔi amalekai Aŕ Lafŕe gɔ í faata si ña wa, nɔ inya kumá nla gɔ í kaako ña. Inya kumá am- boei Lafŕeui. Nɔi njo í mu ña jiida. ¹⁰ Amma amalekau í sŕ ña í ni, i mà jò njo ku mu ñe. Laabaau jiidai ñ naa ku sisi nñe, iyi á jea ine fei inc didŕ nla nla. ¹¹ Laabaau wee. Nnyi, si ilui Davidi, à bí nñe Woo faaba. Nñui í je Lafŕe, ine iyi Ilaaŕ í cicau. ¹² Yaase bei aa màau ña wee. Aa ye ama kpɔkɔ gɔ be à biie do acɔ, wa sũ si bi ku jei angudã ña.
¹³ Iyi í fɔ bɛɛbe í tã nɔi gbakã amaleka mmu gɔ ña à naa bi tɛɛ aña nkɔ nkɔ nɔ à saabu Ilaaŕ à waa ni,
¹⁴ ka jò irii Ilaaŕ ku ne amboe hee lele. Nɔ laakai ku sũ ku wa si ile si ine ña iyi Ilaaŕ í bi.

† Maari aboe à ni Maari í je aboe si na iyi í jò añaò à wɛɛ, am- ma añaò a kù tɔkɔ sɛɛ hee í koo í biò Jesu.

Woo degbe ɲau à bɔ Betelehemu

¹⁵ Ɗɔi amaleka ɲau à jò ɲa à nyi lele. Si anyii ɲɲu, woo degbe ɲau à sabuu nje à waa ni, debei, ka bɔ Betelehemu, kaa cɔ mii iyi í ce, iyi Aɔ Lafɛɛ í jò à mà.

¹⁶ Nɔ à ce saasa à sei à koo. Ɗɔi à to nɔ à ye Maari do Zozefu, do ama kpɔɔɔɔ bii wa sũ si bi ku jei angudã ɲa. ¹⁷ Iyi à yɔɔ, à waa sisi mii iyi amalekau í sɔ ɲa si gãmei amau. ¹⁸ Nɔ inɛ ɲa iyi à gbɔ idei woo degbe ɲau fei ideu í ya mu ɲa bitii. ¹⁹ Amma Maari nje wa mu fei ndɛɛ si idɔɛ, nɔ wa lasabu si do laakai. ²⁰ Ɗɔi woo degbe ɲau à sinda à waa nɛ. Nɔ à waa nyisi amboei Ilaaɔ, à waa saabue na irii mii iyi à gbɔ do iyi à ye fei, domi fei ndɛɛ í ce si bei amalekau í sisi ɲa.

À bɔɔ Jesu kpasɛi Ilaaɔ

²¹ Si ajɔ mɛɛjsia ɲɔi à sɔɔ Jesu, iri iyi amalekau í ni a kpoo hai waati iyi iyee kù nɛ asũ. Ajɔ ɲɲu bɛ mɔi aa dasie bango.

²² Mii iyi Moizi í kɔ si woodaɛ wee. Í ni, ama inɛmɔkɔ iyi à bí sinte fei aa nyaa ikãi ku je ti Aɔ Lafɛɛ. Na ɲɔi í jò iyi waati í to si bii aa ce kuwee Maari ku bei ku má si ayawo iyi í ceu Zozefu do Maari à so amau à bɔɔ Zeruzalemu ku ba a nyisi Aɔ Lafɛɛ ²⁴ nɔ a ce kuwee. Kuwee do kufe minji wala do ankasiidi minjii à ya cooɔ si bei à kɔɔ si woodai Aɔ Lafɛɛ.

²⁵ Wee mɔkɔ gɔ í wa Zeruzalemu bɛ à ya kpoo Simeɔ. Mɔkɔ í je inɛ dee dee nɔ í mà bɛɛɛi Ilaaɔ. Wa degbe inɛ iyi á na ku tũ idɔi inɛi Izireli ɲa nɔ Hundei Ilaaɔ í wɛɛ do ɲɲu. ²⁶ Hundei Ilaaɔu í sɔɔ wo í ni á ye inɛ iyi Aɔ Lafɛɛ í cicau ku bei ku ku. ²⁷ Ɗɔi Hundeu í tale sie kpasɛi Ilaaɔ ku bɔ. Iyi iyeɔ baai Jesu ɲa à lɔɔɛ bɛ ku ba a cea bei wooda í fɔ, ²⁸ ɲɔi Simeɔ í gbaa í muu si awɔɛ í saabu Ilaaɔ wa ni,

²⁹ Lafɛɛ, nsei jò amu woo ce icɛɛ n jò andunya do laakai ku sũ si bei ì sɔm wo,

³⁰ Domi ijum í ye faabaɛ,

³¹ Iyi ì ce sɔɔɔɔ si wajui dimi fei.

³² Ɗɔi í je inya kumá iyi á nyisi dimi mmu ɲa kpãɛ. Nɔ ɲɲui í je amboei inɛɛ ɲa, inɛi Izireli ɲa.

Walii iyi Simeɔ í ce

³³ Ide iyi Simeɔ wa fɔ si gãmei amau í mu iyeɔ baɛ fei bitii. ³⁴ Simeɔ í wee ɲa nɔ í sɔ Maari iyɛi Jesuu í ni, Ilaaɔ í cica amau ihɛi ku keke inɛ nkɔ nɔ ku dede inɛ nkɔ mɔ si inɔi inɛi Izireli ɲa. Ɗɔi Ilaaɔ í bɛ wa ku je bei nyinda, amma inɛ ɲa aa kɔ sie. ³⁵ Nɔ lasabui idɔi inɛ nkɔ kú fita gbugbãa. Awɔ takɛ, inɔ ku fɔ á gũɛ ajɔ akã si idɔɛ bei taakuba.

Ana walii inaabo

³⁶ Inaabo walii gɔ mɔ í wa bɛ à ya kpoo Ana, amai Fanueli si dimii Azɛɛ ɲa. Abou í gbo ntɔ ntɔ. Í ce muau zakai adɔ mɛɛje mɔkɔɛ kù bei kù na kù wɛɛ, ³⁷ nɔ í buba jaaɔ adɔ nkɔ nkɔ. Nsei abou í nɛ adɔ cine do

mɛɛ, nɔ ci ya fita hai bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Dasã do idũ fei, í ya maa cea Ilaaɔ icei do anu kudĩ do kutɔɔ.

³⁸ Waati bɛɛɛɛ ɲɲu mɔ í sekɛɛ si ɲa wa, wa saabu Ilaaɔ, nɔ í lɔsi idei amau ku sisia inɛ ɲa iyi à waa degbe inɛ iyi á na ku faaba inɛi Zeruzalemu ɲa fei.

³⁹ Waati iyi iyeɔ baai Jesu ɲa à tã mii ɲa iyi woodai Aɔ Lafɛɛ í ni a ceu fei, ɲɔi à nyi Nazareti ilu ɲa si ilei Galilee. ⁴⁰ Nɔ amau wa la, gbugbãɛ wa kɔɔɔ nɔ í kɔɔ bisi. Nɔ didɔi Ilaaɔ í wɛɛa.

Jesu í bɔ kpasɛi Ilaaɔ si waati iyi í nɛ adɔ maateejii

⁴¹ Adɔ fei iyeɔ baai Jesu ɲa à ya bɔ jingau Iku ku kuai Zeruzalemu. ⁴² Si waati iyi Jesu í nɛ adɔ maateejii ɲɔi à bɔ jingauu si bei à nɛ dɔɔnɛɛ. ⁴³ Iyi jingauu í tã à waa nɛ, ɲɔi Jesu í gbe Zeruzalemu bɛ, amma baɛɛ ɲa a kù mà. ⁴⁴ A waa tamaa bei í wa si inɔ ɲɲai. Wee à nei zakai ajɔ akã, ɲɔi à dedɛɛ si inɔi nyaanze ɲa ɲa do kraasi ɲa ɲa. ⁴⁵ Amma a kù yɔɔ, nɔ à sinda à nyi ikpa Zeruzalemu à waa dedɛɛ. ⁴⁶ Si ajɔ mɛɛtasia ɲɔi à yɔɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Wa buba si aninii woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa, wa gbɔ ide ɲa nɔ wa bee ɲa ide. ⁴⁷ Inɛ ɲa iyi à waa gbɔ ideɛ fei à bitii bisie do si bei wa je ɲa ide. ⁴⁸ Iyi baɛɛ ɲau à yɔɔ bɛ, ɲɔi aɲa mɔ à bitii, nɔ iyee í ni, amam, na mii í ce ì ce nwa bɛɛɛɛ. Amu do baɛɛ wee, à wasi ku dedɛɛ do inɔ ku fɔ nla nla. ⁴⁹ Ɗɔi í bee ɲa í ni, na mii í ce ì waa dedɛɛm ɲa. I kù mà ɲa iyi wũai Baam nii ñ nɛ n ce? ⁵⁰ Amma ide iyi wa sɔ ɲau a kù gbɔ yaaseɛ.

⁵¹ Ɗɔi í too ɲa à nɛ Nazareti nɔ wa gbɔ ide ɲa. Wee iyeu wa mu ide ɲau ihɛ fei si idɔɛ. ⁵² Jesu í lá wa koo nɔ bisie mɔ wa kɔɔɔ nɔ wa dɔa Ilaaɔ si hee do amanɛ ɲa fei.

Waazoi Zãa woo dasi inyi

(Cɔ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Zãa 1:19-28)

3 Iyi ilaalu nla Romu iyi à ya kpe Tibɛɛ í ce adɔ maatũ si bommaɛ, waati bɛɛɛɛ Pɔnsu Pilatii wa je ilu ilei Zudee, nɔ Herodu mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Galilee, nɔ Filipu ifɔɛu mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Iture do Takoniti, nɔ Lisania mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Abileni. ² Ani do Kaifu ɲa mɔ à waa je woo wee nla Ilaaɔ. Waati bɛɛɛɛ Ilaaɔ í sɔ Zãa amai Zakari ide si gɔɔɔɔ. ³ Nɔ Zãa í bɔ si ilu ɲa iyi à wa kɔkɔi idoi Zuudɛɛ fei wa waazo ɲa wa ni, i kraasi idɔ ku ba Ilaaɔ ku kpa idei dulum du ɲɛ nɔ a dasi ɲɛ inyi. ⁴ Bɛɛɛɛɛ ide iyi walii Ezai í kɔ si tiaɛu í ce. Í ni,

Imui inɛ gɔ wa dɔ anu si gɔɔɔɔ wa ni,
I teese kpãai Lafɛɛ ku tɛ ɲa.

⁵ Nɔ aa dɔ lɔɔma ɲau fei.

Nɔ geete do iri kuta fei á munga anu,

Nɔ kpãa ku ka ɲa fei aa tɛ,

Kpãa iyi í sãmi fei á sã.

⁶ Inɛ fei á ye béi Ilaaɔ wa faaba wa.

⁷ Zamaa nkɔ nkɔi wa koo bi Zãa ku dasi ɲa inyi. Nɔ í sɔ ɲa í ni, inɛ inɛ buu ɲa bei njo wukuku, yooi í sɔ ɲɛ í

ni i saa idɔɔkɔi kiitii Ilaaɔ̄ iyi á na ku naau. ⁸ Na nɔ̄u, i ce kookoosu jiida i nyisið iyi i kpaasi idɔ̄ ɔ̄a, nɔ̄ i maà tamaa mà aa ba faaba ɔ̄a si na iyi í jò ì ya maa ni nɔ̄e ì je dimii Aburhamu ɔ̄a. N̄ wa n s̄ɔ̄ ɔ̄e, Ilaaɔ̄ á yɔ̄kɔ̄ ku so kuta ɔ̄au ih̄e ku ce ɔ̄a dimii Aburhamu ɔ̄a. ⁹ Wee dagba wa kã si j̄i tã mɔ̄m a daò icue. Na nɔ̄u, j̄i iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina.

¹⁰ N̄ɔ̄i zamaau í beee wa ni, deb̄ei, beirei aa ka ce. ¹¹ Nɔ̄ í je nɔ̄a í ni, ine iyi í ne ibɔ̄ minji ku so akã ku mua kpaasie iyi kù ne, nɔ̄ ine mɔ̄ iyi í ne ije ku kp̄ɔ̄ɔ̄ do kpaasie. ¹² Woo gba fiái lempoo gɔ̄ ɔ̄a mɔ̄ à naa a dasi aɔ̄a mɔ̄ inyi, ɔ̄ɔ̄i à beee à ni, M̄eetu, beirei aa ka ce.

¹³ N̄ɔ̄i í s̄ɔ̄ ɔ̄a í ni, i maà gba ku lɔ̄ zaka bei à da nɔ̄e. ¹⁴ N̄ɔ̄i sooge gɔ̄ ɔ̄a mɔ̄ à beee à ni, awa mɔ̄ ni, beirei aa ka ce. Nɔ̄ í s̄ɔ̄ ɔ̄a í ni, i maà ya gba fiái ine gɔ̄ do gbugbã ɔ̄a, nɔ̄ i maà ya má ine gɔ̄ ide, nɔ̄ i maà ya donda iyi à waa sã nɔ̄e.

¹⁵ Ine ɔ̄au à waa cɔ̄ kp̄ai ine iyi Ilaaɔ̄ í cicau nɔ̄ à waa lasabu si idɔ̄ nɔ̄a mà Zãai í je ineu. ¹⁶ Nɔ̄ Zãa í s̄ɔ̄ aɔ̄a fei í ni, inyii amu ñ wa n dasi ɔ̄e, amma ine gɔ̄ wa naa iyi í rem do gbugbã. N kù to n fũ baa ikũi baatae. N̄ɔ̄i á da nɔ̄e si Hundei Ilaaɔ̄ do ina. ¹⁷ Wa mu kaale ku fe bileee si awɔ̄, nɔ̄ ku kpã bileeu bii à kpokpoe, nɔ̄ ku ko yɔ̄yɔ̄u ku dasi aka, sakou mɔ̄ ku dasi ina iyi ci ya ku.

¹⁸ Do faaji nkɔ̄ gɔ̄ ɔ̄a mɔ̄i Zãa wa ceað ine ɔ̄a waazoi laabaau jiidau.

¹⁹ Amma hai tako ilaalu Herodu í so Heriodiasi, aboi ifɔ̄e, í je aboe, ɔ̄ɔ̄i Zãa í gbagba sie na ideu do na daa laalɔ̄ ɔ̄a iyi í ce fei wo. ²⁰ Si antai laalɔ̄ ɔ̄a iyi Herodu wa ce, do ankãanyi í na í jò à mu Zãa à dasie piis̄ɔ̄ má.

Inyi ku dasii Jesu

(Cɔ̄ Matie 3:13-17; Maaku 1:9-11)

²¹ Zãa í wasi ine nkɔ̄ nkɔ̄ ku dasi inyi si waati iyi a kù dasie piis̄ɔ̄, ɔ̄ɔ̄i Jesu mɔ̄ í naa bi tee, nɔ̄ í dasi Jesu mɔ̄ inyi. N̄ɔ̄i Jesu wa ce kutɔ̄ɔ̄ nɔ̄ lelei Āɔ̄ í c̄ɔ̄, ²² nɔ̄ Hundei Ilaaɔ̄ í de sie wa hai lele do ara gɔ̄ bei ankasiidi. Nɔ̄ à gbɔ̄ ide ku fɔ̄ gɔ̄ wa hai lele í ni, awɔ̄u amam nii, ñ bie jiidai jiida. Siei inc did̄m fei í ya wa.

Balai Jesu ɔ̄a

(Cɔ̄ Matie 1:1-17)

²³ Jesu í to ad̄ kuntaa í bei í sinti icee. Ine ɔ̄a à ya maa cɔ̄ɔ̄i bei amai Zozefu †. Balai Zozefu †† ɔ̄a wee ²⁴ Heli do Matati do Levi do Meliki do Zanai Zozefu, ²⁵ do Matatia do Amɔ̄su do Naumu do Esili do Nagai, ²⁶ do Maatu do Matatia do Semeni do Zozeki do Zoda, ²⁷ do Zoanani do Reza do Zorobabeli do Salateli do Neri, ²⁸ do Meliki do Adi do Kosamu do Elimadamu do Ee, ²⁹ do Zozue do Eliezeɔ̄e do Zorimu do Matati do Levi, ³⁰ do Simeɔ̄ do Zuda do Zozefu do Zonamui do

† à ya maa cɔ̄ɔ̄i bei amai ZOZEFU N̄ɔ̄ n̄ɔ̄ Zozefu kù tɔ̄tɔ̄ s̄eɔ̄ do Maari à bei à bí Jesu. Ilaaɔ̄i í je baae. †† BALAI ZOZEFU Tengi ih̄e ideí balai Maarii à waa fɔ̄. Bii à ni balai Zozefu, na iyi aɔ̄að Maari à so n̄jei.

Eliakimu, ³¹ do Melea do Mena do Matata do Natãa do Davidi, ³² do Izai do Obedi do Boazi do Salumɔ̄ do Nas̄ɔ̄, ³³ do Aminadabu do Adimi do Aani do Esiromu do Perezi do Zuda, ³⁴ do Zakɔ̄bu do Izaaki do Aburhamu do Tera do Nakɔ̄, ³⁵ do Seruku do Ragau do Faleki do Ebee do Sala, ³⁶ do Kainamu do Aafasadi do Semu do Nowee do Lameki, ³⁷ do Matusala do Enɔ̄ku do Zeredi do Maleleli do Kainamu, ³⁸ do Enɔ̄si do Seti do Adamu do Ilaaɔ̄.

Seetam í lele Jesu

(Cɔ̄ Matie 4:1-11; Maaku 1:12-13)

4 Jesu í k̄ɔ̄o Hundei Ilaaɔ̄ nɔ̄ í baa hai idoi Zuud̄e. Nɔ̄ Hundeu í bɔ̄ðe si gbabua. ² Nɔ̄ Seetam í lelee be zakai ajɔ̄ cijji. Nɔ̄ si ajɔ̄u be fei kù je nkãma. Iyi baai n̄ɔ̄u í lɔ̄, ɔ̄ɔ̄i ari wa kpa. ³ Nɔ̄ Seetam í s̄ɔ̄ í ni, bii awɔ̄u Amai Ilaaɔ̄i do n̄ɔ̄, jò kutau ih̄e ku kp̄ɔ̄ð p̄e. ⁴ Nɔ̄ Jesu í j̄eaa í ni, kukɔ̄i ideí Ilaaɔ̄ í ni, amanɔ̄ ci ya wee na ije n̄ɔ̄u akã.

⁵ Nɔ̄ Seetam í bɔ̄ðe hee antai iri kuta gɔ̄, í nyisie bommai andunya fei si iju kãme. ⁶ Nɔ̄ í s̄ɔ̄ í ni, amboei bomma ɔ̄au fei an muue nɔ̄ an jò i ne yiiko si ɔ̄a. Ine iyi ñ bi, laf̄eɔ̄i an mua, si na iyi í jò à nam nii. ⁷ Na n̄ɔ̄u, bii ñ naa ñ gule si wajum, fei ndee á je tee. ⁸ Nɔ̄ Jesu í j̄eaa í ni, kukɔ̄i ideí Ilaaɔ̄ í ni, Āɔ̄ Laf̄eɔ̄e aa gulea, nɔ̄ n̄ɔ̄u akãi aa tɔ̄.

⁹ Nɔ̄ Seetam í gbãa í bɔ̄ðe Zeruzalemu nɔ̄ í gũðe hee si antai ile lelei kpas̄eí Ilaaɔ̄ nɔ̄ í s̄ɔ̄ í ni, bii awɔ̄u amai Ilaaɔ̄i, fo í dinga ile, ¹⁰ domi kukɔ̄i ideí Ilaaɔ̄ í ni, Ilaaɔ̄ á na amalekae ɔ̄a wooda na irie a maa degbee, ¹¹ nɔ̄ a maa muɔ̄ si awɔ̄ ku ba i maà ti i koose si kuta. ¹² N̄ɔ̄i Jesu í j̄eaa í ni, kukɔ̄i ideí Ilaaɔ̄ í ni, maà ti i sii Āɔ̄ Laf̄eɔ̄e. ¹³ Iyi Seetam í lelee si bisie ɔ̄au be fei í tã, ɔ̄ɔ̄i í jò tit̄ í ne hee waati mmu gɔ̄ má.

Jesu í sinti icee Galilee

(Cɔ̄ Matie 4:12-17; Maaku 1:14-15)

¹⁴ Nɔ̄ Jesu í nyi ikpa ilei Galilee do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̄, nɔ̄ irie í fangaa si ileu fei. ¹⁵ Wa kɔ̄ ɔ̄a si cioi ideí Ilaaɔ̄ ile bii Zuifu ɔ̄a à ya ce kutɔ̄ɔ̄ n̄ɔ̄a ɔ̄a, nɔ̄ ine fei wa saabue.

À kosi Jesu Nazareti be

(Cɔ̄ Matie 13:53-68; Maaku 6:1-6)

¹⁶ Nɔ̄ Jesu í bɔ̄ Nazareti ilu bii í je amau. N̄ɔ̄i si ajɔ̄i kus̄imi í bɔ̄ ile bii Zuifu ɔ̄a à ya ce kutɔ̄ɔ̄u si bei í ne dɔ̄kɔ̄e. N̄ɔ̄i í dede ku cio tia. ¹⁷ N̄ɔ̄i à náa tia iyi Ezai waliuu í kɔ̄. Si bei wa fũu ɔ̄ɔ̄i í kã si kukɔ̄ gɔ̄ iyi wa ni, ¹⁸ Hundei Āɔ̄ Laf̄eɔ̄e í wa sim.

Í cicam n sisiað ilu are ɔ̄a laabaau jiidau. Í bem n koo n s̄ɔ̄ inei piis̄ɔ̄ ɔ̄a n ni aa jò ɔ̄a a ne Nɔ̄ n s̄ɔ̄ f̄eeju ɔ̄a n ni aa ye ilu má, Nɔ̄ n jò ine ɔ̄a iyi ine ɔ̄a à waa taa gbugbã a ne ara n̄ɔ̄a.

¹⁹ Nɔ̄ n sisia ine ɔ̄a n ni awaatii did̄i Laf̄eɔ̄e í to wa.

²⁰ Njɔi Jesu í ka tiau má í sindoa woo ce iceu nɔ́ í buba. Njɔi ine ɲa iyi à tɔ́tɔ́ bɛ fei à kásie iju. ²¹ Njɔi í sinti ideɛ ku sɔ́ ɲa í ni, nnyii kukɔ́i ideɛ Ilaaɔ́ iyi ì gbɔ nseiu ɲa í kɔ́.

²² Njɔi aɲa fei à waa jeaa sɛɛda jiida, nɔ́ bitɪ í mu ɲa do ide didɔ́ iyi wa fita hai si geleeu. À ni, kù je amai Zozefuu mbe ya. ²³ Nɔ́ Jesu í sɔ́ ɲa í ni, kù nɛ sika aa kpaam mɔ́ndau ihɛ́ í ni ɲa, awɔ́ lokotoro, faaba arae. Ce ilue ihɛ́ mii ɲa iyi à gbɔ ì ce Kapɛranumu fei. ²⁴ Amma an sɔ́ ɲɛ, walii kãma kù wɛɛ iyi í ya nɛ bɛɛɛ si ilui nɲu takae. ²⁵ Ì mà sãa sãa ɲa iyi ari nla gɔ́ í ce si ilɛu fei si waatii Elii walii nla. Ijɔ́ kù rɔ́ si afei adɔ́ mɛɛta do cukpa mɛɛfa, ma irei. Waati bɛɛɛ inaabo jaaɔ́ nkɔ́i í wa si ilei Izireli. ²⁶ Do nɲu fei, Ilaaɔ́ kù bɛ Elii walii nla bi kãma ɲa bii kù je bi jãaɔ́ gɔ́ í wa Sareputa si ilei Sidɔ́ †. ²⁷ Nɔ́ dinte nkɔ́ mɔ́i í wɛɛ wo si ilei Izireli si waatii Elizee waliu. Do nɲu fei, kù jò gɔ́gɔ́ ɲa gɔ́ ku ba iri, bii kù je Naama inei ilei Siriu.

²⁸ Iyi Jesu í fɔ́ bɛɛɛ í tã ɲɔ́i idɔ́i ine ɲa iyi à wa ile bii à ya ce kutɔ́tɔ́ bɛ fei í kɔ́. ²⁹ Njɔi à dede à lelee hai inc iluu à bɔ́ɔ́ hee si antai iri kuta si bii à ma ilu ɲa ku ba a taleɛ wa ile. ³⁰ Amma í lɔ́ anini ɲa bɛ í nɛɛ.

Jesu í lele inei incɔ́koi ine gɔ́

(Cɔ́ Maaku 1:21-18)

³¹ Nɔ́ Jesu í bɔ́ Kapɛranumu, ilui Galilee gɔ́ nɔ́ wa kɔ́ ine ɲa si cioi ideɛ Ilaaɔ́ si ajɔ́i kusími. ³² Wa kɔ́ ɲa si cio do yiiko. Nɲui í jò ideu í tosi ɲa. ³³ Wee mɔ́kɔ́ gɔ́ í wa ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔ́tɔ́ bɛ í nɛ inei incɔ́ko, ɲɔ́i í dɔ́ anu hee lele í ni, ³⁴ mii í wa si gãmei awae ɲa awɔ́ Jesu inei Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ì mà ine iyi ì je. Awɔ́ ì je ine kumá iyi Ilaaɔ́ í bɛ wa. ³⁵ Njɔi Jesu í la sie í ni, coko, fita hai si mɔ́kɔ́. Njɔi inei incɔ́kou í ta mɔ́kɔ́ ile si anini ɲa, nɔ́ í fita sie, kù mɛɛ. ³⁶ Njɔi aɲa fei à bitɪ, à bee nje aɲa duusɔ́ à waa ni, ide dimi yoomai ihɛ́. Mɔ́kɔ́ wee wa sɔ́ inei incɔ́ko ɲa ide do yiiko do gbugbã nɔ́ à waa fita. ³⁷ Njɔi irie í fangaa si ilɛɛkoi iluu fei.

Jesu í jò bɔ́ nkɔ́ í ba iri

(Cɔ́ Matie 8:14-17; Maaku 1:29-34)

³⁸ Njɔi Jesu í fita hai ile bii à ya ce kutɔ́tɔ́, nɔ́ í bɔ́ kpasɛ́i Simɔ́. Wee iyɛi aboi Simɔ́ wa ce bɔ́i ara gbãa nɔ́ nɔ́. Njɔi à tɔ́ɛ ku jò ku ba iri. ³⁹ Njɔi í kɔ́mba si abou í la si ara gbãau nɔ́ í nya. Nɔ́ abou í dede gbakã í yaɛ ɲa.

⁴⁰ Alei ajɔ́ nɲu iyi inunu í lɔ́, ɲɔ́i ine ɲa iyi ine ɲa ɲa à waa ce bɔ́i dimi ikã ikã fei à wasi ku naaɔ́ ɲa wa bi tɛɛ. Nɔ́ í lesi aɲa fei awɔ́ í jò à ba iri. ⁴¹ Inei incɔ́ko ɲa mɔ́ à fita hai si ine nkɔ́, à dɔ́ɔ́ anu à waa ni, awɔ́ ì je Amai Ilaaɔ́. Amma Jesu í la si ɲa nɔ́ wa ganji ɲa ide ku fɔ́ domi à mà iyi nɲuu ine iyi Ilaaɔ́ í cicai.

† SAREPUTA SI ILEI SIDɔ́ Sareputa do Sidɔ́ fei irii ilu ɲai, amma bii à waa fɔ́ ideɛ ilu ɲa iyi à wa kɔ́kɔ́ Sidɔ́, si ilei Sidɔ́i à ya ni à wa.

Jesu wa waazo ilei Zudee

(Cɔ́ Maaku 1:35-39)

⁴² Iyi iju í má ɲɔ́i Jesu í fita hai inc ilu í bɔ́ gɔ́bɔ́. Njɔi zamaa nkɔ́ nkɔ́ gɔ́ wa dedɛɛ. Iyi à to bi tɛɛ ɲɔ́i à tɔ́ɛ suuru ku maà nɛ ku jò aɲa. ⁴³ Amma í sɔ́ ɲa í ni, kù nɛ bɛi an ce iyi n kù waazo laabaau jiidai bommai Ilaaɔ́ si ilu mmu ɲa má, domi na nɲui à bɛm wa. ⁴⁴ Iyi í fɔ́ bɛɛɛ í tã nɔ́ í koo í dabii wa ce waazo ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔ́tɔ́ ɲa ilei Zudee.

Jesu wa kpe mɔ́kɔ́ sintɛɛ ɲa

(Cɔ́ Matie 4:18-22; Maaku 1:16-20)

5 Ajɔ́ nɲu gɔ́ Jesu wa leekí kɔ́kɔ́i tenku iyi à ya kpe Genesareti, nɔ́ zamaa nla gɔ́ wa mantɛɛ ku ba a gbɔ ideɛ Ilaaɔ́. ² Nɔ́ í ye akɔ́i inyɪ minji itíi tenkuu bɛ. Amma sɔ́kɔ́ ɲau à fita à waa wie taao ɲa ɲa. ³ Nɔ́ Jesu í lɔ́ inc akɔ́i inyɪ akã. Akɔ́i inyɪ iyi í lɔ́ siu ine nɲu ti Simɔ́. Nɔ́ í kpe Simɔ́ í tɔ́ɛ í ni ku na ku sekɛɛɔ́ akɔ́u hai itíi inyɪ kɛɛɛ. Njɔi í buba si inc akɔ́u, wa kɔ́ zamaa si cio.

⁴ Iyi í fɔ́ ideɛ í tã nɔ́ í sɔ́ Simɔ́ í ni, bɔ́ɔ́ akɔ́u si bua, nɔ́ i le taao nɲɛ ɲa si inyɪ i mu cɛɛ ɲa. ⁵ Njɔi Simɔ́ í sɔ́ í ni, Mɛɛtu, à ce ice do idũ fei a kù mu ngɔ́gɔ́. Amma si bɛi awɔ́ ì fɔ́, an dasi taao ɲau inc inyɪ.

⁶ Njɔi à dasi taao ɲa ɲau inc inyɪ. Iyi à dasi ɲɔ́i à mu cɛɛ bututu hee taao ɲa ɲau à waa bi a ga. ⁷ Nɔ́ à kpe kpaasi ɲa ɲa iyi à wa si akɔ́ minjisiau do awɔ́ a naa a sobi ɲa. Iyi aɲa mɔ́ à naa nɔ́ akɔ́ minji fei í kɔ́ do cɛɛ hee wa bi ku mi. ⁸ Iyi Simɔ́ Píɛɛ í ye mii nɔ́u í ce bɛɛɛ ɲɔ́i í koo í gule si wajui Jesu í ni, Lafɛɛ, tekɛɛ hai bi tom, domi amuu ilu dulum nii. ⁹ Í fɔ́ bɛɛɛi si na iyi í jò njo í muu, nɲu do kpaasiɛ ɲau fei na cɛɛ nkɔ́ nkɔ́ iyi à muu. ¹⁰ Bɛɛɛ mɔ́i njo í mu kpaasi minjiɛ ɲa, Zaaki do Zãa amai Zebedee ɲau. Amma Jesu í sɔ́ Simɔ́ í ni, maà jò njo ku muɛ. Bɛɛi ine ɲa iyi aa toom ɲai aa ya maa dedɛ. ¹¹ Njɔi à bɔ́ɔ́ akɔ́i inyɪ ice nɔ́ à jò fei ndɛɛ à waa too Jesu.

Jesu í jò dinte gɔ́ í ba iri

(Cɔ́ Matie 8:1-4; Maaku 1:40-45)

¹² Si anyii nɲu Jesu í wa si ilu gɔ́ bɛ, nɔ́ mɔ́kɔ́ gɔ́ í naa bi tɛɛ. Mɔ́kɔ́ wa ce bɔ́i dinte jiida. Iyi í ye Jesu ɲɔ́i í naa í sɛɛbata si wajue í tɔ́ɛ suuru í ni, Lafɛɛ, bii ì bi, aa yɔ́kɔ́ í jò n ba iri n je ine iyi í má. ¹³ Njɔi Jesu í yɔ́ awɔ́ í luu nɔ́ í ni, ñ bi. Ba iri nɔ́ i je ine kumá. Bɛ gbakã bɔ́i dinteu í nya. ¹⁴ Njɔi Jesu í sɔ́ í ni ku maà sɔ́ ine kãma ideu bɛ, amma koo nyisi arae bi woo weei Ilaaɔ́. Nɔ́ í ni ku ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuwee bɛi á nyisi ine ɲa iyi ì je ine iyi í má bɛɛi. ¹⁵ Do nɲu fei, irie í fangaa wa kɔ́sɔ́, nɔ́ zamaa nkɔ́ nkɔ́ í ya maa tɔ́tɔ́ bi tɛɛ ku ba a gbɔ ideɛ nɔ́ ku ba a ba iri si bɔ́i ɲa ɲa. ¹⁶ Amma Jesu í ya bɔ́ gbabuai nɲu akã koo ce kutɔ́.

Jesu í jò wεεge go í ba iri

(Cɔ Matie 9:1-8; Maaku 2:1-12)

¹⁷ Aɔ nɔ nɔ go Jesu wa kɔ inε nɔ si cio. Wee Farisi do woo kɔ inε nɔ si wooda go nɔ à waa buba bε. À naai hai Zeruzalemu do hai ilu nɔ iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee fei. Nɔ inε nɔ à waa ye gbugbāi Lafēe Jesu waati iyi í jò bɔɔ nɔ à waa ba iriu. ¹⁸ Nɔ inε go nɔ mɔ à naa bε à waa so wεεge go wa si makεε. Nɔ à waa dede bei aa ce a lɔde ile a koo a jilɔɔ si wajui Jesu. ¹⁹ Amma a kù ba do bii aa lɔde na irii zamaau, nɔ à koo à gū antai ileu, à luu nɔ à kitaε do makεεu si aninii zamaau si wajui Jesu. ²⁰ Iyi Jesu í ye naane nɔ nɔ iyi í sɔ wεεgeu í ni, mɔkɔyi, n kpa idei dulum dεε. ²¹ Woo kɔ inε nɔ si wooda do Farisi nɔ à wasi ku bee ara nɔ nɔ ide à waa ni, yooi inεu ihē í je iyi wa bu Ilaaɔ. Yooi á yɔkɔ ku kpa idei dulum dii inε go bii kù je Ilaaɔ nɔ akā. ²² Amma Jesu í mà lasabui idɔ nɔ nɔ, nɔ iyi í bee nɔ í ni, na mii í jò ì waa ce dimii lasabu bεεbε si idɔ nɔ nɔ. ²³ Yoomai í faala í re, inε ku sɔ inε go ku ni n kpa idei dulum dεε, walakɔ ku ni ku dede ku nε. ²⁴ Amma n bi í mà nɔ iyi amu Amai Amanε n nε gbugbā n kpa idei dulum dii inε nɔ si andunya.

Iyi í fɔ bεεbε í tã nɔ iyi í sɔ wεεgeu í ni, dede i so makεεε i bɔ kpasē. ²⁵ Nɔ gbakā wεεgeu í dede si waju nɔ nɔ, í so makεε iyi wa sū siu, nɔ wa nε kpasē wa saabuɔ Ilaaɔ. ²⁶ Nɔ nɔ nɔ fei à bitɔ à waa saabu Ilaaɔ. Nɔ iyi í bei wa mu nɔ à waa ni, à ye mii maamaake nnyi.

Jesu í kpe Levi

(Cɔ Matie 9:9-13; Maaku 2:13-17)

²⁷ Si anyii nɔ nɔ, Jesu í fita wa nε si inc ilu. Nɔ í ye woo gba fiái lempoo go à ya kpoo Levi, wa buba ile bi ku ce icεε, nɔ Jesu í sɔɔ í ni, toom wa. ²⁸ Nɔ Levi í dede, í jò mii ndεε fei í tooε.

²⁹ Si anyiε, í cea Jesu jingau nla go si kpasēε. Woo gba fiái lempoo bututu do inε go nɔ mɔ à waa ba nɔ ku je. ³⁰ Wee Farisi go nɔ à wa bε do Farisi mmu go nɔ iyi à je woo kɔ inε nɔ si wooda nɔ. Anɔi à waa gbagba si mɔkɔ Jesu nɔ nɔ, na mii í ce ì je ì waa mɔ nɔ do woo gba fiái lempoo do inε laalɔ nɔ. ³¹ Iyi Jesu í gbo bεεbε nɔ iyi í je nɔ í ni, ilu baani nɔ a kù nε bukaatai ilu iwɔ bii kù je bɔɔ nɔ. ³² Bεεbε mɔi n kù naa ku kpe inε dee dee nɔ, amma ilu dulum nɔ nɔ naa ku kpe a kpaasi idɔ nɔ.

Jesu wa fɔ idei anu ku dī

(Cɔ Matie 9:14-17; Maaku 2:18-22)

³³ Nɔ inε nɔ nɔ à bee Jesu má à ni, beirei í ce mɔkɔi Zāa woo dasi inyi do ti Farisi nɔ à ya dī anu a maa ceɔ kutɔ, nɔ wee mɔkɔε nɔ a ci ya dī anu. À ya maa jei nɔ a maa mɔ. ³⁴ Nɔ Jesu í bee nɔ í ni, aa yɔkɔ i jò kpaasii mɔkɔ titɔ nɔ à dī anu si waati iyi mɔkɔ titɔu í wa inc nɔ nɔ? ³⁵ Amma aɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titɔu hai si inc nɔ nɔ. Waati bεεbei aa dī anu. ³⁶ Nɔ iyi í kpa nɔ nɔ

mɔkɔnda go í ni, a ci ya ga ibɔ titɔ a sɔɔ ibɔ ngbo. Bii ì ce bεεbε, ì beje ibɔ titɔu mbe nɔ jaε titɔu á wεei ikā kaa ce si ibɔ ngbou. ³⁷ Inε go ci ya nɔ kù dasi vεε titɔ iyi wa gba si bɔgo bata ngbo nɔ. Bii ì ce bεεbε, vεεu á jò bɔgo nɔ ku ga, vεεu ku nikā nɔ bɔgo nɔ ku beje. ³⁸ Amma à ya dasi vεε titɔu si bɔgo titɔ nɔ. ³⁹ Nɔ inε go kù wεe iyi á mɔ vεε nwo nɔ ku bi vεε titɔ má, domi á ni nwou í cea nɔ nɔ.

Jesu wa fɔ idei aɔi kusīmi

(Cɔ Matie 12:1-8; Maaku 2:23-28)

6 Si aɔi kusīmi go Jesu wa too kɔi ile go, nɔ mɔkɔε nɔ à wɔ amaaje iyi à gbē si ileu à nunu ijue si awɔ à waa nɔ. ² Nɔ Farisi go nɔ à bee nɔ à ni, na mii í jò ì waa ce mii iyi a kù nε kpāai ku ce si aɔi kusīmi. ³ Nɔ Jesu í bee nɔ í ni, i kù cio mii iyi Davidi í ce, nɔ do inε nɔ, si waati iyi ari wa kpa nɔ nɔ? ⁴ Í bɔ kpasēi Ilaaɔ nɔ í so pēε iyi à jilεa Ilaaɔ í je, nɔ do inε nɔ. Wee à ganji inε fei ku je pēεu bε bii kù je woo weei Ilaaɔ nɔ anɔ akā. ⁵ Nɔ Jesu í sɔ nɔ má í ni, amu Amai Amanε, amui n je inε ngboi aɔi kusīmi.

Inε iyi awɔ akāε í ku

(Cɔ Matie 12:9-14; Maaku 3:1-6)

⁶ Si aɔi kusīmi mmu go, Jesu í bɔ ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔkɔu nɔ í wasi ku cea inε nɔ cioi idei Ilaaɔ. Wee mɔkɔ go í wa bε, awɔ njeε í ku í gbε. ⁷ Woo kɔ inε nɔ si wooda do Farisi nɔ à kāsɔ Jesu iju, à waa cɔ mà á jò inεu ku ba iri si aɔi kusīmi. À waa cɔ domi à waa bi a ye taalei. ⁸ Amma Jesu í mà lasabu nɔ nɔ, nɔ iyi í sɔ mɔkɔ iyi awɔε í kuu í ni, dede i leekī si anini nɔ nɔ. Nɔ í dede í leekī. ⁹ Nɔ Jesu í ni, n wa n bee nɔ, si aɔi kusīmi, í sīa amanε ku ce jiida de mà laalɔ, ku faaba amanε de, mà ku kpa. ¹⁰ Nɔ iyi í cɔ anɔ fei í kaako nɔ, nɔ í sɔ mɔkɔu í ni, te awɔε. Iyi í te awɔu nɔ iyi í baa dee dee. ¹¹ Nɔ idɔ nɔ nɔ í kɔ, nɔ à waa busi nje bei aa cea Jesu.

Jesu í cica woo bε maatejei nɔ

(Cɔ Matie 10:1-4; Maaku 3:13-19)

¹² Waati bεεbε Jesu í koo í gū iri kuta go ku ce kutɔ. Nɔ idūu fei í wasi ku ce kutɔ. ¹³ Iyi iju í má í tɔkɔ mɔkɔε nɔ nɔ í cica amanε maatejei si inc nɔ nɔ, í sɔ nɔ woo bε nɔ. ¹⁴ Iri nɔ wee, Simɔkɔ iyi í sɔ Pīεε, do Anderεe ifɔε, do Zaaki do Zāa do Filipu do Baatelemi ¹⁵ do Matie do Tomaa do Zaaki amai Alifee, do Simɔkɔ inei igbei Zelbtu †, ¹⁶ do Zudasi amai Zaaki, do Zudasi Isikaricti iyi á na ku zambæu.

Didɔ do ijuukpā

(Cɔ Matie 4:23-25; 5:1-12)

¹⁷ Waati iyi Jesu í cica woo bε maatejei nɔ iyi í tã nɔ anɔ nɔ à kita wa à waa leekī si ile ku munga anu go. Tengi bei mɔkɔ nkɔε nɔ nɔ à wa do zamaa nla go. Inε

† *IGBEI ZELBTU inei igbei Zelbtu nɔ à waa jabu ku ba Zuifu nɔ a nε ara nɔ hai si awɔi inei Romu nɔ.*

ηου à naai hai ilei Zudee fei do Zeruzalemu ilu nlae, do hai Tii do Sidō, ilu ηa iyi à wa ikpa bi inyi dūdū. ¹⁸ À naa bi tēi ku ba a gbɔ idee nɔ a ba iri si bō nηa. Ine ηa iyi inei inɔkɔ ηa à sinda iri nηa à ba iri. ¹⁹ Nɔi ine ηau fei à waa de ku luu, domi gbugbā nla nla í ya fita siε nɔ ku jò aηa fei a ba iri.

²⁰ Nɔi Jesu í ɔ mɔɔe ηau í ni,

Ilu inɔ didō ηai inε ilu are ηa, domi inεi ì je inei bom-mai Ilaaō ηa.

²¹ Ilu inɔ didō ηai inε iyi ari wa kpa si nsei domi Ilaaō á jò i yo ηa.

Ilu inɔ didō ηai inε iyi ì waa kpata si nsei, domi aa na i nyaanyi ηa.

²² Inε ilu inɔ didō ηai bii inε ηa à cé ηe, nɔ à lele ηe hai inɔ nηa, nɔ à waa bu ηe, nɔ à waa sɔ ηe iri laalɔ na irii amu Amai Amanε. ²³ Ajɔ nηu, i jò inɔ nηe ku dō, i fo i dingaa do inɔ didō, domi riba iyi à jile nηe lelei Aō í la. Ine ηau be, beεbei mɔi bala nηa ηa à cea walii ηau wo.

²⁴ Amma inɔ kufɔi á je ti inε ilu fia ηa, domi ì ba inɔ nηe í tū tā ηa.

²⁵ Inɔ kufɔi á je ti inε iyi ì wa si ayo si nsei, domi ari á na ku kpa ηe.

Inɔ kufɔi á je ti inε iyi ì waa nyaanyi si nsei, domi aa na i kpata i maa cā kpokpo ηa.

²⁶ Inε ilu inɔ kufɔi ηai bii inε fei wa saabu ηe domi beεbei bala nηe ηa à cea walii ilu ibo ηau wo.

I bi mbεε nηe ηa

(Cɔ Matie 5:38-48; 7:12a)

²⁷ Amma inε iyi ì sotí ì waa gbɔ idem ηa, ñ wa n sō ηei, i ya bi mbεε nηe ηa, nɔ inε ηa iyi à cé ηe i ya ce nηa jiida ηa. ²⁸ I weea inε ηa iyi à waa ce ikpe ηe, nɔ i ya cea inε ηa iyi à waa ce nηe laalɔ kutɔ ηa. ²⁹ Bii inε gɔ í sambalae, toa kekele akāe má. Ine iyi í gba ibo kumbooe, maà ti i kɔ ku so danzigie má. ³⁰ Bii inε gɔ í tɔɔe mii gɔ, muaa. Bii inε gɔ í so mii ndεe gɔi, maà ti i beεe má. ³¹ Dimi iyi ì bi inε ηa a ce nηe, inε mɔ i ce nηa dimi nηu.

³² Bii inε ηa iyi à bi ηe aηa akāi inε mɔ ì bi ηa, saabu yoomai ì ne ηa. Baa woo ce laalɔ ηa taka nηa à ya bi kpaasi nηa ηa. ³³ Bii inε ηa iyi à waa ce nηe jiida, aηai inε mɔ ì waa sāa gbese, saabu yoomai ì ne ηa. Baa woo ce laalɔ ηa taka nηa à ya ce beεbe. ³⁴ Bii ì waa wēa inε ηa ngɔɔ na iyi í jò ì waa tamaa aa na a sā nηe, to, saabu yoomai ì ne ηa. Baa woo ce laalɔ ηa taka nηa à ya wēa nηe nɔ a sā. ³⁵ Amma i bi mbεε nηe ηa, i ce nηa jiida ηa, i ya wē nηa i maà ɔ kpāi ku sā ηa. Bii ì waa ce beεbe ηa, riba nηe á la nɔ aa je amai Ilaaō ηa, nηu iyi kù ne saa, domi nηu takae wa nyisi amanε gudulu ηa do amanε laalɔ ηa didō. ³⁶ I jò i ne araarei inε ηa bei Baa nηe mɔ í ne.

Maà kiiti kpaasie

(Cɔ Matie 7:1-5)

³⁷ Jesu í sō ηa má í ni, i maà ya kiiti inε ηa, nɔ Ilaaō mɔ kaa kiiti ηe. I maà ya ye taalei inε ηa nɔ Ilaaō mɔ

kaa ye taale nηe. I ya kpa idei kurarai nηe ηa nɔ Ilaaō mɔ á kpa idei kurarai inε mɔ. ³⁸ I ya mua nηe ηa nɔ Ilaaō mɔ á mu nηe. Si gūa nla nlaí á ce nηe amua. Á yagae ku kitigbae ku kō hee andεe, nɔ ku cuu nηe si bɔɔ. Ntɔ ntɔ gūa iyi ì wāaò kpaasi ηa, nηui Ilaaō mɔ á wā nηe do.

³⁹ Nɔ í kpa nηa mɔnda gɔ í ni, fεeju á yɔkɔ ku mua fεeju akpa? Bii fεeju ηa à waa mua nηe akpa aηa minji fei a kaa dasi isa? ⁴⁰ Woo kɔkɔ ice ci ya re inε ngboε. Amma inε fei, waati iyi í mà mii iyi inε ngboε í nyisie, nηu mɔ í ya yei bei inε ngbou.

⁴¹ Na mii í ce ì waa ye fɔfɔ keeke iyi í wa si ijui kpaasie nɔ i kù ye jīi ite iyi í wa si titεe. ⁴² Beirei aa ce i ni, kpaasi, jò n nyae fɔfɔ si ijuε, nɔ awɔ i kù waa ye jīi ite iyi í wa si titεe. Awɔ ilu muafitii, jò i tako i nya jīi ite iyi í wa si ijuεu titā ku ba i ye ilu sāa sāa, i bei i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui kpaasie.

À ya mà jīi hai si isoe

(Cɔ Matie 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ Nɔi Jesu í sō ηa má í ni, jīi jiida kaa so iso laalɔ. Beεbe mɔi jīi laalɔ kaa so iso jiida. ⁴⁴ Ntɔ ntɔ jīi fei hai si isoei à ya màa. A ci ya ka figi si agū, beεbe mɔi a ci ya ka rezēε si agū fūfū, mà irei. ⁴⁵ Amanε jiida í ya nya jiida wai hai si mii jiida iyi wa singa si idɔe. Amanε laalɔ mɔ í ya nya laalɔ wai hai si mii laalɔ iyi wa singa si idɔe, domi mii iyi wa kō si idɔi amanε, nηui gelee í ya fɔ.

Woo ma ile minji gɔ ηa

(Cɔ Matie 7:24-27)

⁴⁶ Nɔ Jesu í sō ηa má í ni, na mii í ce ì ya maa kpem Lafēε, Lafēε, nɔ i ci ya ceò ide iyi ñ sō ηe ice ηa. ⁴⁷ Ine iyi í naa bi tom fei nɔ wa gbɔ idem nɔ wa jirimae, an nyisi nηe inε iyi lafēε í jɔ. ⁴⁸ Í jɔ kɔkɔ gɔ iyi wa ma ile. Mɔkɔu í tu isa titā í jī hee í koo í kāsī kuta í bei í nyo icui ileu. Si anyie nɔi jīi í na í ɔ nɔ ido í kō wa nikā, wa cā ileu, amma kù yɔkɔ ku kekeε domi kumae í sīa. ⁴⁹ Amma inε iyi í gbɔ idem nɔ kù waa jirimae, í yei bei mɔkɔ gɔ iyi í ma ile nɔ kù nyo icue do kuta. Nɔi ido í na í kō í nikā wa cā ileu nɔ gba kō í cuku í lege fei.

Jesu í jò amaacei sooge inε ngbo gɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:5-13)

7 Iyi Jesu í sō ηa ideu fei í tā, nɔi í bɔ Kaperanumu. ² Wee inε ngboi sooge gɔ í wa be. Soogeu í ne amaaceε, nɔ í buui jiida jiida. Amaaceui wa ce bō hee wa bi ku ku. ³ Nɔi soogeu í gbɔ baui Jesu, nɔ í be inε ngboi Zuifu gɔ ηa bi tēε a koo a tɔɔe ku na ku faaba amaacei nηu. ⁴ Nɔi inε ηau à koo. Iyi à to bi Jesu, nɔi à tɔɔe suuru ntɔ ntɔ à ni mɔkɔu í to i sobie ⁵ domi í bi dimi nwa. Nηui í nɔ í ma nwa ile bii à ya ka ce kutɔɔɔ be.

⁶ Nɔ aηaò Jesu ηa à dasi kpāa à waa ne. Iyi à maai kpasēu nɔi soogeu í be kpaasie gɔ ηa a koo a sō a ni, Lafēε, soogeu nηe í ni i maà taabi araε, domi nηu kù to

i lo wa kpasēi n̄ju. ⁷ Na n̄ju i ce m̄m i ȳk̄k̄ i ȳi n̄ju k̄u to n̄ju ku naa bi t̄e do araē. Amma i ni i f̄o ide n̄ju ak̄a wa, amaacei n̄ju á ba iri. ⁸ N̄o i ni baa n̄ju takai n̄ju, idei in̄e ngboi n̄ju n̄jai n̄ju wa gb̄a, n̄o n̄ju m̄ i n̄e sooge n̄a i ȳi wa gb̄a. Bii n̄ju i s̄s̄ in̄e ak̄a n̄ju i ni ku b̄o ih̄s̄, i ya kooi. Bii n̄ju i n̄o i kpe in̄e ḡo n̄ja i ya naai. N̄o bii n̄ju i s̄s̄ amaacei n̄ju ḡo n̄ju i ni ku ce i ȳi ih̄ē i ya cooi.

⁹ Iyi Jesu i gb̄o ideu i bit̄i, n̄o i sinda i s̄s̄ zamaa i ȳi wa tooe u i ni, n̄ wa n̄ s̄s̄ n̄e, baa si in̄ci in̄e Izireli n̄a fei n̄ k̄u ȳe in̄e i ȳi i ȳk̄k̄ i dasim naane nla nla bei in̄e u ih̄ē. ¹⁰ Iyi Jesu i f̄o b̄e b̄e i t̄a n̄ci ama abe n̄au à nyi kpasē, n̄o à ba amaaceu i ba baani.

Jesu i j̄i amai jaaḥ ḡo i ȳi i ku

¹¹ Si anyiē n̄ci Jesu i b̄o ilu ḡo i ȳi à ya kpe Nayini. M̄w̄c̄e n̄a do zamaa nla ḡo wa tooe. ¹² Waati i ȳi i maai si gamboi bindii iluu, i ȳe à so ikui ama awaas̄u ḡo à waa b̄o ku suu. Ama awaas̄u n̄ju ak̄ai i ȳe i b̄i n̄o i ȳe u jaaḥi. In̄e in̄ci ilu nk̄p̄o nk̄p̄o wa too fitii abou. ¹³ Iyi Laf̄ēē i ȳe abou n̄ci araare i muu, n̄o i s̄s̄ i ni, maà k̄pata. ¹⁴ N̄ci i sek̄e si n̄a i lu k̄pakoi ikuu n̄o in̄e n̄a i ȳi à waa soou à leek̄i. N̄o Jesu i ni, aw̄c̄ awaas̄u, n̄ wa n̄ s̄s̄e, dede. ¹⁵ N̄o awaas̄u i ȳi i k̄u i dede i buba wa f̄o ide. N̄o Jesu i sindoa i ȳe. ¹⁶ N̄ci n̄jo i mu aḥa fei, n̄o à saabu Ilaaḥ à waa ni, walii ilu gbugb̄ai i naa si wa. N̄o à wa ni má, Ilaaḥ i naa bi in̄e n̄a ku ba ku sobi n̄a.

¹⁷ N̄ci ideu i fangaa si ilei Zudee do si il̄e k̄oe n̄a fei.

In̄e n̄a i ȳi Z̄āa woo dasi in̄ȳi i b̄e

(C̄o Matie 11:2-19)

¹⁸ N̄ci m̄w̄c̄o Z̄āa n̄a à koo à baa ile piis̄w̄c̄o b̄e à sisiaa mii n̄au b̄e fei. N̄o i kpe amane minji si in̄ci n̄ja, ¹⁹ i b̄e n̄a bi Laf̄ēē a b̄e e a ni, aw̄c̄ i j̄e in̄e i ȳi Ilaaḥ á na ku b̄e wau? Mà ka degbe in̄e mmu ḡo. ²⁰ Iyi à to wa bi Jesu, n̄ci à s̄s̄ à ni, Z̄āa woo dasi in̄ȳi i b̄e wa ka naa ka b̄e e ka ni, aw̄c̄ i j̄e in̄e i ȳi Ilaaḥ á na ku b̄e wau? Mà ka degbe in̄e mmu ḡo.

²¹ Wee si waati n̄ju bei, Jesu i j̄o b̄w̄c̄o nk̄p̄o do k̄w̄c̄o n̄a à waa ba iri, n̄o wa lele in̄e in̄ci in̄ci n̄a hai si in̄e ḡo n̄a, n̄o i j̄o f̄eju nk̄p̄o i ȳe ilu má. ²² N̄o i j̄e ama abe n̄au i ni, i koo i sisia Z̄āa mii i ȳe do i ȳi i gb̄o n̄a. F̄eju n̄a à waa ȳe ilu, woo sukute n̄a à waa n̄e dee dee, dinte n̄a à ba iri à j̄e in̄e kumá, dek̄i n̄a à waa gb̄o ide, iku n̄a à j̄i, n̄o à waa waazoa ilu are n̄a laabaau j̄iidau. ²³ Ilu in̄ci did̄i in̄e i ȳi kaa nyiò anyi si naane ku dasie na irim.

²⁴ Iyi ama abei Z̄āa n̄au à gb̄o bei Jesu i f̄o, n̄ci à sinda à n̄e. Waati i ȳi à waa n̄e, n̄ci Jesu i l̄si ku sisia zamaau ide i Z̄āa i ni, mii i b̄o ku c̄o gbabuau n̄a. F̄o f̄o i ȳi fufu wa yaya? Aawo. ²⁵ To, mii i b̄o ku c̄o n̄a. Mà m̄w̄c̄o i ȳi wa dasi jaaē j̄iidau? Aawo, in̄e n̄a i ȳi à waa dasi jaaē fia nk̄p̄o n̄o à wa si in̄ci amani nla nla, aḥai à ya wa kabai ilaalu n̄a. ²⁶ To, mii i b̄o ku c̄o n̄a. Mà waliii i b̄o ku c̄o n̄a. Oo, n̄to n̄to an̄ s̄s̄ n̄e, in̄e u b̄e i re baa walii. ²⁷ Z̄āai kuk̄o ide i Ilaaḥ wa f̄āa tengi bii i ni, Ilaaḥ i ni,

Wee, n̄ b̄e woo sisi idem wa si wajue i ȳi á teeseē k̄p̄āe.

²⁸ An̄ s̄s̄ n̄e, si in̄ci in̄e n̄a i ȳi inaabo n̄a à b̄i fei, k̄āma n̄ja k̄u w̄e i ȳi i re Z̄āa. Amma do n̄ju fei, baa in̄e i ȳi i kere i re si bommai Ilaaḥ i roo.

²⁹ N̄o Jesu i ni má, in̄e n̄a i ȳi à gb̄o ide i Z̄āa fei hee do woo gba fia i l̄empoo n̄a fei à j̄o Z̄āa i dasi n̄a in̄ȳi n̄o n̄ju b̄e wa nyisi i ȳi à mà i ȳi Ilaaḥ i j̄e dee dee. ³⁰ Amma Farisi n̄a do woo k̄o in̄e n̄a si wooda n̄a a k̄u j̄e Z̄āa ku dasi n̄a in̄ȳi. B̄e b̄e m̄ci à k̄osi mii i ȳi Ilaaḥ i dasi id̄o ku ce n̄ja.

³¹ N̄ci Jesu i ni, yooi an̄ w̄āò in̄e in̄e n̄e n̄au ih̄ē. Yooi à j̄o. ³² À j̄o amu n̄a i ȳi à waa buba bantuma, à s̄s̄ n̄e à waa ni, à f̄ā n̄e yee n̄o i k̄u jojo n̄a, n̄o à k̄ō n̄e irii iku n̄a n̄o i k̄u k̄pata n̄a. ³³ N̄o ni b̄e b̄e si na i ȳi i j̄o waati i ȳi Z̄āa woo dasi in̄ȳi i naa, i ya d̄i anu, ci ya m̄ v̄ēē, n̄o i ni i n̄e in̄e in̄ci in̄ci n̄a. ³⁴ N̄o i ȳi amu Amai Amane n̄o naa, n̄o ya n̄ j̄e n̄o n̄ maa n̄ m̄, n̄o i ni n̄a n̄o bi i j̄e n̄o n̄ j̄e woo m̄ at̄ē n̄o n̄ j̄e k̄pasii woo gba fia i l̄empoo n̄a do ilu dulum n̄a. ³⁵ Do n̄ju fei, à ȳe i ȳi bisii Ilaaḥ i j̄e dee dee na ice n̄a i ȳi wa ce.

Jesu wa j̄e kpasēi Farisi ḡo

³⁶ Farisi ḡo i kpe Jesu ku j̄e bi t̄e a j̄o n̄ju ḡo. N̄o Jesu i lo ilee i buba wa j̄e. ³⁷ Wee, abo à ta icu ḡo i wa si iluu b̄e. Iyi i gb̄o à ni Jesu wa j̄e kpasēi Farisiu, n̄ci i naaò tularē wa si ama caka ku s̄āa ḡo i ȳi à ce do abatii.

³⁸ Abou i naa i wai do anyii Jesu bi is̄e n̄a. Wa k̄pata n̄o cik̄ajue n̄a wa tontoo si is̄e hee i c̄w̄c̄o, n̄o wa gb̄ā do n̄to i irie n̄a, wa c̄w̄c̄w̄c̄e, i f̄ā siē tularē. ³⁹ Farisi i ȳi i kpe Jesu ku j̄e, i ȳi i ȳk̄k̄, n̄ci i f̄o si id̄e i ni, m̄w̄c̄o ih̄ē, bii waliii, á mà dimii inaabo i ȳi wa luu ih̄ē domi woo ta icui. ⁴⁰ N̄o Jesu i ni, Sim̄w̄c̄o, n̄ n̄e ide ḡo i ȳi an̄ s̄s̄e. N̄o i ni, f̄o, M̄eetu.

⁴¹ N̄ci Jesu i ni, m̄w̄c̄o ḡo i w̄e i ȳi amane minji wa mu gbeseē. In̄e ak̄a wa mu k̄pekele c̄w̄c̄o miu, in̄e ak̄a m̄o ci-ita. ⁴² N̄o wee a k̄u n̄e mii i ȳi aa s̄āaò, n̄o i cea aḥa minji fei suuru. To, si aḥa minjiu, yoo n̄jai á bi m̄w̄c̄o ku re. ⁴³ N̄o Sim̄w̄c̄o i j̄eaa i ni, n̄o tamaa in̄e i ȳi gbeseē i reui. N̄ci Jesu i s̄s̄ i ni, n̄to i f̄o.

⁴⁴ Iyi i ni b̄e b̄e i t̄a, n̄ci i sinda si inaabou n̄o i s̄s̄ Sim̄w̄c̄o i ni, i ȳe abou ih̄ē? Iyi n̄o wa kpasēē i k̄u muum in̄ȳi n̄ w̄ie kutem, amma abou ih̄ē i c̄o kutem do cik̄ajue n̄a, n̄o i gb̄ā do n̄to i irie n̄a. ⁴⁵ I k̄u cem f̄o do kuc̄w̄c̄w̄c̄o amma abou ih̄ē, hai waati i ȳi n̄o wa, k̄u j̄o kutem ku c̄w̄c̄w̄c̄o. ⁴⁶ N̄o i k̄u j̄osi irim ikpo, amma abou ih̄ē, i f̄āsi is̄em tularē. ⁴⁷ Na n̄ci i j̄o n̄o wa n̄ s̄s̄e kubi n̄lai abou ih̄ē wa nyisi i ȳi Ilaaḥ i k̄pa ide i dulum d̄eē, baa do i ȳi i k̄p̄o fei. Amma in̄e i ȳi à cea suuru keeke, kubie m̄o keekei. ⁴⁸ N̄ci i s̄s̄ abou i ni, à k̄pa ide i dulum d̄eē. ⁴⁹ In̄e n̄a i ȳi à waa j̄e aḥaò n̄au, à b̄e n̄e ide à waa ni, dimii amane yoomai ih̄ē i ȳi á ȳk̄k̄ ku k̄pa ide i dulum dii amane n̄a. ⁵⁰ N̄o Jesu i s̄s̄ abou i ni, naaneē i faabae. Koo n̄e do laakai ku s̄u.

Inaabo nga iyi à waa too Jesu

8 Si anyii n̄u, Jesu í dabii dabii si wangaa nga do si ilɛko nga, wa waazo wa sisi laabaau jiidai bom-mai Ilaaḏ. N̄o m̄k̄k̄ maateeki ngau à suu ² do inaabo nk̄p̄o ḡo nga. Si in̄o inaabo ngau, ḡo ḡo nga à waa ce b̄o wo, ḡo ḡo nga m̄o à n̄e in̄e in̄o in̄o nga wo, n̄o Jesu í j̄o aḅa fei à ba iri. Inaabo ngau wee. Maari iyi à ya kpe in̄e Madala, n̄ḡui Jesu í lelea in̄e in̄o in̄o m̄eje ngau, ³ do Zoana aboi Cuza, woo mu amanii ilaalu Herodu, do Suzani do inaabo nk̄p̄o ḡo nga ma. Abo ngau à waa sobi nga do amani n̄ḡa.

M̄ndai woo gb̄e

(C̄o Matie 13:1-9; Maaku 4:1-9)

⁴ Hai ilu fei in̄e nga à wasi ku naa bi Jesu. Si bei zamaa í t̄o t̄o n̄ḡi í kpa n̄ḡa m̄nda.

⁵ Si m̄ndau í ni, m̄k̄k̄ ḡo í fita wa f̄a dimi. Si bei wa f̄a dimiu, n̄ḡi ḡo ḡo nga à cuku si k̄p̄ā, n̄o in̄e nga à n̄e si n̄o yei nga à j̄k̄. ⁶ N̄o ḡo ḡo nga m̄o à cuku si ile iyi í n̄e kuta. Iyi í fita gbak̄ā, í gb̄ei, domi mandi k̄u wa si. ⁷ Ḡo ḡo nga m̄o à cuku si in̄o aḡū nga. N̄ḡi aḡū ngau do dimi jiidau à fita aj̄k̄, n̄ḡi aḡū ngau à dede à la à bii dimi jiidau. ⁸ Ḡo ḡo nga m̄o à cuku si ile jiidau, n̄o à fita à la à so iso c̄i c̄i.

Iyi Jesu í f̄o b̄e b̄e í t̄ā, n̄o í la hee lele í ni, in̄e iyi í n̄e it̄f̄ iyi á gb̄o ide, ku gb̄o.

Mii í j̄o Jesu í ya maa kpa m̄nda

(C̄o Matie 13:10-17; Maaku 4:10-12)

⁹ N̄o m̄k̄k̄e nga à beee yaasei m̄ndau. ¹⁰ N̄ḡi í je n̄ḡa í ni, in̄e Ilaaḏ í j̄o ì mà asiii bommae, amma in̄e nga iyi à gbe à waa s̄o n̄ḡi do m̄nda nga ku ba

Baa bii à waa c̄o a maà k̄k̄.

N̄o bii à waa gb̄o a kaa mà yaasee.

Yaasei m̄ndai woo gb̄e

(C̄o Matie 13:18-23; Maaku 4:13-20)

¹¹ Yaasei m̄ndau wee. Dimiu, idei Ilaaḏi. ¹² In̄e ḡo nga à yei bei k̄p̄ā tengi bii dimiu í cuku. An̄ḡi à gb̄o ideu, amma Seetam í naa í nyaa hai si id̄o n̄ḡa ku ba a maà dasi naane a ba faaba. ¹³ In̄e ḡo nga m̄o à yei bei ile kuta. An̄ḡi à gb̄o ideu n̄o à gb̄a do in̄o did̄o. Amma a k̄u j̄o k̄u ce ic̄ā si id̄o n̄ḡa. Naane ku dasi n̄ḡa í kpe keeke amma iyi wahala í naa, à nyiò anyi. ¹⁴ In̄e ḡo nga m̄o à yei bei in̄e iyi í n̄e aḡū ngau. An̄ḡi à gb̄o ideu, amma si bei à waa n̄e, in̄o ku f̄o do amani do did̄i andunya n̄ḡi à bii ideu à k̄p̄ā, n̄o iso n̄ḡa nga k̄u j̄ā. ¹⁵ In̄e ḡo nga m̄o à yei bei ile jiidau. An̄ḡi à gb̄o ideu n̄o à jil̄k̄ si id̄o jiidau hai n̄e muafiti, n̄o à waa temua hee wa so iso.

M̄ndai fitila

(C̄o Maaku 4:21-25)

¹⁶ N̄ḡi Jesu í s̄o nga ma í ni, in̄e ḡo ci ya ma fitila ku biie do caka, walak̄o ku dasi ab̄e daai. Amma à ya k̄c̄aei

lele ku ba in̄e nga iyi à waa lo wa fei a ye in̄e kumá.

¹⁷ Si b̄e b̄e mii iyi wa manji fei á boli, n̄o mii iyi à ce si asii fei á na ku fita gbugb̄ā.

¹⁸ Na n̄ḡu, i ce laakai nga do yaase bei ì waa gb̄o ide nga, domi in̄e iyi í n̄e, n̄ḡui à ya k̄c̄a si. In̄e m̄o iyi k̄u n̄e, andi iyi wa tamaa siu má à ya gbaai.

Iyei Jesu do if̄e nga

(C̄o Matie 12:46-50; Maaku 3:31-35)

¹⁹ Iyei Jesu do if̄e nga à naa bi t̄e, amma a k̄u ba a k̄u to sīe na zamaau. ²⁰ N̄o in̄e nga à s̄o à ni, iyei do if̄e nga à waa leek̄i waduude à waa bi ku ye. ²¹ Amma í je n̄ḡa í ni, in̄e nga iyi à waa gb̄o idei Ilaaḏ n̄o à waa jir-imāe, an̄ḡi à je iyem walak̄o if̄om nga.

Jesu í leek̄i fufu si tenku

(C̄o Matie 8:23-27; Maaku 4:35-41)

²² Aj̄o n̄ḡu ḡo Jesu í lo ak̄o in̄e n̄ḡu do m̄k̄k̄e nga, n̄o í s̄o nga í ni, ka kua tenkuu ka b̄o ice ikpa ih̄o. N̄o à n̄e.

²³ Si bei à waa n̄e, Jesu í s̄i n̄ḡo. N̄ḡi fufu nla ḡo í dede si tenkuu, n̄o in̄e wa k̄o ak̄o. À wa si mbirisi. ²⁴ N̄ḡi à sek̄e si Jesu à j̄ū à ni, M̄eetu, M̄eetu, à waa b̄o n̄e ku ce.

N̄ḡi Jesu í j̄i n̄o í la si fufuu do kuc̄ai in̄e. N̄o à d̄e à coko s̄m̄ s̄m̄. ²⁵ N̄o í bee m̄k̄k̄e nga í ni, hee iwoi naane iyi ì dasim í wa.

N̄o n̄ḡo í mu nga à biti, à bee n̄e à waa ni, dimii amane yoomai ih̄e, iyi wa ba fufu do in̄e ide ku f̄o n̄o à waa gb̄o idee.

Jesu í j̄o in̄e ḡo iyi í n̄e in̄e in̄o in̄o í ba iri

(C̄o Matie 8:28-34; Maaku 5:1-20)

²⁶ N̄o Jesu do m̄k̄k̄e ngau à to ice ikpa ih̄o, si ilei in̄e Zerazee nga iyi í wa do wajui ilei Galilee. ²⁷ N̄ḡi à fita hai in̄o ak̄o in̄e. Iyi à kita ile n̄ḡi Jesu í ye m̄k̄k̄e ḡo wa naa ku k̄o. M̄k̄k̄e in̄e ilu bei. Wee í bei í n̄e in̄e in̄o in̄o nga. Waati k̄ama fei à ya maa dede sisi. N̄ḡi in̄e nga à ya d̄ū do sesee n̄o à d̄i is̄e do is̄o ku ba a k̄k̄. Amma í ya da kud̄i ngau fei n̄o in̄e in̄o in̄o ngau à b̄o de hee si gbabua nga. Hai kukpe bas̄i í ya maa wee, ci ya buba k̄p̄as̄e. Bi ku si iku n̄ḡi í ya wa.

Iyi m̄k̄k̄e í ye Jesu n̄ḡi í koo í cuku si wajue í d̄o anu hee lele wa ni, mii í wa aninii awae, Jesu aw̄o Am̄ai Ilaaḏ. Ilaaḏ í re fei n̄o ñ wa n̄o k̄k̄e, maà wahalam. Wa d̄o b̄e bei si na iyi í j̄o Jesu í ni in̄e in̄o in̄o ngau a fita sie. ³⁰ N̄o Jesu í beee í ni, irei irie. N̄o í jeaa í ni, Zamaa. Í ni b̄e bei si na iyi í j̄o in̄e in̄o in̄o nk̄p̄o nk̄p̄o í n̄e. ³¹ N̄o in̄e in̄o in̄o ngau à waa k̄k̄ Jesu suuru n̄o n̄o ku maà dasi an̄ḡi si isa nla hai n̄e k̄k̄.

³² Wee, kuus̄k̄ gaa nla ḡo nga à wa be à waa je si iri kuta ḡo. N̄o in̄e in̄o in̄o ngau à k̄k̄ Jesu ku j̄o an̄ḡa a koo a mu kuus̄k̄ ngau ku ba an̄ḡa a maa wa be. N̄o í k̄k̄a n̄ḡa. ³³ N̄o in̄e in̄o in̄o ngau à fita hai si m̄k̄k̄e, à koo à mu kuus̄k̄ ngau. N̄o kuus̄k̄ gaa ngau à sei hai antai iri kutau à dasi tenku n̄o in̄e iyi í je nga.

³⁴ Nɔi woo degbe kuusɔɔ ɔau à ye mii iyi í ce, nɔ à sa à koo à waa sisi laabaau ideu si ilu nlau do si ilæko ɔa. ³⁵ Nɔ ine ɔa à fita à bɔ ku cɔ mii iyi í ceu. Iyi à to bi Jesu, ɔɔi à ye mɔkɔ iyi inei incɔko ɔa à fita sieu. Mɔkɔi baa si laakaé má, nɔ wa buba kɔkɔi Jesu í dasi jĩne ɔa. Nɔi njo í mu ɔa. ³⁶ Ine ɔa iyi ideu í ce iju ɔa à waa sisia ine ɔa bei inæu í ce í ba iri. ³⁷ Nɔi inei ilei Zerazee ɔa fei à tɔ Jesu suuru à ni ku ne hai be, domi njo í mu ɔa nɔ nɔ. Nɔ Jesu í lɔ akɔi inyiu wa bi ku ne. ³⁸ Nɔi mɔkɔ iyi inei incɔko ɔa à fita sieu wa tɔ Jesu ku jɔ nɔ ku tooé. Amma Jesu í ni ku sinda ku ³⁹ nyi ideé, koo sisi mii iyi Ilaaɔ í cea fei. Nɔ inæu í ne í koo í wasi ku sisi mii iyi Jesu í cea nɔ fei si iluu fei.

Ama inaabo Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu

(Cɔ Matie 9:18-26; Maaku 5:21-43)

⁴⁰ Iyi Jesu í baa hai ilei Zerazee nɔ zamaa í wasi ku coo fɔɔ, domi aɔa fei à waa degbeéi. ⁴¹ Nɔi ine ɔɔ í naa bi tæ. Lafæi à ya kpe Zairusi. Ine ngboi ile bii Zuifu ɔa à ya ce kutɔkɔi. Iyi í ye Jesu, ɔɔi í sɛebata si wajue nɔ í tɔɔe ku naa kpasæi nɔ. ⁴² Wa tɔ Jesu ku naa kpasæi si na iyi í jɔ ama inaabo akã lege legeé iyi í ne adɔ maateéji, wa bi ku ku. Nɔi Jesu wa koo.

Iyi wa koo, nɔ zamaa nla nla wa mantæ. ⁴³ Wee abo ɔɔ mɔ í wa be iyi wa ce bɔɔi awɔ ku mu hai adɔ maateéji. Nɔ í je fiaé fei bi lokotoro ɔa, nɔ kãma nɔa kù yɔkɔ kù faabaé. ⁴⁴ Nɔi í sekæe si Jesu do anyi í koo í lu itĩ ibɔe. Be gbakã bɔɔi í tã. ⁴⁵ Nɔ Jesu í bee í ni, yooi í lum. Nɔi aɔa fei à waa jã, ɔɔi Píæ í ni, Mætu, zamaau í kaakoé wa mantæ. ⁴⁶ Amma Jesu í ni, nɔ mà iyi ine ɔɔ í lum kam kam si na iyi í jɔ gbugbãm í ce ice. ⁴⁷ Iyi abou í ye iyi Jesu í mà iyi ine ɔɔ í luu, ɔɔi í koo í gule si wajue do kuyaya. Nɔ í fɔ si wajui zamaau mii iyi í ce í jɔ nɔ í lu Jesu, do bei nɔ í ba iri anu akã. ⁴⁸ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, abooyi, naanæi í faabaé, koo ne do laakai ku sũ.

⁴⁹ Si bei Jesu wa fɔ ideu ɔɔi ine ɔɔ í naa hai kpasæi Zairusi ine ngbou í sɔɔ í ni, ama inaaboéu kù wæ, mà bitandi Mætu má. ⁵⁰ Iyi Jesu í gbɔ ideu nɔ í sɔ Zairusi í ni, mà jɔ zigie ku da, awɔ de dasi naane, á ba iri.

⁵¹ Nɔi à dasi kpãa má à waa koo. Iyi í to kpasæ be, í ba wee, ine fei í wasi ku kpata à waa cã kpokpo na irii amau. Nɔ Jesu í ni, i mà kpata ɔa, kù ku, wa sĩ njooi. Nɔi à waa yaakoé domi à mà iyi í kui. Nɔi Jesu kù je ine ɔɔ ku lɔ kpasæu do nɔ aɔ bii kù je Píæ do Zãa do Zaa-ki do iyeð baai amau. ⁵⁴ Iyi í to bi ama inaabou ɔɔi í mu awɔe nɔ í fɔ ide hee lele í ni, ama mudæ, dede. ⁵⁵ Nɔ hundee í baa má, nɔ í dede tengi be gbakã. Nɔ Jesu í sɔ ɔa í ni a na amau ije. ⁵⁶ Nɔ nyaanzeé ɔa à biti nɔ nɔ, amma Jesu í sɔ ɔa í ni a mà sɔ ine ɔɔ mii iyi í ce.

Jesu í be mɔkɔ maateéji ɔa

(Cɔ Matie 10:5-15; Maaku 6:7-13)

9 Jesu í kpe mɔkɔ maateéjié ɔa í tɔkɔ ɔa í mu nɔa gbugbã do yiiko a leleð inei incɔko ɔa fei nɔ a jɔ bɔɔ ɔa a ba iri. ² Nɔi í be ɔa a koo a waazo idei bom-

mai Ilaaɔ nɔ a jɔ bɔɔ ɔa a ba iri. ³ Nɔ í sɔ ɔa í ni, i mà so nkãma si isæene nɔe, baa golo hee má je bɔɔ, wala ije, wala fia, nɔ i mà so baa ibɔ minjisia. ⁴ Kpasæ bii í sɔ ɔa, i ya wa be hee i koo i fita hai ilu be ɔa. ⁵ Ilu bii à kɔ ku gba ɔe, i fita hai ilu be ɔa nɔ i gbugbã nɔa irurui baata nɔe ɔa ku je nɔa sɛeda iyi kiitii Ilaaɔ á naa si ɔa. ⁶ Mɔkɔ ɔa à dede à dabii si ilæko ɔa, à waa sisið laabaau jiidau nɔ à wasi ku jɔ bɔɔ ɔa à waa ba iri bii fei.

Laakai Herodu í dede

(Cɔ Matie 14:1-12; Maaku 6:14-29)

⁷ Wee Herodu ilu ilæu, í gbɔ mii iyi Jesu wa ce fei, nɔ laakaie í dede. Kù mà baa bei á lasabu má si na iyi í jɔ ine ɔɔ ɔa à waa ni Zãai í jĩ hai si bale, ⁸ ine ɔɔ ɔa mɔ à ni Elii walii nlai í naa má, nɔ ine ɔɔ ɔa mɔ à ni ine akã waliii tako ɔaui í jĩ hai si bale má. ⁹ Nɔ Herodu í ni, nɔ jɔ à bu irii Zãa. Debei, ine ihæ iyi nɔ ya maa n gbɔ baaué iyi wa ce dimii mii ɔa be, yooi. Nɔi wa de ku yɔɔ.

Jesu í wò amane dubu miu (5.000)

(Cɔ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Zãa 6:1-14)

¹⁰ Nɔ mɔkɔ maateéji ɔa iyi Jesu í tako í be ɔa à baa bi tæ à waa sisiaa mii ɔa iyi aɔa à ce fei. Nɔ Jesu í gbã ɔa ikã í bɔɔ ɔa ikpa kɔkɔi ilu ɔɔ iyi à ya kpe Besaida.

¹¹ Nɔi ine ɔa à gbɔ ikpa bii à wa nɔ zamaa nkɔɔ ɔɔ í hãmæe ɔa be. Nɔ Jesu í gba ɔa wa sɔ ɔa idei bommai Ilaaɔ, nɔ í jɔ ine ɔa iyi a kù waa ne baani à ba iri.

¹² Iyi inunu wa lɔ ɔɔi woo be maateéji ɔa à sekæe sie à sɔɔ à ni, jɔ ine ɔa à ne incɔ ilu walakɔ ilæko ɔa à de bii aa sũ do mii iyi aa je, domi si gbaui à wa ihæ.

¹³ Nɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, ije taka nɔe i na ɔa ije a je mæe. Amma à ni, pæe iyi à ne kù re ara miu do cæe minji. Mà ì bi awa taka nwa kaa ra ije iyi ine fei á jei. ¹⁴ Wee si incɔ ine ɔa inemɔkɔ ɔa à to zakai amane dubu miu (5.000). Nɔi Jesu í sɔ mɔkɔe ɔa í ni, i jɔ a buba wua ikã ikã amane ciitaa ciitaa. ¹⁵ Nɔ à ce bæbe à jɔ aɔa fei à buba. ¹⁶ Nɔi Jesu í so pæe miu do cæe minjiu nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaɔ nɔ í bububue í na mɔkɔe ɔa a kpæa zamaau. ¹⁷ Nɔ aɔa fei à je à yo. Nɔ à ko iyi à je í gbeu, nɔ í kɔ kɔkɔ maateéji.

Píæ í ni Jesu í je ine iyi Ilaaɔ í cica

(Cɔ Matie 16:13-19; Maaku 8:27-29)

¹⁸ Aɔ nɔ ɔa Jesu do mɔkɔe ɔa à nya ara nɔa ikã nɔ wa ce kutɔkɔ. Nɔ í bee ɔa í ni, yooi ine ɔa à ya ni nɔ je.

¹⁹ Nɔ à jeaa à ni, ine ɔɔ ɔa à ya ni awɔu Zãa woo dasi inyii. Ine ɔɔ ɔa mɔ à ya ni awɔu Elii walii nlai takoui. Ine ɔɔ ɔa mɔ à ya ni awɔu ine akã waliii tako ɔaui í jĩ wa hai si bale. ²⁰ Nɔi í bee ɔa í ni, ije mɔ ni, yooi ì ni nɔ je ɔa. Nɔi Píæ í ni, awɔi ì je ine iyi Ilaaɔ í cica.

Jesu wa fɔ ideɪ ikue do kujjɛ
(Cɔ Matie 16:20-28; Maaku 8:30-9E1)

²¹ Nɔi Jesu í sɔ mɔɔ ɲau do kugaabu í ni a maà na a sɔ ine ɔɔ. ²² Í sɔ ɲa má í ni, amu Amai Amanɛ, kù nɛ bei á ce iyi n kù ye ijuukpã nɔ nɔ. Inɛ ngbo ɲa do ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa aa kɔsim a kpam, amma an jĩ hai si bale si aɔ mɛetasia. ²³ Nɔ í sɔ ɲa fei í ni, ine iyi wa bi ku toom, ku jò idɔɔɔɔ nɔ ku so jĩ ku gaauɛ ku toom wa. ²⁴ Nɔ ine iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do idɔɔɔɔ kaa baa. Amma ine iyi í ɲɔ kuwɛɛ na irim, lafɛi á baa do nɔ. ²⁵ Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii í ba amanii andunya fei, nɔ í kua kuwɛɛ. ²⁶ Nɔ í ni má, ine iyi wa ce anyɔi amu Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi idem, amu mɔ an ce anyɔi lafɛɛ waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi wa, an nyi wai do amboei Baam do amalekaɛ ɲa aɔ. ²⁷ Nɔ nɔ, ine ɲa iyi à wa ihɛ si nɛsi, ɔɔɔ ɲa ɲa aa ye bommai Ilaaɔ wa naa a bei a ku.

Arai Jesu í daana
(Cɔ Matie 17:1-8; Maaku 9:2-8)

²⁸ Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, iyi í ce zakai aɔ mɛɛjɔ ɲɔi í kpe Pɛɛ do Zãa do Zaaki à koo à gũ antai iri kuta nla ɔɔ ku ba ku ce kutɔɔ. ²⁹ Iyi wa ce kutɔɔ ɲɔi wajue í kpaasi dimi ikã, nɔ jaɛɛ í fũuta pai pai. ³⁰ Nɔi gbakã Moizi do Elii à faata wa do amboe à waa baa ide ku fɔ. À waa fɔ ideɪ ikue iyi á kú Zeruzalemu ku jò andunyau ihɛ. ³² Wee Pɛɛ do kpaasie ɲa à waa siiko nɔ nɔ, amma iyi iju ɲa í má à ye amboei Jesu nɔ à ye amanɛ minji ɲa iyi à waa leekí bi tɛɛ. ³³ Waati iyi ine ɲau à waa jò Jesu, Pɛɛ í sɔ í ni, Mɛɛtu, á sã ka maa wa ihɛ. Jò ka ce ilei aɔ mɛɛta, akã titɛɛ, akã mɔ ti Moizi, akã mɔ ti Elii. Í ni bɛɛbei si na iyi í jò kù mà mii iyi wa fɔ.

³⁴ Si bei wa fɔ ideu, bukɔɔ í naa í bii ɲa. Iyi mɔɔ ɲau à ye bukɔɔ wa bii ɲa ɲɔi njo í mu ɲa. ³⁵ Nɔ à gbɔ ide ku fɔ ɔɔ hai si bukɔɔ í ni, ine ihɛi í je Amam. Nɲui ñ ci-ca. I ya gbɔ ideɛ ɲa. ³⁶ Si anyii ide ku fɔ, Jesu ɲu akã à ye bɛ. Nɔi si waatiu bɛ mɔɔ ɲau a coko a kù sɔ ine kãma mii iyi à ye.

Jesu í faaba ama ɔɔ iyi í nɛ inei inɔɔkɔ
(Cɔ Matie 17:14-18; Maaku 9:14-27)

³⁷ Iju kumáɛ iyi à kita wa hai antai iri kutau, zamaa nla ɔɔ í naa í ko Jesu. ³⁸ Nɔi si inɔi zamaau mɔɔ ɔɔ í dɔ anu hee lele í ni, Mɛɛtu, cɔ ama inɛmɔɔ akã ihɛi ñ nɛ. Ñ wa n ɔɔɛ í faabaɛ ³⁹ domi inei inɔɔkɔ ɔɔ í ya dede síɛi. Nɔ waati iyi í dede fei, anu akã amau í ya dɔ anui. Nɔ inei inɔɔkɔ í ya gbugbãɛ jiiida, nɔ amau í ya maa ce antɔ foko ku maa mɛɛ araɛ, nɔ kufitaɛ í ya gaabu. ⁴⁰ Ñ ɔɔ mɔɔ ɲa a lelea, amma à mɔngɔ. ⁴¹ Nɔi Jesu í ni, ɲɛ ine laalɔ hai dasi naane ɲa, hee waati yoomai an wa inɔ ɲɛ. Mà hee waati yoomai an maa temuad ɲɛ. Nɔi í sɔ mɔɔ í ni, naad amaɛu wa ihɛ. ⁴² Nɔ wa naaɛ wa. Iyi í toɛ wa kɔkɔi Jesu ɲɔi inei inɔɔkɔ í kekeɛ

ile í gbugbãɛ jiiida. Amma Jesu í fɔ si inei inɔɔkɔ ide do gbugbã ɲɔi í fita nɔ amau í ba iri. Nɔ Jesu í sindoa baaɛ. ⁴³ Inɛ ɲa iyi à wa bɛ fei à biti do bei gbugbãi Ilaaɔ í la í to.

Jesu í nyi wa fɔ ideɪ ikue do kujjɛ má
(Cɔ Matie 17:22-23; Maaku 9:30-32)

Si bei ɲa fei à wɛɛɔ bitiu bɛɛɛ do mii iyi Jesu wa ce fei, ɲɔi Jesu í sɔ mɔɔɛ ɲa í ni, ⁴⁴ ɲɛ, i de ití í gbɔ ide iyi ñ wa n sɔ ɲɛ ihɛ sã sã ɲa. Aa mu amu Amai Amanɛ a daa ine ɲa si awɔ. ⁴⁵ Amma mɔɔɛ ɲau a kù gbɔ yaa-sei ideu, domi ideu kù má ɲa titã, ɲɲui í jò a kù gbɔ yaaseɛ. Nɔ weɛ à waa ce ɲɔi yaasei ideu ku bee Jesu má.

Yooi í je ine ngbo
(Cɔ Matie 18:1-5; Maaku 9:33-37)

⁴⁶ Aɔ ɲu ɔɔ mɔɔ ɲau à waa ce kakɔ ku ba a mà ine iyi í re si inɔ ɲa. ⁴⁷ Wee Jesu í mà lasabui idɔ ɲa, ɲɔi í so ama keeke ɔɔ í leekíɛ kɔkɔɛ, ⁴⁸ nɔ í sɔ ɲa í ni, ine iyi í gba amau ihɛ na irim, amu takam nii í gba. Inɛ mɔ iyi í nɔ í gbam, ine iyi í bɛm wai í gba. Inɛ iyi í kere í re si inɔ ɲɛ, ɲɲui í re ɲɛ fei.

Inɛ iyi kù je mbɛɛ ɲɛ ine ɲɛi
(Cɔ Maaku 9:38-40)

⁴⁹ Nɔi Zãa í ni, Mɛɛtu, à ye ine ɔɔ í ya maa lele inei in-ɔɔkɔ ɲa do irie, nɔ à ganjie, domi kù wa inɔ nwa, kù waa tooɛ. ⁵⁰ Nɔi Jesu í sɔ í ni, i maà ganjia ɲa, domi ine iyi kù je mbɛɛ ɲɛ, ine ɲɛi.

Inɛ ɲa à kɔ ku gba Jesu si ilui Samari ɔɔ

⁵¹ Wee waati í maai wa si bii Jesu á jò andunya ku nyi lele má, ɲɔi í dasi idɔ mam mam ɲu ku bɔ Zeruzalemu. ⁵² Nɔ í bɛ ine ɔɔ ɲa a cuaa ku ba a koo a ceaa sɔɔlɔi bi ku sũ. Nɔi ine ɲa iyi í bɛ ɲau à to ilui Samari ɔɔ, ⁵³ amma inei ilu bɛ ɲa a kù je ku gbaa si na iyi í jò Zeruzalemuui wa bɔ. ⁵⁴ Iyi Zaaki do Zãa à gbɔ bɛɛɛ, ɲɔi à beɛ à ni, Lafɛɛ, ñ bi ka jò ina ku kita si ɲa wa hai lele ku kpa ɲa? ⁵⁵ Amma Jesu í sinda í la si ɲa do gbugbã. [Í ni, i kù mà iyi ñ waa fɔ ɲa mɔm. ⁵⁶ Amu Amai Amanɛ n kù naa ku kpa amanɛ ɲa, bii kù je n faaba ɲa.]

Nɔ à bɔ ilu mmu ɔɔ má.

Inɛ ɲa iyi à bi Jesu ku too
(Cɔ Matie 8:19-22)

⁵⁷ Si bei à waa nɛ ɲɔi ine ɔɔ í naa í sɔ Jesu í ni, an tooɛ bii ñ waa bɔ fei. ⁵⁸ Nɔi Jesu í sɔ í ni, ɲa ɲa à nɛ kolo ɲa, nɔ baa yei ɲa mɔ à nɛ bi ku sũ. Amma amu Amai Amanɛ n kù nɛ bii an koo n sũ n sími. ⁵⁹ Nɔ í sɔ ine mmu ɔɔ í ni, toom wa. Amma inɛɛu í ni, jò n koo n si baam wa titã. ⁶⁰ Nɔi Jesu í sɔ í ni, jò iku ɲa a si iku ɲa ɲa, amma awɔ, koo sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ bii fei. ⁶¹ Nɔ ine ɔɔ í sɔ má í ni, an tooɛ Lafɛɛ, amma jò

n koo n ƙƙ inem ɗa sukudɗ titã. ⁶² Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, ine iyi í lesi awɔe si kaakoi ƙete nɔ í sinda í cɔ anyi, kù jɔð bommai Ilaaɗ.

Jesu í be amane kitað fɛewa

10 Si anyii nɗu, Lafɛe í cica amane kitað fɛewa mmu má, í be ɗa minji minji a cuaa si ilu ɗa fei do bii nɗu takae á ne ku bɔ fei. ² Nɔ í sɔ ɗa í ni, amajje iyi í to ku da í kɔɔ, amma woo da ɗau a kù kɔɔ. Na nɗu, i ƙƙ ilu ikou ku be ine ɗa iyi aa ce iceu wa. ³ I dasi kpãa ɗa, ñ wa n be ɗei bei ama angudã ɗa si inɔi mɛe-mu kugaabu ɗa. ⁴ I maà so taalili hee má je bɔɔɔ, walako baata, nɔ i maà ya leekí kpãa i maà ce ine go fɔɔ ɗa. ⁵ Kpasɛ bii ò lɔ ɗa i tako i sɔ ɗa ɗa í ni, Ilaaɗ ku mu nɗe laakai ku sũ. ⁶ Bii ilu laakai ku sũ go í wa be, laakai ku sũ nɗe á to sie. Bii kù wɛe mɔi á nyi wa si ɗei. ⁷ Kpasɛ bii à gba ɗeu, kpasɛ bei aa maa wa ɗa, sɔnda do inyi iyi à na ɗe fei i ya gba i je ɗa, domi ine kaa máa ce ice iyi kù waa je. I maà ya lɔ kpasɛ do kpasɛ ɗa. ⁸ Ilu iyi ò lɔ fei ɗa bii à gba ɗe, ije iyi à na ɗe i ya je ɗa. ⁹ I sɔ inei ilu ɗau i ni, bommai Ilaaɗ í maai si ɗe. Nɔ bɔɔ ɗa iyi à wa be i jò a ba iri ɗa. ¹⁰ Amma ilu bii ò lɔ nɔ a kù gba ɗe, i bɔ bantumai iluu nɔ i ni, ¹¹ wee à waa gbugbã nɗe hee do irùrù ilu nɗe iyi í wa si kute nwa. Do nɗu fei, i maà ɗa iyi bommai Ilaaɗ í maai wa. ¹² Nɔ Jesu í ni má, an sɔ ɗe iyi si ajɔi kiitiu, ijuukpãi inei Sodomu ɗa ilu nɗa takou, á tia do ti inei ilu ɗau.

Inei ilu ɗa iyi à kɔ ku dasi Jesu naane

(Cɔ Matie 11:20-24)

¹³ Nɔ Jesu í ni má, inɔ kufɔ nɗa nɗa á je tu ɗe, inɗe inei Ƙɔrazɛ ɗa. Inɗe mɔ inei Besaida ɗa inɔ kufɔ nɗa nɗa á je tu ɗe. Maamaake ɗa iyi à ce si ilu nɗe ɗau ihɛ, bii í je si ilui Tii do Sidɔɔ à coo wo, bii í wa inei ilu ɗau aa dɛ saaki a kpatað na irii dulum du ɗa nɔ a kpaasi idɔ hai ku kpe. ¹⁴ Na ɗɔi í jò ñ wa n sɔ ɗe iyi si ajɔi kiitiu ijuukpãi inei Tii do Sidɔɔ ɗa á tia tu ɗe. ¹⁵ Inɗe mɔ, inei Kaperanumu ɗa, ò waa tamaa ɗa aa so ɗe hee lelei? Aawo, aa ƙeƙe ɗei hee bi ku wai iku ɗa.

¹⁶ Nɔ í sɔ mɔɔe ɗa í ni, ine iyi í gbɔ ide nɗe, idem nii í gbɔ. Ine mɔ iyi í kɔsi ɗe, amui í kɔsi. Ine mɔ iyi í nɔ í kɔsim, ine iyi í bem wai í kɔsi.

Kubaai mɔɔ kitað fɛewa ɗau

¹⁷ Mɔɔ kitað fɛewa ɗa iyi Jesu í be ɗau à baa do inɔ didɗ nɔ à ni, Lafɛe, hee do inei inɔɔko ɗa fei à ya jirima wa na irieu. ¹⁸ Nɔ Jesu í sɔ ɗa í ni, ñ ye Seetam wa cuku wa hai lele bei kɔɔi ijɔ. ¹⁹ Nɔ nɔ ñ mu nɗe yiiko i tɛsɛð njo ɗa do cencee ɗa hee do gbugbã iyi Seetam mbɛu í ne fei, nɔ nkãma kaa yɔɔ ku mɛe ɗe. ²⁰ Do nɗu fei, i maà jò inɔ nɗe ku dɗ na iyi í jò inei inɔɔko ɗau à waa jirima ɗe, amma i jò inɔ nɗe ku dɗ si na iyi í jò à kɔ iri nɗe lelei Aɗ.

Inɔi Jesu í dɗ

(Cɔ Matie 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Si waati akãu, inɔi Jesu í dɗ jiida jiida do gbugbãi Hundei Ilaaɗ nɔ í ni, Baaba, awɔ iyi ò je Lafɛe lele do ile, ñ wa n saabue do iyi ò singaa ilu bisi do woo mà ɗa mii ɗau ihɛ nɔ ñ nyisi amu ɗa. Í sã Baaba, si na iyi í jò beɛbei ò bi.

²² Baam nii í daam mii fei si awɔ. Ine kãma kù mà amu Amau bii kù je Baau. Nɔ ine kãma kù mà Baau bii kù je amu Amau do ine ɗa iyi ñ bi n nyisi ɗa.

²³ Nɔi Jesu í sinda si mɔɔe ɗau í sɔ ɗa í ni, ilu inɔ didɗi ine iyi ijue wa ye mii iyi ò waa ye ɗa. ²⁴ Nɔ nɔ an sɔ ɗe, walii do amanlu nkɔ à bi aɗa a ye mii ɗa iyi ò waa ye ɗa, a kù nɔ a kù yɔɔ. À bi aɗa a gbɔ iyi ò waa gbɔ ɗa, a kù nɔ a kù gbɔɔ.

Mɔndai ine jiidai Samari go

²⁵ Ajɔ nɗu go woo kɔ ine ɗa si wooda go í dede ku cã idɔi Jesu nɔ í ni, Mɛetu, beirei an ce n bað kuwɛe hai tã.

²⁶ Nɔi Jesu í beɛe í ni, mii à kɔ si woodau. Ide mii ò ya cio si. ²⁷ Nɔi í je í ni, bi Aɗ Lafɛe do idɔe fei, do gbugbãe fei, do lasabue fei, nɔ i bi ine mmu ɗa bei ò bi arae.

²⁸ Nɔi Jesu í ni, ide iyi ò je í sã. Ce beɛbe, aa ba kuwɛe.

²⁹ Amma mɔɔu wa bi ku na arae nɔ, nɔ í beɛe í ni, yooi í je ine mmu. ³⁰ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, mɔɔ go í kita wa hai Zeruzalemu wa bɔ Zeriko, ɗɔi í koo í dasi awɔi ile ɗa. Ile ɗau à coo ile à cã, nɔ à ñe à jòɔ be wa kasãm. ³¹ Wee, woo weei Ilaaɗ go wa too kpãau wa. Iyi í ye mɔɔu, ɗɔi í gbe í lɔ. ³² Beɛbe mɔi ine go si dimii Levi í to inyau. Iyi í yɔɔ nɔ í gbe í lɔ. ³³ Amma inei Samari go mɔ wa bɔ ilu. Iyi í to be ɗɔi í ye mɔɔu nɔ araare í muu.

³⁴ Nɔ í sekɛe sie í jɔaa ikpo do atɛ vɛe si agbei kumɛe ɗau nɔ í dũu. Si anyie nɔ í lesie si gbankɛlei nɗu takae í bɔðe bi ku sɔi ine njoo ɗa nɔ í gbɔaa. ³⁵ Iju kumãe, nɔ í so fiari icei ajɔ minji, í na ine ngboi bi ku sɔi ine njoo ɗau, nɔ í ni, gbɔaa ineɛu ihɛ. Iyi ò je í lesi na irie, an sãae waati iyi an baa. ³⁶ Nɔi Jesu í ni, si amane mɛeta ɗau be, yoo nɗai ò tamaa í je kpaasii ine iyi í dasi awɔi ile ɗau. ³⁷ Nɔi ineɛu í ni, ine iyi í ce araareɛu. Nɔi Jesu í ni, debei, awɔ mɔ, koo ce beɛbe.

Jesu í bɔ bi Maata do Maari

³⁸ Ajɔ nɗu go Jesu do mɔɔe ɗau à waa ne nɔ à to ilu go. Wee inaabo go í wa ilu be, à ya kpoo Maata. Nɗui í gba ɗa si kpasɛe. ³⁹ Abou í ne ifɔe go iyi à ya kpe Maari. Ifɔu wa bubai kɔkɔi Lafɛe wa gbɔ idee. ⁴⁰ Amma Maata nɗu í wasi ku mante arae do caka ku teke. Nɔi í naa í ni, Lafɛe, kù je si ide kãma iyi ifɔm í jòɔm iceu amu akã? I kaa jò ku naa ku sobim? ⁴¹ Nɔi Lafɛe í jeaa í ni, Maata, Maata, ò waa mante arae ò waa weewea na mii nkɔ. ⁴² Amma bukaatai mii akãi amane í ne. Nɗui Maari nje í cica be, nɔ ine kãma kaa gbaa sie má.

Idei kutɔɔ

(Cɔ Matie 6:9-13; 7:7-11)

11 Ajo nɔɔ go Jesu wa ce kutɔɔ bii go. Iyi í tã ɔɔi mɔɔɔ akãe í ni, Lafɛe, ko wa si bei aa ka ya ce kutɔɔ, bei Zãa í ko mɔɔɔe ɔa si. ² Nɔɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ɔa i ya ni,

Baaba, jò inɛ fei ku mà iyi awɔi ì je inɛ kumá.

Naa je bommae.

³ Mu nwa ijei ajo fei nwa.

⁴ Kpa ideidulum du wa, domi awa mɔ à ya ka kpa ideidulum ku ya ce nwa.

Maà ti i jò ka dasi kulele.

⁵ Nɔ í sɔ ɔa má í ni, á yɔko ku je nsei inɛ go nɔe í ba inɛ njoo idũ laja. Bii kù ne ije iyi á naa, á bo bi kpaasie ku ni, wɛem pɛe meeta wa, ⁶ domi kpaasim go í naa bi tom hai ilu go. Nɔ wee, n kù ne ngɔgo iyi an naa.

⁷ Kpaasieu á yɔko ku jeaa hai inɔ ile ku ni, maà mantem, amu ñ sɔɔɔ tã, amu do amam ɔa fei à waa sũ. N kaa n yɔko n dede n nae pɛe. ⁸ Ñ wa n sɔ ɔa, baa bii kù bi ku dede ku náa si na iyi í jò í je kpaasie, á yɔko ku dede ku naa bukaatai mii iyi í bi fei si na iyi í jò wa mantem. ⁹ Na nɔɔ, ñ wa n sɔ ɔa, i ya tɔɔ ɔa, aa mu nɔe. I ya dede ɔa aa ba ɔa. I ya cã gambo ɔa, aa cɔ nɔe. ¹⁰ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi wa tɔɔ fei, Ilaaɔ á mua. Inɛ mɔ iyi wa dede, Ilaaɔ á jò ku ba. Inɛ mɔ iyi í ko wa cã gambo, Ilaaɔ á cãa. ¹¹ Yooi í wa si inɔ nɔe ihɛ iyi [bii amaɛ í tɔɔ pɛe á so kuta ku naa. Walako] bii í tɔɔ cɛe ku so njo ku naa. ¹² Walako bii í tɔɔ nɔe ajee á naa cencee? Aawo, kaa ce. ¹³ Inɛ iyi ì ya ce laalɔ ɔa ì mà mii jiida ku na ama nɔe ɔa, mà irei. To, Ilaaɔ Baa nɔe iyi í wa lele kaa ce ku re zaka beɛbe? Kaa so Hundee ku na inɛ ɔa iyi à waa tɔɔ?

Jesu í jea inɛ ɔa iyi à máa ide

(Cɔ Matie 12:22-30; Maaku 3:22-27)

¹⁴ Si anyii nɔɔ, à naa Jesu mɔɔɔ go wa. Mɔɔɔ í ne inɛi

inɔɔɔ go iyi í jò í dekĩ. Nɔ Jesu í lele inɛi inɔɔɔ. Iyi í fita ɔɔi mɔɔɔ í lsi ide ku fɔ, nɔ zamaa fei í biti. ¹⁵ Amma inɛ go ɔa à ni, inɛ ngboi inɛi inɔɔɔ ɔa iyi à ya kpe Beelizebui í mua Jesu gbugbã wa leleò inɛi inɔɔɔ ɔa.

¹⁶ Nɔ inɛ go ɔa mɔ à waa bi a cã idɔe a cɔ. Nɔ à sɔɔ à ni ku ce maamaake ku nyisi iyi yiikoe wa naai hai lele.

¹⁷ Si bei Jesu í mà lasabu ɔa ɔɔi í ni, bomma iyi inɛe ɔa à waa ja ɔa duusɔɔ, bommau á na ku kpaò bomma nɔ kpasɛe ɔa ku kuku. ¹⁸ Beɛbe mɔi bii Seetam wa ja do arae, beirei bommae á ce ku bo waju. Ñ ni beɛbe si na iyi í jò ì waa ni do gbugbã Beelizebui ñ wa n leleò inɛi inɔɔɔ ɔa. ¹⁹ Bii do gbugbã Beelizebui ñ wa n leleò inɛi inɔɔɔ ɔa, to, do gbugbã yooi mɔɔɔ nɔe ɔa mɔ à waa leleò ɔa. Na ɔɔi í ce ɔa taka ɔa aa nyisi iyi ì rara ɔa. ²⁰ Amma bii do gbugbã Ilaaɔ ñ wa n leleò inɛi inɔɔɔ ɔa, nɔɔ be wa nyisi iyi Ilaaɔ í sinti ku je bommae si anini nɔe.

²¹ Bii ilu gbugbã jiida go í ne jĩnei igũ nɔ wa degbe kpasɛe, amanie á wɛe si laakai. ²² Amma bii ilu

gbugbã go mɔ iyi í roo í naa í ko igũ, nɔe á ko jĩnei igũ iyi wa naaneui fei ko ku ce ikpɛi amaniu mɔ.

²³ Inɛ iyi kù je tom, mbeem nii. Inɛ iyi kù waa bam ku tɔɔɔ, wa fangaaɛi.

Kunyii inɛi inɔɔɔ wa má

(Cɔ Matie 12:43-45)

²⁴ Nɔi Jesu í kpa ɔa mɔndau ihɛ í ni, bii inɛi inɔɔɔ í fita si inɛ, í ya maa dabii si gbaa ɔa ku maa de bi ku sɔmi. Bii í kua, ɔɔi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii ñ fita wai. ²⁵ Waati iyi í nyi ko í ba inɛu í ye bei ile ngbe iyi à kpã à teeseɛ sãa sãa, ²⁶ á koo ku dede kpaasi laalɔ ɔa iyi à roo wa má bei ɔa meɛje, a na a lo si inɛu a maa wa be. Waati beɛbe kuwɛe takoi inɛu á tia baa ti ankãanyie má.

Inɔ didɔ ntɔ

²⁷ Waati iyi Jesu wa fɔ beɛbe, abo go í dɔ anu hai inɔ zamaa í ni, ilu inɔ didɔi inɛ iyi í so asɛe, nɔ ñ mɔmɔ amɔe. ²⁸ Nɔi Jesu í jeaa í ni, í tia i ni ilu inɔ didɔ ɔa inɛ ɔa iyi à waa gbo ideidulum, nɔ à waa ceò ice.

Inɛ ɔa à bi maamaake

(Cɔ Matie 12:38-42)

²⁹ Si bei zamaa wa kɔɔsi ɔɔi Jesu í ni, inɛi nsei ɔa inɛ laalɔ ɔa. À waa tɔɔ maamaake, amma maamaake go kù wɛe iyi aa nyisi ɔa, bii kù je ti faajii walii Zonasi. ³⁰ Si bei Zonasi í je nyinda bi inɛi Ninivu ɔa, beɛbe mɔi amu Amai Amane an je nyinda bi inɛi nsei ɔa. ³¹ Si ajo kiitiu inaaɔ ilaalu ilei Seba á dede si inɛi nsei ɔa ku ye taale ɔa, si na iyi í jò hai jĩjĩ í dede í naa ku gbo ideidulum Salomɔ ilaalu nlau. Nɔ wee nsei, amu iyi ñ wa n sɔ ɔe ideu ihɛ ñ re Salomɔ. ³² Si ajo kiitiu inɛi Ninivu ɔa aa dede si inɛi nsei ɔa a ye taale ɔa, si na iyi í jò à kpaasi idɔ ɔa na waazoi Zonasi. Nɔ wee nsei, amu iyi ñ wa n sɔ ɔe ideu ihɛ ñ re Zonasi.

Inya kumá ara

(Cɔ Matie 5:15; 6:22-23)

³³ Inɛ go ci ya má fitila ku singae, [walako ku biiɛ do caka,] amma à ya jilɔɔi bi ku lesi fitila ku ba inɛ ɔa iyi à waa lo wa a maa ye inya kumá. ³⁴ Ijuei í je fitilai arae. Bii ijue wa ne baani, arae fei í wa si inya kumá. Amma bii kù waa ne baani, arae mɔ fei í wa si ilu kukui. ³⁵ Na nɔɔ, ce laakai ku ba inya kumá iyi í wa si arae ku maà ce ilu kuku. ³⁶ Bii arae fei wa ne inya kumá, nɔ baa ikɔ akãe go kù wa si ilu kuku, fei ndee á maa mái bei waati iyi fitila í má sie inya.

Jesu í ye taalei Farisi ɔa do woo ko inɛ ɔa si wooda ɔa

(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

³⁷ Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, ɔɔi Farisi go í kpoo ku je kpasɛe. Nɔ í koo í buba kpasɛi Farisiu, ɔa à waa je. ³⁸ Nɔi Farisiu í ko í biti do iyi kù ko í bei wa je. ³⁹ Amma Lafɛe í sɔɔ í ni, inɛ Farisi ɔa, í ye ɔa bei inɛ ɔa iyi à

ya wíe anyii kɔɔfu do jɛɛ ɲa nɔ a jò inɔe riisi. Inɔ hai sɪa do takiii wa kɔ ɲɛ. ⁴⁰ Inɛ hai nɛ yaase ɲa, inɛ iyi í taka anyii ara, lafɛɛ si í ce inɔe mɔ? ⁴¹ Í sɪa i na ilu are ɲa mii iyi í wa si inɔ jɛɛ do kɔɔfu, nɔ mii fei á má ɲɛ.

⁴² Amma ijuukpãi á je tu ɲɛ, inɛ Farisi ɲa, si na iyi í jò ì ya na Ilaaɔ hee do zakaai aye ɲa fei. Do ɲɲu fei, i kù waa ce jiiida nɔ i kù waa nyisi kubii Ilaaɔ ɲa. Iyi bei í jɔ ì ya ce nɔ i maà gbeje iyi í gbe ɲa.

⁴³ Ijuukpãi á je tu ɲɛ, inɛ Farisi ɲa, si na iyi í jò si ile bi ku ce kutɔɔɔ ɲa kitãi inɛ ngbo ɲai ì ya bi ɲa, nɔ ì ya bi a ce ɲɛ fɔɔ do bæere nla nla si bantumã ɲa. ⁴⁴ Aa ye ijuukpã ɲa domi ì yei bei bale ɲa iyi inɛ gɔ kù waa ye. Si antai ɲai à waa nɛ a kù nɔ a kù mà †.

⁴⁵ ɲɔi woo kɔ inɛ ɲa si wooda gɔ í sɔɔ í ni, Mɛetu, bii ì waa fɔ bæebe, awa mɔi ì waa bu.

⁴⁶ ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, ijuukpãi á je tu ɲɛ, inɛ woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa mɔ, domi ì waa kãa inɛ ɲa aso ku gaabu ku so ɲa, nɔ inɛ taka ɲɛ i ci ya lesi baa amaawɔ ɲɛ. ⁴⁷ Aa ye ijuukpã ɲa, si na iyi í jò walii ɲa iyi bala ɲɛ ɲa à kpa wo, inɛ ì waa teese bale ɲa ɲa.

⁴⁸ Ì waa nyisi ɲa iyi ì jesi mii iyi bala ɲɛ ɲau à ce, si na iyi í jò aɲai à kpa walii ɲau, nɔ inɛ ì waa teese bale ɲa ɲa. ⁴⁹ ɲɔi í jò Ilaaɔ í fɔ si bisie í ni, an be walii ɲa do woo be ɲa si anini ɲa. Aa kpa inɛ gɔ ɲa nɔ a kpã inɛ gɔ ɲa mɔ iju. ⁵⁰ Na ɲɲu, ijuukpãi woo kpa walii ɲau fei hai sintei andunya si iri ɲɛi á je. ⁵¹ Inɛi aa ye ijuukpãi kukpai Abeli hee ku koo si do Zakari iyi à kpa si afei bi ku weeu do kpasɛi Ilaaɔ. Ntɔ ntɔ, ò wa n sɔ ɲɛ, ijuukpãi mii ɲau be fei si inɛi nsei ɲau ihɛi á baa ku je si.

⁵² Ijuukpãi á je tu ɲɛ, inɛ woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau, domi i kù bi ntɔi idei Ilaaɔ ku mà ɲa, nɔ inɛ ɲa iyi à bi ku màe inɛi ì waa ganji ɲa.

⁵³ Iyi Jesu í fɔ bæebe í tã ɲɔi í fita hai be. ɲɔi idɔi woo kɔ inɛ ɲa si wooda do Farisi ɲau í kɔ nɔ à wasi ku mantɛɛ do ide ku bee si gãmei ide nkɔ, ⁵⁴ à waa leaò taai ide ku ba a muu si ide gɔ.

I ce laakaii ara ɲɛ ɲa do ilu muafiti ɲa

(Cɔ Matie 10:26-27)

12 Waati iyi Jesu wa fɔ bæebe zamaa í tɔɔɔ dubu nkɔ nkɔ hee à waa tɛɛɛ ɲɛ. ɲɔi Jesu í sɔ mɔɔɛ ɲa si wajui zamaa í ni, i ce laakaii ara ɲɛ ɲa do lefee Farisi ɲa iyi í je muafiti. ² Ngɔɔgɔ kù wɛɛ iyi wa manji iyi kaa fita gbugbãa, nɔ asii kãma kù wɛɛ iyi a kaa na a mà. ³ ɲɔi í ce ide iyi ì fɔ si ilu kuku fei ɲa aa na a gbɔɔ si inya kumá, gundu iyi ì nɔ ì nya inɔ ile ɲa aa cã kɛɛɛɛɛ si antai ile lele ɲa.

Inɛ iyi í jò ì ce njo

(Cɔ Matie 10:28-31)

⁴ Inɛ iyi ì je kpaasim ɲa, inɛi ò wa n sɔ, i maà ce njo inɛ ɲa iyi aa kpa ara ɲɛ, nɔ si anyii ɲɲu a kaa yɔɔ a ce ngɔɔgɔ má. ⁵ An sɔ ɲɛ inɛ iyi í jɔ ì ya ce njoɛ ɲa. I ce

† SI ANTAI ɲAI à waa nɛ a kù mà Bi Zuifu ɲa, bale ku nɛ si taale nla nla domi bii ì nɛ si bale í ye bei ì so riisi mbe.

njo inɛ iyi í nɛ yiiko ku kpa inɛ nɔ ku dasie si ina iyi ci ya ku má. Ntɔ ntɔ ò wa n sɔ ɲɛ, lafɛɛi í jɔ ì ce njoɛ ɲa.

⁶ A ci ya ta ama yei ara miu súu minji ba. Do ɲɲu fei, Ilaaɔ ci ya gbeje baa akã ɲa. ⁷ Inɛ mɔ, hee do ntɔi iri ɲɛ ɲa fei Ilaaɔ í mà jia ɲa. Na ɲɲu, i maà ce njo inɛ ngɔɔgɔ, domi bæere ɲɛ í re yei hee bii ijɪ.

Inɛ iyi í gba Jesu walako í kɔsim

(Cɔ Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Ò wa n sɔ ɲɛi, inɛ iyi í fɔ si wajui amane ɲa í ni ɲɲu í gbam, amu mɔ Amai Amanɛ an gba lafɛɛ si wajui amalekai Ilaaɔ ɲa. ⁹ Amma inɛ iyi í kɔsim si wajui amane ɲa, amu mɔ an kɔsi lafɛɛ si wajui amalekai Ilaaɔ ɲa.

¹⁰ Inɛ iyi wa fɔ laalɔi amu Amai Amanɛ, Ilaaɔ á yɔɔ ku kpa idei dulum dɛɛ. Amma inɛ iyi wa fɔ laalɔi Hundi Ilaaɔ kaa ba a kpa idei dulum ndɛɛ pai.

¹¹ Bii à bɔò ɲɛ ile bii à ya ce kutɔɔɔ ɲa ku ba inɛ ngbo ɲa do ilu yiiko ɲa a kiiti ɲɛ, i maà ti i ce njo do bei aa ce i kɔò ara ɲɛ do ide iyi aa fɔ ɲa. ¹² I maà ce njo ɲa domi waati bæebe Hundi Ilaaɔi á sɔ ɲɛ iyi í jɔ ì fɔ ɲa.

Mɔndai ilu fia hai nɛ yaase

¹³ Si inɔ zamaa ɲɔi inɛ gɔ í sɔ Jesu í ni, Mɛetu, sɔ igbãm ku jò ka kpɛ tubu nwa. ¹⁴ ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, mɔkɔɔyi, yooi í cem woo kiiti ɲɛ wala woo kpɛ tubu ɲɛ. ¹⁵ Nɔ í sɔ ɲa í ni, i ya ce laakai ɲa ntɔ ntɔ do kɔɔɛ fei, domi amani amane si í je icui kuwɛɛɛ, baa bii beirei amaniu í la í to.

¹⁶ Nɔ í kpa ɲa mɔnda gɔ í ni, ikoi mɔkɔ ilu fia gɔ í ce ije jiiida jiiida. ¹⁷ ɲɔi mɔkɔ í lasabu í ni, beirei an ce. Wee n kù nɛ bii an dasi ijeu. ¹⁸ ɲɔi í ni, ò mà bei an ce. An lɛge akam ɲau, nɔ n ma mmue ɲa iyi à la à re. Nɔ n kosi bileem fei be do ijɛm ɲa iyi à gbe. ¹⁹ Nɔ n fɔ si idɔm n ni, ò nɛ amani nla nla iyi ò wa n singa ti adɔ nkɔ nkɔ. An sɪmii nɔ n maa n je n maa n mɔ nɔ n maa n wɛɛò inɔ didɔ. ²⁰ Amma Ilaaɔ í sɔɔ í ni, awɔu nnyei, idũuyi mɔm aa nya hundɛɛ. Sɔɔlui mii ɲa iyi ì ceu be, ti yooi á je.

²¹ ɲɔi Jesu í ni, bæebe mɔi á je bi inɛ iyi wa koo arae amani nɔ bi Ilaaɔ kù nɛ nkãma.

Dasi Ilaaɔ naane

(Cɔ Matie 6:24-34)

²² Iyi Jesu í fɔ bæebe í tã ɲɔi í sɔ mɔɔɛ ɲa í ni, na ɲɔi í jò ò wa n sɔ ɲɛ ò ni, i maà ya maa weewea do mii iyi aa je i maa wɛɛò ɲa, walako do jɪne iyi aa dasi ɲa. ²³ Kuwɛɛi amane í re ije, ara mɔ í re jɪne. ²⁴ I ce laakai kungbã ɲa í cɔ. A kù waa gbɛ hee a da ngɔɔgɔ, a kù nɔ a kù nɛ suu. Ilaaɔ í nɔ wa wo ɲa. Bæere ɲɛ kù re yei ɲa hee bii í jɪ? ²⁵ Yooi si inɔ ɲɛ na kuweewea á yɔɔ ku kɔkɔ kusɔ adɔɛ baa keeke. ²⁶ To, bii i kaa yɔɔ i ce mii keekeu be ɲa, na mii í ce ì waa weewea do iyi í gbe ɲa. ²⁷ I cɔ bei wua ɲa à ya da koko mɛɛ. A kù waa ce ice a ci ya nɔ a wɔ acɔ. Do ɲɲu fei, ò wa n sɔ ɲɛi, baa

Salomɔɔ ilaalu nlau, do amboe nla nlae fei kù nɛ jīne iyi boodaɛ í to kokoi jīi n̄au bɛ baa akã. ²⁸ Fɔfɔ í wɛɛi nnyi do kusīaɛ amma ala aa dasiɛ ina. To, bii Ilaaɔ í mua fɔfɔ n̄a iyi aa na a dasi ina booda ku sīa bɛɛbɛ, kaa yɔkɔ ku mu n̄ɛ n̄yau ku re fɔfɔ n̄au bɛ de. I kù yɛ naane n̄ɛi kù la? ²⁹ I maà ya dɛ mii iyi aa jɛ n̄a walako mii iyi aa mɔ i maà weeweàd̄ n̄a. ³⁰ Hai mà idei Ilaaɔ n̄ai à ya maa kpataa mii n̄au bɛ fei, amma Baa n̄ɛi i mà iyi ì nɛ bukaatai mii n̄au bɛ fei n̄a. ³¹ Na n̄ɛu, i hanya i dɛ bei aa ce i jò bommai Ilaaɔ ku bɔ waju titã n̄a. Iyi í gbe bei fei Ilaaɔi á kɔɔ n̄ɛ si.

Amanii lele
(Cɔ Matie 6:19-21)

³² Nɔ Jesu wa ba mɔɔɛ n̄au ide ku fɔ má í ni, iɛ gaa keekem, i maà ti i ce n̄jo n̄a, domi á d̄ɔa Baa n̄ɛi si ku jò i jɛ amaalu n̄a si andunya titãɛ. ³³ I ta mii iyi ì nɛ n̄a nɔ i mua ilu are n̄a fia. I cea ara n̄ɛ taalili iyi kaa gbo ikpa lele si bii aa dasi amani n̄ɛi iyi kaa tã. Tengi bɛ ile kaa to si, nɔ tūtū n̄a mɔ a kaa bejɛɛ. ³⁴ Ntɔ ntɔ, bii amani n̄ɛi í wa, bei laakai n̄ɛ mɔ í ya wa.

Woo ce ice n̄a iyi à waa cɔ kpãa

³⁵ I ce sɔɔlu i d̄i kpaka nɔ i jò fitila n̄ɛ ku maa má n̄a. ³⁶ I jò i yɛ bei inɛ n̄a iyi à waa degbe kubaai lafɛɛ n̄a wa hai bi ku ce abɔd̄, ku ba bii í to wa í cã gambo gbakã a cīaa. ³⁷ Woo ce ice ilu inc did̄ n̄ai, inɛ n̄a iyi lafɛɛ á na ku ba à cɔ kpãa à waa degbe ku toɛ wa. Ntɔ ntɔ n wa n s̄ɔ n̄ɛ, n̄ɛu takae á d̄i gbankili nɔ ku jò a buba nɔ ku na ku kpɛ n̄a ije. ³⁸ Ilu inc did̄ n̄ai bii í baa í na í ba n̄a si bɛɛbɛ, baa bii í to wa lajai, wala kuko sintei ajɛɛ. ³⁹ I jò i mà s̄aa s̄aa n̄a iyi bii ilu kpasɛ í mà waati iyi ile á lɔ wa, á dede ku wɔ njoo, kaa jò ile ku lɛgɛ gamboɛ. ⁴⁰ In̄ɛ mɔ, i ce sɔɔlu n̄a domi amu Amanɛ, an naai si waati iyi i kù waa lasabu n̄a.

Amaace jiida do amaace laalɔ
(Cɔ Matie 24:45-51)

⁴¹ N̄ɔi Piɛɛ í ni, Lafɛɛ, awai ì kpaa mɔndau ihɛ? Mà inɛ fei. ⁴² N̄ɔi Lafɛɛ í jɛ í ni, yooi í jɛ amaace ilu naane iyi í nɛ laakai. Lafɛɛi í jɛ inɛ iyi ilu kpasɛ gɔ í kpe nɔ í so amaace kpaasiɛ n̄a í daa si awɔ ku maa cɔ n̄a ku na n̄a ije si bei í jɔ. ⁴³ Inc did̄i á jɛ ti amaaceu bii lafɛɛɛ í bàa í na í baa wa ce bɛɛbɛ. ⁴⁴ Ntɔ ntɔ, lafɛɛu á daa amaaceu mii ndɛɛ fei si awɔ. ⁴⁵ Amma bii í jɛ amaace laalɔi, á lasabui ku ni, lafɛɛm kaa baa n̄ya má, nɔ ku dede ku maa cã inaabo do inɛmɔkɔ woo ce ice n̄a iyi à gbeu, nɔ ku maa jɛ ku maa mɔ atɛ ku maa kpaa. ⁴⁶ Bɛɛbei lafɛɛu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpãaɛ, do si waati iyi kù waa tamaa, nɔ á kpãa iju jiida jiida bei à ya cea amaace laalɔ n̄a.

⁴⁷ Woo ce ice iyi í mà mii iyi lafɛɛɛ í bi, nɔ kù coo, goloɛ á la. ⁴⁸ Amma inɛ iyi kù mà, nɔ í ce kookoosu iyi í jɔ a cãa, goloɛ kaa la. Inɛ iyi à na mii nkɔɔ, aa beɛ mii

nkɔɔ. Inɛ mɔ iyi à daa mii nkɔɔ si awɔ, n̄ɛu aa bee ku re.

Jesu í naaò n̄ɛ ku fɛɛɛ wa
(Cɔ Matie 10:34-36)

⁴⁹ Nɔ Jesu í s̄ɔ n̄a má í ni, inai ì naa ku fã si andunya, nɔ ì bei ì bi ku jɛ í jo tã. ⁵⁰ Nɔ inyi ku dasi gɔ í wɛɛ kù nɛ bei á ce iyi n kù coo. Inyi ku dasi n̄ɛu í jɛ wahala iyi an yɛ n bei n ku. Nɔ laakaim kaa jɛ akã í gbe hee bii í ce. ⁵¹ Ì tamaa bei laakai ku s̄ui ì naa n̄ɛ wa si andunya n̄a? Aawo, ì wa n s̄ɔ n̄ɛi, n̄ɛ ku fɛɛɛi ì naaò wa. ⁵² Ntɔ ntɔ, hai nsei bii amanɛ miu í wa kpasɛ akã aa kpɛ ikã ikã. Tɔɔsi akã kaa wɛɛ n̄ɛ, amanɛ mɛeta n̄au a kaa gbɔ si n̄ɛ do inɛ minji n̄au. ⁵³ Baa do ama a kaa gbɔ si n̄ɛ. Iye do ama inaaboɛ a kaa gbɔ si n̄ɛ. Anau do abou a kaa gbɔ si n̄ɛ.

Nyindai waati ku mà
(Cɔ Matie 16:2-3)

⁵⁴ N̄ɔi í s̄ɔ zamaaú má í ni, bii ì yɛ kudūi ij̄ wa dede hai nunui alɛ n̄a ì ya fɔ n̄ai gbakã i ni, ij̄ á naa. Bɛɛbɛ mɔi í ya nɔ ku ce. ⁵⁵ Bii ì nɔ ì yɛ fufu wa ce wa hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu n̄a, ì ya ni, inya gbãa á ce. Nɔ bɛɛbɛ mɔi í ya nɔ ku ce †. ⁵⁶ In̄ɛ ilu muafiti n̄a, ì mà yaa-sei nyindai lele do ile n̄a. Bɛirei í ce i kù mà yaa-sei waatiu ihɛ n̄a.

Taale ku teese
(Cɔ Matie 5:25-26)

⁵⁷ Bɛirei í ce i ci ya lasabu si ara n̄ɛi mà iyi í jɛ dee dee n̄a. ⁵⁸ Bii inɛ gɔ wa bɔdɛ bi ku ce kiiti na idei gbese gɔ, ce kookai hai kpãa awɔ do lafɛɛ i gbɔ si n̄ɛ n̄a ku ba ku maà dasiɛ si awɔ woo kiiti. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, woo kiitiu á dasiɛ si awɔ woo degbe piis̄ɔɔ, nɔ woo degbe piis̄ɔɔ mɔ ku dasiɛ ile piis̄ɔɔ. ⁵⁹ Ì wa n s̄ɔ n̄ɛi, bii à dasiɛ piis̄ɔɔ, bii i kù s̄a gbeseɛ fei, i kaa fita. Baa tanga kaa gaizia si.

Bii i kù kpaasi idɔ aa ku

13 Waati bɛɛbɛ, inɛ gɔ n̄a iyi à wa bɛ à waa sisia Jesu mii iyi í ba inɛi Galilee gɔ n̄a, inɛ n̄a iyi Pilati í jò à kpa nɔ n̄ɛ n̄a í yɔgɛɛ do n̄ɛi mɛɛmu n̄a iyi à waa ceaò Ilaaɔ kuwɛɛ. ² Amma Jesu í s̄ɔ n̄a í ni, in̄ɛ ì waa tamaa dulum dii inɛi Galilee n̄au bɛ í re ti inɛi Galilee n̄a iyi à gbei? Ì waa tamaa dulum du n̄ai í jò à kpa n̄a bɛɛbɛ n̄a? ³ Aawo. Bɛɛbɛ mɔi ì wa n s̄ɔ n̄ɛ, in̄ɛ taka n̄ɛ, bii i kù sinda idɔ n̄a, in̄ɛ fei aa kui bei aɛa mɔ. ⁴ Ì waa ye gigii amanɛ maatū do mɛeta n̄a iyi ile ku gbokai Siloe í cuku í bata í kpau n̄a? Debei, ì waa tamaa kurara n̄ai í re ti inɛi Zeruzalemu n̄a iyi à gbe fei n̄a? ⁵ Aawo, ì wa n s̄ɔ n̄ɛi, in̄ɛ taka n̄ɛ, bii i kù kpaasi idɔ n̄a, in̄ɛ fei aa kui bei aɛa mɔ.

† Si ilei Izireli, hai do ikpa nunui alei ij̄ í ya naa, domi do ikpa bei tenku nlau í wa. Bɛɛbɛ mɔi inya gbãa í ya naai hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu.

Mɔndai jii iyi ci ya so

⁶ Nɔi í kpa nɔa mɔndau ihɛ má í ni, mɔkɔ gɔ í lo jii ndii figi si kaaɛ. Waati iyi jii nɔu í la nɔi mɔkɔu í bo isoe ku ka, nɔ kù ba. ⁷ Nɔi í sɔ woo ce iceɛ í ni, adɔ mɛeta wai ihɛ bebei iyi bii ñ naa isoi jii nɔu ihɛ ku ka n ci ya n ba. Daa i nɔkɔ. Na mii í ce á maa gba nwa inya ngbe. ⁸ Nɔi woo ce iceu í sɔw í ni, lafɛɛ, jɔn adɔwɔi titã ka cɔ. An tu fitie n kaakoe, nɔ n daa si taasi. ⁹ Á yɔkɔ ku je adɔ gɔ á so. Bii kù so i bei i daa.

Jesu í jò abo gɔ í ba iri si ajɔi kusími

¹⁰ Si ajɔi kusími gɔ, Jesu wa kɔ inɛ nɔa si cɔi ideɛ Ilaaɔ ile gɔ bii Zuifu nɔa à ya ce kutɔkɔ. ¹¹ Wee abo gɔ mɔ í wa be iyi inɛi inɔkɔ í jò í ce bɔɔ bei zakai adɔ maatũ do mɛeta. Í ya maa batei, ci ya yɔkɔ ku tɛ araɛ baa keeke. ¹² Iyi Jesu í kɔ nɔi í kpoo í ni, abooyi, í ba iri mbe. ¹³ Nɔ í le sie awɔ. Nɔi gbakã í tɛ araɛ nɔ í lɔsi Ilaaɔ ku saabu. ¹⁴ Amma idɔi inɛ ngboi ile bii à ya ce kutɔkɔu í kɔ si na iyi í jò Jesu í jò inɛ gɔ í ba iri si ajɔi kusími, nɔ í sɔ zamaau í ni, ajɔ mɛefai í weɛ iyi aa yɔkɔ i ce ice nɔa. I naa wa waati beɛbe ku ba i ba iri nɔa, ku maà ti ku je si ajɔi kusími. ¹⁵ Nɔi Lafɛɛ í jeaa í ni, inɛ ilu muafiti nɔi, inɛ fei i ci ya fũ ketɛ nɔe nɔa do gbankele nɔe nɔa a koo a mɔ inyi si ajɔi kusími? ¹⁶ Abou ihɛ mɔ dimii Aburahamanui. Nɔ wee Seetam wa dũu hai zakai adɔ maatũ do mɛeta. Kù sɔa a fũu si ajɔi kusími? ¹⁷ Waati iyi wa fɔ ideu be, anyɔ wa mu mbeɛɛ nɔa fei, nɔ zamaau í weɛ do inɔ didɔ na maamaake nɔa iyi wa ce fei.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cɔ Matie 13:31-32; Maaku 4:31-32)

¹⁸ Nɔi Jesu í ni má, mii bommai Ilaaɔ í jɔ. Mii an wãa do. ¹⁹ Í yei bei ngboi mutaadi iyi inɛ gɔ í so í gbɛ si ilɛɛ. Nɔ í fita í ce jii hee yei nɔa à ya maa ce antɛ si amaawɔɛ nɔa.

Mɔndai lefee

(Cɔ Matie 13:33)

²⁰ Nɔi í ni má, mii an nyi n wãð bommai Ilaaɔ má. ²¹ Bommai Ilaaɔ í yei bei lefee iyi abo gɔ í so í dasi iya-fũi pɛɛ gũa mɛeta nɔ fei ndɛɛ í dede í kpante.

Andɛ iyi kù cĩ

(Cɔ Matie 7:13-14, 21-23)

²² Jesu wa too si ilu nla nɔa do ilɛɛko nɔa wa kɔ inɛ nɔa si cɔi ideɛ Ilaaɔ wa neð ikpa Zeruzalemu. ²³ Si isɛnɛu nɔi inɛ gɔ í naa bi tɛɛ nɔ í beɛɛ í ni, Lafɛɛ, inɛ nɔa iyi aa ba faaba a kaa kpɔ? Nɔi í je í ni, ²⁴ i ce kookaai i lo do andɛ iyi kù cĩu nɔa. Ñ wa n sɔ nɔe, inɛ nkpɔi á maa de kpãa iyi aa lɔð a kaa nɔ a yɔkɔ.

²⁵ Waati iyi amu ilu kpasɛ ñ dede ñ cĩmbo koofau inɛ aa wa waduude, i maa cã gambo nɔa i maa ni, Lafɛɛ, cĩ nwa. Nɔ an je nɔe n ni, n kù mà hai bii ñ naa nɔa.

²⁶ Waati beɛbeɛ aa ni nɔa, à je à mɔ si wajue, ñ nɔ ñ kɔ wa

si cɔi ideɛ Ilaaɔ si bantumai ilu nwa nɔa. ²⁷ Nɔ an sɔ nɔe n ni, n kù mà hai bii ñ naa nɔa. I fa ara nɔe hai bi tom, inɛ fei woo ce laalɔ nɔa. ²⁸ Ajɔ wa naa iyi aa ye Aburhamu do Izaaki do Zakɔbu do walii nɔa fei si andunya titɔi Ilaaɔ nɔ inɛ i ba wee à nɔe nɔe waduude. Tengi bei aa so awɔ i le si iri i kpata nɔa. ²⁹ Nɔ inɛ gɔ nɔa aa naa hai nunui daakɔ do hai nunui alɛ do hai nunu gaa cingaa minjiu nɔa aa buba a je si andunya titɔi Ilaaɔ. ³⁰ Waati beɛbeɛ inɛi anyi gɔ nɔa aa na a je woo cua nɔa, woo cua gɔ nɔa mɔ a na a je inɛi anyi nɔa.

Jesu í kpata na Zeruzalemu

(Cɔ Matie 23:37-39)

³¹ Waati nɔu, Farisi gɔ nɔa à naa à sɔ Jesu à ni, koo, fita hai ihɛ domi Herodu wa bi ku kpaɛi. ³² Nɔi í je nɔa í ni, i koo i sɔ Herodu, ilu bisi laalɔu be i ni, wee, nnyi do ala ñ wa n lele inɛi inɔkɔ nɔa nɔ n jò inɛ nɔa à waa ba iri, nɔ si ajɔ mɛetasia an koo n tambɔ icɛm. ³³ Amma kù ne bei an ce iyi n kù ce isɛnɛm nnyi do ala do ala akã, domi a kaa kpa walii kãma bii gɔ bii kù je Zeruzalemu.

³⁴ Inɛ inɛi Zeruzalemu nɔa, inɛ iyi ñ ya kpa walii nɔa, nɔ i ta ama abei Ilaaɔ nɔa mɔ kuta i kpa nɔa nɔa, ise feloi ñ ya n bi n tɔkɔ nɔe si abem bei ajɛɛ í ya tɔkɔ amaɛ nɔa si ikpaɛ, amma i kù je nɔa. ³⁵ Wee nsei Ilaaɔ á fũ nɔe kpasɛ nɔe si awɔ. Amma an sɔ nɔe, hai nsei i kaa yem má nɔa í gbe hee ajɔ iyi aa ni nɔa, Ilaaɔ ku weea inɛ iyi wa naa do irii Lafɛɛ.

Jesu í jò bɔɔ gɔ í ba iri

14 Si ajɔi kusími gɔ Jesu í bo ku je kpasɛi inɛ ngboi Farisi gɔ nɔa. Wee inɛ gɔ nɔa mɔ à wa be, à waa cɔkɔ do laakai. ² Mɔkɔ gɔ í wa be, wa leekĩ wajui Jesu. Mɔkɔu wa ce bɔɔi ara ku wu. ³ Nɔi Jesu í bee woo kɔ inɛ nɔa si wooda do Farisi nɔa í ni, wooda í weɛ a jò inɛ gɔ ku ba iri si ajɔi kusími? Mà kù weɛ. ⁴ Nɔi à coko. Nɔ í le si awɔɛ si bɔɔu í jò inɛu í ba iri nɔ í ni ku ne. ⁵ Nɔ í bee nɔa í ni, yoo nɔe, bii amaɛ walakɔ bii ketɛɛ í dasi loɔ, kaa nyaa gbakã baa bii ajɔi kusímii. ⁶ Nɔi a kù yɔkɔ a kù jeaa ideu.

Tengi bii í jɔ i buba bii à kpeɛ ku je

⁷ Iyi Jesu í ce laakai í ye inɛ nɔa iyi à kpe ku je nɔa à wasi ku cica kitãi waju nɔa iyi à ne beɛɛ nɔa nɔ í sɔ nɔa í ni, ⁸ bii à kpeɛ bi ku ce abɔdɔ, maà buba si kitãi waju ilu beɛɛ nɔa. Á yɔkɔ ku je à kpe inɛ gɔ iyi í ree do beɛɛ. ⁹ Nɔ inɛ iyi í kpe inɛ feiu á na ku ni, dede i mua mɔkɔu ihɛ kitãu be. Waati beɛbeɛ aa dede do anyɔ i koo i buba si kitãi anyi ihɔ. ¹⁰ Amma bii à kpeɛ ku je, koo buba si kitãi anyi ku ba bii inɛ iyi í kpeɛu í to wa ku ni, baakɔm, dede i naa wa waju. Waati beɛbeɛ aa je ilu beɛɛ nla si wajui inɛ nɔa iyi inɛð nɔa ñ waa buba nɔa fei. ¹¹ Nɔ nɔ inɛ iyi í so araɛ lele à ya kayeɛi. Inɛ mɔ iyi í kaye araɛ à ya soo lelei.

¹² Nɔ Jesu í sɔ́ ine iyi í kpoo ku jɛu mɔ́ í ni, bii ì waa kpe ine ɲa ku jɛ walakɔ́ jingau, maà ti i kpe kpaasie ɲa, walakɔ́ igbãe do ifɔe ɲa, walakɔ́ nyaanzee ɲa, walakɔ́ kpaasi ilu fiaɛ ɲa, ku ba aɲa mɔ́ a maà kpee a sã gbese. ¹³ Amma bii ì waa kpe ine ɲa ku jɛ, kpe ilu are ɲa, do wæge ɲa, do ilu kute akã ɲa do fæju ɲa. ¹⁴ Bii ì ce bæbe aa jɛ ilu inɔ́ didɔ́ si na iyi í jò ine nɲu ɲau a kaa ba ngɔɔ iyi aa sãed gbese. Ilaaɔ́ á sãe gbese si waati iyi ine dee dee ɲa aa jĩ hai si bale.

Mɔ́ndai ije nla
(Cɔ́ Matie 22:1-10)

¹⁵ Iyi à gbɔ́ ideu, ɲɔ́ ine akã́ ine ɲa iyi aɲaò ɲa à waa jɛu í sɔ́ Jesu í ni, debei ilu inɔ́ didɔ́ ine iyi á jɛ si andunya titɔ́ Ilaaɔ́. ¹⁶ Nɔ́ Jesu í kpa ɲa mɔ́nda í ni, mɔ́kɔ́ gɔ́ í ce ije nla nla nɔ́ í kpe ine nkɔ́. ¹⁷ Iyi awaatii kujɛu í to ɲɔ́ í bɛ woo ce iceɛ koo sɔ́ ine ɲa iyi í kpeu ku ni, i naa wa ɲa, domi sɔ́nda fei í jĩ ta tã. ¹⁸ Amma aɲa fei à lɔ́si gaafara ku tɔ́. Ine sinteu í ni, ñ ra iko, tilasi, í gbe n koo n kɔ́. Ñ wa n tɔ́ɛ ku ceem suuru. ¹⁹ Ine mmu mɔ́ í ni, ñ ra ketɛ ku logoo ɲai kɔ́ miu, nɔ́ ñ wa n bi n dĩ ɲa n ceò ice n cɔ́. Ñ wa n tɔ́ɛ ku ceem suuru. ²⁰ Nɔ́ ine mmu gɔ́ mɔ́ í ni má, nsei ñ so abo. Na ɲɔ́ í jò n kaa n ba n naa.

²¹ Nɔ́ woo ce iceu í sinda í koo í sɔ́ lafɛɛ gaafara iyi ine ɲau fei à tɔ́. Nɔ́ idɔ́ lafɛɛu í kɔ́, nɔ́ í sɔ́ woo ce iceɛu í ni, koo i bɔ́ si bantuma ɲa nsei nsei do si kpãai inɔ́ iluu, kpeem ilu are ɲa wa do wæge ɲa do fæju ɲa do ilu kute akã ɲa. ²² Nɔ́ woo ce iceu í koo. Iyi í baa nɔ́ í ni, lafɛɛ, iyi ì dasim nɔ́ ñ coo tã. Wee inya í gbe má. ²³ Nɔ́ lafɛɛu í sɔ́ má í ni, bɔ́ si kpãai ilæeko ɲa do kpãai iko ɲa, jò ine ɲa a lɔ́ wa baa do tilasi, kpasẽm de ku kɔ́. ²⁴ Ntɔ́ ntɔ́, an sɔ́ ɲɛ, ine ɲa iyi ñ tako ñ kpeu baa ine akã ɲa kaa tie ijeu ihẽ má.

Mii amanɛ á ce ku bei ku jɛ mɔ́kɔ́ Jesu
(Cɔ́ Matie 10:37-38)

²⁵ Aɔ́ ɲɲu gɔ́ Jesu wa ɲɛ nɔ́ zamaa nla nla gɔ́ wa tooɛ. Nɔ́ Jesu í sinda í sɔ́ ɲa í ni, ²⁶ ine iyi í naa bi tom nɔ́ kù cé baaɛ do iyee do aboɛ do amaɛ ɲa do igbãe ɲa do ifɔe ɲa do wecĩe ɲa do kuwæi ɲu takæ kaa yɔ́kɔ́ kù jɛ mɔ́kɔ́m †. ²⁷ Ine iyi kù jesi ɲu ku so jĩi ku gaauɛ ku toom do wa kaa yɔ́kɔ́ ku jɛ mɔ́kɔ́m.

²⁸ Bii ine gɔ́ ɲɲɛ í bi ku ma ile á buba ku ce dooa titã ku cɔ́ mà fiaɛ ɲu á to ku kpaò iriɛ. ²⁹ Bii kù jɛ bæbe, nɔ́ í ce icui ileu, í bei í na í mɔ́ngɔ́ ku maɛ, ine ɲa iyi à yɔ́kɔ́ fei aa nyaanyie, ³⁰ a ni, mɔ́kɔ́ ihẽ í sinti ku ma nɔ́ wee í mɔ́ngɔ́ kù kpa iriɛ.

³¹ Bæbe mɔ́i ilaalu ɲa mɔ́ à ya ce a bei a bɔ́ igũ. Bii ilaalu gɔ́ í ɲɛ sooge dubu mæwa, nɔ́ í ye ilaalu mmu gɔ́ wa naa sie igũ do sooge dubu kɔ́nfia, á dedei gbakã ku ce igũ? Aawo, á bubai titã ku lasabu ku cɔ́ mà ɲu á yɔ́kɔ́ ku kãmiaɛ. ³² Bii í ye ɲu kaa nɔ́, á bɛ ine ɲai bi

† nɔ́ kù cé baaɛ Tengi ihẽ Jesu wa nyisi iyi í sãa ku bi ɲu ku re ine ɲa iyi à gbe fei nɔ́ ka maà jò ine gɔ́ ku ganji wa si kpãai naane ku dasi. Kù jɛ í ni ka cé baa nwa ɲa nɔ́ ntɔ́.

ilaalu iyi ihɔ́u hai waati iyi kù to wa titã ku ba aɲaò a gbɔ́si ɲɛ nɔ́ laakai ku sũ ku wa anini ɲa.

³³ Na ɲɔ́ í ce awɔ́ iyi í kù jò mii iyi ì ɲɛ fei, i kaa yɔ́kɔ́ í jɛ mɔ́kɔ́m.

Imu iyi í ku
(Cɔ́ Matie 5:13; Maaku 9:50)

³⁴ Nɔ́ Jesu í ni má, imu mii nceɛi, amma bii didɔ́i imu í ku, mii aa dasi a jò ku dɔ́ má. ³⁵ Kaa ce bukaata kãma má nɔ́ baa bii ikoi kaa ce taasi. Á ya dikãei waduude. Ine iyi í ɲɛ itĩ iyi á gbɔ́ò ide, ku gbɔ́.

Mɔ́ndai angudã iyi í nyc à tasieu
(Cɔ́ Matie 18:12-14)

15 Woo gba fiaɛ lɛmpoo ɲa do ine laalɔ́ ɲa fei à naa bi Jesu ku ba a gbɔ́ ideɛ. ² Nɔ́ Farisi do woo kɔ́ ine ɲa si wooda ɲa à lɔ́si ku gbagba à waa ni, mɔ́kɔ́u wa gba ine laalɔ́ ɲa nɔ́ aɲaò ɲa à tɔ́tɔ́ à waa jɛ.

³ Nɔ́ Jesu í kpa ɲa mɔ́nda gɔ́ í ni, ⁴ Bii ine gɔ́ ɲɲɛ í ne angudã cĩo iyi wa degbe si gbabua nɔ́ akã í nyc sie, lafɛɛ á jò cineò fæwa do mæesã iyi í gbeu si gbabua bei koo dede akã iyi í nycu wa hee koo yɔ́kɔ́, mà irei. ⁵ Hai í nɔ́ í yɔ́kɔ́ gbakã á muu ku le sie kɔ́ngɔ́ wai do inɔ́ didɔ́. ⁶ Bii í baa kpasẽ á kpe kpaasie ɲa do ine ɲa iyi à waa má kɔ́kɔ́e ku sɔ́ ɲa ku ni, i bam inɔ́ didɔ́ ku kpẽ, domi angudãm iyi í nycu ñ yɔ́kɔ́ wa. ⁷ Nɔ́ Jesu í ni, bæbe mɔ́i ñ wa n sɔ́ ɲɛ, inɔ́ didɔ́i inei lele ɲa á la na ilu dulum akã iyi í kpaasi idɔ́ ku re ine dee dee cĩo fakã kù wa si iyi a kù ɲɛ bukaatai idɔ́ ku kpaasi.

Fia iyi í nycu à yɔ́kɔ́ má

⁸ Nɔ́ Jesu í kpa ɲa mɔ́nda mmue má í ni, bii inaabo gɔ́ í ɲɛ kpekele mæwa nɔ́ akãɛ í nyc, á má fitilai nɔ́ ku kpã ileu ku dedeɛ do laakai hee koo yɔ́kɔ́. ⁹ Bii í yɔ́kɔ́ á kpe kpaasie ɲa do ine ɲa iyi à waa má kɔ́kɔ́e nɔ́ ku ni, I bam inɔ́ didɔ́ ku kpẽ, domi fiam iyi í nycu ñ yɔ́kɔ́. ¹⁰ Bæbe mɔ́i ñ wa n sɔ́ ɲɛ, amalekai Ilaaɔ́ ɲa à ya weò inɔ́ didɔ́ na ilu dulum akã iyi í kpaasi idɔ́.

Ama iyi í nycu à yɔ́kɔ́ má

¹¹ Jesu í ni má, mɔ́kɔ́ gɔ́ í ɲɛ ama inemɔ́kɔ́ minji. ¹² Nɔ́ ifɔ́u í sɔ́ baau í ni, baam, kpẽ amaniu nɔ́ i nam iyi í jɛ titom. Nɔ́ baau í ce ɲa ikpẽi amanieu. ¹³ Iyi í ce aɔ́ minji, ifɔ́u í ta mii iyi í ɲɛ fei nɔ́ í so fiaɛ í ɲɛò hee ile jĩjĩ gɔ́. Bei í koo í ce kuwæɛ si daa laalɔ́ í kpaò irii amanieu fei. ¹⁴ Waati iyi í jɛ fei ndæɛ í kpa iriɛ, ari nla gɔ́ í bei í naa si ileu nɔ́ í lɔ́ si are. ¹⁵ Nɔ́ í bɔ́ bi inei ile bɛ gɔ́ nɔ́ lafɛɛ í koo í dasie icei kusɔ́ ɲa ku degbe. ¹⁶ Tengi bei í bi ku wo araɛ do ijei kusɔ́ ɲau amma ine kãma kù muua. ¹⁷ Iyi laakaɛ í na í baa nɔ́ í ni, ama icei baam ɲa fei à ɲɛ ije wa kɔ́ ɲai, nɔ́ amu wee ñ wa n ku do ari ihẽ. ¹⁸ An dede n nyi bi baam n sɔ́ n ni, baam, ñ ce dulum bi Ilaaɔ́ do bi tæ. ¹⁹ Na ɲu, n kù to a kpem amaɛ

má. Ceem bei amaacee. ²⁰ Nɔi í dede wa nyi ikpa bi baaeu.

Hai waati iyi wa jĩ, nɔi baae í hɔ́nnɛɛ nɔ araare fei í muu. Í sei í koo í yaa do inc didɔ́ nɔ í coo fɔɔ do kubi. ²¹ Nɔi amau í ni, baaba, ñ ce dulum bi Ilaaɔ́ do bi tɛɛ. Na nɔu, n ku tò a kpem amaɛ má. ²² Amma baaeu í sɔ́ woo ce icee ña í ni, i naaò ibɔ kumboo wa ñya ñya iyi í sɔ́a, i daa si ña. Nɔ i naa leleawɔ do baata ku dasi. ²³ I naaò kete kombo saasaabɔ iyi í la í reu be wa, nɔ i kpaɛ ña. Ka je ka ce jingau do inc didɔ́, ²⁴ domi amam iyi í ye bei í ku wo, í baa si andunya má. Í nɔy wo nɔ à yɔɔ má. Nɔi à wa si inc didɔ́.

²⁵ Wee waati beɛbe igbãu í wa iko. Iyi wa baa í maai kpasɛ́ wa nɔi wa gbɔ anui gãgã nɔ ine ña à waa jojo. ²⁶ Nɔi í kpe woo ce ice gɔ í beee í ni, mii í ce. ²⁷ Nɔi woo ce iceu í sɔ́ɔ í ni, ifɔɛi í baa, nɔ baa nɔe í kpa kete saasaabɔ iyi í ne ikpo si na iyi í jò í yɔɔ baani. ²⁸ Nɔi igbãu í damɔɔ í kɔ ku lɔ kpasɛ́. Nɔi baau í fita wa í naa ku lelee. ²⁹ Amma í sɔ́ baau í ni, cɔ hai adɔ́ nkɔ nkɔ iyi ñ wa n ceɛ ice wa. Nɔ n kù donda ideɛ kãma, nɔ baa ama iwo i kù muum n ceò jingau do inc didɔ́ amu do kpaasim ña. ³⁰ Amma iyi amaɛ í baa, nɔu iyi í koo í je amanie do inaabo sakara ña, nɔ na iriei ñ kpa kete saasaabɔu ihɛ́. ³¹ Nɔi baau í ni, awɔ amam nii, awaɛi à weɛ do ajɔ fei, nɔ mii iyi ñ ne fei í je tɛɛ. ³² Amma í sɔ́a ka je jingau do inc didɔ́ nla nla si na iyi í jò ifɔɛu ihɛ́ í ye bei í kui wo nɔ í baa si andunya má. Í nɔy wo nɔ à yɔɔ má.

Amaace ilu bisi

16 Nɔi Jesu í sɔ́ mɔɔɔɛ ña í ni, mɔɔɔ ilu fia gɔi í weɛ. Mɔɔɔ í ne amaace gɔ nɔ í so amanii kpasɛ́e fei í daa si awɔ. Iyi í ce ajɔ minji nɔi ine ña à koo à kɔɔmɔɔ amaaceu bi lafɛ́e à ni, wa beje amanieu fei. ² Nɔi lafɛ́e í kpoo í beee í ni, irei ñ wa n gbɔ ine ña à wasi ku sɔ irie da. I kaa yɔɔ i je amaacem má. Koo so tiai icee wa si bii ñ ya ce dooai fiam, i naa i nyisim. ³ Nɔi amaaceu wa bee araɛ ide wa ni, beirei an ce, si bei lafɛ́em wa nyam hai si icei kpasɛ́e. Wee n kù ne gbugbã iyi an yɔɔ n logooò, nɔ wee anyɔ kaa jò n bara. ⁴ Ñ mà bei an ce ku ba ine ña a gbam si kpasɛ́ ña waati iyi aa nyam hai si icem. ⁵ Nɔi í kpe ilu gbesei lafɛ́e ñau fei. Nɔ aña fei à koo bi tɛɛ akã akã. Nɔi í bee ine sinte iyi í to bi tɛɛu í ni, gbesei lafɛ́em feloi ñ waa mu. ⁶ Nɔi í je í ni, ikpo iyi á kɔ́ boonyi cɔ́. Nɔi í sɔ́ɔ í ni, so tiaɛ i buba ñya ñya nɔ i kɔ ciitaa. ⁷ Nɔi í bee ine gɔ má í ni, awɔ mɔ, feloi ñ waa mu. Nɔi í sɔ́ɔ í ni, iya saaki cɔ́. Nɔi í sɔ́ nɔu mɔ í ni, so tiaɛ i kɔ cine. ⁸ Nɔi lafɛ́ei amaace hai ne naaneu í gbɔ ideu nɔ í saabue si na iyi í jò í yɔɔ iyi í ne bisi nɔ nɔ. Nɔi Jesu í ni, inei andunya ña à ne bisi aña duusɔ́ si kuweɛ ña à re inei inya kumá ñau.

⁹ Nɔi Jesu í sɔ́ ña í ni, i ya de kpaasi ña do amanii andunya ku ba bii í na wa gaizia ñe a gba ñe si andunya titɔ́i Ilaaɔ́. ¹⁰ Ine iyi í ne naane si mii keeke á ne naane si mii nla. Ine iyi wa ce laalɔ si mii keeke á ce laalɔ si

mii nla. ¹¹ Na nɔu, bii i kù ne naane si amanii andunya ña, yooi á da nɔe si amani nɔ si awɔ. ¹² Bii i kù ne naane si mii ndii ine gɔ, yooi á na ñe iyi í je tu ñe.

¹³ Amaace kãma kaa yɔɔ ku cea lafɛ́e minji ice ajɔ. Nɔ nɔ à cé ine akã nɔ ku bi ine akã, walako ku jirima ine akã nɔ ku donda ine akã. I kaa yɔɔ i too Ilaaɔ́ do fia ajɔ ña.

Ide ikã ikã ña iyi Jesu í fɔ

(Cɔ Matie 11:12-13; 5:32-32; Maaku 10:11-12)

¹⁴ Wee Farisi ña fia ku bi ña í caa. Iyi à gbɔ ide ña iyi Jesu í fɔu fei nɔi à waa yaakoɛ. ¹⁵ Nɔ Jesu í sɔ́ ña í ni, inɛ ñ waa de i je ine dee dee ña si wajui amane ña, amma Ilaaɔ́ í mà idɔ nɔe. Ñ wa n sɔ́ ñe, mii iyi amane ña à waa cɔ mii jiida, bi Ilaaɔ́ mii sãmii.

¹⁶ Wooda do idei walii ñau fei à weɛ hee do waatii Zãa. Hai waati beɛbe à waa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ́ nɔ ine fei wa ce kookaai ku ba ku lɔ do gbugbã.

¹⁷ Wooda baa wasali í gaabu ku beje í re lele do ile ku kpa iri mɔm.

¹⁸ Ine iyi í kɔsi aboe nɔ í so mmue í ce sakarai. Ine iyi í so abo iyi mɔkɔɛ í kɔsi í ce sakarai.

Ilu fia do Lazaa

¹⁹ Nɔi Jesu í kpa ña mɔndau ihɛ́ í ni, mɔkɔ ilu amani gɔ í weɛ. Mɔkɔu í ya maa dasi ibɔ caada ilu iju ku sɔ́a gɔ. Kpasɛ́e ajɔ fei jingau. ²⁰ Ilu are gɔ mɔ í weɛ, í ya maa sũi ande koofai ilu fiau, à ya kpoo Lazaa. Konkoli wa kɔ́ si araɛ fei. ²¹ Nɔ aja ña à ya naa a maa fa konkolie ñau. Mɔkɔu í bi ku wo araɛ baa do bubui sɔ́ndai ilu fiau iyi í ya gbe, amma ci ya baa.

²² Nɔi mɔkɔu í na í ku nɔ amaleka ña à soo à bɔòɛ bi Aburhamu. Nɔ ilu fiau mɔ í na í ku à suu. ²³ Nɔ í koo wa ye ijuukpã bi ku wai iku ña, nɔ í wu iju lele, nɔi í hɔ́nnɛ Lazaa kɔkɔi Aburhamu. ²⁴ Nɔi í dɔ́ anu í ni, baaba Aburhamu, ce araarem. Be Lazaa wa ku sɔsi amaawɔɛ si inyi ku na ku tũ amem, domi ñ wa n ye ijuukpã nla nla si amei inau ihɛ́. ²⁵ Nɔi Aburhamu í ni, amam, ye gigi iyi ñ ba mii jiidae tã hai andunya, nɔ Lazaa mɔ í ye wahala. Wee ihɛ́ nsei incɛ í tũ nɔ awɔ mɔ ñ waa ye ijuukpã. ²⁶ Nɔ si antaie, isa nla gɔi í fɛfɛ wa ku ba ine ña iyi à bi a kua a bɔ bi tu ñe be a maà yɔɔ. Beɛbe mɔi ine gɔ kaa yɔɔ ku naa ihɛ́ hai be. ²⁷ Nɔi ilu amaniu í ni, debei, ñ wa n tɔɔɛi baaba, be Lazaa kpasɛ́i baam, ²⁸ koo sɔ́ ifɔ miu ña iyi ñ ne beu ku ni a ce laakai ku ba a maà na a naa si inya ku gaabuu ihɛ́. ²⁹ Amma Aburhamu í ni, à ne tia iyi Moizi do walii ña à kɔ wou tã, aa yɔɔ a gbɔ ide ña. ³⁰ Nɔ í ni, aawo, baaba Aburhamu. Amma bii hai bi iku ñai ine gɔ í koo bi tu ña, aa kpaasi idɔ ña. ³¹ Nɔi Aburhamu í sɔ́ɔ í ni, bii a kù gbɔ ti Moizi do ti walii ñau, baa bii ine gɔ í jĩ hai bi iku ña ihɛ́ í koo be a kaa dasi naane.

Idei dulum

(Cɔ Matie 18:6-7, 21-22; Maaku 9:42)

17 Jesu í sɔ́ mɔ́kɔɛ ɲa í ni, kù nɛ bei á ce iyi kulele iyi á dasi amanɛ laalɔ kù waa ce, amma ijuukpãi á je ti inɛ iyi í naaò wa. ² Á tia a dɔ́a lafɛɛ alɔ si kɔ́ɔ a sɔ́sɛ inɔ tenku do iyi á lele ama akã ku dasiɛ dulum. ³ I ya ce laakaii nje ɲa.

Bii kpaasiɛ gɔ́ í na í ce dulum, sɔ́ɔ ide do laakai í nyisɛ taaleɛ. Bii í kpaasi idɔ, kpa ideɛ kuraraɛ. ⁴ Baa bii isɛ gbɛɛjei wa raraɛ si ajɔ akã, nɔ isɛ gbɛɛjeu fei wa ce tuubai dulum dɛɛ, awɔ mɔ́ kpa ideɛ dulum dɛɛ.

Naanɛ ku dasi

⁵ Woo bɛ ɲau à sɔ́ Lafɛɛ à ni, kɔ́ɔsi naanɛ ku dasi nwa. ⁶ Nɔ́i Lafɛɛ í ni, baa bii naanɛ ku dasi nɲɛ í mungau ijui iyaku, aa yɔ́kɔ i sɔ́ jɔ́i nɔɔ ihɛ́ i ni ku wu hai bɛ, koo lɔ araɛ si tenku, á nɔ ku ceò ide nɲɛ icɛ.

Icɛ iyi aru í nɛ ku ce

⁷ Jesu í ni má, inɛ kãma nɲɛ bii í nɛ aru iyi wa logoo walakɔ wa degbea ketɛ ɲa, bii í baa kpasɛ́ kaa sɔ́ɔ ku ni, naa wa nsei i buba i jɛ. ⁸ Amma á sɔ́ɔi ku ni, ceem sɔ́ɔlɔi ije, kpaasi jaɛɛ ɲa, i naam ije wa hee n je n mɔ́. Si anyiɛ, awɔ mɔ́ aa je nɔ i mɔ́. ⁹ Amma kaa saabu aruu si na iyi í jò́ í ce bei í sɔ́ɔ. ¹⁰ Bɛɛɛɛ mɔ́i bii inɲɛ taka nɲɛ ì ce mii iyi à dasi nɲɛ fei í sɔ́a i ni ɲa, à je amaace ɲa iyi a kù nɛ saabu. Iyi à dasi wa ku ce nɲu akãi à ce.

Jesu í jò́ dinte mɛɛwa í ba iri

¹¹ Si waati iyi Jesu wa bɔ ikpa ilui Zeruzalemu, í too si afei ilei Galilee do ilei Samari. ¹² Nɔ́i í maai ilu gɔ́. Waati iyi wa bi ku lɔ inɔ iluu, ɲɔ́i dinte mɛɛwa gɔ́ ɲa à koo à kòo amma à leekɔ́ à jɔ́iɛ keeke. ¹³ Nɔ́i à dɔ́ anu hee lele à ni, Jesu, Mɛɛtu, ce araare nwa.

¹⁴ Iyi í ye ɲa ɲɔ́i í ni, i koo i nyisi ara nɲɛ bi woo weei Ilaaɔ́ ɲa. Nɔ́i à waa koo. Si bei à waa nɛu, ɲɔ́i à ba iri. ¹⁵ Iyi inɛ akã ɲa í ye nɲu í ba iri, ɲɔ́i í sinda wa baa wa saabuò Ilaaɔ́ hee lele. ¹⁶ Waati iyi í to wa bi Jesu nɔ́ í sɛɛbata si wajue wa saabuɛ. Wee mɔ́kɔɔ inɛi Samarii. ¹⁷ Nɔ́i Jesu í ni, amanɛ mɛɛwa si ñ jò́ í ba iri ba. To, iwoi amanɛ mɛɛsã iyi à gbe ɲau à wa. ¹⁸ Iɛ mmuu ihɛ́ nɲu akãi í sinda wa ku saabu Ilaaɔ́?

¹⁹ Nɔ́i í sɔ́ mɔ́kɔɔ í ni, dede i nɛ, naanɛ ku dasiɛ í faabaɛ.

Kunaai bommai Ilaaɔ́

(Cɔ Matie 24:23-28, 37-41)

²⁰ Nɔ́i Farisi ɲau à bee Jesu à ni, ajɔ yoomai Ilaaɔ́ á na ku je bommaɛ. Nɔ́i í je ɲa í ni, Ilaaɔ́ kaa je bommaɛ do yaase bei inɛ ɲa aa yɔ́kɔ. ²¹ Inɛ gɔ́ kaa fɔ́ ku ni, Ilaaɔ́ í je bommaɛ ikpa ihɛ́, walakɔ ikpa ihɔ́. Aawo, domi wee Ilaaɔ́ í je bommaɛ tã si idɔi inɛ ɲa †.

²² Nɔ́ í sɔ́ mɔ́kɔɔ ɲau í ni, awaati wa naa iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa do amboem. Hee ajɔu ku maa to wa

awaati wa naa iyi aa bi i yem ɲa baa ajɔ akã, amma i kaa yem ɲa. ²³ Inɛ gɔ́ ɲa aa sɔ́ nɲɛ a ni, í wa ihɛ́ walakɔ́ í wa ihɔ́. I maà sei i koo ɲa. ²⁴ Ñ wa n sɔ́ nɲɛ, bei kuɲɔ́i ijɔ́ í ya daana hai lele anu akã koo kã ileu bɛ, bɛɛɛɛ mɔ́i kubaai amu Amai Amanɛ á ye. ²⁵ Amma sinte titã kù nɛ bei an ce iyi n kù ye ijuukpã nɔ́ nɔ́ nɔ́ inɛi nsei ɲau ihɛ́ aa kɔ́sim. ²⁶ Mii iyi í ce si waatii Noweeu, bɛɛɛɛ mɔ́i á ce si waati iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa. ²⁷ Inɛ ɲa à je à waa mɔ́, à waa ce abɔdɔ́ ɲa, à ya maa mua ama ɲa ɲa mɔ́kɔ hee í koo í to ajɔ iyi Nowee í lɔ akɔ́i inyiu. Nɔ́ ijɔ́ nlaui í naa í je aɲa fei. ²⁸ Á nyi ku cei má bei waatii Lɔ́tuu. Inɛ ɲa à je à waa mɔ́, à ra à waa ta, à waa gbɛ́, nɔ́ à waa ma ile. ²⁹ Amma si ajɔ iyi Lɔ́tu í fita hai Sodomu, ina do fainwita wa rɔ́ wai hai lele nɔ́ aɲa fei à ce nfe. ³⁰ Nɔ́ bɛɛɛɛ mɔ́i á ye ajɔ iyi amu Amai Amanɛ an faata wa.

³¹ Si ajɔ nɲu, inɛ iyi í wa antai ile sikifa nɔ́ nyaue ɲa í wa inɔ ile, kaa ba ku lɔ ku soo má. Inɛ mɔ́ iyi í wa iko kaa ba ku baa ide má. ³² I ye gigii aboi Lɔ́tu. ³³ Inɛ iyi í bi ku je andunya do idɔ́kɔ́biɛ á na ku kuaɛ. Amma inɛ iyi í kɔ́si kuwɛɛɛ á báa nɔ́ nɔ́. ³⁴ An sɔ́ nɲɛ si idú ajɔ nɲu, amanɛ minji á maa sũ si daayi akã, aa so inɛ akã a jò́ inɛ akã. ³⁵ Inaabo minji á maa lɔ́lɔ́ aa so inɛ akã a jò́ inɛ akã. [³⁶ Inɛmɔ́kɔ́ minji á wa iko, aa so inɛ akã a jò́ inɛ akã.]

³⁷ Nɔ́i mɔ́kɔɔ ɲau à beɛɛ à ni, ikpa iwoi ideu bɛ á ce ya Lafɛɛ. Nɔ́i í je ɲa do mɔ́ndau ihɛ́ í ni, bii iku wa sũ, tɛnɲi bei yembeeku ɲa à ya tɔ́tɔ́.

Mɔ́ndai jaaɔ́ do woo kiiti gɔ́

18 Jesu í kpa ɲa mɔ́ndau ihɛ́ ku nyisi ɲa iyi í sɔ́a a maa ce kutɔ́ɔ waati kãma fei, gbɛɛji ku maà wa si. ² Í ni, woo kiiti gɔ́ í wa si ilu nla gɔ́, kù waa ce nɲoi Ilaaɔ́, kù nɔ́ kù waa jirima inɛ kãma. ³ Wee si ilu akãu jaaɔ́ gɔ́ mɔ́ í wa bɛ. Í ya naa ajɔdɔ́ ajɔ bi tɛɛ ku sɔ́ɔ ku ni, kiitim, amu do mbɛɛm. ⁴ Nɔ́i í kɔ́ hee í kɲɛ. Amma si anyiɛ í lasabu si idɔɛ í ni, baa bii n kù wa n ce nɲoi Ilaaɔ́, nɔ́ n kù wa n jirima inɛ gɔ́, ⁵ do nɲu fei, si na iyi í jò́ jaaɔ́u ihɛ́ í ya maa bitandim, an ceaa kiitiu nɲu do mbɛɛɛ, ku ba ku maà bitandim má.

⁶ Nɔ́i Lafɛɛ í ni, to, i gbɔ́ bei woo kiiti laalɔ́u í fɔ́ bɛ ɲa de. ⁷ Ilaaɔ́ kaa bei ku ce ku re zaka bɛɛɛɛ? Inɛ ɲa iyi í cica, kaa kiiti ɲa bii à waa dɔ́ sɛɛ anu dasã do idú? Iyi í re mɔ́m, kaa kɲɛ ku bei ku gbɔ́ ɲa. ⁸ Ñ wa n sɔ́ nɲɛ, á ce ɲa kiitii gbãa gbãa. Amma waati iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa má an na n ba naanɛ ku dasi si ileu ihɛ́?

Kutɔ́ɔ Farisi do woo gba fiaɛ lempoo gɔ́

⁹ Jesu í kpa mɔ́nda gɔ́ má na irii inɛ gɔ́ ɲa iyi à waa cɔ́ ara ɲa inɛ dee dee, nɔ́ à waa ca inɛ gɔ́ ɲa. ¹⁰ Í ni, amanɛ minji gɔ́ ɲa à bɔ́ ku tɔ́ kpasɛ́i Ilaaɔ́, inɛ akã

† Ilaaɔ́ í je bommaɛ tã si idɔ́i inɛ ɲa Si tia nwo gɔ́ ɲa à ya nii Ilaaɔ́ í je bommaɛ tã si anini nɲɛ. Iyi bɛ mɔ́ nɔ́i, si na iyi í jò́ Jesu ilaaluu í wa anini nɲa.

Farisii, inε akā mɔ woo gba fiai lempooi. ¹¹ Farisiu í leekí wa cea arae kutɔɔ wa ni, Ilaaɔ, ñ saabuε do iyi n kù ye bei inε ña iyi à gbe, iyi à je woo taki inε ña, do woo ce laalɔ ña, do woo ce sakara ña, do woo gba fiai lempoo ña bei mɔkɔ ihě. ¹² Si azuma akā fei ñ ya n dī anu aɔ minji, nɔ mii iyi ñ ba fei ñ ya n nya zagaæi si bei í jɔ. ¹³ Woo gba fiai lempoo mɔ í leekí í mu arae ikā, kù yɔkɔ kù wu iju lele, í le awɔ si iri í ni, Ilaaɔ, ce araarem amu ilu dulum. ¹⁴ Jesu í ni, ñ wa n sɔ ñei, hai be inεu ihě í baa í je dee dee si wajui Ilaaɔ í nyiɔ ideε. Amma Farisiu kù je dee dee, domi inε iyi í so arae lele aa kaye lafěei, inε mɔ iyi í kaye arae aa soo lelei.

Jesu í weea ama kpɔɔɔ ña

(Cɔ Matie 19:13-15; Maaku 10:13-16)

¹⁵ Si anyii ñu, inε ña à gbã ama kpɔɔɔ ña à naaa Jesu wa ku lesi ña awɔ. Iyi mɔkɔε ñau à yɔ bεεε ñu à wa gbagba si ña. ¹⁶ Amma Jesu í ni a naa ñu amu ñau wa. Nɔ í sɔ mɔkɔε ñau í ni, i jò amu ñau a naa bi tom, i maà ganji ña, domi Ilaaɔ í je ilaalui inε ña iyi à jɔ ña. ¹⁷ Ntɔ ntɔ, inε iyi kù waa sūa Ilaaɔ iri ile bei ama keeke, Ilaaɔ kaa je ilaalue pai.

Idei ilu fia gɔ

(Cɔ Matie 19:16-30; Maaku 10:17-31)

¹⁸ Inε ngboi Zuifu gɔ í naa bi Jesu í beεε í ni, Mætu, awɔ inε nceε, mii an ce n baɔ kuwεε hai tã. ¹⁹ Nɔi Jesu í beεε í ni, na mii í ce ì waa kpem inε nceε. Inε gɔ kù wεε iyi í je nceε bii kù je Ilaaɔ ñu akā. ²⁰ Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà ce sakara, maà kpa inε, maà ce ile, maà jea inε gɔ seeda ibo, jir-ima iyeɔ baæ. ²¹ Nɔi inεu í ni, ñ wa n jirima mii ñau be fei tã hai keekem. ²² Iyi Jesu í gbɔ bεεε, ñu í sɔɔ í ni, í gbεε mii akā. Koo í ta mii iyi ñ nε fei nɔ í kpěa ilu are ña fiau. Bii ñ ce bεεε aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyie nɔ í naa í toom. ²³ Iyi mɔkɔu í gbɔ bεεε ñu inε í fɔ ntɔ ntɔ, domi ilu amani nla nla. ²⁴ Iyi Jesu í cɔ ñu í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue. ²⁵ Á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abεε do iyi ilu amani á jesi Ilaaɔ ku je ilaalue. ²⁶ Nɔi inε ña iyi à waa de sie itíu à ni, bii bεεbei nɔ yooi á ba faaba. ²⁷ Nɔ Jesu í sɔ ña í ni, mii iyi amanε í mɔngɔ, Ilaaɔ kaa mɔngɔ. ²⁸ Nɔi Piεε í ni, wee à jò mii iyi à nε fei tã, à waa tooε. ²⁹ Nɔ Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inε iyi í jò kpasěε fei, walakɔ aboε, wala igbã do ifɔε ña, wala iyeɔ baæ, wala amaε ña, na irii bommai Ilaaɔ, ³⁰ á ba ku kpɔ ku re si nsei, nɔ si antaε má á ba kuwεε hai tã ala.

Jesu wa fɔ ideɔ ikue do kujě isε gbεetasia

(Cɔ Matie 20:17-19; Maaku 10:32-34)

³¹ Jesu í kpe mɔkɔ maateji ñau bi tεε, nɔ í sɔ ña í ni, wee à waa bɔ Zeruzalemu. Bei, ide iyi walii ñau a kɔ na irii amu Amai Amanεu fei á ce. ³² Aa mum a daa dimi mmu ña si awɔ a yaakoom, nɔ a kpām iju a tu sim antɔ. ³³ Aa weem kpɔɔɔ, si anyie nɔ aa kpam, amma si

aɔ mεetasia an jī hai si bale. ³⁴ Amma mɔkɔ ñau a kù mà nkāma si ideu. Ideu í manji ña a kù gbɔ yaaseε.

Jesu í jò fεεju gɔ í ye ilu

(Cɔ Matie 20:29-34; Maaku 10:46-52)

³⁵ Si isεεnu Jesu í maai Zeriko. Wee fεεju gɔ wa buba ití kpāa wa bara. ³⁶ Iyi í gbɔ ibai zamaa iyi wa lɔ, ñu í bee mii í ce. ³⁷ Nɔi à sɔɔ à ni, Jesu inεi Nazaretiui wa lɔ. ³⁸ Nɔi í wasi ku dɔ anu wa ni, Jesu, tɔkui Davidi, ce araarem. ³⁹ Inε ña iyi à waa cua ñau à la sie à ni ku koko. Amma bei à waa ni ku cokou, bεεε mɔi í ya dɔ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁰ Nɔi Jesu í leekí í ni a naaε wa. Iyi fεεjuu í to wa ñu Jesu í beεε í ni, ⁴¹ mii ì bi n ceεε. Nɔi í ni, Lafěε, ñ bi n ye ilui. ⁴² Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ye ilu. Naanεε í faabaε. ⁴³ Nɔi gbakā í ye ilu, nɔ wa too Jesu í wasi Ilaaɔ ku saabu. Iyi zamaau í yɔkɔ, ñu aɔ fei à wasi Ilaaɔ ku saabu.

Jesu do Zakee

¹⁹ Jesu í to inɔ ilu Zeriko, nɔ wa lɔ. ² Wee mɔkɔ ilu fia gɔ í wa be à ya kpoo Zakee, wa je inε ngboi woo gba fiai lempoo ña. ³ Nɔ wa de ñu ku ye Jesu, amma kù ba kù yɔkɔ na zamaau, domi ñu amanε kandaai. ⁴ Nɔi í sei í bɔ waju í koo í gū jī ndii sikomɔɔ gɔ ku ba ku yɔkɔ, domi í mà iyi do bei á lɔ. ⁵ Iyi Jesu í to tengi bii í wau, ñu í wu iju lele í sɔɔ í ni, Zakee, kita wa ñya ñya, domi kpasěεi an sɔ nnyi. ⁶ Nɔ Zakee í kita wa do saasa í naa í gbaa do inɔ didɔ. ⁷ Iyi inε ña à yɔkɔ, ñu aɔ fei à gbagba à waa ni, í koo í sɔ kpasěεi ilu dulum. ⁸ Amma Zakee í dede í leekí si wajui Lafěε í ni, bubui amanim an na ilu are ña. Nɔ inε ña iyi ñ takii ña ñ gba mii ndu ña, an sindo ña bεεε má tuuba mεε. ⁹ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, nnyi inεi kpasěε ñau ihě à ba faaba, domi awɔ mɔ tɔkui Aburahamui. ¹⁰ Amu Amai Amanε ñ naa ku dede inε ña iyi à nyɔi n faaba ña.

Mɔndai iye iwo

(Cɔ Matie 25:14-30)

¹¹ Si bei inε ña à waa de si ideu ití, nɔ í kpa mɔnda gɔ má. Inε ñau à waa tamaa bei bii í to Zeruzalemu á je bommai gbakā, nɔ wee waati bεεε í maai Zeruzalemu. Na ñu í jɔ í kpa ña mɔndau ihě ku ba ku nyisi iyi ñu kaa je bommau gbãa gbãa. ¹² Í ni, mɔkɔ amai amanlu gɔi í bɔ bomma ku je hee ile jījī gɔ si anyie nɔ ku baa ideε. ¹³ Hee ku maa nε ñu í kpe amaaceε ña aɔ mεewa, nɔ í na aɔ fei kpekelei wura gɔ nɔ í ni, i ceɔ fiau ihě sīa hee n maa n baa. Iyi í fɔ bεεε í tã nɔ í nε. ¹⁴ Amma inεi ilεε ña à cɔo nɔ à be inε ña si anyie à ni aɔ a kù bi ku je bomma si ilei aɔ.

¹⁵ Waati iyi í je bommau í baa si ilεε, ñu í kpe amaaceε ña iyi í na fiau wo bi tεε ku ba ku ye bei fiai inε fei í bíaa. ¹⁶ Inε sinteu í naa í ni, Lafěε, kpekele iyi ñ nam nɔu ñ ceɔ sīa hee ñ ba riba mεewa. ¹⁷ Nɔi í sɔɔ í ni, í sīa, awɔ amaaceε jiidai. Si bei ñ je ilu naanε si mii keekeu ihě, an jò ñ je ilaalu si ilu mεewa. ¹⁸ Inε minjisiau mɔ í

naa í ni, Lafǽe, kpekɛɛle iyi ì nam nɔu ò ceò sǎa hee ò ba riba miu. ¹⁹ Nɔ í sǎa í ni, awɔ mɔ, an ceɛ ilaalu si ilu miu. ²⁰ Nɔ ine mmu í naa má í ni, Lafǽe, fiaɛ wee. Ñ wooi si mango ²¹ domi ò wa n ce njoe si na iyi í jò ò je ine ku gaabu. Mii iyi í kù jile nɔui í ya maa de ku so, baa bii í kù gbǽ ò ya maa dai. ²² Nɔi ilaaluu í sǎa í ni, awɔ amaace yaamɔ, an kiitiei hai si ideɛ iyi ò fɔ. Awɔ ò mà iyi ò je ine ku gaabu, ò ya n so mii iyi n kù jile, nɔ n da mii iyi n kù gbǽ. ²³ To, na mii í ce í kù ni í wǽa ine ɔa fiam nɔu í da nɔa si inyí ku ba n ba ndom do riba waati iyi ò baa. ²⁴ Nɔi í sǎa ine ɔa iyi à wa beu í ni a gba fiaw a na ilu mǽewau. ²⁵ Nɔi à sǎa à ni, Lafǽe, ine nɔu í nɛ mǽewa tǎ.

²⁶ Nɔi í ni, ò wa n sǎa nɛ, ine iyi í nɛ, lafǽei aa kǔɔa si. Inɛ mɔ iyi kù nɛ, baa andi keeke iyi í nɛu mɔm aa gbaai. ²⁷ Si anyie nɔ í ni, í koo í naam mbɛem ɔa wa ihǽ, aɔa iyi a kù bi n je bommau, nɔ í kpa ɔa si wajum.

Jesu wa b incɔ ilu Zeruzalemu

(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Zǎa 12:12-19)

²⁸ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tǎ, nɔi í mu kpǎa í cuaa zamaau wa bɔ ikpa Zeruzalemu. ²⁹ Si isɛɛnɛɛu í maai ilui Betifaze do Betani, kɔkɔi geetei Olivie. Nɔi í be mɔɔ minjie gɔ ɔa ³⁰ í sǎa í ni, í bɔ ilu iyi í wa waju nɔu be. Bii ò to be ɔa aa ye ama gbankele gɔ wa so be iyi ine gɔ kù gũu titǎ. I fũu í naam wa ihǽ ɔa. ³¹ Nɔ bii ine gɔ í bee nɛ í ni, na mii í ce ò waa fũu ɔa, í ni, Lafǽei í nɛ bukaataɛ.

³² Inɛ ɔa iyi Jesu í beu à koo à ba mii ɔa fei í ce si bei í sǎa ɔa. ³³ Si waati iyi à waa fũu, ilu gbankele ɔa ò ni, beirei í ce ò waa fũu ɔa. ³⁴ Nɔi à ni, Lafǽei í nɛ bukaataɛ. ³⁵ Nɔi à naaa Jesu ama gbankeleu wa. Nɔ à tɛ si ibɔ nɔa ɔa Jesu í bei í gũ antaɛ í buba si. ³⁶ Iyi í sinti ku nɛ, nɔi ine ɔa à wasi ku tɛ ibɔ nɔa ɔa si kpǎau. ³⁷ Iyi í maai Zeruzalemu tengi bii kpǎai geetei Olivie í sinti ku dasi lɔɔma, nɔi mɔɔɛ ɔa fei à waa dǔ anu à lɔsi Ilaaǔ ku saabu do incɔ didǔ na irii maamaake ɔa iyi à yeu fei. ³⁸ À wasi ku ni, Ilaaǔ ku weea ilaalu iyi wa naa do irii Lafǽe. Ilaaǔ ku jò laakai ku sũ ku wa lele nɔ ku nyisi amboeɛ.

³⁹ Hai si incɔ zamaau Farisi gɔ ɔa à sǎa Jesu à ni, Mǽetu, sǎa mɔɔɛ ɔa a koko. ⁴⁰ Nɔi Jesu í ni, ò wa n sǎa nɛ, baa bii ine ihǽ ɔa à koko, kuta ɔa aa dǔ anu.

Jesu í kpataa inei Zeruzalemu ɔa

⁴¹ Si bei Jesu í maai Zeruzalemu, nɔi í ye iluu nɔ wa kpataa ine ɔa í ni, ⁴² ò bi wo í mà ɔa mii iyi á mu nɛ laakai ku sũ, baa nnyi. Amma nsei í manji nɛ. ⁴³ Awaati wa naa si nɛ iyi mbɛɛ nɛ ɔa aa bu ilu nɛ koe, aa bii si nɛ a mante nɛ canga do nɛ. ⁴⁴ Aa lɛge ilu nɛ do nɛ ine ɔa iyi ò wa incɔ ɔa. A kaa jò kuta baa akǎ ku le si nɛ ajɔ nɔu. Bɛɛbei á ce si na iyi í jò Ilaaǔ í naa bi tu nɛ nɔ í kù mà ɔa.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaǔ

(Cɔ Matie 21:12-17; Maaku 11:15-19; Zǎa 2:13-22)

⁴⁵ Waati iyi à to Zeruzalemu Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaǔ. Nɔ í lɔsi ku lele woo ta iwò ɔa. ⁴⁶ Í sǎa ɔa í ni, à kɔ à ni, Ilaaǔ í ni ilei nɔu ile bi ku tɔɔi á je. Amma nɛ wee ò coo bi ku tɔɔi ile ɔa.

⁴⁷ Jesu í ya maa kɔa ine ɔa si cioi idei Ilaaǔ ajɔ fei kpasɛi Ilaaǔ be. Nɔi ine ngboi woo weei Ilaaǔ ɔa do woo kɔ ine ɔa si wooda ɔa do ilu irii inei Zuifu ɔa à waa bi a kpaa. ⁴⁸ Amma a kù mà beirei aa ce, domi ine feii í ya maa de si ideɛ itǔ do laakai.

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa

(Cɔ Matie 21:23-27; Maaku 11:27-33)

20 Ajɔ nɔu gɔ si bei Jesu wa kɔ zamaau si cio bantumai kpasɛi Ilaaǔ wa sisi laabaau jiidau, nɔi ine ngboi woo weei Ilaaǔ ɔa do woo kɔ ine ɔa si wooda ɔa do ine ngbo ɔa à faata wa. ² Nɔ à ni, sǎa wa, yiiko yoomai ò waa ceò mii ɔa ihǽ, mà yooi í nae kpǎae. ³ Nɔi í sǎa ɔa í ni, amu mɔ, an bee nɛ ide gɔ. I sǎm ɔa, ⁴ hai iwoi Zǎa í ba yiiko iyi í dasiò ine ɔa inyí. Hai bi Ilaaǔ de, mà hai bi amane ɔa. ⁵ Nɔi à waa busi nɛ à waa ni, beirei aa ka jeaa. Nsei kɔ, bii à jeaa à ni hai bi Ilaaǔi, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zǎa naane. ⁶ Bii à nɔ à ni hai bi amane ɔai, ine ɔa aa na a ta wa kuta domi ine fei í dasi naane iyi Zǎa waliii. ⁷ Nɔi à je à ni, a kù mà hai iwoi í ba yiikoe. ⁸ Nɔ Jesu í sǎa ɔa í ni, amu mɔ, n kaa n sǎa nɛ yiikoi ine iyi ò wa n ceò mii ɔa ihǽ.

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ɔa

(Cɔ Matie 21:33-46; Maaku 12:1-12)

⁹ Si anyie nɔ í kpaa ine ɔa mɔndau ihǽ í ni, ine gɔ í ce ikoe nɔ í lɔ si jii ndii rezǽe nɔ í ce kaa í kaakoè. Nɔi í so gaanɔɔma ɔa í dasi ɔa si ikou a maa logooɛ, í bei í bɔ ilu koo kpe be. ¹⁰ Waati iyi jii nɔu í so í to ku ka, nɔi í be woo ce ice gɔ bi gaanɔɔma ɔa koo gba iyi í je ti nɔu wa. Nɔ gaanɔɔma ɔa à cǎa à lelee í nɛ awɔ ngbe.

¹¹ Nɔ ilu ikou í be woo ce ice mmu má. Nɔ à cǎ nɔu mɔ, à buu yaka yaka, à sindaɛ awɔ ngbe. ¹² Nɔ í be amane mǽetasia wa má, nɔ à mǽe nɔu mɔ à bei à lelee. ¹³ Nɔi ilu ikou í ni, beirei an ce. An be ama akǎm iyi ò bi jiidau. Aa yɔkɔ a jirimae. ¹⁴ Amma iyi gaanɔɔma ɔa à yɔkɔ, nɔi à busi nɛ à waa ni, í cɔ ine iyi á na ku je tubuu. Ka kpaa ku ba ileu ku je tu wa. ¹⁵ Nɔi à muu à fitaɛ hai incɔ karau nɔ à kpaa.

Nɔi Jesu í ni, to, nsei, beirei ilu ikou takae á ce nɔa. ¹⁶ Á koo ku kpa ɔai, nɔ ku de ine mmu ɔa ku dasi ɔa si ikou. Iyi à gbɔ ideu, nɔi à ni, Ilaaǔ ku maà ce beɛbe. ¹⁷ Amma Jesu í cɔ ɔa, nɔ í ni, bii beɛbei, yoomai í je yaa-sei kukɔu ihǽ si bei í ni,

Kuta iyi woo ma ɔa à kɔsiu,
Nɔui í baa í je kuta sintei icui ileu.

¹⁸ Nɔ ine iyi í cuku si kutau fei, á ce. Inɛ iyi í nɔ í bata mɔ á lɔbei nekǔ nekǔ.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Matie 22:15-22; Maaku 12:13-17)

¹⁹ Iyi ine ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à gbo ideu gba kã ɲɔi à waa de bei aa ce a mu Jesu. Amma à waa ce ɲɔi zamaau. À waa bi a muui domi à mà iyi na irii anjai í kpa mɔndau. ²⁰ Nɲui í jò si fei nde à ya maa ce laakaɛ. Nɲɔi à be sie woo zamba go ɲa iyi à ye bei ine jiida ɲa a koo a cɔ laakaɛ. À be ɲai ku ba a leaa taai ide nɔ a ba kpãa a muu a daa ilu ileu si awɔi nɲu iyi í ne gbugbã. ²¹ Ine ɲau à sɔ̄ ide à ni, Mɛetu, à mà iyi idee do cio iyi ì waa kɔ ine ɲa siu, fei nde dee deei. I ci ya na ine go nɔ na kubi, ì waa nyisi ine ɲa kpãai Ilaaɔ̄ si nɔ̄. ²² Á sã ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka mà sãa. ²³ Amma Jesu í mà mua-fiti ɲa, nɔ í ni, ²⁴ i nyisim kpekele akã wa n cɔ. Fotooi yooi í wa si kpekeleu ihẽ nɔ irii yooi à kɔ si. Nɲɔi à ni, ti Sezaai. ²⁵ Nɲɔi Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, to, i sãa Sezaa iyi í je tɛɛ ɲa. Nɔ i sãa Ilaaɔ̄ mɔ iyi í je tɛɛ ɲa. ²⁶ Nɲɔi à mɔngɔ ku too awɔ do idee ɲa iyi wa fɔ si wajui zamaau. Nɲɔi à biti do ide ɲa iyi í jeò, nɔ à coko ɲa.

Idei kujĩ iku ɲa

(Cɔ Matie 22:23-33; Maaku 12:18-27)

²⁷ Si ajɔ akãu Sadusi go ɲa mɔ à naa bi Jesu. Anjai à ya maa ni iku ɲa a kaa jĩ. Iyi à to bi tɛɛ ɲɔi à beee à ni, ²⁸ Mɛetu, ide iyi Moizi í kɔ nwa wee. Í ni bii ine go í ku í jò aboɛ, nɔ nɲu do aboɛ a kù ne ama, ifɔɛ ku so jaaɔ̄u ku ba ku bía igbãɛ ama. ²⁹ Wee ine mɛɛje go ɲa à wee iyi à je amai baa akã. Igbã ɲa í so abo nɔ í ku, kù ne ama do abou baa akã. ³⁰ Nɲɔi ine minjisiau do mɛetasiau à so jaaɔ̄u. ³¹ Nɔ beee í ce si gãmei anja mɛɛjeu fei, nɔ à ku. Kãma ɲa kù ba ama do abou. ³² Nɔ si anyie abou mɔ í na í ku. ³³ To, ajɔ iyi iku ɲa aa na a jĩ, aboi yoo ɲai á je, si bei anja mɛɛjeu fei à soo aboi.

³⁴ Nɲɔi Jesu í je ɲa í ni, si andunyau ihẽ inemɔkɔ do in-aabo ɲa à ya so nje. ³⁵ Amma ine ɲa iyi Ilaaɔ̄ í jò à jĩ hai si bale à ba kuwee ala, abo do mɔkɔ ɲa a kaa ya so nje má. ³⁶ Aa yei bei amaleka ɲa, a kaa ku má. Aa je amai Ilaaɔ̄ ɲa si na iyi í jò à jĩ hai si bale. ³⁷ Si waati iyi Moizi í ye ama jĩ iyi í mu ina nɔ kù waa jou, nɲu takɛ í fɔ mam mam iyi iku ɲa aa jĩ. Waati nɲu í kpe Ilaaɔ̄ Lafɛi Aburhamu do Izaaki do Zakɔbu. ³⁸ Nɔ nɔ, Ilaaɔ̄ kù je Lafɛi iku ɲa, ti ilu hunde ɲai, domi bi tɛɛ, ine fei ilu hundei. ³⁹ Nɲɔi woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau, goɔɔ ɲa à gba ide à ni, ide iyi ì fɔu be Mɛetu, dee deei. ⁴⁰ Si anyie a kù je a kù beee ide go má.

Davidi do ine iyi Ilaaɔ̄ í cica

(Cɔ Matie 22:41-46; Maaku 12:35-37)

⁴¹ Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, beirei aa ce a ni ine iyi Ilaaɔ̄ í cicau tɔkui ilaalu Davidii. ⁴² Davidi takɛ í fɔ si tiaí iri ku kɔɛ í ni, Aɔ̄ Lafɛi í sɔ̄ Lafɛem í ni,

Buba awɔ njem,

⁴³ Hee n ce mbeee ɲa bi ku lesi isee titã.

⁴⁴ To, bii Davidi takɛ wa kpoo Lafɛi, beirei á ce ku je tɔkue má.

I mu ara nje do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa

(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

⁴⁵ Si bei ine fei wa de si Jesu itĩ, ɲɔi í sɔ̄ mɔcɔɛ ɲa í ni, ⁴⁶ i mu ara nje do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau, anja iyi à ya bi a maa dabii do ibɔ kumboo, nɔ à bi a ya ce anja fɔɔ do jirima nla nla si bantuma. A ci ya bi kaa kitãi ine ngbo ɲa ile bi kutɔɔ do inya sinte bi ku ce jingau ɲa.

⁴⁷ Á ya takii jaaɔ̄ ɲa a gba mii ndu ɲa ɲa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a ye ɲa nɲu akã. Na ɲɔi í jò ijuukpã ɲa á la ku caa.

Fia iyi abo jaaɔ̄ go í dasi

(Cɔ Maaku 12:41-44)

21 Iyi Jesu í fɔ beee í tã ɲɔi í wu iju wa cɔ bei ilu fia ɲa à waa dasi fia si kpakoi kɔletiu. ² Nɔ í ye abo jaaɔ̄ ilu are go mɔ í sɔsi kpekele keeke minji go. ³ Nɲɔi í ni, nɔ nɔ, jaaɔ̄ ilu areu ihẽ í dasi fia í re ine ɲa iyi à gbe fei. ⁴ Ine ɲa iyi à gbe ɲau fei, iyi í lesi antai fia ɲa ɲai à dasi, amma abou, baa do iyi í je ilu are, andi iyi í ne feii í dasi be, nkãma kù gbea iyi á maa weeò má.

Jesu wa fɔ ideí kpasɛi Ilaaɔ̄ ku legɛ

(Cɔ Matie 24:1-2; Maaku 13:1-2)

⁵ Ajɔ nɲu go ine go ɲa à fɔ à waa ni kpasɛi Ilaaɔ̄u í sã do kutɛ ɲa fei do amua ɲa iyi à na Ilaaɔ̄ à ceaò booda. Iyi Jesu í gbo beee ɲɔi í ni, ⁶ mii ɲau be iyi ì waa ye fei ɲa ajɔ akã á kpa iri. Kuta baa akã kaa na ku maa lesi nje be má, aa kekeɛ mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi

(Cɔ Matie 24:3-14; Maaku 13:3-13)

⁷ Nɲɔi à beee à ni, Mɛetu, waati yoomai ine nɲu á to wa. Nyinda yoomai aa ka tako ka ye.

⁸ Nɲɔi Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, i ce laakai ɲa i màà jò ine go ku dĩ iju nje, domi ine ɲa iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni anjai à je ine iyi Ilaaɔ̄ í cicau aa kpɔ. Nɔ aa nyi a sɔ̄ nje má a ni, waatiu í maai wa mbe. Amma i màà too ɲa ɲa. ⁹ Bii ì gbo à waa fɔ laabaauu igũ ɲa do ija ɲa, i màà jò zigi nje ku da, domi nɲu ɲau bei á tako ku to wa. Amma kù je waatii ankãanyiu be titã. ¹⁰ Nɲɔi í sɔ̄ ɲa má í ni, dimi go ɲa aa ya na a maa ja do dimi mmu ɲa, nɔ ilaalu go ɲa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ɲa. ¹¹ Ile á yaya bii go ɲa nla nla, nɔ si ile go ɲa mɔ ari á ce do bɔ̄ laalɔ ɲa iyi á kpa ine nkɔ. Aa na i ye maamaake laalɔ ɲa do nyinda nla nla ikpa lele hee zigi nje ku da.

¹² Amma hee nɲu ɲau be fei ku maa ce aa mu nje a kpã nje iju. Aa dasi nje awɔi woo kiiti ɲa ile bii à ya ce kutɔɔ ɲa, aa dasi nje piisɔ̄, nɔ a bɔ̄ nje bi amanlu ɲa do bi ilu ile ɲa na irim. ¹³ Nɲu ɲau bei á mu nje kpã a

jeò seɛdam ɲa. ¹⁴ Na ɲɲu, i jile idɔ ɲɲe i maà ya bitɔ do ide iyi aa fɔ i nyaò ara ɲɲe ɲa. ¹⁵ I maà bitɔ ɲa domi an mu ɲɲe ide do bisi iyi mbeɛ ɲɲe ɲa kãma ɲɲa a kaa yɔkɔ a jã ɲe hee má je a kɔ. ¹⁶ Baa iyeò baa ɲɲe ɲa do igbã ɲɲe ɲa do ifɔ ɲɲe ɲa do nyaanze ɲɲe ɲa do kpaasi ɲɲe ɲa, aa zamba ɲe nɔ a jɔ a kpa ine nkɔ si inɔ ɲɲe. ¹⁷ Ine fei á cé ɲei na irim. ¹⁸ Amma baa ntoi iri akã ɲɲe kaa da ku nyɔ. ¹⁹ I temua ɲa, aa ba faabai hunde ɲɲe.

Jesu wa fɔ ideɪ iri ku kpai Zeruzalemu

(Cɔ Matie 24:15-21; Maaku 13:14-19)

²⁰ Ajo iyi ì ye woo ja igũ ɲa à to wa Zeruzalemu à buu koe, i mà ɲa iyi iri kukpae í maai wa mbe. ²¹ Waati beɛbe ine ɲa iyi à wa ilei Zudee a sa a bɔ iri kuta ɲau. Ine ɲa mɔ iyi à wa inc ilu Zeruzalemu takae a sa a fita, ine ɲa mɔ iyi à wa iko ku sũ a maà bɔ inc ilu má. ²² Nto nto, waatiu á je waati iyi Ilaaɔ á kpã ine ɲa iju ku sã gbese ku ba mii iyi à fɔ si kukɔi ideɛ ku kɔ. ²³ Waati beɛbe wahalai baasĩ ɲa do ayawo ɲa á caa. Inc ku fɔ nla nlaɪ á wa si ileu si na iyi í jɔ Ilaaɔ á sã idɔkɔɛ si ine ɲau. ²⁴ Aa maa kpa ɲa do taakuba, nɔ a mu ɲa aru si ile fei. Dimi mmu ɲa aa tɛɛɛ Zeruzalemuu hee waatiu koo kpaò iri.

Kunaai Amai Amane

(Cɔ Matie 24:29-31; Maaku 13:24-27)

²⁵ Aa ye nyinda si inunu do si cukpa do si andaiya ɲa. Nɔ si ile ibai tenku do kucãi inyi u á jɔ dimi ɲa a bitɔ hee a kaa mà baa bei aa ce. ²⁶ Baa njo alála á jɔ ine ɲa a kasãm na mii ɲa iyi á na ku ce si andunyau ihẽ, domi gbugbãi lele ɲa aa maa yayai. ²⁷ Waati beɛbei aa ye amu Amai Amane ñ faata wa si kudũi ijĩ do gbugbã nla nla do amboe. ²⁸ Bii iyi be ɲa à sinti ku ce, i leekĩ i mu ara ɲɲe ɲa, domi faaba ɲɲe í maai wa.

Yaase iyi jĩ ndii figi wa nyisi

(Cɔ Matie 24:32-35; Maaku 13:28-31)

²⁹ Nɔ Jesu í kpa ɲɲa mɔnda gɔ í ni, i cɔ jĩ ndii figi do jĩ ɲa iyi à gbe fei. ³⁰ Bii ì ye í sinti ku ru wua ɲa, inɲe taka ɲɲe ì ya mà ɲa iyi atɛ í maai wai. ³¹ Beɛbe mɔi bii inɲe mɔ ì ye mii ɲau be wa ce, i mà ɲa iyi bommai Ilaaɔi í maai wa. ³² Nto nto ñ wa n sɔ ɲe, inei nsei ɲa, kù je aɲa feii aa ku ideu ihẽ ku bei ku ce. ³³ Lele do ile fei á na ku tã amma idem ɲa a kaa tã pai.

I ce laakai ara ɲɲe ɲa

³⁴ I ce laakai ara ɲɲe ɲa ku ba i maà na i je hai ne laakai ɲa na atɛ ku mɔ do ije ku bi do lasabui mii ndii andunya ɲa. Bii kù je beɛbe ajɔu á na ku boe ɲei bei cekũm, ³⁵ domi á na ku ba ine ɲa iyi à wa si andunyau ihẽ fei. ³⁶ Na ɲɲu, i cɔ kpãa i maa ceò kutɔɔ ɲa waati kãma fei ku ba i ba gbugbã i gbã si mii iyi wa naa fei ɲa, nɔ i yɔkɔ i leekĩ si wajui amu Amai Amane ɲa.

³⁷ Ajo fei Jesu í ya kɔ ine ɲa si cio kpasɛi Ilaaɔ, ale nɔ koo sũ geetei Olivie. ³⁸ Bii iju í má ine fei í ya naa kpasɛi Ilaaɔ be ku gbɔò ideɛ iyi wa fɔ.

Ine ngbo ɲa à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ Matie 26:1-5; Maaku 14:1-2; Zãa 11:45-53)

22 Jingauɪ Pɛɛ hai ne lefee iyi à ya kpe jingauɪ Iku ku kuau í maai wa. ² Ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à waa de kpãa bei aa ce a kpaò Jesu, amma à waa ce njoɪ zamaau.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Matie 26:14-16; Maaku 14:10-11)

³ Nɔi Seetam í lo idɔi Zudasi iyi à ya kpe Isikariɔti. Wee ine akãi mɔkɔ maateji ɲau. ⁴ Zudasi í koo í dɪ anu tɔkɔ do ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲau do yaase bei á ce ku da ɲɲa Jesu si awɔ. ⁵ Nɔi inc ɲɲa í dɔ nɔ à ni aɲa aa mua fia. ⁶ Nɔ Zudasi í jesi, nɔ wa de kpãa bei á ce ku da ɲɲa Jesu si awɔ, zamaau ku maà ti ku mà.

Jesu í ce sɔɔlui jingau

(Cɔ Matie 26:17-25; Maaku 14:12-21; Zãa 13:21-30)

⁷ Nɔi ajɔi jingauɪ Pɛɛ hai ne lefeeu í to wa si bii à ya kpa angudãi jingauɪ Iku ku kua a ceò kuweeu. ⁸ Nɔi Jesu í be Píɛɛ do Zãa í ni, i koo i ce sɔɔlui jingauɪ Iku ku kuau ka jɔk ɲa. ⁹ Nɔi à beɛɛ à ni, iwoi ì bi kaa ce sɔɔluu. ¹⁰ Nɔi í sɔ ɲa í ni, bii ì lo inc iluu ɲa aa ye mɔkɔ gɔ wa so inyi jɔkɔ. I tooɛ. Mɔkɔu á koo ku lo kpasɛ gɔ. Kpasɛ bii á lo ¹¹ i koo i sɔ ilu kpasɛu i ni ɲa, Mɛɛtu í ni ka beɛɛ ile bii ɲɲu á je jingauɪ Iku ku kua do mɔkɔi ɲɲu ɲa. ¹² Mɔkɔu á bɔò ɲe si antai ile kukpeke gɔ nɔ á nyisi ɲe ilaawa nla gɔ iyi à ce sɔɔlui fei ndɛɛ tã. Bei aa ce nwa sɔɔlui jingauu ɲa. ¹³ Iyi à ne nɔ à koo à ba mii ɲau fei í cei dee dee si bei í sɔ ɲau, nɔ à ce sɔɔlui jingauu.

Ije iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu

(Cɔ Matie 26:26-30; Maaku 14:22-26; IWB 11:23-25)

¹⁴ Iyi waatiu í to, Jesu do mɔkɔɛ ɲau à bɔ tengi bii à ce sɔɔluu, nɔ à buba à waa je. ¹⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, ñ bi nto nto n ce jingauɪ Iku ku kuau ihẽi awae ɲa n bei n ye ijuukpãm nɔu. ¹⁶ Nɔ nto nto ñ wa n sɔ ɲe, n kaa n je jingau ihẽ má bii kù je si andunya titɔi Ilaaɔ. ¹⁷ Iyi í fɔ beɛbe í tã, ɲɔi í so kɔɔfu í saabu Ilaaɔ nɔ í sɔ mɔkɔɛ ɲa í ni, i gba vɛɛ iyi í wa si kɔɔfuu ihẽ i mɔ inɲe fei. ¹⁸ Amma ñ wa n sɔ ɲe, hai nsei amu n kaa n mɔ vɛɛ má hee andunya titɔi Ilaaɔ koo too wa. ¹⁹ Si anyii ɲɲu, nɔ í so pɛɛ nɔ í saabu Ilaaɔ titã í bei í bububue, nɔ í na ɲa í ni, iyi ihẽi í je aram [iyi ñ na na iri ɲɲe. I ya coo ɲa i maa yeò gigim. ²⁰ Iyi à je à tã ɲɔi í so kɔɔfu má í na ɲa í ni, kɔɔfuu ihẽi í je nyindai akabuu titɔi iyi Ilaaɔ í dɪ do njem iyi á nikã na iri ɲɲe si ikum.]

²¹ Amma i cɔ ine iyi á zambam nɔu wee í wa ihẽ, awɔɛ do tom nii í wa si inc jeɛ ihẽ ajo. ²² Amu Amai Amane an ku si bei Ilaaɔ í jilɔk. Amma ijuukpãi ine iyi á zambam

nɔu á la. ²³ Nɔi à sinti ku bee nje à waa ni, yooi á yɔkɔ ku ce dimie si inc nwa.

Yooi í je ine ngbo

²⁴ Nɔi kakɔ́ í dede si aninii mɔ́ɔ́ ɲau, à waa bee nje ine iyi á je ine ngbo si inc nɲa. ²⁵ Nɔi Jesu í sɔ́ ɲa í ni, amanlui andunya ɲa à ya maa taa ine ɲa amanlu ku jei, nɔ́ ine ngbo ɲa iyi à waa nyisi gbugbã ɲa à ya bi a kpe aɲa woo ce jiida ɲa. ²⁶ Amma iɲe i maà ye beɛbe ɲa. I jò ine iyi í la í re si inc nɲe ku baa ku je keeke nɲe, nɔ́ ine iyi í je ine ngbo kú je amaace nɲe. ²⁷ Ine iyi í buba wa je si antai taabu do ine iyi wa naaò ijeu wa, yoo nɲai í re. Kù je ine iyi wa jɛui? To, amu wee ñ wa inc nɲei bei ine iyi wa naaò ijeu wa.

²⁸ Iɲei ì temua do amu si wahalam ɲau ɲa. ²⁹ Na nɲu, si bei Baaba í jileem bommau, beɛbe mɔi amu mɔ ñ wa n jile nɲe ³⁰ ku ba i je nɔ́ i mɔ do amu si bommam ɲa, nɔ́ i buba si batai amanlu ɲa i kiitiò dimi maateejii Izireli ɲau.

Jesu wa fɔ iyi Píɛé á jã ku ni kù mà nɲu

(Cɔ Matie 26:31-35; Maaku 14:27-31; Zãa 13:36-38)

³¹ Nɔi Jesu í ni, Simɔ́, Simɔ́, Seetam í tɔ́ kpãa ku ba ku fɛɛ bei iya. ³² Amma amu ñ ce kutɔ́ na irie ku ba naane ku dasie ku maà gaizia. Nɔ́ awɔ́, waati iyi aa kpaasi idɔ́ má, mua kpaasie ɲa mɔ́ gbugbã. ³³ Nɔi Píɛé í ni, Lafɛ́ɛ, ñ tã sɔ́ɔ́ awaɛ ka bɔ́ piisɔ́, bii iku mɔi ka ku ajɔ́. ³⁴ Nɔi Jesu í ni, Píɛé, ñ wa n sɔ́i, idũuyi mɔ́m, hee ajɛɛ ku maa kɔ́ aa jã ise gbɛeta i ni i kù mà̀m.

Taalili do bɔ́ɔ́ do taakuba

³⁵ Si anyii nɲu ɲɔi Jesu í bee ɲa í ni, si waati iyi ñ be ɲe hai mu taalili do bɔ́ɔ́ do baata ì kua ngɔ́ɔ́ ɲa? Nɔi à je à ni, aawo, a kù kua nkãma. ³⁶ Nɔi í ni, to, nsei, kù je beɛbe má. Ine iyi í ne taalili ku soo, beɛbe mɔi ine iyi í ne bɔ́ɔ́ ku soo. Ine mɔ́ iyi kù ne taakuba, ku ta ibɔ́ɛ ku raò. ³⁷ Si anyii nɲu má, í sɔ́ ɲa í ni, ideu ihɛ́ iyi à kɔ́ na irim nɔ́ á cei, si bei à ni, à dooaɛ si woo ce laalɔ́ ɲa. Kù nɔ́ kù ne bei á ce iyi kù ce beɛbe. ³⁸ Nɔi mɔ́ɔ́ ɲau à ni, Lafɛ́ɛ, taakuba minji ɔ́ wee. Nɔ́ í ni, ka jò ide nɲu be.

Jesu wa ce kutɔ́ si iri kutai Olivie

(Cɔ Matie 26:36-46; Maaku 14:32-42)

³⁹ Iyi Jesu í fɔ́ beɛbe í tã nɔ́ í fita hai inc iluu í bɔ́ iri kutai Olivie si bei í ne dɔ́ɔ́ɔ́. Nɔ́ mɔ́ɔ́ ɲa à waa tooɛ. ⁴⁰ Iyi à to inyau, ɲɔi í sɔ́ ɲa í ni, i ce kutɔ́ ɲa ku ba i maà dási kulelei ine ɲa. ⁴¹ Si anyii nɲu nɔ́ í sɛkɛé í jò ɲa zakai kujĩ kutai awɔ́ nɔ́ í gule be wa ce kutɔ́ ⁴² wa ni, Baaba, bii ì bi, aa jò wahalau ihɛ́ ku jĩim. Amma ku maà ti ku je ti idɔ́ɔ́bim, jò idɔ́ɔ́bie ku ce. [⁴³ Nɔi amaleka ɔ́ í naa sie wa hai lele í naa í muaa gbugbã. ⁴⁴ Si inc ku fɔ́ nla nla wa ce kutɔ́ do gbugbã, nɔ́ í da koko hee wa tontoo ilɛ. Koko iyi í dau í yei bei nɲe.]

⁴⁵ Iyi í ce kutɔ́ í tã ɲɔi í dede í bɔ́ bi mɔ́ɔ́ ɲau nɔ́ í koo í ba à waa sɔ́ nɔ́ do inc ku fɔ́. ⁴⁶ Nɔ́ í bee ɲa í ni, na mii í ce ì waa sɔ́ nɔ́ ɲa. I dede i ce kutɔ́ ɲa ku ba i maà dasi kulelei ine ɲa.

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Zãa 18:3-11)

⁴⁷ Iyi Jesu wa fɔ́ beɛbe gbakã ɲɔi Zudasi ine akãi mɔ́ɔ́ maateejii ɲau í to wa do zamaa ɔ́. Iyi í to wa í na wa baaba Jesu. ⁴⁸ Nɔi Jesu í ni, Zudasi, do dimii fɔ́ be ihɛ́ aa zambaò amu Amai Amanɛ?

⁴⁹ Ine ɲa iyi à waa too Jesuu, iyi à ye mii iyi wa ce, ɲɔi à bee Jesu à ni, Lafɛ́ɛ, ka da ɲa do taakubau? ⁵⁰ Nɔi ine akã ɲa í cafe itĩ njei amaacei woo wee nlaɪ Ilaaɔ́ í buu. ⁵¹ Amma Jesu í ni, i leekĩ, i jò beɛbe. Nɔ́ í lu itĩ mɔ́ɔ́ nɔ́ í ba iri.

⁵² Si anyii nɲu Jesu í bee ine ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do ine ngboi woo degbe kpasɛ́i Ilaaɔ́ ɲau do ine ngbo ɲa iyi à naa sieu í ni, amui ì naa ku mu ɲa do taakuba do golo ɲa bei woo ce ile? ⁵³ Ajɔ́ fei ñ ya n wa si inc nɲe n maa n kɔ́ ine ɲa si cio kpasɛ́i Ilaaɔ́, nɔ́ i kù mum ɲa. Amma waatiu ihɛ́ í je tu ɲe do gbugbãi ilu kuku.

Píɛé í jã í ni nɲu kù mà Jesu

(Cɔ Matie 26:57-58, 69-75; Maaku 14:53-54, 66-72; Zãa 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Iyi ine ɲau à mu Jesu, ɲɔi à bɔ́ɔ́ kpasɛ́i woo wee nlaɪ Ilaaɔ́. Nɔ́ Píɛé í wa hee jĩjĩ wa too ɲa wa do anyi. ⁵⁵ Nɔi ine ɲa à ko ina si aninii bantumai kpasɛ́u à waa buba be. Nɔ́ Píɛé mɔ́ í koo í buba bi tu ɲa be. ⁵⁶ Nɔi in-aabo woo ce ice ɔ́ í yɔ́ wa buba kɔ́ɔ́ inau nɔ́ í kãsie iju í ni, inɛu ihɛ́ mɔ́ í tako í wa bi Jesu wo. ⁵⁷ Amma í jã í ni, abooyi, n kù mà̀a. ⁵⁸ Iyi í ce sãa má ɲɔi ine ɔ́ í yɔ́ nɔ́ í ni, awɔ́ mɔ́ ine akãi ine ɲau. Amma Píɛé í ni, mɔ́ɔ́ɔ́, n kù je ine ɲa. ⁵⁹ Si anyii nɲu zakai læu akã má, ɲɔi ine ɔ́ í fɔ́ do gbugbã í ni, nɔ́ nɔ́, mɔ́ɔ́ ihɛ́ mɔ́ í ya wa bi Jesu wo domi nɲu mɔ́ inei Galileei. ⁶⁰ Amma Píɛé í ni, awɔ́ be, n kù mà̀ bei ì waa bi í fɔ́.

Si bei wa fɔ́ ideu gbakã ɲɔi ajɛɛ wa kɔ́. ⁶¹ Nɔ́ Jesu í sinda í cɔ́ Píɛé. Nɔi Píɛé í ye gigii ide iyi Lafɛ́ɛ í sɔ́ɔ́ wo í ni, nnyi hee ajɛɛ ku maa kɔ́ aa jã ise gbɛeta i ni i kù mà̀m. ⁶² Nɔi í fita waduude í koo wa kpata do inc ku fɔ́.

Ine ɲa à yaako Jesu

(Cɔ Matie 26:67-68; Maaku 15:65)

⁶³ Ine ɲa iyi à mu Jesuu à waa buu nɔ́ à wasi ku cãa. ⁶⁴ À bii wajue à bei à beɛé à waa ni, ce walii. Yooi í cãɛ. ⁶⁵ Nɔ́ à buu dimii arabu ikã ikã fei.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɲa

(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Zãa 18:19-24)

⁶⁶ Iyi iju í má ɲɔi igbei ine ngboi Zuifu ɲau à tɔ́ɔ́ nɔ́ ine ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲau do woo kɔ́ ine ɲa si wooda ɲau à bɔ́ɔ́ Jesu bi igbei woo kiiti ɲa. ⁶⁷ Nɔ́ à beɛé à ni, sɔ́ wa bii awɔ́ ine iyi Ilaaɔ́ í cicau. Nɔi Jesu í je ɲa í ni, baa bii ñ sɔ́ ɲe i kaa dasi naane ɲa. ⁶⁸ Nɔ́ bii

ñ bee ñe ide gɔ i kaa jεem ña. ⁶⁹ Amma hai nsei amu Amai Amanε an bubai si awɔ ñjei Ilaaɔ ilu gbugbã. ⁷⁰ Njɔi aña fei à ni, debei, awɔu Amai Ilaaɔi? Njɔi í je ñja í ni, oo, amu Amai Ilaaɔi si bei ì fɔu ña. ⁷¹ Njɔi à ni, sεεda yoomai à waa degbe má. Awa taka nwa à gbɔɔ tã hai si gelee.

À bɔ̀d Jesu bi Pilati

(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Zãa 18:28-38)

23 Nɔ aña fei à dede à bɔ̀d Jesu bi Pilati. ² Njɔi à lɔsi dulum ku máa à ni, à ba inεeu ihέ í wasi ku kɔ inε ña si bisi bei aa ce a je ile nwa igũ nɔ wa ganji a sãa ilaalu nlaí Romu fiaí lεmpoo. Si anyii ñju má í ya maa kpe araε amanlu, nɔ í ni ñjuu inε iyi Ilaaɔ́ í cicauí. ³ Nɔ Pilati í beεé í ni, awɔi ì je ilaalui Zuifu ña? Nɔ Jesu í jeaa í ni, oo, si bei ì fɔ. ⁴ Nɔ Pilati í sɔ́ inε ngboi woo weei Ilaaɔ́ ñau do zamaau í ni, n kù ye taale kãma si mɔkɔu ihέ. ⁵ Amma à la do gbugbã à waa ni, í ya maa kosi inε ña ijai do cioε iyi í ya maa ce ñja. Hai ilei Galileei í sintie nɔ í bɔ si ilei Zudee fei í bei í to wa ihέ ma nsei.

À bɔ̀d Jesu si wajui Herodu

⁶ Iyi Pilati í gbɔ bεεbe, ñji í bee í ni, kù je mɔkɔu inei Galileei ba. ⁷ Nɔ í gbɔ à ni Jesu wa naai hai si ilei bommai Herodu. Njɔi í ni a bɔ̀dε bi Herodu. Wee waati bεεbe Herodu mɔ́ í wa Zeruzalemu. ⁸ Njɔi à bɔ̀d Jesu bi tεε. Iyi Herodu í ye Jesu ñji inεé í dɔ́ nɔ nɔ, si na iyi í jò hai ku kpei wa dε ku yɔɔ, na irii laabaauε iyi í gbɔ à ya maa fɔu. Njɔi í bi ku cea ñju maamaake gɔ. ⁹ Njɔi í bee Jesu ide nkɔɔ nkɔɔ amma Jesu kù jeaa ide kãma. ¹⁰ Wee inε ngboi woo weei Ilaaɔ́ ña do woo kɔ inε ña si wooda ñau à wa be, à waa máa dulum do gbugbã. ¹¹ Njɔi Herodu í jò à daa si ibɔ ku sãa gɔ nɔ ñju do soogee ña à waa yaakoe nɔ à wasi ku buu. Si anyii ñju nɔ í jò à nyiòε bi Pilati má. ¹² Herodu do Pilati wee mbεε ñai wo, amma ajɔ ñju bei à dɔ́.

À ye taalei Jesu a ba a kpaá

(Cɔ Matie 27:15-26; Maaku 15:6-15; Zãa 18:39-19:16)

¹³ Pilati í kpe inε ngboi woo weei Ilaaɔ́ ña do inε ngbo ña do zamaa nkɔɔ má í tɔtɔ ña. ¹⁴ Nɔ í sɔ́ ña í ni, ì naam mɔkɔu ihέ wa ña, ì ni wa kɔ inε ña si bisi bei aa ce a jeò ile nwa igũ do ile. Nɔ wee ñ beεε ideu si waju ñje ihέ, amma n kù ye si mɔkɔu ide kãma iyi ì waa yeò taaleε ña. ¹⁵ Nɔ Herodu mɔ́ kù ye sie taale kãma. Na ñji í ce í jò à nyiòε wa ihέ. Mɔkɔu kù ce kurara kãma iyi í to a kpaá. ¹⁶ Na ñju, an jò a tεaa kpɔɔɔ nɔ n jòɔ ku nεε. [¹⁷ Wee si jingauí Iku ku kua fei tilasi Pilati í ya jò inei piisɔ́ akãí.]

¹⁸ Njɔi aña fei à dɔ́ anu hee lele à waa ni, kpa inε ihέ nɔ i jò nwa Barabasi. ¹⁹ Wee à mu Barabasi à dasie piisɔ́ wo na kosi iyi í ce si inɔ ilu nɔ í nyi í kpa inε gɔ má.

²⁰ Njɔi Pilati í bee ña ide má si na iyi í jò í dasi idɔ ñju ku jò Jesu. ²¹ Njɔi à dedeò hoya hoya à wasi ku ni, kpakpae si jii ku gaau.

²² Njɔi Pilati í bee ña ise gbεetasiaε í ni, laalb yoomai í bei í ce. Amu n kù ye sie ngɔgɔ iyi í to iku. Na ñju, an jò a tεaa kpɔɔɔ nɔ n jòɔ ku nε. ²³ Amma bei Pilati wa fɔ fei, bεεbe mɔ́ inε ñau à ya dɔ́ anu hee lele a maa ni, kpakpae si jii ku gaau. Njɔi anu ku dɔ́ ñja í kãmiaε. ²⁴ Nɔ Pilati í dasi idɔ ñju ku ce bei à biu. ²⁵ Nɔ í jò ñja inε iyi à biu, inε iyi à dasi piisɔ́ na kosi do inε ku kpau, nɔ í da ñja Jesu si awɔ a cea bei à bi.

À kpakpa Jesu si jii ku gaau

(Cɔ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Zãa 19:17-27)

²⁶ Njɔi inε ñau à gbã Jesu à waa neòε. Waati iyi à waa neòεu, ñji à ko mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ, inei Sireni. Mɔkɔu wa baai hai ikoe. Njɔi à muu à kãa jii ku gaauu ku tooò Jesu.

²⁷ Nɔ zamaa nla gɔ wa tooε. Si inɔ ñja inaabo gɔ ña à wa be à kpata à waa cã kpokpo na irie. ²⁸ Iyi Jesu í sinda í cɔ ña ñji í ni, ñje inaaboi Zeruzalemu ña, i maà kpata na irim, amma i kpata na iri ñje do na irii ama ñje ña. ²⁹ Nɔ nɔ ñ wa n sɔ́ ñjei, ajɔ wa naa iyi inε ña aa ni, ilu inɔ didɔ́ gbenda ña do inaabo ña iyi a kù bí, do inaabo ña iyi ama kù mɔmɔ si amɔ ñja. ³⁰ Waati bεεbei aa maa sɔ́ iri kuta ña a ni, i cuku i bata wa wa ña. Nɔ aa sɔ́ geete ña a ni, i bii wa wa ña. ³¹ Nɔ nɔ, ñ wa n sɔ́ ñje, bii inε ña à waa cea jii tũtũ dimi be ihέ, beirei aa na a cea jii ngbe.

³² Waati iyi à waa neò Jesu à kooò woo ce laalb minji gɔ ña mɔ́ iyi aa kpa ña do ñju ajɔ. ³³ Njɔi à to inya iyi à ya kpe kokoi iriu. Bei à kpakpa Jesu si jii ku gaauu. Be mɔ́ à kpakpa woo ce laalb minji ñau, inε akã ikpa awɔ ñjeε, inε akã mɔ́ ikpa awɔ cangae. ³⁴ Nɔ Jesu í ni, Baaba, kpa idei dulum du ña, domi a kù mà mii iyi à waa ce.

Si anyie sooge ñau à ta kpa si jiiñεε ña a ba a ye iyi inε fei á ba. Bεεbei à ceò ikpɛ́i jiiñεε ñau. ³⁵ Njɔi zamaau í wa be wa cɔɔ. Nɔ inε ngbo ñau à yaakoe à waa ni, í faaba inε gɔ ña. To, kú faaba araε be bii ñju í je inε iyi Ilaaɔ́ í cicau. ³⁶ Njɔi sooge ña mɔ́ à sekeε sie aña mɔ́ à koo à waa yaakoe nɔ à naa inyí ikã ku mɔ́. ³⁷ Nɔ à sɔ́ à ni, bii awɔi í je ilaalui Zuifu ña, awɔ takae faaba araε. ³⁸ Si dee deei antai irie à kɔɔ à ni, inε ihέ í je ilaalui Zuifu ña.

³⁹ Inε akãí woo ce laalb ña iyi à kpakpa si jii nɔu wa sɔ́ Jesu ide nfe wa ni, kù je awɔi ì je inε iyi Ilaaɔ́ í cicau ba.

To, faaba araε nɔ í faaba awa mɔ́. ⁴⁰ Amma inε akãu mɔ́ í jeaa í ni, i kù waa ce njoí Ilaaɔ́, baa awɔ iyi ñjeò fei ì waa ye ijuukpã akã? ⁴¹ Bii awai à waa kpã iju bεεbe, dee deei, domi à waa sã nwa gbesei mii iyi à ce. Amma ñje kù ce laalb kãma. ⁴² Njɔi í sinda í sɔ́ Jesu í ni, waati iyi aa koo i je bommaε nɔ i nyi wa si andunya má, ye gigim. ⁴³ Nɔ Jesu í jeaa í ni, nɔ nɔ, ñ wa n sɔ́ei, nyi mɔm aa wεε do amu lelei Aɔ́.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ Matie 27:45-46; Maaku 15:33-41; Zãa 19:28-30)

⁴⁴ Nɔi zakai dasã nkpaɔ ilu í kuku si andunyau fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai alɛ. ⁴⁵ Waati iyi ilu kukuu í ce nɔi ridooi kpasɛi Ilaaɔu í ga í kpɛ minji. ⁴⁶ Nɔ Jesu í la do gbugbã í ni, Baaba, ñ daaɛ hundem si awɔ. Iyi í fɔ bɛɛɛɛ nɔ í ku. ⁴⁷ Iyi inɛ ngboi sooge nɔu í yɛ mii iyi í ceu, nɔi í saabu Ilaaɔ í ni, ntɔ ntɔ inɛɛu ihɛ kù nɛ taale kãma.

⁴⁸ Nɔ inɛ nɔ mɔ iyi à naa ku cɔ mii iyi á na ku ceu fei à yɔɔ nɔ à sinda à nɛ do inc ku fɔ nla nla. ⁴⁹ Inɛ nɔ iyi à mà Jesu fei do inaabo nɔ iyi à tooɛ wa hai ilei Galileeu, à leekí hee jiiji à waa cɔ mii iyi wa ce.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Zãa 19:38-42)

⁵⁰ Mɔkɔ go iyi à ya kpe Zozefu, inɛi Arimatee ilu akãi Zuifu nɔu í naa bɛ. Mɔkɔu inɛ dee deei, wa ce jiida, nɔ í wɛɛɔ kpãa ku cɔ iyi Ilaaɔ á na ku jɛ bommaɛ. Í wa si igbei woo kiiti nɔ, amma kù jesi ide nɔu iyi à jilɛ a cea Jesu wo. ⁵² Mɔkɔu í bɔ bi Pilati í koo í tɔɔ ikui Jesu. ⁵³ Nɔi í kitaaɛ wa hai si antai jii ku gaauu nɔ í biie do acɔ fũfũ titɔ go í bei í koo í suu. Í suui si isai kuta go iyi à gbe wo nɔ a kù si inɛ go bɛ titã. ⁵⁴ Wee ajɔi sɔɔlɔi kusĩmii, iyi hai aleu ajɔi kusĩmiu á sinti.

⁵⁵ Nɔi inaabo nɔu iyi à too Jesu wa hai ilei Galileeu à too Zozefu nɔ à yɛ baleu do bɛi à si Jesu fei. ⁵⁶ Nɔi à sinda à bɔ ide à koo à ce sɔɔlɔi ikpo ku dɔ inunu do tulare nɔu wa.

Si ajɔi kusĩmiu nɔ à sĩmi si bei wooda í fɔ.

Kujii Jesu hai si bale

(Cɔ Matie 28:1-10; Maaku 16:1-8; Zãa 20:1-10)

24 Ajɔ ama azuma daadaakɔu inaabo nɔu à bɔ bi baleu à waa mu ikpo nɔu nɔ do tulare jiida iyi à ce sɔɔlɔu. ² Nɔi à ba kutau í bimbili hai andei baleu. ³ Nɔi à lɔ inc baleu amma a kù yɛ ikui Jesu bɛ. ⁴ Si bei à waa leekí do bitiu nɔi amane minji go nɔ à naa si nɔ à waa dasi jaɛ ku daana go nɔ. ⁵ Nɔi inaabo nɔu à waa ce nɔo nɔ à kɔmba iri nɔu ile, nɔ inɛ nɔu à sɔ nɔ à ni, na mii í ce ñ waa dede ilu hunde bi ku wai iku nɔ. ⁶ Kù wa ihɛ má, nɔe í jii hai si bale. I yɛ gigii ide iyi í sɔ nɔe si waati iyi í wa Galilee nɔ. ⁷ Í ni kù nɛ bei á ce iyi a kù mu nɔu Amari Amanɛ a kù dasi nɔu si awɔi ilu dulum nɔ. Í ni aa kpakpa nɔu si jii ku gaauu, amma nɔu á jii má si ajɔ mɛɛtasia.

⁸ Nɔi inaabo nɔu à yɛ gigii idei Jesuu. ⁹ Nɔi à sinda à nɛ hai bi baleu. Nɔ bei mii nɔu í ce fei à koo à sisia mɔkɔ maatakã nɔu do inɛ nɔu iyi à gbeu fei. ¹⁰ Maari inɛi Madala do Zoana do Maari iyei Zaaki do inaabo go nɔ má, anɔi à koo à sɔ woo bɛ nɔu ideu. ¹¹ Amma ideu wa jɛ nɔu bei ara, a kù dasi idei inaabo nɔu naanɛ. [¹² Do nɔu fei Pɛɛ í dede í sei í bɔ bi baleu. Iyi í to í bate

í cɔ inc baleu, amma acɔ iyi à woo dou nɔu akãi í yɛ wa timbi ile, nɔ í sinda í nyi kpasɛ do biti.]

Jesu í tusea mɔkɔ minji go nɔu araaɛ

(Cɔ Maaku 16:12-13)

¹³ Si ajɔ akãu mɔkɔ minji go nɔu à waa bɔ ilu go iyi à ya kpe Emayusi. Zakai kilo maatakãi í jiið Zeruzalɛmu. ¹⁴ À waa nya faajii mii nɔu iyi í ceu fei à waa nɛð. ¹⁵ Iyi à wasi ku nya faajii ideu, nɔi Jesu takaa í sekɛɛ si nɔu anɔð nɔu à waa nɛ ajɔ. ¹⁶ À yɔɔ amma ngɔɔɔ í ganji nɔu a mà. ¹⁷ Nɔ í bee nɔu í ni, ide yoomai ñ fɔ ñ waa nɛð bɛɛɛɛ nɔ. Nɔi à leekí à bɛjɛ waju do inc ku fɔ. ¹⁸ Inɛ akã iyi à ya kpe Keleopa í ni, bii kù jɛ awɔ akã baa si, yooi í wa si Zeruzalɛmu iyi kù mà mii iyi í ce si ajɔ gbeeju ihɛ. ¹⁹ Nɔi í bee nɔu í ni, mii í ce.

Nɔi à ni, idei Jesu inɛi Nazaretu ni. Mɔkɔu walii ilu gbugbãi si ice do si ide ku fɔ si wajui Ilaaɔ do si wajui amanɛ nɔu fei. ²⁰ Nɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ nɔu do inɛ ngbo nwa nɔu à daa inɛ nɔu si awɔ à yɛ taaleɛ à kpakpaɛ si jii à kpa. ²¹ À waa tamaa nɔu á faaba inɛi Izireli nɔu wo, amma ajɔ mɛɛtaei ihɛ iyi ideu í ce wa tã.

²² Si anyii nɔu, inaabo go nɔu si inc nwa à naa à gidu wa do ideu má. Inaabo nɔu à dede daadaakɔ à bɔ bi baleu. ²³ Iyi à to nɔ a kù yɛ ikui Jesuu bɛ. Nɔi à naa à sɔ wa à ni amaleka nɔu à naa si anɔ nɔ à sɔ anɔ à ni í jii má. ²⁴ Nɔi inɛ go nɔu hai si inc nwa à bɔ bi baleu nɔ à koo à ba mii nɔu í cei dee dee si bei inaabo nɔu à sɔ wau, amma a kù yɛ nɔu takaaɛ.

²⁵ Nɔi Jesu í sɔ nɔu í ni, inɛ hai nɛ bisi nɔu, i ci ya dasi ide iyi walii nɔu à fɔ fei naanɛ gbãa gbãa nɔu. ²⁶ Kù nɛ bei á ce iyi inɛ iyi Ilaaɔ í cicau kù yɛ ijuukpã, inɛ nɔu a bei a yɛ amboeɛ. ²⁷ Nɔi í sisi nɔu ide iyi à fɔ si kukɔi idei Ilaaɔ fei si gãmei nɔu takaaɛ. Í sintiei hai si tia Moizi do ti walii nɔu fei.

²⁸ Waati iyi à maai si ilu bii à waa bɔu, nɔi Jesu takaaɛ í ce bei inɛ iyi wa bɔ waju. ²⁹ Nɔi à mante mantɛɛ à ni ku gbe bi anɔ domi alɛ í lɛ tã nɔ inunu wa lɔ. Nɔi í sinda wa í naa í gbe bi tu nɔu bɛ. ³⁰ Nɔi anɔð nɔu à waa jɛ. Waati iyi à waa jɛu nɔi í so pɛɛu í ce si kutɔɔ í bei í bububue nɔ í na nɔ. ³¹ Waati bɛɛɛɛi iju nɔu á cí bei nɔ à mà. Amma tengi bɛ má gbakã à kuaɛ. ³² Nɔ à sɔ nɔe à waa ni, baa si waati iyi wa sɔ wa idei kukɔi Ilaaɔu hai si kpãau wa inc nwa kù tũ de.

³³ Nɔ anɔ mɔ à dede gbakã à nɛ ikpa Zeruzalɛmu. Iyi à to bɛ à koo à ba mɔkɔ maatakã nɔu à waa tɔtɔ do inɛ go nɔ. ³⁴ Nɔi inɛ nɔu iyi à tɔtɔ nɔu à waa sɔ amane minji nɔu mɔ à ni, Lafɛɛ í jii hai si bale nɔo nɔ, nɔ í nyisi araaɛ bi Simkɔ. ³⁵ Nɔ amane minji nɔu mɔ à sisi nɔu mii iyi í ba anɔ si kpãa do bei anɔ à mà Jesu si waati iyi wa bu pɛɛu.

Jesu í tusea mɔkɔ maatakã nɔu araaɛ

(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

³⁶ Iyi à wasi ideu ku fɔ bɛɛɛɛ, nɔi nɔu takaaɛ í faata wa si anini nɔu [nɔ í ni, Ilaaɔ ku mu nɔe laakai ku sũ.] ³⁷ Nɔi nɔo í mu nɔu, zigi nɔu í da. À tamaa bei ziii. ³⁸ Nɔi í

bee ŋa í ni, mii í ce ò waa biti ŋa. Na mii í ce dimii lasabuu ihě í wa si idɔ nŋe. ³⁹ I cɔ awɔm do isem ŋa. Amui, i lum i cɔ ŋa. Ziii ci ya ne ara do kũkũ si bei ò waa yem ŋau ihě ŋa. [⁴⁰ Iyi í fɔ beebe í tã nɔ í nyisi ŋa awɔe do isee ŋa.] ⁴¹ Nɔi inc didɔ ŋa í jò a kù dasi naane gbãa gbãa nɔ à wa si biti nla nla, ŋɔi í jò í bee ŋa í ni, i kù ne mii ku je gɔ ihě ŋa? ⁴² Nɔi à nya cɛɛ ku banda akã à naa. ⁴³ Nɔ í gba í ŋɔɔ si waju nŋa. ⁴⁴ Nɔi í ye ŋa gigi í ni, ide ŋa iyi ò sɔ ŋeu mbe si waati iyi ò wa inc nŋe wo. Ò tako ò sɔ ŋe wo ò ni mii ŋa iyi à kɔ na irim si tiai woodai Moiziu do si ti walii ŋau do si iri ku kɔi Davidi ŋau kù ne bei á ce iyi kù ce.

⁴⁵ Nɔi í mu ŋa laakai jiida ku ba a gbɔ yaasei kukɔi idei Ilaaɔu. ⁴⁶ Nɔ í sɔ ŋa í ni, beebɛi à kɔɔ à ni amu iyi Ilaaɔ í cica an ye ijuukpã. Aa kpam, amma an jĩ hai si

bale si aɔ mɛetasia. ⁴⁷ Nɔ aa waazo do irim si dimi fei, aa sintii hai Zeruzalemu. Aa waazo a kpe ine ŋa a kraasi idɔ nɔ Ilaaɔ ku kpa idei dulum du ŋa. ⁴⁸ Iŋei aa je sɛedai ide ŋau be fei ŋa. ⁴⁹ Nɔ an samba nŋe mii iyi Baam í wã ŋe dou wa. Amma si iluu ihěi aa maa wa ŋa hee gbugbãi Ilaaɔ ku naa si ŋe wa.

Jesu í nyi kɔkɔi Ilaaɔ má

(Cɔ Maaku 16:19-20; IWB 1:9-11)

⁵⁰ Nɔi Jesu í gbã mɔcɔe ŋau í fitaò ŋa hai inc iluu. Nɔ í bɔò ŋa hee ikpa Betani, nɔ í wu awɔ lele í wee nŋa.

⁵¹ Waati iyi wa wee nŋau, ŋɔi í sɛkɛɛ hai bi tu ŋa [nɔ í so araɛ í ne lele.] ⁵² Aŋa mɔ [iyi à gule à tɔɔe ŋɔi] à nyi ikpa Zeruzalemu do inc didɔ nla nla. ⁵³ Nɔ kpasɛi Ilaaɔ bei à ya maa wa waati kãma fei a maa saabu Ilaaɔ.

Zãa

Inya kumá do idei kuwɛɛ

1 Hee a maa taka andunya inɛ ɔ́ wɛɛ à ya kpoo Ide. Ideu í wɛɛi do Ilaaɗ. Ideu takɛ Ilaaɗi. ² Ideu nje í wɛɛi hai sinte do Ilaaɗ. ³ Nɗui í taka mii baa yooma fei, nɔ nkãma kù wɛɛ iyi kù je nɗui í takɛ. ⁴ Nɗu takɛi í je irii kuwɛɛu, nɔ kuwɛɛu í máa inɛ ɗa inya. ⁵ Inya kumáú í mái do si ilu kuku fei, nɔ ilu kuku kù yɔ́kɔ kù kãmiaɛ †. ⁶ Mɔ́kɔ ɔ́ wɛɛ iyi à ya kpe Zãa. Nɗui Ilaaɗ í bɛ wa ku naa ku jɛa inɛ ɗa sɛɛdai inya kumáú, nɔ inɛ fei ku dasiò inya kumáú naane do saabue. ⁸ Zãa takɛ kù je inya kumáú, amma à bɔ́k wai ku je sɛɛdai inya kumáú. ⁹ Inya kumáú nɗu akãi í je inya kumá nɔ́ iyi í naa si andunya ku ba ku jò inɛ fei ku ye ilu.

¹⁰ Inɛ iyi í je Ideu í wa si andunya wo. Do saabuei Ilaaɗ í takaò andunya. Do nɗu fei, inɛi andunya ɗa a kù màa. ¹¹ Bi inɛɛ ɗai í naa nɔ inɛɛ ɗau à kɔ́sɛ. ¹² Amma inɛ ɗa iyi à gbaa nɔ à dasiɛ naane í mu nɗa kpãa a jɛò amai Ilaaɗ ɗa. ¹³ A kù je amai Ilaaɗ ɗa do yaase bei à ya ce a bíò amu ɗa si andunya. Kù je do idɔ́kɔbii amanɛ ɗa, ti Ilaaɗi.

¹⁴ Ideui í baa í je amanɛ. Í kɔ́ò didɗ nɔ bɛɛɛɛ mɔ́i í kɔ́ò nɔ, nɔ í ba wa kuwɛɛ. À ye amboeɛ, à cɔ́k do laakai, dimii amboe iyi Ilaaɗ Baaba í na Ama akãeu. ¹⁵ Zãa í jɛa inɛ ɗa sɛɛdɛ, í la í ni nɗu mbe inɛ iyi nɗu í fɔ́ ideu nɗu í ni á na ku naa si anyii nɗuu, amma í re nɗu domi í wɛɛ hai waati iyi a kù bí nɗu.

¹⁶ Si amani nlaɛu awa fei à ba andi baa nwa, nɔ à ba didɗ si antai didɗu. ¹⁷ Hai bi Moizii Ilaaɗ í na wa wooda, amma didɗ do nɔ́ í naai hai bi Jesu Kirisi. ¹⁸ Inɛ kãmá kù ye Ilaaɗ Baaba aɔ́ kãmá. Ama akãɛ iyi í wa bi tɛɛu nɗu takɛ Ilaaɗi. Nɗui í jò à màa.

Idei Zãa woo dasi inyi

(Cɔ́ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Luku 3:1-8)

¹⁹ Aɔ́ nɗu ɔ́ inɛ ngboi Zuifu ɗa iyi à wa Zeruzalemu à bɛ si Zãa woo weei Ilaaɗ ɗa do inɛi Levi ɗa a koo a beee a ni, awɔ́i yoo. ²⁰ Nɗi Zãa í je nɗa í fɔ́ si bantuma í ni, n kù je inɛ iyi Ilaaɗ í cica. ²¹ Nɗi à beee à ni, debei, awɔ́i yoo. Awɔ́i Elii walii nlaɛi takou? Nɔ́ í ni, aawo. N kù je Elii. Nɔ́ à beee má à ni, awɔ́i ì je walii iyi á na ku naau? Nɔ́ í ni, aawo. ²² Nɗi à beee má à ni, debei, awɔ́i yoo. Sɔ́ wa ku ba ka ba iyi aa kaa sisia inɛ ɗa iyi à bɛ wa wa. Beirei awɔ́ takɛ ì waa nia araɛ.

† kù yɔ́kɔ ku kãmiaɛ Tia nwo ɔ́ ɗa à ni kù gbaa.

²³ Nɗi Zãa í so ide iyi walii Ezai í tako í fɔ́u í je nɗa do í ni,

Amui ñ je inɛ iyi wa dɗ anu si gɓabua wa ni, I teese kpãai Lafɛɛ kú tɛ ɗa.

²⁴ Wee inɛ ɗa iyi à bɛ wa ɗau, Farisi ɗai. ²⁵ Nɗi à bee Zãa à ni, ì ni i kù je inɛ iyi Ilaaɗ í cicau, i kù je Elii, i kù nɔ i kù je walii iyi á na ku naau. To, na mii í jò ì ya maa dasi inɛ ɗa inyi. ²⁶ Nɗi Zãa í je nɗa í ni, amu inyii ñ wa nɔ dasi inɛ ɗa, amma inɛ iyi á na ku naau í wa anini nɗe nɔ i kù màa ɗa. ²⁷ Nɗui á naa si anyim. Nɔ n kù tosi n fũ baa ikũi baataɛ. ²⁸ Ide ɗau ihɛ fei Betanii í ce. Betaniu do ikpa nunui daakɔ́i idoi Zuudɛɛi í wa. Tengɛ bei Zãa wa dasi inɛ ɗa inyi.

Jesu í je angudãi Ilaaɗ

²⁹ Iju kumáɛ ɗɔ́i Zãa í ye Jesu wa naa siɛ, ɗɔ́i í sɔ́ inɛ ɗa í ni, i cɔ́k ɗa. Inɛ ihɛi í je angudãi Ilaaɗ iyi á nya dulum dii inɛi andunya ɗa ku neò. ³⁰ Ideei ñ tako ñ fɔ́ wo ñ ni inɛ ɔ́ wa naa si anyim iyi í rem, domi nje í wɛɛ hai waati iyi a kù bí amu. ³¹ Amu takam n kù mà mà nɗui à ni á na ku naau wo, amma amu ñ naa ku dasi ɗe inyi ku ba ɗe inɛi Izireli ɗa i màa ɗa.

³² Nɗi Zãa í sɔ́ ɗa má í ni, ñ ye Hundei Ilaaɗ wa kita siɛ wa hai lele. Hundeu í yei bei ankasiidi. ³³ Amu mɔ́ n kù mà mà nɗui à ni á na ku naau wo. Amma Ilaaɗi í bɛm wa n naa n dasi inɛ ɗa inyi. Nɔ nɗui í sɔ́m mii iyi á jò n màa. Í ni an ye inɛ ɔ́ iyi Hundei nɗu á kita ku de siɛ wa nɔ ku maa wa bɛ. Nɗui á daa inɛ ɗa si Hundei nɗu. ³⁴ Ñ yɔ́kɔ, nɔ ñ wa n jɛa inɛ ɗa sɛɛda iyi nɗui í je Amai Ilaaɗ.

Mɔ́kɔ sintei Jesu ɗa

³⁵ Iju kumáɛ Zãa í wa bɛ má, wa leekí do mɔ́kɔ minjie ɔ́ ɗa. ³⁶ Nɗi à ye Jesu wa lɔ́ nɔ́ Zãa í ni, i cɔ́k ɗa. Inɛ ihɛi í je angudãi Ilaaɗ.

³⁷ Iyi mɔ́kɔ ɗau à gɔ́k ideu ɗɔ́i à too Jesu. ³⁸ Nɗi Jesu í sinda í ba à waa too nɗu wa, nɔ́ í bee ɗa í ni, mii ì waa de ɗa. Nɗi à ni do fee nɗa, Rabi, waatɔ́ mɛɛtu. Nɗi à beee à ni, iwoi í je kpasɛɛ. ³⁹ Nɗi í je nɗa í ni, i naa i cɔ́ ɗa. Nɔ́ à tooɛ à koo à cɔ́ bii í wa nɔ́ à hoe bɛ. Ideu ihɛi í cei ale zakai isɔ́ mɛɛ.

⁴⁰ Inɛ akãi amanɛ minji ɗa iyi à gɔ́k idei Zãa nɔ́ à too Jesuu, nɗui í je Anderee, ifɔ́i Simɔ́kɔ Pɛɛɛ. ⁴¹ Iyi í sekɛɛ hai bi Jesu gbaká í koo í kpe Simɔ́kɔ igbãɛ nɔ́ í sɔ́k í ni, à ye inɛ iyi Ilaaɗ í cicau. ⁴² Nɗi í bɔ́k Simɔ́kɔ bi Jesu. Iyi Jesu í cɔ́k nɔ́ í ni, ñ mà iyi awɔ́i ì je Simɔ́kɔ amai Zãa, amma Se-

fasii aa ya kpee bebei. (Iriu be do Píe fei, yaasei í je kuta.)

Jesu í kpe Filipu do Natanieli

⁴³ Iju kumáe Jesu í dasi idò n̄ju ku b̄o ilei Galilee. Iyi í to be n̄ji í ko Filipu n̄ í s̄w̄ í ni, toom wa. ⁴⁴ Wee Filipu inei Besaidai. Anderee do Píe n̄a m̄o inei ilu be n̄ai.

⁴⁵ N̄ji Filipu í koo í dede Natanieli í s̄w̄ í ni, à ye ine iyi Moizi í k̄o idee si tiai woodau n̄o walii n̄ju m̄o à f̄o idee. In̄eju n̄ju í je Jesu inei Nazareti amai Zozefu. ⁴⁶ N̄ji Natanieli í beee í ni, ine j̄iida ḡo á ȳk̄o ku fita hai Nazareti m̄be? N̄ji Filipu í ni, naa i koo í c̄o.

⁴⁷ N̄ji à waa koo. Iyi Jesu í ye Natanieli wa naa bi t̄e n̄ji í ni, i c̄o n̄a, amai Izireli takaei wa naa be, k̄u ne taki k̄ama si id̄e. ⁴⁸ N̄ji Natanieli í beee í ni, hai iwoi ì m̄am. N̄ji Jesu í ni, baa hee Filipu koo maa kpee wa ñ ye icui j̄i ndii figiu ih̄. ⁴⁹ N̄ji Natanieli í ni, M̄eetu, aw̄o Amai Ilaaḏi, aw̄o Ilaalui Izirelii. ⁵⁰ N̄ji Jesu í jeaa í ni, ì dasim naane t̄a si na iyi í j̄ò ñ ni ñ ye abe j̄i ndii figiu ih̄? Aa ye nḡo iyi í la í re iyi be.

⁵¹ N̄o í ni má, n̄to n̄to ñ wa n̄ s̄w̄ n̄e, aa na i ye lelei Aḏ í c̄i n̄a n̄o amalekai Ilaaḏi n̄a aa ḡu a maa kita si amu Amai Amane.

Abd̄ḏ iyi à ce Kana

2 Si aj̄o m̄eetasiae n̄ji à waa ce abd̄ḏ ḡo Kana ilei Galilee. N̄o iyi Jesu í wa be. ² N̄o à kpe Jesu do m̄o n̄e n̄a m̄o bi ku ce abd̄ḏ. ³ N̄ji at̄e v̄e n̄a í na í t̄a n̄o iyi Jesu í koo í s̄w̄ í ni, n̄a a k̄u ne v̄e má. ⁴ N̄o Jesu í jeaa í ni, yaayi, aw̄o si aa s̄m̄ mii iyi an ce. Waatim k̄u to tit̄a. ⁵ N̄ji iyeu í s̄w̄ woo ce ice n̄ju í ni, i ce bei í s̄w̄ n̄e fei.

⁶ Wee tengi bii à waa ce abd̄ḏ boonyi m̄efa ḡo n̄a iyi à ce do kuta à wa be, si bei Zuifu n̄ju à ya k̄p̄a si inȳi awala n̄a. Boonyi ak̄a fei á ȳk̄o ku gba inyi zakai j̄o j̄o m̄e wala m̄efa. ⁷ N̄o Jesu í s̄w̄ woo ce ice n̄ju í ni, i k̄p̄a inyi i cuusi boonyi n̄ju ku k̄ n̄a. N̄o à k̄p̄a à cuusi hee fei nd̄e í k̄. ⁸ N̄ji gbak̄a Jesu í ni a bu a koo a na ine nḡoi abd̄ḏ, n̄o à bu à waa b̄o ku náa. ⁹ Amma hee a maa náa, í kpaasi v̄e t̄a. N̄ji ine nḡbou í tīe. (K̄u mà hai bii í naa, amma ine n̄a iyi à k̄p̄a inyi wa ngu n̄a à mà.) Iyi í tīe n̄o í kpe m̄o tit̄u, ¹⁰ í s̄w̄ í ni, at̄e iyi í d̄s̄ ku m̄o à ya tako a naaò wa, bii ine n̄a à m̄o hee à yo a bei a na n̄a iyi k̄u d̄s̄ s̄a s̄au. Amma aw̄o, did̄ui ì singa hee í to n̄sei.

¹¹ Iyi bei í je maamaake sinte iyi Jesu í ce. Kana bei í coo si ilei Galilee. Do yaase bebei í nyisiò amboe n̄o m̄o n̄e n̄a à dasie naane.

¹² Si anyii n̄ju n̄o i b̄o Kap̄er̄anumu, n̄ju do iye do if̄e n̄a do m̄o n̄e n̄a, amma a k̄u kpe be.

Jesu í wa bantumai kpas̄i Ilaaḏ

(C̄o Matie 21:12-13; Maaku 11:15-17; Luku 19:45-46)

¹³ Jingauí Zuifu n̄a iyi à ya ni j̄ingauí Iku ku kuauí í maai wa. N̄ji Jesu í b̄o Zeruzalemu. ¹⁴ Waati iyi í to be, í

b̄o bantumai kpas̄i Ilaaḏ n̄o í ba woo ta ket̄e do angud̄a do ankasiidi n̄a si bantumai kpas̄e do in̄e n̄a iyi à buba à waa kpaasi fia. ¹⁵ N̄ji í ce kolongbai ik̄u n̄o í leleò n̄a fei hai be, hee do angud̄a do ket̄e n̄ju fei. N̄o í fuka taabui woo kpaasi fia n̄ju í nik̄a fia n̄a.

¹⁶ N̄o í s̄w̄ woo ta ankasiidi n̄ju í ni, i fitaò mii n̄ju be hai ih̄. I maà sinda kpas̄i Baam aj̄a n̄e. ¹⁷ Iyi m̄o n̄e n̄ju à ḡo bebe n̄ji à ye gigii kuk̄o idei Ilaaḏ iyi í ni, ñ ne himma si icei ileeu hee wa bi ku k̄pam.

¹⁸ N̄ji Zuifu n̄ju à beee à ni, maamaake yoomai aa ȳk̄o i ce nwa ku ba ka mà iyi ì ne k̄p̄ai bebe ku ce.

¹⁹ N̄ji Jesu í je n̄a í ni, i l̄ege ileu ih̄ n̄a n̄o si afei aj̄o m̄eeta an dede má. ²⁰ N̄ji Zuifu n̄ju à s̄w̄ à ni, ad̄s̄ ciiji do m̄efai à ce à bei à maò ileu ih̄. Beirei aa ce i dede si afei aj̄o m̄eeta.

²¹ Amma idei ile iyi Jesu wa f̄o, arasi wa f̄a. ²² Na n̄ju, waati iyi Jesu í j̄i hai si bale, m̄o n̄e n̄a à ye gigi iyi í f̄o ide bebe wo. N̄o à dasi kuk̄o idei Ilaaḏ naane do ide n̄a iyi Jesu í tako í s̄w̄ n̄ju.

Jesu í mà id̄o in̄e fei

²³ Si bei Jesu í wa Zeruzalemu si waatii j̄ingauí Iku ku kuauí, in̄e n̄a à ye maamaake n̄a iyi í ya maa ce n̄o in̄e nk̄o í dasie naane. ²⁴ Amma Jesu k̄u na n̄a ara domi í mà id̄o in̄e fei. ²⁵ K̄u bee hee a sisia n̄ju daai amane domi n̄ju takae í mà mii iyi í wa si id̄o amane fei s̄a s̄a.

Jesu do Nikodemu

3 Id̄u aj̄o n̄ju ḡo m̄o ḡo í b̄o bi Jesu à ya kpoo Nikodemu. M̄o n̄e Farisii, n̄o wa je in̄e nḡoi Zuifu ḡo n̄a. Iyi í to bi Jesu n̄ji í ni, M̄eetu, à mà iyi Ilaaḏi í beee wa i naa i k̄o nwa si cio. À mà bebei si na iyi í j̄ò in̄e ḡo k̄u w̄e iyi á ȳk̄o ku ce maamaake n̄a iyi ì ya maa ce bii k̄u je Ilaaḏi í w̄e do laf̄e. ³ N̄ji Jesu í jeaa í ni, n̄to n̄to ñ wa n̄ s̄w̄, n̄o a k̄u bí in̄e ise ḡbeejisia kaa ȳk̄o ku ye andunya tit̄i Ilaaḏ. ⁴ Amma Nikodemu í beee í ni, in̄e iyi í la t̄a, beirei aa ce a búu má. Á nyi in̄e iye a bei a buu ise ḡbeejisia má?

⁵ N̄ji Jesu í jeaa í ni, n̄to n̄to, bii k̄u je inyi do Hundei Ilaaḏi í bi in̄e ḡo, laf̄e kaa ȳk̄o ku b̄o andunya tit̄i Ilaaḏ. ⁶ Amane amane í ya bí, Hundei Ilaaḏ m̄o hundei í ya bí. ⁷ Ñ s̄w̄ ñ ni, í gbe a bí in̄e ise ḡbeejisia. Amma maà j̄ò ideu ku mūe biti. ⁸ Fufu í ya maa cei do bii í bi, n̄o ì ya maa ḡo ibae, mà irei. Amma i kaa mà hai bii wa naa hee má je bii wa b̄o. Bebe m̄o í ye do in̄e iyi Hundei Ilaaḏ í bí fei.

⁹ N̄ji Nikodemu í beee í ni, beirei á ce ku ce. ¹⁰ N̄ji Jesu í jeaa í ni, aw̄o ì waa k̄o in̄e Izireli n̄a si cio n̄o i k̄u mà yaase ideu be? ¹¹ N̄to n̄to ñ wa n̄ s̄w̄, ide iyi à mà ì waa f̄o, n̄o à waa je sēe dai mii iyi à ye. Amma do n̄ju fei, i ci ya j̄esi sēe da nwa n̄a. ¹² Ñ wa n̄ s̄w̄ n̄e ide iyi wa ce si andunya n̄o i k̄u dasi naane n̄a. To, bii bebei, n̄o beirei aa ce i dasi naane n̄a bii n̄ s̄w̄ n̄e mii n̄a iyi wa ce

lelei A5. ¹³ Ine go kù wεε iyi í bɔ lelei A5 bii kù je amu Amai Amanε, amu iyi ñ kita wa hai lelei A5.

¹⁴ Si bei Moizi í kɔa njo si j̄i í wuu lele si gbaau, bεεbe mɔi amu Amai Amanε kù ne bei á ce iyi a kù wu aram lele, ¹⁵ ku ba ine iyi í dasim naane fei ku ba kuwεε hai tã. ¹⁶ Ilaa5 í bi inei andunya ña jiida jiida hee í na ña Ama akãε ku ba ine iyi í dasiε naane fei ku maà ce nfe, amma kù ne kuwεε iyi ci ya tã. ¹⁷ Ilaa5 kù be Amaε wa si andunya ku ba ku yeò taalei inei andunya ña, amma í bɔɔ wai ku ba inei andunya ña a ba faaba na saabuε.

¹⁸ Ine iyi í dasiε naane, Ilaa5 kaa ye taaleε, amma ine iyi kù dasiε naane í ye taalei laf̄εε tã, si na iyi í j̄ò kù dasi ama akãε naane. ¹⁹ Í ye taalei ine dimi bεεbe ñai si na iyi í j̄ò inya kumá í naa si andunya, amma ine ña à bi ilu kuku í re inya kumá. À bi ilu kuku si na iyi í j̄ò kuce ña kù s̄a. ²⁰ Nto nto, ine iyi wa ce laalɔ fei í ya cé inya kumá. Ci ya naa si inya kumá ku ba mii iyi wa ce ku maà fita gbugbãa. ²¹ Amma ine iyi wa too kp̄ai nto í ya ce iceε ñai do idɔɔbii Ilaa5. Na ñai í j̄ò á naa si inya kumá ku ba a ye mii iyi ñu wa ce ti idɔɔbii Ilaa5i.

Jesu do Zāa

²² Si anyii ñu, Jesu do mɔɔε ña à bɔ ilei Zudee. Añad ña à ce be ajɔ minji, nɔ Jesu í dasi ine ña inyi. ²³ Zāa mɔ wa dasi ine ña inyi ilui Enɔɔ, kɔkɔi Salimu, domi inyi í kpɔ be. Ine ña à wasi ku koo sie nɔ wa dasi ña inyi.

²⁴ Waati bεεbe a kù dasi Zāa piisɔɔ titã.

²⁵ Nɔi mɔɔi Zāa ña do Zuifu go à waa ce kakɔ si buki iyi amanε á ce ku bei ku má. ²⁶ Nɔi à bɔ bi Zāa à ni, Mεetu, ajɔε ì je sεedai mɔkɔ iyi ñeò ì wa icei idoi Zud̄εu, mà irei. Wee nsei ñu mɔ wa dasi ine ña inyi, nɔ ine fei wa bɔ bi tεε. Kù jεε si ide kãma?

²⁷ Nɔi Zāa í s̄ɔ ña í ni, ine go kaa yɔkɔ ku ba ngɔɔ bii kù je Ilaa5i í muua. ²⁸ Inε taka ñe ì je sεedam iyi ñ ni n kù je ine iyi Ilaa5 í cica, amma à bem wai ku ba n cuua wa. ²⁹ Ine iyi í ne abo tit̄ ñu ñu í je mɔkɔ tit̄, mà irei. Amma kpaasii mɔkɔ tit̄, ine ñu á leek̄i ku maa gbɔ. Ñu mɔ í ya ne inc did̄ nto nto waati iyi í gbɔ imui mɔkɔ tit̄. Na ñai í j̄ò nsei amu takam ñ ne inc did̄ nla nla. ³⁰ Kù ne bei á ce iyi beerei Jesu kù k̄ɔsi, nɔ tom kù ne bei á ce iyi kù kaye.

Ine iyi wa naa hai lelei A5

³¹ Nɔ Zāa í ni má, ine iyi í naa hai lele ñu í re ine fei. Ine iyi í je ti andunya, inei andunyai, idei andunyai í ya maa fɔ. Ine iyi í naa hai lele ñu í re ine fei. ³² Wa je sεedai mii iyi í ye do iyi í gbɔ. Amma ine kãma kù waa jesi sεedae. ³³ Ine iyi í jesi sεedae, í jesi iyi Ilaa5 í je ilu nto. ³⁴ Ine iyi Ilaa5 í be wa idei Ilaa5i wa fɔ, domi Ilaa5 í muua Hundee do inc akã. ³⁵ Ilaa5 Baaba í bi Amaε nɔ í daa mii fei si awɔ. ³⁶ Ine iyi í dasi amau naane fei í ne kuwεε hai tã. Ine mɔ iyi í kɔ ku dasiε naane kaa ba kuwεεu, amma idɔɔk̄i Ilaa5 í wa si irii laf̄εε.

Jesu do inaaboi Samari go

⁴ Farisi ña à gbɔ iyi Jesu wa ba mɔɔ ña wa dasi ña inyi wa re Zāa. Amma kù je Jesu takaei wa dasi ine ña inyi, mɔɔε ñai à waa coo. Ajɔ ñu go Jesu í gbɔ iyi à waa fɔ bεεbe, ñai í ne hai Zudee be wa bɔ ilei Galilee. ⁴ Wee ku bei ku to be tilasii ku too do ilei Samari.

⁵ Nɔi í to si ilui Samari go iyi à ya kpe Sikaa, kɔkɔi iko iyi Zakɔbu í mua Zozefu amaεu. ⁶ Bei lɔgɔi Zakɔbuu í wa. Jesu í to bei zakai dasã. Nɔi í koo í buba si it̄i lɔgɔu si na iyi í j̄ò í gbεεji do isεεne.

⁷ Nɔi inaaboi Samari go í naa inyi ku kpã. Nɔi Jesu í ni, muum inyi n mɔ. ⁸ Wee mɔɔε ña à bɔ inc ilu ije ku ra wa. ⁹ Nɔi abou í s̄ɔ Jesu í ni, awɔ Zuifu, beirei í ce ì waa tɔm inyi ku mɔ, amu inaaboi Samari. Abou í ni bεεbei si na iyi í j̄ò Zuifu ña do inei Samari ña a ci ya ce ñje fɔ. ¹⁰ Nɔi Jesu í jeaa í ni, bii ì mà amuai Ilaa5 wo, nɔ bii ì mà ine iyi wa tɔε inyi ku mɔ, aa tɔm nii wo nɔ n muε inyii kuwεε.

¹¹ Nɔi abou í s̄ɔ í ni, mɔkɔyɔi, i kù ne gooka. Wee lɔgɔu í j̄i isa. Beirei aa ce i ba inyii kuwεεu. ¹² Zakɔbu, bala nwai í tu nwa lɔgɔu ih̄ε. Nɔ ñu do amaε ña do mεεmuε ña fei ih̄ε à ya mɔ. Mà awɔ ì waa tamaa ì re Zakɔbu bala nwai. ¹³ Nɔi Jesu í jeaa í ni, ine iyi í ya mɔ inyii lɔgɔu ih̄ε fei, agbe á kpaá má. ¹⁴ Amma ine iyi an mua inyi ku mɔ, agbe kaa kpa laf̄εε má, domi inyi iyi an mua laf̄εε á maa s̄ɔi bei inyii is̄ nɔ á na ine kuwεε hai tã. ¹⁵ Nɔi abou í ni, mɔkɔyɔi, ñ bi i muum dimii inyi be ku ba agbe ku maà kpam má nɔ n maà n naa inyi ku kpã ih̄ε má.

¹⁶ Nɔi Jesu í s̄ɔ í ni, koo kpe mɔkɔε wa i naa wa ih̄ε ña. ¹⁷ Nɔi abou í jea Jesu í ni, n kù ne mɔkɔ. Nɔi Jesu mɔ í ni, nto ì fɔ iyi ì ni i kù ne mɔkɔ, ¹⁸ domi mɔkɔ miui ì tako ì ne. Nɔ wee mɔkɔ iyi ì ne si nsei kù je mɔkɔε. Ine ñu nto ì fɔ.

¹⁹ Nɔi abou í ni, mɔkɔyɔi, ñ ye iyi awɔu waliii. ²⁰ To, awa inei Samari ña, bala nwa ña si geeteu ih̄i à ya gule a tɔ Ilaa5 wo, amma ñe Zuifu ña, ì ni í gbe Zeruzalemui ine ku ya gule ku tɔε. ²¹ Nɔ Jesu í s̄ɔ í ni, abooyi, dasi idem iyi an s̄εε naane. Awaati wa naa iyi a kaa gule a tɔ Ilaa5 Baaba si antai geeteu ih̄ hee má je Zeruzalemu. ²² Inε inei Samari ña, ì waa gulea Ilaa5, amma i kù mà ña. Awa Zuifu ña à mà à bei à waa gulea, domi idei faaba wa naai hai bi Zuifu ña. ²³ Amma awaati go á na ku naa, nɔ í to wa tã mɔm de, iyi Hundei Ilaa5 á j̄ò ine ña a maa gule a tɔ Ilaa5 Baaba do nto. Woo guleaa do yaase bεεbe ñai í bi. Ine be ñai à je woo guleaa Ilaa5 nto nto. ²⁴ Ilaa5i í je Hundee, nɔ kù ne bei aa ce iyi a kù guleaa si Hundee do si nto. ²⁵ Nɔi abou í s̄ɔ í ni, ñ mà ine iyi Ilaa5 í cica á na ku naa. Bii í naa ñu á sisi nwa fei ndεε. ²⁶ Nɔi Jesu í ni, amui ih̄ε, amu iyi ñ wa n baε ide ku fɔ.

²⁷ Waati bεεbe mɔɔi Jesu ñu à to wa. Nɔi ideu í mu ña biti nto nto do iyi à ye wa ba inaabo ide ku fɔ. Do

n̄ɣu fei, k̄ama n̄ɣa ɔɔ k̄u bee abou mii iyi í bi. A k̄u n̄ɔ a k̄u bee Jesu a k̄u ni, mii í ce ì waa ba abou ide ku f̄o.

²⁸ N̄ɔi abou í jile ɔɔɔɔɔe be í nyi in̄ɔ ilu í koo í s̄s̄ in̄e n̄ɣa í ni, ²⁹ i naa i koo í c̄ɔ in̄e ɔɔ iyi í s̄m̄ mii iyi ñ tako ñ ce fei. Mà in̄e iyi Ilaaṣ́ í cicau mbe ya. ³⁰ N̄ɔ in̄e n̄ɣa à fita wa hai in̄ɔ iluu à waa b̄ɔ bi Jesu.

³¹ Waati b̄eɛɛe m̄ɔc̄ɔe n̄ɣa à wasi ku mantee à waa ni, M̄eetu, je titã. ³² Amma í s̄s̄ n̄ɣa í ni, ñ ne dimii ije ɔɔ iyi í k̄u mà n̄ɣa. ³³ N̄ɔi m̄ɔc̄ɔe n̄ɣau à bee n̄ɣe à waa ni, mà in̄e ɔɔ í naa ije wai de.

³⁴ N̄ɔ Jesu í s̄s̄ n̄ɣa í ni, ijem n̄ɣui í je n ce id̄ɔɔbii in̄e iyi í b̄em wa n̄ɔ n kpa irii icee iyi í dasim. ³⁵ In̄e ñ waa ni í gbe cukpa m̄eɛ a bei a da iya. Amma amu ñ wa n s̄s̄ n̄ɣe, i c̄ɔ iko n̄ɣau, mii ku gb̄e n̄ɣau fei í j̄ra í to ku da. ³⁶ In̄e iyi wa da í wasi fiae ku gba tã, n̄ɔ amaaje iyi wa t̄ɔt̄ɔɔu ti kuw̄eɛ hai tã. Si b̄eɛɛe woo gb̄e do woo da à ne in̄ɔ did̄s̄ aj̄. ³⁷ À ya kpa m̄ɔnda ɔɔ a ni, in̄e ɔɔ wa gb̄e n̄ɔ in̄e mmu ɔɔ wa da. M̄ɔnda n̄ɔi wa f̄o. ³⁸ Ñ be n̄ɣe i koo i da si iko bii i k̄u logoo n̄ɣa. In̄e ɔɔ n̄ɣa à ce ice be, wee n̄ɣe in̄e ñ naa ñ waa da mii iyi à gb̄e n̄ɣa.

³⁹ In̄e Samari n̄k̄ɔ n̄k̄ɔi í dasi Jesu naane si in̄ɔ iluu be si na iyi í j̄ɔ abou í tako í s̄s̄ n̄ɣa í ni Jesu í s̄s̄ n̄ɣu mii iyi n̄ɣu í ce wo fei. ⁴⁰ Na n̄ɣu, in̄e Samari n̄ɣau à koo à ba Jesu à t̄ɔe suuru ku gbe bi ti aɣa. N̄ɔ í ce be aj̄ minji. ⁴¹ In̄e n̄k̄ɔi í dasi naane má waati iyi à gb̄ɔ ideí Jesu, ⁴² n̄ɔi à s̄s̄ abou à ni, k̄u je na ide iyi ñ f̄ɔu n̄ɣu akã í j̄ɔ à dasi Jesu naane má, amma si na iyi í j̄ɔ awa taka nwa à gb̄ɔ ideí n̄ɔ à mà iyi do n̄ɔ n̄ɣui í je Woo faaba andunya.

Jesu í j̄ɔ amai akawe nla ɔɔ í ba iri

⁴³ Iyi Jesu í ce aj̄ minji be n̄ɣi í ne í b̄ɔ ikpa ilei Galilee, ⁴⁴ domi n̄ɣu takae í f̄o wo í ni, walii ci ya ne b̄eɛɛe si ilue. ⁴⁵ Iyi í to Galilee n̄ɣi in̄e n̄ɣau à gbaa do in̄ɔ did̄s̄. Tako wo à b̄ɔ jingau Zeruzalemu n̄ɔ à ye mii iyi í ce be fei. Na n̄ɣi í j̄ɔ à gbaa do in̄ɔ did̄s̄.

⁴⁶ N̄ɔ í nyi í b̄ɔ Kana si ilei Galilee má, tengi bii í tako í j̄ɔ in̄yí í kpaasi v̄eɛu. Wee akawei ilaalu ɔɔ í wa Kaperanumu, amaɛ k̄u waa ne baani. ⁴⁷ N̄ɔi í gb̄ɔ iyi Jesu í ne hai ilei Zudee í naa ilei Galilee. N̄ɔi í dede hai Kaperanumu í b̄ɔ bi t̄eɛ í koo í t̄ɔe suuru ku na ku faaba amai n̄ɣu iyi wa bi ku ku. ⁴⁸ N̄ɔi Jesu í j̄eaa í ni, in̄e i ci ya dasi naane aj̄ k̄ama n̄ɣa bii k̄u je ñ ye nyinda do maamaake ɔɔ n̄ɣa sisi. ⁴⁹ N̄ɔi akawe í ni, m̄ɔc̄ɔɔyi, ñ wa n t̄ɔe suuru i naa wa bi tom hee amau ku maa ku. ⁵⁰ N̄ɔi Jesu í s̄s̄ í ni, koo i ne, amaɛ á w̄eɛ.

N̄ɔ in̄eɛu í dasi ideí Jesuu naane n̄ɔ í ne. ⁵¹ Iyi í dasi k̄p̄ai ideɛ wa ne n̄ɣi í ko woo ce icee n̄ɣa à waa naa. N̄ɔi à s̄s̄ à ni, amaɛ í ba iri. ⁵² N̄ɔi í bee n̄ɣa si waati yoomai í ba iri. N̄ɔi à ni, ana is̄ɔ akã b̄ɔɔu í nya. ⁵³ N̄ɔi baai amau í ye gigi iyi waatiu bei Jesu í s̄s̄ ideu dee dee í ni, amaɛ á w̄eɛ. N̄ɔ n̄ɣu do in̄e k̄pas̄e n̄ɣa fei à dasi Jesu naane.

⁵⁴ Ise gbeejisiai ih̄e b̄eɛɛe iyi Jesu í dede hai ilei Zudee í naa ilei Galilee n̄ɔ si kunaɛu fei í ce maamaakei. Iyi ih̄e í je maamaake minjisia.

Jesu í j̄ɔ w̄eɛɛe ɔɔ í ba iri

5 Si anyie n̄ɣi jingau ɔɔ í to wa. Jingauí Zuifu n̄ɣa. N̄ɔ Jesu í b̄ɔ Zeruzalemu. ² Wee Zeruzalemu be, bi ku l̄ɔ in̄ɔ iluu í k̄p̄ɔ. Ande akã à ya k̄pe Andeí angudã n̄ɣa. K̄ɔk̄ɔi andeui bei fatama nla ɔɔ í wa. N̄ɔ à ma si ile iyi í ne ande miu. Do feei Ebeɛ Betizadai à ya k̄poo. ³ Si andeí ile n̄ɣau b̄ɔ n̄k̄ɔ í ya na ku maa s̄u, f̄eɛju n̄ɣa do woo sukute do w̄eɛɛe n̄ɣa. [Bei à ya s̄u a maa degbe kuyayai in̄yiu, ⁴ domi aj̄ ɔɔ n̄ɣa amalekai Ilaaṣ́ í ya kita wa ku l̄ɔ si fatamau n̄ɔ ku f̄o in̄yiu. Bii in̄yiu í f̄o b̄ɔɔ iyi í tako í dasi be dimii b̄ɔɔ iyi í ne fei í ya ba irii.] ⁵ Wee in̄e ɔɔ í wa be, b̄ɔɔu ad̄s̄ kuntaa do m̄eɛj̄ɔi í ce sīe. ⁶ Iyi Jesu í ɔɔ wa s̄u be í bei í mà iyi í k̄pe be n̄ɣi í beee í ni, ñ bi í ba iri? ⁷ N̄ɔi b̄ɔɔu í j̄eaa í ni, m̄ɔc̄ɔɔyi, n̄ k̄u ne in̄e iyi á dasim si in̄yiu waati iyi í f̄o. Hee n maa n kookaai n maa n dasi in̄yiu, in̄e ɔɔ í ya takom nii.

⁸ N̄ɔi Jesu í s̄s̄ í ni, dede i ka s̄eɛe, i neò. ⁹ N̄ɔi gbakã in̄eɛu í ba iri n̄ɔ í ka s̄eɛe í dasi k̄p̄aa wa ne.

Wee aj̄k̄i kus̄imii. ¹⁰ N̄ɔi in̄e ngboí Zuifu n̄ɣau à s̄s̄ in̄e iyi í ba iri à ni, aj̄k̄i kus̄imii n̄nyí. Wooda nwa í ganji i so s̄eɛe. ¹¹ N̄ɔi í s̄s̄ n̄ɣa í ni, in̄e iyi í j̄ɔ n ba irii í ni n so s̄eɛm n̄e. ¹² N̄ɔi à beee à ni, yooi í s̄s̄e í ni i so s̄eɛe i ne. ¹³ Amma in̄e iyi í ba iri k̄u mà laf̄eɛe si na iyi í j̄ɔ zamaa í wa be n̄ɔ Jesu í dasi in̄ɔ n̄ɣa.

¹⁴ Iyi í ce s̄aa n̄ɣi Jesu í ɔɔ bantumai k̄pas̄eí Ilaaṣ́ n̄ɔ í s̄s̄ í ni, wee ñ ba iri b̄eɛɛe. To, mà ce dulum má ku ba laal̄ɔ iyi í re b̄eɛɛe ku maà baɛ má. ¹⁵ N̄ɔi in̄eɛu í nyi bi in̄e ngbo n̄ɣau í s̄s̄ n̄ɣa í ni Jesu í j̄ɔ n̄ɣu í ba iri. ¹⁶ N̄ɔi í j̄ɔ in̄e n̄ɣau à waa k̄p̄ã Jesu iju si na iyi í j̄ɔ í ce dimii mii n̄ɔu be si aj̄k̄i kus̄imii. ¹⁷ Amma Jesu í s̄s̄ n̄ɣa í ni, Baam í ya maa ce ic̄eí waati k̄ama fei, b̄eɛɛe m̄ɔi amu takam ñ wa n ce.

¹⁸ Na irii ideu bei Zuifu n̄ɣa à teese à waa de Jesu ku kpa, k̄u je si na iyi í j̄ɔ í j̄ɔ in̄eɛu í ba iri si aj̄k̄i kus̄imii n̄ɣu akã, amma si na iyi í j̄ɔ wa wã araɛi do Ilaaṣ́ má, wa ni Ilaaṣ́ í je baai n̄ɣu.

Yiikoi Amai Ilaaṣ́

¹⁹ N̄ɔi Jesu í s̄s̄ n̄ɣa í ni, n̄ɔ n̄ɔ ñ wa n s̄s̄ n̄ɣe, amu Ama, n kaa n ɔɔ n ce nḡɔɔ do aram bii k̄u je mii iyi ñ ye Baam wa ce. Mii iyi Baaba wa ce fei, n̄ɣui amu m̄ɔ Ama ñ wa n ce. ²⁰ Baaba í bi amu Amaɛ n̄ɔ í nyisim mii iyi n̄ɣu takae wa ce fei. Á nyisim ice iyi í re be ih̄e má m̄ɔm ku ba in̄e fei i biti n̄ɣa. ²¹ N̄ɔ n̄ɔ, si bei Ilaaṣ́ Baaba í ya j̄i iku n̄ɣa n̄ɔ ku ce n̄ɣa ilu hunde, b̄eɛɛe m̄ɔi amu Amaɛ an mua in̄e n̄ɣa iyi ñ bi kuw̄eɛ. ²² Ilaaṣ́ Baaba takae ci ya kiiti in̄e ɔɔ, amma í so kiitiu fei í daa amu Amaɛ si aw̄ɔ, ²³ ku ba in̄e fei ku saalu amu Amau si bei à waa saalu Ilaaṣ́ Baaba. In̄e iyi k̄u saalu amu Amau, Baaba iyi í b̄em wai k̄u saalu.

²⁴ Nto nto ñ wa n s̄ ñei, ine iyi wa gbo idem n̄ í dasi ine iyi í b̄em wa naane, laf̄ēe í ne kuw̄ee hai t̄ā. Kaa naa bi ku ce kiiti má, amma í kua iku í l̄osi kuw̄eei. ²⁵ Nto nto, awaati wa naa n̄ wee í to wa t̄ā, iyi iku ña aa gbo imui amu Amaí Ilaađ n̄ si ino ña ine ña iyi à gbo imum fei aa ne kuw̄ee †. ²⁶ Si bei Baaba takae í je irii kuw̄ee, beebe moí í j̄ò amu Amae ñ je. ²⁷ N̄o í muum kp̄āa n̄ kiitiò ine ña, si na iyi í j̄ò ñ je Amaí Amane. ²⁸ Na ññu, i maà bití ña, domi waati wa naa iyi iku ña fei aa gbo imum, ²⁹ n̄o aa fita wa hai si bale. Ine ña iyi à ce j̄i-idae aa j̄i si kuw̄ee hai t̄ā. Ine ña mo iyi à ce laal̄o aa j̄i n̄o a kiiti ña.

Mii ña iyi wa nyisi iyi Jesu í ne yiiko

³⁰ Jesu í ni, n̄ kaa n̄ ȳok̄o n̄ ce nḡok̄o do aram. Si bei Ilaađ í s̄m̄ si beeb̄ei an ceò kiitiu, n̄o kiitim í je dee dee domi n̄ k̄u wa n̄ de id̄ok̄obim ku ce, bii k̄u je id̄ok̄obii ine iyi í b̄em wa. ³¹ Bii amu takam nii ñ wa n̄ jea aram seeda wo, seedam k̄u je nto. ³² Amma ine ḡo í wee iyi wa jea ine ña seedam n̄o ñ mà iyi seeda iyi wa je ña na irim n̄o n̄to. Laf̄ēe í je Zāa woo dasi inyí. ³³ In̄ei í be sīe ine ña, n̄o ide iyi í f̄o si ḡām̄em n̄o n̄to. ³⁴ K̄u je ñ wa n̄ de aman̄e ku j̄eem seeda, amu de ñ wa n̄ f̄o beeb̄ei ku ba í ba faaba ña. ³⁵ Zāau be í yei bei fitila iyi à má ku má in-ya. N̄o waati keeke ḡo ñ̄ j̄esi í weeò ino did̄s̄ si inya kumáeu ña. ³⁶ Amma seeda ḡo í wee iyi í la í re ti Zāa. Seedaui í je ice iyi ñ wa n̄ ce. Ađ Baabai í daam si aw̄o, ññu moí wa jea ine ña seedam n̄o wa nyisi iyi Ilaađ Baabai í b̄em wa. ³⁷ Ilaađ Baaba takaeí wa jea ine ña seedam. Amma in̄e í k̄u gbo ide ku f̄oe baa aj̄o ak̄a ña hee má je í ȳok̄o do iju ña. ³⁸ Idee k̄u ba bi ku buba si ñe, domi í k̄u dasi amu iyi í be wau naane ña. ³⁹ In̄e í ya maa cio kuk̄oí ideí Ilaađ si na iyi í j̄ò ñ̄ waa tamaa aa ba sīe kuw̄ee hai t̄ā ña. N̄o wee kuk̄o ñau be fei wa jea ine ña seedam. ⁴⁰ Amma do ññu fei ñ̄ k̄o ku naa bi tom ku ba í ba kuw̄ee ña.

⁴¹ N̄ k̄u wa n̄ de saabu bi aman̄e ña. ⁴² Amma ñ mà ñe. ñ mà iyi í k̄u ne kubii Ilaađ si id̄o ññe ña. ⁴³ Do irii Baam nii ñ naa, n̄o í k̄u gbam ña. Amma bii ine ḡo ñ̄e í naa do irii arai ññu takae, laf̄ēeí aa gba ña. ⁴⁴ Bii beeb̄ei beirei aa ce í dasim naane ña, in̄e iyi ñ̄ ya maa de saabui ñ̄e ña in̄e duus̄ok̄o n̄o í k̄u waa de saabu iyi wa naa hai bi Ilaađ ña, ññu iyi k̄u ne saa. ⁴⁵ I maà tamaa mà amui an ye taale ññe bi Ilaađ Baaba. Moizi, ññu iyi ñ̄ waa naane ñau, ññui á ye taale ññe. ⁴⁶ Bii ñ̄ dasi Moizi naane nto nto ña wo, aa dasi amu mo naane ña, domi idem nii Moizi í k̄o. ⁴⁷ Amma í k̄u dasi idee naane ña. To, beirei aa ce í dasi idem naane ña.

Jesu í wò aman̄e dubu miu (5.000)

(C̄o Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17)

6 Si anyii ññu, jingauí Zuifu ña iyi à ya kpe Iku ku kuaui í maai wa. Waati beeb̄ei Jesu í kua icei tenkuu

† Iku ña k̄u je ine ña iyi à ku nto nto ñai wa f̄āa. Amma ine ña iyi dulum du ña í j̄ò ñ̄ je bei iku ñai wa f̄āa.

Galilee. Tenkuu í ya nyi a kpe Tiberia má. N̄oí zamaa nk̄o wa tooe, domi à ye maamaake ña iyi í ya maa ce ku maa faabaò b̄ok̄o ña. N̄oí Jesu í ḡu geete ḡo í buba do m̄ok̄oe ña aj̄o. ⁵ Iyi í c̄o ilu n̄o í ye zamaa nla ḡoí wa naa bi t̄ae. N̄oí í bee Filipu í ni, iwoi aa ka ba ije iyi aa ka ra ine ñau ih̄e a je. ⁶ Í f̄o beeb̄ei ku c̄ò laakai Filipu domi í mà bei ññu á ce t̄ā.

⁷ N̄oí Filipu í jea í ni, baa fiai icei aj̄o c̄o minji kaa to ka ra ña ije, iyi aña fei aa ba keeke keeke. ⁸ N̄oí ine ak̄āi m̄ok̄o ñau iyi à ya kpe Anderee, if̄oí Sim̄ok̄o Piee í ni, ⁹ ama awaas̄u ḡo í wa ih̄e í ne p̄ēe ara miu do c̄ēe keeke minji. Amma ññu be kaa cea zamaa nlaui ih̄e nk̄āma.

¹⁰ N̄oí Jesu í ni, í j̄ò aña fei a buba. Wee inyau í ne f̄of̄o nk̄o nk̄o. N̄oí aña fei à buba. Si ino ña kuk̄ok̄o in-emōk̄o ñau í to dubu miu (5.000). ¹¹ N̄oí Jesu í so p̄ēe ñau í saabu Ilaađ, ñ̄oí í j̄ò ñ̄ kp̄ēa ine ña iyi à waa bubau. Beebe moí í ce do c̄ēe ñau. N̄o ñ̄ je bei à bi. ¹² Iyi aña fei à je à yo, ñ̄oí Jesu í s̄m̄ m̄ok̄oe ña í ni, í ko ije iyi í gbeu ña ku ba ḡok̄o ku maà ce nfe. ¹³ N̄o ñ̄ ko ije iyi í gbeu. Si p̄ēe ara miu iyi Jesu í gba í bububu í kp̄ēa ine ña à j̄eu, k̄ok̄o maateejii í gbe.

¹⁴ Iyi ine ñau à ye maamaake iyi Jesu í ceu ñ̄oí à ni, do nto, ññui í je walii iyi á na ku naa si andunyau. ¹⁵ N̄oí ine ñau à waa bi a muu do gbugb̄a a coo ilaalu. Amma si bei Jesu í mà si ña ñ̄oí í nya arae ññu ak̄ā í nyi iri kutau ma.

Jesu wa ne si antai tenku

(C̄o Matie 14:22-33; Maaku 6:45-52)

¹⁶ Iyi ale í le ñ̄oí m̄ok̄oí Jesu ñau à b̄o it̄ii tenkuu. ¹⁷ N̄oí à lo ak̄oí inyí ku ba a kua a b̄o Kaperanumu. N̄o ñ̄ dasi kp̄āa à waa ne. N̄oí id̄ū í d̄ū n̄o wee Jesu k̄u to si ña. ¹⁸ N̄oí fufu nla ḡo wa ce n̄o inyiu wa yaya. ¹⁹ Iyi à ne zakai kilo meefa ñ̄oí à h̄ōñne Jesu wa ne si antai inyiu wa naa bi tu ña, ñ̄oí zigi ña í da. ²⁰ Amma Jesu í s̄m̄ ña í ni, amui, i maà j̄ò ñ̄oí ku mu ñe. ²¹ N̄oí à waa bi ññu moí ku lo ino ak̄oí inyiu amma wee gbak̄ā à to bii à waa b̄o.

Zamaau wa de Jesu

²² Iju kumáe ine ña iyi à wa icei tenkuu be, à ye gigi iyi ak̄oí ak̄āi í wa be wo. À n̄o ñ̄ mà iyi Jesu k̄u lo ak̄oí inyiu do m̄ok̄oe ña aj̄o, aña duus̄ok̄o ñ̄aí à ne. ²³ Waati beebe, ak̄oí inyí ḡo ña mo à naa hai Tiberia n̄o à to inyau. Tengi bei Laf̄ēe Jesu í tako í saabu Ilaađ í bei í na ña p̄ēe à j̄eu. ²⁴ Iyi zamaau í ye Jesu do m̄ok̄oe ña k̄āma ña k̄u wa be, ñ̄oí aña mo à lo ak̄oí inyí ñau à b̄o ku dede ña ikpa Kaperanumu.

Jesu í je ijei kuw̄ee

²⁵ N̄oí ine ñau à kua icei tenkuu do ikpa ih̄o à koo à ba Jesu be n̄o à ni, M̄eetu, waati yoomai í to wa ih̄e.

²⁶ N̄oí Jesu í je ña í ni, nto nto, ñ̄ waa dedem ñai si na iyi í j̄ò ñ̄ ba p̄ēe ñ̄ je à yo ña, k̄u je na iyi í j̄ò ñ̄ ye ñ̄ ce

maamaake go ŋa. ²⁷ I maà ti i ce icei ije iyi í ya sāmi nŋu akā, amma i ce icei ije iyi á jò i ba kuwɛɛ hai tã ŋa. Nɔ ije nŋu amu Amai Amanei an mu nŋe, domi amui Ilaaɔ Baaba í na yiikoe nɔ í jò ine ŋa à waa yɔɔ.

²⁸ Nɔi à beee à ni, mii aa ka ce ka ceò ice iyi Ilaaɔ í bi. ²⁹ Nɔi Jesu í je nŋa í ni, ice iyi Ilaaɔ í bi si ŋei í je i dasi amu woo beɛ naane ŋa.

³⁰ Nɔi à beee à ni, maamaake yoomai aa ce ka yɔɔ ku ba ka dasie naane. Mà ice yoomai aa ce. ³¹ Nɔ à ni má, bala nwa ŋa à je ije go iyi à ya kpe mana si gbaa. À kɔɔ à ni í na ŋa ije wa hai lelei Aɔ. ³² Nɔi Jesu í je nŋa í ni, nɔ nɔ nɔ h wa n sɔ ŋei, kù je Moizii í mu nŋe ijeu wa hai lele, amma Baam nii í mu nŋe ije iyi í je nɔɔ wa hai lele. ³³ Nɔ ije iyi Ilaaɔ í ya mua ine, nŋui í je ine iyi í kita wa hai lele iyi á jò amanɛ ku ba kuwɛɛ hai tã. ³⁴ Nɔi à sɔɔ à ni, mɔkɔyɔi, mu nwa dimii ijeu be do ajɔ fei.

³⁵ Nɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, amui h je ijei kuwɛɛ. Ine iyi í naa bi tom, ari kaa kpa lafɛɛ má pai, nɔ ine iyi í dasim naane, agbe kaa kpa má pai. ³⁶ N̄ tako h sɔ ŋe wo h ni, ì waa yem ŋa, amma i kù dasi naane ŋa. ³⁷ Ine ŋa iyi Baaba í nam fei aa naa bi tom, nɔ ine iyi í naa bi tom baa bii beirei n kaa n nɔɔ angule. ³⁸ N̄ kita wai hai lelei Aɔ n na n ceò idɔɔbii ine iyi í bɛm wa, kù je idɔɔbii amu takam. ³⁹ Idɔɔbii ine iyi í bɛm wa wee. Ine ŋa iyi í nam, n maà n jò baa ine akā ŋa ku ce nfe amma n j̄ ŋa fei hai si bale si ajɔi ankāanyi. ⁴⁰ Idɔɔbii Baam nii í je ine iyi í ye amu Ama nɔ í dasim naane fei ku ne kuwɛɛ hai tã, an nɔ n j̄ lafɛɛ hai si bale si ajɔi ankāanyi.

⁴¹ Nɔi Zuifu ŋau à waa gbagba sie na iyi í jò í ni nŋu í je ije iyi í kita wa hai lelei Aɔ. ⁴² Nɔi à ni, í jɔ Jesu amai Zozefuu mbe mɛɛ. À mà iyeò baɛ. Beirei í ce í ni nŋu í naai hai lele.

⁴³ Nɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, i maà ti i maà gbagba na irim beɛbe ŋa. ⁴⁴ Ine go kaa yɔɔ ku naa bi tom bii kù je Baaba iyi í bɛm wai í fa lafɛɛ wa. Nɔ ine nŋui an jò ku j̄ hai si bale si ajɔi ankāanyiu. ⁴⁵ Ine akāi walii ŋau í kɔ í ni, Ilaaɔ takaei á na ku kɔ ine fei si cio. Nɔ beɛbe ine iyi í gbɔ ideɛ Baaba fei nɔ í jirima cioe lafɛɛ á naa bi tom. ⁴⁶ Ine kãma kù ye Ilaaɔ Baaba do iju, í gbe amu iyi h naa hai bi tɛu. ⁴⁷ Nɔ nɔ, ine iyi í dasim naane fei í ne kuwɛɛ hai tã. ⁴⁸ Amui h je ijei kuwɛɛ. ⁴⁹ Bala nŋe ŋa à je mana si gbaa amma kù ganji a ku. ⁵⁰ Amma amu ije goi h wa n fãa iyi í naa hai lele, iyi bii amanɛ í je kaa ku. ⁵¹ Amui h je ijei kuwɛɛ. Hai lelei h kita wa. Nɔ ine iyi í ba ijeu í je fei í ne kuwɛɛ hai tã. Ijeui í je aram. An náai ku ba ine ŋa a maa wɛɛò.

⁵² Iyi Jesu í fɔ beɛbe ŋɔi Zuifu ŋa à ce si kakɔɔ jiida à waa ni, beirei nŋu á ce ku na wa ŋai araɛ ka ŋa.

⁵³ Nɔi Jesu í sɔ ŋa má í ni, nɔ nɔ h wa n sɔ ŋei, bii i kù ŋɔ ŋai arai amu Amai Amanɛ walakɔ i kù mɔ njem i kù ne kuwɛɛ ŋa. ⁵⁴ Ine iyi í ŋɔ ŋai aram nɔ í mɔ njem í ne kuwɛɛ hai tã, nɔ an j̄u hai si bale si ajɔi ankāanyiu, ⁵⁵ domi ŋai aram nii í je ije alala nɔ njem mɔi í je inyi alala. ⁵⁶ Ine iyi í ŋɔ ŋai aram nɔ í mɔ njem awaò aa ka ne anu akā ka maa wɛɛò. ⁵⁷ Baabai í bɛm wa. Nŋui í ne

kuwɛɛ nɔ na iriei amu mɔ h wɛɛ. Beɛbe mɔi ine iyi í ŋɔm, lafɛɛ í ne kuwɛɛ na irim. ⁵⁸ Ije iyi í kita wa hai lelei h wa n fãa. Ine nŋu kù je bei ije iyi bala nŋe ŋa à je nɔ kù ganji à kuu. Ine iyi wa je dimii ijeu ihɛ á maa wɛɛi hee do ajɔ fei.

⁵⁹ Ideu bei Jesu í kɔ ine ŋa si ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔɔɔ Kaperanumu.

Ideɛ kuwɛɛ hai tã

⁶⁰ Iyi mɔɔi Jesu ŋau à gbɔ ideu ŋɔi nkɔɔ nŋa í ni, ideu ihɛ í lele. Yooi á kɔ.

⁶¹ Nɔ Jesu í mà iyi à wasi ku gbagba na ideu, ŋɔi í bee ŋa í ni, ideui í je nŋe bi ku koosɛɛ? ⁶² Debei, beirei aa ni ŋa bii ì ye amu Amai Amanɛ h wa n bɔ lele ŋa bii h tako h wa wo. ⁶³ Hundei í ya mua ine kuwɛɛ, gbugbãi amanɛ kù je nkãma. Nɔ ide iyi h sɔ ŋe wee hundei, nɔ nŋui í je kuwɛɛ. ⁶⁴ Amma si inc nŋe ine go ŋa a kù dasi naane. Jesu í fɔ beɛbe si na iyi í jò í mà hai sintɛɛ ine ŋa iyi a kaa dasi nŋu naane do ine iyi á na ku zamba nŋu. ⁶⁵ Nɔ í ni má, na iyi ihɛi í jò h sɔ ŋe wo h ni ine go kù wɛɛ iyi á naa bi tom bii kù je Ilaaɔ Baabai í jò lafɛɛ í naa.

⁶⁶ Nɔi hai waati beɛbe mɔɔ nkɔɔ ŋau à fa ara ŋa do anyi a ci ya tooɛ má. ⁶⁷ Na ŋɔi í jò Jesu í bee mɔɔ maateɛje ŋau í ni, ije mɔ ni, i kù waa ne ŋai? ⁶⁸ Nɔi Simɔɔ Pɛɛ í jea í ni, lafɛɛ, bi yooi aa ka bɔ má. Awɔi ì ne ideɛ kuwɛɛ hai tã. ⁶⁹ Awa à dasi naane nɔ à mà kam kam iyi awɔi ì je Ine Kumá iyi í naa hai bi Ilaaɔ. ⁷⁰ Nɔi Jesu í bee ŋa í ni, kù je amui h cica ije maateɛju ba. Do nŋu fei ine akā nŋe í je inei Seetam. ⁷¹ Waato ideɛ Zudasi amai Simɔɔ Isikariotii wa fãa, si na iyi í jò baa do iyi í wa si inci mɔɔ maateɛji ŋau fei, nŋui á zam-baɛ.

Ifɔi Jesu ŋa a kù dasie naane

7 Si anyii nŋu, Jesu wa dabii si ilei Galilee. Kù bi ku bɔ ikpa ilei Zudee domi Zuifu ŋau à waa dɛ ku kpa. ² Nɔ wee jingauɛ Zuifu ŋa iyi à ya kpe jingauɛ Ilei acɔ í maai wa. ³ Nɔi ifɔi Jesu ŋa à sɔɔ à ni, ne hai ihɛ i bɔ Zudee ku ba mɔɔ ŋa iyi à wa ikpa be a ye ice iyi ì waa ce, ⁴ domi bii amanɛ í bi a mà nŋu bantuma kaa máa ce ngɔɔ si asii. Bii ì waa ce dimii ice beɛbe, í gbe í nyisi ine ŋa araɛ. ⁵ À waa fɔ beɛbe si na iyi í jò baa ŋa taka ŋa a kù dasie naane. ⁶ Nɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, waatim kù to wa titã, amma ije waatiu fei í sã nŋei. ⁷ Inei andunya ŋa a kaa yɔɔ a cé ŋe, amma à cé amu domi h wa n ni kookoosu ŋa kù sã. ⁸ Ije i bɔ jingauu, amma amu n kù wa n koo titã, si na iyi í jò waatim kù to wa. ⁹ Iyi í sɔ ŋa ideu í tã nɔ í gbe ilei Galilee be.

Jesu í bɔ jingau

¹⁰ Iyi ifɔi Jesu ŋa à bɔ jingauu ŋɔi nŋu mɔ í dede í koo do asii, kù bi a yɔɔ si bantuma. ¹¹ Nɔi Zuifu ŋau à wasi ku dedɛ si waatii jingauu à waa ni, iwoi í wa.

¹² Njɔi si zamaau ine ɲa à wasi ku fɔ idee do gundu. Ine ɔɔ ɲa à waa ni, ine jiidai. Nɔ ine ɔɔ ɲa mɔ à waa ni, iboi, wa dɛ ijui ine ɲai. ¹³ Amma kãma ɲa ci ya fɔ idee do wɔkɔ domi à waa ce ɲɔi ine ngbo ɲau.

¹⁴ Iyi ine ɲa à je jingauu à to anini ɲɔi Jesu í koo í b bantumai kpasɛi Ilaaɔ be wa kɔ ine ɲa si cio. ¹⁵ Njɔi Zui-fu ɲau à biti nɔ à wasi ku ni, beirei ine iyi kù bɔ cio í ce í mà kukɔi ideí Ilaaɔ be ihɛ.

¹⁶ Njɔi Jesu í je ɲa í ni, ciom kù je hai si idɔm nii wa fita wa. Hai bi Ilaaɔi wa naa, ɲɲu iyi í bem wa. ¹⁷ Ine iyi í bi ɲɲu ku ce idɔkɔbii Ilaaɔ, lafɛɛ á mà bii ciom hai bi Ilaaɔi wa naa, walakɔ bii í je ti amu takam nii. ¹⁸ Ine iyi wa fɔ ide do yiikoi irii araɛ beɛrei ɲɲu takaei wa de. Amma ine iyi wa de beɛrei ine iyi í bɔk wa, lafɛɛ ntɔi í ya fɔ, ibo kãma ci ya wa siɛ. ¹⁹ Moizii í na ɲe wooda, mà irei. Amma do ɲɲu fei, kãma ɲɲe kù waa jirima woodau. To, na mii í ce ì waa de ku kpam ɲa. ²⁰ Njɔi zamaau í jeaa í ni, ì ne inei inɔkɔkoi ba. Yooi wa de ku kpaɛ.

²¹ Jesu í je ɲa í ni, maamaake akã ñ ce si ajɔi kusɛmi nɔ ɲe fei í biti. ²² Amma í lasabu ɲa. Moizii í na ɲe woodai bango ku dasi. Njui í jɔ baa bii í je ajɔi kusɛmi ì ya maa dasi ama ɲɲe ɲa bango ɲa. Nɔ mɔm ideí bango ku dasi kù je hai bi Moizii wa naa, hai bi bala ɲɲe ɲai. ²³ Debei, bii ì waa dasi ama ɲɲe ɲa bango si ajɔi kusɛmiu ku ba í maà beje woodai Moizi ɲa, na mii í ce ì ya maa mum do idɔkɔkɔ ɲa waati iyi ñ faaba ine ɔɔ mam mam si ajɔi kusɛmiu. ²⁴ I maà ya kiiti ngɔɔ si bei ì waa yɔkɔ do iju ɲɲu akã ɲa, amma í ce kiitiu dee dee ɲa.

Jesu í je ine iyi Ilaaɔ í cicau?

²⁵ Njɔi inei Zeruzalemu ɔɔ ɲa, iyi à gbɔ Jesu í fɔ beɛbe à waa ni, kù je inɛɛu ihɛi à waa de ku kpau ya. ²⁶ Nɔ wee wa fɔ ide si bantuma nɔ ine ɔɔ kù ni ide ɔɔ mɛɛ. Mà ine ngbo nwa ɲa à mà bebei iyi ɲɲui í je ine iyi Ilaaɔ í cicau do ntɔ de. ²⁷ Amma bii í je ine iyi Ilaaɔ í cicau wa naa ine ɔɔ kaa mà hai bii á naaò wa, nɔ wee awa à mà hai bii inɛɛu ihɛ í naa.

²⁸ Si bei Jesu wa kɔ ɲa si cio bantumai kpasɛi Ilaaɔ be í la wa ni, ì waa tamaa bei ì màm ɲai, ì nɔ ì mà hai bii ñ wa n naa ɲa. Do ɲɲu fei, n kù naa do yiikoi aram, amma ilu ntɔi iyi ɲɲe í kù mà, ɲɲui í bem wa. ²⁹ Amu ñ màa, domi hai bi tɛɛi ñ wa n naa, ɲɲu mɔi í nɔ í bem wa.

³⁰ Njɔi à waa de ku muu, amma ine ɔɔ kù lesie awɔ domi waati kù to wa titã. ³¹ Si zamaau ine nkɔ í dasie naane ɲɔi à ni, bii ine ihɛ kù je ine iyi Ilaaɔ í cicau, ine mmu iyi á na ku naa á yɔkɔ ku ce maamaake ɲa ku re bei inɛɛu ihɛ wa ce?

À be woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲa a koo a mu Jesu

³² Farisi ɲau à gbɔ bei ine ɲau à waa fɔ ideí Jesu do gundu. Na ɲɲu, ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do Farisi ɲa à be woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲa a koo a muu wa.

³³ Njɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, waati keekei í gbe iyi an wɛɛ do ɲɲe. Si anyie an ɲyi bi ine iyi í bem wa. ³⁴ Aa na í maa dedeem ɲa amma í kaa yem ɲa, domi í kaa yɔkɔ í bɔ bii an wa ɲa.

³⁵ Njɔi Zuifu ɲau à bee ɲɲe ide à waa ni, iwoi á bɔ iyi a kaa ka yɔkɔ. Mà bi ine nwa ɲa iyi à fangaa si ilei dimi mmu ɲau í bɔ ya. Á koo kɔ dimi mmu ɲau si cioi?

³⁶ Yoomai í je yaasei ide iyi í fɔu be si bei í ni aa ka de ɲɲu amma a kaa ka ye ɲɲu, domi bii ɲɲu á wa a kaa ka yɔkɔ ka bɔ be.

Inyii kuwɛɛ

³⁷ Ajɔi ankãanyii jingau í ya ne beɛɛɛ ku re. Ajɔ ɲɲuu, ɲɔi Jesu í dede í leekɛ wa fɔ ide hee lele wa ni, ine iyi agbe wa kpa ku naa ku mɔ inyí bi tom. ³⁸ Ine iyi í dasim naane fei inyii kuwɛɛ á cã si idɔi lafɛɛ. Beɛbei kukɔi ideí Ilaaɔ í ni.

³⁹ Wee ideí Hundei Ilaaɔi Jesu wa fãa. Ine iyi í dasi Jesu naane fei á ba Hundeu. Amma waati iyi wa fɔ beɛbeu Ilaaɔ kù na Hundee titã si na iyi í jɔ Jesu kù nyisi amboee waati beɛbe.

Ine ɲa à waa kpɛ ɲɲe na irii Jesu

⁴⁰ Ine ɔɔ ɲa si inɔi zamaau, iyi à gbɔ ideu ɲɔi à ni, in-ɛɛu ihɛ walii nlaui ntɔ ntɔ. ⁴¹ Ine ɔɔ ɲa mɔ à ni, ine iyi Ilaaɔ í cicau. Amma ine ɔɔ ɲa à ni, beirei ine iyi Ilaaɔ í cicau á ce ku naa hai ilei Galilee. ⁴² Kukɔi ideí Ilaaɔ kù ni ine iyi Ilaaɔ í cicau á fita wai hai si dimii Davidi? Hai Betelehemu ilui Davidi takae si á naa? ⁴³ Nɔ ine ɲau à waa kpɛ ɲɲe na irie. ⁴⁴ Ine ɔɔ ɲa à bi a muu, amma ine kãma kù lesie awɔ.

Naane hai dasii ine ngboi Zuifu ɲa

⁴⁵ Njɔi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲau à nyi bi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do Farisi ɲau. Njɔi à bee ɲa à ni, na mii í ce í kù mu Jesuu wa ɲa. ⁴⁶ Njɔi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲau à je à ni, ine kãma kù wɛɛ iyi í fɔ ide bei inɛɛu be. ⁴⁷ Njɔi Farisi ɲau à bee ɲa à waa ni, to, ɲɲe mɔ ì jɔ in-ɛɛu í dɛ iju ɲɲe ɲa ya. ⁴⁸ Ì gbɔ bii ine ngbo ɔɔ walakɔ Farisi ɲau baa ine akã ɲa í dasie naane ɲai? ⁴⁹ Amma zamaau kù mà woodai Moizi. Ilaaɔ kú ceekpe ɲa.

⁵⁰ Amma si inɔi Farisi ɲau ine ɔɔ í wa be à ya kpoo Nikodemu. Njui í bɔ bi Jesu idũ wo. Iyi í gbɔ à waa fɔ beɛbe ɲɔi í bee ɲa í ni, ⁵¹ wooda nwa í yɔkɔda nwa ka ye taalei amanɛ hai a kù gbɔ idee nɔ a kù mà mii iyi í ce? ⁵² Njɔi à beee à ni, asee awɔ takae mɔ inei Galileei? Cɔ si kukɔi ideí Ilaaɔ sãa sãa, í kaa ye walii ɔɔ iyi í fita wa hai Galilee. [⁵³ Nɔ ine fei í ne kpasɛɛ.

Inaabo iyi í ce sakara

8 Njɔi Jesu í bɔ geete iyi à ya kpe Olivie. ² Amma iju kumãe daadaakɔ í sinda í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ nɔ ine fei wa bɔ bi tɛɛ, nɔ í buba í lɔsi cio ku kɔ ɲa si. ³ Njɔi woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa à naaò inaabo ɔɔ wa bi tɛɛ iyi à muu si sakara ku ce. Njɔi à

leekĩe si aninii zamaau. ⁴ Nɔ à s̄s̄ Jesu à ni, Mɛɛtu, à mu abou ihẽi si sakara ku ce. ⁵ Wee Moizi í fɔ si woodaɛ í ni dimii inaabo be ihẽ ka taa kuta ka kpaɛ. To, awɔ mɔ, beirei ì yɔɔ.

⁶ À fɔ bɛɛbei ku ba a cɔ laakaɛ nɔ a ye taaleɛ. Amma Jesu í kɔmba iri ile wa kɔ si ile do amaawɔ. ⁷ Nɔi à beee à mantɛɛ nɔ í dede í tɛ í s̄s̄ n̄a í ni, inɛ iyi kù ce dulum si inɔ n̄ɛ ku tako ku ta abou kuta.

⁸ Nɔ í kɔmba má wa kɔ si ile. ⁹ Iyi à gbɔ bɛɛbe n̄ɔi à fita akã akã hai inɛ ngbo n̄au hee ku bɔ si inɛi ankãanyi n̄au. Í gbe Jesu n̄ɔi akã do abou si wajue. ¹⁰ Nɔi Jesu í dede í tɛ má nɔ í beee í ni, abooyi, iwoi à wa. Inɛ gɔ kù gbe ihẽ iyi wa ye taaleɛ má? ¹¹ Nɔi abou í ni, mɔkɔyɔi, baa akã n̄n̄a kù wa ihẽ má. Jesu í ni, amu takam mɔ n̄ kaa n̄ ye taaleɛ. Nɛɛ, amma maà ce dulum má.]

Jesu í je inya kumáí andunya

¹² Si anyii n̄ɔi, Jesu í ba inɛ n̄a ide ku fɔ má í ni, amui ñ je inya kumáí andunya. Inɛ iyi wa toom á nɛ inya kumá iyi á j̄ ñ inɛ ku ba kuwɛɛ, kaa maa nɛ si ilu kuku. ¹³ Nɔi Farisi n̄au à s̄s̄ à ni, nsei ì waa jɛa araɛ sɛɛda. Sɛɛdaɛ kù je n̄ɔ.

¹⁴ Nɔi Jesu í je n̄n̄a í ni, baa bii ñ wa n̄ jɛa aram sɛɛda, ide n̄a iyi ñ wa n̄ fɔu fei n̄ɔi, domi ñ mà hai bii ñ naa ñ nɔ ñ mà bii ñ wa n̄ bɔ. Amma inɛ i kù mà hai bii ñ naa hee má je bii ñ wa n̄ bɔ. ¹⁵ Inɛ ì ya maa ce kiiti n̄ai bei amanɛ n̄a à ya ce, amu n̄ ci ya n̄ kiiti inɛ kãma. ¹⁶ Amma baa bii í je ñ wa n̄ kiiti inɛ n̄a, kiitim í s̄iã domi amu akã si an kiiti n̄a, Baaba iyi í bɛm wa í wɛɛ do amu. ¹⁷ À kɔ si tiai wooda n̄ɛ à ni sɛɛdai amanɛ minjii í je n̄ɔ. ¹⁸ Ñ wa n̄ jɛa aram sɛɛda nɔ Baaba, iyi í bɛm wa, n̄ɔi mɔ wa jɛa inɛ n̄a sɛɛdam.

¹⁹ Nɔi à beee à ni, iwoi Baɛɛu í wa. Nɔi Jesu í je n̄n̄a í ni, i kù mà amu takam n̄a mɔm hee má je Baam. Bii í je ñ màm n̄a wo aa mà Baam n̄ɔi n̄a.

²⁰ Ideu bei Jesu í fɔ waati iyi wa kɔ inɛ n̄a si cio bantumai kpasɛi Ilaaɔ bii à ya jile fiaí kɔletiu. Nɔ inɛ gɔ kù lesie awɔ si na iyi í j̄ ñ waati kù to wa titã.

A kaa yɔkɔ a bɔ bii Jesu wa bɔ

²¹ Nɔi Jesu í s̄s̄ n̄a má í ni, an nɛ nɔ aa na i dedɛɛm n̄a, amma aa ku n̄ai si dulum du n̄ɛ. I kaa yɔkɔ i bɔ bii ñ wa n̄ bɔ n̄a. ²² Si bei í ni bii n̄ɔi wa bɔ a kaa yɔkɔ a bɔ be n̄ɔi í j̄ ñ Zuifu n̄au à bee n̄ɛ à waa ni, debɛi á kpa araɛi? ²³ Nɔ Jesu í ni, hai ile ihẽi inɛ ñ naa n̄a, amma amu hai lelei ñ naa. Inɛ inɛi andunya n̄ai, amma amu n̄ kù je inɛi andunya. ²⁴ Na n̄ɔi í ce ñ ni aa ku si dulum du n̄ɛ n̄a. N̄ɔi n̄ɔi, bii i kù dasi naanɛ n̄a iyi amui ñ je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau aa ku si dulum du n̄ɛ n̄ai. ²⁵ Nɔi à beee à ni, awɔi yoo. Nɔi Jesu í je n̄n̄a í ni, ñ s̄s̄ n̄ɛ tã hai sintɛɛ. ²⁶ Ide iyi ñ nɛ ku fɔ na iri n̄ɛ n̄ yeò taale n̄ɛ í kpa. Amma inɛ iyi í bɛm wa ilu n̄ɔi, nɔ ide iyi ñ gbɔ hai bi tɛɛ, n̄ɔi ñ wa n̄ sisia inɛ n̄a titã.

²⁷ Amma waati iyi Jesu wa fɔ bɛɛbe a kù mà hee mà idei Ilaaɔ Baabai wa s̄s̄ n̄a. ²⁸ Nɔi Jesu í ni, ajɔ iyi aa so Amai Amanɛ i kɔɛ lele n̄a, ajɔ n̄ɔi aa mà n̄a iyi amui ñ je inɛ iyi Ilaaɔ í cica. Nɔ ajɔ n̄ɔi aa mà n̄a má iyi n̄ kù wa n̄ ce ngɔgɔ do aram. Ide iyi Baaba í s̄m̄ n̄ɔi akã ñ wa n̄ s̄s̄ inɛ mɔ. ²⁹ N̄ɔi iyi í bɛm wa í wɛɛ do amu. Kù j̄m̄ amu akã domi waati kãma fei iyi á d̄s̄a sii ñ ya n̄ ce. ³⁰ Iyi Jesu í fɔ bɛɛbe inɛ n̄kpaí í dasie naanɛ.

Aru n̄a do inɛ n̄a iyi à nɛ ara n̄n̄a

³¹ Nɔi Jesu í s̄s̄ Zuifu n̄a iyi à dasie naanɛ í ni, bii ñ waa jirima idem n̄a ñ je mɔkɔm n̄ai n̄ɔi n̄ɔi. ³² Aa mà n̄ɔi n̄a n̄ɔi n̄ɔi á j̄ ñ nɛ ara n̄n̄a.

³³ Nɔi à jɛaa à ni, awau tɔkui Aburahamu n̄ai a kù nɔ a kù je arui inɛ gɔ ajɔ kãma. Beirei í ce ñ waa s̄s̄ wa ñ ni aa ka nɛ ara nwa. ³⁴ Nɔi Jesu í je n̄n̄a í ni, n̄ɔi n̄ɔi ñ wa n̄ s̄s̄ n̄ɛi, inɛ iyi í ya ce dulum fei arui dulum nii í je. ³⁵ Aru ci ya nɔ ku wa kpasɛi lafɛɛ do ajɔ fei, ama à bíei í ya wa be do ajɔ fei. ³⁶ Na n̄ɔi í ce, bii amu Amai Ilaaɔ ñ j̄ ñ nɛ araɛ, aa nɛ araɛi n̄ɔi n̄ɔi. ³⁷ Ñ mà iyi inɛu tɔkui Aburahamu n̄ai. Amma ñ waa de ku kpa n̄a si na iyi í j̄ ñ i ci ya j̄ ñ idem ku buba si idɔ n̄ɛ. ³⁸ Mii iyi ñ ye bi Baam n̄ɔi ñ wa n̄ s̄s̄ n̄ɛ, bɛɛbei inɛ mɔ ñ waa ce mii iyi baa n̄ɛ í s̄s̄ n̄ɛ.

³⁹ Nɔi à jɛaa à ni, Aburahamui í je baa nwa. Nɔi Jesu í je n̄n̄a í ni, bii í je inɛu amai Aburahamu n̄ai n̄ɔi n̄ɔi, mii iyi Aburahamu í ce n̄ɔi aa ya ce n̄a wo. ⁴⁰ Amma wee nsei í ya maa de ku kpa n̄ai, amu iyi ñ wa n̄ s̄s̄ n̄ɛ ide n̄ɔi iyi ñ gbɔ hai bi Ilaaɔ. Aburahamu kù nɔ kù ce dimie ajɔ kãma. ⁴¹ Do n̄ɔi fei, ñ wa n̄ s̄s̄ n̄ɛi, kookoosu n̄a iyi baa n̄ɛ í ya ce n̄ɔi inɛ mɔ ñ waa ce.

Nɔi à jɛaa à ni, awa a kù je seegɛ n̄a. Ilaaɔ n̄ɔi akã í je baa nwa. ⁴² Nɔi Jesu í s̄s̄ n̄a í ni, bii í je Ilaaɔi í je baa n̄ɛ aa bim n̄a, domi hai bi Ilaaɔi ñ fita wa ñ naa ihẽ. N kù naa do aram, n̄ɔi í bɛm wa. ⁴³ Na mii í ce i ci ya gbɔ yaasei idem n̄a. I ci ya gbɔ yaaseɛ n̄ai si na iyi í j̄ ñ i kaa yɔkɔ n̄a. ⁴⁴ Seetam nii í je baa n̄ɛ, nɔ ñ waa bi i ce idɔkɔbii baa n̄ɛu. Hai sintɛ woo kpa inɛi. Kù waa leekĩ si kpaí n̄ɔi domi n̄ɔi kù wa siɛ. Bii wa sɔ ibo, í ya maa fɔi bei n̄ɔi takɛ í ye domi ilu iboi, nɔ baai ilu ibo feii. ⁴⁵ Amma si na iyi í j̄ ñ amu ñ ya n̄ s̄s̄ n̄ɛ n̄ɔi, n̄ɔi í j̄ ñ i kù waa dasim naanɛ n̄a. ⁴⁶ Yoo n̄ɛi á yɔkɔ ku ni n̄ɔi í ye ñ ce dulum. Kù wɛɛ. Debei, na mii í ce i ci ya dasim naanɛ n̄a bii ñ wa n̄ s̄s̄ n̄ɛ n̄ɔi. ⁴⁷ Inɛ iyi í je ti Ilaaɔ n̄ɔi í ya gbɔ ide Ilaaɔ. Si bei inɛ i kù je tɛɛ n̄a n̄ɔi í j̄ ñ i ci ya gbɔ ide n̄a.

Jesu do Aburahamu

⁴⁸ Nɔi Zuifu n̄au à s̄s̄ Jesu à ni, debɛi awa à nɛ n̄ɔi si bei à ni awɔu inɛi Samarii, nɔ ñ nɛ inɛi inɔkɔ. ⁴⁹ Nɔi Jesu í je n̄n̄a í ni, n̄ kù nɛ inɛi inɔkɔ. Baam nii ñ wa n̄ saalu, amma inɛ i kù waa saalum n̄a. ⁵⁰ N kù wa n̄ de bɛɛrei aram. Inɛ gɔi wa dedɛ bɛɛɛm, n̄ɔi í nɔ í je woo kiiti. ⁵¹ N̄ɔi n̄ɔi ñ wa n̄ s̄s̄ n̄ɛi, inɛ iyi wa jirima idem lafɛɛ kaa ku pai.

⁵² Nɔi Zuifu ŋau à sɔɔ à ni, bebei à mà iyi nto nto ì ne inei inɔɔkoi, domi Aburhamu í ku nɔ walii ŋau mɔ à ku, nɔ awɔ ì ni inɛ iyi wa jirima ideɛ kaa ku pai. ⁵³ Bala nwa Aburhamu í ku. Mà ì tamaa awɔ ì la ì rooi? Nɔ walii ŋau mɔ à ku. To, yooi awɔ ì waa tamaa ì je.

⁵⁴ Nɔi Jesu í je ŋa í ni, bii amui ñ wa n de beɛɛi aram, beɛɛ ngbei. Inɛ iyi wa de beɛɛm ŋui í je Baam, inɛ iyi inɛ ì ni í je Aɔ Lafɛɛ nɛ. ⁵⁵ Do ŋu fei, i kù màa ŋa, amma amu ñ màa. Bii ñ ni n kù màa, ñ je ilu iboi bei inɛ mɔ. Amma amu ñ màa nɔ ñ wa n jirima ideɛ. ⁵⁶ Aburhamu, bala ŋɛu, í wɛɛð inɔ didɔ nla nla si bei á na ku ye kunaam. Í nɔ í yɔɔ. Iyi í yɔɔ nɔ inɛ í dɔ. ⁵⁷ Nɔi Zuifu ŋau à sɔɔ à ni, i kù to adɔ ciitaa titã, nɔ beirei ì ce ì ye Aburhamu. ⁵⁸ Nɔi Jesu í ni, nto nto ñ wa n sɔ ŋɛ, ñ wɛɛ mɔm wo hai waati iyi a kù bí Aburhamu. ⁵⁹ Nɔi à tasi kuta à waa bi a taa, amma Jesu í manji í fita hai kpasɛi Ilaaɔi í nɛ.

Jesu í jò inɛ go iyi à bí fɛɛju í ye ilu

9 Iyi Jesu wa ne ŋɔi í ye inɛ go iyi à bí fɛɛju. ² Nɔ mɔɔɔɛ ŋa à beɛɛ à ni, Mɛɛtu, na mii í ce à bí inɛɛu ihɛ fɛɛju. Na irii dulum dɛɛi de, mà na irii dulum dii iyeð baɛɛ ŋai.

³ Nɔi Jesu í je ŋa í ni, kù je na iyi í jò í ce dulum, kù nɔ kù je na iyi í jò iyeð baɛɛ ŋa à ce dulum. Í fɛɛjuɛ dei ku ba a ye yaase bei Ilaaɔi wa ce ice sie. ⁴ Dasã kù ne bei aa ka ce iyi a kù ce icei inɛ iyi í bɛm wa. Idũ í maai wa si bii inɛ go kaa yɔɔ ku ce ice. ⁵ Waati iyi ñ wa si andunya fei amui ñ je inya kumáí andunya. ⁶ Iyi Jesu í fɔ beɛɛɛ í tã ŋɔi í tu anto í takie do sãa í daa fɛɛjuu si ijue. ⁷ Nɔi í sɔɔ í ni, koo wɛɛju si inyii fatamai Siloe. (Yaasei iriu bei í je ku bɛ.) Nɔi fɛɛjuu í koo í wɛɛju nɔ í baa wa ye ilu bebei.

⁸ Kpaasie ŋa do inɛ ŋa iyi à yɔɔ í ya maa bara wo à ni, kù je mɔɔɔ iyi í ya buba ku maa barau mbe ya. ⁹ Inɛ go ŋa à ni, ŋɛui. Inɛ go ŋa mɔ à ni, kù je ŋɛu, à jɔ ŋɛi. Nɔi inɛɛu takɛɛ í ni, amu mbe. ¹⁰ Nɔi inɛ ŋau à beɛɛ à ni, beirei í ce ijue í cɪ. ¹¹ Nɔi í sɔ ŋa í ni, inɛ iyi à ya kpe Jesuu bei í tu anto si sãa í sisaam si iju nɔ í sɔm í ni n bɔ fatamai Siloe n koo n wɛɛju. Nɔi iyi ñ koo ñ wɛɛju gbakã ñ ye ilu. ¹² Nɔ à beɛɛ à ni, iwoi inɛɛu í wa. Nɔ í ni, n kù mà.

Farisi ŋa à waa bee fɛɛju iyi í ba iriu ide

¹³ Wee í ko aɔɔi kusɪmii Jesu í taki sãa do anto í jò inɛɛu í yeð iluu. Nɔi à gbã inɛɛu à bɔðɛ bi Farisi ŋau. ¹⁵ Nɔi Farisi ŋau mɔ à beɛɛ bei í ce í yeð ilu. Nɔ í je ŋa í ni, Jesu í daam sãa si iju í ni n koo n wɛɛju. Iyi ñ wɛɛju nɔ ñ ye ilu.

¹⁶ Nɔi Farisi ŋau goɔɔ ŋa à ni, inɛ iyi í ce iceu be kù naa hai bi Ilaaɔi, domi kù waa jirima aɔɔi kusɪmi. Amma inɛ go ŋa mɔ à ni, beirei ilu dulum á ce ku yɔɔ ku ce dimii maamaakeu ihɛ. Nɔ kakɔɔ í lɔsi anini ŋa.

¹⁷ Nɔi à bee fɛɛjuu má à ni, si kuyei awɔ takɛɛ ni, beirei ì yɔɔ, awɔ iyi í jò ì ye ilu. Nɔ í ni, waliii.

¹⁸ Amma inɛ ngbo ŋau a kù dasi naane iyi inɛɛu í je fɛɛju wo í bei wa yeð ilu nsei. Nɔi à koo à bee iyeð baɛɛ ŋa ¹⁹ à ni, ama ŋɛui ihɛ? Nɔ nto nto do fɛɛju ì buu be ŋa? Nɔ beirei í ce wa ye ilu nsei.

²⁰ Nɔi baɛɛ ŋau à ni, à mà iyi ama nwai nɔ do fɛɛju mɔi à búu. ²¹ Amma a kù mà bei í ce wa ye ilu si nsei, a kù nɔ a kù mà inɛ iyi í cɪaa ijue. Nɛu takɛɛ í la, i beɛɛ, á sɔ ŋɛ do araɛ. ²² À fɔ beɛɛ si na iyi í jò à waa ce nɔi inɛ ngboi Zuifu ŋau. À waa ce nɔi ŋai si na iyi í jò à ce anu akã tã à ni inɛ iyi í jesi iyi Jesu í je inɛ iyi Ilaaɔi í cica a kaa je lafɛɛ ku naa ile bii à ya ce kutɔɔɔ ŋa má. ²³ Nɔi í ce à ni ŋu takɛɛ í la, a beɛɛ.

²⁴ Nɔi Farisi ŋau à kpe inɛɛu má à sɔɔ à ni, fɔ nto na Ilaaɔi. Awa à mà iyi inɛɛu ilu dulum nii. ²⁵ Nɔi í je ŋa í ni, amu de n kù mà dulum ku jei nje. Ñ je fɛɛju wo amma nsei ñ wa n ye ilu. Andi iyi ñ mà mbe. ²⁶ Nɔi à beɛɛ à ni, beirei do beirei í ceɛɛ. Beirei í ce í cɪ ijue. ²⁷ Nɔ í ni, ñ sɔ ŋɛ tã, i kù gbɔ bei ñ fɔ ŋai. Beirei í ce ì waa bi i gbɔɔ má ŋa. Mà inɛ mɔ ì waa bi í je mɔɔɔ ŋai de.

²⁸ Nɔi à buu à ni, awɔi ì je mɔɔɔ be mɛɛ. Awau mɔɔi Moizi ŋai. ²⁹ Awa à mà iyi Ilaaɔi í ba Moizi ide ku fɔ wo, amma inɛɛu be awa a kù mà hai bii í naa.

³⁰ Nɔi inɛɛu í ni, to, ide ŋɛu bei í bitim iyi i kù mà hai bii í naa ŋa. Do ŋu fei, njei í jò ñ ye ilu. ³¹ Awa de à mà iyi Ilaaɔi ci ya gbɔ idei ilu dulum ŋa, í gbe inɛ ŋa iyi à waa jirimaɛ nɔ à waa ce idɔɔɔɔ, idei lafɛɛ ŋai í ya gbɔ.

³² Aɔ kãma inɛ go kù gbɔ bii à cɪ ijui inɛ iyi à bí do fɛɛju.

³³ Bii kù je hai bi Ilaaɔi inɛɛu be í naa kaa yɔɔ ku ce nkãma.

³⁴ Nɔi à sɔɔ à ni, si dulum nii à bíe mam mam. Ì tamaa awɔi aa kɔ nwa si cio? Nɔi à ganjie ku naa ile bii à ya ce kutɔɔɔ ŋa ŋa.

Hai dasi Jesu naane ŋa à yei bei fɛɛju ŋa

³⁵ Iyi Jesu í gbɔ à lele inɛɛu ŋɔi í koo í yɔɔ í beɛɛ í ni, i dasi Amaí Amanɛ naane? ³⁶ Nɔi inɛɛu í ni, mɔɔɔyi, yooi í je Amaí Amanɛ ku ba n dasie naane. ³⁷ Nɔi Jesu í ni, amu iyi ì waa yeu ihɛ mbe, amui ñ wa n baɛ ide ku fɔ. ³⁸ Nɔ í ni, ñ dasie naane Lafɛɛ. Nɔi í gule si wajue.

³⁹ Nɔi Jesu í ni, na irii kiitii ñ naa si andunya ku ba fɛɛju ŋa a ye ilu, nɔ inɛ ŋa mɔ iyi à waa ye ilu a fɛɛju. ⁴⁰ Nɔi Farisi go ŋa iyi à wa beu à gbɔ ideu ŋɔi à beɛɛ à ni, awa mɔ fɛɛju ŋai? ⁴¹ Nɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, bii ì je fɛɛju ŋa, i kù ne taale ŋa. Amma si bei ì ya wɛɛ si inɛ ì waa ye ilu ŋa, ŋɛui í jò ì wa si dulum hee nsei ŋa.

Mɔndai angudã ŋa do woo degbe

10 Jesu í ni, nto nto ñ wa n sɔ ŋɛi, inɛ iyi í lb aroi angudã ŋa nɔ kù lb hai andɛɛ, bii í koo í gũ idí í bei í lbò, lafɛɛ ile bata ngbai. ² Amma inɛ iyi wa lb hai do andɛi aroi angudã ŋau, lafɛɛi í je woo degbe angudã ŋau. ³ Woo degbe arou í ya cɪaa, nɔ angudã ŋau à ya gbɔ imue. Nɔ ku kpe angudã ŋa do iri ŋa akã akã ku fitaò ŋa waduude. ⁴ Waati iyi í fitaò aɔa fei waduude nɔ ku cua ŋa a maa tooɛ domi à mà imue.

⁵ A kaa je a too ine njoo go, amma aa sa ku jī hai bi tēe domi a kù mà imue.

⁶ Jesu í kpa nḡa m̀ndau be amma a kù gb̀o yaasee.

Jesu í je woo degbe jiida

⁷ Nḡi Jesu í s̄ḡ nḡa má í ni, ò wa n s̄ḡ nḡei, amui ò je andei aroi angudã nḡau. ⁸ Baai amu baasi ine nḡa iyi à cuam wa fei ile bata ngba nḡai, amma angudã nḡau a kù gb̀o ide nḡa. ⁹ Amui ò je ande. Ine iyi í lo wa do bi tom fei á ba faaba. Á lo, á nḡo ku fita, nḡo á ba bi ku je. ¹⁰ Ile nḡe ci ya naa kaa ku ce ile nḡo ku kpa nḡo ku beje. Amma amu ò naai ku ba ine nḡa a ba kuwee nḡo a nḡo jiida jiida.

¹¹ Amui ò je woo degbe jiida. Woo degbe jiida í ya jesi nḡu ku kui na irii angudãe nḡa. ¹² Amma woo ce gaanḡoma kù je woo degbe. Si bei angudã nḡau a kù je titee, bii í h̄nne muusu nla wa naa á j̄ angudã nḡai ku sa, nḡo muusu nla ku mu angudã nḡau nḡo iyi à gbe nḡau a fangaa. ¹³ Á sai domi na fiái wa ce ice, kaa ne araarei angudã nḡau. ¹⁴ Amui ò je woo degbe jiida. Si bei Baam í màḡ nḡo amu m̀ò ò màḡ, beebe m̀ò ò màḡ angudãḡ nḡa nḡo aḡa m̀ò à màḡ, nḡo ò jesi n ku na iri nḡa. ¹⁶ Nḡo ò ne angudã go nḡa má iyi a kù wa si arou ih̄. Kù ne bei an ce iyi n kù naaò nḡa wa. Aa nḡo a gb̀o imum nḡo aḡaò ti tako nḡau fei a je gaa akã, woo degbe m̀ò akã.

¹⁷ Baaba í bim si na iyi í j̄ ò jesi n ku. An ku nḡo an jī má. ¹⁸ Ine kãma kaa ỳko ku nya hundem. Amma amu takam nii an nyaa. Ò ne yiiko iyi an na hundem, nḡo ò ne yiiko iyi an gbaaò má. Beeb̄i Baam í dasim ku ce.

¹⁹ Iyi í fo beebe, nḡi Zuifu nḡau à nyi à kp̄ má na irii ideu. ²⁰ Ine go nḡa à ni, í ne inei inḡokoi. S̄m̄ui. Na mii í ce ò waa gb̀o idee nḡa m̀om. ²¹ Nḡo ine go nḡa m̀ò à ni, ine iyi í ne inei inḡoko ci ya fo ide be ih̄. Ine iyi í ne inei inḡoko á ỳko ku cī ijui f̄eju nḡa?

Zuifu nḡau à k̄si Jesu

²² Waati í to iyi aa ce jingau go Zeruzalemu iyi à ya ni Kpas̄i Ilaaḡ ku teese. Waati beebe sukui t̄t̄ui. ²³ Nḡo Jesu í wa bantumai kpas̄u wa ne ikpa akã ileu iyi aa ya kpe bantumai Salom̄. ²⁴ Nḡi Zuifu nḡau à kaakoe à beee à ni, hee waati yoomai aa j̄ sika iyi à weeò ku kpa iri. Bii aw̄i ò je ine iyi Ilaaḡ í cicau nḡo nḡo, s̄ḡ wa s̄a s̄a.

²⁵ Nḡi Jesu í je nḡa í ni, ò s̄ḡ nḡe tã, amma í kù dasim naane nḡa. Ice iyi ò wa n ce nḡui wa jea ine nḡa seadam. Ò wa n cooi do irii Baam. ²⁶ Amma í ci ya dasim naane nḡa domi í kù wa si inḡi angudãḡ nḡa. ²⁷ Angudãḡ nḡa à ya gb̀o ide ku f̄om. Ò mà nḡa nḡo à ya maa toom. ²⁸ Nḡo ò mu nḡa kuwee hai tã, a kaa ku aḡo kãma, nḡo ine go m̀o kaa ỳko ku lakati nḡa hai si aw̄m pai. ²⁹ Baam nii í muum nḡo í la í re ine fei. Ine go kù wee iyi á ỳko ku lakati nḡa hai si aw̄i Baam. ³⁰ Nḡo amu do Baam fei akã.

³¹ Iyi Zuifu nḡau à gb̀o beebe nḡi à tasi kuta à waa bi a taa má. ³² Nḡi Jesu í s̄ḡ nḡa í ni, do gbugb̄i Baam ò ce ice jiida nḡo si waju nḡe. Na ice yoomai ò waa bi í tam kuta nḡa. ³³ Nḡi Zuifu nḡau à jea à ni, a kù waa bi ka tae kuta na ice jiida nḡau, amma si na iyi í j̄ ò waa bu Ilaaḡ, domi aw̄u amanei nḡo ò waa bi í ce arae Ilaaḡ.

³⁴ Nḡi Jesu í ni, à ko ide go si tiai wooda nḡe. Ideu wa fo idei amane nḡa, í ni, inḡe amane nḡa, inḡe m̀o Ilaaḡ.

³⁵ Nḡo Jesu í s̄ḡ nḡa má í ni, à mà iyi kuk̄i idei Ilaaḡ nḡo wa fo do aḡo fei. To, si ideu ih̄ Ilaaḡ takae wa kpe ine nḡa iyi à gb̀o idee Ilaaḡ, ma irei. ³⁶ Bii beeb̄i, beirei í ce ò ni ò wa n bu Ilaaḡ nḡa si na iyi í j̄ ò ni amuu Amai Ilaaḡ. Nḡo amu takam m̀o Baabai í cicaam nḡo í bem wa si andunya. ³⁷ Bii n kù wa n ce icei Baam í maà dasim naane nḡa. ³⁸ Amma bii ò wa n coo, baa bii í kù dasim naane nḡa, í dasi icem naane ku ba í mà s̄a s̄a nḡa iyi Baaba í wa sim nḡo amu m̀ò ò wa si Baaba.

³⁹ Iyi à gb̀o beebe nḡi à waa de kp̄a má a ba a muu, amma Jesu í gb̄ si nḡa, ⁴⁰ nḡo í nyi icei idoi Zuud̄e má bii Zāa í tako í dasi ine nḡa inyiu. Tengi bei í koo í wa, ⁴¹ nḡo ine nḡo í bo bi tēe. Nḡi ine nḡa à ni, Zāa kù ce maamaake kãma, amma ide iyi í fo si gãmei in̄eu ih̄ fei nḡo. ⁴² Nḡo ine nḡo nḡo í dasi naane tengi be.

Ikui Lazaa

11 M̀ko go iyi à ya kpe Lazaa kù waa ne baani. Betanii í je ilue, nḡo ilui Maari do Maata m̀om be.

² Lazaa wec̄ nḡai. Maariui í je inaabo iyi á na ku f̄asi tulare si isei Jesu nḡo ku gb̄a do nḡo irie. ³ Nḡi wec̄ minjii Lazaa nḡau à samba si Jesu anu à ni, Laf̄e, kpaasi jiid̄e kù waa ne baani.

⁴ Iyi Jesu í gb̀o ideu nḡi í ni, b̄ḡu kaa kpa, amma na irii b̄ḡeu ine nḡa aa ye amboei Ilaaḡ do ti amu iyi ò je Amae.

⁵ Wee Jesu í bi Maata do if̄e do wec̄ nḡa Lazaa.

⁶ Baa do iyi í gb̀o baani hai nei Lazaa, í ce aḡo minji má ilu bii í wau. ⁷ Si anyie nḡo í s̄ḡ m̀oḡe nḡa í ni, ka nyi ilei Zudee má. ⁸ Nḡi m̀oḡe nḡa à ni, M̄etu, si aḡo minjiu ih̄ bei à bi a tae kuta, nḡo ò waa bi í nyi be má? ⁹ Nḡi Jesu í bee nḡa í ni, aḡo akã leeu feloi í ne. Kù je maateji ba. Bii ine go wa ne das̄a kaa koose domi wa ye inya kumái andunya. ¹⁰ Amma ine iyi wa ne id̄u á koose domi inya kumá kù weea.

¹¹ Beeb̄i Jesu í s̄ḡ nḡa. Nḡo í fo má í ni, kpaasi nwa Lazaa wa s̄ḡ njooi mee, amma an koo n j̄u. ¹² Nḡi m̀oḡe nḡau à s̄ḡ à ni, Laf̄e, bii í je wa s̄ḡ njooi í s̄a. Á ba iri. ¹³ Wee ikui Lazaa Jesu í f̄a, amma aḡa à tamaa bei idei njoo alalai í f̄a. ¹⁴ Na nḡi í j̄ Jesu í s̄ḡ nḡa do yaasee í ni, Lazaa kù wee. ¹⁵ Amma na iri nḡei ò weeò inḡo did̄ si na iyi í j̄ ò kù wa be hee n j̄ ku ba iri. Bebei nḡu be á j̄ ò dasim naane nḡa. I ne ka bo bi tēe. ¹⁶ Nḡi Tomaa iyi à ya kpe Sik̄u í s̄ḡ m̀oḡo kpaasie nḡa í ni, to, í j̄ ka koo ka ku do M̄etu aḡo.

Jesui í je kujĩ iku ña ño ñgui í je kuwëe

¹⁷ Ñji Jesu do mɔɔɔe ñau à bɔ Betani bɛ. Iyi à to, à koo à ba à si Lazaa tã hee í ce ajɔ mɛɛ. ¹⁸ Wee kujĩ Betani do Zeruzalɛmu kù re kilo mɛɛta. ¹⁹ Ño hai Zeruzalɛmu bɛ Zuifu nkɔɔ ɔɔ ña mɔ à naa bi Maata do Maari à naa ku ce ña fɔɔ si bei wecĩ ña kù wɛɛ.

²⁰ Iyi Maata í gbɔ Jesu wa naa, ñji í bɔ ku koɛ. Amma Maari wa buba kpasɛ. ²¹ Ñji Maata í sɔ Jesu í ni, Lafɛɛ, bii í je ì wa ihɛ wo wecĩm kaa ku. ²² Amma ñ mà baa nsei mii iyi aa tɔɔ Ilaaɔ fei á muue. ²³ Ñji Jesu í sɔ ñ ni, wecĩɛ á jĩ wa má. ²⁴ Ñji Maata í ni, ñtɔɔ, ñ mà iyi ajɔi ankãanyi iku ña aa jĩ hai si bale. Ñju mɔ á jĩ ajɔ ñju bɛ.

²⁵ Ñji Jesu í sɔ ñ ni, amui ñ je kujĩ iku ña ño ñ je kuwëe. Ine iyi í dasim naane á maa weɛi baa bii í ku. ²⁶ Ño ine iyi í wɛɛ ño í dasim naane kaa ku ajɔ kãma. Ì dasi ideu bɛ naane? ²⁷ Ño Maata í jeaa í ni, oo Lafɛɛ, ñ dasi naane iyi awɔi ì je Kirisi, Amai Ilaaɔ, iyi à ni á na ku naa si andunya.

Jesu wa kpata

²⁸ Iyi Maata í fɔ bɛɛɛ í tã ñji í koo í kpe Maari ifɔɛ wa í sɔ ñ do gundu í ni, Mɛɛtu í to wa, wa kpeɛ. ²⁹ Iyi Maari í gbɔ bɛɛɛ ñji í dede do saasa í bɔ bi tɛɛ. ³⁰ Wee Jesu kù lɔ wa incɔ ilu titã, amma í wa tengi bii Maata í kòou. ³¹ Zuifu ña iyi à bɔ Maari ku ce fɔɔ kpasɛɛ, à ye í dede í fita do saasa. Ñji à tooɛ. À tamaa wa bɔ ku kpata bi baleui.

³² Ñji Maari í to bii Jesu í wau. Iyi í ɔɔ ñji í sɛɛbata si wajue í sɔ ñ ni, Lafɛɛ, bii ì wa ihɛ wo wecĩm kaa ku.

³³ Iyi Jesu í ye wa kpata ño Zuifu ña mɔ iyi à tooɛ wau à waa kpata, ideu í fɔ incɛ jiiida jiiida hee wa yaya. ³⁴ Ñji í bee ña í ni, iwoi ì suu ña. Ño à sɔ ñ à ni, Lafɛɛ, naa ɔ. ³⁵ Ñji Jesu í kpata. ³⁶ Ñju í jɔ Zuifu ñau à ni, i ɔɔ zaka bei í buu. ³⁷ Amma ɔɔɔ ña à ni, inɛɛu ihɛ í jɔ fɛɛju ña à ye ilu. Kaa yɔɔ ku ganji Lazaa ku maà ku wo?

Kujĩ Lazaa hai si bale

³⁸ Ñji incɔ ku fɔu í jɔ Jesu í yaya má, ño í bɔ bi baleu. Wee baleu si lɔɔmai iri kuta ɔɔ í wa ño à dĩ andɛɛ do kuta nla ɔɔ má. ³⁹ Ñji Jesu í ni, i tale kutau hai bɛ ña. Amma Maata wecĩ inɛ iyi í kuu í sɔ ñ ni, Lafɛɛ, bii í wa í sãmi wa nu tã domi hai waati iyi à dasiɛ bale í to ajɔ mɛɛ wa nnyi. ⁴⁰ Ñji Jesu í beɛɛ í ni, i jɔ ñ sɛɛ ñ ni bii ì dasim naane aa ye amboei Ilaaɔ mɛɛ.

⁴¹ Si anyiɛ ñji à tale kutau hai bɛ. Ño Jesu í wu iju lele í ni, Baam, ñ wa n saabue si na iyi í jɔ ñ gbɔ kutɔɔm.

⁴² Amu takam ñ mà iyi waati kãma fei ì ya maa gbɔ idem, amma ñ fɔ bɛɛɛɛ na inɛ ña iyi à waa leekĩ ihɛ ku ba a dasi naane iyi awɔi ì bem wa. ⁴³ Iyi í fɔ bɛɛɛɛ í tã ñji í la hee lele í ni, Lazaa, fita wa hai bɛ. ⁴⁴ Ñji í fita wa hai incɔ baleu do acɔ iyi à wòð awɔɛ ña do isɛɛ ña do iriɛ. Ñji Jesu í ni, i fũu í jɔ ku ñe ña.

Ine ña à waa busi ñje a ba a kpa Jesu

⁴⁵ Ñji Zuifu ña iyi à naa bi Maariu, nkɔɔ ñja í dasi Jesu naane iyi à ye mii iyi í ce. ⁴⁶ Amma ɔɔɔ ña à nyi à koo à sɔ Farisi ñau mii iyi Jesu í ce. ⁴⁷ Ñji inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ñau do Farisi ñau à tɔtɔ inɛ ngboi woo ce kiiti ñau mɔ à bee ñje à waa ni, beirei aa ka ce. Inɛɛu wee í wasi maamaake nkɔɔ nkɔɔ ku ce. ⁴⁸ Bii à jɔ wa ce bɛɛɛ wa koo inɛ fei á na ku dasiɛ naane. Ño inɛi Romu ña aa naa a lege kpasɛi Ilaaɔ, ño a ko dimi nwa.

⁴⁹ Amma Kaifu iyi í je woo wee nla si adɔ ñju bɛ, í wa incɔ ñja, ño í sɔ ña í ni, i kù mà nkãma ña. ⁵⁰ I kù mà ña iyi aranfãani nwai inɛ akã ku ku si agbei dimi nwa ña? Si bɛɛɛ dimi nwau fei kaa ce nfe má. ⁵¹ Wee, ide iyi í fɔu bɛ, kù je hai si lasabui ñju takãɛi wa naa. Amma si na iyi í jɔ ñ je woo wee nla si adɔ ñju, na ñji í jɔ ñ ce walii Jesu ku ku si agbei dimii Zuifu ña. ⁵² Kù ño kù je si agbei aña akã á ku, amma á kui ku ba kù jɔ amai Ilaaɔ ña iyi à wa bii fei a je akã.

⁵³ Ñji í jɔ hai ajɔ ñju à waa busi ñje a ba a kpa Jesu. ⁵⁴ Na ñji í jɔ Jesu ci ya maa dabii si incɔ Zuifu ñau má si bantuma, amma í ñe hai bɛ í bɔ ile iyi í wa kɔkɔi gɔɔɔ ɔɔ si ilu ɔɔ iyi à ya kpe Efaraimu. Ñju do mɔɔɔ ña à koo à buba ilu bɛ.

⁵⁵ Wee jingauu Zuifu ña iyi à ya kpe Iku ku kua í maai wa. Ño hai ileeko ña inɛ nkɔɔ í bɔ kuwëe ku ce Zeruzalɛmu ku ba a má hee jingauu ku maà to wa.

⁵⁶ Ñji à waa dede Jesu, ño à leekĩ bantumai kpasɛi Ilaaɔ à bee ñje à waa ni, beirei ì waa lasabu ña. Ma kù waa naa jingauu ya. ⁵⁷ Wee inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ña do Farisi ña à na wooda à ni bii inɛ ɔɔ í mà bii Jesu í wa ku sɔ aña a koo a muu.

Maari í fãsi tulare si isei Jesu

(C) Matie 26:6-13; Maaku 14:3-9)

12 Si ajɔ mɛɛfa iyi í gbe jingauu Iku ku kuau ku bei ku to wa, ñji Jesu í bɔ Betani. Bei Lazaa inɛ iyi Jesu í jĩ hai si baleu í wa. ² Ilu bei à cea Jesu ije wa je. Maata wa gbɔ ñja ño Lazaa í wa si incɔ ñja. ³ Wee Maari í ñe tularei fia nkɔɔ ɔɔ iyi à ce do ikpoi naadi alala, zakai bubui kilo. Ñji í koo í soo í naa í fãsi isei Jesu, ño í gbãa do ntoiriɛ. Ñji inunui tulareu í gba kpasɛu fei.

⁴ Ñji inɛ akã mɔɔɔi Jesu ñau iyi à ya kpe Zudasi Isikarioti inɛ iyi á zambaɛu í ni, ⁵ fia tulareu ihɛ á yɔɔ ku to fia icei adɔ akã. Na mii í jɔ a kù taa ka kpɛa ilu are ña fia. ⁶ Iyi wa fɔ bɛɛɛ kù je wa ce araareu ilu are ñau fa, amma si na iyi í jɔ ñ je ile dei. Ñju í ya maa mu bɔɔɔ fia ñau, ño í ya maa ce ilei fia iyi à ya dasi. ⁷ Amma Jesu í ni, jɔ abou si laakaɛ. Amui í jileɔ ku ba ku fãsim a bei a sim. ⁸ Waati kãma fei aa ñe ilu are ña si incɔ ñje, amma amu i kaa ñem do ajɔ fei ña.

À waa de kpāa a kpa Lazaa

⁹ Zuifu nkpc í gbo iyi Jesu í wa Betani, nc à bɔ be. Kù je na Jesu nɔu akā, amma à waa bi à ye Lazaa iyi Jesu í jī hai si balɛu. ¹⁰ Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɔɔu à waa busi nje a ba a kpa Lazaa mɔ, ¹¹ domi na iriei Zuifu nkpc gɔ ɔɔu à fita hai bi tu ɔɔu à dasi Jesu naane.

Jesu wa bɔ inɔ ilu Jeruzalemu

(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40)

¹² Iju kumáe ɔɔu zamaa iyi í naa jingauu í gbo iyi Jesu wa naa Zeruzalemu. ¹³ Nɔi à so wuai kpakpa à waa bɔ ku koɛ. À dɔ anu hee lele à waa ni, à waa saabue. Aɔ Lafɛɛ ku weee, awɔ iyi ì waa naa do irie. Ilaaɔ ku weee, awɔ Ilaalui Izireli †. ¹⁴ Jesu wee í ba ama gbankɛɛ gɔ wa gū. Bɛɛɛɛ í ce si bei kukɔi ide Ilaaɔ wa fɔ í ni,

¹⁵ I maà ce njo, inɛ inɛi Siɔɔ ɔɔu.

I cɔ ilaalu nɔe í gū ama gbankɛɛ, wa naa.

¹⁶ Ide ɔɔu be mɔɔɔi Jesu ɔɔu a kù gbo yaasee waati bɛɛɛɛ, amma waati iyi í nyi lelei Aɔ do amboee, à ye gigi iyi mii ɔɔu fei à kɔɔ si kukɔi ide Ilaaɔ na irie, à nc à ceaa fei ndɛɛ.

¹⁷ Inɛ ɔɔu iyi à wa be do Jesu aɔɔ waati iyi í kpe Lazaa í jūu hai si balɛu, aɔɔ fei à waa sisia inɛ ɔɔu mii iyi Jesu í ce. ¹⁸ Nɔi í jɔ zamaa fei í bɔ ku koɛ bɛɛɛɛ domi à gbo baau maamaake iyi í ceu. ¹⁹ Na nɔu, Farisi ɔɔu à fɔ aɔɔ duusɔɔ à waa ni, i kù ye à mɔngɔ inɛɛu ihɛi mam mam? Wee inɛi andunya ɔɔu fei à waa tooɛ.

Gerɛki gɔ ɔɔu à waa de Jesu

²⁰ Wee Gerɛki gɔ ɔɔu à wa si inɔi inɛ ɔɔu iyi à naa Zeruzalemu Ilaaɔ ku gulɛa waatii jingauu. ²¹ Nɔi à bɔ bi Filipu inɛi Besaida si ilei Galileeu, à ni, mɔkɔɔyi, à waa bi Jesu ku ye.

²² Nɔi Filipu í koo í sɔ Anderee, nc Anderee do Filipu à koo à sɔ Jesu. ²³ Nɔi Jesu í sɔ ɔɔu í ni, awaati í to mbe bei bii inɛ ɔɔu aa ye amboei amu Amanɛ. ²⁴ Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɔɔu, bii ijui iya kù cuku si ile kù ku, nɔu akāi á maa wee. Amma bii í ku á bí iju nkpc nkpc. ²⁵ Inɛ iyi í bi kuwɛɛɛ á na ku kuɛ. Inɛ mɔ iyi kù saalu kuwɛɛɛ ngɔɔɔ, sɔɔɔlɔi kuwɛɛ hai tãi lafɛɛ wa ce. ²⁶ Inɛ iyi í wee na irim ku toom wa. Nc bii ñ wa, bei lafɛɛ mɔ á wa. Bii inɛ gɔ í wee na irim, Baam á cea lafɛɛ bɛɛɛɛ.

Jesu wa fɔ ide ikuɛ

²⁷ Nɔi Jesu í ni, nsei inɔm í fɔ jiida jiida. N kù mà baa beirei an fɔ. Mà n tɔɔ Baaba ku nyam si wahala iyi á bam nsei ihɛi ya. Aawo, n kaa n ce bɛɛɛɛ domi na nɔui í jɔ ñ naa. ²⁸ Baaba, jɔ irie ku nɛ bɛɛɛɛ. Iyi Jesu í fɔ bɛɛɛɛ ɔɔu à gbo ide ku fɔ gɔ wa hai lele í ni, ñ jɔ ñ nɛ bɛɛɛɛ tã nc an jɔ ku kɔɔsi má. ²⁹ Iyi inɛ ɔɔu iyi à wa beu à gbo ide ku fɔ, ɔɔu à ni, kulai ijī. Nɔi inɛ gɔ ɔɔu mɔ à ni, amaleka gɔi wa baa ide ku fɔ.

† à waa saabue Do feei gerɛki hozanai à ya ni.

³⁰ Nɔ Jesu í sɔ ɔɔu í ni, kù je na irim nii à gbo ide ku fɔ be, amma na iri nɔei. ³¹ Nsei aɔɔ í to wa mbe si bii Ilaaɔ á kiiti inɛi andunya ɔɔu. Bɛɛɛɛ aa lele Seetam ilaalui andunya. ³² Waati iyi aa som hai ile a kɔam lele, waati bɛɛɛɛ an fa inɛ fei wa bi tom. ³³ Si ideu be Jesu wa sisi yaase bei nɔu á kui. ³⁴ Nɔi zamaa í sɔɔ í ni, à gbo si tiai wooda nwa iyi inɛ iyi Ilaaɔ í cicau á maa weei hee do aɔɔ fei. Beirei í ce ì waa ni kù nɛ bei á ce iyi a kù so Amai Amanɛ hai ile a kɔɛ lele. Yooi í je Amai Amanɛu.

³⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɔɔu í ni, í gbe keeke iyi inya kumá kaa wa anini nɔe má. Í sīa i ya maa nɛ si waati iyi ñ nɛ inya kumá ɔɔu ku ba ilu kuku ku maà na ku boe nɔe, domi inɛ iyi wa nɛ si ilu kuku ci ya mà bii wa bɔ. ³⁶ Na nɔu, i dasi inya kumá naane waati iyi ñ kɔɔ ɔɔu ku ba i je amai inya kumá ɔɔu.

Zuifu ɔɔu a kù dasi Jesu naane

Iyi Jesu í fɔ bɛɛɛɛ í tã ɔɔu í dede hai inɔ nɔu í nɛ í koo í manji. ³⁷ Baa do iyi í ce maamaake nkpc fei si waju nɔu a kù dasi naane. ³⁸ Bɛɛɛɛ ide iyi walii Ezai í fɔu í ce. Í ni,

Lafɛɛ, yooi í dasi waazo nwa naane.

Mà bi yooi Lafɛɛ í nyisi gbugbãɛ.

³⁹ Walii Ezai í fɔ má í ni,

Ilaaɔ í fɛɛju ɔɔu,

Ku ba a maà ye ilu.

Nc í jɔ idɔ nɔu í le

Ku ba a maà mà do bisi nɔu.

Í ce bɛɛɛɛ ku ba a maà na a kpaasi idɔ nc nɔu ku jɔ a ba iri.

Nɔi í jɔ a kù yɔkɔ a kù dasi naane. ⁴¹ Ezai í fɔ bɛɛɛɛ si na iyi í jɔ í ye amboei Jesu nc í fɔ ide na irie.

⁴² Do nɔu fei, baa inɛ ngboi Zuifu ɔɔu nkpc í dasi Jesu naane. Amma si bei à waa ce nɔi Farisi ɔɔu a kù jesi si bantuma ku ba a maà na a ganji ɔɔu ile bii à ya ce kutɔɔɔ ɔɔu ku bɔ má. ⁴³ A kù waa bi a lele aɔɔ hai bei si na iyi í jɔ saabui amanɛ ɔɔu à bi í re ti Ilaaɔ.

Idei Jesu í ye taalei inɛ ɔɔu

⁴⁴ Nɔi Jesu í fɔ ide hee lele í ni, inɛ iyi í dasim naane, kù je amu akāi í dasi naane, í dasi inɛ iyi í bɛm wa mɔ naane. ⁴⁵ Bɛɛɛɛ mɔi inɛ iyi í yem í ye inɛ iyi í bɛm wai. ⁴⁶ Amui ñ je inya kumá, nc ñ naai si andunya ku ba inɛ iyi í dasim naane fei ku maà wa si ilu kuku má. ⁴⁷ Inɛ iyi í gbo idem nc kù waa saaluɛ, kù je amui an ye taalei lafɛɛ. Amu ñ naai n na n faaba inɛi andunya ɔɔu, n kù naa ku ye taale nɔu. ⁴⁸ Inɛ iyi í kɔsim nc kù gba idem, í nɛ mii iyi á ye taalei lafɛɛi. Ide ɔɔu iyi ñ fɔ, nɔui á ye taalei lafɛɛ si aɔɔi ankāanyiu. ⁴⁹ Ideu á ye taale si na iyi í jɔ n kù wa n fɔ ide do yiikoi aram, amma Ilaaɔ Baaba takai í sɔm ide ɔɔu iyi an fɔ. Nɔui í nc í bɛm wa. ⁵⁰ Ñ mà iyi ide ɔɔu iyi í sɔm ɔɔu kuwɛɛ hai tã á je kɔkɔɔ nɔu. Nɔi í jɔ ide iyi ñ wa n fɔ, ñ wa n fɔɔi bei Baaba í sɔm.

Jesu í wíe ísei mɔ́ɔɛ ɲa

13 Aɲɔ iyi bii iju í má á je jingauí Iku ku kuau í to. Nɔ Jesu í mà iyi waatii nɲu í to mbe nɲu ku ne hai andunya nɲu ku bɔ bi Baai nɲu. Hai sinte hee ku baa nsei í ne kubii inee ɲa, nɔ kubi nɲa iyi í neú í bɔ̀di hee kɔ̀ɔ.

² Nɔ́i Jesu do mɔ́ɔɛ ɲa à waa je aɲɔ. Wee Seetam í tale si Zudasi Isikariɔ́ti amai Simɔ́ɔɔ ku zambaɛ tá. ³ Jesu takae í mà iyi Ilaaɔ́ Baaba í daa nɲu mii fei si awɔ, í nɔ í mà iyi nɲu í naai hai bi Ilaaɔ́ nɔ nɲu wa nyi be má. ⁴ Nɔ́i í dede hai bi ku jeú í bɔ́ kumbooɛ í jilɔ́ɔ, nɔ í so aɔɔ go í d̄́i si kpakae. ⁵ Nɔ́i í bu inyi si jee wa wíeò kutei mɔ́ɔɛ ɲa nɔ wa gbãa do aɔɔ iyi í d̄́i si kpakaeu. ⁶ Iyi í to si Simɔ́ɔ Píɛɛ ɲɔ́i Píɛɛ í beee í ni, Lafěe, awɔi aa wíe kutem? ⁷ Nɔ́i Jesu í jeaa í ni, i kù mà mii iyi ò wa n ce nsei, amma bii í kɔ́ɔsi aa na i mà. ⁸ Nɔ́i Píɛɛ í ni, aawo, awɔ si aa wíem kutem pai. Nɔ́i Jesu í s̄́ɔ́ í ni, bii n kù wíe kutee i kaa je inem má. ⁹ Nɔ́i Simɔ́ɔ Píɛɛ í ni, debei Lafěe, kù je kutem nɲu akã́i aa wíe mee, wíe awɔm do irim fei. ¹⁰ Nɔ́i Jesu í s̄́ɔ́ í ni, inee iyi í we tá kù ne bukaatai ku we má í gbe ísee ɲa ku ba ku má mam mam. Ine ò má, amma kù je inee fei. ¹¹ Wee Jesu í mà inee iyi á zamba nɲu tá, ɲɔ́i í jò́ í ni kù je aɲa feii à má.

¹² Iyi í wíe kute ɲa ɲa í tá, ɲɔ́i í so kumbooɛ í dasi, nɔ í nyi agbɛɛ má í bei í bee ɲa í ni, ò mà yaasei ice iyi ò ce nɲe be ɲa? ¹³ Ì ya maa kpem Mɛetu do Lafěe ɲa. Ntɔ́i ò waa fɔ́ ɲa, domi beɛbei ò je. ¹⁴ To, bii amu iyi ò je Lafěe do Mɛetu nɲe ò wíe kute nɲe ɲa, í s̄́i inee mɔ́ i ya wíe kutei nɲe ɲa. ¹⁵ Yaase jiidai ò nyisi nɲe be ku ba inee mɔ́ i ya cea nɲe bei ò ce nɲe. ¹⁶ Ntɔ́i ò wa n s̄́ɔ́ ɲei, woo ce ice ci ya la ku re inee ngboe. Beɛbe mɔ́i inee iyi à be ci ya la ku re inee iyi í kɔ̀ɔ. ¹⁷ Nsei wee ò mà yaasei iyi ihě ɲa. Bii ò waa coo ɲa, aa ne inc did̄́i ɲa.

¹⁸ Kù je inee feii ò wa n fãa. Ò mà inee ɲa iyi ò cicai. Amma kù ne bei á ce iyi kukɔ́i idei Ilaaɔ́ kù k̄́. Kukɔ́i í ni, inee iyi wa bam ku je aɲɔ, nɲui í sinda í je mbeem. ¹⁹ Hai nsei ò wa n s̄́ɔ́ ɲei hee ide ɲau ku maa ce ku ba bii í na í ce i dasi naane ɲa iyi amui ò je inee iyi ò ni ò je. ²⁰ Ntɔ́i ò wa n s̄́ɔ́ ɲei, inee iyi í gba inee iyi ò be, amui í gba. Nɔ́i inee iyi í gbam, inee iyi í bem wai í gba.

Jesu wa fɔ́ iyi Zudasi á zamba nɲu

(Cɔ́ Matie 26:20-25; Maaku 14:17-21; Luku 22:21-23)

²¹ Iyi Jesu í fɔ́ beɛbe í tá, ɲɔ́i incɛ í fɔ́ kaa kaa. Nɔ́i í s̄́ɔ́ ɲa s̄́a s̄́a í ni, ntɔ́i ò an s̄́ɔ́ ɲe, inee akã́ nɲei á zambam. ²² Nɔ́i mɔ́ɔɔ ɲau à waa cɔ́ nɲe domi a kù mà inee iyi wa fãa. ²³ Wee inee akã́ nɲa, inee iyi Jesu í bi jiidai jiidau, wa gbesi gendei Jesu. ²⁴ Nɔ́i Simɔ́ɔ Píɛɛ í cea nyinda do awɔ ku bee Jesu yooi wa fãa. ²⁵ Nɔ́i mɔ́ɔɔ iyi wa gbesi gendei Jesu í beee í ni, Lafěe, yooi ò waa fãa. ²⁶ Nɔ́i Jesu í jeaa í ni, an bu kili nɔ́i n gusi aye, inee iyi ò na, lafěei. Nɔ́i í bu kiliu í na Zudasi amai Simɔ́ɔ Isikariɔ́ti. ²⁷ Hai waati iyi Zudasi í gba kiliu gbakã́ Seetam í lɔ́ siei. Nɔ́i Jesu í s̄́ɔ́ í ni, mii iyi aa ce, coo do nɲuma.

²⁸ Amma si inc ɲa inee go kù mà mii iyi í jò́ í s̄́ɔ́ beɛbe. ²⁹ Si bei Zudasii wa mu bɔ́ɔɔ fia nɲau, ɲɔ́i í jò́ inee go ɲa à tamaa Jesu í ni koo ra ngɔ́ɔ wa iyi aɲa aa jeò jingauí walakɔ́ wa s̄́ɔ́ ku mua ilu are ɲa fia. ³⁰ Iyi Zudasi í gba cilu í mi gbakã́ ɲɔ́i í fita. Wee í ko id̄́i í d̄́u.

Wooda tit̄́

³¹ Iyi Zudasi í fita ɲɔ́i Jesu í ni, beɛbei inee ɲa aa ye amboei amu Amai Amanɛ, nɔ́i aa ye ti Ilaaɔ́ mɔ́ na irim. ³² Si bei inee ɲa aa ye amboei Ilaaɔ́ na irim, nɲu takae á jò́ a ye ti amu mɔ́. Á coo mɔ́i kaa kpe. ³³ Inee baakɔ́m ɲa, waati keekei í gbe iyi an wee do inee, nɔ́i si anyie aa na i maa dedeem ɲa. Amma ide iyi ò s̄́ɔ́ Zuifu ɲau nɲui ò wa n s̄́ɔ́ inee mɔ́ be nsei. I kaa yɔ́kɔ́ i bɔ́ bii ò wa n bɔ́ ɲa. ³⁴ Wooda tit̄́ iyi ò wa n jile nɲe wee, i ya bi nɲe ɲa. Si bei ò bi nɲe, inee mɔ́ i ya bi nɲe ɲa. ³⁵ Bii ò bi nɲe ɲa, inee fei á mà iyi ò je mɔ́ɔm ɲa.

Jesu wa fɔ́ iyi Píɛɛ á jã ku ni nɲu kù màa

³⁶ Nɔ́i Simɔ́ɔ Píɛɛ í bee Jesu í ni, iwoi ò waa bɔ́ Lafěe. Nɔ́i Jesu í jeaa í ni, bii ò wa n bɔ́ i kaa yɔ́kɔ́ i toom nsei, amma bii í kɔ́ɔsi aa toom wa be. ³⁷ Nɔ́i Píɛɛ í beee í ni, Lafěe, beirei í ce n kaa n yɔ́kɔ́ n tooe nsei. Ò tá s̄́ɔ́lu n na kuweem na irie. ³⁸ Nɔ́i Jesu í jeaa í ni, ò tá s̄́ɔ́lu i na kuwee na irim do ntɔ́? Ntɔ́i ò wa n s̄́ɔ́ei, hee ajee ku maa kɔ́ aa jã ísee gbɛeta i ni i kù màa.

Jesui í je kpãa iyi wa bɔ́ bi Baaba

14 Nɔ́i Jesu í s̄́ɔ́ mɔ́ɔɛ ɲa í ni, i màa ya wee do inc ku fɔ́ ɲa. I dasi Ilaaɔ́ naane nɔ́i dasim naane ɲa. ² Bi ku wa í kpɔ́ kpasěi Baam. Nɔ́i wee ò wa n koo be n koo n ce nɲe s̄́ɔ́lui bi ku wa. Bii kù je ntɔ́, n kaa n s̄́ɔ́ ɲe. ³ Bii ò koo ò ce nɲe bi ku wa ò tá an nyi wa má, n naa n gbã ɲe n bɔ́ ɲe bi tom ku ba inee mɔ́ i wa bii ò wa. ⁴ Bii ò wa n bɔ́ ò mà kpãau ɲa.

⁵ Nɔ́i Tomaa í ni, Lafěe, a kù mà baa bii ò waa bɔ́ mɔ́m. Beirei aa ka ce ka mà kpãau. ⁶ Nɔ́i Jesu í jeaa í ni, amui ò je kpãa, do ntɔ́, do kuwee. Inee kãma kaa bɔ́ bi Ilaaɔ́ Baaba bii kù je hai do bi tom. ⁷ Bii ò màa ɲa, aa mà Baam ɲa. Nɔ́i hai nsei ò màa ɲa ò nɔ́i yɔ́kɔ́ ɲa.

⁸ Nɔ́i Filipu í ni, Lafěe, nyisi wa Baaba, nɲu be á to wa. ⁹ Nɔ́i Jesu í jeaa í ni, Filipu, hai kukpei ò wa inc nɲe ihě nɔ́i kù màa? Inee iyi í yem í ye Ilaaɔ́ Baabai. To, na mii í ce ò waa ni, nyisi wa Ilaaɔ́ Baaba má. ¹⁰ I kù dasi naane iyi ò wa si Ilaaɔ́ Baaba, nɔ́i Ilaaɔ́ Baaba mɔ́ í wa sim ni? Ide iyi ò wa n s̄́ɔ́ ɲe, n kù wa n fɔ́ do yiikoi amu takam. Amma Baaba í wa sim nɔ́i nɲui wa ce icee. ¹¹ I dasim naane ɲa iyi ò wa si Baaba nɔ́i Baaba mɔ́ í wa sim. Walakɔ́ i dasi naane ɲa baa na iceu takae iyi ò waa ye ɲa. ¹² Ntɔ́i ò wa n s̄́ɔ́ ɲei, inee iyi í dasim naane, lafěe mɔ́ á ce ice iyi ò wa n ce, nɔ́i á ce ku la ku re beɛbe mɔ́m, domi wee ò wa n bɔ́ bi Baaba. ¹³ Nɔ́i mii iyi aa tɔ́ɔ do irim ɲa fei an coo ku ba amu Amau n nyisiò amboei Baaba. ¹⁴ Bii ò tɔ́ɔ ngɔ́ɔ do irim aa ba ɲa.

Jesu í ce kuwã n̄u ku be Hundei Ilaaã wa

¹⁵ N̄o Jesu í ni má, bii ì bim ña aa jirima mii iyi ñ ni i ce ña. ¹⁶ N̄o an t̄o Ilaaã Baaba ku mu ñe Woo mua gbugbã mmue wa, iyi á maa wee do ñe hee do aj̄ fei. ¹⁷ Woo mua gbugbãu Hundei Ilaaã, ññui á j̄ ñe ña a mà nt̄u. Inei andunya ña a kaa ȳk̄ a gbaa si na iyi í j̄ a kù waa ȳk̄, beebe m̄i a kù màa. Amma ñe ì màa ña, domi í wee do ñe, á ñ ku wa si id̄ ñe.

¹⁸ N̄ kaa n̄ j̄ ñe k̄ȳ. An na n̄ nyi wa bi tu ñe má. ¹⁹ Í gbe keeke nsei iyi inei andunya ña a kaa yem má, amma ñe aa yem ña si na iyi í j̄ ñ wee, ñ ñe m̄ aa wee ña. ²⁰ Waati iyi aj̄u í to wa aa mà ña iyi ñ wa si Baam ñ ñe m̄ ì wa sim ña ñ amu m̄ ñ wa si ñe.

²¹ Ine iyi í mà woodam ñ wa jirima, laf̄ei í bim. Ine iyi í bim, Baam á bi ññu m̄, ñ amu takam an bi laf̄e, ñ an nyisi aram.

²² Zudasi ḡ í wa be, amma kù je Zudasi Isikar̄ti. Ññui í beei í ni, Laf̄e, beirei aa ce i nyisi wa ara ñ ñ i kaa nyisi inei andunya ña. ²³ N̄i Jesu í jeaa í ni, ine iyi í bim fei á gb̄ idem, ñ Baam á bi laf̄e ñ amu do Baam ññu fei aa ka na ka ce bi ku wa si id̄ laf̄e.

²⁴ Ine iyi kù bim, laf̄e kaa jirima idem pai. N̄ ide iyi ì waa gb̄ ñau ih̄ ña, kù je idei amu takam, amma idei Baabai. Ññui í bem wa.

²⁵ Ide ñau ih̄ fei ñ wa n̄ s̄ ñe hai waati iyi ñ wa in̄ ñe ih̄. ²⁶ Amma Hundei Ilaaã, Woo mua gbugbãu, á maa k̄ ñe si mii fei, ñ ku maa ye ñe gigii ide ña iyi ñ tako ñ s̄ ñe fei. Ññui Baaba á be ñe wa do irim ññu.

²⁷ Laakai ku s̄i ñ wa n̄ j̄ ñe. Bei amu takam ñ weeð laakai ku s̄i, beebe m̄i an j̄ ñe m̄ í weeð laakai ku s̄i. N̄o laakai ku s̄i iyi an mu ññe kaa je bei ti andunya. Na ññu, i maã weeð in̄ ku f̄ ña, ñ i maã j̄ zigi ññe ku da. ²⁸ Í gb̄ ña iyi ñ s̄ ñe ñ ni ñ wa n̄ koo amma an nyi wa bi tu ñe má. Bii ì bim ña aa wee do in̄ did̄ ña do iyi ñ wa n̄ b̄ bi Baaba, domi ññui í rem. ²⁹ Na ññui í ce ñ wa n̄ s̄ ñe hai nsei hee ide ñau ku maa ce, ku ba bii ideu í na í ce i dasim naane ña. ³⁰ N̄ kaa n̄ ba n̄ s̄ ñe ide nk̄ má si na iyi í j̄ Seetam ilaalui andunya wa naa, amma kù ñe gbugbã kãma sim. ³¹ To, i dede ka ñe ku ba inei andunya ña a mà iyi ñ bi Baaba ñ ñ wa n̄ ce fei ññe si bei Baaba í nam wooda.

Jesui í je icui j̄i ndii rez̄e

15 Si anyii ññu ñ Jesu í s̄ ña má í ni, amui ñ je icui j̄i ndii rez̄e ñ Baam m̄i í je woo logoo.

² Amaaw̄ ña iyi a ci ya so fei, ññui í ya da ña ku nȳ ña. Amaaw̄ ña iyi à waa so m̄ í ya k̄ta ñai ku ba ku-so ññu ku k̄si. ³ Ñe í má tã do saabui ide iyi ñ s̄ ñe. ⁴ I j̄ í má sim ña, ñ amu m̄ an má si ñe. Si bei amaaw̄ kaa ȳk̄ ku so iso do ara bii kù je wa má si icui j̄i, beebe m̄i ñe taka ññe i kaa ȳk̄ i so bii i kù waa má sim ña.

⁵ Amui ñ je icui j̄i ndii rez̄e, ñe m̄i ì je amaaw̄ ñe ña. Ine iyi wa má sim ñ amu m̄ ñ wa n̄ má si laf̄e, á so

iso nk̄. Amma bii kù je do amu i kaa ȳk̄ i ce nḡ ña. ⁶ Ine iyi kù waa má sim aa nyaai a nȳk̄ bei à ya nȳ amaaw̄ j̄i ña. Si anyie, bii à gb̄ ñ a t̄k̄ ña a dasi ña ina a jo. ⁷ Bii ì waa má sim ña ñ idem í wa si ñe i t̄k̄ mii iyi ì bi fei ña aa ba ña. ⁸ Iso nk̄ ku so ññe á j̄ irii Baam ku ñe amboe. Beebe m̄i aa nyisið ine ña iyi ññe m̄m̄ ñai. ⁹ Ñ bi ññe bei Baam m̄ í bim. I j̄ í wa si kubim ña. ¹⁰ Bii ì waa jirima woodam ña, beebe m̄i aa wa si kubim ña, bei amu m̄ ñ jirima woodai Baam ñ ñ wa si kubie.

¹¹ Ñ s̄ ñe ine ññu bei ku ba in̄ did̄m̄ ku wa si ñe ñ in̄ did̄ ññe ku k̄. ¹² Wooda iyi ñ na ñe wee, i ya bi ññe ña bei ñ bi ñe. ¹³ Kubi nla ḡ kù wee iyi í re ine ku ku si agbei kraasie ña. ¹⁴ Bii ì waa ce iyi ñ dasi ñe i je kraasim ñai. ¹⁵ N̄ kaa n̄ kpe ñe aru má, domi aru ci ya mà mii iyi laf̄e wa ce. Amma ñ wa n̄ kpe ñe kraasi ña si na iyi í j̄ mii iyi ñ gb̄ hai bi Baam fei, ññui ñ s̄ ñe be. ¹⁶ Kù je ññe í cicaam, amma amui ñ cica ñe. N̄ ñ nya ñe ik̄ ku ba i ya so iso iyi á kpe ña. Si beebe mii iyi aa t̄k̄ Baaba do irim ña fei á mu ññe. ¹⁷ Iyi ñ wa n̄ dasi ñe ññui í je i ya bi ññe ña.

Inei andunya ña à cé Jesu do in̄ ña

¹⁸ Bii inei andunya ña à cé ñe, i mà ña iyi amui à tako à cé. ¹⁹ Bii ì je ti andunya ña, tilasi inei andunya ña aa bi ññe, domi tu ñai ì je ña. Amma amu ñ cica ññe ñ nya ñe hai si andunya, ñ i kù je ti andunya má ña. Ññui í j̄ inei andunya ña à cé ñe. ²⁰ N̄ i ye gigii ide iyi ñ s̄ ñe ñ ni woo ce ice ci ya la ku re laf̄e. Bebei si bei à wahalam aa wahala ññe m̄. Bii í je à jirima idem, beebe m̄i aa jirima ide ññe. ²¹ Amma mii ññu be fei aa ce ññe na irim si na iyi í j̄ a kù mà ine iyi í bem wa. ²² Bii ñ kù naa ñ kù s̄ ña ide wo, dulum kaa wa si iri ññu. Amma nsei a kù ñe bei aa ce a ni aña a kù mà mà dulum nii. ²³ Ine iyi í cé m̄ í cé Baam m̄i. ²⁴ Ine kãma kù ce mii iyi ñ ce si anini ññu. Bii ñ kù ce mii ññu be wo, dulum du ña kaa wa si iri ññu. Amma wee nsei à ye fei ññe ñ do ññu fei à cé amu do Baam. ²⁵ Iyi be í cei ku ba ide iyi à k̄ si tiai wooda ññu ku k̄ iyi í ni, à cé m̄ ñ a kù mà irið isee.

²⁶ Amma an be ññe Hundei Ilaaã wa, ññui á j̄ ñe ña a mà nt̄u. Ññui í je Woo mua gbugbãu, ñ hai bi Ilaaã Baabai á naa. Bii í to wa ññui á je ññe seadam. ²⁷ N̄ ññe m̄ aa jea ine ña seadam ña, si na iyi í j̄ awaðe ñai à wee hai waati iyi ñ sinti icem.

16 Ide ññu ih̄ fei ñ s̄ ñe ku ba i maã koose ña si naane ku dasi ññe. ² Aa na a ganji ñe ile bii à ya ce kut̄k̄ ña ku b̄. N̄o awaati wa naa iyi ine ña aa kra ine ḡ ññe ña, ñ aa maa tamaa bei Ilaaã aña à waa cea ice. ³ Aa ya maa ce bebei si na iyi í j̄ a kù mà m̄ hee má je Baaba. ⁴ Ñ wa n̄ s̄ ñe ide ññu ih̄ ña ku ba bii awaatiu í to wa i ye gigi ña iyi ñ tako ñ s̄ ñe tã.

Icei Hundei Ilaaḥ

Nḡi Jesu í sḥ ȳa má í ni, n kù sḥ ȳe ide ȳau ihē hai sinte domi awae ȳai à wēe. ⁵ Wee nsei ñ wa n bɔ bi ine iyi í bēm wa, nɔ baa ine akā nȳe kù beem iwoi ñ wa n bɔ. ⁶ Amma ideu ihē iyi ñ sḥ ȳe nȳui í fɔ inc nȳe kaa kaa, ma irei. ⁷ Do nȳu fei, ntɔi ñ wa n sḥ ȳe, bii ñ koo aranfāani nȳei. Aranfāani nȳei, domi bii ñ koo an be nȳe Woo mua gbugbāu wa, amma bii n kù koo kaa naa bi tu ȳe. ⁸ Waati iyi á to wa nȳui á nyisi inei andunya ȳa iyi à je ilu dulum ȳa, nɔ ku jḥ ine ȳa a mà mii iyi í je dee dee, nɔ ku jḥ a mà iyi Ilaaḥ á kiiti ine ȳa. ⁹ Á nyisi ȳa iyi à je ilu dulum ȳa si na iyi í jḥ a kù dasim naane. ¹⁰ Á jḥ á mà mii iyi í je dee dee si na iyi í jḥ ñ wa n bɔ bi Baaba nɔ i kaa yem má ȳa. ¹¹ Nɔ á jḥ a mà iyi Ilaaḥ á kiiti ine ȳa domi í kiiti Seetam ilaalui andunya tā mɔm.

¹² Ñ ne mii nkɔ iyi an sḥ ȳe má amma ideu í re ȳe titā. ¹³ Waati iyi Hundei ntɔ á to wa, nȳui á jḥ ñ mà ntɔu fei ȳa. Kaa fɔ ide do yiikoi nȳu takae, ide ȳa iyi í gbɔ do iyi à na ku cei á sḥ ȳe. ¹⁴ Nȳui á jḥ irim ku ne amboe, domi idem nii á gbɔ ku sisi nȳe. ¹⁵ Mii iyi Baaba í ne fei, tom nii. Nḡi í ce ñ ni Hundei Ilaaḥ á gbɔ idem ku sisi nȳe.

Inc ku fɔ á na ku je inc didḥ

¹⁶ Jesu í sḥ ȳa í ni, bii í kḥsi keeke i kaa yem má ȳa, nɔ bii í ce sḥa má aa yem ȳa. ¹⁷ Nḡi mɔcɔe ȳo ȳa à bee nȳe à waa ni, yoomai í je yaasei ideu be. Í ni bii í kḥsi keeke a kaa ka ye nȳu nɔ bii í ce sḥa má aa ka ye nȳu. Yoomai í je yaasee. Í ni nȳu wa bɔ bi Baai nȳu. Yoomai í je yaasei iyi be mɔ má. ¹⁸ To, yoomai í je yaasei bii í kḥsi keeke. A kù mà ide mii wa fɔ.

¹⁹ Wee Jesu í mà iyi à waa bi a bee nȳu ideu. Nḡi í ni, to, ñ sḥ ȳe ñ ni bii í kḥsi keeke i kaa yem má ȳa, nɔ bii í ce sḥa má aa yem ȳa, mà irei. Ideu bei ñ waa bee ȳa? ²⁰ Ntɔ ntɔ ñ wa n sḥ ȳe, aa kpata i wewea ȳa, amma á dḥa inei andunya ȳa si. Aa wēe do inc kufɔ ȳa, amma inc kufɔ nȳe á na ku kpaasi inc didḥ. ²¹ Bii inaabo í gule wa bi ku bí, í ya ne inc ku fɔ si na iyi í jḥ waatii ara kuroei í to wa. Amma bii í bí amau í ya gbɛje ara kuroui domi inc didḥe í ya la do iyi í bí ama si andunya. ²² Bēbeɪ iȳe mɔ ñ wēeò inc kufɔ si nsei ȳa. Amma an na n ye ȳe má, aa wēeò inc didḥ ȳa, nɔ ine ȳo kaa ȳkɔ ku nya inc didḥ nȳe.

²³ Bii awaatiu í to wa, i kaa beem nkāma ȳa. Ntɔ ntɔ ñ wa n sḥ ȳei, mii iyi aa tɔ Ilaaḥ Baaba do irim ȳa fei á mu nȳe. ²⁴ Hee nsei i kù tɔ ngɔɔ do irim ȳa. I tɔ, aa ba ȳa ku ba inc didḥ nȳe ku kḥ.

Jesu í kāmia andunya

²⁵ Nḡi Jesu í sḥ ȳa má í ni, ide ȳau ihē fei nsei do mɔndai ñ sḥ ȳe. Amma awaati wa naa, iyi n kaa n sḥ ȳe ide do mɔnda má. Ide iyi í je ideɪ Baaba an sḥ ȳei sḥa sḥa do yaasee. ²⁶ Bii waatiu í to wa, aa tɔ Baaba

do irim ȳa. N kaa n sḥ ȳe n ni an tɔɔe na iri nȳe má, ²⁷ domi Baaba takae í bi ȳe. Í bi ȳe si na iyi í jḥ iȳe mɔ ñ bim, nɔ ñ dasi naane ȳa iyi hai bi tēi ñ naa. ²⁸ Ntɔi, hai bi Baabai ñ fita wa ñ naa andunya. Nsei ñ wa n jḥ andunya ñ wa n bɔ bi Baam.

²⁹ Nḡi mɔcɔe ȳa à sḥ à ni, to, bēbeɪ ñ waa fɔ ide do yaase si na iyi í jḥ mɔnda kù wa si. ³⁰ Nsei à mà iyi ñ mà fei ndēe, nɔ ñ mà lasabui idɔ nwa baa bii a kù bee ide ȳo. Nḡi í jḥ à dasi naane iyi hai bi Ilaaḥ ñ naa.

³¹ Nḡi Jesu í je nȳa í ni, debeɪ ñ dasi naane bēbeɪ ȳa? ³² I ce laakai ȳa. Awaati wa naa nɔ í to wa tā mɔm de, iyi ine ȳa aa jḥ iȳe fei i fangaa i jḥ amu akā i bɔ kpasē ȳa. Do nȳu fei n kù je amu akā, domi Baaba í wēe do amu. ³³ Ide ȳau ihē ñ wa n sḥ ȳei ku ba i ne laakai ku sḥ na anu akā iyi awae ȳa à ne. Si andunyau ihē aa ye ijuukpā ȳa, amma i maà mɔngɔ temua ȳa, domi ñ kāmia andunya tā.

Jesu í ce kutɔ na irii mɔcɔe ȳa

17 Iyi Jesu í fɔ bēbeɪ í tā, nȳi í wu iju lele í ni, Baaba, awaati í to. Jḥ irii amu Amae ku ne amboe ku ba amu mɔ n jḥ titēe ku ne amboe, ² nɔ ine ȳa iyi ñ nam fei n mu nȳa kuwēe hai tā si bei ñ muum yiiko si ine fei. ³ Kuwēe hai tāui í je ine ȳa a màe, awɔ Ilaaḥ akā ilu ntɔu, nɔ a màm, amu Jesu Kirisi iyi ñ be wau. ⁴ Ñ jḥ irie í ne amboe si ileu ihē, nɔ ice ȳa iyi í dasim ku ceu fei ñ coo. ⁵ Baaba, nsei ñ wa n tɔɔei, jḥ n ne amboe bi tēe bei ñ tako ñ ne wo hee a maa taka andunya.

⁶ Ine ȳa iyi ñ cica hai si andunya ñ nam, ñ jḥ à màe. Tēi à je wo, nɔ ñ so ȳa ñ nam. À nɔ à waa jirima idee. ⁷ Nsei à mà mii iyi ñ nam fei, hai bi tēi í naa, ⁸ domi ide ȳa iyi ñ sḥm nȳui amu mɔ ñ sḥ ȳa, nɔ à gba ideu. À mà iyi ntɔ ntɔ hai bi tēi ñ naa nɔ à dasi naane iyi awɔ ñ bēm wa.

⁹ Ñ wa n tɔɔe na iri nȳa. Kù je na irii inei andunya ȳai ñ wa n tɔɔe, amma na ine ȳa iyi ñ nam ȳai, domi aȳai à je tēe. ¹⁰ Mii iyi ñ ne fei tēi, nɔ mii iyi awɔ mɔ ñ ne fei tom nii, nɔ irim í ne amboe na iri nȳa. ¹¹ Nsei ñ wa n nyi wa bi tēe. Bii í kḥsi keeke n kaa n maa n wa si andunya má, aȳai aa maa wa si andunyau. Baaba kumá, degbe ȳa do gbugbāi irie iyi ñ nam, ku ba a je akā si bei awae à je akā. ¹² Waati iyi ñ wēe do aȳa ñ degbe ȳa do gbugbāi irie, iri iyi ñ nam nɔu. Ñ degbe ȳa nɔ si inc nȳa baa ine akā kù ce nfe, bii kù je amai nfeu baasi. Bēbeɪ kukoi idee í kḥ. ¹³ Nsei ñ wa n nyi wa bi tēe. Ide ȳau ihē si andunyau ihē ñ wa n fɔɔ, ku ba aȳa mɔ a kḥò inc didḥ na irim. ¹⁴ Ñ na ȳa idee, nɔ inei andunya ȳa à cé ȳa si na iyi í jḥ a kù je ti andunya, si bei amu mɔ n kù je ti andunya. ¹⁵ N kù wa n tɔɔe i nya ȳa hai si andunya, amma ñ wa n tɔɔei i degbe ȳa ku ba Seetam ine laalɔu ku maà nɔ ȳa. ¹⁶ A kù je ti andunya si bei amu mɔ n kù je ti andunya. ¹⁷ Ideei í je ntɔ. Jḥ ideu ku nya ȳa ikā a je titēe. ¹⁸ Ñ be ȳai si andunya si bei awɔ mɔ ñ bēm si andunyau. ¹⁹ Na iri nȳai ñ so aram ñ nae ku ba aȳa mɔ a je titēe mam mam.

²⁰ Kù je aṅa akāi ñ wa n cea kutɔɔ, amma do ine ṅa mɔ iyi aa na a dasim naane na saabui ide ṅa. ²¹ Ñ wa n tɔɔei aṅa fei a je akā. Si bei awɔ Baaba ì wa sim, nɔ amu mɔ ñ wa siɛ, jò a je akā si wa ku ba inei andunya ṅa a dasi naane iyi awɔi ì bɛm wa. ²² Amboee iyi ì jò ine ṅa à ye sim, ṅui ñ jò à waa ye si aṅa mɔ ku ba aṅa mɔ a je akā bei awae à je akā. ²³ Jò n wa si ṅa nɔ awɔ mɔ i wa sim ku ba a je akā mam mam, nɔ inei andunya ṅa a mà iyi awɔi ì bɛm wa nɔ ì bi ṅai bei ì bim.

²⁴ Baaba, ñ bi ine ṅa iyi ì nam a maa wa bi tom bii an wa, ku ba a ye amboem, amboe iyi ì muum. Ì muum amboeui si na iyi ì jò ì bim hai waati iyi a kù taka andunya. ²⁵ Baaba awɔ iyi ì je dee dee, baa do iyi inei andunya ṅa a kù màɛ, amu ñ màɛ, nɔ ine ihě ṅa mɔ à mà iyi awɔi ì bɛm wa. ²⁶ Ñ jò à màɛ, nɔ an kɔɔ ṅa si kumàɛ má ku ba kubi iyi ì bim ku wa si ṅa, nɔ amu mɔ n wa si ṅa.

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53)

18 Iyi Jesu í ce kutɔɔɛ í tã, ṅoi í fita, ṅui do mɔɔɔɛ ṅa à bɔ lambo gɔ iyi í wa icei ido iyi à ya kpe Sedorɔɔ. ṅoi í lɔ bɛ, ṅui do mɔɔɔɛ ṅa. ² Wee Zudasi ine iyi á zambaɛu mɔ í mà inyau, domi aṅaò ṅa à ya koo bɛ ise fɛɛfelo. ³ ṅoi í jò Zudasi í bɔ bɛ do sooge ṅa do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ṅa iyi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ṅa do Farisi ṅau à bɛ wau. À waa mu jĩnei igũ ṅa do fitila ṅa do ina jugula ṅa. ⁴ Jesu í bei wa mà mii ṅa iyi á ba ṅui fei. Iyi à to wa ṅoi í sekɛɛ si ṅa í bee ṅa í ni, yooi ì waa dɛ ṅa. ⁵ ṅoi à jɛaa à ni, Jesu inei Nazaretiui à waa dɛdɛ. ṅoi Jesu í ni, amui ihě mɛɛ.

Wee Zudasi ine iyi á zambaɛu, wa leekĩ bɛ aṅaò ṅa aṅ. ⁶ Iyi Jesu í je ṅa í ni, amui ihě, ṅoi aṅa fei à sekɛɛ do anyi à koo à cuku ile. ⁷ ṅoi Jesu í bee ṅa má í ni, yooi ì waa dɛ ṅa. ṅoi à ni, Jesu inei Nazaretiui à waa dɛdɛ. ⁸ Nɔ Jesu í ni, ñ sɔ ṅe tã ñ ni amui ihě. To, bii amui ì waa dɛdɛ ṅa ì jò ine ṅa iyi à gbeu a nɛ.

⁹ Bɛɛbei ide iyi í tako í fɔu í kɔ iyi í ni, Baaba, ine ṅa iyi ì nam fei baa ine akā ṅa kù ce nfe. ¹⁰ Wee Simɔɔ Piɛɛ í nɛ taakuba. ṅoi í yɔɔ í cafeò itĩ njei woo ce icei woo wee nlai Ilaaɔ. Irii woo ce iceui Malikusu. ¹¹ Amma Jesu í sɔ Piɛɛ í ni, sindo taakubaɛ si ankɔɔɛ. Ì waa tamaa n kaa n temuadò ijuukpã iyi Baaba í jilɛem nii?

À bɔò Jesu si wajui Ani

¹² ṅoi sooge ṅa do ine ngbo ṅa do Zuifu woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ṅau à mu Jesu à dũu. ¹³ Nɔ à tako à bɔòɛ bi Ani titã. Wee Aniu wa je baai aboi Kaifu, iyi í je woo wee nlai Ilaaɔ si adɔ ṅui. ¹⁴ Nɔ Kaifu í sɔ Zuifu kpaasie ṅau ideu ihě wo í ni, aranfãani nwai ine akā ku ku si agbei dimi nwa.

Piɛɛ í jã í ni ṅui kù je mɔɔɔi Jesu

(Cɔ Matie 26:69-70; Maaku 14:66-68; Luku 22:55-57)

¹⁵ Waati iyi à mu Jesu à waa nɛɛ ṅoi Simɔɔ Piɛɛ do mɔɔɔ mmu gɔ à waa toɔɛ. Wee woo wee nlai Ilaaɔ ì mà mɔɔɔ ine ṅui, ṅoi í jò mɔɔɔ ì ba í too Jesu í lɔò bantumai kpasɛi woo wee nla. ¹⁶ Amma Piɛɛ í gbe waduude andɛ koofa bɛ. Nɔ mɔɔɔ iyi woo wee nla ì mà, ì fita wa í naa í ba mudɛɛ iyi wa degbe koofau ide ku fɔ, nɔ ì jò Piɛɛ í lɔ. ¹⁷ Nɔ mudɛɛu í bee Piɛɛ í ni, kù je awɔ mɔ ine akāi mɔɔɔi mɔɔɔui ya. ṅoi Piɛɛ í ni, aawo, kù je amu.

¹⁸ Si bei tũtũ wa ceu, ṅoi woo ce ice ṅa do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ṅau à leekĩ kɔkɔi ina nyenyɛ à waa nyia. Nɔ Piɛɛ mɔ í koo wa nyia bi tu ṅa bɛ aṅ.

Woo wee nla ì bee Jesu ide

(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Luku 22:66-71)

¹⁹ ṅoi woo wee nlai Ilaaɔ ì bee Jesu idei mɔɔɔɛ ṅa do yaasei cio iyi wa kɔ si. ²⁰ ṅoi Jesu í jɛaa í ni, ideu si bantumai ñ sɔ ine fei. Ñ ya n kɔ ine ṅa si ciom nii ile bii à ya ce kutɔɔɔ ṅa do si kpasɛi Ilaaɔ, bii Zuifu ṅa fei à ya tɔɔɔ. N kù fɔ ide kãma si asii. ²¹ Na mii í ce ì waa beem ide. Ine ṅa iyi à gbɔ idem, bee aṅa taka ṅa iyi ñ sɔ ṅa, aṅai aa mà mii iyi ñ fɔ.

²² Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ, ṅoi ine akāi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ṅau í sambalae í ni, woo wee nlaui ì waa jɛaa ide nfe nfe bɛɛbɛ? ²³ ṅoi Jesu í jɛaa í ni, bii ide laalɔ ñ fɔ, fɔɔ ine fei ku gbɔ. Amma bii í je ide jiida mɔi ñ fɔ, na mii í ce ì waa sambalam.

²⁴ Nɔ Ani í jò à dũu à bɔòɛ bi Kaifu, woo wee nla.

Piɛɛ í jã má í ni ṅui ku mà Jesu

(Cɔ Matie 26:71-75; Maaku 14:69-71; Luku 22:58-62)

²⁵ Waati iyi Simɔɔ Piɛɛ í wa bɛ wa nyia inau ṅoi à beee à ni, kù je awɔ mɔ ine akāi mɔɔɔi mɔɔɔui ya. ṅoi Piɛɛ í jã í ni, aawo, kù je amu. ²⁶ Wee woo ce ice akāi woo wee nlai Ilaaɔ ì wa bɛ. Wa je nyaanzei ine iyi Piɛɛ í bu itĩɛu. Iyi í ye Piɛɛ ṅoi í beee í ni, n kù yeɛ iṅeò lambo bei? ²⁷ Amma Piɛɛ í jã má í ni, aawo. Gbakã ṅoi aṅɛ wa kɔ.

À bɔò Jesu si wajui Pilati

(Cɔ Matie 17:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Luku 23:1-5)

²⁸ Hai bi Kaifu bɛ, ine ngboi Zuifu ṅau à bɔò Jesu bi ku kiitii ilu ileu bii Pilati í wa. Wee daadaakɔi. Aṅa taka ṅa a kù lɔ ile bi ku ce kiituu ku ba aṅa a mà na a je ilu riisi ṅa. A kù bi a je ilu riisi domi à waa bi a ba a je ijei jingauu Iku ku kuau. ²⁹ ṅui í jò Pilati í fita wa í naa í ba ṅa í bee ṅa í ni, taale yoomai ì ye si mɔɔɔ ṅa. ³⁰ ṅoi à ni, bii kù ce laalɔ, a kaa ka daɛ si awɔ. ³¹ ṅoi Pilati í sɔ ṅa í ni, iṅe taka ṅe i kooɛ i koo i kiiti do wooda ṅe. Amma à ni, iṅe inei Romu ṅa i kù na wa kpãa iyi aa ka kpaò amanɛ ṅa.

³² Bɛɛbei idei Jesu í ce ku nyisiò dimii iku iyi á ku.

³³ ṅoi Pilati í lɔ ile bi ku ce kiituu má í kpe Jesu í beee í

ni, awɔi ì je ilaalui Zuifu ɲa? ³⁴ Nɔi Jesu í ni, ine ɔɔi í sɔe beɛbe de, mà ì nɔ ì waa beei. ³⁵ Amma Pilati í ni, amuu Zuifui ò bei ò mà? Dimie ɲa do ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲai à muɛ à daam si awɔ. Mii ì ce. ³⁶ Nɔi Jesu í jɛa í ni, bommam kù je ti andunya. Bii í je ti andunyai, woo ce icem ɲa aa ja, a kaa je a mum a na ine ngboi Zuifu ɲau. Amma bommam kù je ti andunya ihɛ. ³⁷ Nɔi Pilati í beɛe í ni, debei, awɔu ilaalui? Nɔi Jesu í jɛa í ni, awɔi ì fɔ beɛbe. Ì naai si andunya, à bím nii n je sɛɛdaí ntɔ. Ine iyi í je ti ntɔ fei á gbɔ idem. ³⁸ Nɔ Pilati í beɛe í ni, dimii mii mɔm nii à ya kpe ntɔ.

À ye taalei Jesu a ba a kpaɛ

(Cɔ Matie 27:15-31; Maaku 15:6-20; Luku 23:13-25)

Si anyii ide ɲau ɲɔi Pilati í fita má í bɔ bi Zuifu ɲau. Í sɔ ɲa í ni, amu n kù ye taale káma si mɔkɔ. ³⁹ Amma si bei à ne dɔkɔɛɛ, an jò ɲɛe inei piisɔ aká si jingauí Iku ku kua. Í bi n jò ɲɛe ilaalui Zuifu ɲau? ⁴⁰ Nɔi aɲa fei à wasi ku dɔ anu do gbugbá à waa ni aɲa a kù bi mɔkɔ be. À waa ni Barabasií aɲa à bi. Wee Barabasií í ya ce ilei.

19 Nɔi Pilati í jò à cā Jesu do kɔkɔ. ² Nɔi sooge ɲa à ba fulai agū à daa Jesu si irie, nɔ à daa si kumboo nkpa ɔɔ má à waa yaakoɛd. ³ Nɔi à ya sɛkɛɛ sie wa à naa a maa coo fɔ a maa ni, fɔ ilaalui Zuifu ɲa. Nɔ a maa sambalɛ.

⁴ Nɔi Pilati í fita wa má í sɔ zamaau í ni, wee an fitaɔ ɲɛe mɔkɔ wa ku ba i mà ɲa iyi n kù ye sie kurara ɔɔ. ⁵ Nɔi í fitaɔ Jesu wa do fulai agū do kumboo nkpaɛ. Nɔi Pilati í sɔ ɲa í ni, mɔkɔ wee. ⁶ Iyi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲau à ɔkɔ ɲɔi à wasi ku la à waa ni, kpaɛ si jii. Nɔi Pilati í sɔ ɲa í ni, ɲɛe taka ɲɛe, i gba i kpaɛ si jii ku gaau. Amma amu n kù ye sie taale ɔɔ. ⁷ Nɔi Zuifu ɲau à sɔ à ni aɲa à ne wooda ɔɔ, nɔ si woodai aɲau í gbe de a kpaai domi wa ni ɲɲuu amai Ilaaɔi.

⁸ Iyi Pilati í gbɔ ideu, ɲɔi í muu má hee í caa. ⁹ Nɔi í bɔɔ Jesu bi ku ce kiituu má í koo í beɛe í ni, hai iwoi ì waa naa ntɔ ntɔ. Amma Jesu kù jɛa mɔm. ¹⁰ Nɔi Pilati í beɛe í ni, baa amu takam i kaa bam ide ku fɔ? I kù mà iyi ò ne kpāa n jò, nɔ ò ne kpāa má n kpaɛ si jii ku gaui? ¹¹ Nɔi Jesu í jɛa í ni, i kaa ne gbugbá káma sim, bii kù je Ilaaɔi í nae wa. Nɲui í jò ine iyi í dasim si awɔɛ, dulum dɛɛ í re baa tɛɛ. ¹² Iyi Pilati í gbɔ beɛbe, ɲɔi wa ce kookaai ku ba ku jò. Amma Zuifu ɲau à dɔ anu à waa ni, bii ò jò mɔkɔ be, i kù je kpaasií ilaaluu nlaí Romu má. Ine iyi í ce araɛ ilaaluu fei mbɛi ilaaluu nlaí Romuui í baa í je.

¹³ Iyi Pilati í gbɔ ideu, ɲɔi í jò à fitaɔ Jesu nɔ í buba si kitāi woo kiituu iyi í wa inya bii à ya kpe Tintim ndii kuta. Amma do fee Ebɛɛ, Gabatai à ya kpe inyau. ¹⁴ Wee à wa si aɲɔ iyi bii iju í má á je aɲɔi kusīmi. Aɲɔi kusīmiu alei á sinti, nɔ ine ɲa à wasi ku ce sɔkɔlui jingauí Iku ku kuau. Nɔ waati beɛbe zakai dasāi. Nɔi Pilati í sɔ Zuifu ɲau í ni, ilaaluu ɲɛe wee. ¹⁵ Amma à wasi ku dɔ anu à waa ni, kpaɛ. Kpaɛ si jii ku gaau. Nɔi

Pilati í bee ɲa í ni, beirei í ce ì bi n kpaɛ ilaaluu ɲɛe si jii ku gaau. Nɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau à jɛa à ni, a kù ne ilaaluu mmu ɔɔ bii kù je ilaaluu nlaí Romu. ¹⁶ Nɔi Pilati í da ɲɲa Jesu si awɔ ku ba a kpaɛ si jii ku gaau.

À kpaɛ Jesu si jii ku gaau

(Cɔ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43)

Nɔ à mu Jesu à neɔ. ¹⁷ Nɔ à kāa Jesu jii ku gaau í so í fitaɔ hai incu ilu í bɔɔ hee inya iyi à ya kpe inyai kokoi iri. Do feei Ebɛɛ, Gɔkɔtāi à ya kpe inyau. ¹⁸ Bei à kpaɛ si jii ku gaau. Nɔ à kpaɛ inɛmɔkɔ minji ɔɔ ɲa be má, ine akā do awɔ cangɛ, ine akā mɔ do awɔ ɲɛɛ nɔ Jesu í wa anini ɲɲa.

¹⁹ Nɔi Pilati í jò à kɔ ide ɔɔ si jii ɔɔ à masi antai jii ku gaau. Kukɔu í ni, Jesu inei Nazareti, ilaalui Zuifu ɲa. ²⁰ Zuifu nkɔ í ka kukɔu domi inyau kù jò incu ilu. Nɔ à kɔ do feei Ebɛɛ do Latɛɛ do Gereki. ²¹ Nɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau à sɔ Pilati à ni, mà ti i kɔ i ni, ilaalui Zuifu ɲa, amma kɔ i ni, í ni ɲɲu í je Ilaaluu Zuifu ɲa. ²² Nɔi Pilati í ni, iyi ò kɔ tā ò kɔ.

²³ Iyi sooge ɲau à kpaɛ Jesu à tā ɲɔi à so jaɛɛ ɲa à kɔkɔ ikɔ mɛɛ, sooge fei í so ikɔ akā akā. Nɔ à so ibɔ sisɔɛu má. Ibɔu kù ne agbei ku sɔ domi à wɔkɔi hai lele hee ku bɔ ilɛ. Iyi à so ibɔu ²⁴ ɲɔi à ni, ka mà ga ibɔu, amma ka ta si kpaɛ ka cɔ ti ine iyi á je. Nɔ beɛbe à ce. Beɛbe kukɔi idei Ilaaɔ í kɔ tengi bii í ni, aɲa duusɔ à kpɛ jaɛm ɲa. Nɔ à ta si ibɔ nlam kpaɛ.

²⁵ Wee iyei Jesu do ifɔi iyeɛ, do Maari aboi Kopa, do Maari inei Madala, à waa leekí bi jii ku gaui Jesu. ²⁶ Nɔi Jesu í ye iyeɛ be, do mɔkɔ iyi í biu à waa leekí kɔkɔi ɲɛe, nɔ í sɔ iyeɛ í ni, abooyi, ine ihɛi í baa í je bei amaɛ. ²⁷ Nɔi í sɔ mɔkɔu í ni, abou ihɛ bei iyeɛi í baa í je. Hai aɲɔ ɲɲui mɔkɔu í gbāa í bɔɔe kpasɛɛ wa woo.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ Matie 27:45-56; Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49)

²⁸ Si anyii ɲɲu, si bei Jesu í mà iyi beɛbe fei ndɛɛ í kpa iri mbe, ɲɔi í ni, agbe wa kpam. Í fɔ beɛbe ku ba kukɔi idei Ilaaɔ ku kɔ. ²⁹ Wee caka ɔɔ í wa be í ne atɛ kukā bam bam. Nɔi à dī kanya si amaawɔ jii ɔɔ à sɔsi atɛ kukāu à waa too si gelei Jesu. ³⁰ Iyi Jesu í tie atɛ kukāu ɲɔi í ni, ò kpa irii icem nii mbe. Nɔ í kɔmba irie í ku.

À gū Jesu kaka si kpaɛ cingɛ

³¹ Si bei à wa si sɔkɔlui aɲɔi kusīmiu, Zuifu ɲau a kù waa bi aɲɔu ku to wa ku ba iku ɲau si jii ɲau be, domi aɲɔu aɲɔ nla ɔɔ. Nɲui í jò à koo à tɔk Pilati ku jò a ce kutei ine ɲa iyi à kpaɛ ɲau, nɔ a nya ɲa hai be. ³² Na ɲɔi í ce sooge ɲau à ce kutei ine sinteu do ine min-jisiau, aɲa iyi à kpaɛ do Jesu aɲɔu. ³³ Amma waati iyi à to bi Jesu, à ba í ku tā, nɔ a kù ce kutɛɛ má. ³⁴ Amma ine akāi sooge ɲau í gū kpaɛ cingɛ do kaka, ɲɔi gbakā ɲɛe do inyi wa jo wa. ³⁵ Amu Zāa ò ye iyi be fei, nɔ ò wa n jea ine ɲa sɛɛdaɛ, sɛɛdam nɔu ntɔi. Ì mà

kam kam iyi ntɔi ñ wa n fɔ, nɔ ñ wa n fɔi ku ba iŋe mɔ i dasi naane ŋa. ³⁶ A kù ce kutɛɛ ŋa nɔ iyi bɛ í cei ku ba kukɔi ideí Ilaaɗ ku kɔ iyi í ni, baa kũkũ akãe kaa lɛge. ³⁷ Nɔ kukɔi ideí Ilaaɗ í ni má, aa cɔ inɛ iyi aŋa taka ŋa à gũu.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56)

³⁸ Si anyii ŋu, Zozefu inɛi Arimatee u í koo í tɔɔ Pilati ku jɔ ŋu ku nya ikui Jesu. Wee Zozefu mɔ mɔcɔi Jesui, amma si asiii, domi wa ce nɔi inɛ ngboi Zuifu ŋa. Nɔ Pilati í jeaa si. Na ŋɔi í jɔ Zozefu í koo í nya ikui Jesuu. ³⁹ Nikodemu iyi í bɔ bi Jesu idũ gɔ wo, í si Zozefu. Nɔ wa mu tulare dimi ikã ikã minji, akã mirui à ya kpoo, akã mɔ aloɛ. Kuwoɛ í to zakai kilo kuntaa. ⁴⁰ Inɛ minji ŋau à so ikui Jesu à woo do jaɛ fũfũ gɔ ŋa nɔ à fãsi tulareu. Si dɔɔnei Zuifu ŋa bɛɛbɛi à ya ce bii à waa si iku. ⁴¹ Lambo gɔ í wa tengi bii à kpakpa Jesu si jĩ nɔu. Si inɔ lambou à gbe isai kuta gɔ bɛ kù kpe titã, nɔ a kù si inɛ gɔ si bɛ. ⁴² Bei à koo à si Jesu si na iyi í jɔ tengi bɛ kù jĩ, nɔ à bi a suu gbãa gbãa hee aɔi kusĩmiu ku maa to wa.

Bale ngbe

(Cɔ Matie 28:1-8; Maaku 16:1-8; Luku 24:1-12)

20 Aɔ amaazuma daadaako waati iyi iju kù má sãa sãa, ŋɔi Maari inɛi Madalau í bɔ bi baleu. Nɔ í ba wee à tale kutau hai andɛ baleu. ² Nɔi í sei í bɔ bi Simɔɔ Piɛɛ do bi mɔcɔi iyi Jesu í bi jiidau, í sɔ ŋa í ni, à nya ikui Lafɛɛ hai inɔ bale nɔ a kù mà bii à dasi.

³ Nɔi Piɛɛ do mɔcɔi à fita à bɔ bi baleu. ⁴ Aŋa minji fei à sei aɔi, amma mɔcɔi í sei í cua Piɛɛ, ŋui í tako í to bi baleu. ⁵ Nɔ í bate í nante si baleu, nɔ í ye jaɛ ŋau wa jile, amma kù lɔ. ⁶ Nɔi Simɔɔ Piɛɛ wa baa do anyi. Iyi í to wa nɔ í lɔ inɔ baleu. Nɔ í ye jaɛ ŋau wa jile, ⁷ do mango iyi à tako à d̄ɔ irieu. Amma mangou kù waa jile inya akã do jaɛ ŋau, wa woi ikpa akã. ⁸ Nɔi mɔcɔi iyi í tako í to bi baleu, ŋu mɔ í lɔ. Iyi í ye mii ŋau nɔ í dasi naane. ⁹ Mɔcɔi ŋau a kù tako a kù gbɔ yaasei kukɔi ideí Ilaaɗ wo iyi í ni kù nɛ bei á ce iyi Jesu kù jĩ hai si bale. ¹⁰ Nɔi mɔcɔi ŋau à sinda à bɔ kpasɛ.

Jesu í tusea Maari inɛi Madalau arae

(Cɔ Matie 28:9-10; Maaku 16:9-11)

¹¹ Amma Maari wa leekĩ waduude kɔkɔi baleu wa kpata. Si bei wa kpata ŋɔi í bate í nante inɔ baleu. ¹² Nɔ í ye amaleka minji gɔ ŋa à waa dasi nyau fũfũ à waa buba tengi bii ikui Jesu wa sũ wo, inɛ akã ikpa iri, inɛ akã mɔ ikpa kutɛ. ¹³ Nɔ à beɛ à ni, abooyi, na mii í ce í waa kpata. Nɔi í je ŋa í ni, à so ikui Lafɛɛm hai ihɛi nɔ n kù mà bii à dasiɛ.

¹⁴ Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í sinda nɔ í ye Jesu wa leekĩ bɛ. Amma kù mà mà Jesui. ¹⁵ Nɔi Jesu í beɛ í ni, abooyi, na mii í ce í waa kpata. Yooi ñ waa dɛ. Nɔi Maari í tamaa bei woo degbe lambou. Nɔi í sɔ ŋa í ni, mɔkɔɔyi,

bii awɔi ñ soo, sɔm bii ñ jilɔ n koo n soo. ¹⁶ Nɔi Jesu í ni, Maari. Nɔi Maari í sinda sie í sɔ do feei Ebeɛ í ni, Rabuni, waato Meetu.

¹⁷ Nɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, jɔm, maà lum, domi n kù bɔ lele bi Baam titã. Amma bɔ bi mɔcɔm ŋa, sɔ ŋa í ni ñ wa n bɔ bi Ilaaɗ. Nɔi í je baam, nɔ í je baai iŋe mɔ.

¹⁸ Nɔi Maari inɛi Madalau í koo í sɔ mɔcɔi ŋau í ni ŋu í ye Lafɛɛ. Nɔ wa sisi ŋa ide iyi Jesu í sɔ.

Jesu í tusea mɔcɔe ŋa arae

(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49)

¹⁹ Aɔ amaazumau iyi ale í le ŋɔi mɔcɔi ŋau à tɔtɔ si ile gɔ nɔ à sɔkɔ gambou domi à waa ce nɔi inɛ ngboi Zuifu ŋau. Nɔi Jesu í faata wa í leekĩ si anini ŋa. Nɔ í sɔ ŋa í ni, laakai ku sũ ku weɛ ŋe.

²⁰ Iyi í sɔ ŋa bɛɛbɛ í tã ŋɔi í nyisi ŋa awɔe ŋa do kpakpa cingaeu. Nɔ inɔ mɔcɔi ŋau í d̄ɔ iyi à ye Lafɛɛ.

²¹ Nɔi Jesu í sɔ ŋa má í ni, laakai ku sũ ku weɛ ŋe. Si bei Baaba í bem wa, bɛɛbɛ mɔi amu mɔ ñ bɛ ŋe.

²² Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í fufu ŋa í ni, i gba Hundei Ilaaɗ ŋa. ²³ Inɛ iyi ñ kpa ideí dulum dɛɛ ŋa, Ilaaɗ mɔ á kraai. Inɛ mɔ iyi ñ ni dulum ndɛɛ í je ideí irie ŋa, lafɛɛ á maa weɛɔ ndɛɛi.

Jesu do Tomaa

²⁴ Wee Tomaa inɛ akã mɔcɔi maateji ŋa iyi à ya kpe Sikàu kù wa inɔ ŋa si waati iyi Jesu í naa si ŋau. ²⁵ Nɔi mɔcɔi ŋa iyi à gbeu à sɔ à ni, à ye Lafɛɛ. Amma Tomaa í sɔ ŋa í ni, nɔ n kù ye agbei ponti ŋau si awɔe ŋa nɔ n kù dasi amaawɔm si agbei pontiu nɔ n kù dasi awɔm si dalai jujui kpakpa cingaeu n kaa n dasi naane pai.

²⁶ Zakai azuma akã má à tɔtɔ má si inɔ ile. Tomaa í wa inɔ ŋa. Nɔ à cĩmbo gambo ŋa. Amma Jesu í faata si anini ŋa wa má nɔ í ni, laakai ku sũ ku weɛ ŋe.

²⁷ Nɔ í sɔ Tomaa í ni, cɔ awɔm ŋa nɔ i dasi amaawɔe si bɛ. Naaɔ awɔe wa má i luɔ cingam. Jò sika sikau bɛ, dasi naane. ²⁸ Nɔi Tomaa í jeaa í ni, awɔi ñ je Aɗ Lafɛɛm.

²⁹ Nɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, debɛi ñ dasi naane si na iyi í jɔ ñ yem, ma irei. Ilu inɔ didɔ ŋai inɛ ŋa iyi a kù yem nɔ do ŋu fei à dasi naane.

Mii iyi í jɔ à kɔ tiau ihɛ

³⁰ Maamaake nkɔi Jesu í ce má si wajui mɔcɔe ŋa iyi a kù kɔ si tiau ihɛ. ³¹ Amma ide iyi ihɛ ŋai à kɔ ku ba í dasi naane ŋa iyi Jesui í je Kirisi Amai Ilaaɗ ku ba naane iyi ñ dasi ŋau ku jɔ ñ ba kuweɛ hai tã ŋa.

Jesu í tusea mɔcɔi mɛɛje gɔ ŋa arae

21 Si anyii ŋu, Jesu í nyisi arae bi mɔcɔe gɔ ŋa má kɔkɔi tenku iyi à ya kpe Tiberia. Do yaase bei í nyisiɔ arae wee. ² Simɔɔ Piɛɛ do Tomaa iyi à ya kpe Sikàu do Natanieli inɛi Kana si ilei Galilee do amai Zebedee ŋa do mɔcɔi minji mmu gɔ ŋa má, aŋa fei à

wa inya akā be. ³ Nɔi Simɔɔ Pɪe í sɔ́ ɲa í ni, ñ wa n bɔ cɔɔ. Nɔ à ni, aa ka siɛ.

Nɔ à fita gbakā à lɔ akɔi inyi ɔɔ idũ à nɛ. Amma idũ aɔɔ ɲɲu a kù mu nkāma. ⁴ Iyi iju wa bɔ ku má, ɲɔi à yɛ Jesu wa leekĩ itĩi tenkuu be, amma a kù mà mà ɲɲui.

⁵ Nɔi Jesu í bee ɲa í ni, iɲɛ awaasũ ɲau be, i kù mu nkāma ɲa de. Nɔi à ni, aawo. ⁶ Nɔi í sɔ́ ɲa í ni, i dasi taaɔ ɲɲɛ inɔ inyi do ikpa awɔ ɲɲɛi akɔi inyi, aa mu cɛɛ ɲa. Nɔ à sɔ taaɔ ɲɲa inɔ inyi nɔ à mu cɛɛ hee à mɔɲɔɔ ku faa wa. ⁷ Mɔɔɔ iyi Jesu í bi jiidau í sɔ́ Pɪe í ni, Lafɛɛ mbe.

Iyi Simɔɔ Pɪe í gbɔ iyi Lafɛɛi, ɲɔi í dasi ibɔɔɔ domi basĩ í wɛɛ wo. Nɔ í dasi inyi wa bɔ bi tɛɛ. ⁸ Amma mɔɔɔ ɲa iyi à gbeu à to wa ice do akɔi inyi, à waa fa taaɔ ɲɲa iyi í kɔ́ do cɛɛ. Kujĩ ɲɲa do ice kù re mɛɛtu cĩ. ⁹ Iyi à kita wa ile nɔ à yɛ ina nyɛnyɛ ɔɔ be cɛɛ wa banda si, nɔ pɛɛ wa jile be. ¹⁰ Nɔi Jesu í sɔ́ ɲa í ni, i naaɔ cɛɛ ɔɔ ɲa iyi ò mu wa nsei ɲa.

¹¹ Nɔ Simɔɔ Pɪe í koo í lɔ akɔi inyi nɔ í fa taaɔ wa ile. Taaɔ í kɔ́ do cɛɛ nla ɲa. Kukɔɔ ɲɲa í to cĩ do ci-ita do mɛɛta. Do iyi í kɔɔ beɛbe fei taaɔ kù ga. ¹² Nɔi Jesu í sɔ́ ɲa í ni, i naa i nya sɔɔnda ɲa. Nɔ baa mɔɔɔ akā kù je ku beɛ ku ni, awɔi yoo, domi à mà iyi Lafɛɛi.

¹³ Nɔi Jesu í koo í so pɛɛu do cɛɛ í na ɲa.

¹⁴ Iɛ gbɛɛtasiaɛi mbe bei iyi Jesu í nyisi mɔɔɔɔ ɲa araɛ hai waati iyi í jĩ hai si bale.

Jesu do Pɪe

¹⁵ Iyi à nya sɔɔnda à tã ɲɔi Jesu í bee Simɔɔ Pɪe í ni, Simɔɔ amai Zāa, ò bim í re ine ihɔ́ ɲa? Nɔ Pɪe í jɛaa í ni, oo Lafɛɛ. Ì mà iyi ñ biɛ. Nɔi Jesu í sɔ́ í ni, gbɔa ama angudām ɲa. ¹⁶ Nɔ í beɛ má ise gbeejisia í ni, Simɔɔ

amai Zāa, ò bim? Nɔ Pɪe í jɛaa í ni, oo Lafɛɛ. Ì mà iyi ñ biɛ. Nɔi Jesu í sɔ́ í ni, gbã angudām ɲa. ¹⁷ Nɔ í sisi í beɛ má ise gbɛɛtasia í ni, Simɔɔ amai Zāa, ò bim? Nɔ inɔi Pɪe í fɔ do si bei í beɛ ise gbɛɛtasia í ni, ò bim? Nɔi Pɪe í jɛaa í ni, Lafɛɛ, ò mà fei ndɛɛ, ò mà kam kam iyi ñ biɛ. Nɔ Jesu í sɔ́ í ni, to, gbã angudām ɲa. ¹⁸ Ntɔ nɔ ñ wa n sɔ́ɛi, waati iyi ò wɛɛ awaasũ ò ya dĩa araɛ wondo nɔ i bɔ bii ò bi. Amma bii ò naa ò gbo, aa tɛ ikpaɛi nɔ ine ɔɔ ku dĩa nɔ ku bɔɔɔ bii i kù bi. ¹⁹ Do ideu bei Jesu í fɔ yaase bei Pɪe á na ku ku nyisiò amboei Ilaaɔ. Iyi í fɔ beɛbe í tã nɔ í sɔ́ í ni, toom wa.

Jesu do mɔɔɔ iyi í bi jiidau

²⁰ Nɔi Pɪe í sinda, nɔ í yɛ mɔɔɔ iyi Jesu í bi jiidau wa naa do anyi ɲɲa. Mɔɔɔ ɲɲui í tako í gbesi gendei Jesu waati iyi à waa je í beɛ í ni, Lafɛɛ, yooi á zambaɛu.

²¹ Iyi Pɪe í yɛ mɔɔɔɔ ɲɔi í bee Jesu í ni, Lafɛɛ, mɔɔɔ ihɛ mɔ ni, beirei ti ɲɲu mɔ á yɛ. ²² Nɔi Jesu í jɛaa í ni, baa bii ñ bi n jò ku maa wɛɛ hee n koo n nyiò wa mái, iwoi í yɛɛ. Awɔ de, toom wa. ²³ Nɔi laabaau ideu í fangaa si inɔi woo dasi Jesu naane ɲau à be ni mɔɔɔ kaa ku. Amma Jesu kù ni kaa ku, ɲɲu de í ni, baa bii ñ bi n jò ku maa wɛɛ hee n koo n nyiò wa mái, iwoi í yɛɛ.

²⁴ Mɔɔɔ iyi Jesu wa fãau amu Zāai. Nɔ amu takam nii ñ wa n je sɛɛdai ide ɲau, amu iyi n kɔ tiau ihɛ, à nɔ à mà iyi sɛɛdam í je nɔɔ.

Iri kukpai tiau

²⁵ Mii nkɔɔ nkɔɔ í wɛɛ má iyi Jesu í ce. Bii í je à kɔ fei ndɛɛ akā akā, n kù tamaa mà andunyau ihɛ á to ine ɲa a ba bii aa jile tia ɲa iyi aa kɔ ɲau fei.

Woo Be Nja

À cea Woo be nja kuwāi Hundei Ilaaḥ

1 Baakɔm, Teofili,
Si tia sintem ñ kɔ mii iyi Jesu í ce do cio iyi í ya maa kɔa inɛ ɲa si fei hai sintee, ² hee í koo í to ajɔ iyi Ilaaḥ í soo lele. Hee ku maa nɛ, inɛ ɲa iyi í cica wo à je woo be nja, í ba ɲa ide ku fɔ do gbugbāi Hundei Ilaaḥ í sḥ ɲa bei aa ce. ³ Si anyii ikue í nyisi ɲa arae si afei ajɔ ciiji isɛ fɛɛfelo ku je ɲa sɛɛda iyi kù nɛ sika sika iyi ɲu í wɛɛ. À yɔk nɔ í ce ɲa faajii bommai Ilaaḥ. ⁴ Ajɔ ɲu gɔ, si bei Jesu do mɔɔɛ ɲa à wa inya akā í sḥ ɲa í ni, i maḥ tekī hai Zeruzalemu ɲa, amma i degbe amua iyi Ilaaḥ Baaba í wāḍ ɲeu, amua iyi ñ tako ñ sḥ ɲe ideu. ⁵ Zāa ɲu, inyii í dasi ɲe wo, amma si ajɔ minjiu ihɛ aa da ɲɛ si Hundei Ilaaḥ.

Jesu í nyi lelei Aḥ

⁶ ɲɔi woo be ɲa iyi aḥaḍ Jesu ɲa à wa inya akāu à beɛɛ à ni, Lafɛɛ, bebei aa teese i jile bommai Izireli?
⁷ ɲɔi Jesu í je ɲa í ni, kù je baa ɲɛ i mà ajɔ walako i mà yaase bei mii ɲau be á na ku ce ɲa. Ilaaḥ Baabai í jile iyi be ɲa do yiikoe. ⁸ Amma aa ba gbugbā ɲa waati iyi Hundei Ilaaḥ á naa si ɲe. Aa jea inɛ ɲa sɛɛdam ɲa si ilui Zeruzalemu, do si ilei Zudee fei, do si ilei Samari hee ku bɔ do kɔɔi andunya fei. ⁹ Iyi Jesu í fɔ ideu í tā, ɲɔi à waa cɔk nɔ à ba wee Ilaaḥ í soo ikpa lele nɔ kudūi ijī gɔ í jḥ a kù yɔk má.

¹⁰ Waati iyi à waa cɔk wa nɛ ikpa lelei Aḥ, ɲɔi gbakā à yɛ woo dasi ibɔ fūfū minji gɔ ɲa be à waa leekī kɔkɔ ɲa. ¹¹ ɲɔi inɛ ɲau à ni, inɛ inɛi Galilee ɲa, na mii í ce ì leekī ì waa cɔ lele ɲa. Jesu be iyi Ilaaḥ í so ikpa lele hai bi tu ɲeu á nyi wa má do yaase bei ì yɔk í nɛḍ leleu ɲa.

Nsūi Zudasi

¹² Iyi inɛ ɲau à fɔ beɛbe à tā, ɲɔi woo be ɲau à sinda wa hai iri kutai Olivie bii à wau à nyi wa Zeruzalemu. Iri kutau í wa kɔkɔi iluu zakai kilo akā. ¹³ Iyi à to Zeruzalemu ɲɔi à gū lelei ile ku kpeke bii à ya maa wau. Aḥa iyi à tɔtɔ beu wee, Piɛɛ do Zāa, do Zaaki, do Anderee, do Filipu, do Tomaa, do Baatelemi, do Matie, do Zaaki amai Alifɛɛ, do Simɔɔ iyi í ya jabua ilɛɛ do Zudu amai Zaaki. ¹⁴ Do anu akāi inɛ ɲau fei à ya tɔtɔ a maa ce kutɔ do himma, aḥa do ifɔi Jesu ɲa do Maari iyɛɛ do inaabo gɔ ɲa má.

¹⁵ Ajɔ ɲu gɔ woo dasi Jesu naane ɲau à tɔtɔ má. Kukɔ ɲa í to zakai amane cifa. ɲɔi Piɛɛ í dede í leekī

si anini ɲa í ni, ¹⁶ inɛ kpaasim ɲa, Hundei Ilaaḥi í jḥ Davidi í fɔ ideu Zudasi wo, ɲu iyi í cuua inɛ ɲa iyi à mu Jesuu, nɔ ideu kù nɛ bei á ce iyi kù ce. ¹⁷ Zudasiui í tako í je inɛ akā nwa wo, ɲu mɔ í ya dasi ice nwa awɔ.

¹⁸ Fia iyi í ba na laalɔ iyi í ceu í raḍ iko gɔ. ɲɔi í cuku, irie í tako í to ile nɔ inɛ í la, ifūɛ fei í fita. ¹⁹ ɲɔi inɛ ɲa iyi à wa Zeruzalemu fei à gbɔ ideu. Na ɲɔi í jḥ do fee ɲa à waa kpe ikou Akedama, waatɔ Ikoij nḥ.

²⁰ Ideɛ iyi à kɔ si tiai iri kukūu wee.

A jḥ ideu ku kɔɔḍ bomma.

Inɛ gɔ ku maḍ buba be má.

Nɔ à kɔk má à ni,

A jḥ inɛ gɔ ku je nsūi si iceu.

²¹ Debei, ka dasi inɛ gɔ si inɔ nwa ku je nsūi Zudasi. Nɔ í gbe lafɛɛ ku je inɛ iyi í yɛ kujīi Lafɛɛ Jesu hai si bale bei awa mɔ. Nɔ lafɛɛ ku je inɛ akāi inɛ ɲa iyi à ba wa kuwɛɛ ajɔ si waati kāma fei iyi Jesu í wɛɛ do awa si andunya ihɛ, hai waati iyi Zāa í dasie inyi hee í koo í bɔ lele. ²³ ɲɔi à cica amane minji gɔ ɲa, irii inɛ akāi Zozefu iyi à ya kpe Baasaba, walako Zusitu, inɛ minjisiau mɔ Matiasi. ²⁴ ɲɔi à ce kutɔ à ni, Lafɛɛ, awɔ iyi ì mà idɔi inɛ fei, nyisi wa inɛ iyi ì cica. Si inɔi mɔɔ minjie ɲau ihɛ ²⁵ nyisi wa inɛ iyi ì bi ku je nsūi Zudasi si icei woo be ɲau, ice iyi Zudasi í jḥ nɔ í koo í lɔ tengi bii í jḥ à dasie. ²⁶ ɲɔi à ta ɲa kpa. Nɔ kpasau í so Matiasi. ɲɔi à dasie si inɔi woo be maatakā ɲau.

Kunaai Hundei Ilaaḥ

2 Iyi ajɔi Pantekotu í to, ɲɔi woo dasi Jesu naane ɲau fei à tɔtɔ inya akā. ² Gbakā ɲɔi à gbɔ iba gɔ í naa hai lele, í jḥ bei fufu nla, nɔ si inɔ ileu fei inɛ ɲa à gbɔ ibau. ³ Si anyie ɲɔi à yɛ ngɔgɔ bei amei ina í na í lesi irii aḥa fei akā akā. ⁴ ɲɔi aḥa iyi à wa be fei à kḥḍ Hundei Ilaaḥ nɔ à waa fɔ fee mmu gɔ ɲa, si bei Hundei Ilaaḥ í mu ɲa aḥa fei ikā ikā.

⁵ Wee waati beɛbe Zuifu gɔ ɲa iyi à mà beɛɛɛ Ilaaḥ à naa hai ile fei à wa Zeruzalemu. ⁶ Iyi à gbɔ ibau, ɲɔi zamaa nkɔ nkɔ í sei í koo í tɔtɔ be nɔ à biti jiida jiida si na iyi í jḥ à gbɔ woo dasi Jesu naane ɲau à waa fɔ feei aḥa ikā ikā. ⁷ ɲɔi í mu ɲa biti hee í caa, nɔ à bee ɲɛ à waa ni, inɛ ɲa iyi à waa fɔ ideu be, ɲ jḥ aḥa fei inɛ Galilee ɲai mɛɛ. ⁸ Nɔ beirei í ce awa fei à gbɔ à waa fɔ ide do fee nwa ikā ikā. ⁹ Si inɔ nwa inɛ gɔ ɲa à naai hai ilei Paati do hai Medi do Elami, do hai ilei Mezopotami do Zudee do Kapadosi do Pontu do hai ilei Azii. ¹⁰ Inɛ gɔ ɲa mɔ hai ilei Firizii à naa do Panfili do Ezibiti do hai ikpa Libi iyi í wa kɔkɔi Sireni. Inɛ gɔ ɲa mɔ

à naa hai Romu. ¹¹ Ine go ña Zuifu ñai à bí ña, ine go ña mɔ à waa too kucei Zuifu ña. Ine go ña à naa hai ilei Kereti do hai Arabi. Do ñu fei, awa fei à gbo à waa fɔ fee nwa ña ikã ikã à waa sisiò mii nla ña iyi Ilaađ í ce. ¹² Nɔi aña fei à biti hee a kù mà bei aa lasabu nɔ à bee ñe à waa ni, yoomai í je yaasei mii nɔu ihě. ¹³ Amma ine go ña à yaako ña à waa ni, ine ñau à mɔ atěi hee í caa.

Waazo iyi Píeé í ce

¹⁴ Nɔi Píeé í dede do woo be maatakã ñau aǰǰ nɔ wa la hee lele í s̄ zamaa wa ni, iñe Zuifu ña do iñe mɔ iyi ì wa Zeruzalemu fei, i sotí i gbo ña. ¹⁵ N̄ bi í mà ña iyi ine ñau ihě a kù mɔ atě si bei ì waa tamaa ñau be, domi à wée si daadaako, baa isɔ méesã kù lɔ titã. ¹⁶ Amma iyi ì waa ye daakɔyiu ihě ña, iyi walii Zoeli í fɔu mbe iyi í ni,

¹⁷ Ilaađ í ni, si aǰǰi ankãanyi ñau an daa ine fei si Hundem.

Ama inemɔkɔ do ama inaabo ñe ña aa ce walii. Awaasũ ñe ña aa ya maa ce kuye ña, Nɔ mɔkɔ ngbo ñe ña mɔ Ilaađ á ba ña ide ku fɔ si ala.

¹⁸ Waati beebe, an dasi Hundem si inemɔkɔ do inaabo woo ce icem ña,

Nɔ aa ce walii.

¹⁹ An nyisi mii maamaake ña ikpa lelei Ađ, Nɔ an j̄ ñe ña a ye mii maamaake ña má si ile.

Ine ña aa ye ñe do ina do cuai ina.

²⁰ Inunu á kuku inya

Nɔ cukpa ku kpã bei ñe.

Si anyii ñu aǰǰi Lafěe á to wa, aǰǰ nla ilu amboeu.

²¹ Amma ine ña iyi à waa kpe Ađ Lafěe fei aa ba faaba.

²² Ine inei Izireli ña, i sotí i gbo ideu ña. Ilaađ í j̄ ì mà yikoi Jesu inei Nazaretiu ña na maamaake do nyinda ña iyi í j̄ Jesu í ce si anini ñe, si bei ñe taka ñe ì mà ña. ²³ Jesuu, Ilaađ takaei í lasabu hai sinte í jilɔ si a daa ine ña si awɔ. Nɔ ñe ì daa ilu dulum ña si awɔ ì j̄ à kpakpae si j̄i ku gaau à kpa ña. ²⁴ Amma Ilaađ í j̄u hai si bale, í nyaa hai si wahalai iku domi iku kù ne gbugbã kãma sie hee ku geee be. ²⁵ Ideei Davidi í kɔ í ni,

N̄ wa n ye Ađ Lafěe aǰǰ fei,

Domi í wa awɔ ñem ku ba n mà n yaya.

²⁶ Na ñu í j̄ ñe ñe wa d̄, nɔ ñe wa n fɔ ide do inc did̄.

Nɔ baa bii í je an ku ñe kpãa ku cɔ,

²⁷ Domi awɔ Ilaađ i kaa j̄ hundem bi ku wai iku ña.

Beebe mɔi i kaa j̄ arai Ine Kumãe ku sãmi.

²⁸ Ì nyisim kpãa iyi wa bɔm si kuwée.

An wée do awɔ si inc did̄.

²⁹ Si anyii ñu nɔ Píeé í ni má, iñe kpaasim ña, ñe wa n s̄ ñe nɔ kù ne sika kãma, Davidi bala nwa í ku nɔ à suu. Bale mɔi í wa si anini nwa ihě hee do nnyi fei, mà irei. ³⁰ Amma si bei í je walii, í mà iyi Ilaađ í cea ñu

kuwã ide go do kugbasi í ni tɔkue go á na ku buba si kitã bommae. ³¹ Davidi í mà mii iyi á na ku ce. Na ñu í j̄ ñe ide iyi í fɔ, iyi í ni Ilaađ kaa j̄ hundee bi ku wai iku ña nɔ arae kaa sãmi, idei kuj̄i ine iyi Ilaađ í cicaui wa fãa.

³² Jesuu iyi ñe wa n fɔ idee, Ilaađ í j̄u hai si bale nɔ awa fei à je s̄eda. ³³ Ilaađ Baaba í soo lele nɔ í muaa Hundee iyi í wãaò wo. Nɔ ñu mɔ í mua awa mɔ Hundeu.

Ñu ì waa ye nɔ ì waa gbo ña be. ³⁴ Davidi takae kù bɔ lelei Ađ amma í ni,

Ađ Lafěe í s̄ Lafěem í ni,

Buba awɔ ñem,

³⁵ Hee n ce mbeee ña

Bi ku lesi isee.

³⁶ Na ñu í j̄ ì s̄a ñe inei Izireli ña fei í mà iyi ihě ña sã sã. Jesu iyi ì kpakpa si j̄i nɔu be ña, ñu Ađ í ce Lafěe do Kirisi.

³⁷ Iyi ine ñau à gbo beebe ñu ideu í to si ña nɔ nɔ, nɔ à bee Píeé do woo be iyi à gbe ñau à ni, iñe kpaasi nwa ña, beirei aa ka ce. ³⁸ Nɔi Píeé í s̄ ña í ni, iñe fei í kpaasi idɔ ñe í j̄ a dasi ñe inyi do irii Jesu Kirisi ku ba Ilaađ ku kpa ide dulum du ñe, nɔ aa ba amuai Ilaađ ma ña iyi í je Hundee. ³⁹ Beebei á ce si na iyi í j̄ Ilaađ í ce ñe kuwãe, ñe do ama ñe ña do ine ña iyi à wa hee j̄i j̄i fei, ine ña iyi Ađ Lafěe nwa á kpe fei.

⁴⁰ Do ide ikã ikã nkɔ nkɔi Píeé í je ña do s̄eda nɔ í mu ña gbugbã í ni, i nya ara ñe ikã hai bi ine laalbi nsei ñau ihě ku ba í ba faaba ña. ⁴¹ Nɔi à dasi ine ña iyi à gba ide Píeé inyi. Aǰǰ ñu zaka bei amane dubu m̄eta í k̄ɔsi si inc woo dasi Jesu naane ñau. ⁴² Nɔ à ya gbo cio iyi woo be ñau à ya maa kɔ ña siu fei, nɔ à ya maa wée do anu akã, à ya maa je ije iyi aa yeò gigii ikui Jesu, nɔ à ya maa ce kutɔ aǰǰ.

Kuw̄ei ine ña iyi à dasi Jesu naane

⁴³ Nɔi ideu í to si ine fei, nɔ Ilaađ í j̄ woo be ñau à wasi maamaake nkɔ nkɔ ku ce. ⁴⁴ Woo dasi Jesu naane ñau fei à ce anu akã nɔ mii iyi à ñe fei ti aña feii í je. ⁴⁵ Waati iyi ine go í ne bukaatai ngɔgɔ fei à ya ta iko ña ñai do mii ndu ña ña nɔ a na lafěe fia zaka bei í ne bukaatae. ⁴⁶ Aǰǰ fei à ya tɔtɔ si bantumai kpas̄i Ilaađ. À ya tɔtɔ a maa jei si inc kpas̄i ña ña do inc did̄. Muafiti ci ya wa si. ⁴⁷ À ya maa saabu Ilaađ nɔ ine fei í mà beere ña. Aǰǰ fei ine ña à ya dasi naane nɔ a ba faaba. Beebei Lafěe Jesu í ya maa k̄ɔsi kukpɔ woo dasi naane ñau waati kãma fei.

W̄ege go í ba iri

3 Nɔi ale aǰǰ ñu go zakai isɔ m̄eta Píeé do Zã à waa bɔ kutɔ bantumai kpas̄i Ilaađ. ² Nɔi à ye mɔkɔ go be iyi à bí do w̄ege. Aǰǰ fei à ya na a jilɔi andei bantumai kpas̄i Ilaađ iyi à ya kpe ande Ku s̄au, ku maa bara waati iyi ine ña à waa lɔ. ³ Iyi í ye Píeé do Zã à waa lɔ bantumai kpas̄u ñu í tɔ ña a mua ñu ngɔgɔ. ⁴ Nɔi Píeé do Zã à k̄s̄ie iju, nɔ Píeé í ni, cɔ wa. ⁵ Nɔi í cɔ ña do laakai domi wa tamaa ngɔgɔ si ña.

⁶ Amma Píeé í s̄w̄o í ni, n kù nē fia hee má je wura, amma iyi ñ nē an muue. Do irii Jesu Kirisi inei Nazaretiu, dede i nē. ⁷ Nj̄o í mu awo njei m̄k̄o í dede. Be gbakā, isei inēu do ik̄o isee ηau í ce gbugbā. ⁸ Nj̄o í fo í dinga wa nē. Nj̄o aηaò ηa fei à b bantumai kpasēi Ilaaṣ aj̄, ηj̄o í fo í dinga wa nē wa saabuò Ilaaṣ. ⁹ Nj̄o inē fei í ye wa nē wa saabuò Ilaaṣ. ¹⁰ Si bei à mà iyi ηj̄u í ya tako ku maa buba ande kus̄tai bantumai kpasēi Ilaaṣ ku maa barau, ηj̄o biti í mu aηa fei n̄o ideu í to si ηa.

Waazo iyi Píeé í ce

¹¹ Nj̄o m̄k̄o iyi í ba iriu kù je kù nē hai bi Píeé do Zāa. Aηaò ηa à wa ikpa akāi kpasēi Ilaaṣ iyi à ya kpe bantumai Salom̄k̄. N̄o inē ηa iyi ideu í mu ηa bitiu à sei à b̄o bi tu ηa. ¹² Iyi Píeé í ye ηa ηj̄o í s̄w̄o í ni, inē inei Izireli ηa, beirei í ce ì biti í waa c̄o wa b̄eēbe ηa. Ì tamaa bei gbugbā nwai walak̄o daa jiida nwai í j̄ò m̄k̄o wa nē ηa? ¹³ Aburhamu do Izaaki do Zak̄obu aηa iyi à je bala nwa ηau, Aṣ Laf̄ēe ηjai í j̄ò Jesu woo ce ic̄eé í nē amboe. Inēi ì muu ì na inē ngbo ηa n̄o ì k̄osie ηa si wajui Pilati, baa do iyi Pilati wa bi ku j̄ò wo. ¹⁴ Amma inēi ì k̄osie, ηj̄u iyi í je Ine Kumá do Ine Dee deeu n̄o ì t̄o Pilati ku j̄ò n̄e woo kpa inēu si agb̄e ηa. ¹⁵ Si b̄eēbe ì kpa inē iyi í je irii kuw̄e ηa. Amma Ilaaṣ í j̄ūu hai si bale, n̄o awa à ȳk̄. ¹⁶ Jesuu do naane iyi m̄k̄o ih̄é í dasie ηj̄u í j̄ò í ba gbugbā. M̄k̄o iyi ì waa ye n̄o ì mà ηau ih̄é, naane iyi í dasi Jesuui í j̄ò í ba iri mam mam si wajui inē fei.

¹⁷ Nsei kpaasim ηa, ñ mà mii iyi ì cea Jesuu ηa, ì cooi si nḡḡo hai mà ηa, b̄eēbe do inē ngbo n̄e ηa fei. ¹⁸ Ilaaṣ í j̄ò walii ηau fei à tako à f̄o idee wo. N̄o b̄eēbe m̄k̄o bei à f̄o fei í k̄. Ide iyi à f̄o ηj̄u í je à ni, kù nē bei á ce iyi inē iyi Ilaaṣ í cicau kù ye ijuukp̄. ¹⁹ Na ηj̄u, i kpaasi id̄o n̄e i sinda si Ilaaṣ ηa ku ba ku kpa ide i d̄u lum du ηe. ²⁰ N̄o Ilaaṣ ku mu n̄e kus̄mi jiida, n̄o ku be Kirisi iyi í cicau wa ku je tu ηe, ηj̄u iyi í je Jesuu. ²¹ Tilasii Jesu Kirisi ku maa wa lele hee awaati koo toò mii fei ku je tit̄o si bei Ilaaṣ í j̄ò walii kumáe ηau à tako à f̄o wo. ²² Moizi, inē akā ηja, í ni, Aṣ Laf̄ēe n̄e á j̄ò walii ḡo ku fita hai si anini n̄e iyi á ye bei amu. N̄o á s̄i i ḡo mii iyi á s̄w̄o ηe fei. ²³ Ine iyi kù waa too si ide i waliu fei aa nyaa hai si in̄o zamaai Ilaaṣi a kpa. ²⁴ B̄eēbe m̄k̄o Samueli do walii ηa iyi à naa si anyie, aηa fei à tako à f̄o ide i mii ηa iyi wa ce n̄eiu ih̄é. ²⁵ Mii iyi walii ηau à ni Ilaaṣ á ceu, inēi wa cea. N̄j̄u í je akabuu iyi Ilaaṣ í d̄i do bala n̄e ηa si waati iyi í s̄w̄o Aburhamu í ni, hai si dimiei an j̄ò inei andunya fei ku ba kuw̄e. ²⁶ B̄eēbe Ilaaṣ í j̄ò woo ce ic̄eé í fita hai bi tu ηe n̄o í b̄o wai ku ba ku wee n̄e ku ba inē fei i sinda i j̄ò laal̄o ku ce n̄e.

Píeé do Zāa à wa bi igbei woo kiiti ηa

4 Si waati iyi Píeé do Zāa à waa s̄w̄o zamaa ideu b̄eēbe, ηj̄o woo weei Ilaaṣ ηau do inē ngboi inē ηa iyi à ya maa degbe kpasēi Ilaaṣ do Sadusi ηa à sek̄e si ηa wa. ² Id̄o ηja í k̄ si na iyi í j̄ò m̄k̄o minji ηau à

waa k̄o inē ηa si cio à waa s̄w̄o ηa iyi Jesu í j̄i hai si bale, waat̄o iku ηa aa ȳk̄ a nyi wa si kuw̄e má. ³ Nj̄o à mu ηa à c̄imbo ηa si ile piis̄w̄o hee iju kumá domi ale í le t̄ā. ⁴ Do ηj̄u fei, inē nk̄p̄o iyi í ḡo ideu í dasi naane. N̄o kuk̄p̄o ηja í k̄osi hee í to zakai amane dubu miu.

⁵ Iju kumáe ηj̄o inē ngboi Zuifu ηa do inē ngbo bubu ηa do woo k̄o inē ηa si wooda ηau à t̄at̄o Zeruzalemu. ⁶ Nj̄o à t̄at̄o aηa do woo wee nlau iyi à ya kpe Ani, do Kaifu do Zāa do Alesandu do inē ηa iyi à gbe si nyaanzei woo wee nlau fei. ⁷ Nj̄o à nya Píeé do Zāa wa hai ile piis̄w̄o à naa à leek̄i ηa si waju ηja n̄o à l̄osi ku bee ηa à waa ni, do gbugbāi yooi, mà do irii yooi ì ceò mii n̄o be ηa. ⁸ Nj̄o Píeé í k̄ò Hundei Ilaaṣ n̄o í s̄w̄o ηa í ni, inē ilaal̄u do inē ngbo ηau, ⁹ ì waa bee wa ide i ce j̄i-ida ηa iyi à cea w̄eēgeu ih̄é do bei í ce í baò iri. ¹⁰ Na ηj̄u, í s̄i inē fei do inei Izireli ηau fei i mà ηa, m̄k̄o iyi wa leek̄i si waju ηj̄e be, í ba irii do saabui irii Jesu Kirisi inei Nazaretiu, inē iyi ì kpakpa si antai j̄i ku gaauu ηa n̄o Ilaaṣ í j̄ūu hai si bale. ¹¹ Jesu kuk̄o wa f̄āa iyi í ni,

Kuta iyi woo ma ηa à cau,
N̄j̄u í baa í je kuta sintei icui ile.

¹² Woo faaba ḡo kù w̄eé má bii kù je ηj̄u akā, domi Ilaaṣ kù na irii inē ḡo má si andunya iyi aa ka kpe ka baò faaba.

¹³ Iyi inē ηau à ḡo ideu ηj̄o à biti domi à ye w̄o k̄o Píeé do Zāa n̄o à mà gbakā iyi táaka ηai iyi a kù ce baa cio. Nj̄o à mà iyi aηai à w̄eé wo do Jesu. ¹⁴ Amma si bei à ye m̄k̄o iyi í ba iriu wa leek̄i do Píeé do Zāa, ηj̄u í j̄ò a kù ba ide ḡo iyi aa ni má. ¹⁵ Nj̄o à ni a fita hai ile ki-itiu. Iyi à fita, inē ηa iyi à gbe beu à waa busi n̄e aηa duus̄w̄o. ¹⁶ Nj̄o à waa ni, beirei aa ka cea m̄k̄o ηau ih̄é. Wee inei Zeruzalemu ηa fei à mà iyi à ce maamaake nla nla ḡo, n̄o a kaa ka ȳk̄ ka j̄ā. ¹⁷ Amma ka ganji ηa ku ba ideu ku maà fangaa si inē ηa iyi à gbe má, ka k̄ò ηja do ijuukp̄ ku ba a maà s̄w̄o inē k̄ama ide do irii Jesu má. ¹⁸ Nj̄o à kpe ηa má n̄o à k̄o ηja a f̄o ide do irii Jesu má hee má je a k̄o inē ηa si cioi idee.

¹⁹ Amma Píeé do Zāa à s̄w̄o ηa à ni, i bee ara n̄e ide bii á je dee dee si wajui Ilaaṣ ka ḡo ide n̄e n̄o ka j̄ò ti Ilaaṣ. ²⁰ Awa de a kaa ka ȳk̄ ka coko do mii iyi à ye do iyi à ḡo. ²¹ Nj̄o à gbagba si ηa má n̄o n̄o à bei à j̄ò ηa. A kù ba yaase bei aa ce a fa it̄i ηja si na iyi í j̄ò inē fei wa saabu Ilaaṣ do mii iyi í ceu, ²² domi m̄k̄o iyi à faaba do maamaakeu, ad̄ēe í re baa cij̄i.

Woo dasi Jesu naane ηa à waa t̄o w̄o k̄o

²³ Nj̄o Píeé do Zāa à nyi bi kpaasi ηja ηa si waati iyi woo kiiti ηau à j̄ò ηa. N̄o à koo à sisi ηja ide iyi inē ngbo ηa do inē ngboi woo weei Ilaaṣ ηa à s̄w̄o ηau. ²⁴ Iyi à ḡo ideu ηj̄o aηa fei à t̄o Ilaaṣ do anu akā à ni, Aṣ Laf̄ēe, aw̄o ì taka lele do ile do tenku do mii iyi í wa si fei. ²⁵ Hundei í j̄ò bala nwa Davidi woo ce ic̄eé í f̄o wo í ni,

Na mii í ce id̄o inei dimi mmu ηa í k̄.

Na mii í ce ine ña à waa ce anu tɔɔsi a ba a cea Ilaaḏ laalɔ, nɔ wee mii ɔɔi iyi kaa yɔkɔ ku ce mɔm.

²⁶ Amanlui andunya ña do ilu iri ña à dede nɔ à tɔɔɔ Ku ba a ce igũ do Ilaaḏ do ine iyi í cica.

²⁷ Ilaaḏ Baaba, ide iyi Davidi í fɔu be ntɔi, domi Herodu do Pɔnsu Pilati à ce anu akã. À tɔɔɔ do dimi mmu ña do inei Izireli ña si iluu ihẽ à ye taalei Jesu woo ce ice kumáe iyi ì cica ì nya ikãu. ²⁸ Bɛɛbei à ce, nɔ nɔu be í jɔ mii iyi ì jile fei hai tako do iyi í je idɔɔɔɛ í kɔ. ²⁹ Na nɔu nsei, Lafɛɛ, ce laakaii ide ku fɔ nɔa nɔ ì jɔ awa woo ce icee ñau ka sisi ideeu do wɔɔɔ nla nla. ³⁰ Nyisi gbugbãe ku ba maamaake ña ku ce nɔ ine ña a ba iri do saabui irii Jesu woo ce ice kumáe.

³¹ Iyi à ce kutɔɔ à tã ñɔi inya bii à tɔɔɔ í yaya. Ñɔi aña fei à kɔḏ Hundei Ilaaḏ nɔ à wasi ku waazo ideí Ilaaḏ bɛɛbei do wɔɔɔ.

Mii iyi woo dasi Jesu naane ñau à ne ti aña feii

³² Akpɔi woo dasi Jesu naane ñau í kɔɔsi nɔ aña fei à ne anu akã. Ine ɔɔ ci ya ni mii iyi nɔu í ne ti nɔu akã amma mii iyi à ne fei ti aña feii. ³³ Do gbugbã nla nlaí woo be ñau à waa sisiɔ kujĩ Lafɛɛ Jesu hai si bale, nɔ didḏ nla nlaí Ilaaḏ í wa si aña fei. ³⁴ Ine ɔɔ kù je are si inc nɔa, domi ajɔ minji do ajɔ minji fei ine ña iyi à ne iko do kpasɛ ña fei à ya taai nɔ a naaḏ fiaɔ wa, ³⁵ a naa a na woo be ñau, nɔ a ce ikpɛɛ si bei bukaatai ine fei í to.

³⁶ Bɛɛbei Jozefu, inei Levi ɔɔ iyi à bí Sipu, í ce. Nɔu woo be ñau à ya kpe Baanabasi, waatɔ woo mua ine gbugbã. ³⁷ Í ta ikoɛ ɔɔ í naaḏ fiaɔ wa í naa í na woo be ñau.

Idei Ananiasi do Safira

5 Amma mɔkɔ ɔɔ í wɛɛ iyi à ya kpe Ananiasi, aboe mɔ à ya kpoo Safira. Mɔkɔu í ta ikoɛ ɔɔ, ² nɔ í jile ikɔ akãí fiaɔ ndɛɛ, iyi í gbeu mɔ í koo í na woo be ñau. Nɔ wee aboe í wɛɛḏ kumásiɛ. ³ Iyi í na ña fiaɔ ñɔi Píɛɛ í beee í ni, Ananiasi, beirei í ce ì jɔ Seetam í lɔ si idɔɔ hee ì waa sɔa Hundei Ilaaḏ ibo nɔ ì jɔ bubui fiaí ikou ndɛɛ. ⁴ Iko iyi ì tau awɔ si ì nɔ ba. Iyi ì taa ì tã, fiaɔ kù je titɛɛi? To, na mii í jɔ ì ce dimii lasabuu ihẽ. Kù je amane ñai ì sɔa ibo, Ilaaḏi ì sɔa. ⁵ Iyi Ananiasi í gbɔ ideu gbakã ñɔi í cuku tengi be í ku. Ñɔi ine ña iyi à gbɔ ideu fei nɔu í mu ña hee í caa. ⁶ Ñɔi awaasũ ña à naa à wo ikuu do acɔ à koo à suu.

⁷ Si anyii isɔ mɛeta má, ñɔi aboe mɔ í lɔ wa. Wee kù mà mii iyi í ce mɔkɔ nɔu titã. ⁸ Ñɔi Píɛɛ í beee í ni, fia iyi mɔkɔɛ í naaḏ wau ihẽ, bɛɛbei ì ta iko nɔu ña? Ñɔi Safira í jeaa í ni, beɛ mbe. ⁹ Ñɔi Píɛɛ í beee í ni, beirei í ce ñɔe minji fei ì ce anu akã í cɔ laakaii Hundei Aḏ Lafɛɛ bɛɛɛ ña. Cɔ, ine ña iyi à si mɔkɔɛ à wa andɛ koofa be, aa si awɔ mɔ. ¹⁰ Be gbakã ñɔi abou mɔ í cuku si wajui Píɛɛ be í ku. Ñɔi awaasũ ñau à lɔ be à koo à ba í ku, ñɔi à soo wa à naa à suu kɔkɔi mɔkɔɛ. ¹¹ Ñɔi nɔu í mu inei igbei Jesu ñau nɔ nɔ do ine ña iyi à gbɔ ideu fei.

Maamaake nkɔ

¹² Ñɔi woo be ñau à jɔ maamaake do nyinda nkɔ í wasi ku ce si wajui ine ña. Nɔ woo dasi Jesu naane ñau à ya tɔɔɔ bantumai Salomɔ. ¹³ Ine kãma kù bi ku lɔ inc nɔa do muafiti domi à waa ce nɔu, amma do nɔu fei à waa saabu ña nɔ nɔ. ¹⁴ Amma kukpɔi ine ña iyi à dasi Lafɛɛ Jesu naane nɔ nɔ í kɔɔsi wa koo, hai in-ɛmɔkɔ do inaabo ña. ¹⁵ Ñɔi ine ña à wasi ku naaḏ bɔɔ ña wa si kpãa ña. À ya naa a jile ñai si daayi ña do si sɛɛ ña ku ba bii Píɛɛ wa lɔ ayae ku bii ine ɔɔ ña si inc ña. ¹⁶ Ñɔi ine nkɔ í wasi ku naaḏ bɔɔ ña wa do ine ña iyi à ne inei incɔkɔ ña hai ilɛekoi Zeruzalemu ña, aña fei à nɔ à ba iri.

À kpã woo be ñau iju

¹⁷ Amma woo wee nlaí Ilaaḏu do ine ña iyi à wa si igbei Saduse ña iyi à wa bi tɛɛu fei à dedeḏ igu si gãmei woo be ñau. ¹⁸ Ñɔi à mu ña gbakã à dasi ña piisɔɔ. ¹⁹ Ñɔi idũu amalekai Aḏ Lafɛɛ í naa í cĩ gamboi ile piisɔɔ í nya ña nɔ í sɔ ña í ni, ²⁰ ì bɔ bantumai kpasɛí Ilaaḏ í koo í leekĩ be ña nɔ í sisia ine ña ideí kuwɛɛu fei. ²¹ Nɔ woo be ñau à gbɔ ideu. Amɛejuma gbakã ñɔi à bɔ bantumai kpasɛí Ilaaḏ be à wasi ku kɔ ine ña si cio.

Wee waati bɛɛɛ woo wee nlaí Ilaaḏu do ine ñau à tɔɔɔ nɔ à kpe igbei woo kiiti ñau do ine ngboi Izireli ña fei, à bei à be woo degbe kpasɛí Ilaaḏ ñau a koo a kpe woo be ñau wa hai ile piisɔɔ. ²² Amma iyi à to a kù ye woo be ñau ile piisɔɔ be. Nɔ à nyi bi ine ngbo ñau má ²³ à ni, iyi à to be à ba ile piisɔɔ wa cĩmbo dim dim nɔ à ba woo degbe ñau à waa leekĩ andɛ be. Amma iyi à cĩ gambo ñau a kù ye ine kãma ile be. ²⁴ Iyi ine ngboi woo degbe kpasɛí Ilaaḏu do ine ngboi woo wee ñau à gbɔ ideu, ñɔi à biti a kù mà bei ideu á kpa iri. ²⁵ Ñɔi ine ɔɔ í naa í sɔ ña í ni, ì gbɔ ña, ine ña iyi ì dasi piisɔɔ ñau à wa bantumai kpasɛí Ilaaḏ à waa kɔ ine ña si cio. ²⁶ Ñɔi ine ngboi woo degbe kpasɛí Ilaaḏu, nɔu do ine ña à koo à gbã ña à naaḏ ña wa bi ine ngbo ñau. Amma kù je do gbugbã domi à waa ce nɔu zamaau a maa na a ta ña kuta.

²⁷ Iyi à naaḏ ña wa à leekĩ ña si wajui igbei woo kiiti ñau nɔ woo wee nlaí Ilaaḏu í sɔ ña ²⁸ í ni, à kɔ nɔe mam mam à ni ì maà ya ce waazo do irii mɔkɔu má ña. Amma wee, ì ce waazo nɔe ì waa koo ña hee ì kɔ inei Zeruzalemu ña fei si cio nɔe nɔ ì waa bi ì dasi wa taalei ikui mɔkɔu ña. ²⁹ Ñɔi Píɛɛ do woo be kpaasie ñau à je à ni, tilasi ideí Ilaaḏi aa ka jirima, kù je ti amane ña. ³⁰ Aḏ Lafɛɛi bala nwa ñai í jĩ Jesuu hai si bale, ine iyi ì kpakpa si jĩ ì kpaa ñau. ³¹ Ñɔi Ilaaḏ í soo lele í jilɔ awɔ nɔe ku je ilaalu do Woo faaba nɔ ku muad inei Izireli ña kpãa a kpaasi idɔ ña ku ba ku kpa ideí dulum du ña. ³² Awaí à je sɛɛdai mii ñau be, awa do Hundei Ilaaḏ iyi Ilaaḏ í mua ine ña iyi à waa jirimaɛ.

³³ Iyi à gbɔ ideu ñɔi idɔ ña í kɔ hee à waa de a kpa ña. ³⁴ Amma ine akã ña iyi à ya kpe Gamaliɛ í dede í

leekĩ si aninii woo kiiti nau í ni a nya woo be nau wa titã. Gamalielu Farisii wa je do woo kɔ inɛ nau si wooda, nɔ í nɛ beere nɔ nɔ bi inɛ fei. ³⁵ Nɔi í sɔ inɛ nau í ni, inɛ inɛi Izireli nau, i laakai nau do mii iyi ì waa bi i cea inɛ nau. ³⁶ Kù kpe mɔm titã iyi mɔkɔ gɔ í naa ihɛ à ya kpoo Tedasi nɔ í ya maa so araɛ lele bei inɛ nla gɔ nɔ amane bei cɔ mɛɛ wa tooɛ. Amma à kpaɔ, nɔ mɔkɔɛ nau fei à fangaa, nɔ à gbɛje ideɛ. ³⁷ Si anyie, waati iyi à na à waa ce kuka, nau mɔkɔ gɔ mɔ í naa à ya kpoo Zudasi inɛi Galilee. Nɔu mɔ í jò inɛ nkɔ nkɔ wa tooɛ. Amma à kpa nau mɔ nɔ inɛ nau iyi à waa tooɛ fei à fangaa. ³⁸ Na nau, bii í je aa gbɔ idem nau, i jò inɛ nau be a nɛ nau. Bii í je ideu do ice nau iyi à waa ceu hai bi amane nau wa naa, á na ku kpa iri. ³⁹ Amma bii kuce nau hai bi Ilaaɔi wa naa, i kaa yɔkɔ i kãmia nau nau. I ce laakai i maà ti i na i maa ba Ilaaɔi ku ja nau.

⁴⁰ Nɔ à gbɔ ideɛ. Nɔi à kpe woo be nau à cã nau do kɔkɔ à ni a maà fɔ ide do irii Jesu má à bei à jò nau. ⁴¹ Nɔi woo be nau à nɛ hai bi igbei woo kiiti nau do inɔ didɔ nla nla si na iyi í jò Ilaaɔi í ka nau si inɛ nau iyi à to a maa yaako nau na irii Jesu. ⁴² Aɔ fei si bantumai kpasɛi Ilaaɔi do si inɔ kpasɛi nau à ya maa ce waazoi laabaau jiidau nɔ a maa kɔ inɛ nau si cio waati kãmia fei a maa ni Jesu í je inɛ iyi Ilaaɔi í cicau.

À cica amane mɛɛje ku sobi woo be nau

6 Waati beɛbe kukpɔi inɛ nau iyi à waa too kpãai Jesu wa kɔkɔi. Nɔi Zuifu nau iyi à ya fɔ Gerekiu à waa gbagba si Zuifu alala nau domi si ije iyi à ya maa kpɛa jaaɔ nau waati kãmia fei à ya maa gbɛje jaaɔ nau nau. ² Nɔi woo be maateɛji nau à tɔtɔ inɛ nau iyi à waa too kpãai Jesu nau fei à ni, kù sɔa ka jò idei Ilaaɔi ku waazo ka maa ce ide ije nau. ³ Na nau, inɛ kpaasi nwa nau, i cica amane mɛɛje si inɔ nɔɛ, inɛ nau iyi à waa je nɔa sɛɛda jiiida, iyi à kɔɔ Hundei Ilaaɔi do bisi, nɔ ka kãa nau iceu. ⁴ Amma awa taka nwa aa ka maa ce kutɔ nɔ ka maa waazo idei Ilaaɔi waati kãmia fei. ⁵ Inɛ nau fei à jesi ideu. Nɔi à cica Etieni iyi í kɔɔ Hundei Ilaaɔi nɔ naanɛ í la. Si anyii nau nɔ à cica Filipu, do Pokɔ, do Nikanɔ, do Timɔ, do Pamenasi, do Nikola inɛi Antɔsi iyi í too kucei Zuifu nau wo í bei í na í dasi Jesu naanɛ. ⁶ Nɔi à bɔɔ nau bi woo be nau. Nɔ woo be nau à ce kutɔ à le nau awɔ si iri ku ba a sintiɔ ice.

⁷ Beɛbe mɔi idei Ilaaɔi í fangaa wa koo nɔ kukpɔi inɛ nau iyi à waa too kpãai Jesu í kɔkɔi wa koo si ilui Zeruzalemu, nɔ woo weei Ilaaɔi nkɔ í dasi naanɛ.

À mu Etieni

⁸ Wee Etieni í nɛ gbugbã nɔ nɔ nɔ Ilaaɔi í cea didɔ nɔ í ce maamaake do nyinda nla gɔ nau si aninii inɛ nau. ⁹ Amma inɛ gɔ nau à ba Etieni kakɔ ku ce. Inɛ nau gɔgɔ nau hai ilei Silisii à naa do hai ilei Azii, gɔgɔ nau mɔ inɛi Sireni nau do Alesandiri, nau à je inɛi igbei Zuifu gɔ nau iyi à ya kpe aru nau iyi à jò. ¹⁰ Amma a kù nɔ domi wa fɔ ide do bisi do gbugbã Hundei Ilaaɔi. ¹¹ Nɔi à mua

mɔkɔ gɔ nau fia si asii ku ba a máa ide. Nɔ inɛ nau iyi à mua fia nau à sɔ inɛ nau à ni à gbɔ inɛu ihɛ wa fɔ laalbi Moizi do Ilaaɔi. ¹² Beɛbe à dedeɔ idɔkɔi inɛ nau, do inɛ ngbo nau do woo kɔ inɛ nau si wooda nau. À sekeɛ si Etieni nɔ à muu à bɔɔ si wajui igbei woo kiiti nau. ¹³ Si anyie nau à naaɔ mɔkɔ gɔ nau wa iyi à naa à máa ide à ni, inɛu ihɛ waati kãmia fei í ya maa fɔ laalbi kpasɛi Ilaaɔi do woodai Moizi. ¹⁴ À gbɔ iyi í fɔ í ni Jesu inɛi Nazaretiu á lege kpasɛu ihɛ nɔ ku kpaasi dedemba nau iyi Moizi í sɔ wa fei. ¹⁵ Inɛ nau iyi à wa si igbeu fei à kãsi Etieni iju nau à ye wajue wa daana bei wajui amaleka.

Waazoi Etieni

7 Nɔi woo wee nla Ilaaɔi í bee Etieni í ni, ideu nɔi? ² Nɔi Etieni í jɛa í ni, inɛ baam nau do kpaasim nau, i gbɔ iyi ò wa n fɔ. Waati iyi Aburhamu bala nwa í wa ilei Mesopotami, Ilaaɔi ilu amboe í naa bi tɛɛ. Waati beɛbe, kù bɔ Harãa titã. ³ Nɔi Ilaaɔi í sɔ í ni, jò ilei ideɛ do nyaanzeɛ nau nɔ i bɔ ile bii an nyisie. ⁴ Nɔi Aburhamu í fita hai ilei inɛi Kaladeɛ nau nɔ í koo í buba Harãa. Hai be, si anyii ikui baɛu nau Ilaaɔi í jò í naa ile bii ì wa nsei nau ihɛ. ⁵ Waati beɛbe kù mua bii kãmia si ileu, baa bii á lesi kute titã. Amma do iyi Aburhamu kù bí fei Ilaaɔi í cea kuwã í ni nau á mua ileu nɔ ku je ti nau do amaɛ nau. ⁶ Nɔi Ilaaɔi í sɔ Aburhamu má í ni, tɔkue nau aa wa si ile mmu gɔ, bei aa mu nau a je aru a wahala nau zakai adɔ cɔ mɛɛ. ⁷ Ilaaɔi í nɔ í ni, amui an kiiti dimi iyi à mu nau aruu. Si anyii nau tɔkue nau aa fita hai ile be a baa ileu ihɛ bii aa tɔm. ⁸ Waati beɛbe Ilaaɔi í na Aburhamu woodai bango ku dasi ku je sɛɛdai akabuɛ. Si anyie nau Aburhamu í na í bí Izaaki nɔ í dasie bango si aɔ mɛɛjsiaɛ. Beɛbe Izaaki mɔ í cea Zakɔbu, nɔ Zakɔbu mɔ í cea ama maateɛje nau beɛbe, nau iyi à je balai dimi maateɛji Zuifu nau.

⁹ Ama Zakɔbu nau à waa ba Zozefu ífɔ nau igu ku ce nɔ à muu à taa inɛ nau iyi à waa bɔ ilei Ezibiti. Amma Ilaaɔi í wa anyie, ¹⁰ nau í nya hai si wahalɛ fei. Í mua bisi nɔ í jò í nɛ beere bi Faraɔi ilaalui Ezibitiu. Nɔi Faraɔi í coo minjsiaɛ si ileu nɔ í jò í je inɛ ngboi kpasɛi má.

¹¹ Nɔi ari í naa si ilei Ezibiti do si ilei Kanaã fei, í kpã inɛ nau iju nɔ nɔ. Bala nwa nau a kù ba baa mii iyi aa je.

¹² Nɔi Zakɔbu í gbɔ iyi ije í wa ilei Ezibiti, nɔ í be amaɛ nau be gbakã akã, nau iyi à je bala nwa nau. ¹³ Iyi à koo be ise gbeɛjsia nau Zozefu í tuse araɛ bi igbã nau do ifɔ, nɔ Faraɔi mɔ í tɔtɔ í màɔ nau. ¹⁴ Nɔi Zozefu í sɔ nau í ni a koo a kpe Zakɔbu baai nau wa do nyaanzeɛ nau fei. Wee inɛ nau à weei amane kitaɔ fɛɛwa do miu.

¹⁵ Beɛbe Zakɔbu í bɔɔ Ezibiti. Bei í ku, be mɔi bala nwa nau à ku. ¹⁶ Nɔ à so iku nau à bɔɔ Sikemu à koo à si nau si bale iyi Aburhamu í tako í ra bi amai Hemɔ nau.

¹⁷ Ide iyi Ilaaɔi í wãɔ Aburhamuu, iyi waatii kuceɛ í maai wa inɛ nwa nau à kpɔ à waa kɔkɔi si ilei Ezibitiu. ¹⁸ Si anyii adɔ nkɔ nkɔ inɛ mmu gɔ í naa í je bomma, inɛ nau kù mà Zozefu. ¹⁹ Nau í dɔ iju inɛ nwa nau nɔ í ce

nha laab, no í nyi í tilasi nga má a nyo ama kpɔɔɔ nga nga a ku. ²⁰ Waati beebi à bí Moizi. Ama kpɔɔɔ nyi í s̄ia hee í caa. Nɔi à wòo be si kpasɛi baasɛ zakai cukpa mɛɛta. ²¹ Iyi à koo à jilɔɔ, nɔi ama inaaboi Faraɔ í so ndɛɛ í muu bei amai nɔu takasɛ. ²² Nɔi à kɔa Moizi si bisii inɛi Ezibiti nɔu fei no í baa í je ilu gbugbã si ide ku fɔ do si kuceɛ.

²³ Iyi Moizi í to ad̄ɔ ciiji, nɔi í dasi idɔ nɔu koo cɔ inɛi Izireli nga dimie nɔu. ²⁴ Nɔi í ye inɛi Ezibiti gɔ wa kpã inɛ akã nga iju, nɔi í bɔ inɛɛu ku faaba no í cã inɛi Ezibitiu í kpaasɛ. ²⁵ Í tamaa bei inɛi nɔu nga aa mà iyi Ilaaɔ í be nɔu wai nɔu ku na ku faaba nga, amma a kù mà. ²⁶ Iju kumáɛ nɔi Moizi í ye inɛi Izireli minji gɔ nga iyi à waa ja. Nɔi wa bi ku la nga, no í ni, kpaasim nga, inɛi iyi í je nyaanze akã nga, na mii í ce ì waa wahala nje beebi nga. ²⁷ Nɔi inɛi iyi wa wahala kpaasieu í tale Moizi í ni, yooi í ceɛ inɛ ngbo i na i kiiti nwa. ²⁸ I bi í kpa amu mɔ bei ì kpa inɛi Ezibitiu anai? ²⁹ Iyi Moizi í gbɔ ideu nɔi í sa í ne ilei Madiãa í koo wa je inɛ nɔu be. Bei í so abo no í bí ama inɛmɔɔ minji.

³⁰ Si anyii ad̄ɔ ciiji nɔi ajɔ nɔu gɔ amaleka gɔ í naa bi tɛɛ si gbaau kɔkɔi geetei Sinai. Amalekau í naai si ama wua tũtũ gɔ iyi í ce bei wa jo. ³¹ Iyi Moizi í yɔɔ nɔi í biti. No í sɛkɛɛ siɛ í bɔ ku cɔɔ, nɔi í gbɔ ide ku fɔi Aɔ Lafɛɛ wa ni, ³² amui ñ je Ilaaɔ, Lafɛɛi Aburhamu do Izaaki do Zakɔbu, balasɛ nga. Nɔi Moizi í yaya do nɔu, kù waa bi in- yau ku cɔ má. ³³ Nɔi Aɔ Lafɛɛ í s̄ɔɔ í ni, b̄ɔ baatasɛ be, domi inya bii ì waa leek̄i be inya kumá. ³⁴ Wee ñ ye wahalai inɛm nga iyi à wa ilei Ezibiti. Ñ gbɔ kukpata nga, no ñ kita wa n naa n faaba nga. To, nsei, naa wa, n beɛ Ezibiti.

³⁵ Moiziu, iyi inɛi Izireli nga à kɔsi wo no à nia, yooi í ceɛ inɛ ngbo woo kiiti, nɔu Ilaaɔ í be ku je inɛ ngbo woo faaba nga do sobii amaleka iyi í naa bi tɛɛ si ama wua. ³⁶ Moiziu nɔu í nya inɛi Izireli nga hai ilei Ezibiti no í ce nyinda nga do maamaake nga si ileu do si Tenku Nkpau do si gbaa zakai ad̄ɔ ciiji. ³⁷ Moizi takasɛ í nyi í s̄ɔ inɛi Izireli nɔu má í ni, Ilaaɔ á be si nje walii wa bei amu, iyi á je inɛ akã nje. ³⁸ Moizii í tako í wa bii inɛi Izireli nɔu à tɔtɔ si gbaau. Nɔu í wa afei bala nwa nga do amaleka iyi í baa ide ku fɔ si geetei Sinaiu. No hai bi tɛɛi í gba ide kuwɛɛ í na wa.

³⁹ Amma bala nwa nɔu a kù waa bi ideɛ ku gbɔ. À kɔsiɛ à waa bi a nyi ikpa ilei Ezibiti ma. ⁴⁰ Nɔi í j̄ɔ à s̄ɔ Ar̄ɔ à ni, ce nwa iwɛ iyi á cua nwa si kpãa domi Moiziu iyi í nya wa wa hai ilei Ezibiti a kù mà mii iyi í coo. ⁴¹ Nɔi à ce iwɛ gɔ iyi í j̄ɔ ama ketɛ, no inɔ nga í d̄ɔ na icei awɔ nɔu no à ceaa kuwee. ⁴² Na nɔu, Ilaaɔ í fa arasɛ hai bi tu nga no í j̄ɔ à waa tɔɔ inunu do cukpa do andaiya nga. Ide nɔu à kɔ si tiai walii nɔu à ni, Ilaaɔ í ni, Inɛ inɛi Izireli nga, kù je amui í cea dimii kuwee ikã ikã Ad̄ɔ ciiji si gbaa ihɛ nga.

⁴³ Amma iwɛ nga iyi inɛ taka nje ì ce nɔi ì cea kuwee nga.

Ilei acɔi iwɛ Mɔlɔkui ì ya maa so nga do andaiyai iwɛ Refãa.

Na nɔi í j̄ɔ an j̄ɔ a mu nje a nɛò nje hee ilei Babilɔni.

⁴⁴ No Etieni í ni má, bala nwa nɔu à ne ilei acɔ si gbaau, nɔu wa nyisi iyi Ilaaɔ í wɛɛ do aɔa. Moizi í cooi bei Ilaaɔ í nyisiɛ í ni ku coou. ⁴⁵ Ilei acɔu, bala nwa nga iyi à naa si anyii inɛ sinte nɔu, aɔa do Zozue woo cua nga à soo à nɛò wa ileu ihɛ. Ileu Ilaaɔi í lele dimi nga iyi à tako à wa si wo. No ilei acɔu í wa ihɛ hee waatii ilaalu Davidi. ⁴⁶ Si bei Davidi í ba did̄ɔi Ilaaɔ, nɔu í j̄ɔ í tɔɔɛ ku j̄ɔ nɔu ku maa ile tengi bii tɔkui Zakɔbu nga aa ya guleaa †. ⁴⁷ Amma Salomɔɔi í maa ileu.

⁴⁸ Amma Ilaaɔ kù ne saa. Ci ya wa si ile iyi amanɛ nga à ma. Beebi walii gɔ í tako í fɔ wo í ni,

⁴⁹ Ilaaɔ í ni, lelei í je kitãi bommam,

No ile í je bi ku lesi isɛm.

Debei, dimii ile yoomai aa yɔkɔ i maam nga.

Mà iwoi inya í wa bii an ya n s̄imi.

⁵⁰ Kù je amui ñ ce fei ndɛɛ?

⁵¹ No Etieni í ni má, inɛ inɛ ku gaabu nɔi, idɔ nje do it̄i nje fei í le. Ì ya maa kɔsi Hundei Ilaaɔ nɔi waati kãma fei. Inɛ mɔ ì waa ce bei bala nje nga à tako à ce wo. ⁵² Walii yooma nɔi bala nje nga a kù kpã iju. À kpa hee do inɛ nga iyi à fɔ kunaai Inɛ Dee deeu, inɛ iyi inɛ taka nje ì zambasɛ si nsei ì kpaasɛ nɔu. ⁵³ Inɛ iyi do saabui amaleka nɔu Ilaaɔ, í na nje woodasɛ, i kù too si woodau nga.

Etieni í ku

⁵⁴ Iyi inɛ nɔu à gbɔ ideu nɔi idɔ nɔu í k̄ɔ si Etieni hee à waa nɔ amaaɔw nga nga. ⁵⁵ Amma Etieni í k̄ɔɔ Hundei Ilaaɔ no í cɔ lele, nɔi í ye amboei Ilaaɔ no í ye Jesu mɔ wa leek̄i do ikpa awɔ njeɛ. ⁵⁶ Nɔi í ni, i gbɔ nga, ñ ye lele í c̄i no Amai Amanɛ wa leek̄i do ikpa awɔ njei Ilaaɔ.

⁵⁷ Amma à d̄i it̄i nɔu à bei à d̄ɔ anu nla nla no à sei ajɔ à koo à wo siɛ. ⁵⁸ Nɔi à faa hai inɔ ilu à koo à nɔɔ ku ba a taa kuta a kpaasɛ. Nɔi inɛ nga iyi à tako à máa ideu à bɔ kumboo nga nga à j̄ɔa awaasũ gɔ be à ya kpoo Sɔlu. ⁵⁹ Si bei à waa ta Etieni kutau nɔi Etieni í ce kutɔɔ í ni, Lafɛɛ Jesu, gba hundem. ⁶⁰ Nɔi í cuku í gule wa d̄ɔ anu hee lele wa ni, Lafɛɛ, mà mu nga do dulum nɔu ihɛ. Iyi í fɔ beebi í tã nɔi í ku.

8 No waatii kukpai Etieniu Sɔlu mɔ í jesi.

Sɔlu í kpã inɛi igbei Jesu nga iju

Hai ajɔ nɔu bei à sinti ku kpã inɛi igbei Jesu nga iyi à wa Zeruzalemu iju. Bii kù je woo be nɔu baasi, woo dasi Jesu naane nɔu fei à fangaai si ilei Zudee do si ilei Samari. ² No inɛ gɔ nga iyi à mà beerei Ilaaɔ à si Etieni do kukpata.

³ Amma Sɔlu í wasi inɛi igbei Jesu nga ku kpã iju. Í ya lɔ kpasɛ do kpasɛ nɔi ku maa mu inɛmɔɔ do inaabo nga do gbugbã koo dasi nga piis̄ɔɔ.

† KU MAA ILE, TENGI BII TɔKUI ZAKɔBU nga aa ya GULEAA À KɔKɔ SI TIA nwo gɔ nga à ni, ku maa ile, nɔu iyi í je Ilaaɔ Lafɛɛi Zakɔbu.

Filipu wa sisi laabaau jiida si ilei Samari

⁴ Ine na iyi à fangaau à koo à waa waazo laabaau jidau bii fei. ⁵ Filipu í bɔ ilu nlaɪ Samari nɔ wa cea inei ilu be na faajii inei iyi Ilaaɔ́ í cicau. ⁶ Nɔ́ í ce maamaake na. Í lele inei inɔkɔ na hai si inei nkɔ nɔ à fita do anu ku dɔ́ nla nla, nɔ́ í jò wɛɛge nkɔ do ilu kute akã na à ba iri. Iyi inei na à waa gbɔ waazoeu nɔ à ye maamaake nau, nɔ́i aɔa fei à teese à de ití jiida. ⁸ Nɔ́ inei ilu nau à wɛɛð inɔ didɔ́ nla nla.

⁹ Wee mɔkɔ gɔ mɔ́ í wa si iluu be, à ya kpoo Simɔkɔ. Í ya maa ce dobu dobu í jò inei ilu nau fei à bitɪ nɔ́ í ce araɛ inei nla. ¹⁰ Hai ama keeke do inei ngbo fei à ya gbɔ idee nɔ nɔ nɔ à ya maa ni, inɛɛu ihɛ́ í je inei iyi à ya kpe gbugbã nlaɪ Ilaaɔ́. ¹¹ À ya maa gbɔ ideei domi hai kukpe dobu do buɛ nau í ya maa mu na bitii. ¹² Amma iyi inei nau à dasi naane si laabaau jiida iyi Filipu wa fɔ́ si gãmei bommai Ilaaɔ́ do si gãmei Jesu Kirisiu, nɔ́i à dasi na inyi hai inɛmɔkɔ do inaabo fei. ¹³ Simɔkɔ takɛ́ í dasi Jesu naane nɔ́ à dasiɛ inyi. Í ya maa too Filipu bii fei nɔ́ í bitɪ nɔ nɔ iyi í ye maamaake nla na iyi wa ce.

¹⁴ Woo be nau à gbɔ iyi inei Samari nau à gba ideɪ Ilaaɔ́. Nɔ́i à be si na Pɛɛ do Zãa hai Zeruzalemu be. ¹⁵ Iyi à to nɔ́i à ce nɔa kutɔ́ ku ba a ba Hundeɪ Ilaaɔ́. ¹⁶ À ce beɛbeɪ si na iyi í jò Hundeɪ Ilaaɔ́ kù kita si kãma nɔa wa titã, aɔa de à ce inyi ku dasi nɔai do irii Lafɛɛ Jesu nɔa akã. ¹⁷ Nɔ́i Pɛɛ do Zãa à le nɔa awɔ́ si iri, nɔ́ à ba Hundeɪ Ilaaɔ́.

¹⁸ Iyi Simɔkɔ í ye woo dasi Jesu naane nau à ba Hundeɪ Ilaaɔ́ waati iyi woo be nau à le nɔa awɔ́ si iri, nɔ́i wa bi ku mu nɔa fia. ¹⁹ Í ni a mua nɔa gbugbãu be ku ba inei iyi nɔa á lea awɔ́ si iri fei ku ba Hundeɪ Ilaaɔ́. ²⁰ Amma Pɛɛ í sɔ́ɔ́ í ni, awɔ́ do fiaɛ fei aa ce nfe, domi ì tamaa bei aa yɔkɔ́ i ra amuai Ilaaɔ́ do fiaɪ. ²¹ I kù ne kpãai ngɔgɔ ihɛ́ domi idɔɛ kù je dee dee si wajui Ilaaɔ́. ²² Na nɔa, sinda idɔɛ hai si laalɔ́ ku ceɛ, nɔ́ i tɔ́ Ilaaɔ́ ku ceɛ suurui lasabu laalɔ́ ku ceɛ bii á ce. ²³ N̄ wa n fɔ́ beɛbeɪ si na iyi í jò ñ ye daaɛ́ í ro nɔ́ dulum í d̄ɛ.

²⁴ Nɔ́i Simɔkɔ í je nɔa í ni, inɛ taka nɔe i ceem kutɔ́ bi Lafɛɛ ku ba ide na iyi ì s̄m nau be kãmaɛ ku mað bam.

²⁵ Waati iyi à ce waazo à sisia inei na yaaseɪ ideɪ Ilaaɔ́ à tã nɔ́i à sinda à waa nyi Zeruzalemu. Iyi à waa ne, nɔ́i à wasi ku sisi laabaau jidau si ilu nkɔ́i Samari má.

Ideɪ Filipu do akawe nlaɪ Etiopi gɔ

²⁶ Nɔ́i amalekai Lafɛɛ gɔ́ í ba Filipu ide ku fɔ́ í ni, dede i bɔ ikpa awɔ́ cangai kpãai inunu, too kpãa iyi í wa hai Zeruzalemu ku bɔ Gaza. Kpãa nɔai í bɔ ikpa gbabuau be. ²⁷ Nɔ́i Filipu í dede í ne. Si kpãau, nɔ́i í ye inei Etiopi gɔ. Inɛɛu akawe nla nlaɪ. Nɔai í ya maa mu amanii inaabo ilaalui Etiopi. Í naa Zeruzalemui Ilaaɔ́ ku gulaɛ, ²⁸ nɔ́i í sinda wa bɔ ikpa ideɛ má. Wa buba si saretii aɔ́ wa cio tia iyi walii Ezai í kɔ. ²⁹ Nɔ́i Hundeɪ Ilaaɔ́ í s̄ɔ́ Fil-

ipu í ni ku bɔ kɔkɔ́ saretii. ³⁰ Nɔ́i Filipu í sei í bɔ bi saretii, nɔ́ í gbɔ inei Etiopi wa cio si tiai walii Ezaiu. Nɔ́ í beɛɛ í ni, ide iyi ì waa ciou be ì waa gbɔ bei wa fɔ́ mbe? ³¹ Nɔ́i inɛɛu í jeaa í ni, beirei an ce n gbɔ bii kù je inei gɔ́ i tuseɛm. Nɔ́i í tɔ́ Filipu ku gũ wa si saretii ku buba bi nɔa. Nɔ́ Filipu í gũ. ³² Ide iyi mɔkɔ́ wa cio si kukɔ́ ideɪ Ilaaɔ́ wee.

À kooðe bei angudã iyi aa saka.

Bei ama angudã í ya maa coko waati iyi à waa bu ntoɛ,

Beɛbeɪ mɔ́i nɔa kù la geɛ.

³³ À kayee nɔ́ à kɔ ku kiitɛ dee dee.

Si bei à kpa irii kuwɛɛɛ, kù wa si ileu ihɛ́ má, Yooi á fɔ́ ideɪ inei anyiɛ na má.

³⁴ Nɔ́i akaweu í s̄ɔ́ Filipu í ni, ñ wa n tɔ́ɛ i s̄m inei iyi waliiu wa fãa. Nɔa takɛɪ wa fãa araɛ de. Mà inei gɔ́i wa fãa. ³⁵ Nɔ́i Filipu í so ide í sinti do ideɪ waliiu í sisiaað laabaau jidaɪ Jesu. ³⁶ Si bei à waa ne si kpãau nɔ́i à to ido gɔ́i í ne inyi. Nɔ́i akaweu í ni, cɔ́ inyi ihɛ́. To, mii á ganjim n ce inyi ku dasim má. [³⁷ Nɔ́i Filipu í s̄ɔ́ í ni, bii ì dasi Jesu naane do idɔɛ fei aa yɔkɔ́ i ce inyi ku dasiɛ mɛɛ. Nɔ́ akaweu í je í ni, ñ dasi naane iyi Jesu Kirisi Amaɪ Ilaaɔ́i.] ³⁸ Nɔ́i í ni a leekí saretii. Iyi à leekíɛ nɔ́ nɔa do Filipu à kita aɔa minji nɔa si inyi, nɔ́ Filipu í dasiɛ inyi. ³⁹ Iyi à fita hai si inɔ inyi, nɔ́i Hundeɪ Aɔ́ Lafɛɛ í neð Filipu. Nɔ́ akaweu kù yɔ́ má, amma í dasi kpãa wa ne do inɔ didɔ́. ⁴⁰ Nɔ́i Filipu í ba nɔa í wa ilu gɔ́i iyi à ya kpe Azɔ́tu, nɔ́ í ce waazoi laabaau jiida be do ilu na iyi à wa si kpãau fei hee í toð Sezaree.

Idɔ́ ku kpaasii Sɔ́lu

(Cɔ́ IWB 22:6-16; 26:12-18)

9 Waati beɛbeɪ Sɔ́lu í ya maa kpã inei na iyi à waa too kpãai Jesu nau iju nɔ́ wa bi ku kpa na mɔm nii. Na nɔ́i í jò í bɔ bi woo wee nlaɪ Ilaaɔ́u, ² í tɔ́ɛ ku cea nɔa tia na. Tia nau á koo ku na inei ngboi ile bi ku ce kutɔ́ɔ́ na iyi à wa Damasi. Do saabui tia nau á bað gbugbã iyi á koo ku muð inei na iyi à waa too kpãai Jesu, bii inɛmɔkɔ́ wala bii inaaboɪ, ku ba ku yɔkɔ́ ku d̄ɪ na ku bɔð na Zeruzalemu. Iyi í gba tia nau nɔ́ í dasi kpãa wa ne.

³ Si bei Sɔ́lu wa ne í maai Damasi, nɔ́i anu akã inya kuma gɔ́ í naa sie wa hai lele. ⁴ Nɔ́i í cuku ile nɔ́ í gbɔ imui inei gɔ́ í ni, Sɔ́lu, Sɔ́lu, na mii í ce ì waa kpãm iju. ⁵ Nɔ́i Sɔ́lu í bee í ni, Lafɛɛ, awɔ́ yoo. Nɔ́i Lafɛɛ í jeaa í ni, amui Jesu iyi ì waa kpã ijuu. ⁶ Dede i bɔ inɔ iluu, bei aa s̄ɛ mii iyi aa ce. ⁷ Waati beɛbeɪ inei na iyi à waa ne do Sɔ́luu à leekí à coko s̄m s̄m, à gbɔ ide ku fɔ́u amma a kù ye inei kãma. ⁸ Nɔ́i Sɔ́lu í dede hai ile í c̄ɪ ijue amma kù ye ilu. Nɔ́i à mu awɔ́ɛ à bɔðe Damasi. ⁹ Í fɛɛju zakai aɔ́ mɛeta, kù je kù mɔ.

¹⁰ Wee mɔkɔ́ Jesu gɔ́ í wa Damasi be à ya kpoo Ananiasi. Nɔ́i Lafɛɛ Jesu í naa sie si kuye í kpoo í ni, Ananiasi. Nɔ́ í je í ni, Amu wee Lafɛɛ. ¹¹ Nɔ́i Lafɛɛ í s̄ɔ́ í ni, dede i koo i mu kpãa iyi à ya kpe Kpãa Kuteu i bɔ ideɪ Zudasi. Bii ì to be bee mɔkɔ́ gɔ́i iyi à ya kpe Sɔ́lu inei

Tarusiu. Wa ce kutɔɔ, ¹² nɔ í ce kuyɛ í yɛ mɔkɔ go iyi à ya kpe Ananiasí í lo wa nɔ í lesi nɔ awɔ ku ba nɔ ku ye ilu má. ¹³ Amma Ananiasí í ni, Lafɛɛ, inɛ nkɔi í sɔm laabaauí mɔkɔ be do laabɔ nɔ iyi í cea inɛ nɔ Zeruzalemu fei. ¹⁴ Nɔ à gbɔ iyi inɛ ngboi woo wee nɔi à naa gbugbã ku mu inɛ nɔ iyi à waa ce kutɔɔ do irie ihɛ fei. ¹⁵ Amma Lafɛɛ í sɔɔ í ni, koo, domi ñ cica inɛu bei ku je woo ce icem ku fɔ laabaauí irim bi dimi mmu nɔ do bi ilaalu nɔ nɔ do bi inɛ Izireli nɔ. ¹⁶ An nɔ n nyisíe bei nɔ mɔ á yɛ ijuukpã na irim.

¹⁷ Nɔi Ananiasí í dede í koo. Iyi í to, nɔi í lesi Sɔlu awɔ í ni, Sɔlu kpaasim, Jesu Lafɛɛ, nɔi iyi í naa siɛ si kpãau si waati iyi ñ waa naa, nɔi í bɛm wa ku ba í yɛ ilu má nɔ í kɔð Hundei Ilaaɔ. ¹⁸ Bɛ gbakã ngɔɔ í cuku wa hai si ijui Sɔlu í yɛ bei kpakai cɛɛ, nɔ í yɛ ilu má. Nɔi í dede nɔ à dasíe inyi. ¹⁹ Si anyie nɔi í je sɔnda nɔ gbugbãɛ í baa má.

Sɔlu wa ce waazo Damasi

Nɔ Sɔlu í ce ajɔ minji Damasi be do inɛ nɔ iyi à waa too kpãai Jesu. ²⁰ Gbakã í bɔ ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔɔ nɔ wa waazo wa fɔ iyi Jesu Amaí Ilaaɔ. ²¹ Inɛ nɔ iyi à waa gbɔ ideu fei à bití à bee nje à waa ni, kù je mɔkɔ iyi í ya maa wahala inɛ nɔ iyi à waa ce kutɔɔ do irii Jesu Zeruzalemu mbe ya. Kù je nɔi wa naa ihɛ wo ku na ku mu inɛ nɔ ku dɛ nɔ koo na inɛ ngboi woo wee Ilaaɔ nɔ?

²² Amma gbugbãí Sɔlu í ya maa kɔsɔi, nɔ Zuifu nɔ iyi à wa Damasiu a kù mà bei aa jeaa waati iyi wa sɔ nɔ kam kam iyi Jesu í je inɛ iyi Ilaaɔ í cica.

²³ Zakai ajɔ minji má nɔi Zuifu nɔ à waa busi nje a ba a kpa Sɔlu. ²⁴ Amma inɛ go í koo í sisia Sɔlu ide iyi inɛ nɔ à dɛu. Inɛ nɔ à ya maa degbe iluui hee do andɛ koofa nɔ fei dasã do idũ ku ba a kpa. ²⁵ Amma idũ go mɔkɔ Sɔlu nɔ à jɔ í lo inɔ kɔl à bei à koo à kitae hai do antai bindii iluu.

Sɔlu í wa Zeruzalemu

²⁶ Nɔi Sɔlu í bɔ Zeruzalemu. Iyi í to be í bi ku tɔɔ do inɛ nɔ iyi à waa too kpãai Jesu, amma nɔ fei à waa ce njoɛ si na iyi í jɔ à kù mà mà nɔ nɔ wa too kpãai Jesu. ²⁷ Nɔi Baanabasi í bɔɔ bi woo be nɔ nɔ í sɔ nɔ bei Sɔlu í yɛ Lafɛɛ si kpãa, do bei Lafɛɛ í baa ide ku fɔ. Nɔ í sɔ nɔ bei Sɔlu í ce waazo Damasi do irii Jesu do wɔkɔ. ²⁸ Hai waati bɛɛbei Sɔlu wa dabii si ilui Zeruzalemu do woo be nɔ wa waazo do irii Lafɛɛ Jesu do wɔkɔ. ²⁹ Nɔ í ce kakɔ do Zuifu nɔ iyi à waa fɔ Gerekui, amma nɔ mɔ à waa de kpãa bei aa ce a kpa. ³⁰ Iyi kpaasi woo dasi Jesu naane nɔ à gbɔ, nɔi à bɔɔ Sezaree nɔ à jɔ í nɛ Tarusi.

³¹ Inɛ igbei Jesu nɔ iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee do ilei Samari fei à wɛɔ laakai ku sũ, à waa jirima Ilaaɔ, à mua nje gbugbã nɔ akɔ nɔ í kɔsɔ wa koo do sobii Hundei Ilaaɔ.

Iri ku bai Enee

³² Píɛɛ mɔ wa dabii bii fei. Nɔ í bɔ bi inɛ Jesu nɔ iyi à wa Lida. ³³ Bei í yɛ wɛɛɛ go à ya kpoo Enee, kù dede hai bi ku sũ hai zakai adɔ mɛɛjɔ. ³⁴ Nɔi Píɛɛ í sɔɔ í ni, Enee dede, Jesu Kirisí í jɔ ñ ba iri, ka sɛɛɛ. Gbakã nɔi í dede. ³⁵ Nɔi inɛ nɔ iyi à wa Lidau fei do inɛ ilɛkoi Sarɔɔ nɔ à yɔ nɔ à dasi Lafɛɛ Jesu naane.

Dɔkɔkasi í ku nɔ í nyi wa si andunya má

³⁶ Wee si ilui Zopee inaabo woo dasi Jesu naane go í wa be à ya kpoo Tabita. Nɔi à ya kpe Dɔkɔkasi má do fei Gerekí, waatɔ kabua. Í nɛ daa jiida nɔ í ya maa sobi ilu are nɔ. ³⁷ Nɔi ajɔ nɔ go í na í ce bɔɔ í ku. Iyi à wɛ ikue nɔi à koo à jilɔ ile lele. ³⁸ Inɛ nɔ iyi à waa too kpãai Jesu iyi à wa Zopee à gbɔ iyi Píɛɛ í wa Lida kɔkoi Zopee be. Nɔi à be siɛ inɛ minji à ni a koo a sɔɔ ku naa wa bi nɔ nɛi nɛi. ³⁹ Nɔi Píɛɛ í dede í too nɔ wa. Iyi í to be, nɔi à bɔɔ lele ileu. Nɔi jaaɔ nɔ fei à naa à kaakɔɛ à waa kpatað nɔ à waa nyisíe ibɔ do jaɛ nɔ iyi Dɔkɔkasi í ce waati iyi í wɛɛ nɔ nɔ. ⁴⁰ Nɔi Píɛɛ í nya nɔ fei hai ilaawa í bei í gule wa ce kutɔɔ. Í sinda si ikuu í ni, Tabita dede. Nɔi í cɛ ijue. Iyi í yɛ Píɛɛ nɔ í dede í buba. ⁴¹ Nɔi Píɛɛ í mu awɔɛ í dedeɛ. Nɔ í kpe jaaɔ nɔ do inɛ Jesu nɔ iyi à gbe í nyisí nɔ Dɔkɔkasi iyi í jɔ má. ⁴² Nɔi laabaauu í fangaa si ilui Zopee fei, nɔ inɛ nkɔi í dasi Lafɛɛ Jesu naane. ⁴³ Nɔ Píɛɛ í ce ajɔ minji Zopee be bi anà go iyi à ya kpe Simɔɔ.

Píɛɛ do Kɔkɔnei

10 Inɛ go í wa Sezaree, à ya kpoo Kɔkɔnei. Nɔi wa je inɛ ngboi wuai sooge go nɔ iyi à ya kpe Inɛ Itali nɔ. ² Mɔkɔ wa too Ilaaɔ nɔ í ya maa jirimae nɔ nɔ, nɔ do nyaanzeɛ nɔ fei. Í ya maa ce kutɔɔ waati kãma fei, í ya nɔ ku sobi ilu arei Zuifu nɔ nɔ nɔ. ³ Nɔi ajɔ akã zakai isɔ mɛeta í ce kuyɛ. Í yɛ amalekai Ilaaɔ dee dee. Amalekau í lo siɛ wa, nɔi í kpoo í ni, Kɔkɔnei. ⁴ Nɔi í cɔ amalekau í kãsiɛ iju nɔi njo í muu nɔ í beɛ í ni, Lafɛɛ, mii í ce. Nɔi amalekau í jeaa í ni, Ilaaɔ í gbɔ kutɔɔ, nɔ kù gbeje yaase bei ñ sobi ilu are nɔ. ⁵ Nɛi, be inɛ go nɔ Zopee a koo a kpe Simɔɔ iyi à ya kpe Píɛɛu wa. ⁶ Inɛ njooi, í wa kpasɛi anà go iyi à ya kpe Simɔɔ. Kpasɛi í wa kɔkoi tenku. ⁷ Iyi amalekau í baa ide ku fɔ í tã í nɛ, nɔi Kɔkɔnei í kpe inɛ minji go nɔ si inɔ woo ce icɛɛ nɔ. Nɔ si inɔ sooge nɔ iyi à ya wa kɔkɔɛ í kpe inɛ akã go má iyi í mà beɛrei Ilaaɔ. ⁸ Nɔi í sisi nɔ ide iyi í ce fei, í bei í be nɔ Zopee.

⁹ Iju kumãɛ zakai dasã à wa si kpãau nɔ à maai si iluu. Waati bɛɛɛ í ko Píɛɛ í gũ antai ile sikifa wa ce kutɔɔ. ¹⁰ Nɔi ari í na wa kpa, nɔ wa bi ku je. Waati iyi à waa tekea caka nɔi í ce kuyɛ. ¹¹ Í yɛ lelei Aɔ í cɛ nɔ acɔ nla go iyi à waa mu gonta mɛɛɛ wa kita wa ile. ¹² Inɛ bei dimii nɔ kute mɛɛ fei í wa si do iyi wa cã ile do dimii yei fei. ¹³ Nɔi Píɛɛ í gbɔ ide ku fɔ go í ni, Píɛɛ dede, kpa í nɔ. ¹⁴ Amma Píɛɛ í jeaa í ni, jãm, Lafɛɛ. Ajɔ kãma

n kù n̄a iya iya í je iwò hee mà je iya í riisi. ¹⁵ Nò ide ku f̄u í ni má, mii iya Ilaaḥ í ni í má maà ti i k̄osi. ¹⁶ B̄ebei í ce hee ise gb̄eeta. Nò gbakā ac̄u í n̄yi lele.

¹⁷ N̄ji Pīe wa bee arae yoomai í je yaasei kuyeu. Waati b̄ebei ine n̄a iya K̄oñei í be n̄au à to Zopee b̄e. N̄ji à bee kpas̄i Sim̄k̄ n̄ à nyisi n̄a. Waati iya Pīe í wasi ku lasabu si ideu n̄ji à to wa ande koofa b̄e. ¹⁸ N̄ji à kpe inei kpas̄i n̄au à bee n̄a mà ine njoo ḡo í wa be iya à ya kpe Sim̄k̄ Pīe. ¹⁹ Si bei Pīe í wasi ku lasabu si ideí kuȳeu n̄ji Hundei Ilaaḥ í s̄w̄ í ni, wee amane m̄eeta ḡo n̄a à waa d̄ed̄e. ²⁰ Dede i kita i koo i ba n̄a. Nò in̄eḍ n̄a i n̄e. Maà leek̄i leek̄i, domi amui ñ be n̄a wa. ²¹ N̄ji Pīe í kita í koo í ba n̄a í ni, ine iya ì waa de n̄au amui ih̄e m̄e. Mii ì bi n̄a. ²² Nò à ni, K̄oñei, ine ngboi sooge n̄au wa d̄ed̄e. Ine dee deei, í ya maa jirima Ilaaḥ n̄o Zuifu n̄a fei à ya maa f̄o jiida ku j̄e. Amalekai Ilaaḥ ḡo í s̄w̄ í ni ku kpee bi t̄e ku ba ku gb̄o ide iya aa s̄w̄. ²³ Id̄u n̄ji Pīe í dasi ine n̄au kpas̄i í ce n̄a yaae. Iju kumáe í dasiò n̄a kp̄a, n̄o kpaasi woo dasi Jesu naaneí Zopee ḡo n̄a à suu. ²⁴ Iju kumá mmue n̄ji à to Sezaree. Wee hee a maa to wa K̄oñei í t̄o n̄yaanzee n̄a do kpaasi jiidae n̄a à waa degbe n̄a. ²⁵ Iyi Pīe wa bi ku lo inc̄ kpas̄u n̄ji K̄oñei í b̄o ku koé í koo í s̄ebata si wajue. ²⁶ Amma Pīe í dedeé í ni, dede, domi amu m̄o amaneí bei aw̄. ²⁷ N̄ji wa ba K̄oñei ide ku f̄o hee í koo í l̄ò inc̄ ile, n̄o í ye ine nk̄o í t̄o b̄e. ²⁸ Nò í s̄w̄ n̄a í ni, in̄e taka n̄je ì mà n̄a iya woodai awa Zuifu n̄a í k̄o n̄wa ka t̄o do in̄e dimi mmu n̄a, wala ka b̄o kpas̄i n̄je. Amma Ilaaḥ í s̄m̄ í ni kù s̄i n̄a kpe ine ḡo ilu riisi hee má je n̄ k̄osi. ²⁹ N̄juí í j̄ò iya ì kpem n̄a n̄ kù k̄o. Nsei, ñ bi í s̄m̄ na mii í ce ì kpem wa n̄a.

³⁰ N̄ji K̄oñei í ni, í to aj̄ m̄e wa ih̄e n̄nyí iya zakai is̄o m̄eeta be ih̄e ñ wa kpas̄m̄ ih̄e ñ wa n̄ ce kut̄o. N̄ji ine ḡo í naa bi tom, wa dasi ib̄oí jaae ku daana ḡo. ³¹ Nò í s̄m̄ í ni, K̄oñei, Ilaaḥ í gb̄o kut̄o n̄o kù gb̄eje jiida ku ceé do bei ì ya maa sobi ilu are n̄a. ³² Na n̄ju, be ine ḡo n̄a Zopee a koo a kpe Sim̄k̄ Pīe wa. Ine njooí wa je. Í wa kpas̄i anà ḡo iya à ya kpe Sim̄k̄. Kpas̄e í wa k̄oñi tenku. ³³ Iyi amalekau í f̄o b̄ebei, n̄ji ñ be sīe ine n̄au be wa gbakā, ñ n̄o ì je ì naa. Iyi be í s̄i. Nsei awa fei à wa si wajui Ilaaḥ ih̄e à waa de it̄i si ide iya Laf̄eé í s̄e fei í s̄w̄ wa.

Waazo iya Pīe í ce kpas̄i K̄oñei

³⁴ N̄ji Pīe í so ide í ni, ñ mà bebei iya Ilaaḥ kù waa c̄o ine k̄ama dimi mmu. ³⁵ Ine iya í ya maa jirima Ilaaḥ fei n̄o wa ce iya í s̄i dee dee, Ilaaḥ í ya gba laf̄eí si dimi iya í je fei. ³⁶ Í mà laabaau jiida iya Ilaaḥ í j̄ò à waazoa inei Izireli n̄a à ni ine n̄a aa ba laakai ku s̄u do saabui Jesu Kirisi n̄ju iya í je Laf̄eí ine fei. ³⁷ Í n̄o ì mà n̄a mii iya í sinti si ilei Galilee í bei í ce si ilei Zudee fei waati iya Z̄a í sisi ideí inyí ku dasi iya í ya maa ceu í t̄a. ³⁸ Í mà bei Ilaaḥ í mua Jesu inei Nazaretu Hundee n̄a do bei í mua gb̄ugb̄a. Nò í dabii si ileu fei wa ce jiida n̄o ì j̄ò ine n̄a iya à wa si aw̄i Seetam fei à ba iri. Í ya maa ce

b̄ebei si na iya í j̄ò Ilaaḥ í w̄e do n̄ju. ³⁹ Awaí à waa jea ine n̄a s̄eetai mii iya í ce ilei Zuifu n̄a do ilu Zeruzalemu fei. Nò à k̄ak̄pae si j̄i à k̄paa. ⁴⁰ Amma si aj̄o m̄eetasia Ilaaḥ í j̄u hai si bale n̄o ì j̄ò í tusea ine ḡo n̄a arae. ⁴¹ Kù n̄o kù je ine feii í ȳo bii kù je awa iya à je s̄eeta iya Ilaaḥ í cica hai tako, awa iya à je n̄o à m̄o do n̄ju si anyii kuj̄e hai si bale. ⁴² Nò í dasi wa ka maa waazoa ine n̄a, n̄o ka jea ine n̄a s̄eeta iya n̄juí Ilaaḥ í cica ku kiiti ilu hunde do iku n̄a. ⁴³ B̄ebei m̄oí walii n̄a fei à f̄o ideé à ni ine iya í dasi naane fei Ilaaḥ á k̄paa ideí dulum ndii laf̄eé na saabui irie.

Dimi mmu n̄au m̄o à ba Hundei Ilaaḥ

⁴⁴ Waati iya Pīe wa f̄o ide má, n̄ji Hundei Ilaaḥ í naa si ine n̄a iya à waa gb̄o ideu fei. ⁴⁵ Zuifu woo dasi Jesu naane n̄a iya à si Pīe beu, à bití do iya Ilaaḥ í mua dimi mmu n̄a m̄o Hundee, ⁴⁶ domi à gb̄o ine n̄au à waa f̄o ide do fee n̄a iya à kù waa gb̄o à waa sisiò bei kulai Ilaaḥ í to. ⁴⁷ N̄ji Pīe í ni, si bei ine n̄au ih̄e à ba Hundei Ilaaḥ bei awa m̄o, yooí á ȳo k̄o ku ganji n̄a a dasi n̄a inyí. ⁴⁸ N̄ji í ni a dasi n̄a inyí do irii Jesu Kirisi.

N̄ji K̄oñei n̄a à t̄o à ni ku buba bi an̄a be ku ce aj̄o minji.

Pīe í sisi inei igbei Jesu n̄a iya à wa Zeruzalemu ideí K̄oñei n̄a

11 Woo be n̄a do kpaasi woo dasi Jesu naane n̄a iya à wa ilei Zudee à gb̄o iya hai je Zuifu n̄a m̄o à gba ideí Ilaaḥ. ² N̄ji Pīe í baa Zeruzalemu n̄o Zuifu woo dasi Jesu naane n̄au à ye taalee, ³ à ni à lo kpas̄i ine n̄a iya a kù ce bango n̄o an̄aḍ n̄a à je. ⁴ N̄ji Pīe í sisi n̄a ideu hai sintee bei í ce fei.

⁵ Í s̄w̄ n̄a í ni, waati iya ñ wa Zopee ñ wa n̄ ce kut̄o aj̄o n̄ju ḡo, n̄ji ñ ce kuye. Ñ ye ac̄o n̄la ḡo iya à waa mu gonta m̄eé wa kita wa hai lelei Aḥ í naa í leek̄i k̄oñm. ⁶ Iyi ñ wa n̄ c̄o do laakai, n̄ji si inc̄e ñ ye in̄ai sako ilu kute m̄eé n̄a do in̄a ku c̄a ile n̄a do yei n̄a. ⁷ N̄ji ñ gb̄o ide ku f̄o ḡo í s̄m̄ í ni, Pīe dede, k̄paa i n̄o. ⁸ Amma ñ ni, j̄am Laf̄eé. Aj̄o k̄ama in̄a iya í je iwò hee má je iya í riisi kù lo gelem. ⁹ Nò ide ku f̄u í s̄m̄ má hai lele í ni mii iya Ilaaḥ í ni í má, n̄o maà n̄ k̄osi. ¹⁰ B̄ebei í ce ise gb̄eeta í bei í n̄yi lele.

¹¹ Wee hai Sezaree à be sim amane m̄eeta ḡo n̄a wa. Be gbakā ine n̄au à to wa ande koofai kpas̄i bii ñ wau. ¹² N̄ji Hundei Ilaaḥ í ni n̄o n̄a n̄o maà n̄ leek̄i leek̄i. Nò kpaasi m̄eefam n̄au ih̄e à sim Sezaree be n̄o à lo kpas̄i K̄oñei aj̄o. ¹³ Nò K̄oñei í s̄w̄ wa bei n̄ju í ye amaleka si kpas̄i n̄ju wa leek̄i n̄o ì ni, be ine ḡo n̄a Zopee a koo a kpe Sim̄k̄ Pīe wa. ¹⁴ N̄juí á s̄e bei aw̄ do nyaanzee n̄a fei aa ce i baò faaba n̄a. ¹⁵ N̄ji ñ koo. Iyi ñ sinti ku waazo, n̄ji Hundei Ilaaḥ í naa si n̄a wa bei í naa si awa m̄o tako wo. ¹⁶ N̄ji ñ ye gigii ide iya Laf̄eé í f̄u iya í ni, Z̄a í dasi ine n̄a inyí, amma Hundei Ilaaḥ an da n̄je si. ¹⁷ B̄ebei m̄oí Ilaaḥ í ce n̄a amua bei í mu n̄wa wo waati iya à dasi Laf̄eé Jesu Kirisi naane. Na n̄ju, beirei

amu an ce n ganjiò mii iyi Ilaađ í ce. ¹⁸ Iyi ine nja à gbo ideu, nji idò nja í tũ, nò à saabu Ilaađ à waa ni, debei, Ilaađ í mua hee do dimi mmu nja mò kpāa a kpaasiò idò nja a baò kuwē hai tã.

Igbei inei Jesu nja iyi í wa Antiosi

¹⁹ Wee woo dasi Jesu naane nja iyi à fangaa bii fei na ijuukpā iyi í naa si waati iyi à kpa Etieniu, gɔgɔ nja à sa à bò hee gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu. Gɔgɔ nja mò à bò ilei Fenisi, gɔgɔ nja mò à nē Antiosi. Zuifu nja aña akāi à ya maa waazoa laabaau jiidau. ²⁰ Do nju fei, ine gɔ nja hai si inc nja à naa hai Sipu do hai Sireni à bò Antiosi nò à waa sisia hai je Zuifu nja mò laabaau jiidai Jesu Lafē. ²¹ Nò gbugbāi Ađ Lafē í wē nja, nò ine nkɔ í kpaasi idò í dasi Lafē Jesu naane.

²² Iyi inei igbei Jesu nja iyi à wa Zeruzalemu à gbo ideu, nji à be Baanabasi Antiosi be. ²³ Iyi í to be í ye bei Ilaađ í cea ine nja didò nò incé í dō. Nji í mu nja gbugbā ku ba a leekī dim dim si Lafē do idò nja fei. ²⁴ Baanabasiu ine ncei iyi í dasi Jesu naane nto nto nò í kōò Hundei Ilaađ. Nò akɔi woo dasi Lafē Jesu naane nja iyi í kōsi má.

²⁵ Si anyie nji í bò Sɔlu ku dede ikpa Tarusi. ²⁶ Iyi í gɔ nji í bò Antiosi. Adō akāi aña minjiu à ce be à ya tɔtɔ do inei igbei Jesu nja nò à ya kɔa ine nkɔ si cioi idei Ilaađ. Antiosi bei à tako à kpe ine nja iyi à waa too kpāi Jesuu inei Kirisi nja.

²⁷ Waati bēbe walii gɔ nja à bò Antiosi hai Zeruzalemu. ²⁸ Ine akā nja iyi à ya kpe Agabusi í dede í leekī nò í ce walii do sobii Hundei Ilaađ í ni ari nla nla á ce si andunya fei. Bēbe mɔi ariu í nò í ce si waatii Kolodu ilaalu nla Romuu. ²⁹ Si bei ine nja iyi à waa too kpāi Jesuu à gbo bēbe nji à dasi idò aña a samba amua nja zaka bei ine fei í nē, ku ba ku sobi kpaasi nja nja iyi à wa ilei Zudee. ³⁰ Nji à ce bēbe, nò à jò Baanabasi do Sɔlu à kooò amuu bi ine ngbo nja nja.

À kpa Zaaki nò à mu Piē mò à dasiē piisō

12 Waati bēbe ilaalu Herodu í sinti ku kpā inei igbei Jesu gɔ nja iju. ² Í jò à kpa Zaaki igbāi Zāa do taakuba. ³ Nji í ye ideu í dōa Zuifu nja si, nò í jò à mu Piē má. Wee waatii jingauí Pē hai nē lefeei. ⁴ Iyi à mu Piē nji Herodu í jò à dasiē piisō nò í jò sooge nja à waa degbe, aña mē ikò mē. Herodu í bi nju ku cea kiiti si wajui zamaa bii jingauí Iku ku kuau í b. ⁵ À waa mu Piē si ile piisō be, amma inei igbei Jesu nja à wasi ku ce kutɔ na iriē do himma jiiida jiiida bi Ilaađ.

Amaleka gɔ í nya Piē hai ile piisō

⁶ Piē wa sī njoo si aninii sooge minji gɔ nja idū iyi iju kumāe Herodu wa bi ku nyaa hai ile piisō ku bōde si wajui zamaa. À dū do sesee minji nò sooge gɔ nja à waa degbe andei ile piisō be. ⁷ Nji gbakā amalekai Ađ Lafē gɔ í naa si ile piisō, nji inya í má. Nji amalekau í cā Piē si cingae í jūu í ni, dede nja nja. Be

gbakā nji sesee nja í cuku hai si awē nja. ⁸ Nji amalekau í ni, dasi ibō do baatae. Nji Piē í ce bēbe, nji amalekau í sō má í ni, bii dabiē nò i toom wa. ⁹ Nji Piē í fita hai ile piisō í tooe, amma kù mà iyi mii nja be fei amalekau wa cooi nto nto. Í tamaa bei nju wa laalaai. ¹⁰ À b wo degbe piisō sinteu do minjisiau nò à tosi gamboi isɔ. Ine nju ikpa inc ilui wa c. Nji í cī do araē nò à fita à mu kpāa à nē hee à b kpāa kókò sinte, nji gbakā amalekau í nē í jò Piē.

¹¹ Nji Piē í gɔ bēbei iyi kù je àlá. Nò í ni, nto nto Ilaađ í be sim amalekae wa ku na ku nyam hai si awōi Herodu, do laalɔ iyi Zuifu nja à bi a ceem fei.

¹² Iyi í ye yaasei ideu nji í bò kpasēi Maari iyei Zāa Maaku. Wee í ko ine nkɔ nkɔi í tɔtɔ be à wasi ku ce kutɔ. ¹³ Iyi Piē í to be nji í cā gamboi ande koofau nji abo woo ce ice gɔ iyi à ya kpe Rodu í koo í bee í ni, yooi. ¹⁴ Iyi í mà imui Piē nji inc didò kù jò kù cū. Nji í sei í nyi ile í koo í sō ine nja í ni Piē í wa ande koofa. ¹⁵ Nji à sō à ni, ì waa sūmui. Amma í ni, nto nto. Nji à ni, á má je ayaei. ¹⁶ Wee Piē wa leekī be í wasi ku cā gambo. Iyi à naa à cū nò à ba wee nju, nji í mu nja biti. ¹⁷ Nò í ni a coko do awō í bei wa sō nja bei Lafē í ce í nya nju wa hai ile piisō. Nji í ni a koo a sō Zakɔbu ideu do kpaasi nja iyi à gbe, í bei í fita í b inya mmu má.

¹⁸ Iju kumāe daadaako ideu í jò sooge nja à biti hee à bee nje à waa ni, ikpa iwoi Piē í b. ¹⁹ Nji Herodu í ni a dede. Nji à dede amma a kù gɔ. Nji í bee woo degbe nja ide. Si bei a kù gɔ a kù jeaa, nò í ni a kpa nja. Nji Herodu í bei í dede hai ilei Zudee í koo í buba ikpa Sezaree aji minji titã.

Ikui Herodu

²⁰ Wee idò Herodu í kōò inei Tii nja do inei Sidō nja nto nto, nji ine nja à tɔtɔ nje nò à nya ine gɔ nja à be nja bi Herodu. Nò à ce Balatu akaweí ilaalu kpaasi à bei à b bi Herodu a koo a tɔtɔ suuru domi inei ile nja nja si ilei Herodui à ya b ije ku dede.

²¹ Nji Herodu í da nja aji si bii á ye nja. Iyi ajiu í to nji Herodu í dasi ibō ilaalue í bei í buba si antai kitāi bommae í bei í so ide wa sō ine nja. ²² Nji ine nja à dō anu à saabue à waa ni, kù je baa amanei wa fɔ ideu, Ilaađi. ²³ Be gbakā amalekai Ilaađ í dasi Herodu bō í jò kokoo nja à nɔ araē í ku, si na iyi í jò nju amane í gba amboei Ilaađ, kù kɔsi.

²⁴ Amma idei Ilaađ nje í fangaa wa kōsi.

²⁵ Iyi Baanabasi do Sɔlu à ce mii iyi à dasi nja ku ceu Zeruzalemu be à tã nji à sinda à nyi Antiosi má. Iyi à waa nē à gbā Zāa Maaku í si nja.

À cica Baanabasi do Sɔlu à be nja

13 Walii do woo kɔsi cio gɔ nja à wa si inci inei igbei Jesu nja Antiosi be. Iri nja wee. Baanabasi, do Simeō iyi í je amane dūdū, do Lusiu inei Sireni, do Manahenu, nju iyi à bí do Herodu ilaalu inya akā,

do Sɔlu. ² AƵ nɲu si bei ine ɲau à waa tɔɔ Lafɛɛ do anu ku dī aƵ, ɲɔi Hundei Ilaaɔ́ í sɔ́ ɲa í ni, i cica Baanabasi do Sɔlu i nya ɲa ikā ɲa a ce ice iyi ñ kpe ɲaò. ³ Iyi à ce anu ku dī do kutɔɔ à tã, ɲɔi à lea Baanabasi do Sɔlu awɔ si iri, nɔ à jò ɲa à nɛ.

Baanabasi do Sɔlu à bɔ Sipu

⁴ Bɛɛbei Hundei Ilaaɔ́ í bɛ Baanabasi do Sɔlu fei. Nɔ à to ilu gɔ iyi à ya kpe Selesi. Hai bei à lɔ akɔi inyi à bɔ gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu. ⁵ Iyi à to si ilui Sipu gɔ iyi à ya kpe Salamini ɲɔi à wasi ku waazo ideɪ Ilaaɔ́ si ile ikā ikā bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔɔ ɲa ɲau. Zãa Maaku mɔ́ í too ɲa ku sobi ɲa.

⁶ Nɔ à kua gungum nɔu à bei à to Pafɔsi. Pafɔsi bei à ye Zuifu woo ce dobu dobu gɔ iyi í je walii ilu ibo. Iriɛi Baajesu. ⁷ Í wɛɛ do Seejiu Pɔlusi, ilu ilei Sipu ilu bisiu. Ilu ileu í ni a kpe Baanabasi do Sɔlu wa si na iyi í jò wa bi ku gbɔ ideɪ Ilaaɔ́. ⁸ Amma woo ce dobu dobuu iyi à ya kpe Elimasi do feɪi Gereki wa bi ku ganji ɲa. Wa ce kookaai ku sinda ilu ileu hai si kɔ́ai naane ku dasi si Jesu. ⁹ Nɔ Sɔlu iyi à ya nyi a kpe Pɔlu mau í kɔ́ò Hundei Ilaaɔ́ nɔ́ í kãsi woo ce dobu dobuu iju, ¹⁰ í ni, awɔ iyi í je ilu bisu laalɔ do woo taki ine, awɔ inei Seetam nii nɔ́ í je mbɛɛi mii iyi í je dee dee fei. Hee waati yoomai aa leekìò ide ntɔi Aɔ́ Lafɛɛu ku kpaasi do ibo má. ¹¹ To, nsei, Ilaaɔ́ á to sie awɔ, aa fɛɛju, i kaa ye ilu má si zakai aƵ minjiu ihɛ. Bɛ gbakã í fɛɛju, nɔ́ í nɛ wa dabii wa dede ine gɔ iyi á mu awɔ. ¹² Iyi ilu ileu í ye mii iyi í ceu ɲɔi í dasi naane si na iyi í jò ideɪ Lafɛɛ Jesu í to sie ntɔ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Antɔsi si ilei Pisidi

¹³ Si anyie ɲɔi Pɔlu do kpaasie ɲa à lɔ akɔi inyi hai Pafɔsi à nɛ nɔ à to Pɛɛzu si ilei Panfili. Amma Zãa Maaku í jò ɲa hai bɛ í sinda í nyi Zeruzalemu. ¹⁴ Hai Pɛɛzu bɛ Pɔlu ngu ɲa à mɔsi à bɔ Antɔsi si ilei Pisidi. Iyi aƵi kusími í to ɲɔi à bɔ ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔɔ à buba. ¹⁵ Nɔ ine gɔ́ í cio si tia iyi Moizi do walii ɲau à kɔ. Iyi í cio í tã, ɲɔi ine ngboi igbe ɲau à bɛ si ɲa ine gɔ koo bee ɲa ku ni, iɲɛ kpaasi ɲa, bii ñ nɛ ide iyi aa muað ine ɲa gbugbã í fɔ ɲa.

¹⁶ ɲɔi Pɔlu í dede í ni a coko do awɔ nɔ́ í ni, iɲɛ inei Izireli ɲa do iɲɛ dimi mmu ɲa iyi ñ waa jirima Ilaaɔ́, i de ití i gbɔ ɲa. ¹⁷ Aɔ́ Lafɛɛ nwai í cica bala nwa ɲa nɔ́ í kɔ́si kukɔ ɲa waati iyi à waa je ine njoo si ilei Ezibiti. Si anyii ɲu, í nya ɲa hai ilei Ezibiti do gbugbã, ¹⁸ nɔ́ í yɔkɔò ɲa temua zakai adɔ́ ciiji si gbaau. ¹⁹ Í kpa dimi ikā ikā mɛɛje si ilei Kanaã nɔ́ í so ile ɲau í na ɲa í je tu ɲa. ²⁰ Iyi bɛ ɲa fei í cei zakai adɔ́ cɔ́ mɛɛ do ciitaa.

Si anyii ɲu, Ilaaɔ́ í jile ɲa woo kiiti ɲa hee í koo í toð waatii Samueli waliu. ²¹ ɲɔi à ni aɲa à bi ilaalu, nɔ́ Ilaaɔ́ í mu ɲa Sɔlu amai Kisi hai si dimii Benzamɛ nɔ́ í je bommau zakai adɔ́ ciiji. ²² Nɔ́ Ilaaɔ́ í nyaa bomma í sãsi Davidi. Davidiui í jeaa sɛɛda í ni, ñ ye Davidi amai Izai í je dimii ine iyi ñ bi, ɲɲui á ce idɔɔbim fei. ²³ Hai si

dimii Davidi Jesu í fita, ine iyi Ilaaɔ́ í cica ku je woo faabai inei Izireli ɲa si bei í tako í ce ɲa kuwãu. ²⁴ Jesu ku bei ku naa, Zãa í cea inei Izireli ɲa fei waazo í ni a kpaasi idɔ ɲa nɔ́ a ce inyi ku dasi. ²⁵ Waati iyi icei Zãa í maai ku kpa iri í ni, kù je amui ñ waa degbe ɲa, amma ine gɔ́ á naa si anyim iyi n kù to n bate n fũ ikũi baataɛ.

²⁶ To, iɲɛ kpaasi ɲa, iɲɛ iyi ñ je dimii Aburhamu ɲa, do dimi mmu ɲa iyi ñ waa jirima Ilaaɔ́, iɲɛi à sambaa ideɪ faabau ihɛ wa. ²⁷ Wee inei Zeruzalemu ɲa do ine ngbo ɲa ɲa a kù mà yooi Jesu í je dee dee, a kù nɔ́ a kù gbɔ yaasei ideɪ walii ɲa iyi à ya maa cio si aƵi kusími feiu. Amma do ɲu fei à jò ideu í kɔ́ si waati iyi à ye taaleɪ Jesu. ²⁸ A kù ye sie ngɔgɔ iyi á jò a kpa, amma do ɲu fei à tɔɔ Pilati ku jò a kpa. ²⁹ ɲɔi à ce mii iyi à kɔ na irieu fei. Si anyie nɔ́ à kitaɛ hai si jii ku gaauu à dasi ikue si inɔ bale. ³⁰ Amma Ilaaɔ́ í jũu hai si bale, ³¹ nɔ́ si afei aƵ nkɔ nkɔ́ í nyisi ine gɔ ɲa araɛ. Ine ɲau, aɲai à tooɛ wa wo hai ilei Galilee à naa Zeruzalemu. Aɲai à waa je sɛɛdaɪ ideɪ nsei bi inei Izireli ɲa. ³² Awa mɔ́ ideɪ kuwã iyi Ilaaɔ́ í cea bala nwa ɲau, ɲɲui à waa sɔ́ ɲɛ. ³³ Í jò kuwãu í kɔ́ si waati nwa. Awa tɔku ɲa ɲa, awai à ye kukɔ́i kuwãu waati iyi í jii Jesu hai si bale si bei à kɔ́ si Tiai Iri Kukɔ́ iri minjisia à ni, Ilaaɔ́ í ni, awɔi i je amam,

Hai nnyi ñ je Baɛ.

³⁴ Ilaaɔ́ í fɔ wo í ni ɲu á jũu hai bi iku ɲa ku ba ku mað na ku sãmi. Bɛɛbei í fɔ waati iyi í ni,

An wee ɲɛ dee dee bei ñ wãð Davidi wo, kù nɔ́ kù nɛ sika.

³⁵ Na ɲɔi í ce Davidi í fɔ má í ni,

I kaa jò arai Ine Kumáɛ ku sãmi.

³⁶ Davidi takáɛ í ce mii iyi Ilaaɔ́ í dasie í bei í ku, nɔ́ à suu kɔkɔi baláɛ ɲa nɔ́ araɛ í sãmi, mà irei. ³⁷ Amma Jesu ine ɲu Ilaaɔ́ í jũu hai si bale kù sãmi. ³⁸ Debei, iɲɛ kpaasim ɲa, i jò i mà ɲa iyi na saabuei à waa sisi ɲɛ iyi Ilaaɔ́ á kpa ideɪ dulum du ɲɛ. ³⁹ Ine iyi í dasie naane fei, ɲɲui á jò lafɛɛ ku je dee dee bi Ilaaɔ́. Amma woodai Moizi kaa yɔkɔ ku ce bɛɛɛ. ⁴⁰ Na ɲu, i ce laakai ɲa mii iyi walii ɲa à fɔu ku mað ba ɲɛ, iyi à ni,

⁴¹ Iɲɛ woo yaako amu Ilaaɔ́, i gbɔ idem ɲa.

Aa biti ɲa nɔ́ aa ce nfe ɲa,

Domi an ce mii gɔ́ si waati ɲɛ iyi baa bii í je ine gɔ́ í na wa sisi ɲɛ i kaa dasi naane ɲa.

⁴² Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛɛ í tã ɲɔi ɲu do Baanabasi à waa bi a fita hai ile bii à ya ce kutɔɔ bɛ, ɲɔi ine ɲau à waa tɔɔ ɲa a nyi wa má a naa a waazo si ide akãu si aƵi kusími mmu iyi wa baa. ⁴³ Iyi ine ɲau à fita ɲɔi Zuifu nkɔ do ine ɲa iyi à waa too kucei Zuifu ɲa nɔ́ à mà bɛɛɛɛ Ilaaɔ́u à waa too ɲa. ɲɔi Pɔlu do Baanabasi à ba ɲa ide ku fɔ à mu ɲa gbugbã ku ba a maa leekí dim dim si didɔi Ilaaɔ́.

⁴⁴ Si aƵi kusími mmu inei ilu ɲau fei à tɔɔ a ba a gbɔ ideɪ Lafɛɛ. ⁴⁵ Iyi Zuifu ɲau à ye zamaau ɲɔi à dedeð igu ku ja à waa jã ide iyi Pɔlu wa fɔu nɔ́ à waa buu. ⁴⁶ Amma Pɔlu do Baanabasi à sɔ́ ɲa do wɔkɔ à

ni, tilasii iŋe Zuifu ŋa a tako a sɔ ŋe ideɪ Ilaaɔ. Amma si na iyi í jò ì waa kɔsi ŋa nɔ i kù ka ara nŋe si ine ŋa iyi à bi a ba kuwɛɛ hai tã, na nŋu, aa ka jò ŋe nɔ ka bɔ bi dimi mmu ŋa, ⁴⁷ domi nŋu bei Lafɛɛ í dasi wa ku ce í ni, N ce ŋei bei fitila bi dimi mmu ŋa

Ku ba i bɔ̀ɔ ideɪ faabau hee kɔɔ andunyau ŋa.

⁴⁸ Iyi hai je Zuifu ŋau à gbɔ ideu, ŋɔi í dɔ́ ŋa si, à waa saabu Aɔ Lafɛɛ na ideu. Nɔ ine ŋa iyi Aɔ Lafɛɛ í jilɔɔ si a ba kuwɛɛ hai tãu fei à dasi naane.

⁴⁹ Nɔ ideɪ Lafɛɛu í fangaa si ilɛu fei. ⁵⁰ Amma Zuifu ŋau à dede idɔ̀kɔ́i ilu irii ilu ŋau do inaabo ilu amani ŋa iyi à waa too kucei Zuifu ŋau. Nŋui í jò à kpã Pɔlu do Baanabasi iju à lele ŋa hai be. ⁵¹ Nɔi woo be ŋau à gbugbã si ŋa sãai baata ŋa ŋa à waa nyisið iyi mii iyi á na ku ba ŋa í je ideɪ iri ŋa. Si anyie nɔ à ne Ikonimu. ⁵² Amma ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesu Antioxiu ngu ŋa à wɛɛð inɔ didɔ́ nɔ à kɔ̀ɔ Hundei Ilaaɔ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Ikonimu

14 Ikonimu bei Pɔlu do Baanabasi à lɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔ̀ɔɔ nɔ à ce waazo hee ine nkɔ́ í dasi naane, hai Zuifu ŋa hee do hai je Zuifu ŋa fei.

² Amma Zuifu ŋa iyi à kɔ ku dasi naaneu à dede idɔ̀kɔ́i dimi mmu ŋa ku ba a ce lasabu laalɔ si gãmei kpaasi woo dasi Jesu naane ŋau. ³ Do nŋu fei, Pɔlu do Baanabasi à kpe Ikonimu à waa waazoa ine ŋa do wɔ̀kɔ̀kɔ̀. Lafɛɛ í mu ŋa gbugbã à ya maa ceð maamaake ikã ikã ŋa. Maamaake ŋau wa nyisi iyi waazo ŋa iyi à waa ce si ideɪ didɔ́i nŋuu ntɔi. ⁴ Amma ine ilu ŋau à kpɛ minji. Ine gɔ ŋa à leekìð Zuifu ŋa, ine gɔ ŋa mɔ à leekìð woo be ŋau.

⁵ Nɔi Zuifu ŋa do hai je Zuifu ŋa do ine ngbo ŋa ŋa à ce anu akã a wahala woo be ŋau a ta ŋa kuta a kpa ŋa. ⁶ Iyi Pɔlu do Baanabasi à mà ideu gbakã, ŋɔi à sa à bɔ Lisiti do Dɛɛbu si ilei Likoni do si ilɛkɔe ŋa. ⁷ Nɔ à wasi laabaau jiidau ku waazo be.

Pɔlu do Baanabasi à wa Lisiti

⁸ Mɔ̀kɔ̀ gɔ í wa Lisiti, isɛɛ ŋa fei í ku nɔ bɛɛbei à buu do, kù dede kù ne baa ajɔ akã. ⁹ Si bei Pɔlu wa ba ine ŋa ide ku fɔ mɔ̀kɔ̀u wa gbɔ. Nɔi Pɔlu í kã sie iju nɔ í ye iyi naane á yɔ̀kɔ̀ ku jò ku ba iri. ¹⁰ Nɔi Pɔlu í sɔ̀ɔ do gbugbã í ni, dede i leekì si kutɛɛ. Nɔi mɔ̀kɔ̀u í dede í fo í dinga wa ne. ¹¹ Iyi zamaau í ye mii iyi Pɔlu í ce ŋɔi à dɔ́ anu hee lele do fee ŋa à ni, iwɛ nwa ŋau à kpɔ̀ɔ amane à naa si wa. ¹² Nɔi à waa kpe Baanabasi Susi, Pɔlu mɔ̀ Hɛɛmɛɛzi domi Pɔlui í je woo waazo. ¹³ Wee ilei iwɛ iyi à ya kpe Susi í wa hai do angulei bi ku lɔi iluu wa. Nɔi ine ŋa à koo à de ketɛ kombo ŋa wa nɔ à ce booda do kokoi jii ŋa à da ŋa si kɔ̀ɔ. Nɔ woo weei Susi í naað ŋa wa andɛ koofai iluu. Nŋu do ine ŋau fei à waa bi a cea woo be ŋau kuwee. ¹⁴ Amma iyi woo be minji ŋau à gbɔ ideu, à ga ibɔ ŋa ŋa à waa nyisið iyi aŋa a kù jesi, nɔ à dɔ́ anu à sei à waa neð bi zamaau à waa ni, ¹⁵ na mii í ce ì waa ce bɛɛbe, iŋe kpaasi ŋa.

Awa mɔ̀ amanei bei iŋe taka nŋe. Laabaau jiidai à naa ku sɔ ŋe ku ba i jò iwɛ nfe nŋe ŋau nɔ i sinda si Ilaaɔ, nŋu iyi í je icui kuwɛɛ. Nŋui í ce lele do ile do tenku do mii iyi í wa inɔ ŋa fei. ¹⁶ Tako wo í jò dimi fei wa too kpãa iyi í bi. ¹⁷ Amma do nŋu fei í nyisi wa iyi nŋu í wɛɛ domi wa ce nwa jiiida ŋa. Í jò ijɔ wa wɔ ku ba ka ba ije si iko si waatii ate ku ba ka ne inɔ didɔ́.

¹⁸ Amma baa do iyi Pɔlu ŋa à fɔ bɛɛbe fei, bei à ce à ganji kuwee zamaau í gaabu.

¹⁹ Nɔi Zuifu gɔ ŋa à naa hai Antioxi do hai Ikonimu à wa inyii itii ine ŋau nɔ à ta Pɔlu kuta ku ba a kpa, ŋɔi à faa à bɔ̀ɔ alalai iluu domi à tamaa bei í kui. ²⁰ Amma ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesu à naa à kaakɔe, ŋɔi í dede í bɔ inɔ ilu. Iju kumaɛ ŋɔi nŋu do Baanabasi à dede à bɔ Dɛɛbu.

À nyi Antioxi si ilei Siri

²¹ Iyi Pɔlu do Baanabasi à to Dɛɛbu à waazo laabaau jiiida si iluu nɔ ine nkɔ́ í lɔsi kpãai Jesu ku too be. Si anyie nɔ à nyi ikpa Lisiti do Ikonimu do Antioxi iyi í wa ilei Pisidi. ²² Nɔ à mua ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu gbugbã ku ba a leekì si naaneu dim dim. Nɔ à sɔ́ ŋa à ni, wahala nkɔ́ nkɔ̀i aa ka ye ka bei ka lɔ si andunya titɔ́i Ilaaɔ. ²³ Nɔi à cicaa igbei inei Jesu ŋa fei ine ngbo ŋa. Si anyie nɔ à ce kutɔ̀ɔ do anu kudí à so ŋa à daa Lafɛɛ si awɔ, nŋu iyi à dasi naaneu.

²⁴ Si anyii nŋu nɔ à ne hai be à koo à lɔ ilei Pisidi à bɔ ilei Panfili, ²⁵ nɔ à to ilue gɔ iyi à ya kpe Pɛɛzu à ce waazo be à bei à bɔ Atali. ²⁶ Hai bei à lɔ akɔi inyi à nyi ikpa Antioxi si ilei Siri be. Ilu bei à tako à le ŋa awɔ si iri wo na ice iyi aa koo a ceu ku ba Ilaaɔ ku mu ŋa didɔ́e. Nɔ iceui à ce à kpa irie wa be.

²⁷ Iyi à to Antioxi ŋɔi à tɔ̀ɔ inei igbei Jesu ŋa nɔ à sisi ŋa mii iyi Ilaaɔ í cea aŋa fei do si bei í ceð kpãa hai je Zuifu ŋa mɔ̀ à dasið naane. ²⁸ Nɔ à kpe ilu be do ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ajɔ.

À ce kutɔ̀ɔ Zeruzalemu

15 Nɔi ine gɔ ŋa à naa Antioxi be. Ine ŋau à naai hai ilei Zudee, nɔ à waa sɔ kpaasi woo dasi Jesu naane ŋau à ni, i kaa ba faaba ŋa bii a kù dasi ŋe bango si bei woodai Moizi wa fɔ. ² Iyi Pɔlu do Baanabasi à gbɔ bɛɛbe ŋɔi à ba ŋa kakɔ̀ ku ce jiiida jiiida si ideu. Nɔi woo dasi Jesu naane ŋau à cica Pɔlu do Baanabasi do ine gɔ ŋa hai ilui Antioxi be à be ŋa Zeruzalemu bi woo be ŋau do ine ngbo ŋau na irii ideu.

³ Pɔlu ŋa à dasi kpãa à waa ne nɔ inei igbei Jesu ŋau à koo à leekì ŋa. Nɔi à ce isɛɛne ŋa à koo à lɔ ilei Fenisi do ilei Samari nɔ à wasi ku sisia kpaasi woo dasi naane ŋau bei hai je Zuifu ŋa mɔ̀ à sinda idɔ̀ ŋa si Jesu. Nɔi laabaau ideu í jò inɔi aŋa fei í dɔ́ ntɔ ntɔ. ⁴ Iyi à to Zeruzalemu, ŋɔi inei igbei Jesu ŋau do woo be ŋau do ine ngbo ŋau à gba ŋa do inɔ didɔ́. Nɔi Pɔlu do Baanabasi à sisi ŋa mii iyi Ilaaɔ í ce fei na icei aŋa.

⁵ Amma Farisi ɔɔ ɔa iyi à dasi Jesu naane à dede à ni, hai je Zuifu ɔa iyi à dasi Jesu naaneu fei, tilasii a dasi ɔa bango nɔ a sɔ̄ ɔa a too woodai Moizi.

⁶ Nɔi woo be ɔau do ine ngbo ɔau à tɔtɔ a wūa ideu.

⁷ Si bei à waa fa ideu ɔi Piɛɛ í dede í ni, iɔe kpaasim ɔa, ì mà ɔa iyi hai ku kpe Ilaaɔ́ í nyam hai si inɔ nɔe ku ba n koo n sisia hai je Zuifu ɔa mɔ laabaau jiidau ku ba ɔa mɔ a dasi naane. ⁸ Nɔ Ilaaɔ́, nɔu iyi í mà idɔi ine fei, í mu ɔa Hundee bei í mua awa mɔ ku ba ku nyisi iyi nɔu í gba ɔa. ⁹ Kù ce nkāma iyi í je ikā si gāme ɔa do awa. Í jò idɔ nɔa í má na naane iyi à dasie bei í cea awa mɔ. ¹⁰ Debei, na mii í ce ì waa cā idɔi Ilaaɔ́ ɔa nsei, ì bi i kāa hai je Zuifu ɔa iyi à waa too kpāai Jesuu aso iyi bala nwa ɔa do awa taka nwa à mɔngɔ ku so.

¹¹ À mà iyi na didɔi Lafēɛ Jesui awa à baò faaba, nɔ beɛbe mɔi baa do hai je Zuifu ɔau mɔ.

¹² Nɔi ine ɔau fei à coko à waa desi Pɔlu do Baanabasi ití waati iyi à waa sisi ɔa yaasei maamaake ɔa iyi Ilaaɔ́ í jò ɔa à ce fei si wajui hai je Zuifu ɔau. ¹³ Iyi à fɔ ide à tã ɔi Zaaki mɔ í so ide í ni, iɔe kpaasim ɔa, i gbɔ iyi ñ wa n fɔ. ¹⁴ Simɔɔ í sisi nɔe bei Ilaaɔ́ í ce hai sinte í cicaò ine ɔɔ ɔa hai si inɔi dimi mmu ɔau à kpe ɔa ine ɔa. ¹⁵ Nɔ ideu í je akā do ti walii ɔau si bei kukɔi idei Ilaaɔ́ í ni,

¹⁶ Amu Ilaaɔ́, waati beɛbei an nyi wa, Nɔ n teese ilei Davidi iyi í cuku.

An dede ile kúkúú,

Nɔ n maa má,

¹⁷ Ku ba ine ɔa iyi a kù je inei kpasēu fei a dede amu Aɔ̄ Lafēɛ.

ɔaɔi à je ine ɔa iyi à je titom hai si dimi mmu ɔa.

¹⁸ Beɛbei amu Aɔ̄ Lafēɛ ñ fɔ, amu iyi ñ jò à mà mii ɔau ihē hai ku kpe.

¹⁹ Nɔ Zaaki í ni má, na nɔu, si kuyem, kù sīa a sɔ̄ hai je Zuifu ɔa iyi à sinda idɔ nɔa si Ilaaɔ́u wooda ku gaabu ɔa. ²⁰ Amma ka ce ɔa tia ka sɔ̄ ɔa a mà ya je ijei kuwee, nɔ a mà ya tɔtɔ sēɛ do inaabo mmu ɔɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu ɔɔ, a mà ya ɔɔ ɔa jifa, nɔ a mà ya ɔɔ kpaai ɔa. ²¹ Hai tako wo, si ilu fei à ya cio woodai Moizi ile bii Zuifu ɔa à ya ce kutɔtɔ si ajɔi kusími fei nɔ a waazo idee.

À sambaa hai je Zuifu woo dasi Jesu naane ɔau tia

²² Iyi Zaaki í fɔ beɛbe í tã ɔi woo be ɔau do ine ngbo ɔau do inei igbe ɔau fei à ye iyi í sīa ku je ɔa a cica ine ɔɔ ɔa hai si inɔi ɔa a be ɔa Antɔsi do Pɔlu do Baanabasi ajɔ. Nɔi à cica Silasi do Zudu iyi à ya kpe Baasaba má, ɔa iyi à ne beɛɛ si inɔi kpaasi woo dasi Jesu naane ɔau. ²³ Nɔi à ni a kooò tiau. Si tiau à ni,

Awa woo be ɔa do ine ngbo ɔau, awa woo dasi naane kpaasi nɔe ɔa, awai à sambaa nɔe tiau ihē wa. Iɔe à sambaa wa, iɔe hai je Zuifu woo dasi naane ɔa iyi ì wa Antɔsi do Siri do Silisi. À waa ce nɔe fɔ. ²⁴ À gbɔ iyi ine ɔɔ nwa ɔa à naa bi tu nɔe à fɔ inɔ nɔe nɔ à sinda laakai nɔe do ide ɔa ɔa. Amma awa si à dasi ɔa ideu

be wa. ²⁵ Na ɔi jò à busi nɔe nɔ à yɔɔ iyi í sīa ka cica ine ɔɔ ɔa ka be si nɔe wa. ɔaɔi aa si Baanabasi do Pɔlu, baakɔ nwa ɔau wa, ²⁶ ɔa iyi a kù saalu kuwee ɔa ngɔɔ na irii Lafēɛ nwa Jesu Kirisi. ²⁷ Zudu do Silasi ɔaɔi à je ine ɔa iyi à cica. À waa be ɔa wai a na a sɔ̄ nɔe ide akāu geledò gele. ²⁸ Awa do Hundei Ilaaɔ́ í sīa nwa si ka mà kã nɔe aso ɔɔ bii kù je iyi ihē iyi í je asoi tilasi. ²⁹ Nɔu í je, i mà ya je ijei kuwee ɔa, nɔ i mà ya ɔɔ kpaai ɔa, i mà ya ɔɔ ɔa jifa ɔa, nɔ i mà ya tɔtɔ sēɛ do inaabo mmu ɔɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu ɔɔ ɔa. Bii ì mu ara nɔe si mii beɛbe ɔau be ɔa í sīa. To, ka sukudɔ.

³⁰ Iyi à tɔɔ nɔe sukudɔ à tã ɔi ine ɔau à dasi kpāa à ne Antɔsi. Bei à koo à tɔtɔ inei igbei Jesu ɔau fei à na ɔa tiau. ³¹ Iyi à cio tiau í mu ɔa gbugbã nɔ inɔ nɔa í dɔ. ³² Zudu do Silasi ɔa mɔ walii ɔa, à mua kpaasi woo dasi naane ɔau gbugbã nɔ à sobi ɔa si ide nkɔ nkɔ. ³³ Iyi à ce ajɔ minji be kpaasi woo dasi naane ɔau à tɔɔ ɔa sukudɔ nɔ à ni a to bi ine ɔa iyi à be ɔa wa baani. [³⁴ Amma Silasi ine nɔu í dasi idɔ nɔu ku ce ajɔ minji be má.]

³⁵ Pɔlu do Baanabasi à gbe Antɔsi be. ɔaɔò ine nkɔ ɔa ajɔ à waa kɔa ine ɔa si cioi idei Lafēɛ nɔ à ce waa-zoɛ.

Pɔlu do Baanabasi à kpē

³⁶ Iyi í ce ajɔ minji má ɔi Pɔlu í sɔ̄ Baanabasi í ni, ka koo kaa kaako kpaasi nwa ɔau má si ilu ɔa bii à tako à waazo idei Lafēɛ fei wo nɔ ka ye bei ine ɔau à weòò si nsei. ³⁷ Nɔi Baanabasi wa bi ku gbã Zāa Maaku ɔaɔò ɔa. ³⁸ Amma Pɔlu í fɔ í mantee í ni kù sīa ɔa a gbã, nɔu iyi kù sobi ɔa wo si iceu amma í sinda í jò ɔa wa hai Panfili. ³⁹ Nɔi à ce kakɔ nɔ a kù gbɔ si nɔe hee à na à kpē. Nɔi Baanabasi í gbã Maaku à lɔ akɔi inyi à bɔ Sipu. ⁴⁰ Nɔ Pɔlu mɔ í cica Silasi, nɔ kpaasi woo dasi naane ɔau à so ɔa à daa Lafēɛ si awɔ à bei à ne, ⁴¹ à koo à lɔ ilei Siri do Silisi à wasi inei igbei Jesu ɔa ku mua gbugbã si naane ɔa.

Timɔtee í too Pɔlu do Silasi

16 Nɔi Pɔlu do Silasi à to Dɛɛbu do Lisiti. Wee ine ɔɔ í wa be wa too kpāai Jesu. À ya kpoo Timɔtee. Iyee Zuifu woo dasi Jesu naane, amma baɛ Gerekii. ² Kpaasi woo dasi naane ɔa iyi à wa Lisiti do Ikonimu à ya maa fɔ jiidu ku jee. ³ Pɔlu í bi Timɔtee ku too nɔu nɔ í gbã í neɛ. Amma ku bei ku gbã ku neɛ í dasie bangoi na Zuifu ɔa iyi à wa beu domi ɔa fei à mà iyi baɛ Gerekii. ⁴ Nɔ à bɔ ilu do ilu ɔa à sɔ̄ woo dasi Jesu naane ɔau mii ɔa iyi woo be ɔau do ine ngboi igbei Jesu ɔa iyi à wa Zeruzalemu à jile nɔ à ni a jirima ɔa. ⁵ Nɔi woo dasi Jesu naane ɔau, naane ɔa í teese í kɔsi nɔ akɔ ɔa mɔ í ya maa kɔsi ajɔ fei.

Pɔlu í ce kuyɛ Torasi

⁶ Hundei Ilaaʒ í ganji Pɔlu ɲa a waazo ideɪ Ilaaʒ si ilei Azii, ɲɔɪ í jɔ̀ à too do ikpa ilei Firizi do ti Galati. ⁷ Iyi à to ilei Misi ɲɔɪ à waa bi a bɔ ilei Bitini, amma Hundei Jesu í kɔ ɲɲa. ⁸ ɲɔɪ í jɔ̀ à too do ilei Misi à bɔ ilu iyi à ya kpe Torasi. ⁹ ɲɔɪ Pɔlu í ce kuyɛ idũ. Si kuyɛu í yɛ inɛi Masedɔni gɔ wa leekí nɔ wa tɔɔ ɲɲu ku naa Masedɔni ku na ku sobi aɲa. ¹⁰ Si bei í ce kuyɛu ɲɔɪ gbakã à waa de kpãa ku ba ka bɔ Masedɔni domi à mà iyi Ilaaʒ í bi kaa waazo ɲɲa laabaau jiidau.

Lidi í dasi naane Filipi

¹¹ Hai Torasi bei awa à lɔ akɔɪ inyi nɔ gbakã à bɔ gungũm gɔ iyi à ya kpe Samɔtasi. Iju kumaɛ nɔ à bɔ Neapolisi. ¹² Hai be do kutei à ne à bɔ Filipi, ilu nɲai Masedɔni nɔ à ce ajɔ minji be. Wee inɛi Romu ɲai à ne iluu. ¹³ Si ajɔi kusĩmiu ɲɔɪ à fita hai ilu be à bɔ itĩ ido gɔ, à bɔ ku cɔ mà tengi bii à ya ce kutɔɔ í wa be. ɲɔɪ à koo à yɛ tengi bii inɛ ɲa à ya ce kutɔɔ nɔ à buba à ce faaji do inaabo gɔ ɲa iyi à tɔɔ be. ¹⁴ Abo gɔ í wa be à ya kpoo Lidi, inɛi Tiatiii, í ya ta acɔi fia nkɔɔ nɔ í ya maa jirimaa Ilaaʒ. Iyi à waa ba ɲa ide ku fɔ nɔ wa de itĩ, nɔ Lafɛɛ í cĩ idɔɛ ku ba ku gbɔ ide iyi Pɔlu wa fɔ. ¹⁵ Abou do inɛi kpasɛɛ ɲa fei à ce inyi ku dasi nɔ í tɔɔ wa í ni, bii ì mà iyi ñ dasi naane nɔ nɔ ɲai i naa wa i naa i ce baa ajɔ minji kpasɛm ɲa. Nɔ í mante wa hee à jé nɔ à koo kpasɛ be.

Ino piisɔɔ Filipi

¹⁶ ɲɔɪ ajɔ ɲɲu gɔ iyi awa à waa bɔ tengi bii à ya ce kutɔɔ, à ko ama inaabo woo ce ice gɔ iyi í ne inɛi inɔɔko. Bii inɛi inɔɔkou í dede siɛ í ya maa fɔ ide iyi á na ku cei. Nɔ lafɛɛɛ ɲa à waa ba fia jiidaa na iriɛ. ¹⁷ ɲɔɪ í too awa do Pɔlu wa la hee lele wa ni, inɛ ɲau ihɛ woo ce icei Ilaaʒ ilu gbugbã ɲai. À naa ku nyisi ɲɛ kpãai faabai. ¹⁸ Beɛbei í ya maa fɔ ajɔ fei, hee ideu í caa si Pɔlu nɔ í sinda í sɔ inɛi inɔɔkoɛu í ni, do saabui irii Jesu Kirisi ñ ni, fita. Be gbakã ɲɔɪ í fita siɛ. ¹⁹ Iyi lafɛɛɛ ɲa à mà iyi aɲa a kaa ba siɛ fia má, ɲɔɪ à mu Pɔlu do Silasi à tale ɲa à bɔɔ ɲa bantuma bi woo kiiti ɲa. ²⁰ À bɔɔ ɲa si wajui inɛ ngboi Romu ɲa à ni, inɛ ɲau ihɛ à waa beje ilu nwai. Zuifu ɲai, ²¹ nɔ à wasi ku sisi ide gɔ ɲa iyi wooda nwa kù bi ka gbɔ hee ka toɔɛ, awa iyi à jɛ inɛi Romu ɲa. ²² ɲɔɪ idɔi zamaau í kɔ si ɲa. ɲɔɪ inɛ ngbo ɲau à bɔ ibɔi Pɔlu do Silasi do gbugbã nɔ à ni a cã ɲa do faataa. ²³ Iyi à cã ɲa jiidaa jiidaa à tã ɲɔɪ à koo à cĩmbo ɲa ile piisɔɔ nɔ à sɔ woo degbe piisɔɔ ku degbe ɲa ku sãa. ²⁴ Iyi woo degbeu í gbɔ à sɔɔ beɛbe, ɲɔɪ í koo í dasi ɲa hee ilaawai ankãanyii piisɔɔ nɔ í da ɲɲa si gbɛɛgbɛɛkui jii.

²⁵ Zakai idũ laja ɲɔɪ Pɔlu do Silasi à waa ce kutɔɔ nɔ à kɔ iri à waa saabuð Ilaaʒ. Nɔ inɛi piisɔɔ ɲa iyi à wa beu à waa de si ɲa itĩ. ²⁶ ɲɔɪ gbakã ile í yaya do gbugbã hee icui ile piisɔɔ í yaya. ɲɔɪ gambo ɲau fei à cĩ nɔ

seseɛ ɲa iyi à dĩð inɛi piisɔɔ ɲau fei à fũ à cuku. ²⁷ ɲɔɪ gbakã woo degbeu í jii í ba gambo ɲau fei wa cĩ ɲɔɪ í tamaa bei inɛi piisɔɔ ɲau à sai. ɲɔɪ í nya taakuba wa bi ku kpa araɛ. ²⁸ Amma Pɔlu í la hee lele í ni, mà cɛa araɛ laalɔ kãma. Awa fei à wa ihɛ. ²⁹ ɲɔɪ woo degbeu í de fitila í sei í lɔ hee ilaawa bii Pɔlu do Silasi à wau nɔ í gule ɲɲa do kuyaya. ³⁰ ɲɔɪ í fitað ɲa wa waduude í ni, i suuru ɲa, mii an ce n bað faaba. ³¹ ɲɔɪ à sɔɔ à ni, dasi Jesu Lafɛɛ naane aa ba faaba, awɔ do inɛi kpasɛɛ ɲa fei. ³² ɲɔɪ à waazoaa ideɪ Lafɛɛ Jesu, ɲɲu do inɛi kpasɛɛ ɲau fei. ³³ ɲɔɪ idũu be woo degbeu í gbã ɲa í koo í wiɛ kumɛɛ ɲɲa ɲau. Nɔ ɲɲu do inɛɛ ɲa fei à ce inyi ku dasi gbakã. ³⁴ ɲɔɪ í gbã Pɔlu do Silasi í bɔɔ ɲa lele bii ileɛ í wa nɔ í na ɲa ije à jɛ. ɲɲu do inɛɛ ɲa fei, inɔ ɲɲa í dɔ do bei à dasi Ilaaʒ naane.

³⁵ Iyi iju í má ɲɔɪ inɛ ngboi Romu ɲa à be polisi ɲa a koo a sɔ woo degbeu ku jɔ̀ inɛ ɲau. ³⁶ ɲɔɪ woo degbeu í sɔ Pɔlu ideu í ni, inɛ ngbo ɲa à ni n jɔ̀ ɲɛ. Na ɲɲu, i fita í ne ɲɲɛ sɛɛ. ³⁷ Amma Pɔlu í sɔ polisi ɲau í ni, aawo. À cã wa si bantuma hai a kù ce nwa kiiti, awa mɔ iyi à jɛ inɛi Romu ɲa nɔ à cĩmbo wa si ile piisɔɔ. Nɔ nsei à bi a nya wa do asii? Kù jɛ beɛbei à ya ce. Í gbe aɲa taka ɲɲai a naa a nya wa. ³⁸ ɲɔɪ polisi ɲau à koo à sɔ inɛ ngboi Romu ɲau. Iyi à gbɔ Pɔlu do Silasi inɛi Romu ɲai ɲɔɪ zigi ɲɲa í da nɔ nɔ. ³⁹ ɲɔɪ à koo à tɔɔ ɲa suuru nɔ à nya ɲa hai ile piisɔɔ à bei à tɔɔ ɲa a fita hai inɔ iluu. ⁴⁰ Iyi Pɔlu do Silasi à fita hai ile piisɔɔ ɲɔɪ à bɔ kpasɛi Lidi. Iyi à koo à yɛ kpaasi woo dasi naane ɲau à mu ɲɲa gbugbã, à bei à ne.

Pɔlu do Silasi à bɔ Tesalonika

17 ɲɔɪ Pɔlu do Silasi à waa ne nɔ à lɔ ilu minji gɔ ɲa iyi à ya kpe Anfipolisi do Apoloni nɔ à to Tesalonika bii Zuifu ɲa à ne ile bii à ya ce kutɔɔ. ² ɲɔɪ Pɔlu í bɔ ileu be si bei í ne dɔɔɔɛ. Nɔ aɲað ɲa à wũa tiai ideɪ Ilaaʒ ajɔi kusĩmi mɛeta à mɔɔ. ³ Wa sɔ ɲa iyi kù ne bei á ce iyi inɛ iyi Ilaaʒ í cicau kù yɛ ijuukpã. Á kú nɔ ku jii hai si bale má. ɲɔɪ í sɔ ɲa í ni, Jesuu iyi ñ wa n sisi ɲɲɛ ideɛu ihɛ ɲɲui í jɛ inɛ iyi Ilaaʒ í cicau be. ⁴ Inɛ ɲa iyi à de itĩ siɛu inɛ gɔ ɲa à dasi ideu naane, nɔ à baa anu akã ku ce, ɲɲu do Silasi. Beɛbei hai jɛ Zuifu nkɔɔ mɔ do inaabo ilu iri ɲau ilu iri ɲau à ce, aɲa iyi à mà beɛɛi Ilaaʒ.

⁵ Amma Zuifu ɲau à dedeð igu ku ja nɔ à tɔɔ inɛ nfe ɲa beɛteke à jɔ̀ hoyaa hoyaa í dede nɔ aɲa fei à sei à bɔ Pɔlu do Silasi ku dede kpasɛi Zasɔɔ ku ba a fitað ɲa wa si wajui zamaau. ⁶ Iyi à dede ɲa a kù yɛ ɲa, nɔ à mu Zasɔɔ do kpaasi woo dasi Jesu naane gɔ ɲa à fa ɲa à bɔɔ ɲa bi inɛ ngboi ilu ɲa. Nɔ à wasi ku la à waa ni, inɛ ɲa iyi à waa sinda andunya feiu à to wa ihɛ, ⁷ nɔ wee Zasɔɔ í jɔ̀ à sɔ kpasɛɛ. Aɲa fei à waa beje woodai ilaalu nɲai Romu à waa ni ilaalu gɔ í weɛ má iyi à ya kpe Jesu. ⁸ ɲɔɪ ideu í dede idɔi zamaau do inɛ ngboi ilu ɲau. ⁹ ɲɔɪ à ni Zasɔɔ do kpaasiɛ ɲau a sã fia si bei wooda í jile a bei a jɔ̀ ɲa a ne. Iyi à sã fiuu nɔ à jɔ̀ ɲa.

Pɔlu do Silasi à bɔ Beree

¹⁰ Iyi idũ í dũ gbakã ɔɔi kpaasi woo dasi naane ɔɔu à jò Pɔlu do Silasi à ne Beree. Iyi à to be ɔɔi à bɔ ile bii Zuifu ɔɔu à ya ce kutɔɔɔ. ¹¹ Amma ine ɔɔa iyi à wa be ɔɔu à lasabu si ideu do laakai í re Zuifu ɔɔa iyi à wa Tesalonika. À gba ideí Ilaaɔ do inɔ didɔ. Aɔ fei à ya maa cio kukɔui ku ba a mà bii í je mii iyi Pɔlu í ya maa sɔ ɔɔu ntɔi. ¹² Nɔ Zuifu nkɔɔ í dasi Jesu naane do in-aabo Gereki ɔɔ ɔɔa iyi à je ilu iriu do inemɔɔ nkɔɔ. ¹³ Amma Zuifu ɔɔa iyi à wa Tesalonika à gbɔ iyi Pɔlu wa waazo ideí Ilaaɔ Beree ɔɔi à koo à dede idɔi ine ɔɔa à fɔ inɔ nɔa. ¹⁴ Be gbakã ɔɔi kpaasi woo dasi naane ɔɔu à bɔɔ Pɔlu ikpa tenku ku ba ku ne hai be, amma Silasi do Timɔtee à gbe Beree be. ¹⁵ Ine ɔɔa iyi à koo à leekɔa Pɔluu à bɔɔei hee Ateni. Nɔi Pɔlu í samba ɔɔa anu í ni a sɔ Silasi do Timɔtee a hãmeɔ nɔu wa nɔa nɔa. Nɔ ine ɔɔu à sinda à ne Beree má.

Pɔlu í wa Ateni

¹⁶ Waati iyi Pɔlu wa degbe ɔɔa Ateni laakaɔ ci ya sũ domi iwɔ́ í kɔɔ si iluu. ¹⁷ Na nɔu, Zuifu ɔɔa do Gereki ɔɔa iyi à ya maa jirima Ilaaɔ, í ya ba ɔɔa faaji ku ce ile bii Zuifu ɔɔa à ya ce kutɔɔɔ. Nɔ aɔ fei, ine ɔɔa iyi í kɔ si bantumai iluu aɔaɔ ɔɔa mɔ à ya maa ce kakɔ má. ¹⁸ Si bei í ya maa ba ɔɔa kakɔ ku ce ɔɔi woo mà ɔɔ ɔɔa iyi à je inei Epikuri † do Sitosi †† ɔɔa à bɔ bi tɔɔ à waa baa kakɔ ku ce. Ine ɔɔ ɔɔa à ni, woo ce ide nkɔɔ yoomai ihɔ́. Nɔ ine ɔɔ ɔɔa mɔ, iyi à gbɔ wa fɔ ideí ikui Jesu do kujɔ́e má à ni, mà iwɔ́ mmu ɔɔ ɔɔa wa fãa ya. ¹⁹ Nɔi à bɔɔe iri kuta ɔɔa iyi à ya kpe Arepagu, tengi bii ine ngboi ilu ɔɔa à ya ce kutɔɔɔ nɔa nɔ à ni, à bi ka gbɔ ide titɔ́ iyi ì waa dabiiò, ²⁰ domi ì waa sisi nwa ide titɔ́ nɔ à bi ka mà yaaseɔ. ²¹ Wee inei Ateni ɔɔa fei do ine njoo ɔɔa iyi à na à buba ilu be à ya so waati nɔa fei a maa fɔ walakɔ a gbɔɔ baauí mii titɔ́.

²² Nɔi Pɔlu í dede í leekɔ́ Arepagu be í sɔ ɔɔa í ni, inɔ in-
ei Ateni ɔɔa, ñ ye iyi ideí iwɔ́ ɔɔa wa mu nɔe ntɔ ntɔ.
²³ Waati iyi ñ wa n dabii si inɔ ilu nɔe ñ ye mii nkɔɔ iyi ì
waa tɔɔ ɔɔa. Ñ ye bi kuwee ɔɔ à kɔ si à ni, tengi ihɔ́i à ya
tɔɔ ine iyi a kù mà. Nsei ine iyi inɔ ì waa tɔɔ iyi í kù mà
ɔɔa be, ideí ñ wa n sisi nɔe. ²⁴ Ilaaɔ, nɔu iyi í taka an-
dunyawo do mii iyi í wa si fei, nɔu iyi í je Lafɔ́ei lele do
ile, kaa buba si ile iyi amanɔ ɔɔa à ma do awɔ nɔa.
²⁵ Awɔi amanɔ kaa yɔɔ ku muaa nkãma, domi kù ne
bukaatai ngɔɔ. Nɔu takaei wa mua amanɔ ɔɔa kumi
do kuwee do mii fei. ²⁶ Hai si ine akã iyi í tako í takauí
dimi iyi wa tɔ si andunyawo ihɔ́ fei í fita. Hai takoi í jile
waati nɔa do tengi bii aa maa wa. ²⁷ Ilaaɔ í ce beɔbeí
ku ba a ce kookaai a maa dedɔɔ do kubabii nɔ si
kudɔɔe aa yɔɔ. Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ kù jò kãma nwa
ɔɔ, ²⁸ domi na iriɔi à ne kuwee, nɔ nɔu í jò ara nwa wa
ne. Woo kɔ tia nɔe ɔɔa à ni, awa mɔ amaɔ ɔɔa. ²⁹ De-

† INEI EPIKURI ɔɔa aɔa à ya ni, inɔ didɔi í re mii fei si kuweeí
amanɔ. †† INEI SITOSI ɔɔa aɔa à ya ni, ine ku jesi mii iyi á naa sie fei.

bei, si na iyi í jò à je amai Ilaaɔ ɔɔa, kù sãa ka maa ce
lasabu ka ni Ilaaɔ í ye bei iwɔ́ iyi amanɔ í lasabu í coo
ku sãa do wura wala do isɔ fũfũ wala do kuta. ³⁰ Ilaaɔ í
temuaò amanɔ ɔɔa wo si kumà hai mà nɔa, amma
nsei wa sɔ ine ɔɔa tengi bii à wa fei a naa a kpaasi idɔ
nɔa. ³¹ Nɔ í jile aɔ si bii ine iyi í cicau á kiitiò inei andun-
ya ɔɔa fei nɔ kiitiɔe dee deeí á je. Nɔ í jũu tã hai si bale
ku ba ku nyisi ine fei iyi ine be á na ku cei.

³² Iyi à gbɔ Pɔlu wa fɔ ideí kujɔ́i iku ɔɔa hai si bale ɔɔi
ine ɔɔ ɔɔa à waa yaakoɔ. Ine ɔɔ ɔɔa mɔ à ni, à bi faajii
ideu be má aɔ ɔɔ. ³³ Nɔi Pɔlu í ne í jò ɔɔa. ³⁴ Do nɔu fei,
inemɔɔ ɔɔ ɔɔa à bɔ bi tɔɔ à dasi Jesu naane. Si inɔ nɔa
Deni woo ce kiitií Arepagu ɔɔ í wa. Abo ɔɔ mɔ iyi à ya
kpe Damarisi í dasi naane do ine ɔɔ ɔɔa má.

Pɔlu í bɔ Kɔrenti

18 Si anyii nɔu, Pɔlu í ne hai Ateni be í bɔ Kɔrenti.
² Nɔi í kɔ Zuifu ɔɔa be iyi à ya kpe Akilasi, iyi à buu
ilei Pɔntu. Kù kpe titã iyi í naa hai ilei Itali, nɔu do aboɔ
Pirisila, domi Kolodu ilaalu nlaí Romu í na wooda í ni
Zuifu fei ku fita hai Romu. Nɔi Pɔlu í bɔ ku cɔ ɔɔa. ³ Nɔ í
buba aɔaɔ ɔɔa à ce ice aɔ domi í ya ce ilei acɔ bei aɔa
mɔ à ya ce. ⁴ Aɔi kusɔ́mi fei í ya bɔ waazo ku ce ile bii
Zuifu ɔɔa à ya ce kutɔɔɔ. Nɔ í ya maa mu nɔa ide aɔa
do Gereki ɔɔa ku ba a dasi Jesu naane.

⁵ Waati iyi Silasi do Timɔtee à to wa hai ilei Masedɔni,
Pɔlu í ya maa ce iceí waazoi waati kãma fei ku maa sɔ
Zuifu ɔɔa iyi ntɔ ntɔ Jesu í je ine iyi Ilaaɔ í cicau. ⁶ Am-
ma à jãa nɔ à waa buu, ɔɔi í gbugbã si ɔɔa irurui ibɔɔ
nɔ í sɔ ɔɔa í ni, bii ì na ì ce nfe ɔɔa, í je ideí iri nɔe. Kù je
baam má. Hai nnyi an jò nɔe n koo n cea hai je Zuifu ɔɔa
waazo. ⁷ Nɔi í ne hai be í bɔ kpasɔ́i Titee Zusitu, ine iyi í
ya maa jirima Ilaaɔ. Ilee wee kɔkɔi ile bii Zuifu ɔɔa à
ya ce kutɔɔɔui í wa. ⁸ Nɔi Kirisipu ine ngboi igbeu í dasi
Lafɔ́e Jesu naane, nɔu do inei kpasɔ́e ɔɔa fei. Inei Kɔren-
ti nkɔɔ í gbɔ waazoi Pɔlu nɔ aɔa mɔ à dasi naane, nɔ à
dasi ɔɔa inyi.

⁹ Nɔi Aɔ Lafɔ́e í sɔ Pɔlu si kuye idũ í ni, màɔ ce njo.
Hanya í sɔ ɔɔa, màɔ coko, ¹⁰ domi ñ wee do awɔ. Ine ɔɔ
kaa yɔɔ ku lesie awɔ hee ku ceɔ laalɔ. Sɔ ɔɔa ideu domi
ine nkɔɔi í wa si iluu ihɔ́ iyi á je titom. ¹¹ Pɔlu í buba ilu
be adɔ akã do bubu nɔ wa kɔ ɔɔa si ideí Ilaaɔ.

¹² Waati iyi Galiɔɔ wa je ilaalu si ilei Geresi, ɔɔi Zuifu
ɔɔa à ce anu akã à tɔɔɔ à gbã Pɔlu à bɔɔe bi ku ce ki-
iti. ¹³ À ni, mɔkɔu ihɔ́ njei wa lele ine ɔɔa ku ba a tɔɔ Ilaaɔ
si bei wooda nwa kù bi.

¹⁴ Iyi Pɔlu wa bi ku fɔ ide, ɔɔi Galiɔɔ í sɔ ɔɔa í ni, bii í je
ideí kurara walakɔ laalɔ ɔɔi í ce an nyi wa n naa n gbɔ
ide nɔe. ¹⁵ Amma bii í je ideí kakɔ ɔɔa do ideí irii ine ɔɔa
do woodaí nje taka njei, inɔi aa wũa ndu nje. N kaa n
je woo kiitií ide dimi beɔbe. ¹⁶ Nɔi í lele ɔɔa hai bi ku ce
kiitiu. ¹⁷ Nɔ ine ɔɔa fei à mu Sɔsiteni ine ngboi igbei Zui-
fu ɔɔa à lɔsi ku cãa tengii andei ile bi ku ce kiitiu. Am-
ma baai Galiɔɔ kù wa si ideu.

Pɔlu í nyi ikpa Antɔsi

¹⁸ Pɔlu í kpe Kɔrenti má. Si anyie nɔ í tɔɔ kpaasi woo dasi naane nɔ sukudɔ nɔ í koo í wa irie Sankeree ku ba ku nyisi iyi í tako í cea Ilaaɔ kuwã do kugbasi wo. Nɔ í la akɔi inyi do Pirisila do Akilasi ajɔ à ne ikpa ilei Siri. ¹⁹ Iyi à to Efɛezu nɔ Pɔlu í la ile bii à ya ce kutɔɔ nɔ í ba Zuifu nɔ faaji ku ce. Nɔi à tɔɔ ku ce ajɔ minji bi tu nɔ, amma kù waa je. Iyi wa ne nɔi í sɔ nɔ í ni, bii Ilaaɔ í bi an nyi wa má. Nɔ í jɔ Pirisila do Akilasi be í koo í la akɔi inyi í ne hai Efɛezu.

²² Iyi í to Sezaree, nɔi í kita í bɔ Zeruzalemu í koo í ce inei igbei Jesu nɔ fɔ. Si anyie nɔ í bɔ Antɔsi. ²³ Iyi í ce ajɔ minji be nɔi í nyi í dasi kpãa má í koo wa dabii si ilei Galati do Firizi wa mua inɛ nɔ ya iyi à waa too kpãai Jesu fei gbugbã.

Apolo í bɔ Efɛezu do Kɔrenti

²⁴ Zuifu gɔ iyi à ya kpe Apolo iyi à bi Alesandiri í bɔ Efɛezu. Ilu bisii nɔ í mà tiai ideI Ilaaɔ sãa sãa. ²⁵ Wee í mà kpãai ideI Lafɛɛ nɔ í ya ce waazoe do himma nɔ í sisi ideI Jesu dee dee. Amma inyi ku dasii Zãa nɔ akãi í mà. ²⁶ Wa ce nɔa waazo do naane ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔɔ. Nɔi Pirisila do Akilasi à gbɔ waazie nɔ à kpoo ide nɔa à koo à teese à sisiaa yaasei ideI Ilaaɔ dee dee. ²⁷ Si anyie, Apolo í dasi idɔ nɔ ku bɔ ilei Geresi. Nɔ kpaasi woo dasi naane nɔa à muaa gbugbã ku ba ku koo nɔ à cea inɛ nɔ ya iyi à waa too kpãai Jesu iyi à wa ilei Geresiu tia ku ba bii í to be a coo cenkã. Waati iyi í to be í sobi woo dasi Jesu naane nɔa jiiida jiiida na didɔi Ilaaɔ. ²⁸ Nɔ í kãmia Zuifu nɔa do wɔkɔ si bantuma ku ba a mà iyi nɔa à wa si kurarai nɔ í nyisi nɔa hai si tiai ideI Ilaaɔ iyi Jesu í je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau dim dim.

Pɔlu í bɔ Efɛezu

19 Waati iyi Apolo í wa Kɔrenti Pɔlu í too kpãa iyi wa bɔ ikpa iri kuta nɔa nɔ í to Efɛezu. Nɔi í ba inɛ gɔ nɔa iyi à waa too kpãai Jesu be. ² Nɔi í bee nɔa í ni, i kù ba Hundei Ilaaɔ titã hai waati iyi ò dasi naane nɔa? Nɔi à jeaa à ni, aawo. A kù gbɔ mà Hundei Ilaaɔ í wɛɛ mɔm. ³ Nɔi Pɔlu í bee nɔa má í ni, debei, inyi ku dasi yoomai à ce nɔe. Nɔi à jeaa à ni, inyi ku dasii Zãai. ⁴ Nɔi Pɔlu í sɔ nɔa í ni, inɛ nɔa iyi à kpaasi idɔ, nɔa Zãa í dasi inyi. Nɔ í sɔ inɛ nɔa í ni a dasi Jesu naane, nɔa iyi à na ku naa si anyii nɔa. ⁵ Iyi à gbɔ ideI Pɔlu nɔi à ce inyi ku dasi do irii Lafɛɛ Jesu. ⁶ Nɔi Pɔlu í le nɔa awɔ si iri nɔ Hundei Ilaaɔ í naa si nɔa nɔi à waa fɔ ide do fee mmu nɔa nɔ à ce walii. ⁷ Inɛ nɔa à to zakai nɔa maa-teeji.

⁸ Si anyii nɔa, Pɔlu í bɔ ile bii Zuifu nɔa à ya ce kutɔɔ wa waazo ideI bommai Ilaaɔ do naane nɔ í ce beebe zakai cukpa meeta, nɔa nɔa nɔa à wasi ku busi nje nɔ í wasi ku lele nɔa ku ba a dasi naane. ⁹ Amma inɛ gɔ nɔa à lele idɔ nɔa à kɔ ku dasi naane, nɔ à nyi à waa

fɔ ide laalɔ má si kpãai ideI Lafɛɛ si wajui zamaa. Na nɔi í jɔ Pɔlu í tekee hai bi tu nɔa, nɔa do inɛ nɔa iyi à waa too kpãai Jesu. Í ya maa kɔ nɔa si cio ajɔ fei si ile cio Tianusi. ¹⁰ Bebebe à ce adɔ minji hee inɛ nɔa iyi à wa ilei Azii fei, hai Zuifu nɔa do hai je Zuifu nɔa, à gbɔ ideI Lafɛɛ Jesu.

Idei ama inemɔkɔi Seva nɔ

¹¹ Ilaaɔ í mua Pɔlu gbugbã ku ceò maamaake nla nɔa. ¹² Na nɔi í jɔ jaɛ iyi í lu araɛ fei, bii à so à lea bɔɔ nɔa si ara à ya ba irii. Inɛ nɔa mɔ iyi à ne inei inɔkɔ nɔa, bii à lu nɔa, inei inɔkɔ nɔa à ya fitai. ¹³ Zuifu gɔ nɔa à ya maa dabii bii fei a maa nya inei inɔkɔi inɛ nɔa. Si inɔ nɔa gɔgɔ nɔa nɔa à dasi idɔ a kpe irii Lafɛɛ Jesu a nyaò inei inɔkɔi inɛ gɔ. Zuifu inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ gɔ iyi à ya kpe Seva, ama inemɔkɔi mejeje nɔa à waa bi a ce beebe. Ajɔ nɔa gɔ à sɔ inei inɔkɔi inɛ gɔ nɔa à ni, do irii Jesu iyi Pɔlu wa waazou, fita. ¹⁵ Amma inei inɔkɔi inɛ í ni, ò mà Jesu nɔ ò mà Pɔlu, amma yooi inɛ mɔ ò je. ¹⁶ Nɔi mɔkɔi iyi í ne inei inɔkɔi í fɔ í bata nɔa nɔ í kãmia nɔa í cã nɔa í meɛ nɔa nɔa hee nɔa fei à sa hai kpasɛɛ basí. ¹⁷ Nɔi inei Efɛezu nɔa hai Zuifu do Gerekɔi nɔa fei à gbɔ ideu, nɔ nɔo í mu nɔa, nɔ irii Lafɛɛ Jesu í ne beere nɔa nɔa. ¹⁸ Nɔi woo dasi Jesu naane nkɔ í naa í tuuba si bantuma. À fɔ mii iyi nɔa à ya ce wo. ¹⁹ Inɛ nɔa iyi à ya tako a maa ce dobu dobu wo nɔa nkɔ nkɔi à naaò tia nɔa nɔa iyi à ya maa ceò dobu dobu wa à naa à joo si wajui zamaa. Inɛ gɔ í ce dooai fia tia nɔa, nɔ à ba wee jiaɛ í to zakai kpekele dubu ciitaa †. ²⁰ Bebebe gbugbã Aɔ Lafɛɛ í jɔ ideI Jesu wa fangaa bii fei do gbugbã.

Ijai Efɛezu

²¹ Iyi nɔa nɔa í ce í tã, nɔi Pɔlu í dasi idɔ nɔa ku too do ilei Masedɔni do si ilei Geresi nɔa ku bɔ Zeruzalemu. Í ni bii nɔa í to be, tilasii nɔa ku bɔ Romu mɔ. ²² Nɔi í be Timɔtee do Erasitu, nɔa iyi à waa sobie si iceu, ikpa Masedɔni, amma nɔa takae í kpe keeke má ilei Azii be.

²³ Waati beebe wahala nla gɔ í dede Efɛezu be na kpãai ideI Jesu. ²⁴ Gbede woo cã isɔ fũfũ gɔ í wa be à ya kpoo Demetiusi. Í ya ce mii gɔ nɔa iyi à jɔ ilei iwɛ nɔa Aritemi. †† Nɔ woo ce ice dimi beebe nɔa fei à ya ba si amanii jiiida. ²⁵ Nɔi í tɔɔ woo ce ice nɔa do gbede mmue gɔ nɔa má í ni, i kù mà nɔa iyi si iceu ihɛi à waa ba si amani? ²⁶ Inɛ taka nɔe ò waa kɔ nɔa, ò nɔ ò waa gbɔ nɔa mii iyi Pɔlu wa ce. Wa ni kù je iwɛ nɔa iyi amane nɔa à ce do awɔ nɔa aa tɔ. Nɔ í kɔkɔ í kãmia inɛ nkɔ nkɔ, kù nɔ kù je baa Efɛezu ihɛ nɔa akã, do si ilu nkɔi ilei Azii fei. ²⁷ Á na ku jɔ ice nwa ku ba iri sãmi. Si anyie à nyi ku jɔ a kaa saalu baa ilei iwɛ nwa Aritemi, nɔ beere nlae á na ku tã, iwɛ iyi inei Azii nɔa do inei andunya fei wa tɔ.

† KPEKELE DUBU CIITA fia tia nɔa iyi à fã à kɔkɔ ku to fia iyi aa sãa woo ce ice zakai adɔ cijeò feewa si waati nɔa. †† IWɛ NYA ARITEMI iwɛ ihɛ inaaboi.

²⁸ Iyi à gbɔ ideu nɔi idɔ nɔa í kɔ̄, nɔ à wasi ku dɔ̄ anu hee lele à waa ni, Aritemi nwa í la. ²⁹ Nɔi hoya hoya í dede si iluu fei nɔ do anu akã inɛ nɔ à fo à bata Gayusi do Aritaaki à mu nɔ à bɔɔ nɔ bii à ya cɛiu. Inɛ nɔa inɛi Masedɔni nɔa, aɔnɔi à waa si Pɔlu si isɛɛnɛu. Nɔ inɛ nkɔɔ í sei í bɔ be. ³⁰ Pɔlu wa bi ku bɔ bi zamaau amma kpaasi woo too kpãai Jesu nɔa à kɔ. ³¹ Nɔ hee do akawei ile be nɔa gɔgɔ nɔa iyi à je kpaasiɛ nɔa nɔa nɔ à be ama wa à ni a koo a tɔɔɔ suuru ku maà naa ile be. ³² Ile bei nɔa fei à waa dɔ̄ anu à wasi ku fɔ̄ ide nɔa ikã ikã. Inɛ nkɔɔ nɔa kù mà na mii í ce à tɔtɔ be mɔm. ³³ Nɔi Zuifu gɔ nɔ à sisia Alesandu yaasei ideu nɔ à tale siɛ wajui zamaau. Nɔi Alesandu í ni a coko do awɔ nɔ wa bi ku sɔ̄ nɔa ideu do yaaseɛ. ³⁴ Amma waati iyi à mà iyi nɔu mɔ Zuifui, nɔa fei à wasi ku dɔ̄ anu hee zakai isɔ minji à waa ni, Aritemi nwa í la.

³⁵ Si anyiɛ nɔi woo kɔ tiai ilu nɔa í jɔ̄ à coko nɔ í ni, inɛ inɛi Efɛezu nɔa, yooi kù mà iyi ilu nwai ilei Aritemi ilu beɛɛɛu í wa, awai à nɔ à waa cea ice. Nɔ ì mà nɔa hai lelei mii iyi í jɔ̄u í cuku wa. ³⁶ Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku jã ideu. Na nɔu, i mu ara nɔe nɔa i maà ce ngɔgɔ do saasa. ³⁷ Inɛ nɔa iyi ì naaò wa nsei nɔa ihɛ nɔa a kù ce ilei mii ndii ilei iwɛ nwa nɔa a kù nɔ a kù fɔ̄ laalɛ. ³⁸ Na nɔu, bii Demetiusi do gbɛde nɔa iyi à wa bi tɛɛ nɔa à nɛ ide gɔ do inɛ gɔi à jile aɔj nɔa iyi à ya ce kiiti do woo ce kiiti nɔa, i jɔ̄ nɔa a ce ide nɔa be. ³⁹ Nɔ bii ì nɛ ide gɔ si antaɛ má nɔa, aa yɔkɔ i wãaɛ bi inɛ ngboi woo ce kiiti nɔa. ⁴⁰ Aa yɔkɔ a ye taale nwa a ni awai à dede ija si idei nnyiu ihɛ domi kù nɛ yaase. Bei à bee wa yaasei ideu a kaa ka ba iyi aa ka fɔ̄ mɔm.

⁴¹ Iyi í fɔ̄ beɛbe í tã nɔi í jɔ̄ zamaau í fangaa.

Pɔlu í bɔ Masedɔni do Gerɛsi

20 Iyi hoya hoyau í leekí nɔi Pɔlu í tɔtɔ inɛ nɔa iyi à waa too kpãai Jesu nɔa í mu nɔa gbugbã nɔ í tɔ nɔa sukudɔ̄ í bei í nɛ ilei Masedɔni. ² Í dabii si ileu fei í mua inɛ nɔa iyi à waa too kpãai Jesu nɔa gbugbã nɔ nɔ, í bei í to ilei Gerɛsi ³ í ce be cukpa mɛeta. Waati iyi wa bi akɔi inyi ku lɔ ku bɔ ilei Siri nɔi í gbɔ iyi Zuifu nɔa à waa de nɔu ku kpa. Na nɔu, í dasi idɔ nɔu ku too do ikpa Masedɔni má. ⁴ Inɛ nɔa iyi à suu si isɛɛnɛu wee, Sopatɛɛ amai Pirusi inɛi Beree, do Aritaaki do Sikundusi inɛi Tesalonika nɔa, do Gayusi inɛi Dɛɛbu, do Timɔtee do Tisiki do Torofimu, inɛi ilei Azii nɔa. ⁵ Aɔnɔi à cua à koo à degbe wa Torasi. ⁶ Iyi awa taka nwa à je jingauí Pɛɛ hai nɛ lefeeu à tã à koo à lɔ akɔi inyi Filipi be. Nɔ si isɛɛnɛ nwau si aɔj miusia à koo à ba nɔa Torasi nɔ à ce aɔj mɛɛje be.

Pɔlu í ce waazo Torasi

⁷ Nɔi aɔj sintei azuma aleu awa à tɔtɔ à waa je ijei Lafɛɛ, nɔi Pɔlu í wasi ku cea inɛ nɔa waazo. Bii iju í má Pɔlu á nɛ. Nɔi í jɔ̄ waazoɛu í sɔ hee í to idũ laja. ⁸ Wee fitila í kpɔ lelei ile kukpɛkɛ bii à tɔtɔ. ⁹ Nɔi awaasũ gɔ wa buba si ferenti be à ya kpoo Etiki. Si bei waazoi Pɔlu

í sɔ nɔi í siiko hee í na í sɔ̄ njoo nɔ í cuku wa ile hai lelei ile kukpɛkɛ mɛetasiau. Iyi à koo à dede à ba wee í ku. ¹⁰ Nɔi Pɔlu í kita wa nɔ í bate í soo í ni, i maà ce nɔo nɔa, hundee í weɛ. ¹¹ Iyi Pɔlu í gũ lelei ileu má í so pɛɛ í bububue nɔ aɔnɔi nɔa à je, nɔ í lɔsi ku waazo má hee iju í máu í bei í nɛ. ¹² Amma à bɔɔɔ Etiki iyi í nya í cuku wau kpasɛ baani nɔ inɔi nɔa fei í dɔ̄ jiida jiida.

Hai Torasi Pɔlu í bɔ Miletu

¹³ Awa à koo à lɔ akɔi inyi à cua à bɔ Asosi. Tengi bei Pɔlu á na ku ba wa nɔ ka soo. Beɛbei í bi si na iyi í jɔ̄ wa bi ku koo do ise. ¹⁴ Iyi í naa í ba wa Asosi, hai bei í lɔ akɔi inyi awaò nɔa à bɔ Mitileni. ¹⁵ Nɔi à nɛ hai be nɔ iju kumáɛ à to gungum gɔ iyi à ya kpe Kio. Iju kumá mmue nɔ à to gungum mmu gɔ iyi à ya kpe Samɔsi, nɔi aɔj mɛetasiaɛ à to Miletu. ¹⁶ Wee Pɔlu í dasi idɔ nɔu ku maà leekí Efɛezu ku ba waati ku maà lɔ nɔu si ilei Azii. Wa ce kookaai fei ku ba nɔu ku to Zeruzalemu na jingauí Pantikotu.

Pɔlu wa tɔ inɛ ngboi Efɛzu nɔa sukudɔ̄

¹⁷ Nɔi hai Miletu Pɔlu í be ama Efɛezu í ni a kpe inɛ ngboi igbei inɛi Jesu nɔa wa a naa a ba nɔu be. ¹⁸ Iyi inɛ nɔa à to wa bi tɛɛ nɔi í sɔ̄ nɔa í ni, inɛ taka nɔe ì mà nɔa bei ì je kuwɛem waati iyi ì wa si anini nɔe hai aɔj sinte iyi ì naa si ilei Azii. ¹⁹ Ì ce icei Lafɛɛ Jesu do ara ku kaye do cikãaju aɔj, ì nɔ ì ye wahala si na iyi í jɔ̄ Zuifu nɔa à leekí si nɔa a kpam. ²⁰ Inɛ taka nɔe ì mà mii nɔa iyi á ce nɔe aranfãani, n kù singa nɔe kãmaɛ. Amma ì sɔ̄ nɔe nɔ fei nɔ ì kɔ nɔe si cio si bantuma do si kpasɛ nɔe nɔa. ²¹ Ì sɔ̄ Zuifu nɔa do hai je Zuifu nɔa a naa a kpaasi idɔ nɔa a sinda si Ilaaɔ a dasi Lafɛɛ nwa Jesu naane. ²² Nɔ wee beɛbei má, Hundei Ilaaɔ wa tilasiim n bɔ Zeruzalemu, nɔ n kù mà mii iyi á koo bam be. ²³ Amu de ì mà si ilu fei Hundei Ilaaɔ wa sɔ̄m iyi piisɔ̄ ku ce do ijuukpã wa degbem. ²⁴ Amma kuwɛem kù je ngɔgɔ bi tom, n kù nɔ n kù wa saaluɛ, amu de n ba n tambɔ icem iyi Jesu Lafɛɛ í dasim n ce. Iceu nɔu í je n sisi laabaau jiidai didɔ̄ iyi Ilaaɔ í ce nwa.

²⁵ Inɛ iyi ì dabii ì wa n waazo ide i bommai Ilaaɔ si aninii nɔe fei, nsei ì mà iyi i kaa yem má nɔa. ²⁶ Na nɔi í ce ì wa n sɔ̄ nɔe si bantuma hai nnyu, bii inɛ gɔ nɔe í na í ce nfe kù je ide i irim, ²⁷ domi ì sisi nɔe ide iyi Ilaaɔ í jile fei n kù singa nɔe gɔgɔɛ. ²⁸ I mu ara nɔe ku sɔ̄a, nɔ i ya maa degbe inɛ nɔa iyi Hundei Ilaaɔ í da nɔe si awɔ fei, nɔa iyi à je igbei inɛi Lafɛɛ Jesu nɔa iyi nɔu takae í ya do nɔe. ²⁹ Ì mà do anyim amanɛ nɔa aa naa si anini nɔe bei inɔi sako í ya naa si angudã nɔa, a kaa nɔ a jɔ̄ nɔe. ³⁰ Nɔ baa hai si inɔ nɔe inɛ gɔ nɔa aa kpaasi nɔu ku ba ku je ibo nɔ aa wa inyii itĩ woo dasi Jesu naane nɔa a jɛɔ mɔcɔ nɔa. ³¹ Na nɔu, i wɔ njoo nɔa. I ye gigi nɔa bei amu takam ì ce adɔ̄ mɛeta bi tu nɔe Efɛezu be wo nɔ ì kɔ nɔe akã akã alɛò daakɔ do cikãaju nɔa.

³² Nsei ì so nɔe ì wa n daa Ilaaɔ si awɔ nɔ ì wa n da nɔe ide i didɔ̄ɛ si awɔ. Nɔu á yɔkɔ ku mu nɔe gbugbã

no ku mu nje tubu iyi í jileá ine ña iyi í cica a je tee fei. ³³ Waati iyi ñ wa bi tu ñe, ñe taka ñe ñ mà ña iyi n kù ne kóðeí isó fűfűí ine gó hee má je wura wala ibóe. ³⁴ Ì ñ ñ mà ña iyi ñ ya n ce icei do awóm n bei n ba bukaatai mii ña iyi ñ bi fei, amu do ine ña iyi à waa toom. ³⁵ N nyisi ñe si mii fei iyi á sía i ce ice béebe ña i ya sobiò hai ñe gbugbá ña ñ i ye gigii ideí Jesu Laféé iyi í ni, woo ce amua í ñe ño didó í re ine iyi wa gba amuu.

³⁶ Iyi Pólu í fò béebe í tã ñci í gule añaò ña fei ñ à ce kutó. ³⁷ Nci aña fei à kpata ñ à yáa à tóe sukudó do kubi ³⁸ à bei à suu hee bi akó inyiu. Aña fei à wéèò ño ku fói si na iyi í jò í ni a kaa na a ye ñu má.

Pólu í bò Zeruzalemu

21 Iyi à tó ña sukudó ñci awaò Pólu à koo à lo akó inyiu à ñe suusu à bò gungum gó iyi à ya kpe Kosi, iju kumáe ñ à to gungum mmu gó iyi à ya kpe Rodu. Hai be má ñ à bò Patara. ² Bei à ba akó inyiu iyi wa bò ikpa ilei Fenisi ñ à lo à ñe. ³ Nci à ye gungum gó iyi à ya kpe Sipu, à dalee do ikpa awó canga ñ à bò ikpa ilei Siri. Nci à to Tii bii akó inyiu á kita asoe. ⁴ Ilu bei à ye ine gó ña iyi à waa too kpáai Jesu ñ à ce ajó meeje bi tu ña be. Nci Hundei Ilaaó í jò à sñ Pólu à ni ku maà bò Zeruzalemu. ⁵ Amma iyi ajó kune nwa í to à nyi bi akó má. Aña fei do abo ña ña do ama ña ña à naa à leekí nwa hai iluu. Awa fei à gule itíi tenkuu ñ à ce kutó. ⁶ Iyi à tó ñe sukudó à tã awa à lo akó inyiu à ñe, ñci aña ñ à ñe à nyi kpasé ña ña.

⁷ Hai Tii à dasi kpáa má ñ à to Tolemasi. Bei à kita hai si akó inyiu ñ à koo à ce kpaasi woo dasi Jesu naane ña fò ñ à sñ be idū akā. ⁸ Iju kumáe ñ à ñe à bò Sezaree. ñ à koo à sò kpaséi Filipu woo waazou, ñu iyi wa je ine akāi amané meeje ña iyi à cica wo si ilui Zeruzalemu. ⁹ Mókóu í ñe mudéé mee gó ña iyi a kù mà mókó, walii ñai. ¹⁰ Iyi à ce ajó minji be walii gó iyi à ya kpe Agabusi í naa be hai ilei Zudee. ¹¹ Í naa bi tu wa ñ í so santiikii Pólu í dīò isee ña do awóe ña ñ í ni, ide iyi Hundei Ilaaó wa fò wee. Ine iyi í ñe santiikiu ihé be ihéi Zuifu ña iyi à wa Zeruzalemu aa dū ñ a daa dimi mmu ña si awó. ¹² Iyi awa do inei Sezaree ña iyi à wa be à gbó ideu, ñci à wasi ku tó Pólu ku maà bò Zeruzalemu má. ¹³ Amma í ni, na mii í ce ñ waa kpata béebe ña ñ waa ganji wókóm ña. Ñ tã sókó n ku na irii icei Laféé Jesu Zeruzalemu be, kù je ku dī ñu akā. ¹⁴ Iyi à ye kù gbó ide nwa, à coko ñ à ni, Aó Laféé ku ce idókóbe.

¹⁵ Si anyii ñu ñ à dede à ce sókó à waa bò Zeruzalemu. ¹⁶ Nci si ñci ine ña iyi à waa too kpáai Jesu ñau, ine gó ña à dede hai Sezaree be à si wa, ñ à bókó wa hee kpaséi Nasókó inei Sipu bii aa ka sòu. Mókóu í dasi Jesu naane í kpe.

Pólu í bò Zaaki ku cò

¹⁷ Iyi à to Zeruzalemu be ñci kpaasi woo dasi Jesu naane ña à gba wa do ño didó. ¹⁸ Iju kumáe ñci awaò Pólu ña à bò bi Zaaki ñ ñe ñgboi igbei Jesu ñau fei à tókó be. ¹⁹ Nci Pólu í ce ña fò ñ í sisi ña mii ña iyi Ilaaó í ce akā akā si gāmei hai je Zuifu ña na ice iyi ñu í ce. ²⁰ Iyi à gbó idee ñci à saabu Ilaaó. Nci à sñ Pólu à ni, kpaasi nwa, ñ gbókó? Zuifu ñkó ñkó í dasi Jesu naane ñ aña fei à waa too woodai Moizi do himma. ²¹ Amma ine ña à máe ide à ni ñ waa sñ Zuifu ña iyi à wa bi dimi mmu ña a jò woodai Moiziu do dedembai bala nwa ña, ñ a maà ya dasi ama ña ña bango. ²² Debei, beirei aa ka ce. Kù ñe sika káma ine ña aa mà iyi ñ to wa ilu ihé. ²³ Na ñu, ce iyi aa ka sñe. Amané mee gó ña à wa ihé iyi à cea Ilaaó kuwā †. ²⁴ Kooò ña ñ ñe fei í ce buki iyi á jò ñ má ña, ñ í sñ fiaí iri ku wa ña. Nñui á jò ine fei ku mà mii iyi à gbó na irieu kù je ñto, amma aa ye iyi awó takáe ñ waa too woodai Moizi. ²⁵ Amma iyi í je ti dimi mmu woo dasi Jesu naane ña, awa à kó tia à samba ña si na iyi í jò à yóo iyi í sñ ka jile ña wooda ka ni a maà ya je ijei kuwee ñ a maà ya ñ kpaai ña ñ a maà ya ñ ña jifa ñ a maà ya tókó sñe hai ce abókó. ²⁶ Iju kumáe ñ Pólu í kooò ine ñau ñ à ce buki iyi á jò a má. Si anyie Pólu í lo bantumai kpaséi Ilaaó í koo í sñ woo weei Ilaaó ñau ajó iyi buki aña á kó, ajó ñu bei a cea aña kuwee akā akā.

À mu Pólu kpaséi Ilaaó

²⁷ Iyi ajó meejeu wa tã ñci Zuifu ña iyi à naa hai ilei Azii à ye Pólu kpaséi Ilaaó be. Nci à dede idó zamaa fei ñ à muu. ²⁸ À dñ anu à waa ni, ñe inei Izireli ña, í faaba. Mókóu ihé í ya maa bò bii fei ku maa kó ine fei si cio ku maa fókó taalei inei Izireli ña do woodai Moizi do kpaséi Ilaaó ihé. Wee í naaò dimi mmu gó ña wa si kpaséu ihé má, ñ í dasi ile kumáu riisi. ²⁹ À fò béebei si na iyi í jò à tako à ye Torofimu inei Efeezuu, ñu do Pólu si iluu, ñ à tamaa bei Pólu í naae wa kpaséi Ilaaó bei. ³⁰ ñ ñe ña à cá bii bii si iluu fei. Nci ñe ña à sei à wasi ku naa hai bii fei, ñ à mu Pólu à faa à fitae wa hai bantumai kpaséu. Be gbakā à címbó gambo ñau. ³¹ Waati iyi à waa bi a kpaai ñci ñe ñgboi igūi Romu í gbó iyi hoyá hoyá í dede si ilui Zeruzalemu fei. ³² Nci gbakā í so sooge gó ña do ñe ñgboi sooge gó ña má ñ í sei í bókó ña bi zamaa. Iyi zamaa í ye ñu do sooge ñau, ñci à jò Pólu ku cá. ³³ Nci ñe ñgboi igūu í bò bi Pólu í muu ñ í ni a dū do sese minji. ñ í bee ña í ni, yooi. Mii í ce. ³⁴ Amma si zamaa ñe gó ña à waa la do ide akā, ñe gó ña ñ do ide mmu hee í jò ñe ñgboi igūu kù yókó ku mà ñci ide na wakatau. Na ñci í ce í ni a bókó Pólu bii kuwai sooge ña. ³⁵ Iyi à toò Pólu hai bii à ya gū a lókó ñe ñe, ñci sooge ñau à soo lele na

† à cea Ilaaó kuwā Si waati ña, bii ine í cea Ilaaó kuwā, kù ñe kpáai ku wa irie. Amma bii kuwāu í kó, waati ñu á wa irie, ñ ku ce kuwee ña.

kugaabui zamaau, ³⁶ domi ine n̄au fei à waa too n̄a à waa laò à waa ni, i kpaà.

Pɔlu wa kòò arae

³⁷ Si bei à waa bi a lɔò Pɔlu inɔ ileu, n̄i í bee ine ngboi igũu í ni, aa yɔɔdaam n fɔ ide gɔ? Amma ine ngbou í beee í ni, asee ì waa gbɔ Gereki mɔm? ³⁸ Debei, i kù je inei Ezibiti iyi si ajɔ gbeeju ihě í bi ku keke ilaaluu nɔ í tɔtɔ woo kpa ine n̄a n̄a dubu m̄ee í bɔò n̄a si gbabuau? ³⁹ N̄i Pɔlu í j̄eaa í ni, amuu Zuifui. Amuu amaalui si ilu gɔ iyi í nya iri. À bim ni Tarusi si ilei Silisi. N̄ wa n tɔɔei, j̄ n ba ine n̄au ide ku fɔ. ⁴⁰ N̄ ine ngboi igũu í muua kp̄aa. N̄i Pɔlu wa leekí bi ku gũ ku lɔò inɔ ileu í ni zamaau ku koko do awɔ. N̄i n̄a fei à koko cau. N̄ Pɔlu wa s̄ n̄a ide do feei Ebee.

22 Í ni, in̄e kpaasim n̄a do baam n̄a, i gbɔ iyi ñ n̄e ku s̄ n̄e n kòò aram. ² Iyi à gbɔ wa ba n̄a ide ku fɔ do feei Ebee n̄i à mu ara n̄a s̄ee í re baa bei à tako à mu ara n̄a wo. N̄i Pɔlu í s̄ n̄a í ni, ³ amuu Zuifui, à bim nii Tarusi si ilei Silisi, amma Zeruzalemu ihěi à bíim. Gamalielii í kɔm si cio, n̄nui í kɔm si woodai bala nwa n̄a s̄aa s̄aa, n̄ ñ n̄e himma si icei Ilaaɔ si bei in̄e fei ì w̄eèò n̄nyi n̄a. ⁴ N̄ kp̄a woo too kp̄ai Jesu n̄a iju j̄iida j̄iida hee ñ kpa gɔgɔ n̄a. N̄ mu in̄emɔkɔ n̄a do in̄aabo n̄a ñ d̄i n̄a ñ dasi n̄a piis̄ɔ. ⁵ Woo wee n̄lai Ilaaɔ do igbei ine ngboi n̄au fei aa yɔɔ a je seɛdam. Hai si awɔ n̄n̄ai ñ gba tia iyi à kɔa Zuifu kpaasi n̄a iyi à wa Damasi. N̄ ñ bɔ be ku ba n mu woo dasi Jesu naane n̄a iyi à wa beu n d̄i n̄a n̄ n̄aà n̄a wa Zeruzalemu n̄ j̄ a kp̄a n̄a iju.

Pɔlu wa s̄ n̄a bei n̄n̄u í kpaasi idɔ

(Cɔ IWB 9:1-19; 26:12-18)

⁶ N̄i Pɔlu í s̄ n̄a má í ni, si bei ñ wa n koo ñ maai Damasi zakai das̄u, si kp̄aa gbak̄a n̄i in̄ya kumá n̄la gɔ í naa sim hai lele í biim piu. ⁷ N̄i ñ cuku ile n̄ ñ gbɔ ide ku fɔ gɔ wa kpem wa ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì waa kp̄am iju. ⁸ N̄i ñ bee ñ ni, awɔ yoo Laf̄ee. N̄i í ni, amui Jesu inei Nazareti, amu iyi ì ya maa kp̄a ijuu. ⁹ Ine n̄a iyi à waa toom n̄au à ye in̄ya kumá amma a kù gbɔ imui ine iyi wa bam ide ku fɔ. ¹⁰ N̄ ñ beee ñ ni, Laf̄ee, beirei an ce. N̄i í ni, dede i bɔ Damasi. Bei aa s̄ee mii iyi Ilaaɔ í bi i ce fei. ¹¹ Kulai in̄ya kumá í j̄ ñ f̄eeju. Na n̄n̄u, kpaasim n̄a à mu awɔm nii à toò Damasi.

¹² Wee mɔkɔ gɔ í wa be à ya kpoo Ananiasi, í mà beereí Ilaaɔ n̄ wa too woodai Moizi. Zuifu n̄a iyi à wa ilu be fei à waa je seɛda j̄iida. ¹³ N̄i í naa bi tom n̄ í ni, Sɔlu kpaasim, ye ilu. Tengi be gbak̄a ijum í c̄i n̄ ñ yɔ. ¹⁴ N̄ í ni má, Ilaaɔ Laf̄eei bala nwa n̄ai í cicae ku ba i mà idɔɔbie n̄ i ye Jesu Ine Dee deeu, n̄ i gbɔ ideí gelee. ¹⁵ Awɔ aa je seɛdae í s̄ ine fei mii iyi ì ye do iyi ì gbɔ. ¹⁶ Nsei, mà j̄ ku kpe má. Dede i kpe irii Ās̄ Laf̄ee, i j̄ a dasieò in̄yi ku ba i w̄e í má hai si dulum d̄ee n̄a.

Pɔlu wa sisi bei Laf̄ee í be n̄n̄u bi dimi mmu n̄a

¹⁷ Pɔlu í ni má, iyi ñ nyi Zeruzalemu n̄i ajɔ n̄n̄u gɔ ñ wa n ce kutɔɔ kpas̄ei Ilaaɔ n̄ ñ ce kuye. ¹⁸ Si kuyem n̄cu ñ ye Laf̄ee Jesu n̄ í s̄m í ni n ce n̄ya n fita hai Zeruzalemu domi ine n̄au a kaa gba ide iyi ñ wa n sisi na irii n̄n̄u. ¹⁹ N̄ ñ ni, Laf̄ee, ngu n̄a à mà s̄aa s̄aa iyi ñ ya n bɔ ile bii à ya ce kutɔɔ n̄a n mu ine n̄a iyi à dasie naane n c̄a n̄a n̄ dasi n̄a piis̄ɔ. ²⁰ N̄ à mà si ajɔ iyi à kpa Etieni woo je seɛdae, amu takam ñ wa be ñ jesi a kpa. Amui ñ c̄a ine n̄a iyi à kpa n̄au j̄ine n̄a mɔm. ²¹ Amma í s̄m í ni n koo, domi hee j̄ij̄i bi dimi mmu n̄ai n̄n̄u á b̄em.

Pɔlu do ine ngboi igũi Romu

²² Ine n̄au à waa desi ideí Pɔlu it̄i hee í fɔ ide n̄au be. Amma waati iyi à gbɔ í ni Ilaaɔ í be n̄n̄u bi dimi mmu n̄a, n̄i n̄a fei à l̄si ku d̄s̄ anu à waa ni, i kpa. Dimii Laf̄ee kù s̄ia ku maa w̄ee. ²³ Idɔɔk̄ɔ n̄n̄a í j̄ ñ waa d̄s̄ anu n̄ à bɔ ibɔ n̄n̄a n̄a à n̄yɔ, n̄ à waa dede iruru lele. ²⁴ N̄i ine ngboi igũi Romu í ni a bɔò Pɔlu inɔ ile n̄ a t̄eaa kpɔkɔ ku ba ku fɔ n̄t̄. Í ni beeb̄ei si na iyi í j̄ ñ wa bi ku mà na mii í j̄ ñ zamaau wa d̄s̄ sīe anu. ²⁵ Iyi à d̄i Pɔlu à waa bi a c̄a n̄i í bee ine ngboi sooge n̄a iyi í wa beu í ni, ñ n̄ kp̄a í c̄a inei Romu tit̄a í bei i c̄eaa kiiti? ²⁶ Iyi ine ngboi sooge n̄au í gbɔ ideu í koo í s̄ ine ngboi igũu í ni, beirei aa ce. Mɔkɔ inei Romui. ²⁷ N̄i ine ngboi igũu í naa bi Pɔlu í beee í ni, awɔ inei Romui? N̄ Pɔlu í ni, oo. ²⁸ N̄i ine ngboi igũu í ni, amu ñ s̄a f̄iai j̄iida j̄iida ñ bei ñ j̄eò inei Romu. N̄i Pɔlu í j̄eaa í ni, amu, beeb̄ei à bíim. ²⁹ N̄i gbak̄a ine n̄a iyi à waa bi a c̄a n̄a à j̄n̄, domi n̄j̄o í mu baa ine ngboi igũu takae do iyi í gbɔ Pɔlu takae inei Romui n̄ wee n̄n̄u í j̄ ñ à d̄u do seseee wo.

À bɔò Pɔlu bi igbei woo kiiti n̄a

³⁰ Ine ngboi igũu í bi n̄n̄u ku mà kam kam mii iyi í j̄ ñ Zuifu n̄au à waa ye taalei Pɔlu. Na n̄i í j̄ ñ iju kumáe í j̄ ñ à f̄u, n̄ í ni ine ngboi woo weei Ilaaɔ n̄a do igbei woo kiiti n̄au fei a tɔtɔ wa. N̄ í bɔò Pɔlu waju n̄a.

23 Pɔlu í k̄asi ine n̄a iyi à tɔtɔ iju n̄ í ni, in̄e kpaasim n̄a, idɔm kaa ye taalem domi ñ ce kuw̄em nii dee dee si wajui Ilaaɔ hee do n̄nyi fei. ² N̄i Ananiasi woo wee n̄lau, í s̄ ine n̄a iyi à waa leekí bi Pɔluu í ni a c̄a si gelee. ³ N̄ Pɔlu í buu í ni, Ilaaɔi á c̄e, awɔ id̄i f̄uf̄u †! Ì buba ì waa kiitiim si woodai Moizi, n̄ ñ kua wooda má ñ ni a c̄am. ⁴ N̄i ine n̄a iyi à waa leekí kɔkɔe à ni, woo wee n̄lai Ilaaɔi ì yɔk̄ ì waa bu beeb̄e? ⁵ N̄i Pɔlu í ni, kpaasim n̄a, n kù mà mà woo wee n̄lai. Ñ mà iyi kukɔi ideí Ilaaɔ í ni, i mà ya fɔ taalei ilu iri n̄n̄e n̄a.

⁶ Pɔlu í mà si igbeu ine gɔ n̄a Sadusi n̄ai, ine gɔ n̄a mɔ Farisi n̄ai. N̄i í fɔ ide hee lele si igbeu í ni, in̄e kpaasim

† awɔ id̄i f̄uf̄u bi Zuifu n̄a arabui. Bi tu n̄a inɔ ilei à ya si ine n̄a n̄ à ya teese anyii ileui j̄iida. Amma inɔ ileu takae konkombii í ya maa nu. Bii à n̄ia ine id̄i f̄uf̄u í ye bei ilu muafitii à waa kpoo.

na, amuu Farisii, ine iyi Farisi na à bí. Ì waa kiitiim nai si na iyi í jò ò dasi naane iyi iku na aa na a jĩ hai si bale. ⁷ Iyi í fò bεεbe gbakã, ñci Farisi nau do Sadusi nau à waa ce kakɔɔ kɔ igbeu í kpɛ minji. ⁸ Sadusi na à ya ni iku na a kaa jĩ hai si bale, amaleka do hunde mmu go ña mɔ a kù wεε, amma Farisi na à jesi iyi mii nau be fei í wεε. ⁹ Nɔ wakata í dede si anini ña à waa jã do gbugbã, nɔ Farisi woo kɔ ine na si wooda go ña à ni, a kù ye taalei mɔkɔu. Yooi í mà mà amaleka goi walakɔ hunde mmu goi í sɔɔ ide.

¹⁰ Nɔi kakɔɔ í la nɔ nɔ hee njo í mu ine ngboi igũu jjiida a maà na a ga arai Pɔlu. Nɔ í ni sooge nau a koo a gbã Pɔlu wa a nyiðe inc ileu.

¹¹ Idũ ajɔ ñu Aɔ Lafɛe í naa í sɔ Pɔlu í ni, maà mɔngɔ munya. Si bei ò jεem sεeda Zeruzalemu ihɛ, bεεbe mɔi aa jεem sεeda Romu má.

À waa de Pɔlu ku kpa

¹² Iju kumáe daadaakɔ ñci Zuifu nau à ce anu akã nɔ à ceekpe à ni aña a kaa je hee má je a mɔ bii kù je à kpa Pɔlu sisi. ¹³ Aña iyi à ce anu akãu à re baa aña ciiji. ¹⁴ Nɔi à koo à ba ine ngbo ña do ine ngboi woo weei Ilaaɔ nau à sɔ ña à ni, à ceekpe iyi a kaa ka tie ngɔɔ bii kù je à ba à kpa Pɔlu sisi. ¹⁵ Na ñu, à bi ñe do igbei woo kiiti nau i koo i sɔ ine ngboi igũu ku naaò Pɔlu wa bi tu ñe, nɔ ku jɔ bei ò waa bi i teese i cɔ yaasei ideeu má ña. Awa aa ka ce sɔɔlu ka kpa hee ku ma to wa be.

¹⁶ Amma ama inemɔkɔi wecĩ Pɔlu í gbɔ à waa fɔ idei zambau. Nɔi í koo í lɔ idei sooge nau nɔ í sɔ Pɔlu ideu. ¹⁷ Nɔi Pɔlu í kpe ine akãi ine ngboi sooge nau í sɔ í ni, bɔò ama awaasũ ihɛ bi ine ngboi igũu domi í ne ide go iyi á sɔ. ¹⁸ Nɔi ine ngboi sooge nau í bɔò awaasũu bi ine ngboi igũu, nɔ í sɔ í ni, Pɔlu inei piisɔɔ í kpem nɔ í tɔɔm n naaò awaasũu ihɛ wa bi titeε, domi wa bi ku sɔε ide go. ¹⁹ Nɔi ine ngboi igũu í mu awɔi awaasũu í bɔòε kɔkɔε í beεe í ni, ide mii ò waa bi i sɔm. ²⁰ Nɔi í ni, Zuifu na à ce anu akã à tɔɔε ala i bɔò Pɔlu bi igbei woo kiiti nau, nɔ ku jɔ bei à waa bi a teese a cɔ yaasei ideε má. ²¹ Amma maà ti i gbɔ ide ñau, domi à re baa aña ciiji ine na iyi à waa siaa kpãa ku ba a muu. Nɔ aña fei à ceekpe à ni aña a kaa je a kaa mɔ bii kù je à kpa. Baa nsei à tã sɔɔlu a coo. Awɔ akãi à waa degbe i jò ku naa wa. ²² Nɔi ine ngboi igũu í ni, maà sɔ ine go i ni ò sisiim ideu ihɛ má. Nɔ í jò awaasũu í ne.

À bɔò Pɔlu bi Felisi ilu ile

²³ Nɔi ine ngboi igũu í kpe ine ngboi sooge minji go ña í sɔ ña í ni, i tɔɔɔ sooge cĩ minji a bɔ Sezaree do masa kitaò fεewa do ilu kakaa na aña cĩ minji i ce sɔɔlu i dasi kpãa isɔ mεesãi ale ña. ²⁴ Nɔ í dĩa acĩ ña gaayi nɔ i so Pɔlu i koode bi Felisi ilu ileu baani. ²⁵ Iyi í fò bεεbe í tã ñci í kɔ tia má í ni, ²⁶ amu Kolodu Lisiasi, ñ wa n ceε fɔ, awɔ Felisi ilu ile ilu beεε nla nla. ²⁷ Mɔkɔu ihɛ wee ñ jò à naaòε wa bi tεε. Zuifu na à

muui à waa bi a kpa. Iyi ñ mà iyi inei Romui ñci ñ koo do soogem na nɔ ñ gbaa. ²⁸ Ñ bi n mà na mii í ce à waa ye taaleε. Na ñu, ñ bɔòε si wajui igbei woo kiiti ña. ²⁹ Hai bei ñ kɔ iyi à waa ye taalei na wooda ña amma kù ce ngɔɔ iyi í to a dasie piisɔɔ mɔm hee ma je a kpa. ³⁰ Si anyie ñ gbɔ iyi Zuifu nau à ce anu akã ku ba aña a kpa, ñci gbakã ñ jò à naaòε wa bi tεε. Nɔ ñ sɔ ine na iyi à waa ye taaleε a naa a fɔ ide ña si wajue.

³¹ Iyi í kɔ tiau í tã nɔ í soo í na sooge nau. Nɔi sooge nau à ce bei í sɔ nau fei, à so Pɔlu idũu à bɔòε hee Antipatisi. ³² Iju kumáε ñci sooge nau à nyi bi ileu nɔ masa nau à waa bɔò Pɔlu bi Felisi ilu ileu. ³³ Iyi à to Sezaree gbakã ñci à naa tiau nɔ à nyisie Pɔlu. ³⁴ Iyi í cio tiau í tã ñci í bee Pɔlu hai bii í naa. Nɔi Pɔlu í ní hai ilei Silisii. ³⁵ Nɔ Felisi í ni, awɔi aa sisiim ideε bii woo ye taaleε nau à to wa. Nɔ í ni a dasi Pɔlu kpasɛi amanlu Herodu.

Zuifu na à má Pɔlu ide

24 Iyi í ce ajɔ miu ñci Ananiasi woo wee nla Ilaaɔ í bɔ Sezaree ñu do ine ngbo go ña do woo mà wooda go iyi à ya kpe Tεetulu. Nɔi à bɔ bi Felisi ilu ileu à koo à waa fɔ taalei Pɔlu. ² Nɔi à kpe Pɔlu wa nɔ Tεetulu í lɔsi ide ku fɔ wa yeò taaleε wa ni, awɔ Felisi ilu beεε nla, à ne laakai ku sũ nɔ nɔ do baakε. Ilu ku ye jjiidεe í jò ò kpaasi mii nkɔ na aranfãanii ile nwa. ³ À jesi mii iyi ò waa ce fei bii fei si waati kãma fei do saabu jjiida. ⁴ A kù bi ka kpa waatie amma à waa tɔɔε i cɔ wa do iju jjiida nɔ i gbɔ ide keeke iyi à neu ihɛ. ⁵ À ye iyi mɔkɔu ihɛ ilu naanaui, nɔ í ne kòsi si aninii Zuifu na si andunyau ihɛ fei. Nñui í je ine ngboi kpãa Aɔ ku tɔɔ go iyi à ya kpe inei Nazareti na. ⁶ Í de kpãa mɔm ku riisidò kpasɛi Ilaaɔ. Nñui í jò à muu. [À bi ka kiitie do wooda nwa. ⁷ Amma Lisiasi ine ngboi igũu í naa í gbaa hai si awɔ nwa do gbugbã. ⁸ Nɔ í ni woo ye taaleε nau a naa bi tεε.] Awɔ takε beεε ide, aa yɔkɔ i gbɔ nɔi ideu si bii í jò à waa ye taaleεu.

⁹ Iyi Tεetulu í fò bεεbe í tã nɔ Zuifu na iyi à wa beu fei à ni ideu nɔi.

Pɔlu í kòò araε si wajui Felisi

¹⁰ Nɔi Felisi ilu ileu í tosi Pɔlu awɔ í ni ku fɔ ideε. Nɔi Pɔlu í ni, ñ mà iyi awɔ ò je woo ce kiitii ileu ihɛ hai ku kpε. Na ñu, an kòò aram do laakai ku sũ. ¹¹ Bii ò bee aa sɔε iyi kù re ajɔ maateji wa iyi ñ bɔ Zeruzalemu Ilaaɔ ku gulea. ¹² Ine kãma kù yem bii ñ wa n ce kakɔɔ do ine go titã hee má je n kòsi na ija si kpasɛi Ilaaɔ walakɔ ile bii à ya ce kutɔɔ ña ña walakɔ si inc ilu ña. ¹³ Ide iyi à waa mãm nɔu be nsei, nkãma kù weε iyi wa nyisi iyi nɔi. ¹⁴ Amma ide akãi an jesi si wajue, ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ Lafɛe bala nwa na do kpãa iyi ine ihɛ ña à waa ni iboi. Do ñu fei, ñ wa n jirima woodai Moizi nau do tiai walii nau fei. ¹⁵ Ñ dasi naane iyi Ilaaɔ á jĩ amane jjiida na do amane laalɔ na hai si bale, bei aña

mɔ à dasi naane. ¹⁶ Nɛɛi í jò amu mɔ ñ wa n hanya ajɔ fei ku ba idɔm ku maà ye taalem si wajui Ilaaɔ do si wajui ine ɛa.

¹⁷ Adɔ nkɔɔ nkɔɔ í lo n kù bɔ Zeruzalemu. Si ajɔ gbee-jiu ihɛi ñ koo be ñ bɔ ku sobi inei ilem ɛa do fia nɔ n cea Ilaaɔ amua. ¹⁸ Si nɛɛi à bam kpasɛi Ilaaɔ be ñ wa n ce bukii ara ku màm. Zamaa kãma kù wa be, ija ku kòsi mɔ kù wa be. ¹⁹ Amma Zuifuu ilei Azii gɔ ɛa à wa be. Á sã aɲa taka nɲa a naa a je seeda si wajue bii í je à ye sim taale gɔ. ²⁰ Walakɔ jò ine ɲau ihɛ a fɔ taale iyi à ye sim si waati iyi à leekiim si wajui igbei woo kiiti ɲau. ²¹ A kù ye taalem si nkãma bii kù je si ide akãu ihɛ iyi ñ fɔ hee lele ñ ni iku ɲa aa na a jĩ hai si bale. Na ɲɔi í jò à waa kiitim si wajue nnyi má.

²² Wee Felisi í mà yaasei kpãai woo dasi Jesu naane ɲa sãa sãa, ɲɔi í sɔ Zuifu ɲau í ni, i jò Lisiasi ine ngboi igũu ku to wa, ajɔ nɲui an wũa ide nɲeu. ²³ Nɔ í sɔ ine ngboi sooge ɲau í ni ku mu Pɔlu titã, amma ku jò ku ne arae keeke nɔ kù ya jò kpaasie ɲa a ya naa a cɔɔ nɔ a máa gbɔaa.

Pɔlu í wa wajui Felisi do Dusila

²⁴ Iyi waati í lo keeke ɲɔi Felisi í naaɔ abo Zuifue gɔ wa, à ya kpoo Dusila. ɲɔi í ni a koo a kpe Pɔlu wa. Iyi í to wa nɔ à waa desie itĩ si bei wa fɔ idei naane ku dasi si Jesu Kirisi. ²⁵ Amma si bei Pɔlu wa sisi ɲa idei dee dee ku je do gaya do kiiti iyi wa naa, zigii Felisi í da nɔ í ni, aa yɔkɔ i ne titã. Bii ñ ba faya an kpee má. ²⁶ Wee wa bi Pɔlu ku mua nɲu fia. ɲɔi í ce í ya maa kpoo kpaa kpaa aɲaɔ a maa fɔ ide.

²⁷ Iyi í ce bei adɔ minji ɲɔi Pɔsiu Fesitu í na í sãsi agbei Felisi. Wee Felisi í jò Pɔlu ile piisɔɔ bei si na iyi í jò wa bi nɲu ku ne beere bi Zuifu ɲau.

Pɔlu í so kiitie í daa ilaalu nlai Romu si awɔ

25 Iyi Fesitu í to wa Sezaree, si ajɔ mɛesiae í bɔ Zeruzalemu. ² ɲɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do Zuifu ine ngbo ɲau à koo à má Pɔlu ide bi Fesitu. ³ Nɔ à waa tɔɔe suuru nɔ nɔ ku ba kù jò Pɔlu ku naa Zeruzalemu. À waa bi Pɔlu ku naa Zeruzalemui si na iyi í jò à dĩ zamba ɲa a ba a kpaa kpãa. ⁴ Amma Fesitu í je ɲa í ni Pɔlu í wa ile piisɔɔi Sezaree nɔ nɲu takai nɲu kaa kpɛɛ ku nyi be. ⁵ Na nɲu, í ni a jò nɲu do ine ngbo ɲa a koo be nɔ bii í je í ce taale gɔi á fɔ.

⁶ Fesitu kù re ajɔ mɛejɔ wala ajɔ mɛewa si inc ɲa nɔ nyi Sezaree má. Iju kumáe nɔ í bɔ ile bi ku ce kiiti nɔ í ni a naaɔ Pɔlu wa. ⁷ Iyi Pɔlu í to wa ɲɔi Zuifu ɲa iyi à naa hai Zeruzalemu à kaakoe à waa máa ide laalb kugaabu nkɔɔ nkɔɔ nɔ nkãma kù wee iyi wa nyisi iyi ide ɲau nɔi. ⁸ ɲɔi Pɔlu wa kɔɔ arae í ni, n kù ce kurara gɔ si woodai Zuifu ɲa hee má je si kpasɛi Ilaaɔ hee má je bi ilaalu nlai Romu. ⁹ Amma Fesitu wa bi nɲu ku ne beere bi Zuifu ɲau. Na ɲɔi í jò í bee Pɔlu í ni, í bi í bɔ Zeruzalemu a ceee kiiti si wajum na irii ideu ihɛ? ¹⁰ ɲɔi Pɔlu í ni, aawo. Bi ku kiitii ilaalu nlai Romui ñ wa

ihɛ, ihɛi á sã a kiitiim. N kù cea Zuifu ɲa kurara kãma, nɔ awɔ takae í waa ne kumàsie sãa sãa. ¹¹ Bii ñ ce kurara walakɔ daa gɔ iyi í to a kpam n kaa n kɔ. Amma ide ɲa iyi à waa ye taalem siu ihɛ, bii kù je nɔ ine gɔ kaa yɔkɔ ku dasim awɔ. Na nɲu, ñ so kiitim ñ daa ilaalu nlaa takae si awɔ. ¹² Iyi Fesitu do ine ɲa à busi nje à tã, ɲɔi í sɔ Pɔlu í ni, si bei ñ so kiitie ñ daa ilaalu nlaa si awɔ, bi tɛi aa bɔ.

À kɔɔ Pɔlu si wajui Agiripa do Berenisi

¹³ Iyi waati í lo keeke má, ɲɔi amanlu Agiripa do we- cɛ Berenisi à naa Sezaree Fesitu ku ce fɔɔ. ¹⁴ Si bei à waa kpe be ɲɔi Fesitu í sɔ amanluu idei Pɔluu í ni, ine gɔ í wa ihɛ, Felisi í jò à dasie piisɔɔ. ¹⁵ Iyi ñ bɔ Zeruzalemu ɲɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do ine ngboi Zuifu ɲau à naaɔ idee wa bi tom. Nɔ à tɔɔm n ye taalee ku ba aɲa a kpaa. ¹⁶ Amma ñ je ɲa ñ ni inei Romu ɲa a ci ya jò a kpa ine bii kù je à kiitie. À ya muua waatii nɲu do woo ye taalee ɲau a fɔ ide titã geled gele. ¹⁷ ɲɔi aɲa fei à naa ilu ihɛ. Si bei n kù bi ku kpe má, ɲɔi iju kumáe ñ kpe ɲa bi ku ce kiiti nɔ ñ ni a gbã Pɔlu wa. ¹⁸ ɲɔi woo ye taalee ɲau à dede sie amma a kù ye taalee si ide laalb gɔ bei ñ wa n tamaau. ¹⁹ Idei kutɔɔi aɲa taka ɲai à waa ce si kakɔɔ, do idei mɔkɔ gɔ iyi í ku à ya kpoo Jesu. Amma Pɔlu í ni dim dim mɔkɔu í wee.

²⁰ Amu ñ biti beirei an kiiti ideu ihɛ. Na ɲɔi í jò ñ bee Pɔlu bii í bi n koo n ceaa kiitii ideu Zeruzalemu. ²¹ Amma í so kiitieu í na ilaalu nlaa. Nɔ ñ ni a dasie piisɔɔ má titã hee n maa n jò a kooɔe bi tɛe. ²² ɲɔi Agiripa í sɔ Fesitu í ni, amu takam ñ bi n gbɔ ide hai si gelei mɔkɔu. ɲɔi Fesitu í ni, ala aa gbɔ.

²³ ɲɔi iju kumáe Agiripa do Berenisi à naa bi ku ce kiitieu do jirima jiida, ɲɔi ine ngboi sooge ɲa do ilu beere ilu ɲau à too ɲa wa. ɲɔi Fesitu í ni a naaɔ Pɔlu wa, nɔ à naae wa. ²⁴ Iyi Pɔlu í to wa ɲɔi Fesitu í ni, to, awɔ amanlu Agiripa do ɲe iyi ñ wa ihɛ fei ɲa, Pɔluu wee. Na iriei Zuifu ɲau fei à naa bi tom waati iyi ñ bɔ Zeruzalemu, nɔ à nyi wa bitom ihɛ má, à waa la à ni kù sã a jò si hunde. ²⁵ Amu n kù ye sie taale kãma iyi í to a kpaa. Amma si bei nɲu takae í so kiitieu í daa ilaalu nlaa si awɔ ɲɔi í ce ñ ni an jò a kooɔe bi tɛe. ²⁶ Do nɲu fei, n kù ye sie ide baa icu akã iyi an ceaa ilaalu nlaa tia. Na ɲɔi í jò ñ naae wa si wajui ɲe fei. Iyi í re mɔm ñ naae wai si wajui awɔ amanlu Agiripa, i cɔ yaasei ideu ku ba n ba iyi an kɔ. ²⁷ Kù nɛem yaase n sambaa inei piisɔɔ gɔ nɔ n kù sisiaa taale gɔ iyi í ce.

Pɔlu wa kɔɔ arae si wajui Agiripa

26 ɲɔi Agiripa í sɔ Pɔlu í ni, ñ ne kpãa i fɔ ide i kɔɔ arae. ɲɔi Pɔlu í wu awɔ lele nɔ í lɔsi ku kɔɔ arae í ni, ² awɔ amanlu Agiripa, incm í dɔ do bei an fɔ ide nnyi n kɔɔ aram si wajue si ide ɲa iyi Zuifu ɲau à waa màm nɔu fei. ³ Ñ mà iyi ñ mà dedembai Zuifu ɲa sãa sãa do ide kakɔɔ ɲa. Na ɲɔi í jò ñ wa n tɔɔe í gbɔ idem do laakai.

⁴ Zuifu n̄au fei à mà kuwɛɛm hai waati iyi n̄ wɛɛ awaasũ. À mà iyi Zeruzalemu bei n̄ je ama bi dimii in-em n̄a. ⁵ À mà m̄am hai ku kɛɛ. Na n̄ɛ, bii à bi aa ɣɔkɔ a jɛɛm sɛɛda iyi si kp̄ai Farisi n̄ai n̄ la, aɲa iyi à re inɛ fei si kp̄ai Ilaaɗ ku tɔɔ nwa. ⁶ Nɔ nsei à waa kiitiim si na iyi í j̄ n̄ wa n cɔ kp̄ai kuwā iyi Ilaaɗ í cea bala nwa n̄a. ⁷ Kuwāui dimi maateeki nwa n̄au m̄o fei à waa cɔ kp̄aɛ. Na n̄ɛ í j̄ n̄ waa cea Ilaaɗ ice do himma alɛd daakɔ. Amanlu, kp̄au be iyi n̄ wa n cɔ n̄ɛ í j̄ Zuifu n̄au à waa m̄am ide. ⁸ Beirei í ce in̄ɛ Zuifu n̄a i ci ya ɣɔkɔ i dasi naane n̄a iyi Ilaaɗ á j̄ iku n̄a.

⁹ Amu takam n̄ tamaa í s̄ai wo n̄ dede kp̄a baa yooma fei bei an ce n̄ ganj̄idɛ ideí Jesu inɛi Nazaretiu. ¹⁰ Bɛɛbei n̄ ce Zeruzalemu. Inɛ ngboi woo weei Ilaaɗ n̄a à nam gbugbā n̄ muò woo dasi Jesu naane nkɔ n̄ dasi n̄a piis̄ɔ. Bii à bi a kpa inɛ ɔɔ m̄am amu takam n̄ ya n̄ wa sii. ¹¹ Tuuba nkɔ nkɔ n̄ ya n̄ maa n̄ kp̄a n̄a ijui ile bii Zuifu n̄a à ya ce kutɔɔɔ n̄a n̄a fei ku ba n̄ tilasi n̄a a kɔsi ideí Jesu. N̄ ya n̄ maa n̄ mu n̄a do idɔkɔ hee kaa kaa, n̄ ya n̄ bɔ hee do si ilu mmu n̄a fei n̄ koo n̄ kp̄a n̄a iju.

Pɔlu wa fɔ ideí idɔ ku kpaasie

(Cɔ IWB 9:1-19; 22:6-16)

¹² N̄ɔi Pɔlu í ni má, bɛɛbei inɛ ngboi woo weei Ilaaɗ n̄a à ɣɔɔdaam n̄ bɔ Damasi do yiiko n̄a. ¹³ Amanlu, zakai dasā si kp̄au n̄ ye inya kumá í naa hai lele í bii wa, amu do inɛ n̄a iyi à waa sim. Inya kumá í re baa inya kumá í inunu. ¹⁴ N̄ɔi awa fei à cuku ile, n̄ n̄ gbɔ imu ɔɔ wa bam ide ku fɔ do feei Ebeɛ wa ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì ya maa kp̄am iju. Á gaabuɛ i kɔ sim bei í ya gaabua kete kombo iyi wa jabu na goloi lafɛɛ. ¹⁵ Nɔ n̄ bee n̄ ni, awɔi yoo Lafɛɛ. Nɔ í ni, amui Jesu iyi ì ya maa kp̄a ijuu. ¹⁶ Nsei, dede i leekĩ. N̄ naa siei n̄ cicaɛ i je woo ce icɛm, n̄ i je sɛɛdai mii n̄a iyi ì ye t̄a do iyi aa nyi i ye má waati iyi an naa sie. ¹⁷ N̄ cicaɛi hai si inɛi Izireli n̄a do hai bi dimi mmu n̄a n̄ wa n̄ bɛɛ bi tu n̄a ¹⁸ í c̄i n̄a iju. N̄ wa n̄ bɛɛ bi tu n̄ai ku ba a sinda hai si ilu kuku a lɔ si inya kumá, n̄ a sinda hai si gbugbāi Seetam a naa bi Ilaaɗ. An bɛɛ bi tu n̄ai ku ba a dasim naane n̄ Ilaaɗ ku kpa dulum du n̄a n̄ a na a je tubu do inɛ n̄a iyi í cica à je tɛɛ.

Pɔlu wa fɔ ideí iceɛ

¹⁹ N̄ɔi Pɔlu í ni má, amanlu Agiripa, na n̄ɔi í ce n̄ wa n̄ jirima kuye iyi í naa hai bi Ilaaɗu. ²⁰ Sinte tit̄a n̄ ce waa-zo Damasi, si anyie n̄ n̄ ce Zeruzalemu do si ilei Zudee fei do bi dimi mmu n̄a. N̄ s̄ɔ n̄a n̄ ni a kpaasi idɔ a sinda si Ilaaɗ, n̄ a ce ice iyi á j̄ a ye si n̄a iyi à kpaasi idɔ. ²¹ Na n̄ɔi í ce Zuifu n̄au à mum hai kpasɛi Ilaaɗ à waa de ku kpaam. ²² Amma Ilaaɗi í nyam hee do nnyii fei n̄ n̄ wa ihɛ n̄ wa n̄ je sɛɛda si wajui amanɛ n̄a hai keeke do nla fei. N̄ kù wa n̄ fɔ ide ɔɔ bii kù je iyi Moizi do walii n̄a à ni á na ku ceu baasi. ²³ Mii iyi à ni á na ku ceu n̄ɛi í je Kirisi á na ku ye ijuukp̄a n̄ kú je inɛ sinte

iyi á j̄ hai si bale n̄o ku sisi ideí inya kumá bi Zuifu n̄a do bi dimi mmu n̄a.

Pɔlu í s̄ɔ Agiripa ku dasi Jesu naane

²⁴ Si bei Pɔlu í sisi yaasei ideɛ bɛɛɛ n̄ɔi Fesitu í la hee lele í ni, Pɔlu, ì waa s̄umui. Mà cio nla ku ceci í dasie s̄umu. ²⁵ Amma Pɔlu í ni, n̄ kù je s̄umu Fesitu, awɔ ilu bɛɛɛ. Ide iyi n̄ wa n̄ fɔu dei í je n̄o, n̄ wa too kp̄a. ²⁶ Amanlu Agiripa í n̄o í mà yaasei ideu. N̄ɔi í ce n̄ wa n̄ fɔ ideu do laakai ku s̄u si wajue si na iyi í j̄ n̄ mà k̄amaɛ kù manjia, domi ideu kù ce si asii. ²⁷ Awɔ amanlu Agiripa, ì dasi ideí walii n̄au naane mbe? N̄ mà s̄a s̄a iyi ì dasi naane. ²⁸ N̄ɔi Agiripa í s̄ɔ Pɔlu í ni, de-bei, si waati keekeu ihɛ ì waa tamaa aa cem inɛi Kirisi? ²⁹ N̄ɔi Pɔlu í jeaa í ni, n̄ wa n̄ tɔɔ Ilaaɗ ku j̄ i ye bei amu, bii á ce nsei, bii í n̄o í je á kpe m̄o. Ku maà je baa awɔ akā, amma hee do inɛ n̄a iyi à waa de it̄i si idem nnyiu ihɛ fei. N̄ bi in̄ɛ m̄o i ye bei amu amma ku maà je a da n̄ɛ si kpenkpen bei à daam siu ihɛ.

³⁰ Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛɛ í t̄a n̄ɔi amanluu do ilu ileu do Berenisi do inɛ n̄a iyi à wa bi tu n̄au fei à dede ³¹ à fita hai inɔ ileu. Iyi à waa fita n̄ɔi à s̄ɔ n̄ɛ à waa ni, inɛɛu be kù ce daa k̄ama iyi í to a muu piis̄ɔ hee má je a kpa. ³² N̄ɔi Agiripa í s̄ɔ Fesitu í ni, bii m̄akɔu kù so kiitiu ku daa ilaalu nlaí Romu si awɔ wo aa ka ɣɔkɔ ka j̄ɔ.

À waa bɔɔ Pɔlu Romu

27 Waati iyi à dasi idɔ ka bɔ ilei Itali do akɔi inyii n̄ɔi à so Pɔlu do inɛi piis̄ɔ ɔɔ n̄a à daa inɛ ngboi sooge ɔɔ iyi à ya kpe Juliu si awɔ. N̄ɛ m̄o wa je inɛ ngbo si inɔ wuai soogei Romu n̄a iyi à ya kpe ti ilaalu Ogusitu. ² À lɔ akɔi inyii Adamiti ɔɔ iyi wa bɔ ikpa ilei Azii, n̄ à nɛ. N̄ inɛi Masedɔni ɔɔ iyi í naa hai Tesalonika í wa inɔ nwa à ya kpoo Aritaaki. ³ Iju kumáɛ n̄ à to Sidɔ. N̄ɔi Zulu í cea Pɔlu j̄iida í j̄ í koo í ye kpaasie n̄a ku ba a muua mii iyi í bi. ⁴ Iyi à nɛ hai be n̄ɔi fufu nla ɔɔ wa ko n̄a wa, n̄ɛi í j̄ à too do icei gungum ɔɔ iyi à ya kpe Sipu. ⁵ N̄ɔi à kua inyii d̄ud̄u ikpa ilei Silisi do Panfili n̄ à to wa Mira si ilei Lisi. ⁶ Ilu bei, inɛ ngboi soogeu í ye akɔi inyii Alesandiri ɔɔ iyi wa bɔ ikpa ilei Itali n̄o í dasi wa be.

⁷ Iyi à nɛ, ajɔ nkɔ nkɔ kpele kpele à ce à waa koo do wahala nla nla n̄ à to kɔkɔ ilu ɔɔ iyi à ya kpe Sindi. Si bei fufu nla wa ganji wa waju ku bɔ, à yà à bɔ ikpa gungum ɔɔ iyi à ya kpe Kereti. Iyi à waa koo, à tooi do ikpa icei gungum n̄o kɔkɔ ilei Samɔnee domi fufu kù la do ikpa be. ⁸ N̄ à lɔ be do kookaai nla nla n̄ à to bi ku leekĩ akɔi inyii iyi à ya kpe Ku S̄a kɔkɔi Lasee.

⁹ Waati sisɔi à ce be hee inɛ n̄a à d̄i anu à t̄a, n̄o waju ku bɔ nwa í je mbirisi nla nla domi waatiu í ya gaabu do akɔi inyii. Na n̄ɔi í j̄ Pɔlu í s̄ɔ n̄a í ni, ¹⁰ in̄ɛ kpaasim n̄a, n̄ ye ilu ku bɔ nwau á gaabu, á nɛ mbirisi do muse. Aso nwa n̄a do akɔi inyiu takae fei á ce nfe, n̄o awa taka nwa ka ku. ¹¹ Amma inɛ ngboi sooge n̄au wa gbɔ

idei woo mu akou do ine iyi í ne akou takae í re ti Pɔlu. ¹²Wee bi ku leekí akoi inyi n̄au kù s̄ia a leekí be sukui kpaa. N̄oi í j̄ò ine nkɔɔ n̄a í dasi idò í ni ka m̄osi waju ka to Fenisi tengi bii bi ku leekí akoi inyii gungum ndii Keretiu í wa. Bi ku leekí akoi inyi do ikpa nunui ale cingaa do cingaaí wa c̄. Bei à bi a wa sukui fufuu.

Fufu nla gɔ í dede si tenku

¹³N̄oi fufu ferefere gɔ í dede hai ikpa awɔ cangai kp̄ai inunu n̄oi ine n̄au à tamaa bei isenei an̄au á cei si bei an̄a à bi. N̄oi à fa mii ku leekí akou wa hai in̄o inyi à b̄o waju n̄o à waa too k̄koi gungum ndii Kereti.

¹⁴Amma iyi í ce s̄ia fufu nla gɔ iyi à ya kpe Erakil̄ɔ í dede do gbugb̄a hai geetei gungum n̄ou wa. ¹⁵N̄oi í tale akou wa hee à m̄ngɔ ku j̄ò akou ku ne dee dee n̄o à j̄òe í neò wa bii í bi. ¹⁶N̄o à koo à l̄o k̄koi gungum keeke gɔ be iyi à ya kpe Koda. Gungum n̄oui í j̄ò fufuu í tia. Do n̄ju fei ka bei ka so akoi inyi keeke iyi í je ti faabau ka dasi in̄o akoi inyi n̄lau à wahala n̄to n̄to.

¹⁷Iyi à dasi à t̄a n̄oi woo ce ice si in̄o akoi inyi n̄au à d̄i akoi inyi do ik̄u n̄a. N̄o à f̄u ik̄ui ac̄e, n̄o à j̄ò fufuu í b̄ò n̄a bii í bi si na iyi í j̄ò à waa ce n̄jo a maa na a dasi s̄ai Libi. ¹⁸Iju kum̄ae si bei fufuu wa c̄a wa do gbugb̄a n̄oi à l̄si asoi akoi inyi ku w̄a ku dasi in̄o inyi. ¹⁹Iju kum̄ae má à wasi nyau akoi inyi takae ku w̄a ku s̄si in̄o inyi do aw̄i awa taka nwa. ²⁰Aj̄o nkɔɔ nk̄oi à ce inunu kù fita hee má je andaiya n̄a n̄o fufu nla gɔ wa ce, a kù tamaa ma aa ka fita si.

²¹Hai kukpe a kù je. N̄oi Pɔlu í dede í leekí si anini n̄a í ni, in̄e fei, bii í je idem n̄a wo a kaa ka ne hai Kereti n̄o a kaa ka ye mbirisi do museu ih̄. ²²Amma nsei n̄ wa n̄ t̄o n̄e, i j̄ò laakai n̄e ku s̄u domi k̄ama n̄e gɔ kaa ce nfe bii kù je akoi inyi n̄ju ak̄a. ²³N̄ má beebi si na iyi í j̄ò Ilaā, n̄ju iyi n̄ je t̄e, n̄ wa n̄ ceaa iceu, amalekae í naa sim id̄u ana ²⁴í ni, Pɔlu, maà ce n̄jo. Kù ne bei aa ce iyi í kù leekí si wajui ilaalu n̄lai Romu. N̄o wee, ine n̄a iyi in̄eò n̄a í wa in̄o akou fei, Ilaā í ȳc̄da n̄jai a ba e ku wee. ²⁵Na n̄ju, in̄e fei, í f̄u ara n̄e, domi n̄ wa n̄ naane ideí Ilaā. Bei í s̄m̄ n̄ou á cei. ²⁶Amma akoi inyi á cuku k̄koi gungum gɔ ku lege.

²⁷Si id̄u aj̄o maat̄esiae n̄oi fufu nla gɔ wa tale wa si antai tenku bii à wa iyi à ya kpe Mediteraneu. N̄oi zakai id̄u lajau woo ce iceí akoi inyi n̄au à tamaa bei à maai ilei. ²⁸N̄oi à dasi mii gɔ in̄o inyi à w̄a kuj̄i isae n̄o à ba í to meetu kuntaa do meeje. Iyi í k̄osi keeke n̄o à s̄si má n̄o à ba í ce meetu k̄nfia do meeje. ²⁹À waa ce n̄jo a maa na a gam̄ do kuta n̄a, na n̄oi í ce à s̄si mii ku leekí akoi inyi ara mee do anyii akou ku ba ku leekí n̄o à waa degbe iju ku má n̄ya. ³⁰N̄oi woo ce iceí akou n̄au gɔgɔ n̄a à waa de bei aa ce a sa do ile. Na n̄oi í j̄ò à kita akoi inyi keeke iyi í je ti faabau si inyi ku ba ine n̄a a tamaa bei à waa b̄o ku d̄i mii ku leekí akou si wajuei. ³¹Amma Pɔlu í s̄s̄ sooge n̄au do ine ngbo n̄a í ni, bii ine n̄au ih̄ a kù buba s̄e in̄e taka n̄e i kaa ba

faaba n̄a. ³²N̄oi sooge n̄au à bu ik̄ui akou keekeu n̄o à j̄ò í mile si inyi.

³³Si bei à waa degbe iju kum̄au n̄oi Pɔlu í t̄o an̄a fei a je. Í ni, aj̄o maat̄e wai ih̄ í waa de kp̄ai faaba n̄a í kù n̄o i kù je ngɔgɔ n̄a. ³⁴N̄ wa n̄ t̄o n̄e í je na faaba n̄e. N̄to n̄to n̄ wa n̄ s̄s̄ n̄e, baa n̄toi irii ine ak̄a n̄e kaa da ku n̄y. ³⁵Iyi Pɔlu í f̄o beebi í t̄a n̄oi í so p̄e í saabu Ilaā si wajui an̄a fei n̄o í bububue í l̄si ku je. ³⁶N̄oi an̄a fei à f̄u ara n̄a à wasi ku je. ³⁷Awa iyi à wa si in̄o akoi inyi à weei amane c̄o minji do kitaò feewa do meeja. ³⁸Iyi an̄a fei à je à yo n̄oi à wa iyaf̄u n̄au à s̄si in̄o inyi ku ba akou ku fere.

Akoi inyi í lege

³⁹Iyi iju í má n̄oi à n̄y. Woo ce ice si akoi inyi n̄au a kù má inyau, amma à ye waawaa gɔ í ne s̄a, n̄o à dasi idò a b̄ò akou be bii aa ȳk̄. ⁴⁰N̄oi à bu ik̄u ku leekí akou à j̄ò í mile. Si waati ak̄u n̄o ine gɔ n̄a à f̄u ik̄u iyi à ya d̄iò falafili n̄au. N̄o à dede ac̄u lele ikpa wajui akou ku ba fufu ku talee ikpa waawaa. ⁴¹Amma à k̄si geetei s̄a gɔ do gbugb̄a n̄o à m̄ngɔ ku l̄o. N̄o wajui akou í ḡu ile si s̄a à m̄ngɔ ku wue, n̄o kuc̄ai inyi n̄lau í tale fitii akoi inyi do gbugb̄a í lege.

⁴²N̄oi sooge n̄au à dasi idò an̄a a kpa inei piis̄o n̄au fei ku ba a maà na a w̄a a sa. ⁴³Amma ine ngboi sooge n̄au í bi ku faaba Pɔlu. Na n̄oi í ce í ganji n̄a. Í ni ine n̄a iyi à mà àwà a cua a kua ice. ⁴⁴N̄o ine n̄a iyi à gbe a ḡu kpatakui akou walak̄o kpal̄e n̄au a kuaò ice. Beebi ine n̄au fei à kuaò ice baani.

Pɔlu í wa Malitu

28 Iyi awa fei à to gungum be baani à mà iyi inyau Malitui à ya kpoo. ²Inei Malitu n̄au à mu wa do kubi jiida. À ko nwa ina nla nla awa fei à naa à nyia si na iyi í j̄ò īj̄ wa n̄o n̄ t̄t̄u wa ce. ³N̄oi Pɔlu í so j̄i kambo í dasi ina. Asee n̄jo wukuku gɔ í wa si be. Iyi í gb̄o inya gb̄a n̄oi í fita í wenwee si aw̄e. ⁴Iyi inei ilu n̄au à ye n̄jou si aw̄i Pɔlu n̄oi à s̄s̄ n̄e à waa ni, kam kam m̄k̄u ih̄ woo kpa inei. Baa do iyi í fita hai si wahalai inyi ih̄ fei, iw̄ n̄a aa kiitie n̄o a kaa j̄ò ku wee. ⁵Amma Pɔlu í gbugb̄a n̄jou si ina kù n̄o kù gb̄o ara kuro k̄ama. ⁶N̄oi ine n̄au à waa c̄k̄ mà arae á na ku wu walak̄o mà á na ku ku. Amma à kpe be n̄o nk̄ama kù ce n̄o à kpaasi ide à ni ineu ih̄ iw̄ nla nla gɔi.

⁷Wee k̄koi inyau kpas̄i k̄k̄o gɔ í wa be, m̄k̄ui í je ilaalui gungum n̄ou, à ya kpoo Pubilusi. Í gba wai jiida jiida à ce aj̄o meeta si kpas̄e. ⁸Wee baae kù waa ne baani, wa ce ara gb̄a do bambannu. N̄oi Pɔlu í b̄o ile bii wa s̄u í koo í ceaa kut̄o í le sie aw̄o n̄o í ba iri. ⁹Si anyii n̄ju, à naaò b̄o mmu gɔ n̄a wa má n̄o à ba iri. ¹⁰N̄oi ine n̄au à jirima wa n̄to n̄to. Iyi awaati í to à waa bi ka ne n̄oi andi bukaatai mii iyi à bi fei ine n̄au à mu nwa.

Pɔlu í to Romu

¹¹ Cukpa mɛetai à ce be à bei à lo akɔi inyii Alesandiri gɔ à nɛ. Nɛɛu mɔ gungum bei í leekɪ sukui kpaau. Akɔu í nɛ nyindai iwɛ Sika ɛa †. ¹² Nɔ à to ilu gɔ iyi à ya kpe Sirakusi nɔ à sũ be idũ mɛeta. ¹³ Si anyie ɛɔi à dede hai be má à bɔ Rezio. Iju kumáe nɔ fufu gɔ í dede wa hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu wa tale wa í jɔ̀ à to Puzɔli si ajɔ minjisiae. ¹⁴ Nɔi à ye kpaasi woo dasi Jesu naane gɔ ɛa be nɔ à ni ka ce azuma akã bi ti aɛa. Beɛbei isɛɛɛ nwaui í ce à bei à toð Romu. ¹⁵ Nɔi kpaasi woo dasi Jesu naane ɛa iyi à wa Romuu à gbɔ baau nwa nɔ à naa kuko nwa hee kɔkɔi ajai Apiusi. Nɔ inɛ gɔ ɛa mɔ à kò wa bi ku sɔi inɛ njoo ɛa iyi à ya kpe Ile Mɛeta. Iyi Pɔlu í ye ɛa ɛɔi laakaɛ í sũ í wasi Ilaaɔ ku saabu. ¹⁶ Iyi à to Romu ɛɔi à jɔ̀ Pɔlu í nɛ ileɛ ikã. Nɔ sooge gɔ í ya maa degbeɛ.

Pɔlu í ce waazo Romu

¹⁷ Iyi í ce zakai ajɔ mɛeta ɛɔi Pɔlu í kpe inɛ ngboi Zui-fui Romu ɛaui. Iyi à tɔtɔ à tã ɛɔi í ni, inɛ kpaasim ɛa, Zuifu ɛa iyi à wa Zeruzalemɔ à mum à koo à na inɛi Romu ɛa n kù bei n kù raraa zamaau si nkãma, n kù nɔ n kù kɔsi dedembai bala nwa ɛa. ¹⁸ Inɛi Romu ɛaui à cɔ yaasei ideu nɔ à bi a jɔ̀m domi a kù ye sim kurara kãma iyi í to a kpam. ¹⁹ Amma Zuifu ɛaui a kù je ideu ɛɔi í ce n̄ so kiituu n̄ daa ilaalu n̄lai Romu si awɔ, baa do iyi n kù bi n ye taalei inɛi dimim ɛa. ²⁰ Na ɛɔi í jɔ̀ n̄ tɔtɔ ɛɛ n̄ sɔ́ ɛɛ do yaaseɛ. Inɛ ɛa à daam si kpenkpen nii na inɛ iyi inɛi Izireli ɛa à waa cɔ kpãaɛu. ²¹ Nɔi à sɔ́ à ni, a kù ye tia kãma iyi à ce wa hai ilei Zudee na irii

† *Iwɛ Sika ɛa Iwɛ Sika ɛaui à ya kpe Kasitɔɔ do Polusi. Nyinda ɛaui ilu akɔi inyii ɛaui à masi akɔ ɛaui ku ba ku je woo degbe ɛa.*

ideɛ, a kù nɔ a kù ye inɛ kãma iyi í naaò ide laab wa hai be na iriɛ. ²² Amma awa taka nwa à bi ka gbɔ iyi í wa idɔɛ, domi à mà bii feii à ya maa fɔ laalɔi kpãa iyi í waa toou.

²³ Nɔ à jile ajɔ iyi aa nyi wa bi tɛɛ má. Iyi ajɔu í to inɛ nkɔi í naa ile bii í wau. Nɔi í kɔ nɛa si cio hai daako hee ale í koo í leò. Wa sisi nɛa yaasei bommai Ilaaɔ nɔ wa kɔ nɛa si ideɛ Jesu hai si woodai Moizi do si tiaɛ walii ɛaui ku ba a jesi. ²⁴ Nɔi inɛ gɔ ɛa à je ideu, amma inɛ gɔ ɛa a kù jesi. ²⁵ Si bei a kù gbɔsi nɛɛ, ɛɔi à fita hai bi Pɔlu. Waati iyi à waa bi a nɛ ɛɔi Pɔlu í fɔ ide gɔ í ni, hai tako Hundei Ilaaɔ í nɛ nɔ waati iyi í jɔ̀ walii Ezai í sɔ́ bala nɛɛ ɛaui ide gɔ. ²⁶ Í ni,

Bɔ bi inɛ ɛaui be i sɔ́ ɛa i ni,

Aa ya de itɪ do laakai ɛa amma i kaa gbɔ yaasei ide kãma ɛa.

Aa ya cɔ ilu ɛa jiiida jiiida amma i kaa ye ɛa.

²⁷ Nɔ nɔ, idɔi inɛ ɛaui kù nɛ biti.

À dɪ itɪ nɛa

Ku ba a maà gbɔ ide.

Nɔ à bii iju nɛa

Ku ba a maà ye ilu.

Beɛbei à ce ku ba idɔ nɛa ku maà mà ngɔɔ

Nɔ a maà na a sinda wa bi tom n jɔ̀ a ba iri.

²⁸ Nɔi Pɔlu í sɔ́ ɛa má í ni, na nɛu, i mà ɛa iyi Ilaaɔ í jɔ̀ ideɛ faabaɛ í bɔ bi dimi mmu ɛa. Aɛaui aa gbɔɔ. [²⁹ Iyi Pɔlu í fɔ ideu beɛbe í tã ɛɔi Zuifu ɛaui à dede à waa ce kakɔ nɔ nɔ à waa nɛò.]

³⁰ Adɔ minjii Pɔlu í ce si ile iyi í hayau. Nɔ inɛ ɛa iyi à bɔ ku cɔ fei í ba ɛa faaji ku ce do inɔ didɔ. ³¹ Wa waa-zo ideɛ bommai Ilaaɔ nɔ wa kɔ nɛa si ideɛ Lafɛɛ Jesu Kirisi do wɔkɔ nɔ inɛ kãma kù ganjie.

Romu

Í ce ña fɔɔ

1 Amui Pɔlu woo ce icei Jesu Kirisi, amu iyi Ilaaɗ í kpe n na n je woo be nɔ í nyam ikã n waazod̄ laabaau jiidæ.

² Laabaau jiidau Ilaaɗ í wãd̄ wa wo. Nɔ kuwã iyi í ceui í jɔ waliie ña à kɔ si kukɔi ideɛ. ³ Jesu Kirisi Lafɛɛ nwai wa fãa, ñɔɔ iyi í je Amai Ilaaɗu. À búui bei amane si dimii Davidi amanlu nlaui, ⁴ amma Hundei Ilaaɗ í nyisi do gbugbã iyi ntɔi Amai Ilaaɗi si waati iyi í dedee hai si bale. ⁵ Jesuu ñɔɔ iyi í muum did̄ɗ̄ ñ jɛd̄ woo be ku ba n naad̄ inɛ ña wa hai si dimi fei bi tɛɛ na iriɛ ku ba a dasiɛ naane nɔ a jirimaɛ. ⁶ Inɛ inɛi Romu ñau, ì wa si inɔ ña ña, inɛ iyi Jesu Kirisi í kpe.

Na ñɔi í jɔ ñ wa n kɔa inɛ fei tiau ihɛ wa, inɛ iyi Ilaaɗ í nɛ kubi ñɛ nɔ í kpe ñɛ i na i je titi ñɔɔ ña. Ilaaɗ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ñɛ did̄ɗ̄ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa bi ku bɔ Romu woo dasi Jesu naane ña ku kaako

⁸ Sinte titã ñ wa n saabu Aɗ Lafɛɛm do saabui Jesu Kirisi na irii inɛ fei, si na iyi í jɔ à waa fɔ ideɛ naane ku dasi ñɛ si andunya fei. ⁹ Ilaaɗ, ñɔɔ iyi ñ wa n cea ice do idɔm fei ñ wa n sisiɔ laabaau jiidai Amaɛ, í mà iyi ñ wa n ye gigi ñɛ waati kãma fei ¹⁰ si kutɔm. Ñ ya n maa n tɔɔ Ilaaɗ bii í bi ku muum kpãa bebei n naa bi tu ñɛ, ¹¹ domi ñ dasi idɔ jiidai jiidai n naa n ye ñɛ ku ba i ba gbugbã ña do saabum, waatɔ ka ba gbugbã aɔɔ si naane ku dasi nwa awaɛ ña waati iyi an naa n wa bi tu ñɛ. Gbugbãu amuai Hundei Ilaaɗi.

¹³ Inɛ inɛm ña, ñ bi í mà ña iyi tuuba nkpɔ nkpɔ ñ ya n ce sɔɔlɔi ku naa bi tu ñɛ, amma hee nsei n kù ba fayaaɛ. Ñ bi icem ku nɛ iso si anini ñɛ, bei í nɛ bi dimi mmu gɔ ña mɔ. ¹⁴ Ñ wa n mu gbesei n waazoa inɛ fei hai inɛ ña iyi à fũ iju hee do ilu iju dũdũ ña, bi inɛ ña iyi à nɛ kumà hee do inɛ ña iyi a kù nɛ kumà. ¹⁵ Nɔi í jɔ ñ wa n bi n sisia inɛ inɛi Romu ñau mɔ laabaau jiidau ntɔ ntɔ.

Gbugbã laabaau jiidai

¹⁶ N kaa n ce anyɔi laabaau jiidau, domi í je gbugbã Ilaaɗi iyi wa faaba inɛ iyi í dasi Jesu naane fei, hai Zui-fu ña hee ku koo si dimi mmu ña. ¹⁷ Laabaau jiidau wa nyisi iyi Ilaaɗ í ya jɔ inɛ ku je dee dee na naane ku dasi ñɔɔ akã, si bei à kɔ à ni, inɛ iyi í je dee dee si wajui Ilaaɗ na naane ku dasi á ba kuwɛɛ.

Taalei inɛ ña

¹⁸ Do ntɔi, Ilaaɗ wa nyisi idɔkɔɔɛ wa hai lele si gãmei inɛ ña iyi à waa ce laalɔ fei nɔ a kù mà beɛɛɛ. Si laalɔ ku ce ñɔɔ a kù jɔ ntɔ kù waa ce ice. ¹⁹ Ilaaɗ wa ce idɔkɔɔ domi mii iyi í jɔ amane kù mà sie kù manji ña. Ilaaɗ takaa í nyisi ña mam mam. ²⁰ Do ntɔ, a kaa yɔkɔ a yɔkɔ do iju, amma hai waati iyi í taka andunya í nyisi araaɛ iyi ñɔɔ iyi í je Ilaaɗ, nɔ í nyisi gbugbã hai nɛ kɔɔɛ si mii ña iyi í taka. Na ñɔɔ, a kù nɛ iyi aa fɔ. ²¹ À mà Ilaaɗ amma a kù waa saaluɛ hee a bei a saabue si bei í jɔ. Iri ña ña í ku, nɔ idɔ hai nɛ bisi ña í dási ilu kuku nla nla. ²² À waa tamaa aɔɔ à nɛ bisi amma nnyei à na à ce. ²³ Í sãi wo a tɔɔ Ilaaɗ ilu amboe, ñɔɔ iyi kaa ku aɔɔ kãma. Amma wee à sinda à waa tɔɔ iwɛ ña iyi à jɔ amane iyi á ku. Iwɛ gɔ ña mɔ à jɔ yei ña, do ña ña iyi à waa nɛ do iyi à waa cã ile.

²⁴ Na ñɔi í jɔ Ilaaɗ í fũsi ña awɔ ku ba a hanya a ce daa sãmi aɔɔ duusɔɔ si bei idɔ ña í bi. Daa sãmiu á jɔ a cã anyi. ²⁵ Inɛ ñau à kpaasi ntɔi Ilaaɗ do ibo. Mii ña iyi Ilaaɗ í taka ña à waa tɔɔ à waa ce ña ice, kù je Ilaaɗ takaaɛ. Ilaaɗi à nɛ ka maa saabu hee do aɔɔ fei. Ami.

²⁶ Nɔi í jɔ Ilaaɗ í fũsi ña awɔ nɔ à dasi kɔdɛɛ iyi í jɔ à waa cã anyi. Inaabo ña ña a ci ya je baa inɛmɔkɔ ku sũd̄ ña má, bii ku je aɔɔ duusɔɔ. ²⁷ Beɛbe mɔi inɛmɔkɔ ñau mɔ a ci ya sũd̄ baa inaabo ñau má, amma kubi hai nɛ yaasei aɔɔ duusɔɔ í la hee í caa. À waa ce ideɛ iju hai nɛ anyɔ inɛmɔkɔ do inɛmɔkɔ, nɔ aɔɔ taka ña à waa gba ijuukpã iyi í to zakai kurara ña.

²⁸ Si na iyi í jɔ a kù bi Ilaaɗ ku mà ñɔi í jɔ í dasi ña lasabu laalɔ a ceɔ mii iyi kù jɔ amane ku ce. ²⁹ Nɔ laalɔ fei í weɛ ña, hai inɔ ku kã do kɔdɛɛ do nje ku cé do igu do inɛ ku kpa do ija do ibo do bisi laalɔ, hee do irii nje ku sɔ. ³⁰ À ya maa fɔ laalɔi nje, à cé Ilaaɗ, à ya ye ara ña, à je ilu faau ña, à ya tɔɔ fufu, à nɛ bisii laalɔ ku ce, a kù waa saalu iyeɔ baa ña ña. ³¹ A kù nɛ bisi, a kù nɛ naane, a kù bi nje, a kù nɛ araarei nje. ³² À mà woodai Ilaaɗ iyi wa fɔ í ni, inɛ ña iyi à waa ce dimii mii beɛbe ña, ikui í je kɔkɔ ña. Do ñɔɔ fei à ya coo, nɔ à ya maa saabu woo ce dimie ña má.

Kiitii Ilaaɗ

2 Na ñɔɔ, awɔ iyi ì waa ye taalei inɛ ña, baa bii yooi ì je, i kù nɛ iyi aa fɔ, domi waati iyi ì waa ye taalei inɛ ña nɔ awɔ takaaɛ ì waa ce mii laalɔ ñau be,

awɔ takae ì waa so taalei. ² Do ntɔ, à mà iyi Ilaaɔ́ í ne ntɔ bii wa ye taalei ine ɲa iyi à waa ce dimi beɛbe. ³ Debei, ì waa tamaa mà awɔ aa fita si kiitii Ilaaɔ́i, awɔ iyi ì waa ye taalei ine ɲa, nɔ awɔ mɔ ì waa ce dimi beɛbe má? ⁴ Mà ì donda kulai jiida ku jɛ do temuae do suuru ku nɛɛi? I kù mà iyi jiida ku jei Ilaaɔ́ í mɔsi wa koo si gãmɛɛ ku ba i kpaasi kuwɛɛ? ⁵ Amma si na iyi í jò idɔɛ í le nɔ i kù jesi i kpaasi, ì waa faa araɛ idɔɔkɔ́ iyi í la í rei si ajɔ iyi Ilaaɔ́ á kiiti ine ɲa dee dee nɔ ine fei á yɔɔ. ⁶ Ajɔ ɲɲu be á sãa ine fei si bei kuceɛ í to. ⁷ Ine ɲa iyi à temua à waa ce jiida à waa dedeð amboe do beɛɛɛ, nɔ à waa de aɲa a maà ce nfe, aɲai Ilaaɔ́ á mua kuwɛɛ hai tãu. ⁸ Amma ine ɲa iyi à kɔsiɛ nɔ a kù waa ceð ntɔ ice í gbe laalɔ, aɲai aa ye idɔɔkɔ́ nlaɛ. ⁹ Ine iyi wa ce laalɔ fei á ye wahala do ijuukpã, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa. ¹⁰ Ine mɔ iyi wa ce jiida á ba amboe do beɛɛɛ do laakai ku sũ, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa. ¹¹ Beɛbei Ilaaɔ́ á ce domi bi tɛɛ ine gɔ kù re ine gɔ.

¹² Ine ɲa iyi à waa ce dulum hai mà wooda, si wooda hai mà ɲɲai aa ce nfe. Amma ine ɲa mɔ iyi à mà wooda nɔ à waa ce dulum, woodau í kiiti ɲa, ¹³ domi kù je ine ɲa iyi à waa gbɔ ideɛ woodau aɲai à je dee dee si wajui Ilaaɔ́, í gbe ine ɲa iyi à waa ce iyi wa fɔ. ¹⁴ Waati iyi dimi mmu ɲa, aɲa iyi a kù mà wooda, à waa ce mii iyi wa fɔ do idɔɔbi ɲɲa, iyi be wa nyisi iyi woodau í wa si idɔ ɲɲa. ¹⁵ Daa ɲɲa wa nyisi iyi à kɔ woodau si idɔ ɲɲa. Idɔ ɲɲa wa je sɛɛdaɛ, nɔ lasabu ɲɲa í ya ye taale ɲɲa walakɔ ku na ɲa ntɔ. ¹⁶ Ajɔi kiitii Ilaaɔ́ si bii Jesu Kirisi á kiiti ine ɲa beɛbei mii ɲau be fei á ce. Á kiiti ine ɲa na ice iyi à waa ce si asii fei si bei laabaau jiida iyi ò wa n sisi ɲɲeu wa fɔ.

Zuifu ɲa do wooda

¹⁷ Awɔ Zuifu, ì waa cɔ araɛ Zuifu, ì waa naane wooda, ì waa tɔɔ fufu ì ni awɔ ì je ine Ilaaɔ́. ¹⁸ Ì mà mii iyi Ilaaɔ́ í bi i ce, nɔ wooda í kɔɛ si i ce mii iyi í sãa. ¹⁹ Ì waa tamaa iyi aa yɔɔkɔ i cuaa fɛɛju ɲa nɔ i je inya kumáɛ ineɛ ilu kuku ɲa. ²⁰ Ì waa tamaa mà aa yɔɔkɔ i mua nnyei ɲa bisi, nɔ i kɔ hai mà ɲa si cio, domi ì mà iyi icui kumà do ntɔu si woodai í wa. ²¹ To, awɔ iyi ì waa kɔ ine gɔ ɲa si cio, na mii í ce i kaa kɔ araɛ. Awɔ iyi ì waa sã ine ɲa a maà ce ile, na mii ì waa ce ile. ²² Awɔ iyi ì ni ine ɲa a maà ce sakara, na mii í ce ì waa coo. Awɔ iyi ì cé iwɛ, na mii í ce ì waa bɔ ilè ile be. ²³ Awɔ iyi ì waa tɔɔ fufu si na iyi í jò ì mà wooda, na mii í ce i kù waa jirimae ì jò irii Ilaaɔ́ wa beje. ²⁴ Na irii inɛ Zuifu ɲai dimi mmu ɲa à ba à waa fɔð taalei Ilaaɔ́, si bei kukɔi ideɛ wa fɔ.

²⁵ Awɔ Zuifu, bii ì waa too wooda, bangoe í ne aran-fãani jiida, amma bii i kù waa jirima woodau, bangoe í je ngbe. ²⁶ Na ɲɲu, dimi mmu iyi a kù dasiɛ bango nɔ wa too woodau, Ilaaɔ́ kaa cɔɔ bei ine iyi à dasiɛ bango? ²⁷ Dimi mmu iyi wa too woodau, baa bii a kù dasiɛ bangou á ye taalei inɛ Zuifu ɲau, domi baa do iyi ì ce bango nɔ ì mà wooda iyi à kɔ ɲɲe i kù waa jirimae

ɲa. ²⁸ Ine iyi í je Zuifu do ntɔ kù je ine iyi í je Zuifu si kuyei ine ɲa. Iyi í nɔ í je bangou ntɔ ntɔ kù je iyi à ya ce si ara. ²⁹ Amma ine iyi í je Zuifu ntɔ ntɔ, ɲɲui í je Zuifu si idɔɛ. Iyi í nɔ í je bango do ntɔ ɲɲui í je bangoi idɔ. Icei Hundei Ilaaɔ́i, kù je ti wooda. Zuifu dimi beɛbe, Ilaaɔ́i á saabuɛ, kù je amane ɲa.

3 Debei, aran-fãani yoomai Zuifu ku je í ne. Riba yoomai bango ku ce í ne. ² Ntɔ ntɔ aran-fãaniɛ í la si mii fei. Sinte, Zuifu ɲai Ilaaɔ́ í daa ideɛ si awɔ. ³ Bii ine gɔ ɲa a kù dasi naane, naane hai dasi ɲɲau á jò Ilaaɔ́ mɔ kù je hai ne naane? ⁴ Aawo, kù je beɛbe. Baa bii ine fei í je ilu ibo ka mà iyi Ilaaɔ́ í je ntɔ. Si bei kukɔi ideɛ wa fɔ na iriɛ í ni, Amane ɲa à ne a mà iyi ì je dee dee si ide kufɔɛ, Nɔ ì ya fɔ ntɔ si kiitii. ⁵ Amma bii laalɔ ku ce nwa í jò à mà iyi Ilaaɔ́i í je dee dee, beirei aa ka ni. Aa ka ye taalei Ilaaɔ́ bii wa kpã wa iju? Aawo, kù je beɛbe. Ñ wa n fɔ dei si bei amane ɲa à ya dõ. Bii Ilaaɔ́ kù je dee dee, debei beirei á ce ku kiiti andunyau.

⁷ Bii ibom í teese í jò ine ɲa à waa ye ntɔi Ilaaɔ́, nɔ do yaase beɛbe iriɛ wa bað amboe, na mii í ce á maa ye taalem má bei ilu dulum. ⁸ Na mii í ce a kaa ka ni, ka ce laalɔ ku ba irii Ilaaɔ́ ku neð beɛɛɛ. Ine gɔ ɲa à ya ni beɛbei ò wa n fɔ ku ba a beje irim. Ine dimiɛ ɲa aa nɔ a ye ijuukpãɛ si bei í jɔ.

Ine kãma kù je dee dee

⁹ Debei, awa Zuifu ɲa mɔ à tia ine gɔ ɲa mɛɛ. Aawo, baa keeke, domi à nyisi tã iyi Zuifu ɲa do dimi mmu ɲa aɲa fei à wa si awɔ gbugbãɛ dulum. ¹⁰ Kukɔi ideɛ Ilaaɔ́ wa fɔ í ni,

Ine kãma kù je dee dee, baa akã.

¹¹ Ine gɔ kù wɛɛ iyi í ne bisi.

Ine gɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi wa de Ilaaɔ́.

¹² Ine fei í nyɔi,

Ine fei í bejei.

Ine kãma kù wɛɛ iyi wa ce jiida baa akã.

¹³ Idei gele ɲɲa í sãmi bei bale foo,

Nɔ í ne ací bei njo.

Do ideɛ gele ɲɲau ì ya takið ine ɲa.

¹⁴ À ne inc kuro nɔ ikpei wa kɔ́ si gele ɲɲa.

¹⁵ Kute gbãa ku kpa ine ì ne.

¹⁶ Bii à bɔ fei ideɛ kukpa do inc kufɔi à ya jò be.

¹⁷ A kù mà kpãai laakai ku sũ.

¹⁸ A kù ne njoɛ Ilaaɔ́.

¹⁹ Amma awa à mà iyi mii iyi wooda wa fɔ fei, ine ɲa iyi woodau í kãɛ wa fãa. Wooda í wɛɛi ku ba gele kãma ku maà ne iyi á fɔ, nɔ ine fei ku mà iyi Ilaaɔ́ wa ye taaleɛ. ²⁰ Ntɔ ntɔ ine kãma kù wɛɛ iyi á yɔɔkɔ ku jirima wooda hee koo jeð dee dee si wajui Ilaaɔ́. Wooda í wɛɛi ku ba ku jò amane ku mà iyi ɲɲu í je ilu dulum.

Yaase bei Ilaaḥ í ya ce inɛ dee dee

²¹ Amma nsei, Ilaaḥ í nyisi wa yaase bei nḡu í ya ce amanɛ dee dee, kù je do idei wooda. Woodai Moizi do waliiii Ilaaḥ nḡu à je sɛɛdaɛ. ²² Inɛ nḡa iyi à dasi Jesu Kirisi naanɛ fei, Ilaaḥ í ce nḡa dee dee na naanɛ iyi à dasiu. Inɛ gɔ kù je ikā, ²³ domi inɛ fei í ce dulum nɔ à kua amboei Ilaaḥ. ²⁴ Amma Ilaaḥ í ce nḡa dee dee hai nɛ ngɔɔgɔ ku sã na didḥɛ do saabui Jesu Kirisi iyi í ya nḡa. ²⁵ Nḡui Ilaaḥ í jile ku je kuwee. Njɛɛ iyi í nikā í kpa dulum dii inɛ nḡa iyi à dasiɛ naanɛ. Ilaaḥ í ce bɛɛbei ku nyisiò iyi nḡu í je dee dee. Tako wo si suurue í temua do dulum dii amanɛ nḡa, kù kpā nḡa iju. ²⁶ Amma si dee dee ku jɛɛ wa nyisi wa si waatii nsei ihɛ iyi nḡu inɛ dee deei, nɔ nḡu wa ce inɛ nḡa dee dee na naanɛ iyi à dasi Jesu.

²⁷ Debei, à nɛ kpāa iyi aa ka tɔɔ fufu má? Aawo, kaa ce. Na mii. Si na iyi í jò kù je wooda ku jirimai à waa ka, bii kù je naanɛ ku dasi. ²⁸ À nɔ à yɛ iyi amanɛ á je dee deei na naanɛ iyi í dasi nḡu akā, kù je na wooda ku jirima. ²⁹ Mà Ilaaḥ í je ti Zuifu nḡa aḡa akāi? Kù je ti dimi mmu nḡa má? Ntɔ ntɔ í je ti dimi mmu nḡa mɔ, ³⁰ domi Ilaaḥ akāi í wɛɛ. Nḡui á ce inɛ nḡa dee dee na naanɛ ku dasi nḡa, hai Zuifu nḡa hee do dimi mmu nḡa. ³¹ Si bɛɛbɛ à waa kpa wooda na idei naanɛ ku dasiui? Aawo. À kḥɔsi gbugbāɛ mɔm nii.

Yaase iyi à yɛ si kuwɛi Aburahamu

4 Beirei aa ka fɔ nsei do idei Aburahamu bala nwa. Mii í ba. ² Bii Ilaaḥ í ce Aburahamu amanɛ dee dee na ice iyi í ce, á yɔkɔ ku tɔɔɔ fufu. Amma kù nɛ si bii á tɔɔɔ fufu si wajui Ilaaḥ, ³ domi kukɔi idei Ilaaḥ wa fɔ í ni, Aburahamu í dasi Ilaaḥ naanɛ nɔ nḡui í jò Ilaaḥ í dooɛ si inɛ dee dee.

⁴ Nsei, inɛ iyi wa ce ice a ci ya doo fiai lafɛɛ bei amua, ti nje asaiyaɛi. ⁵ Amma inɛ iyi í dasi Ilaaḥ naanɛ, nɔ kù dɛ nḡu ku je dee dee na iceɛ, Ilaaḥ mɔ, nḡu iyi í ya ce ilu dulum nḡa dee dee, á doo lafɛɛu amanɛ dee dee na naanɛ ku dasiɛ. ⁶ Bɛɛbei Davidi mɔ wa fɔ idei inc didḥi inɛ iyi Ilaaḥ í doo amanɛ dee dee iyi kù je na iceɛ. ⁷ Í ni, Ilu inc didḥi inɛ iyi Ilaaḥ í kpa idei kuraraɛ, Nɔ í bii dulum dɛɛ.

⁸ Ilu inc didḥi inɛ iyi Ilaaḥ kù waa doo dulum dɛɛ.

⁹ Inc didḥu, ti inɛ nḡa iyi à ce bango aḡa akāi? Kù je ti inɛ nḡa mɔ iyi a kù ce bango? À tako à fɔɔ tã wo à ni, Ilaaḥ í doo Aburahamu amanɛ dee dee na naanɛ iyi í dasiu. ¹⁰ Beirei í yɛ waati bɛɛbɛ. Í ce bango ba. Mà kù ce. Waati bɛɛbɛ kù ce bango titã. Hai lb bangoi wa je. ¹¹ Si anyie í na í ce bango iyi wa je nyinda iyi Ilaaḥ í coo inɛ dee dee. Í coo inɛ dee dee na naanɛ ku dasi waati iyi kù ce bango. Bɛɛbɛ mɔi í na í je balai hai ce bango nḡa iyi à dasi naanɛ fei ku ba Ilaaḥ ku doo aḡa mɔ inɛ dee dee nḡa. ¹² Nɔ wa je balai woo ce bango nḡa mɔ, aḡa iyi kù je bango nḡu akāi à ce, amma tuubai naanɛ ku

dasi iyi bala nwa Aburahamu í jò si waati iyi kù ce bango, nḡui aḡa mɔ à waa too si.

Do naanɛ ku dasii à ya baò kuwāi Ilaaḥ

¹³ Ilaaḥ í cea Aburahamu do dimie nḡa kuwā iyi aḡa aa je tubui andunyau ihɛ fei. Kù je si na iyi í jò í jirima wooda, amma si na iyi í jò í je dee dee na naanɛ ku dasiɛui. ¹⁴ Bii í je inɛ nḡa iyi à waa jirima wooda, aḡa aa nɛ mii nḡa iyi Ilaaḥ í ce kuwāɛu, naanɛ ku dasiɛ ngbei, nɔ kuwā iyi Ilaaḥ í ceu mɔ í kpa iri mbɛ, ¹⁵ domi woodai wa naaò idɔkɔi Ilaaḥ wa. Amma bii wooda kù wɛɛ, idei wooda ku kua mɔ kaa wɛɛ.

¹⁶ Na nḡu, kuwāu, ti inɛ nḡa iyi à dasi naanɛi ku ba ku je amua iyi Ilaaḥ í mu nwa na didḥɛ nɔ ku je ti dimii Aburahamu fei. Kù je inɛ nḡa iyi à nɛ wooda aḡa akā, amma do inɛ nḡa iyi à dasi naanɛ bei Aburahamu, nḡu iyi í je balai awa fei. ¹⁷ Kukɔi idei Ilaaḥ wa fɔ í ni, nḡui ñ ce balai dimi nkɔɔ. Nḡui í je bala nwa si wajui Ilaaḥ. Ilaaḥ í dasi naanɛ, nḡu iyi í ya jɔ iku nḡa, nɔ do ide ku fɔɛi í taka mii nḡa iyi a kù wɛɛ wo. ¹⁸ Aburahamu í dasi Ilaaḥ naanɛ nɔ wa cɔò kpāa baa do iyi kù yɛ mii iyi wa degbeu titã. Na nḡu, Ilaaḥ í coo balai dimi nkɔɔ nḡa si bei í tako í fɔ í ni, dimie nḡa aa na a kɔɔ. ¹⁹ Waati nḡu í nɛ zakai adḥ cɔɔ. Í mà iyi nḡu í gbo, nɔ Sara aboɛu mɔ kaa yɔkɔ ku bí ama má, amma do nḡu fei naanɛ ku dasiɛ kù kaye. ²⁰ Kù fūsi naanɛ ku dasiɛ awɔ, kù nɔ kù sika si ide iyi Ilaaḥ í wāu. Naanɛu í teese wa muua gbugbā mɔm nii nɔ wa saabu Ilaaḥ, ²¹ domi í mà kam kam, mii iyi Ilaaḥ í wāu í nɛ gbugbāi ku coo. ²² Njɔi í jò na naanɛ ku dasiɛ Ilaaḥ í dooɛ inɛ dee dee. ²³ Amma iyi à kɔɔ à ni, à dooɛ inɛ dee dee, kù je na irii nḡu akāi à kɔɔ. ²⁴ À kɔɔi na irii awa mɔ iyi Ilaaḥ wa doo wa inɛ dee dee, awa iyi à dasiɛ naanɛ, nḡu iyi í jɔ Jesu Lafɛɛ nwa hai si bale. ²⁵ Ilaaḥ í jò à kpa Jesu wo na irii dulum du wa nɔ í jūu má ku ba ku ce wa inɛ dee dee nḡa.

À dḥ do Ilaaḥ

5 Nsei, si bei Ilaaḥ í ce wa inɛ dee dee nḡa na naanɛ ku dasi nwa, à dḥ do nḡu na saabui Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ² Jesu mɔi í mu nwa kpāa do saabui naanɛ ku dasiɛ ka sekɛɛ si Ilaaḥ, nḡu iyi í ce nwa didḥ. Na didḥui à waa leekɔi dim dim nɔ à nɛ inc didḥ domi à waa cɔ kpāa iyi aa ka nɛ baa nwa si amboei Ilaaḥ. ³ Iyi í re mɔm, baa si wahala à ya ka nɛ inc didḥi domi à mà iyi wahala í ya bí temua. ⁴ Bii à nɔ à temua si wahalau, aa ka fita bei inɛ iyi í je igū si laakai ku cɔ, nɔ igū iyi à jɛu á bí nwa kpāa ku cɔ. ⁵ Nɔ kpāa iyi à waa cɔu kaa je ngbe domi kubii Ilaaḥ í wa si idɔ nwa do saabui Hundenɛ iyi í mu nwa.

⁶ Si waati iyi a kù nɛ gbugbā, Kirisi í ku na irii inɛ nḡa iyi a kù mà bɛɛrei Ilaaḥ. Í kui si waati iyi Ilaaḥ í jileu. ⁷ À gaabua amanɛ ku jesi nḡu ku ku baa na inɛ dee dee. Á yɔkɔ ku je ilu wɔkɔ gɔ á jesi nḡu ku ku na inɛ jiida gɔ. ⁸ Amma Ilaaḥ í nyisi wa kubi nlaɛ domi waati iyi à je ilu dulum nḡa Kirisi í ku na iri nwa. ⁹ Nsei, si na iyi í jò njei

Kirisi í jò Ilaaḥ í ce wa inε dee dee ḡa, kù ne sika kãma á faaba wa hai si idɔkɔɔe iyi á naa. ¹⁰ Waati iyi à je mbεei Ilaaḥ, í jò à dḥ do nḡu na ikui Amaε. Na nḡu nsei, si bei à dḥ do nḡu, sika kãma kù wasi á nyi ku faaba wa má na kuwεe Amau. ¹¹ Iyi í re mɔm, Lafēε nwa Jesu Kirisi, nḡu iyi í jò à dḥ do Ilaaḥ, í nyi í jò à ne inɔ didḥ má si Ilaaḥ.

Adamu do Kirisi

¹² Dulum í lo wai si andunya hai bi inε akã, nɔ dulum nɔu í naaḥ iku wa. Si bεεbe, ikuu í tosi inε fei domi inε feii í ce dulum. ¹³ Ntɔi dulum í wa si andunya wo woodai Moizi í bei í naa, amma bii wooda kù wεε, ijuukpãii wooda ku kua mɔ kaa wεε. ¹⁴ Do nḡu fei, hai waatii Adamu hee ku koo si Moizi fei, inε ḡa à ya ku baa do iyi a kù kua wooda bei Adamu í ce.

Aa ka yɔkɔ ka wã Adamu do inε iyi í na í naau. ¹⁵ Ntɔ ntɔ, inε nkɔi í ku na kurarai inε akãu, amma didḥi Ilaaḥ í la í re kurarai Adamu. Didḥi Ilaaḥu mɔ hai bi inε akãii í naa, nɔ lafēεui í je Jesu Kirisi. Didḥu amua nla nla, nɔ í tosi inε nkɔ. ¹⁶ Amuai Ilaaḥu do kurarai inε akãu í wãaia nḡe, domi kurara akãui í jò Ilaaḥ á kiiti inε ḡa ku ye taale nḡa, amma didḥi á jò ku ce wa inε dee dee baa do iyi à tako à ce kurara nkɔ nkɔ. ¹⁷ À mà iyi iku í tosi inε fei na kurarai inε akãu. Amma na inε akã mɔi aa ka ba mii iyi í la í re, domi inε iyi í gba didḥi nla Ilaaḥ do amua nlaε iyi í jò í je dee dee fei, á maa wεε nɔ á je bomma na irii Jesu Kirisiu.

¹⁸ Na nḡu, si bei kurarai inε akã í jò Ilaaḥ í ye taalei inε fei, bεεbe mɔi dee dee ku jei inε akã í jò inε fei í je dee dee í baḥ kuwεε. ¹⁹ Si bei ide hai gbɔi inε akã í jò inε nkɔ í je ilu dulum, bεεbe mɔi Ilaaḥ á ce inε nkɔ dee dee na ide ku jirimai inε akãu.

²⁰ Wooda í lo wai ku ba kurara ku kɔɔsi, amma bii dulum í kɔɔsi, didḥi Ilaaḥ mɔ í ya kɔɔsi ku roo mái. ²¹ Si bei dulum í lɔsi inε fei hee í naaḥ iku wa, bεεbe mɔi didḥi Ilaaḥ í naa si inε fei ku ba ku ce wa inε dee dee ḡa nɔ ku mu nwa kuwεε iyi ci ya tã na anu akã iyi à ne do Lafēε nwa Jesu Kirisi.

À ku si gãmei dulum, nɔ à je ilu hunde si Kirisi

6 Debei beirei aa ka ce. Aa ka ya maa ce dulum ku ba didḥu ku kɔɔsi? ² Aawo, kù je bεεbe. Awa iyi à ku si gãmei dulum, beirei aa ka ce ka maa je kuwεε nwa si dulum má. ³ I kù mà ḡa awa iyi à dasi wa inyi do irii Jesu Kirisi fei, à kui bei nḡu mɔ í ku? ⁴ Na nḡu, si inyi ku dasi à ku do nḡu ajɔ, nɔ à si wa do nḡu ajɔ, ku ba bei amboei Ilaaḥ Baaba í dedeε hai si bale awa mɔ ka maa ne si kuwεε titḥ.

⁵ Ntɔ ntɔ, si bei anu akã nwa do nḡu í jò à ku do nḡu ajɔ, kù ne sika á jò ka dede má hai si bale do nḡu ajɔ. ⁶ À mà iyi à kpakpa daa nwo nwa si j̄ii ku gaau do Jesu ajɔ, ku ba daa nwo nwa iyi wa dasi wa dulum nɔu ku kpa iri, nɔ ka maà je arui dulum má, ⁷ domi dulum kaa ne gbugbã kãma má si inε iyi í ku. ⁸ Nsei, si bei à ku do

Kirisi ajɔ, bεεbe mɔi à ne naane iyi aa ka ba kuwεε do nḡu ajɔ, ⁹ domi à mà iyi Kirisi, nḡu iyi í dede hai si bale kaa ku má, iku kù ne sie gbugbã má. ¹⁰ Waati iyi í ku, í kui gbakã akã na irii dulum, amma í baa si kuwεε má, nɔ kuwεε iyi í wa si nsei í je ti Ilaaḥ. ¹¹ Bεεbe mɔi inḡe taka nḡe i doo ara nḡe bei iku si gãmei dulum, nɔ i doo ara nḡe ilu hunde má si wajui Ilaaḥ na anu akã nḡe iyi í ne do Jesu Kirisi ḡa.

¹² Na nḡu, i maà jò dulum ku je bomma si ara nḡe má, i maà ti i jò kɔɔeεi arau ku kãmia ḡe má. ¹³ I maà ti i jò ikḥ ikḥi ara nḡe kãma kù wa si awɔi dulum má i maa ceḥ laalɔ ḡa. Amma i so ara nḡe i na Ilaaḥ bei inε ḡa iyi à j̄i wa hai si bale, nɔ i so ikḥ ikḥi ara nḡe fei i daa Ilaaḥ si awɔ ḡa i maa ceḥ jiida. ¹⁴ Dulum kù ne ku ne si ḡe gbugbã má domi wooda kù ne gbugbã si ḡe amma didḥi Ilaaḥi í ne gbugbã si ḡe.

Ka je arui ice jiida ku ce

¹⁵ To, mii aa ka ce. Si bei Ilaaḥ í ce nwa didḥi nɔ wooda kù ne si wa gbugbã, dulum nii aa ka maa ce? Aawo, kù je bεεbe. ¹⁶ Ì mà sãa sãa ḡa bii ì so ara nḡe ì daa inε ḡɔ si awɔ ì waa jirimae ḡa, inε iyi ì waa jirimau be ḡa aruei ì je ḡa. Bii ì je arui dulum ḡa, kɔkɔeεi í je iku, bii ì nɔ ì je arui Ilaaḥ ku jirima ḡa, kɔkɔi nḡu mɔi á jò Ilaaḥ ku ce ḡe inε dee dee ḡa. ¹⁷ Amma ka saabu Ilaaḥ domi baa do iyi ì je arui dulum ḡa wo, nsei do inɔ akãii ì waa jirima kukɔsi iyi à da nḡe si awɔ. ¹⁸ À ya ḡe hai si awɔi dulum, nɔ ì baa ì je arui ice jiida ku ce ḡa. ¹⁹ Ì wa n sḥ ḡe ideu ihēi do yaasei kucei inε ḡa na gbugbã hai ne nḡe. Si bei ì tako ì so ikḥ ikḥi ara nḡe ikã ikã ì daa ri-isi do laalɔ si awɔ bei aru ku ba i ceḥ laalɔ ḡa, nsei ì ne i so ikḥi ara nḡe fei i jò ku je arui ice jiida ku ce ḡau ḡa ku ba daa nḡe ku má.

²⁰ Waati iyi ì waa je arui dulum ḡa, ì ya jilɔ si i kù ne i ce mii iyi Ilaaḥ wa tɔ ḡe. ²¹ Riba yoomai ì ya ba ḡa waati bεεbe. Riba iyi ì ba ḡau wa mu ḡe anyɔ nsei, nɔ iri ku kpaε ikui. ²² Amma nsei à ya ḡe hai si awɔi dulum ì baa ì je arui Ilaaḥ ḡa, riba nḡe í je daa iyi í má, iri ku kpaε mɔi í je kuwεε hai tã. ²³ Ribai dulum nii í je iku, amma amuai Ilaaḥi í je kuwεε iyi ci ya tã na anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi Lafēε nwa.

Nje ku so í je nwa yaase

7 Inḡe inεm ḡa, inḡe iyi ì mà wooda ḡa, i kù mà ḡa iyi wooda í ne gbugbãii si amane si waati iyi í wεε si hunde nḡu akã? ² Bεεbe mɔi abo à so mɔkɔ í ne ku wa bi mɔkɔε si waati iyi mɔkɔu í wεε. Amma bii mɔkɔu í ku abou í fita hai si woodai nḡe ku so mbε. ³ Na nḡu, bii mɔkɔu í wεε nɔ abou í koo í so mɔkɔ mmu, abo à ce sakarai aa kpoo. Amma bii mɔkɔε í ku, í fita si woodai nḡe ku soui. Waati bεεbe bii í so mɔkɔ mmu kù je à ce sakara má. ⁴ Bεεbe mɔi inḡe inεm ḡa, anu akã nḡe do Kirisi í jò inḡe mɔ ì ku do nḡu ajɔ nɔ ì fita hai si awɔi wooda. Bebei ti inε mmui ì je ḡa. Ti inε iyi í j̄i hai si baleui ì je ḡa ku ba i so iso iyi í je ti Ilaaḥ ḡa. ⁵ Waati iyi

à wɛɛ̀ò daa nwo nwa ɲa wo, kɔdɛɛ laalɔ iyi wooda í dede si wa wa ce ice si ikɔ́i ara nwa ikã ikã fei nɔ wa bɔ̀ò wa bi iku. ⁶ Amma nsei, si bei à ku si gãmei wooda, nɲu iyi wa mu wa wo bei aru, à fita hai si awɔɛ. Bɛbei aa ka yɔkɔ ka cea Ilaaɔ́ ice do daa titɔ́ iyi í je ti Hundee, kaa je do daa nwo iyi í je ti wooda.

Wooda do dulum

⁷ To, beirei aa ka fɔ. Woodau dulum nii? Aawo, kù je bɛɛɛ. Amma na saabui woodau í j̀ò n mà dulum. Nto nto, n kaa n mà mà kɔdɛɛ dulum nii wo bii wooda kù ni n mà n ce kɔdɛɛ. ⁸ Nɔ na woodau dulum í ba kpãa í bíim kɔdɛɛ ikã ikã fei, domi bii wooda kù wɛɛ dulum mɔ kaa wɛɛ. ⁹ Tako waati iyi n kù mà wooda, n wɛɛ wo, amma waati iyi n na n mà wooda, dulum í dedei ¹⁰ nɔ n ku. Bɛɛɛ wooda iyi í nɛ ku j̀ò n nɛ kuwɛɛ, n ba wee ikui í naam wa, ¹¹ domi dulum í ceò wooda ice nɔ í wa inyii it̄im í kpam.

¹² Nto nto wooda í má nɔ ideɛ mɔ í má, í je dee dee, í nɔ í s̄a. ¹³ Debei mii jiidau í baa í jɛem kpãai iku? Aawo, kù je bɛɛɛ. Dulum nii í kpam. Mii jiidai í so í na í kpam do. Nɲui í j̀ò à yɔkɔ iyi dulum í je mii laalɔ do nto nɔ í gaabu í caa.

Inɛ iyi dulum í kãmia

¹⁴ Ntɔ́i à mà iyi woodai Ilaaɔ́ ti Hundei, amma amu amanɛi iyi à taa dulum n je aruɛ. ¹⁵ Mii iyi n wa n ce n ci ya n mà yaaseɛ, domi mii iyi n bi, n ci ya n ce nɲu, amma mii iyi n cé, nɲui n ya n ce. ¹⁶ Bii n wa n ce iyi n kù bi, n jesi iyi wooda í s̄ai. ¹⁷ Amma bii bɛɛɛ, kù je amui n wa n coo má, dulum iyi í wa sim nii wa coo. ¹⁸ N mà s̄aa s̄aa iyi mii jiidai kãma kù wa sim, waato daam nii n wa n fãa, domi waati kãma fei idɔm í ya maa bi jiidai ku ce, amma kuceɛi n ci ya n yɔkɔ. ¹⁹ N ci ya n ce jiidai iyi n bi, í gbe laalɔ iyi n kù biu. ²⁰ Nɔ bii n wa n ce iyi n kù bi, kù je a ni amui n wa n coo, dulum iyi í wa sim nii wa coo.

²¹ To, n ye ide gɔ í wɛɛm. Nɲu wee. Waati iyi n bi jiidai ku ce fei, laalɔ í ya maa má sim. ²² Si idɔm woodai Ilaaɔ́ ku jirima í d̄s, ²³ amma si kucei ikɔ́ ikɔ́i aram fei n wa n ye ide mmu gɔ iyi wa ja do lasabum, nɔ wa cem arui dulum iyi í wa sim. ²⁴ Ilu inɔ kufɔ́i n je. Yooi á nyam hai si awɔ́i ara iyi wa bɔ̀ɔm ikuu ih̄ɛ. ²⁵ N wa n saabu Ilaaɔ́ do saabui Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa.

Bɛɛɛ mɔ́i, n je arui woodai Ilaaɔ́ si idɔm, amma si daam n je arui gbugbãi dulum.

Kuwɛɛ iyi Hundei Ilaaɔ́ wa mu nwa

8 Na nɲu, nsei Ilaaɔ́ kaa ye taalei inɛ ɲa iyi à nɛ anu akã do Jesu Kirisi má. ² Hundei Ilaaɔ́i í ya j̀ò inɛ ku ba kuwɛɛ na saabui Jesu Kirisi, nɔ gbugbãi Hundeeui í nyam hai si gbugbãi dulum do ti iku. ³ Mii iyi woodai Moizi kù yɔkɔ ku ce si na iyi í j̀ò mɔngɔ́i amanɛ ɲa í j̀ò woodau í kua gbugbã, Ilaaɔ́ í coo. Dulum iyi í wa si arai amanɛ, í kiitie si waati iyi í j̀ò Amai nɲu takãɛ

í so ara iyi í j̀ò arai dulum dii amanɛ ɲa, nɔ í bɔ̀ɔ wa ku na ku je kuwɛɛ na dulum. ⁴ Ilaaɔ́ í ce bɛɛɛ ku ba isɛɛɛ nwa ku je dee dee si ide iyi woodau wa fɔ, awa iyi a kù waa nɛ si idɔ̀ɔbii ara nwa, í gbe si idɔ̀ɔbii Hundei Ilaaɔ́. ⁵ Inɛ ɲa iyi à waa nɛ si idɔ̀ɔbii ara, lasabu nɲa fei si daai arui í ya wa. Amma inɛ ɲa iyi à waa nɛ si idɔ̀ɔbii Hundei Ilaaɔ́, lasabu nɲa fei si mii iyi Hundeu í bii í ya wa. ⁶ Inɛ iyi lasabue fei í wa si idɔ̀ɔbii ara, ikui á je iri ku kpãɛ. Amma inɛ iyi lasabue í wa si mii iyi Hundei Ilaaɔ́ í bi, lafɛɛ á ba kuwɛɛ do laakai ku s̄u.

⁷ Inɛ ɲa mɔ́ iyi à waa too idɔ̀ɔbii ara, aɲai à je mbɛɛi Ilaaɔ́ ɲa. A kù waa jirima woodãɛ, nɔ a kaa yɔkɔ mɔ́m.

⁸ Inɛ ɲa iyi à waa too idɔ̀ɔbii ara a kaa yɔkɔ a ce iyi á d̄s̄a Ilaaɔ́ si.

⁹ Amma inɛ i kù waa too idɔ̀ɔbii ara, ì waa nɛ ɲai bei Hundei í bi, inɛ iyi Hundei Ilaaɔ́ í wa si ɲɛ. Inɛ iyi kù nɛ Hundei Kirisi, lafɛɛ kù je ti Kirisi. ¹⁰ Nɔ bii Kirisi í wa si ɲɛ, baa do iyi ara nɲɛ í ku na dulum fei, hundei nɲɛ á maa wɛɛ domi ì je dee dee si wajui Ilaaɔ́ ɲa. ¹¹ Ilaaɔ́i í j̀ò Jesu hai si balɛ. Nɔ bii Hundei nɲu iyi í j̀ò Kirisi hai si balɛ í wa si ɲɛ á na ara iku nɲɛ ɲau mɔ́ kuwɛɛ na saabui Hundee iyi í wa si ɲɛu.

¹² Na nɲu inɛ inɛm ɲa, Ilaaɔ́i à nɛ ka saabu, kù je ara hee aru ku tilasi wa ka ceò mii iyi í bi. ¹³ Nto nto, bii ì waa ce idɔ̀ɔbii ara aa ku ɲa. Amma bii ì j̀ò Hundei Ilaaɔ́ í sobi ɲɛ í kpaò kookoosui aru aa nɛ kuwɛɛ ɲa, ¹⁴ domi inɛ ɲa iyi Hundei Ilaaɔ́ wa gbã fei, aɲai à je amai Ilaaɔ́ ɲa. ¹⁵ Hundei iyi Ilaaɔ́ í mu nɲɛ kaa ce ɲɛ aru, kaa nɔ ku j̀ò nɲo ku mu ɲɛ má, amma Hundeu i ce ɲɛ amai Ilaaɔ́ ɲa, nɔ do saabuei aa ka yɔkɔ ka kpe Ilaaɔ́, ka ni Baaba. ¹⁶ Hundei Ilaaɔ́ takãɛ wa s̄s̄ hundei nwa iyi à je amai Ilaaɔ́ ɲa. ¹⁷ To, si bei à je amaɛ ɲa, nɲui í j̀ò à nɛ baa si mii iyi í jile nwa. Aa ka nɛ ikp̄ɛ do Kirisi ajɔ, domi bii à baa ijuukpãɛ ku kp̄ɛ, bɛɛɛ mɔ́i aa ka baa amboe ku kp̄ɛ má.

Amboe iyi á na ku naa

¹⁸ N mà wahalai nsei nwau ih̄ɛ kù je nkãma do amboe iyi Ilaaɔ́ á na ku nyisi wa. ¹⁹ Baa mii ɲa iyi Ilaaɔ́ í taka fei à waa degbe ajɔ nɲu do saasa, ajɔ si bii Ilaaɔ́ á j̀ò a ye amboe si amaɛ ɲa, ²⁰ domi mii ɲa iyi í taka fei à d̄asi kpãai nfe ku ce, kù je na idɔ̀ɔbii aɲa taka ɲa, Ilaaɔ́i í coo bɛɛɛ. Do nɲu fei, kpãa ku cɔu mɔ́ í wɛɛ ²¹ iyi Ilaaɔ́ á ya mii ɲau mɔ́ ku ba kãma ɲa ku màà beje má nɔ a nɛ ikp̄ɛ si amboe ara ku nei amai Ilaaɔ́ ɲa. ²² À mà iyi hee nsei mii ɲa iyi Ilaaɔ́ í taka fei à waa kakaai bei inaabo iyi wa kaka do ara kuroi kubí. ²³ Nɔ iyi í re mɔ́m, baa awa iyi Ilaaɔ́ í mu nwa Hundee bei fiaí kaazigi, à waa kaka si idɔ́ nwa à waa degbeò Ilaaɔ́ ku nyisi iyi à je amaɛ ɲa nto nto nɔ ku faaba ara nwa. ²⁴ Faabau í je tu wa, amma si kpãaɛ ku cɔi à wa si titã. Bii à ye mii iyi à waa degbe, kudegbe kù wɛɛ má. Mii iyi amanɛ wa ye á maa cɔ kpãaɛ má? ²⁵ Amma bii à waa cɔ kpãai mii gɔ iyi a kù waa ye, aa ka maa degbeei do temua.

²⁶ Bɛɛbɛ mɔi Hundei Ilaaɗ í ya maa sobi wa si gbugbã hai ne nwa, domi a ci ya ka mà mii iyi í s̄iã ka tɔɔ. Amma Hundeu takaei í ya tɔɔ Ilaaɗ na iri nwa do ide iyi í re ide ku f̄i amane ña. ²⁷ Nɔ Ilaaɗ, nñu iyi wa ye idɔi amane ña í mà mii iyi Hundeu wa lasabu, domi do idɔɔbiei Hundeu wa tɔɔe na irii ine ña iyi à je tɛɛ.

²⁸ Nɔ iyi í re mɔm, à mà s̄ã s̄ã, ine ña iyi à bi Ilaaɗ, aña iyi í kpe si idɔɔbie à je tɛɛ, Ilaaɗ wa ce ice si mii iyi í ba ña fei ku ba ku ce ña j̄iida. ²⁹ Ntɔ ntɔ, ine ña iyi Ilaaɗ í cica hai tako, añaí í j̄ile ku ba a j̄ɔ Amæ. Si bɛɛbɛ Amaeui á je yemmai if̄ɔ nkɔɔ nkɔɔ. ³⁰ Ine ña iyi í cica í j̄ileu, nñui í kpe ña. Ine ña iyi í kpeu í ce ña dee dee. Ine ña iyi í ce dee deeu í ce ña ikp̄ɛi amboeɛ.

Kulai kubii Ilaaɗ

³¹ Debei beirei aa ka f̄ɔ má. Bii Ilaaɗ í je tu wa, yooi á yɔkɔ ku je mbɛɛ nwa. ³² Ilaaɗ kù kɔɔ amai nñu takae, amma í j̄ò à daa ine ña si awɔ à kpaã na irii awa fei. Nñu iyi í na wa amæu bɛɛbɛ, beirei á ce iyi kù mu nwa mii iyi í gbe fei. ³³ Ine ña iyi Ilaaɗ í cica, yooi á yɔkɔ ku má ña dulum má. Kù wɛɛ, domi Ilaaɗi í ce ña dee dee. ³⁴ To, yooi á yɔkɔ ku ye taale ña. Kù wɛɛ, domi Jesu Kirisi í ku, nɔ iyi í re mɔm í j̄i hai si bale má, í wa awɔ nñei Ilaaɗ. Í nɔ wa tɔɔ Ilaaɗ na iri nwa. ³⁵ Yooi á yɔkɔ ku fɛɛfɛ wa do kubii Kirisi. Tɔɔña? Mà wahala. Mà ijuukpã. Mà ari. Mà are. Mà mbirisi. Mà igũ. ³⁶ Ntɔ ntɔ, Lafɛɛ, na iriei à ya ka wa si anui iku alɛò daakɔ.

À waa cɔ wa bei angudã ña iyi à waa bɔ ku saka, si bei kukɔi ide Ilaaɗ í f̄ɔ. ³⁷ Amma si mii ñau ih̄ɛ fei à je igũ mam mam na saabui Kirisi iyi í bi wa, ³⁸ domi ñ mà kam kam, nkãma kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku fɛɛfɛ wa do kubie. Baa iku kaa yɔkɔ, wala kuwɛɛ, do amaleka ña, do yiikoi lele ña. Mii iyi í ba wa nnyi hee do iyi á na ku ba wa ala fei, kãma ña kaa yɔkɔ. ³⁹ Mii ña iyi à wa lele do iyi à wa ilɛ hee do mii iyi à taka fei, nkãma kaa yɔkɔ ku fɛɛfɛ wa do kubi iyi Ilaaɗ í nyisi wa si Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa.

Ilaaɗ do inei Izireli ña

9 Ntɔi ñ wa n f̄ɔ, amu inei Kirisi, n kaa n sɔ ibo. Idɔm do Hundei Ilaaɗ à jesi iyi ntɔi. ² Inɔm í f̄ɔ ntɔ ntɔ na Zuifu kpaasi ña nɔ ñ ya n maa n ce araare ña waati kãma fei. ³ An jesi Ilaaɗ ku ceekpem nɔ ku fɛɛfɛem do Kirisi ku ba ine ña iyi à je dimim a ba faaba. ⁴ Añaí à je inei Izireli ña, ine ña iyi Ilaaɗ í cica a je tɛɛ bei amæ ña, nɔ í nyisi ña amboeɛ. Do añaí í d̄i akabuue ña, nɔ í na ña wooda do kp̄ãɛ ku tɔɔ, do idei kuwãɛ. ⁵ Bala ña ñai à je inei Ilaaɗ ña. Si dimi nñai Kirisi í fita bei amane nñu iyi í re mii fei. Nñui í je Ilaaɗ, nñu iyi í j̄ɔ ka maa saabu hee do aj̄ɔ fei. Ami.

⁶ Kù je ñ wa n ni ide iyi Ilaaɗ í wãu í je ngbɛ, amma kù je ine ña iyi à bí si dimii inei Izireli ñau feii à je inei Izireli do ntɔ. ⁷ Kù nɔ kù je ine ña iyi à bí si dimii Aburhamu feii à je tɔkue ña do ntɔ, domi Ilaaɗ í s̄ɔ Aburhamu í ni, dimii amai Izaaki ñai aa je tɔkue ña. ⁸ Waatɔ kù je

amai Aburhamu ña feii à je amai Ilaaɗ ña, í gbe amu ña ña iyi Ilaaɗ í cea kuwãɛ ñau, aña akã. ⁹ Ide iyi Ilaaɗ í wãò Aburhamu wee, í ni, ad̄ɔ gɔ suku be iyi ih̄ɛ an nyi wa má, hee waati bɛɛbɛ Sara á bí ama inemɔkɔ.

¹⁰ Kù je iyi be nñu akã, amai Rebeka minji ñau fei sika ñai. Baa ñai í je bala nwa Izaaki. ¹¹ Amma do nñu fei, hee Rebeka ku maa bí ña, si waati iyi a kù ce j̄iida gɔ titã hee má je laalɔ, Ilaaɗ í s̄ɔ Rebeka í ni, ine sintei á ya s̄ã ine ankãanyiu iri ilɛ. Í f̄ɔ bɛɛbei ku ba ku nyisi iyi nñu í ya cica ine ñai bei nñu takai nñu í bi, nɔ í kpe ña si bei nñu takae í j̄ile, kù je na kuce ña. ¹³ Tiai idei Ilaaɗ í f̄ɔ má í ni, Ilaaɗ í ni, ñ bi Zakɔbu nɔ ñ cé Ezau.

¹⁴ Debei, beirei aa ka f̄ɔ nsei. Ilaaɗ kù je dee deei? Aa-wo, kù je bɛɛbɛ, ¹⁵ domi í s̄ɔ Moizi í ni, ine iyi ñ bii an cea did̄ɔ, nɔ ine iyi ñ bii an ce araareɛ. ¹⁶ Na nñu, kù je na idɔɔbii ine gɔ, kù nɔ kù je na kookaai ine gɔ, amma na araare Ilaaɗi. ¹⁷ Bɛɛbei kukɔi ide Ilaaɗ wa f̄ɔ idei Faraɗ, nñu iyi Ilaaɗ í le idɔɛ í ni n kã n ceɛ ilaalui ku ba ine ña a ye gbugbãm siɛ, nɔ inei andunya fei ku gbɔ irim. ¹⁸ Bɛɛbei Ilaaɗ í ya ce araare ine iyi í bi, nɔ ku le idɔi ine mɔ iyi í bi.

¹⁹ Bii bɛɛbei, ine gɔ á yɔkɔ ku s̄ɔm ku ni, Ilaaɗ kù ne kp̄ã ku ye taalei amane ña má, domi ine kãma kaa yɔkɔ ku dede si mii iyi í j̄ile. ²⁰ Awɔ iyi ñ waa f̄ɔ bɛɛbɛ, yooi ñ je í bei i kakɔɔ Ilaaɗ. Caka á yɔkɔ ku bee woo ma ku ni, na mii í ce ñ mam be ih̄ɛ? ²¹ Kù je woo ma cakai á ceò ama bei í bi ba. Si ama akãu be kaa yɔkɔ ku ce caja iyi à ya maa ceò ice waati kãma fei do caka iyi í ne bɛɛɛɛ í re ba.

²² To, yaaseu be wa nyisi mii iyi Ilaaɗ í ce. Í bi ku nyisi ine gɔ ña idɔkɔɔ nlaɛ do gbugbãɛ. Amma í temuai titã do ine ña iyi idɔɛ í k̄ɔ siu, aña iyi à ye bei caka ña iyi aa nyɔu. ²³ Amma í bi ku nyisi ine gɔ ña mɔ bei amboeɛ í la í to. Añaí í ce araare ña nɔ í ce sɔklu ña hai ku kpe a ne ikp̄ɛ si amboeɛ. ²⁴ Ine ñau awai. Si inɔ nwa Zuifu ña do hai je Zuifu ña à wasi. Ilaaɗi í kpe awa fei.

²⁵ Bɛɛbei walii Ozee í f̄ɔ si tiaɛ í ni, Ilaaɗ í ni,

Ine ña iyi a kù je tom wo, nsei an kpe ña inem.

Dimi ña iyi n kù bi wo, nsei an kpe ña baakɔm ña.

²⁶ Nɔ tengi bii ñ s̄ɔ ña wo ñ ni, i kù je inem ña,

Be mɔi an kpe ña má amam ña, amu iyi ñ je irii

kuwɛɛ.

²⁷ Nñi walii Ezai í f̄ɔ ide hee lele na irii inei Izireli ña í ni, baa bii inei Izireli ñau à kpɔ bei s̄ãai ac̄i ido, ine mbɔi á ba faaba. ²⁸ Ide iyi Ilaaɗ í f̄ɔ á k̄ɔi mam mam si andunya, nɔ kaa kpe mɔm. ²⁹ Í ye mbe bei walii Ezai í tako í f̄ɔ iyi í ni,

Bii Āɔ Lafɛɛ, ilu gbugbã fei kù j̄ò nwa fiti mbɔi amane ña wo ni,

Awa fei aa ka kui wo bei inei Sodomu ña,

Do inei Gɔmɔ ña.

Inei Izireli ña do laabaau j̄iida

³⁰ Debei, beirei aa ka f̄ɔ. Bei aa ka f̄ɔ wee, dimi mmu ña iyi a kù waa de à je dee dee si wajui Ilaaɗ wo, nsei à

je dee dee na saabui naane ku dasi nɔa. ³¹ Amma inei Izireli ɔa iyi à waa de aɔa a too wooda ku ba aɔa a je dee dee si wajui Ilaaɔ, kù ce. ³² Na mii. Si na iyi í jò inei Izireli ɔa a kù dedee do naane ku dasi, í gbe do ice nɔa. À koose si kuta iyi í ya jò ine ɔa a kooseu. ³³ Ideei kukɔu wa fãa í ni,

Wee ñ wa n jile ine ɔɔ Siɔɔ iyi í ye bei kuta bi ku koose. Nɔui á jò ine ɔɔ ɔa a cuku, Amma ine iyi í dasie naane kaa ye anyɔ.

10 Ine inem ɔa, iyi ñ bi si idɔm fei do iyi ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ, nɔui í je dimim ɔa a ba faaba. ² Ntɔ ntɔ, an yɔkɔ n fɔ na iri nɔa n ni à waa cea Ilaaɔ ice do himma, amma a kù ne kumà. ³ A kù mà bei Ilaaɔ í ya ceò ine dee dee, nɔui í jò à de kpãa nɔa bei aa ce a jeò dee dee, nɔ a kù waa too si kpãa iyi Ilaaɔ í jile. ⁴ Kpãa iyi Ilaaɔ í jileui í je Kirisi iyi í na í kpa irii woodai Moizi nɔ ine iyi í dasie naane fei á je dee dee si wajui Ilaaɔ.

Faabau í je ti ine ɔa iyi à dasi Lafɛe naane fei

⁵ Ide iyi Moizi í kɔ si yaase bei ine á jeò dee dee si wajui Ilaaɔ si wooda ku jirima wee. Ine iyi wa jirima wooda ɔau fei, si nɔui á ba kuwee. ⁶ Amma ide iyi à kɔ si yaase bei amane á jeò dee dee na naane ku dasi wee. Maà ti í fɔ si idɔe í ni, yooi á bɔ lelei Aɔ. Bii ñ waa fɔ beɛbe, í ye bei ñ waa de Kirisi ku kita wai. ⁷ Nɔ í maà ti í fɔ í ni, yooi á bɔ lelei ile. Bii ñ waa fɔ beɛbe, í ye bei ñ waa de ku dede Kirisi hai si bale mái. ⁸ Debei, beirei ideu wa fɔ. Bei wa fɔ wee. Ide iyi ñ waa dedeu kù jiiɛ, í wa si gelee mɔm do si idɔe. Ideu nɔui í je ide naane ku dasi iyi à waa waazo, iyi í ni, ⁹ bii ñ fɔ do gelee ñ ni Jesui í je Lafɛe, nɔ ñ dasi naane si idɔe iyi Ilaaɔ í dedee hai si bale, aa ba faaba, ¹⁰ domi do idɔi amane í ya dasiò naane ku ba ku je dee dee si wajui Ilaaɔ, nɔ do gelee mɔi í ya fòò ide ku ba ku baò faaba. ¹¹ Tiai idei Ilaaɔ í nɔ í fɔ í ni, ine iyi í dasie naane fei kaa ye anyɔ. ¹² Beɛbei ine ɔɔ kù je ikã, hai Zuifu ɔa hee ku bɔ do dimi mmu ɔa fei. Aɔa fei Lafɛe akãi à ne. Amanie mɔi í je ti ine ɔa iyi à waa tɔɔ fei. ¹³ Debei ine iyi wa tɔɔ Aɔ Lafɛe fei á ba faaba, si bei idei Ilaaɔ í fɔ.

¹⁴ Nɔ beirei ine ɔa aa ce a tɔɔe bii a kù dasie naane.

Mà beirei aa ce a dasie naane bii a kù gbɔ ideɛ. Nɔ beirei aa ce a gbɔ ideɛ bii ine ɔɔ kù ce waazoi ideu.

¹⁵ Nɔ beirei aa ce a ce waazoi ideu bii kù je ine ɔɔi í be ɔa. Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, inc didɔ nɔai kunaai ine ɔa iyi à dabii à waa sisi laabaau jiidau. ¹⁶ Amma kù je ine feii í jesi ide laabaau jiidau. Beɛbei walii Ezai mɔi í fɔ í ni, Lafɛe, yoo ɔa à dasi waazo nwau naane.

¹⁷ Beɛbe mɔi naane ku dasi wa naai hai si ide iyi ine wa gbɔ. Nɔ ide iyi à waa gbɔu idei Kirisii.

¹⁸ Amma ñ wa n beei, Zuifu ɔa a kù gbɔ ideui? À gbɔɔ, domi à kɔɔ à ni,

Woo ce waazo ɔau à dabii si andunya fei

Nɔ ine fei í gbɔ ide ɔa.

¹⁹ To, ñ wa n bee má, inei Izireli ɔa a kù gbɔ yaasei ideu ba. À gbɔɔ, si bei Moizi í tako í kɔ na iri nɔa í ni,

Ilaaɔ í ni,

An dede igu nɔe do dimi ɔɔ iyi a kù waa saalu bei dimi,

Nɔ n dede idɔɔɔ nɔe do dimi hai ne bisi.

²⁰ Ezai mɔi í kɔ do wɔkɔ í ni, Ilaaɔ í ni,

Ine ɔa iyi a kù waa dedeeɛm ɔa à yem,

Nɔ ñ nyisi ɔa aram, kù nɔ kù je ɔa à tɔɔm.

²¹ Amma si gãmei irii inei Izireli ɔa í kɔ í ni, Ilaaɔ í ni, hai daakɔi ñ to awɔ bi hai gbɔ ide ilu ití ku yika ɔa.

Ilaaɔ kù kɔsi inei Izireli ɔa

11 Debei ñ wa n beei, Ilaaɔ í kɔsi ine ɔa? Aawo, kù je beɛbe, domi amu takam inei Izirelii ñ wa n je, ñ je tɔkui Aburhamu si dimii Benzamee. ² Ilaaɔ kù kɔsi ine ɔa iyi í tako í cica hai kukpeu. Mà ñ kù mà ɔa bei kukɔi idei Ilaaɔ í fɔ ɔa si waati iyi Elee í bɔò taalei inei Izireli ɔa bi Ilaaɔ í ni, ³ Lafɛe, ine ɔau à kpa walii ɔa nɔ à keke bi kuwee ɔa. Amu akãi ñ gbe iyi ñ wa n jirimaɛ, à nɔ à waa de hundem ku nya. ⁴ Amma Ilaaɔ í jɛaa í ni, ñ ne amane dubu meeje má iyi a kù gule si wajui iwɛ iyi à ya kpe Baali.

⁵ Beɛbe mɔi, baa nsei inei Izireli mɔi ɔa à waa jirima Ilaaɔ, ɔa iyi í cica na didɔe. ⁶ Í cica ɔa na didɔe, kù je na ice. Bii í je do iceui, didɔu kù je didɔ má.

⁷ Ntɔ ntɔ beirei í ce. Inei Izireli ɔa a kù ba mii iyi à waa de. Si inc nɔa ine ɔa iyi Ilaaɔ í cica à baa. Ine ɔa iyi à gbe à lele idɔ nɔa. ⁸ Na irii nɔa kukɔi idei Ilaaɔ í ni,

Ilaaɔ í da nɔa si sisi njoo si idɔ.

Nɔ í mu nɔa iju iyi a kaa yɔkɔ a yeò ilu.

Nɔ í mu nɔa ití iyi a kaa yɔkɔ a gbɔò ide hee do nnyi fei.

⁹ Nɔ Davidi mɔi í ni,

Jingau nɔa ku je nɔa cekũm do taao,

Nɔ ku nyi ku je nɔa bi ku koose má

Ku ba a koo a ba ijuukpã.

¹⁰ Jò ilu kuku ku wa si iju nɔa a maà ye ilu.

Nɔ ñ jò a ya bate a maa ceò ice do aɔ fei.

¹¹ Nɔi í jò ñ wa n bee, si waati iyi inei Izireli ɔa à koose, à cukui hee do aɔ fei? Aawo, kù je beɛbe. Amma na kukuku nɔa í jò dimi mmu ɔau mɔi à baò faaba ku ba igu nɔa ku dede si ɔa. ¹² Debei, si bei kukuku inei Izireli ɔa í jò hai je Zuifu ɔa à ba amanii Hunde, nɔ kukaye inei Izireli ɔa í kɔsi amanii dimi mmu ɔa, zaka beirei amanii dimi mmu ɔau á la ku to waati iyi inei Izireli ɔa fei aa na a ba kpãai faaba.

Dimi mmu ɔa à ba faaba

¹³ Ine dimi mmu ɔau be, inei ñ wa n ba ide ku fɔ, amu iyi ñ je woo be bi tu ɔe. Ñ ya n maa ne inc didɔ do icem iyi ñ wa n ce. ¹⁴ Si iceu bei ñ wa n de kpãa n dedeò igui dimim ɔa, ku ba ine ɔɔ nɔa ɔa a ba faaba. ¹⁵ Ilaaɔ í jò hai je Zuifu ɔa à dɔ do nɔu si waati iyi í jò Zuifu ɔa titã. Debei, beirei á ye si waati iyi á gba ɔa má. Nɔu bei á jò ɔa iyi à ku wo a baa si kuwee.

¹⁶ Si iyafūi pɛɛ iyi à kpo, bii pɛɛ sinte iyi à ceu í je ti Ilaaɖ, debei pɛɛu fei ti Ilaaɖi. Beɛbe mɔi bii icāi jīi í je ti Ilaaɖ, do amaawɔe ɲa fei ti Ilaaɖi. ¹⁷ Amma nsei à cafe amaawɔ ɔɔ ɲa hai si jīi ndii olivi, nɔ ɲe iyi ì je amaawɔ jīi ndii sako, ɲei à sāsī agbe ɲa. Nsei wee, ɲe mɔ ì waa ba inyi iyi wa naa si amaawɔ ɲau hai si icāu. ¹⁸ Na ɲɲu, i maà tɔɔ fufu ɲa si amaawɔ ɲa iyi à cafeu. Beirei aa ce i tɔɔ fufu ɲa. I jò ì mà ɲa iyi kù je ɲei ì waa mu icāu, icāu ɲei wa mu ɲe. ¹⁹ Ine akā ɲe ɔɔ á ni, à cafe amaawɔ ɲau bei ku ba a sāsīm si agbe ɲa. ²⁰ Ntɔi, à da ɲai na naane hai dasi ɲa, nɔ awɔ mɔ ì wa agbeu bei na naane ku dasi. Maà tɔɔ fufu, amma ce ɲo, ²¹ domi bii Ilaaɖ kù jò amaawɔ sinte ɲau, á na ku jò awɔ mɔ? ²² Debei, cɔ jiida ku je Ilaaɖ do kugaabue. Í gaabu si ine ɲa iyi à cuku, amma í je ine jiida bi tɛɛ. Awɔ de leekī dim dim si jiida ku jɛɛ. Bii kù je beɛbe aa da awɔ takae. ²³ Bii aɲa mɔ a kù mɔsi idɔ ku lele ɲa, Ilaaɖ á sindo ɲa si agbe bii à wau wo, domi á yɔkɔ ku sindo ɲa si agbe ɲa má. ²⁴ Bii Ilaaɖ í dae wa hai si jīi ndii olivii sako nɔ í māsīe si jīi ndii olivi iyi à waa logooa iyi kù je icue, debei, kaa gaabuaa ku sindo amaawɔu si jīi ndii ɲɲu takae.

Inei Izireli ɲa aa ba faaba

²⁵ ɲe inem ɲa, n kù bi asiii ideu ihē ku manji ɲe hee ku jò ì maa cɔ ara ɲe ilu bisi ɲa. Asiiu wee. Idɔi inei Izireli fiti mbɔ ɲau í lei titā hee kukpɔi dimi mmu ɲa iyi aa ba faabau ku kō. ²⁶ Si beɛbe, inei Izireli ɲau fei aa ba faabau, si bei à kɔɔ à ni, Ilaaɖ í ni,
Woo Faabau á naai hai Siɔɔ,
Nɔ ku nya lasabu hai mà beɛrem hai si dimii Zakɔbu. ²⁷ Iyi ihēi í je akabuu iyi an dī do aɲa si waati iyi an kpa ideu dulum du ɲa. ²⁸ Si tuubai laabaau jiidau Zuifu ɲa à je mbɛi Ilaaɖ, nɔ ɲɲu bei í baa í je aranfāanii ɲe, amma si tuubai kucica, à je ine ɲa iyi Ilaaɖ í bi hee nsei na bala ɲa ɲa. ²⁹ Ilaaɖ í bi ɲa hee nsei domi ci ya ce mua ngba nɔ ci ya sinda idɔ hai si ine ɲa iyi í kpe. ³⁰ Tako wo ì donda Ilaaɖ ɲa, amma nsei Ilaaɖ í too si ide hai gbɔi Zuifu ɲau í ceò araare ɲe. ³¹ Nsei si bei Ilaaɖ í ce ɲe didɖ na saabui ide hai gbɔ ɲau, beɛbe mɔi á too si araare iyi í nyisi ɲe ku ba ku ce araarei aɲa mɔ. ³² Ntɔ ntɔ, Ilaaɖ í jò ine fei í baa í je arui ide hai gbɔ, ku ba ku ce araarei ine fei.

Kulai Ilaaɖ

³³ Irei ì gbɔ bei amanii Ilaaɖ do bisie do kumàe í la í to. Ine ɔɔ kaa yɔkɔ ku mà yaasei lasabue. Ine ɔɔ mɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi á mà kpāae sāa sāa. ³⁴ Beɛbe kukoi ideu Ilaaɖ í ni,
Yooi í mà lasabui Aɖ Lafɛɛ.
Mà yooi í muaa bisi aɲ ɔɔ. ³⁵ Yooi í tako í muaa ngɔɔ ku bei ku maa degbe ku sāa ɲɲu gbese.

³⁶ Ilaaɖi í je irii mii fei, hai bi tɛi fei ndɛɛ wa naa. Nɔ mii fei í wɛɛi na iriɛ. Amboe ku je tɛɛ hai nsei hee do aɲ fei. Ami.

Kuwɛɛ titɖ iyi í wɛɛ na irii Ilaaɖ

12 Na ɲɲu ɲe inem ɲa, ñ wa n tɔɔ ɲei na saabui araare iyi Ilaaɖ í ce ɲe, i na Ilaaɖ ara ɲe. I jò kuwɛɛ ɲe ku jɛaa bei kuwɛɛ ɔɔ iyi í má nɔ í sīaa si. Do yaase beɛbei í sīa i ya tɔɔ Ilaaɖ ɲa. ² I maà ya ce kucei inei andunya ɲa, amma i jò Ilaaɖ ku mu ɲe lasabu titɖ iyi á kpaasiò kuwɛɛ ɲe, ku ba i mà iyi í je idɔɔbii Ilaaɖ ɲa. Idɔɔbieu wee, iyi í je jiida, iyi í dɖ do iyi í kō mam mam.

³ Na didɖ iyi Ilaaɖ í muum, ñ wa n sɔ ɲe fei, i maà jile ara ɲe tengi bii i kù to ɲa, amma ine fei ku jile araɛ si zaka bei Ilaaɖ í muaa naane. ⁴ Si ara akā ikō ikā ikāi í wa si nɔ aɲa fei do ice ɲai. ⁵ Beɛbe mɔi, baa bii awa à kpɔ à je ara akā si Kirisi nɔ à dī si ɲei bei ikō ikā ikāi arau. ⁶ Beɛbe mɔi à ne amua ikā ikā iyi Ilaaɖ í ce nwa si didɖɛ. Ine iyi í ne amuai ide iyi wa naa hai bi Ilaaɖ ku sɔ ine ɲa, ku ceò ice si bei naane ku dasi í to. ⁷ Ine iyi í ne amuai ku cea ine ɲa ice si igbeu, ku coo. Ine iyi í ne amuai ine ɲa ku kɔ si ideu Ilaaɖ ku kɔ ɲa si. ⁸ Ine mɔ iyi í ne amuai ine ɲa ku mua gbugbā ku coo. Ine mɔ iyi í ya yɔkɔ ku ce amua ku coo do inc akā. Ine ngbo ku ce iceò do himma. Ine iyi í ne amuai ilu are ɲa ku sobi ku coo do inc didɖ.

⁹ I maà jò kubi ɲe ku je do muafiti. I saa laalɔ nɔ i leekī si jiida ku ce dim dim ɲa. ¹⁰ I bi ɲe ɲa, i ce kookaai i ya màò beɛrei ɲe ɲa. ¹¹ I maà jò himma ɲe ku kaye, amma i ya maa cea Aɖ Lafɛɛ ice ɲa, nɔ i jò Hundee ku maa ce ice si ɲe. ¹² I wɛɛò inc didɖ ɲa na kpāa ku cɔu. I temua si wahala ɲa. I maà ya gbɛɛji do kutɔɔ ɲa. ¹³ I ya sobi ine ɲa iyi à je ti Ilaaɖ si bukaatai mii iyi à bi. Nɔ i ya yaɛ ine njoo ɲa. ¹⁴ I ya wea ine ɲa iyi à waa kpā ɲe iju. I wee ɲa ɲa, i maà ceekpe ɲa. ¹⁵ Ine ɲa iyi à wa si inc didɖ i ba ɲa inc didɖ ku kpē, ine ɲa mɔ iyi à waa kpata i ba ɲa ku kpata ɲa. ¹⁶ I ya ne anu akā ɲa, i maà jò lasabui ara ku so ku wa si ɲe, amma i ya kaye ara ɲe ɲa. I maà ya jile ara ɲe ilu bisi ɲa.

¹⁷ I maà ya sāa ine ɔɔ laalɔ ɲa. I ya maa de i ce iyi í je jiida si gāmei ine fei ɲa. ¹⁸ Bii í je á ce i ce kookaai baa yooma fei i jò ɲeò ine fei i ya dɖ ɲa. ¹⁹ ɲe kpaasim ɲa i maà ya de i sāa ɲe gbesei laalɔ ɲa, amma i ya jò Ilaaɖ ku sā ɲe gbesei idɔkɔ, domi à kɔɔ à ni, Aɖ Lafɛɛ í ni,
Amui an sā gbesei idɔkɔ.

²⁰ Nɔ à kɔɔ má à ni,

Bii ari wa kpa mbɛɛɛ, náa ije ku je.

Bii agbe wa kpaa, muaa inyi ku mɔ,

Domi bii ì waa cea beɛbe, í ye bei ina nyenyɛi ì waa kooa si iri.

²¹ Maà jò laalɔ ku kāmīaɛ, amma jò i kāmīaɛ do jiida ku ceɛ.

Ka jirima ilaalui ile nwa ɲa

13 Ine fei ku jirima ilaalui ilee, domi ilaalui kãma kù wɛɛ yi kù je do kumàsii Ilaaš. Ilaalu ɲa yi à wɛɛ fei Ilaaši í jile ɲa. ² Na nɲu, bii ine í donda ide i laalu, ide yi Ilaaš í jile í kɔsi. Nɔ ine ɲa yi à waa kɔ ide dimi beɛbe, à waa dede ara ɲa taalei. ³ Ntɔ ntɔ, woo ce jida ɲa a kù ne zigiida do ine ɲa yi à waa mu ileu, í gbe woo ce laalɔ ɲa. Bii i kù bi njo ku muɛ si gãmei ilaalui ɲau, ce jidaɛ, aa ne sie inc didš. ⁴ Ilaalu ɲa à waa ce icei Ilaaši na aranfãani nɲe. Amma bii ì waa ce laalɔ ɲa, i ce njo ɲa, domi a kù waa mu taakuba si ngbe. Aɲa mɔ woo ce icei Ilaaš ɲai ku ba a sã gbesei idɔkɔi Ilaaš nɔ a kpã ine ɲa yi à waa ce laalɔ iju. ⁵ Na nɲu, ì ne i sũ ɲa iri ile ɲai, nɔ kù je si na yi í jò ì waa ce njo ijuukpã nɲu akã ɲa, amma ku ba idɔ nɲe ku maà ye taale nɲe.

⁶ Nɲui í nɔ í jò ì waa sã fiai lempoo má ɲa, domi ine ɲa yi à waa mu ileu aɲa mɔ woo ce icei Ilaaš ɲai nɔ à na ara ɲai mam mam. ⁷ I sãa ine fei yi ì ne i sã ɲa. Ine ɲa yi ì ne i sãa lempoo i sã ɲa ɲa. Ine yi ì ne i sãa fiai duani i sãa lafɛɛ. Ine yi ì ne i jirima fei i jirima lafɛɛ ɲa. Ine yi ì ne i mà beɛɛɛ, i mà ɲa.

Ka bi nje

⁸ I maà ya mu gbesei ine gɔ. Gbesei mii akã í ne ku wa si anini nwa, nɲui í je kubi, domi ine yi í bi ine ɲa wa kɔ wooda feii. ⁹ Ntɔ ntɔ, wooda ɲau ihɛ yi í ni, i maà ce sakara, nɔ i maà kpa ine, nɔ i maà ce ile, nɔ i maà ce bine, do wooda ikã ikã yi í gbe fei aa yɔkɔ a tɔtɔ ɲa si wooda akã. Wooda akãu wee, bi ine mmu bei ì bi arae. ¹⁰ Bii kubi í wa si gãme nɲe i kaa yɔkɔ i cea nje laalɔ ɲa. Na nɲu, bii ì bi nje ì waa jirima wooda ɲau fei ɲai.

Ka tã wɔlu ka maa degbeɔ kunyii Kirisi wa

¹¹ Í sãa i ce beɛbe ɲa, domi ì mà ɲa si waati bii à wa nsei. Í to i jĩ hai si iri njoo ɲa, domi waati yi lafɛɛ á faaba wa mam mam í maai wa nsei í re waati yi à sinti dasi naane. ¹² Idũ í dũ wa koo, nɔ amɛejumá í maai wa. Na nɲu, ka jò icei ilu kuku ku ce, nɔ ka so jĩnei igũ yi á jò ka jabu si inya kumá. ¹³ I jò ka ne dee dee awa yi à je inei inya kumá ɲa. Ka maà jò ije ku bi nwa do atɛ ku mɔ nwa ku la ku caa, ka maà ne aɔei abo do daa beɛteke ku ce, nɔ ka jò ija do igu. ¹⁴ Amma i so daa titɔi Jesu Kirisi lafɛɛ nwa, nɔ i maà jò daai nɲe taka nɲe ku maa neɔ nɲe i maa ceɔ bine má ɲa.

Maà ye taalei kpaasi woo dasi Jesu naane

14 I gba ine yi naane ku dasi kù ne gbugbã, nɔ i maà ya ye taalei ide yi wa lasabu. ² Ine ihɛ wa tamaa si yi nɲu á yɔkɔ ku je ije fei. Ine ihɔ mɔ yi kù ne gbugbã si naane ku dasiɛu, ci ya ɲa ɲa. ³ Ine yi wa je mii yi í ba fei ku maà donda ine yi ci ya je mii fei, nɔ ine mɔ yi ci ya je mii yi í ba fei, ku maà ye taalei ine nje

yi wa je mii fei, domi Ilaaši í gba lafɛɛ. ⁴ Beirei awɔ ì ye ì bei ì waa kiitiɔ amaacei ine mmu gɔ. Bii wa leekɔ si iceɛ walakɔ bii í nɔ í fũsi awɔ mɔi ide irii lafɛɛɛi. Amma á maa leekɔi domi Aš Lafɛɛ í ne gbugbã ku maa gbugbã.

⁵ Ine gɔ ɲa à ya tamaa bei ajɔ gɔ ɲa à re nje do beɛɛɛi, nɔ ine gɔ ɲa mɔ à ya maa tamaa mà iju yi í má fei akã. Si ide ɲau ihɛ í sãa ine fei ku mu yi í je lasabui idɔɛ dim dim. ⁶ Ine yi wa tamaa ajɔ gɔ ɲa à re nje do beɛɛɛ, wa cooi na Aš Lafɛɛ. Ine yi wa je ije yi í ba fei, na irii Aš Lafɛɛi wa jɔɔ, domi í ya saabu Ilaaši titã na ijeu. Ine mɔ yi kù waa je mii fei, na irii Ilaaši kù waa je, í nɔ wa saabuɛ. ⁷ Kuwɛɛi ine kãma nwa kù je ti nɲu akã, beɛbe mɔi do ikuɛ. ⁸ Ntɔ ntɔ, bii à wɛɛ, à wɛɛi na irii lafɛɛ, bii à nɔ à ku mɔi, na irii lafɛɛi à ku. Na nɲu, bii à waa wɛɛ walakɔ bii à ku, ti lafɛɛi à je, ⁹ domi Kirisi í ku nɔ í dede hai si bale má ku ba ku je lafɛɛi ine ɲa yi à ku do ine ɲa yi à wɛɛ. ¹⁰ To, bii beɛbe, na mii í ce awɔ ì waa ye taalei kpaasiɛ. Mà na mii í ce ì waa donda kpaasiɛ. Awa feii aa ka leekɔ ajɔ akã si wajui Ilaaš ku kiiti nwa. ¹¹ Ajɔ nɲui kukɔi ide Ilaaš ihɛ á kɔ tengi bii í ni,

Aš Lafɛɛ í ni,

Amui ñ je kuwɛɛ, ine fei á na ku gule si wajum.

Nɔ ine fei ku saabum do geɛɛ.

¹² Beɛbe mɔi awa fei aa ka fɔ tu wa si wajui Ilaaš.

Maà ce ngɔgɔ yi à dasi kpaasiɛ kurara

¹³ Na nɲu, i maà ya kiiti nje ɲa. Amma ce laakai i maà ti i ce ngɔgɔ yi á jò kpaasiɛ ku rara ku dasi dulum. ¹⁴ Na saabui lafɛɛ Jesu ñ mà kam kam yi sɔnda kãma kù je iwɔ. Amma bii ine gɔ wa doo sɔnda gɔ iwɔ, bi tɛɛi í je iwɔ. ¹⁵ Bii incɔi kpaasiɛ í fɔ na ije gɔ yi ì waa je, wa nyisi yi i kù waa ne si kpãai kubi má. Maà jò ide ije ku jò ine gɔ yi Kirisi í ku na irie ku ce nfe. ¹⁶ Iyi ì ye í sãa ku ce, maà ti i coo do yaase bei á jò ine ɲa a fɔ laalɔɛ. ¹⁷ Bommai Ilaaš kù je ide i kuje do kumɔ, bii kù je dee dee ku je do laakai ku sũ do inc didš yi Hundei Ilaaš wa mu nwa. ¹⁸ Ine yi wa cea Kirisi ice si yaase beɛbe, lafɛɛi Ilaaš á bi, nɔ baa amanɛ ɲa aa saabuɛ.

¹⁹ Na nɲu, ka de mii yi á naaɔ laakai ku sũ wa do mii yi á mu nwa gbugbã si naane ku dasi nwa. ²⁰ I maà beje icei Ilaaš na ide ije. Ntɔi, sɔnda kãma kù je iwɔ, amma kù sãa ine gɔ ku je ije yi á jò kpaasiɛ ku koose. ²¹ Iyi í sãa nɲui í je i maà ɲa ɲa, nɔ i maà mɔ vɛɛ, nɔ i maà ce ngɔgɔ bii í je á dasi kpaasiɛ kurara. ²² Mii yi ì waa lasabu si ideu ihɛ, muu si idɔɛ, nɔ kù je si gãmei awɔ do Ilaaš nɲu akã. Ilu inc didš ine yi idɔɛ kù waa ye taalee si mii yi wa ce. ²³ Amma ine yi wa sika si ije gɔ yi wa je, Ilaaš á ye taalee domi kù waa coo do naane. Ntɔ ntɔ, mii yi ine wa ce fei nɔ kù waa coo do naane, dulum nii.

Ce iyi à dɔa kpaasie si, maà de ti awɔ takae

15 Nsei, awa iyi à ne gbugbã si naane ku dasi, i jɔ ka temuaò gbugbã ku kuai hai ne gbugbã ña, no ka maà ya ka ce mii iyi á dɔa awa taka nwa si.
² Awa fei ka ya ce mii iyi á dɔa kpaasi nwa ña si na aranfaani ña, ku ba naane ku dasi ña ku bo waju.
³ Kirisi takae ci ya ce mii iyi á dɔa ñu takae si, amma si bei à kɔɔ à ni, í sɔ Ilaaɔ í ni, ine ña iyi à bue, arabu ña í baa sim.
⁴ Mii iyi à kɔ tako fei wo, à kɔɔ ku ba ku kɔ wa no ka ne kpãa ku cɔ hai si kukɔi idei Ilaaɔ, iyi wa mu nwa gbugbã do temua.
⁵ Ilaaɔ, ñu iyi wa mu nwa temua do gbugbã, kú jɔ ñe duusɔɔ i ne anu akã ña si bei ì yɔɔ si Jesu Kirisi ña,
⁶ ku ba ñe fei i ya maa saabu Ilaaɔ aɔ do anu akã ña, ñu iyi í je baai Lafɛe nwa Jesu Kirisi.

Laabaau jiidau í je ti dimi fei

⁷ Na ñu, i ya gba ñe ña si bei Kirisi mɔ í gba ñe ku ba i nyisiò amboei Ilaaɔ ña.
⁸ Ñ wa n sɔ ñe iyi Kirisi ñu í baa í je woo ce icei Zuifu ña ku ba ide iyi à wãò bala ña ña ku kɔ, no ku nyisiò iyi Ilaaɔ í je ilu ntɔ.
⁹ Jesu í naai má ku ba dimi mmu ña mɔ a saabu Ilaaɔ na araaree si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni,
 Na ñi í jɔ ñ wa n saabue si inɔi dimi mmu ña.
 No n kɔ iri n nyisiò amboei irie.
¹⁰ No í ni má,
 Ñe dimi mmu ña i wɛeò inɔ didɔ do inei Ilaaɔ ña aɔ.
¹¹ No í ni má,
 I saabu Aɔ Lafɛe, ñe dimi mmu ña fei,
 Ñe fei i kɔ iri i cɔu.
¹² No walii Ezai mɔ í ni,
 Tɔkui Izai gɔ á na ku dede
 Ku je ilaalui dimi fei,
 No kpãa ku cɔi dimi ña á wa sie.
¹³ Nsei, Ilaaɔ, ñu iyi wa mu nwa kpãa ku cɔ, ku mu ñe inɔ didɔ do laakai ku sɔ fei na naane iyi ì dasi ña ku ba kpãa ku cɔ ñe ku la si gbugbã iyi Hundei Ilaaɔ í mu ñe.

Pɔlu í ne kpãai ku kɔ tia do wɔkɔ

¹⁴ Ñe inem ña, amu takam ñ mà kam kam iyi ì je ine jiiida ña no ì mà mii iyi ì ne ku ce ña, aa no i yɔkɔ i mua ñe bisi ña.
¹⁵ Do ñu fei, do wɔkɔ nla nla i n kɔ ñe ide gɔ ña wa si ide tiau ihɛ, n ye ñeò gigii mii ña iyi ì mà tã ña. Ñ kɔ ñe wa beɛbei na didɔ iyi Ilaaɔ í ceem
¹⁶ ñ wa n jeò woo ce icei Jesu Kirisi bi hai je Zuifu ña. Ñ wa n waazo laabaau jiidai Ilaaɔ bei woo wee ku ba hai je Zuifu ña a ye bei kuwee iyi á dɔa Ilaaɔ si, si na iyi í jɔ Hundei í cica ña í jɔ à má.
¹⁷ Na ñu, na saabu Jesu Kirisi, ñ ne inɔ didɔ si icem iyi ñ wa n cea Ilaaɔ.
¹⁸ N kaa n yɔkɔ n fɔ ide gɔ bii kú je ide ice iyi Kirisi í ce si ide ku fɔm do si kookoosum ña ku ba hai je Zuifu ña a jirima Ilaaɔ
¹⁹ na saabu maamaake dimi ikã ikã ña iyi gbugbã Hundei Ilaaɔ í ce. Beɛbe mɔi ñ waazo laabaau

jiidai Kirisi bii fei sãa sãa hai Zeruzalemu hee ku bo ikpa ilei Iliri.
²⁰ No ñ dasi idɔ n waazo laabaau jiidau si ile ña bii a kú gɔ idei Kirisi titã, ku ba n maà n ma si icui ilei ine gɔ.
²¹ Ñ ce beɛbei ku ba n ce bei kukɔi idei Ilaaɔ í fɔ, tengi bii í ni,

Ine ña iyi a kú fɔ idee bi tu ña aɔ kãma, aa yɔɔ.

Ine ña mɔ iyi a kú gɔ baau wo, aa gɔ yaasee.

Pɔlu wa fɔ idei Romu ku bo

²² Tuuba nkɔ nkɔ isee ña bei í ya maa ganjim n naa bi tu ñe.
²³ Amma nsei, ñ kpa irii icem si ile ña be, no si na iyi í jɔ ñ wa n bi n naa bi tu ñe hai adɔ nkɔ nkɔ,
²⁴ ñ wa n tamaa bii ñ wa n bo ikpa ilei Esipanyi, an yaa wa bi tu ñe. Ñ bi n ye ñe n ce aɔ minji bi tu ñe be ka kpɛ inɔ didɔ, no i sobim ña ku ba n bo Esipanyiu.
²⁵ Amma nsei titã Zeruzalemu ñ wa n bo n koo n sobi woo dasi Jesu naane ña,
²⁶ domi woo dasi Jesu naane ña iyi à wa ilei Masedoni do ilei Geresi à tɔtɔ fia do inɔ akã na ilu are ña iyi à wa si inɔi woo dasi Jesu naane ña Zeruzalemu be.
²⁷ Do kubii à tɔtɔ fia, amma ntɔ ntɔ gbesei à waa mu si na iyi í jɔ amanii Ilaaɔi iyi Zuifu ña à ne à kpɔ do dimi mmu ña. Beɛbe mɔi á sãa dimi mmu ña mɔ a sobi ña do amanii andunya ña.
²⁸ Waati iyi an to Zeruzalemu n na ña fia iyi à tɔtɔ n kpaò irii iceu be, an bo Esipanyi no n yaa wa n naa n ye ñe.
²⁹ Ñ mà iyi kutom wa bi tu ñe be á jɔ Kirisi ku wee ñe si mii nkɔ nkɔ.

³⁰ Ñe inem ña, ñ wa n tɔ ñe do irii Lafɛe nwa Jesu Kirisi do kubi iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa, í bam ku jabu si kutɔ ñe ña.
³¹ I tɔ Ilaaɔ ku nyam hai si awɔ hai dasi Jesu naane ña iyi à wa ilei Zudee, no i ce kutɔ má ña ku ba woo dasi Jesu naane ña a gba amua iyi ñ wa n bo Zeruzalemu do awɔ minji.
³² Beɛbe mɔi an to wa bi tu ñe do inɔ didɔ bii Ilaaɔ í bi, no n sími keeke bi tu ñe.
³³ Ilaaɔ, ñu iyi wa mu nwa laakai ku sɔ, ku wɛe do ñe fei. Ami.

Pɔlu wa ce ine ña fɔ

16 Ñ wa n sɔ ñe iyi Feebe weɔ nwa si kpãai naane ku dasi í je ilu naane. Woo ce icei inei igbei Jesu ña wa je si ilui Sankere.
² I gba abou na iri Lafɛe si bei í jɔ woo dasi Jesu naane ña a ce. No i maa sobie ña do bukaatai mii iyi í bi si aninii ñe fei, domi ñu takae í sobi ine nkɔ, do amu takam.

³ I ce Pirisila do mɔkɔ Akilasi fɔ, kpaasi woo ce icem ña si icei Jesu Kirisi,
⁴ ña iyi a kú saalu baa kuwee ña ku ba a faaba ti amu. Kú je amu akã ñ wa n saabu ña, hee do igbei inei Jesu ña iyi à je dimi mmu ña fei à waa saabu ña.
⁵ No i ce inei igbei Jesu ña iyi à ya tɔtɔ kpasɛ ña fɔ. No i ceem Epaneti kpaasi jiidam no fɔ, ñu iyi í tako í dasi Kirisi naane si ilei Azii.
⁶ No i ce Maari fɔ, ñu iyi í ce ice ntɔ ntɔ na iri ñe.
⁷ No i ce An-doniku do Zunia dimim ña fɔ, awaò ña à ce piisɔ aɔ. À ne beere nla nla si inɔi woo be ña. À tako à dasi Kirisi naane mɔm amu mbe ñ dasi.

⁸ Nɔ i ce Ampilatu fɔɔ, nɔɔ iyi í je kpaasi jiidam si kpāai Lafēe. ⁹ I ce Uribēe fɔɔ, kpaasi woo ce ice nwa si icei Kirisi, do Sitaki kpaasi jiidam. ¹⁰ I ce Apelesi fɔɔ, nɔɔ iyi í nyisi naane ku dasie nɔɔ nɔɔ si laakai ku cɔ. I ce inei kpasēi Arisitobu ɔa fɔɔ. ¹¹ I ce Herodiɔɔ dimim nɔɔ fɔɔ. I ce inei kpasēi Naasisi ɔa fɔɔ, aɔa iyi à dasi Lafēe naane. ¹² I ce Tiifeni do Tiifozi fɔɔ, inaabo ɔa iyi à waa cea Lafēe iceu. Nɔ i ceem Pēesidi inaabo baakɔɔm nɔɔ mɔ fɔɔ, nɔɔ mɔ í cea Lafēe ice nɔɔ nɔɔ. ¹³ I ce Rufusi fɔɔ, nɔɔ iyi wa cea Lafēe ice jiiida, do iyee iyi wa je bei iyei amu mɔ si kpāai naane ku dasi. ¹⁴ I ce Asenkiti fɔɔ, do Filegoni, do Herimesi, do Patobasi, do Herimasi, do kpaasi ɔa iyi aɔaɔ ɔa à wēe. ¹⁵ I ce Filɔɔgu fɔɔ, do Zuli, do Neree, nɔɔ do wēcīe, do Olēmpasi, do woo dasi Jesu naane ɔa iyi aɔaɔ ɔa à wēe fei. ¹⁶ I ya ce nje fɔɔ do kubi jiiida ɔa. Igbei inei Kirisi ɔa fei à waa ce nje fɔɔ.

Ide kufɔi ankāanyi

¹⁷ N wa n sɔɔ nje, iɔe inem ɔa, i ya ce laakai ine ɔa iyi à ya naaɔ nje ku fēefe wa si anini nje, nɔ a jɔ ine gɔ ɔa a koose si naane ku dasi nja a cuku. Aɔai à ya maa nja cɔɔi cio iyi ò gbɔ ɔa. I jɔ i jɔ ine dimi bēebe ɔa ¹⁸ domi ine dimi bēebe ɔa a kù waa cea Kirisi Lafēe nwa ice, í gbe inɔi aɔa taka nja. Do ide didɔ do ide ine ku lele nja ɔaui à ya wa inyii itīi ine ɔa iyi à ci ya ce laakai.

¹⁹ Iyi í je ti iɔe mɔ, ine fei í mà bei ò waa jirima Lafēe ɔa. Na nɔɔ, ò wēeɔ inɔ didɔ na iri nje. Amma ò bi í ne bisi ɔai ku ba i mà bei aa ya ce jiiida ɔa, nɔ i je ine ɔa iyi laalɔ ku ce í je òwɔ nja. ²⁰ Kaa kpe má, Ilaaɔ nɔɔ iyi wa mu nwa laakai ku sū, á jɔ i tēese Seetam ɔa.

Didɔi Lafēe nwa Jesu ku wēe do iɔe.

²¹ Timɔtee kpaasi woo ce ice m wa ce nje fɔɔ, do Lusiusi, do Zasɔɔ do Sosipatee dimim ɔa.

²² Nɔ amu Tetiusi, amu iyi Pɔlu í sɔm ide ɔaui ihē nɔ ò kɔ, ò wa n ce nje fɔɔ do irii Lafēe.

²³ Gayusi, ilu idem wa ce nje fɔɔ, nɔɔ iyi bi tēei inei igbei Jesu ɔa fei à ya tɔɔɔ. Erasitu, woo singa fia iluu do ine nwa Kaatusi à waa ce nje fɔɔ.[

²⁴ Didɔi Lafēe nwa Jesu Kirisi ku wēe do iɔe fei. Ami.]

Saabui ankāanyi

²⁵ Ka saabu Ilaaɔ, nɔɔ iyi á yɔkɔ ku mu nje gbugbā na saabui laabaau jiiida do idei Jesu Kirisi iyi ò wa n ce waazoɔe. Ideui wa nyisi wa asii iyi wa singa wo hai ku kpe. ²⁶ Amma nsei í fita gbugbā. Ide ɔa iyi walii ɔaui à kɔ si tia nja ɔa í jɔ dimi fei í mà asiiu. Nɔ Ilaaɔi í jilɔɔ si bēebe ku ba dimi fei ku jirimae si naane ku dasi.

²⁷ Na nɔɔ, Ilaaɔ, nɔɔ akā iyi í je ilu bisi do nɔɔ, amboe ku je tēe hee do aɔa fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

Kɔrenti I

Í ce ɲa fɔɔ

1 Amui Pɔlu, amu iyi Ilaaɗ í kpe si idɔɔɔbie ñ je woo bei Jesu Kirisi. Amu do Sositeni kpaasi nwau ² à waa ce ɲe fɔɔ, ɲe inei igbei Ilaaɗ ɲa iyi ò wa ilui Kɔrenti ɲa. À waa ce ɲe fɔɔ, ɲe iyi Ilaaɗ í kpe ò je tɛɛ ɲa, ɲe iyi í cica í jile i maa ne anu akã do Jesu Kirisi ɲa. À ce ɲe fei fɔɔ hee do ine ɲa iyi à wa ile baa yooma fei, ine ɲa iyi à waa tɔɔ do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, ɲɲu iyi í je Lafɛɛi awa fei. ³ Ilaaɗ baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɲe didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɗ na inei Kɔrenti ɲa

⁴ Waati kãma fei ñ ya n maa n saabu Ilaaɗi na iri ɲɲe si na iyi í jò í mu ɲɲe didɔɛ na anu akã ɲɲe iyi ò ce do Jesu Kirisi ɲa. ⁵ Ntɔ ntɔ, anu akã ɲɲe iyi ò ce do Jesu Kirisi ɲa ɲɲui í jò ò ba amua baa yooma fei ò jeɔ ilu amani ɲa si ideɔ Ilaaɗ ku fɔ do ku mà. ⁶ Ideɔ Kirisi iyi à waazo ɲɲe ɲɲui ò leekí si dim dim ɲa hee ⁷ amuai Hundei Ilaaɗ baa akã kù gaizia ɲe, ɲe iyi ò waa degbe waati iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa. ⁸ Jesu Kirisii á jò i ya maa leekí dim dim ɲa hee kɔɔ ku ba i je hai ne taale ɲa si aɲɔ iyi á nyi wa má. ⁹ Ilaaɗ ilu naaneɔ, ɲɲu iyi í kpe ɲe i ce anu akã ɲa do Amaɛ Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa.

Nje ku fɛɛfɛ si igbei Jesu

¹⁰ ɲe kpaasim ɲa, ñ wa n tɔɔ ɲe do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, i ce kookaai i ya maa gbɔsi nje ɲa ku ba nje ku fɛɛfɛ ku maà ya wa si anini ɲɲe. I jò i ne anu akã dee dee ɲa, nɔ lasabu ɲɲe mɔ ku je akã, do mii iyi ò waa lele ɲa. ¹¹ ɲe inem ɲa, ñ wa n fɔ beɛbeɔ si na iyi í jò inei nyaanzei Kolosee ɲa à sɔm à ni ija í ya wa si anini ɲɲe. ¹² Mii iyi í jò ñ wa n fɔ beɛbeɔ wee. Ñ gbɔ à ni ine gɔ í ni ti Pɔlu ɲɲu í je, ine ihɛ mɔ í ni ti Apoloi ɲɲu í je, nɔ ine ihɔ mɔ í ni ti Sefaaí † ɲɲu í je, nɔ ine mmu gɔ mɔ í ni ti Kirisii ɲɲu í je. ¹³ Ì waa tamaa bei aa kpɛ Kirisi ikɔ bututu ɲai? Amu Pɔlu, amu sisi ñ ku si jii na irii dulum du ɲe. Kù nɔ kù je do irim nii à dasi ɲe inyi.

¹⁴ Ñ wa n saabu Ilaaɗ do iyi n kù dasi ine gɔ ɲɲe inyi, bii kù je Kirisipu do Gayusi. ¹⁵ Beebe mɔi ine gɔ kaa yɔkɔ ku ni à dasi ɲe inyi do irim. ¹⁶ Amma ntɔi, ñ dasi inei kpasɛi Setefani ɲa mɔ inyi. To, aɲa baasi n kù mà mà ñ dasi ine gɔ inyi má. ¹⁷ N kù dasi ine nkɔɔ inyi si na iyi í jò kù je na ɲɲui Kirisi í bem wa. Í bem wai n na n sisi

† Sefaa ɲɲui à ya kpe Píɛɛ má.

laabaau jiidau. Laabaau jiidau, kù je do geɛ didɔi ñ wa n sisie, ku ba ikui Kirisi si antai jii ku gaauu ku maà ce nfe.

Bisii amane ɲa do ti Ilaaɗ iyi à waa cɔ bei ideɔ sũmu

¹⁸ Ntɔ ntɔ, ideɔ ikui Kirisi si antai jii ku gaau í yei bei ide hai ne yaase bi ine ɲa iyi à wa si kpãai nfe ku ce. Amma bi awa iyi à wa si kpãai faabau, gbugbãi Ilaaɗi. ¹⁹ Mii iyi kukɔi ideɔ Ilaaɗ wa fɔ wee. Í ni,

Ilaaɗ í ni,

An nya laakai ilu laakai ɲa,

Nɔ n kpa bisii ilu bisii ɲa.

²⁰ To, iwoi ilu bisii í wa mɔm. Iwoi woo kɔ ine ɲa si wooda í wa. Iwoi ine iyi ine ɲa à waa kpe woo mài andunyau í wa. Ilaaɗ í nyisi iyi bisii andunyau í yei bei ideɔ sũmu.

²¹ Ntɔ ntɔ, inei andunya ɲa a kù yɔkɔ a kù mà Ilaaɗ do bisii aɲa taka ɲa. Ilaaɗ takaei í coo beɛbe. Amma si bisie mii iyi í sɔaa wee. Ine ɲa iyi à dasie naane à ba faaba na ideɔ waazo iyi ine gɔ ɲa à waa cɔ bei ideɔ sũmu. ²² Zuifu ɲa maamaakei à ya maa bee, nɔ Gereki ɲa mɔ bisii à ya maa de. ²³ Amma awa, waazoi Kirisi iyi à kpakpa si antai jii ku gaauu à waa ce. Ideu bei í je bei kuta bi ku koose bi Zuifu ɲa nɔ í je ma bei ideɔ sũmu bi dimi mmu ɲa. ²⁴ Amma bi ine ɲa iyi Ilaaɗ í kpe, baa bii à je Zuifu walakɔ dimi mmu ɲa, Kirisii í je gbugbãi Ilaaɗ do bisie. ²⁵ Kirisii í je gbugbãi Ilaaɗ do bisie bi tu ɲa domi ideɔ Ilaaɗ iyi ine gɔ ɲa à waa cɔ bei ideɔ sũmu í re bisii amane ɲa, nɔ icei Ilaaɗ iyi ine gɔ ɲa à waa ni kù ne gbugbãu í re gbugbãi amane ɲa.

²⁶ ɲe kpaasim ɲa, ɲe iyi Ilaaɗ í kpe, i cɔ bei ò ye ɲa. Kù je ine nkɔɔ ɲɲe í je ilu bisii si kuyei amane ɲa walakɔ ilu gbugbã walakɔ ilu beere. ²⁷ Amma Ilaaɗ í cica mii ɲa iyi inei andunya ɲa à waa cɔ bei hai ne yaase ɲa í dasiò ilu bisii ɲa anyɔ, nɔ í cica mɔngɔi andunya ɲa í dasiò ilu gbugbã ɲa anyɔ. ²⁸ Nɔ Ilaaɗ í cica taaka ɲa do ine ɲa iyi à ya maa donda, iyi a kù je ngɔɔ si andunya í kayeò ine ɲa iyi à waa cɔ ara ɲa bei ine nla ɲa. ²⁹ Í ce beɛbeɔ ku ba ine kãma ku maà yɔkɔ ku tɔɔ fufu si wajuɛ. ³⁰ Ilaaɗi í jò ò ne anu akã do Jesu Kirisi ɲa. Nɔ Kirisii í je bisii Ilaaɗ bi tu wa na saabui anu akã nwau iyi à ce do ɲɲu. Kirisii í nya wa hai si dulum du wa. Do saabuei à jeɔ dee dee nɔ à jeɔ inei Ilaaɗ ɲa.

³¹ Na ɲɲu, “ine iyi wa tɔɔ fufu ku tɔɔ na irii Lafɛɛ.”

Beebeɔ kukɔi ideɔ Ilaaɗ í ni.

Waazo iyi Pɔlu í ce Kɔrɛnti wo

2 Inɛ kpaasim ɛa, waati iyi ñ naa bi tu ɛe n kù sisi idei Ilaaɗ do bisi nla gɔ walakɔ do gele didɗ gɔ. ² N kù nɔ n kù dasi idɔ n sisi ide mmu gɔ si anini nɛe bii kù je idei Jesu Kirisi iyi à kɔkɔ si j̄i ku gaau. ³ Nɔ waati iyi ñ wa bi tu ɛeu, do gbugbã hai nei do njo do kuyaya nla nla. ⁴ Si idem do si waazom n kù dede n lele ɛe do bisii amane ɛa, amma gbugbã Hundi Ilaaɗi ñ j̄ ñ í kãmia ɛe. ⁵ Ñ ce beɛbei ku ba naane ku dasi nɛe ku maà leekí si bisii ine ɛa, bii kù je si gbugbã Ilaaɗ.

Idei bisii Ilaaɗ

⁶ Do nɛu fei, ide i bisi gɔi à waa sisia ine ɛa iyi à j̄i si naane ku dasi nɛa. Amma kù je bisii andunyau ihɛ walakɔ bisii ine nla ɛau aɛa iyi à waa bɔ nfe ku ce. ⁷ Aawo, bisii asiii Ilaaɗ iyi í singaa amane ɛa à waa waazo. Bisiu Ilaaɗ í ce sɔɔluei hai waati iyi kù taka andunya ku ba ka kɔkɔ amboe do nɛu takae ajɔ. ⁸ Baa ine akãi ilu irii andunya ɛau ihɛ kù mà yaasee, domi bii í je à màai wo a kaa kɔkɔ Lafɛe si j̄i ku gaau, nɛu iyi í ne amboe fei. ⁹ Amma kukoi ide i Ilaaɗ í ni, Iyi iju kù ye ajɔ kãma, Nɔ it̄ kãma mɔ kù gbɔɔ, Iyi kù nɔ kù lsi idci amane, Nɛu Ilaaɗ í cea ine ɛa iyi à buu sɔɔlue. ¹⁰ Nɛu bei Ilaaɗ í j̄ Hundi í nyisi wa. Hundi í yɔkɔ í nyisi wai si na iyi í j̄ í ya wuse fei ndee nɔ ku mà hee do lasabui Ilaaɗ takae iyi wa manji fei. ¹¹ Mà yooi í mà lasabui amane bii kù je hundi nɛu takae iyi í wa sie. Beɛbe mɔi ine gɔ kù mà lasabui Ilaaɗ bii kù je Hundi. ¹² Awa, kù je lasabui andunyau à ba, amma Hundi Ilaaɗi à ba, ku ba ka mà mii iyi Ilaaɗ í mu nwa si didɗe. ¹³ Nɔ a kù waa tuse asiiu do ide iyi wa naa hai si lasabui amane, bii kù je hai bi Hundi Ilaaɗ. À ya tusea ine ɛa mii ndii Hundi do ide iyi wa naa hai bi Hundi †. ¹⁴ Ine ɛa iyi a kù ne Hundi Ilaaɗ a kaa gba ide i Hundi Ilaaɗ domi bei ide i sũmu í ye bi tu ɛa. A kaa yɔkɔ a gbɔ yaasee domi do gbugbã Hundi Ilaaɗ nɛu akãi à ya wãa ide i Hundi. ¹⁵ Ine iyi í ne Hundi Ilaaɗ á yɔkɔ ku kiiti si mii fei, amma ine gɔ kù wee iyi á yɔkɔ ku kiiti lafɛe. ¹⁶ Kukoi ide i Ilaaɗ wa fɔ í ni, yooi í mà lasabui Aɗ Lafɛe hee ku muaa bisi. Kù wee. Amma awa à ne lasabu dimi akã do Kirisi.

Amaacei Ilaaɗ ɛa

3 Inɛ kpaasim ɛa, n kù yɔkɔ n kù ba ɛe ide ku fɔ bei ñ ya n fɔ do ine ɛa iyi à ne Hundi Ilaaɗ. Amma ñ ba ɛe ide ku fɔi bei ine ɛa iyi à waa too si idɔɔbii ara, ine ɛa iyi à ye bei ama kɔkɔ ɛa si kɔkɔ Kirisi. ² Cio iyi ñ kɔ ɛe si í yei bei amɔi ñ na ɛe, kù je ije kili, domi i kù to ine ɛa iyi aa je ije kili ɛa. I kù to baa nsei ɛa ³ si na

† *tia nwo gɔ ɛa à ya ni "mii ndii Hundi, ine ɛa iyi à ne Hundi à ya tusea."*

iyi í j̄ ñ waa too idɔɔbii ara titã ɛa. Nɔ nɔ, igu do kakɔ í wa si anini nɛe, nɔ iyi be wa nyisi iyi ñ waa too idɔɔbii ara nɛe. Iseene nɛe ɛa mɔ í yei bei ti ine andunya ɛa. ⁴ Bii ine gɔ nɛe wa ni ti Pɔlu nɛu í je, nɔ ine gɔ mɔ wa ni ti Apoloi nɛu í je, nɛe mɔ i kù tia ine andunya ɛa iyi à gbe ɛa.

⁵ Yooi í je Apolo. Mà yooi í je Pɔlu. Awa taka nwa mɔ amaacei Ilaaɗ ɛa. Awa fei, ice iyi Lafɛe í dasi wai à waa ce, ku ba i dasi naane ɛa do saabui ice nwa. ⁶ Inɛ ñ yei bei ikoi Ilaaɗ ɛa tengi bii à gbɛe idee. Amu ñ yei bei ine iyi wa gbɛ, Apolo mɔ bei ine iyi wa fãsi inyí, amma Ilaaɗi í j̄ wa la. ⁷ Na nɛu, ine iyi wa gbɛ do ine iyi wa fãsi inyí a kù je ngɔɔ, bii kù je Ilaaɗ iyi í j̄ wa la. ⁸ Woo gbɛ do woo mua inyí aɛa fei akãi, nɔ aɛa fei aa ba riba nɛa si bei ice nɛa í to. ⁹ Nɔ nɔ awa à waa ce icei do Ilaaɗ ajɔ, nɔ inɛ ñ ye ɛa bei ikoi Ilaaɗ.

Inɛ ñ ye má ɛa bei ile iyi Ilaaɗ wa ma. ¹⁰ Amu mɔ, na saabui didɗ iyi Ilaaɗ í ceem, amui ñ nɔ icui ileu bei woo ma iyi í ne laakai. Nsei ine mmu gɔi wa ma si antae. Amma ine fei ku ce laakai si yaase bei wa ma si. ¹¹ Iyi í je ide i icui ileu, à nɔ tã nɔ ine gɔ kaa yɔkɔ ku nɔ mmue gɔ má. Jesu Kirisi í nɔ í je icui ileu. ¹² Nɔ ine ɛa iyi à waa ma si antae, ti ine gɔ ɛa í yei bei à waa ma do wura walakɔ do isɔ j̄ida walakɔ do dimii kuta ku daana gɔ ɛa ††. Ti ine gɔ ɛa mɔ í yei bei à waa ma do j̄i walakɔ do taka walakɔ do fɔfɔ. ¹³ Amma si ajɔi kiitiu Ilaaɗ á j̄ icei ine fei ku fita gbugbã. Ajɔ nɛu bei á dasi icei ine fei si ina nɔ inau á nyisi bei icei ine fei í ye. ¹⁴ Ine iyi kumae kù jo á ba riba. ¹⁵ Amma ine iyi icee í jo nɛu á ye muse. Nɛu takae á ba faaba, amma á ye bei ine iyi í cã ina í fitaò.

¹⁶ I kù mà ɛa iyi inɛ ñ je bi ku wai Ilaaɗ? I kù mà ɛa iyi Hundi í wa si ɛe? ¹⁷ Na nɛu, bii ine gɔ í beje bi ku wai Ilaaɗ, Ilaaɗ mɔ á beje lafɛe. Á ce beɛbei si na iyi í j̄ bi ku wae í má, inɛ ñ nɔ ñ je bi ku wau.

¹⁸ Ine gɔ ku maà lele arae. Ine gɔ nɛe iyi í tãma nɛu í ne bisi si andunyau ihɛ ku j̄ ku je nnyei ku ba ku yɔkɔ ku je ilu bisi nɔ nɔ. ¹⁹ Í sãa ku ce beɛbei domi bisii andunya í yei bei ide i sũmu si kuyei Ilaaɗ. Kukoi ide i Ilaaɗ takae í ni, Ilaaɗ í ya mu ilu bisi ɛa do ide i bisi laalɔi aɛa taka nɛa. ²⁰ Kukoi ide i Ilaaɗ í ni má, Aɗ Lafɛe í mà iyi lasabui ilu bisi ɛa ngbei. ²¹ Mii fei tu ɛe. Na nɛu, ine gɔ ku maà tɔ fufu na amane. ²² Hai Pɔlu do Apolo do Pise do andunya do kuwee do iku do iyi í wee nnyei do iyi wa naa ala, fei ndee tu ɛe. ²³ Inɛ mɔ ti Kirisi, Kirisi mɔ í je ti Ilaaɗ.

Woo bei Kirisi ɛa

4 Í sãa i doo wa bei woo ce icei Kirisi ɛa iyi Ilaaɗ í so ide i asiié í daa si awɔ. ² Ine ɛa iyi à nɔ à da nɛa mii ɛau si awɔ í sãa a je ilu naane ɛa. ³ Si kuyem kù j̄em taale bii ñ waa kiitiim ɛa, walakɔ bii à waa kiitiim si wajui amane ɛa. Baa amu takam, n ci ya kiiti aram.

†† *DIMII KUTA KU DAANA Gɔ ɛa dimii kuta ɛa iyi à waa fãau ihɛ à ya taai fia nkɔ nkɔ. Nɛu à ya ceò lelawo do saba gɔ ɛa.*

⁴ Do ntɔ, idɔm kù waa ye taalem, amma kù je iyi bei wa nyisi iyi ò je dee dee do ntɔ. Lafɛɛi á kiitiim. ⁵ Na nɔ, i maà kiiti ine kãma hai waati iyi Ilaaɔ́ í jileu kù to. I degbe ajɔ iyi Lafɛɛ á nyi wa. Mii iyi wa manji si ilu kuku fei nɔi á jò ku fita bantumã, nɔ ku jò a mà lasabui idɔi amanɛ nã. Waati bɛɛbei, ine fei á gbɔ saabu iyi í je tɛɛ hai bi Ilaaɔ́.

⁶ Inɛ kpaasim nã, ò so ide amu do Apolou ihɛi ku ba n na nɛ ikɔ. Ò bi yaase nwa ku nyisi nɛ bei aa ce i leekí si kukɔi ide Ilaaɔ́ nã. Ine kãma nɛ ku maà tɔɔò ine akã fufu nɔ ku jò ine ihɔ. ⁷ Í tãmaa ò tia ine gɔ nɔi? Mii ò nɛ nã iyi Ilaaɔ́ kù mu nɛ. Mà i kù mà nã iyi nɔi í mu nɛ fei ndɛɛ. To, na mii í ce ò waa tɔɔ fufu nã bei ine nã iyi à ba do ara nã.

⁸ Í waa ce bei ine nã iyi à nɛ mii iyi à bi fei tã nã, bei ine nã iyi à je ilu amani tã. Í waa ce má bei ine nã iyi à je bomma nɔ awa a kù wa si. Á sãa bii ò je bomma do ntɔ nã awa nã fei ka buba si bommau ajɔ. ⁹ Amma si kuyɛm, Ilaaɔ́ í jile awa woo bɛ nãu bei inei anyi nã. À je bei ine nã iyi à ye taale nã ku ba a kpa nã †. Í jò à je dɔanyi nã si wajui ine baa yoomã fei, hai amaleka nã hee do amanɛ nã fei. ¹⁰ Awa à waa cɔ wa bei sũmu nã na irii Kirisi, amma nɛ ò waa cɔ ara nɛ ilu bisi nã na anu akã nɛ do Kirisi. Awa a kù nɛ gbugbã, amma nɛ ò waa cɔ ara nɛ bei ilu gbugbã nã. Inɛ ò je ilu bɛɛɛ nã amma awa à je hai nɛ bɛɛɛ nã. ¹¹ Hee í koo í toò waati ihɛ ari wa kpa wai, nɔ agbɛ wa kpa wa. Jĩnɛ ku dasi wa gaizia wa, à ya maa cã wa, a kù nɛ bi ku wa dee dee má. ¹² Nɔ do gbɛjii à ya ka maa ceò ice iyi aa ka baò mii ku je. Bii à waa bu wa, à ya ka maa wee nã. Bii à waa kpã wa iju, à ya ka maa temuai. ¹³ Baa bii à waa má wa ide, à ya ka jei do ide didɔ. Hee nɛi à ya maa cɔ wai bei gaawɔi caka do bei iri ankitã.

¹⁴ Kù je ò wa n kɔ iyi ihɛ ku ba n dasi nɛ anyɔ. Amma ò wa n fɔ si nɛ ide bei amam nã iyi ò bi ku ba i ce laakai nã. ¹⁵ Baa bii woo kɔsi cio nɛ nã si kpãai Kirisi a kù nɛ jia, do nɔ fei baa akã ò nɛ nã. Ntɔ ntɔ amui ò je baa nɛ si kpãai Jesu Kirisi si na iyi í jò amui ò sisi nɛ laabaau jiidau. ¹⁶ Na nɔ, ò wa n tɔ nɛ i ya too si kucem nã. ¹⁷ Nɔi í jò ò bɛ si nɛ Timɔtee wa, nɔ iyi í je amam si kpãai Lafɛɛ. Í je ilu naane nɔ ò buu jiiida. Nɔi á ye nɛ gigi bei isɛɛnɛm í ye si kpãai Kirisi si bei ò wa n kɔ ine nã si bii fei si igbei inei Jesu nã fei.

¹⁸ Wee nɛi ine gɔ nã à waa tãmaa bei n kaa n nyi wa bɛ má, nɔi í jò à waa so ara nã lele. ¹⁹ Amma bii í je ti idɔɔbii Lafɛɛi, bii í ce ajɔ minji an naa bi tu nɛ. Nɔ ine nã iyi à waa so ara nã lele, kù je ide ku fɔ nã nɔ akã an mà ajɔ nɔ, an mà mii iyi aa yɔkɔ a ce má.

²⁰ Ntɔ ntɔ, aa ka mà iyi ine gɔ í jesi Ilaaɔ́ ku je ilaaluei bii à ye gbugbã Ilaaɔ́ wa ce ice siɛ, kù je si ide ku fɔɛ.

²¹ Yoomai ò bi nã. N naa si nɛ do golo? Mà do kubi do daa didɔ.

† À JE BEI INE Nã IYI À YE TAALɛ Nã KU BA A KPA Nã SI dɔnɛ nã bii à ye taalei ine gɔ à waa bi a kpa à bɔðɛ bantumã bii à ya ce kucei nɔ à leekí aninii bantumã nɔ do muusu nla a ja. Nɔ ine nã à ya koo a leekí a maa cɔ.

Inei igbei Jesu gɔ í ce sakara

⁵ À waa gbɔ bii fei à ni ine akã nɛ gɔ wa ce sakara iyi baa hai dasi Jesu naane nã a kaa yɔkɔ a coo. À ni ine akã nɛ í ya maa sũò aboi baɛ ††. ² Nɔ do nɔ fei ò waa tɔɔ fufu nã. Á sãa wo i nɛ inɔ ku fɔ nã, nɔ i nya lafɛɛ hai inɔ nɛ. ³ Amu, baa do iyi n kù wa bi tu nɛ do ara, lasabum í wa bɛ. Na nɔ, ine iyi í ce kurarau bɛ, ò ye taalei lafɛɛ tã do yaase bei an ye taalei bii ò wa bɛ. ⁴ Ò wa n sɔ nɛi i cea kutɔɔ nɔ lasabum á wa bi tu nɛ nɔ gbugbã Lafɛɛ nwa Jesu á wɛɛ do nɛ. Ò wa n tɔ nɛ do irii Jesu, ⁵ i so ineu i daa Seetam si awɔ, ku kpãa iju ku ba hundɛ ku ba faaba si ajɔ Lafɛɛ Jesu.

⁶ Dimii fufu ku tɔ nɛ kù sã. I kù mà nã, lefee keekei í ya dede iyafũi pɛɛ fei? ⁷ Ntɔ ntɔ, à kpa Kirisi tã, nɔ iyi í je bei angudã jingau Iku ku kua nwa. Na nɔ, í sã nɛi i nya lefee nwo hai si kuwɛ nɛ ku ba i ye bei pɛɛ titɔ iyi kù nɛ lefee, si bei ò ye tã nã. ⁸ Debei, ka maà je jingauu do laalɔ do inɔ sãmi iyi í ye bei lefee nwo, amma ka jɔɔ do pɛɛ hai nɛ lefee. Pɛɛ hai nɛ lefeeu í je ntɔ do idɔ ku má.

⁹ Si tia iyi ò tako ò ce nɛ wo ò ni i maà tɔɔ do woo ce sakara nã. ¹⁰ Amma bii ò ni i maà tɔɔ do woo ce sakara nã wala do ilu bine nã do ile nã do woo tɔ iwɛ nã, kù je hai dasi Jesu naane nã ò wa n fãa, domi bii bɛɛbei tilasii i fita hai si andunya nã. ¹¹ Ò ni i maà tɔɔ do ine iyi wa kpe araɛ woo dasi Jesu naane nɔ wa ce sakara, wala bine, wala iwɛ ku tɔɔ, wala ine ku bu, wala atɛ ku mɔ, wala ine ku taki. Nɔ inɛ ò ine dimi bɛɛɛ nã i maà ya tɔɔ i je nã mɔm.

¹² Amu n kù nɛ kpãa n kiiti hai dasi Jesu naane nã. Ilaaɔ́ á kiiti nã. Amma í sã i kiiti inei igbɛ nɛ nã. Debei, i “nya ine laalɔ hai si anini nɛ” si bei kukɔi idei Ilaaɔ́ wa fɔ.

I maà ya kpe nɛ kiiti bi inei andunya nã

⁶ Bii kpaasi woo dasi naane gɔ í ce nɛ kurara, bɛirei aa ce i dale inei igbɛ nɛ nã nɔ i kpoo kiiti bi hai dasi naane nã. ² I kù mà nã iyi woo dasi naane nã aa na a kiiti inei andunya nã? Nɔ bii inɛi aa kiiti inei andunya nã, debei i kaa yɔkɔ i kiiti baa ide keeke nã? ³ I kù mà nã iyi awai aa ka kiiti amaleka nã? Aa na i fɔ idei andunyau ihɛ má? ⁴ Na nɔ, bii kpaasi í ce kurara, kù sã i jò hai dasi Jesu naane gɔ ku kiiti nɛ, nɔ iyi kù nɛ baa gɔ si igbei Jesu. ⁵ Ò kɔ nɛ iyi ihɛ wai anyɔ ku ba ku mu nɛ. Ntɔ ntɔ, ine gɔ kù wa si anini nɛ iyi bisie í to ku kiiti kpaasi nã? ⁶ Na mii í ce ò waa kpe nɛ kiiti bi hai dasi Jesu naane nã.

⁷ Bii ide gɔ í wa si anini nɛ, wa nyisi mɔngɔ nɛi mam mam. Na mii í ce i ci ya yɔkɔ i tɛ idɔ nã bii à rara nɛ. Na mii í ce i ci ya je a takii nɛ. ⁸ Amma nɛ taka nɛi ò ya maa rara ine gɔ nã, kpaasi woo dasi Jesu naane nã mɔm nii ò ya maa takii nã. ⁹ Inɛ, i kù mà nã

†† ABOI BAɛ KÙ JE IYE À BÍE Pɔlu wa fãa, abo mmu gɔ iyi baɛ í soi.

iyi woo ce laalɓ ɗa a kaa ba tubu si bommai Ilaaɗ? I maà jò a dī iju nɗe. Woo ce adei abo yaamɗ do woo tɔɔ iwē ɗa do woo ce sakara ɗa do ine ɗa iyi à waa sūð in-ɛmɔkɔ kpaasi ɗa ¹⁰ do ile ɗa do ilu bine ɗa do woo mɔ atē ɗa do woo yaako ine ɗa do woo je ine takii ɗa a kaa ba tubu si anundya titɗi Ilaaɗ. ¹¹ Bɛɛbei ine go nɗe ɗa à ye wo. Amma à wè nɗe, nɔ à jò ò má ɗa, nɔ ò je dee dee ɗa na saabui irii Lafēɛ Jesu Kirisi, do Hundei Ilaaɗ Lafēɛ nwa.

I jò kucei ara nɗe ku na Ilaaɗ amboe

¹² Ine go nɗe ɗa à ya ni, ò ne kpāai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á sīa nɗe. An yɔkɔ n ni, ò ne kpāai mii fei ku ce, amma n kaa n jò n je arui nkāma. ¹³ Ì ya nyi i ni ɗa, ije í wɛɛi na inc, nɔ inc mɔ í wɛɛi na ije. Ntɔi, amma do nɗu fei Ilaaɗ á na ku kpa irii mii minji ɗau be fei. Amma i ce laakai ɗa, ara kù wɛɛ na abo kaafe ɗa ku sūð. Í wɛɛi na Lafēɛ nɔ Lafēɛ mɔ í wɛɛi na irie.

¹⁴ Ilaaɗ, nɗu iyi í jī Lafēɛ hai si bale á jī awa mɔ do gbugbāɛ.

¹⁵ Ine i kù mà ɗa iyi ara nɗe í yei bei ikɔ ikɔi arai Kirisi? Debei, aa so ikɔi arai Kirisi i jò ku tɔtɔɔ abo kaafe a je akā ɗa? Aawo, kaa ce. ¹⁶ Mà i kù mà ɗa ine iyi wa tɔtɔ do abo kaafe, aɗaò à baa à je ara akāi? Si kukoi idei Ilaaɗ à ni, aɗa minjiu fei aa na a je ara akā. ¹⁷ Bɛɛbe mɔi ine iyi í tɔtɔ do Lafēɛ aɗaò à baa à ne lasabu akā.

¹⁸ I saa adei abo ɗa. Dulum iyi amanɛ wa ce fei ci ya má si arae, amma ine iyi wa ce adei abo, arai nɗu takaɛi wa dasi dulum. ¹⁹ Mà i kù mà ɗa iyi ara nɗe í je bi ku wai Hundei Ilaaɗ iyi í wa si nɗe iyi Ilaaɗ í mu nɗe? I kù ne ara nɗe ²⁰ domi à ya nɗe do fia iyi kù ne jia. Na nɗu, i jò kucei ara nɗe ku jò ine ɗa a mà bɛɛrei Ilaaɗ.

Idei abɔɔɗ

7 Ide iyi ò kɔm wa si tia nɗe, nɗu ò wa n je nɗe wa bɛɛbei. Í sīa inemɔkɔ ku maà so abo. ² Amma na sakara í sīa ine fei ku ne aboɛ, nɔ abo fei ku ne mɔkɔɛ. ³ Mɔkɔ í ne kù cea aboɛ mii iyi í jɔ a cea abo fei, nɔ abo mɔ ku cea mɔkɔɛ mii iyi í jɔ ku cea mɔkɔ fei. ⁴ Abo kaa yɔkɔ ku ce bei í bi do arae, domi araeu ti mɔkɔɛi. Bɛɛbei mɔkɔ mɔ kaa yɔkɔ ku ceò arae bei í bi, domi nɗu mɔ arae ti aboɛi. ⁵ I maà ya kɔ ku sūð abo nɗe ɗa bii kù je inɗe minji feii ò gbɔsi nɗe ò yɔkɔ ɗa iyi á sīa i jò titā ɗa si waati keeke ku ba i na ara nɗe i ce kutɔɔ ɗa. Nɔ si anyie i tɔtɔ má ɗa. Bii kù je bɛɛbe á yɔkɔ ku je i kaa na i yɔkɔ i mu ara nɗe nɔ Seetam á na ku lele ɗe.

⁶ N kù wa n fɔ iyi ihē bei tilasi, amu de ò wa n tɔɔ nɗe. ⁷ Á sīaam si bii ine fei í wɛɛ kaafe bei amu takam, amma Ilaaɗ í cea ine fei amuaɛi, ti ine ihē ikā, ti ine ihɗ mɔ ikā.

⁸ Amma ò wa n sɔ kaafe ɗa do jaaɗ ɗa á sīa a maa wɛɛ ɗa kaafe bei ò wɛɛ. ⁹ Amma bii a kaa yɔkɔ a mu ara ɗa, a dɛdɛ nɗe a so nɗe, domi í sīa a so nɗe do iyi aa maa wɛɛò bineɛ ntɔ ntɔ.

¹⁰ Nsei, ine ɗa iyi à so nɗe tã aɗai ò wa n sɔ woodau ihē. Mɔkɔ ku maà kɔsi aboɛ, nɔ abo mɔ ku maà kɔ mɔkɔɛ. Amma bii à fe nɗe, abo ku buba ku maà so mɔkɔ titɗ, walakɔ ku nyi bi mɔkɔ nwoɛu. Kù je amui ò wa n na nɗe woodau ihē, Lafēɛi wa na nɗe.

¹² Ine ɗa iyi à gbe aɗa mɔi ò wa n sɔ iyi ihē, kù je Lafēɛi í fɔɔ. Bii woo dasi Jesu naane go í ne abo, nɔ abou kù je woo dasi naane, bii abou í jesi aɗa a maa wɛɛ, ku maà kɔsiɛ. ¹³ Bii abo go mɔ í ne mɔkɔ nɔ mɔkɔu kù je woo dasi Jesu naane, bii í sīaa mɔkɔu si aɗa a maa wɛɛ, ku maà kɔsiɛ. ¹⁴ Ì ni bɛɛbei domi Ilaaɗ á yɔkɔ ku cica mɔkɔ hai dasi Jesu naaneu na aboɛ. Bɛɛbe mɔi Ilaaɗ á yɔkɔ ku cica abo hai dasi naaneu na mɔkɔɛ. Nɔ á yɔkɔ ku cica ama nɗa ɗa mɔ. Bii kù je bɛɛbe, amu ɗau, cefee ɗai aa je. ¹⁵ Amma hai dasi Jesu naaneu, bii í ne, jòɛ ku koo. Kù je tilasi i maa wɛɛò nɗe ɗa domi Ilaaɗ í kpe wai ka maa wa si laakai ku sū. ¹⁶ Amma bii í jesi i maa wɛɛ ɗa í sīa, domi awɔ abo i kù mà bii í je mɔkɔɛ á na ku ba faaba na irie. Nɔ awɔ mɔ mɔkɔ i kù mà bii í je aboɛ á na ku ba faaba na irie.

I wɛɛ bei ò tako ò ye ɗa Ilaaɗ í bei í kpe nɗe

¹⁷ Aɗ Lafēɛ í jilea ine fei tengi bii á ne si kuwɛɛɛ. Na nɗu, baai idei nɗe ku so baasi, í sīa ine fei ku má ne si kpāai kuwɛɛ bii í tako í wa wo Ilaaɗ í bei í kpoo. Iyi ò jilea igbei inei Jesu ɗa bii fei mbe. ¹⁸ Bii à dasi ine bango Ilaaɗ í bei í kpooi, lafēɛ ku wɛɛ bɛɛbe. Ine mɔ iyi a kù dasie bango Ilaaɗ i bei i kpoo, lafēɛ ku maà de a dasie bango má. ¹⁹ Bii à dasi ine bango wala bii a kù dasie, kāmāɛ kù je taale, amma woodai Ilaaɗ ku jir-imai í sīa. ²⁰ Ine fei ku leekī si bei í wɛɛ í bei í gbɔò kukpei Ilaaɗ. ²¹ Ì je aru wo waati iyi Ilaaɗ í kpeɛi? Maà ti i jò incɛ ku fɔ. Amma bii ò na i ba kpāa go iyi aa neò arae, bɛɛge si be gbakā. ²² Aru iyi Aɗ Lafēɛ í kpe í baa í je ine iyi í ne araei na saabui Lafēɛ. Bɛɛbe mɔi ine iyi í ne arae iyi Aɗ Lafēɛ í kpoo, lafēɛ í baa í je arui Kirisi. ²³ À ra nɗe do fia hai ne jia. Na nɗu, i maà jò i je arui ine ɗa. ²⁴ Ine inem ɗa, i jò ine baa yooma fei ku leekī si wajui Ilaaɗ si bei í wɛɛ wo Ilaaɗ í bei í kpoo.

Idei kaafe ɗa

²⁵ Nsei, iyi í je ti ine ɗa iyi a kù tɔtɔ sēɛ do ine go titā, n kù ne ide go iyi í je woodai Lafēɛ. Amma si bei Lafēɛ í ce araarem ò jeò ilu naane, ò wa n sɔ nɗe iyi í je lasabum.

²⁶ Ì tamaa, na wahalai waatiu ihēi á sīa ine fei ku wɛɛ bei í wɛɛ nsei. ²⁷ Bii ò ne abo, maà de kpāa i feɛfeɛ nɗe. Bii ò nɔ ò wɛɛ kaafe, maà de abo. ²⁸ Amma do nɗu fei bii ò so abo i kù ce dulum. Bii mudēɛ mɔ í so mɔkɔ, kù ce dulum. Amma ine ɗa iyi à so nɗe, asoi andunya nɗai à kɔɔsi, nɔ n kù bi i ye bɛɛbe ɗa.

²⁹ Inem ɗa, iyi ò wa n fɔ wee, waatiu kù so má. Na nɗu, hai nsei ine iyi í ne abo, í sīa ku ye bei ine iyi kù ne abo. ³⁰ Nɔ ine iyi wa kpata ku ce bei ine iyi kù ne inc ku fɔ. Ine mɔ iyi wa nyaanyi ku ce bei ine iyi kù ne inc didɗ.

Ine mɔ iyi wa ra ngɔɔ, ku ce bei kù je titee. ³¹ Ine iyi amanii andunya wa bukaataa ku maà dasi laakae fei si be. Ñ wa n fɔ beebɛi si na iyi í jò yaase bei andunyau ihě í ye kaa kpe jiiida má. ³² N kù bi nkāma ku maa bitandi ɲe. Ine iyi kù so abo, laakae fei si icei Lafěe í ya wa, í ya maa de ɲɲu ku ce iyi á d̄sa Lafěe si. ³³ Amma ine iyi í ne abo, lasabue si mii ndii andunya ɲai í ya wa. Mii iyi á d̄sa aboe sii í ya maa de ku ce. ³⁴ Laakae ci ya je akā. Inaabo ɲa iyi a kù ne mɔkɔ do muděe ɲa lasabu ɲɲa si ideí Lafěe í ya wa ku ba a je dee dee si ara do si hunde. Amma ine iyi í ne mɔkɔ lasabue si mii ndii andunya ɲai í ya wa. Mii iyi á d̄sa mɔkɔe sii í ya maa de ku ce.

³⁵ Na aranfāani ɲɲei ñ wa n fɔ iyi ihě, kù je na n dasi ɲɲe wahala, amma na n nyisi ɲɲe iyi í s̄ia i ce ɲai ku ba i na Lafěe ara ɲɲe mam mam.

³⁶ Bii ine ɔɔ í ye ama inaaboé í j̄ia í to abɔd̄s̄ nɔ í ye kù s̄ia ku maa wee kaafe, nɔ í bi a gbaa abɔd̄s̄, kù ce bei í bi. Bii í ni a gbaa abɔd̄s̄ kù ce dulum. ³⁷ Amma ine iyi í dasi idɔ dim dim bii kù je do tilasi ɔɔ, bii í jilɔɔ si ama inaaboí ɲɲu ku maà so mɔkɔ, mii jiidai í lasabu.

³⁸ Bɛɛbe mɔi ine iyi í jò à gba ama inaaboé abɔd̄s̄ mii jiidai í ce, amma ine iyi í kɔ a gba titee abɔd̄s̄ ɲɲui í ce í re.

³⁹ À d̄f̄ aboí si mɔkɔe bii mɔkɔe í wee si hunde, amma bii mɔkɔu í ku, abou í ne arae ku so mɔkɔ tit̄s̄ iyi í bi, lafěe de kù je woo dasi Jesu naane. ⁴⁰ Amma si lasabum, bii abou í bubae jaaɔ, inɔ did̄e á la ku re. Nɔ ñ tamaa Hundei Ilaaɔi í s̄m̄ ideu ihě.

Ije iyi à ceò kuwee

8 Nsei si ideí mii iyi à ceò kuwee ñ lɔ si. Ntɔi awa fei à ne kumà si bei ñ fɔ ɲa. Kumà í ya jò ine ku ne faaui, amma kubi í ya sobi ine. ² Bii ine ɔɔ í tamaa ɲɲu í mà ngɔɔ, kù mà nkāma tit̄a si bei í jɔ. ³ Amma ine iyi í bi Ilaaɔ, Ilaaɔ í mà lafěe.

⁴ Iyi í je ti ideí ɲai kuwee si bii ñ waa bee mà í s̄ia í ya ɲɔɔ ɲa. Awa à mà iyi iwě kù je ngɔɔ si andunya. À nɔ à mà iyi Ilaaɔ ɲɲu akāi í wee. ⁵ Ntɔ nɔ, iwě nkɔɔ do lafěe nkɔɔ í wa lele do si ile. Amma baa do iyi ine ɲa à waa tɔ iwě nkɔɔ nkɔɔ, ⁶ bi tu wa Ilaaɔ akāi í wee. ɲɲui í je Baaba, hai bi t̄ei mii fei wa naa. Na iriei awa à nɔ à wee. Lafěe akā mɔi í nɔ í wee. ɲɲui í je Jesu Kirisi, hai bii mii fei wa ceò. Do saabuei à neò kuwee.

⁷ Amma kù je ine feii í mà iyi be. Hee nsei ine ɔɔ ɲa iyi à tako à ne dɔɔɔe iwě ku tɔ à waa ɲɔ ɲau bei ijei kuwee, nɔ idɔ ɲɲa wa ye taale ɲɲa na gbugbā hai ne ɲɲa. ⁸ Kù je ijei á bɔɔ wa bi Ilaaɔ. Bii à je, kaa kɔɔ nwa si ngɔɔ, bii a kù nɔ a kù je, kaa jò ka kua ngɔɔ.

⁹ Amma i ce laakai ɲa ku ba ara ku ne ɲɲe ku maà dasi ine ɔɔ ɲa dulum. ¹⁰ Bii nsei, awɔ iyi ñ ne kumà ñ buba ñ waa je ilei iwě, ine iyi kù ne gbugbā, bii í ye be, ɲɲu mɔ á ne wɔkɔ ku je ijei kuweeui baa bii idɔe wa yeò taalee. ¹¹ Nɔ do saabui kumàe kpaasieu ku ce nfe, ɲɲu mɔ iyi Kirisi í ku na irie. ¹² Bii ñ waa cea kpaasi hai

ne gbugbā ɲɲe ɲa dulum beɛbe ɲa nɔ ñ waa mee ɲa si idɔ ɲɲa ɲa, Kirisi takae ñ waa cea dulum ɲa. ¹³ Na ɲɲu, bii ɲai á jò kpaasim ɔɔ ku dasi kurara, n kaa n ɲɔ ɲa má ajɔ kāma ku ba n maà n dasie kurara.

Kpāai mii iyi woo be í ne do ice iyi í ne ku ce

9 N kù ne aram nii? N kù je woo bei? N kù ye Jesu Lafěe nwai? I kù je isoi icem iyi ñ cea Lafěe ɲai? ² Baa bii ine ɔɔ ɲa à kɔ ku mām bei woo be, ñ je woo be bi tu ɲɲe, domi ɲɲei ñ je seeda iyi wa nyisi iyi amuu woo bei Lafěe nɔ nɔ.

³ Ine ɲa iyi à waa wusem, ide iyi an je ɲɲa wee. ⁴ A kù ne kpāa ka je nɔ ka mɔi? ⁵ A kù ne kpāa ka ne abo woo dasi Jesu naane iyi á si wa bei woo be ɔɔ ɲa à waa cei? Bei ifɔi Lafěe ɲau do Sefaa Piee? ⁶ Mà amu do Baanabasi awa akāi a kù ne kpāai a ya na wa ije, í gbe ka ce ice? ⁷ Ine kāma kaa bɔ ikoí igū do fiaí ɲɲu takae. Ine kāma kaa lɔ j̄i ndii rezěe iyi kù je isoe. Nɔ ine kāma kaa maa degbe meemu gaa iyi kù waa mɔ amɔe.

⁸ Kù je do bisii amane ɲɲu akāi ñ wa n fɔò ideu ihě. Ide akāui do iyi woodai Moizi wa fɔ. ⁹ Moizi í kɔ si tiaí woodaeu í ni, i maà ti i d̄f̄ gelei kete iyi wa jojo si bilee wa nya ɔɔɔe. Na kete ɲai Ilaaɔ í fɔ iyi be ba. ¹⁰ Mà na iri nwai wa fɔ ideu. Oo, na iri nwai à kɔ, domi í s̄ia woo logoo do ine iyi wa kpokpo ɲɲa fei a maa cɔ kpāai ikpě ɲɲa. ¹¹ Ide iyi à s̄s̄ ɲɲe í yei bei ideí Hundei à gbě ɲɲe. Debei, bii ñ mu nwa s̄ndai ara ɲa, aa jò ku la ɲɲei? ¹² Bii ine ɔɔ ɲa à ne kpāae bi tu ɲɲe, awa mɔ ni a kù re ɲa?

Amma a kù ceò kpāau ice si ɲɲe. À temua si fei ndee ku ba ka maà ti ka d̄f̄ kpāai laabaau jiidai Kirisi. ¹³ I kù mà ɲa iyi ine ɲa iyi à waa ce ice kpasěi Ilaaɔ, bei à ya ba ije ɲɲa? Ine ɲa mɔ iyi à je woo wee ɲa, si kuwee bei à ya ba mii ku je ɲɲa. ¹⁴ Bɛɛbe mɔi Lafěe í jilɔɔ si ine ɲa iyi à waa sisi laabaau jiidau ɲɲa mɔ a ba ije ɲɲa si be.

¹⁵ Amma n kù ceò kāmāe ice. N kù nɔ n kù wa n kɔ iyi ihě ku ba a ceem beɛbe. Ñ gbasi n kù do iyi ide iyi ñ wa n tɔɔɔ fufuu ihě á ce nfe. ¹⁶ N kù wa n tɔɔ fufu si na iyi í jò ñ wa n sisi laabaau jiiida. Amma tilasii bi tom n coo. Nɔ ijuukpāi á je titom bii n kù waazo ideu. ¹⁷ Bii do idɔɔbim nii ñ wa n coo, ñ ne kpāai n ba riba. Amma tilasi ñ ne ku ce mɔm nii domi Ilaaɔi í dasim. ¹⁸ Debei, yoomai í je ribam. Ribam nii í je n waazo laabaau jiidai Kirisi, ku maà ti ku je do ideí fia nɔ n maà n ti n ce ice do kpāa iyi ñ ne.

¹⁹ Ñ ne aram, n kù je arui ine kāma. Amma do ɲɲu fei ñ ce aram arui ine fei ku ba n fa ine nkɔ n naaò wa bi Kirisi. ²⁰ Bi Zuifu ɲa ñ baa ñ je bei Zuifu, ku ba n fa ɲa wa. Ine ɲa mɔ iyi à waa jirima wooda ñ je ine akā ɲɲa ku ba n fa ɲa wa baa bii amu takam n kù wa si awɔi wooda. ²¹ Bi ine ɲa iyi a kù ne wooda ñ je ine akā ɲɲa ku ba n fa ɲa wa. Kù je n kù wa n jirima woodai Ilaaɔ, domi ñ wa n too woodai Kirisi. ²² Bi ine ɲa iyi a kù ne

gbugbã amu mɔ n ce bei inɛ iyi kù nɛ gbugbã ku ba n fa ɲa wa. Ñ ce bei inɛ fei í yɛ ku ba gɔgɔ ɲa ɲa a ba faaba, baa bii beirei. ²³ Ñ wa n ce fei ndɛɛi ku ba kuwee iyi laabaau jiidau í nɛ n basi ikpɛ.

²⁴ Inɛ fei ì mà ɲa si gaasai kusei inɛ feii í ya sei amma inɛ akãí í ya ba ribaɛ. Na nɲu, i hanya ku ba i ba ribaɛ ɲa. ²⁵ Woo ce gaasai kusei ɲa à ya maa mu ara ɲai si fei ndɛɛ. À waa ce beɛbe ku ba a ba fulai wua † ɲa iyi á gbɛ nɔ ku wɔ. Amma awa à waa cei ku ba ka ba iyi ci ya tã. ²⁶ Na ɲɔi í ce ñ wa n sei bei inɛ iyi í nɛ mii iyi wa lele. Ñ wa n jabu amma kù je si ngbɛ. ²⁷ Ñ wa n wahala aram nɔ nɔ ku ba n kãmíɛ nɔ n maà n ti n je inɛ iyi aa na a lele awɔ ngbɛ waati iyi ñ cea inɛ ɲa waazo ñ tã.

I maà ya tɔɔ iwɛ ɲa

10 Inɛ inɛm ɲa, ñ bi i mà ɲa iyi si waatii Moizi, bala nwa ɲau fei kudũi ijũu à too nɔ aɲa fei à kua tenkuu do isɛ. ² Kudũi ijũu ku too do tenkuu ku kua í yɛi bei à dasi ɲa inyi nɔ à baa à je mɔɔɔi Moizi ɲa. ³ Nɔ aɲa fei ije dimi akã gɔi à je. Ijeu hai bi Ilaaɔí í naa. ⁴ Nɔ aɲa fei inyi dimi akãí à mɔ. Inyi Ilaaɔí í jò í fita hai si kuta. Kutau í ya maa too ɲai. Nɔ Kirisii í je kutau. ⁵ Do nɲu fei, Ilaaɔí í jò inɛ nkɔɔ ɲa í ku si gɔɔɔa si na iyi í jò daa ɲa ku s̄aa si.

⁶ Nsei, mii ɲau bei í je nwa yaase ku ba ka maà ne bine laalɔ ɲa bei aɲa mɔ. ⁷ Nɔ i maà ya tɔɔ iwɛ ɲa bei gɔgɔ ɲa ɲa à ce. Ì mà ɲa iyi à kɔ ide i iwɛ ku tɔɔ ɲa à ni, inɛ ɲau à buba à je à mɔ, nɔ à dede à waa jojo. ⁸ Ka maà ya ce aɔɛi abo kaafe bei gɔgɔ ɲa ɲa à ce, nɔ amanɛ dubu kɔnfia do mɛɛta (23.000) í ku si ajɔ akã. ⁹ Ka maà ya ka cɔ laakai Ilaaɔí bei í to bei gɔgɔ ɲa ɲa à ce, nɔ njo ɲa à kpa si ɲa inɛ nkɔɔ. ¹⁰ Ka maà gɔgɔa bei gɔgɔ ɲa ɲa à ce, nɔ amalekai iku í kpa ɲa.

¹¹ Mii ɲau bei í ba ɲa bei yaase, nɔ à kɔɔ ku ba ka ce laakaii ara nwa, awa iyi à wɛɛ si waatii ankãanyiu ihɛ. ¹² Na nɲu, inɛ iyi í tamaa nɲu wa leekí dim dim ku jò ku ce laakaii araɛ, ku ba ku maà ti ku cuku. ¹³ I kù yɛ dimii laakai ku cɔ gɔ ɲa iyi kù je dimi iyi inɛ fei í ya yɛ. Ilaaɔí ilu naanɛ kaa jò a cɔ laakai nɲɛ ku re zaka bei aa yɔkɔ i temuað ɲa. Amma si laakai ku cɔ baa yooma fei í ya nyi ku ce bi ku fita má ku ba i yɔkɔ temua ɲa.

¹⁴ Na nɲu kpaasim ɲa, i saa iwɛ ku tɔɔ ɲa. ¹⁵ Ñ wa n ba nɛ ide ku fɔi bei ilu laakai ɲa. I jò i ce lasabu si iyi ñ wa n fɔ ɲa. ¹⁶ Si ijei Lafɛɛ, kɔɔfu iyi à ya ka so ka saabuð Ilaaɔí wa nyisi iyi à nɛ ikpɛ si njei Kirisi. Nɔ pɛɛ iyi à ya ka so ka buu wa nyisi iyi à nɛ ikpɛ si arai Kirisi, mà irei. ¹⁷ Si na iyi í jò awa fei pɛɛ akãui à je, nɲui í jò baa do iyi à kɔɔ fei à je ara akã, domi awa fei à ba ikpɛ nwa si pɛɛ akãu.

¹⁸ I cɔ inɛi Izireli ɲa. Inɛ ɲa iyi à waa je ijei kuwee, à nɛ ikpɛ si bi ku weeu, mà irei. ¹⁹ Debei, mii ñ wa n fɔ. N kù ni ɲa iyi à ya ceð kuwee í je ngɔgɔ. N kù nɔ n kù ni

† *FULAI WUA Si waati ɲa inɛ iyi í cua kpaasi ɲa si gaasai kusei, fulai wuai à ya daa si iri*

iwɛu takɛ mɔ í je ngɔgɔ. ²⁰ Aawo, amma ñ wa n fɔi ñ ni kuwee iyi woo tɔɔ iwɛ ɲau à ya ceu, inɛ inɔkko ɲai à ya cea, kù je Ilaaɔí. Nɔ wee n kù bi i nɛ ikpɛ do inɛ inɔkko ɲa. ²¹ Inɛ iyi ì ya je ijei Lafɛɛ ɲa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfue ɲa, i kaa nyi i sinda i ɲɔ ɲa iyi à ceð inɛ inɔkko ɲa kuwee má ɲa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfu ɲa ɲa. ²² À bi ka dede igui Lafɛɛi? À roo gbugbãí?

I ce fei ndɛɛ ku ba inɛ ɲa a mà beɛrei Ilaaɔí

²³ Inɛ gɔ nɲɛ ɲa à ya ni, ñ nɛ kpãai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á s̄aa nɲɛ. Ntɔ nɔ, ñ nɛ kpãai i ce mii fei ɲa, amma fei ndɛɛ kaa mua inɛ gbugbã. ²⁴ Inɛ kãma ku maà dede aranfãanii nɲu takɛ amma ku dede ti inɛ mmu ɲa.

²⁵ Kukɔi idei Ilaaɔí wa fɔ í ni, ilɛ do mii iyi í wa si fei ti Aɔ Lafɛɛi. Na nɲu, ɲa iyi à waa ta aja fei i ɲɔ ɲa, i maà bee ide kãma ɲa ku ba idɔ nɲɛ ku maà yɛ taale nɲɛ.

²⁷ Bii hai dasi Jesu naanɛ gɔ í kpe nɛ ku je, bii ì dasi idɔ i koo ɲa, mii iyi à na nɛ fei, i je ɲa, i maà ya bee ide kãma ɲa ku ba idɔ nɲɛ ku maà yɛ taale nɲɛ. ²⁸ Amma bii inɛ gɔ í s̄s̄ nɛ í ni, iyi ihɛ à ceð kuwee, i maà ɲɔ ɲa na inɛ iyi í s̄s̄ nɲɛ idɔɛ ku maà yɛ taale. ²⁹ Kù je na idɔi inɛ taka nɲɛ, amma na ti inɛ iyi í s̄s̄ nɲɛ.

Ntɔ nɔ, idɔi inɛ gɔ kaa yɛ taalei ara ku nɛm. ³⁰ Bii ñ saabu Ilaaɔí si ije, inɛ kãma kù nɛ kpãa ku yɛ taalem na ijeu iyi ñ saabuð Ilaaɔí tã.

³¹ Na nɲu, bii ì je ì waa mɔ ɲa, walakɔ bii ì waa ce ngɔgɔ ɲa i ce fei ndɛɛ ku ba inɛ ɲa a mà beɛrei Ilaaɔí.

³² I ce kuwɛɛ nɲɛ do yaase bei i kaa dasið inɛ kãma kurara ɲa, hai Zuifu ɲa do Gereki ɲa hee do inɛi igbei Ilaaɔí ɲa fei. ³³ I sisim ɲa. Amu takam ñ wa n ce kookaai ku ba kucem ku d̄ɔa inɛ fei si, si mii baa yooma fei. N kù wa n dɛ aranfãanii amu takam, í gbe ti zamaa iyi í gbe fei ku ba a ba faaba.

11 I sisiim ɲa bei amu takam ñ wa n sisi Kirisi.

Yaase bei í s̄aa inɛ ku nyisið beɛrei Ilaaɔí wee

² Ñ wa n saabu nɲɛ do iyi ì ya maa yɛ gigim si fei ndɛɛ ɲa, do si bei ì mu cio iyi ñ kɔ nɛ siu dim dim ɲa.

³ Amma ñ bi i mà ɲa iyi Kirisii í je inɛ ngboi inɛmɔkɔ baa yooma fei, inɛmɔkɔ mɔi í je inɛ ngboi aboɛ, Ilaaɔí mɔi í je inɛ ngboi Kirisi. ⁴ Inɛmɔkɔ iyi wa ce kutɔɔ walakɔ walii fei, bii í bii iriɛ kù waa nyisi beɛrei inɛ ngboɛ. ⁵ Amma inaabo iyi wa ce kutɔɔ walakɔ walii fei, bii kù bii iriɛ, kù waa nyisi beɛrei inɛ ngboɛ. Í yɛi bei inaabo iyi à gbogoo iriɛ. ⁶ Bii inaabo kù waa bi mango ku we, ku gbogoo iriɛ. Amma bii iri ku gbogoo í jɛaa anyɔ, ku we mango. ⁷ Kù s̄aa inɛmɔkɔ ku bii iriɛ domi Ilaaɔí í takɛ ku jɔɔ nɔ ku nyisi amboɛɛ, amma inaabo, amboei inɛmɔkɔi wa nyisi, ⁸ domi hai si kutaka inɛmɔkɔ kù fita hai si inaabo, amma inaabo í fita hai si inɛmɔkɔ. ⁹ Beɛbe mɔi a kù taka inɛmɔkɔ na inaabo amma à taka inaabo na inɛmɔkɔ. ¹⁰ Na nɲu, na irii amaleka ɲa í s̄aa inaabo ku we mango ku nyisi iyi nɲu wa s̄aa mɔkɔi nɲu iri ile. ¹¹ Amma do nɲu fei si wajui

Lafɛɛ inɛ ɔ kaa yɔkɔ ku ni nɔu í nɛ gbugbã nɔu ku ce kuwɛɛi nɔu ikã, domi inaabo í nɛ bukaatai inɛmɔkɔ, inɛmɔkɔ mɔ í nɛ bukaatai inaabo. ¹² Bei à nya inaabo hai si inɛmɔkɔ, bɛɛbɛ mɔi à bí inɛmɔkɔ hai bi inaabo, amma Ilaaɔi wa ce fei ndɛɛ.

¹³ Inɛ taka nɔu í lasabu nɔu. Í sɔa inaabo ku tɔɔ Ilaaɔ hai we mango? ¹⁴ Inɛ taka nɔu í kù mà nɔu iyi anyɔi bii inɛmɔkɔ í nɛ ntoi iri sisɔ? ¹⁵ Amma bii ntoi irii inaabo í sɔ, boodai. À muua ntoi iriei ku je bei fuugɛɛ. ¹⁶ Bii inɛ ɔ wa bi ku ba wa kakɔɔ ku ce si ideu bɛ, amu de n wa n fɔ iyi si inɔ nwa do si igbei inɛi Ilaaɔ nɔ a kù nɛ dɔɔnɛ mmu ɔ ma.

Ijei Lafɛɛ

(Cɔ Matie 26:26-29; Maaku 14:22-25; Luku 22:15-20)

¹⁷ Ide iyi an sɔ nɛ nsei, n kaa n saabu nɔu si, domi á sɔa kutɔɔ nɔu nɔu ku mu nɔu gbugbã wo, amma wee nsei wa keke nɔu. ¹⁸ Sinte, à sɔm à ni bii ì tɔɔɔ nɔu inɛ ɔ nɔu à wa si inɔ nɔu iyi inɛɔ nɔu í ci ya nɛ anu akã. Nɔ n tamaa nɔu. ¹⁹ Ntɔ nɔu, kù nɛ bei á ce iyi nɔu ku fɛɛfɛ kù wa si anini nɔu, ku baa mà inɛ nɔu iyi à je ti nɔu. ²⁰ Bii ì tɔɔɔ ì waa je nɔu, ì ya tamaa bei ijei Lafɛɛi ì waa je nɔu amma iboi, ²¹ domi bii ì buba nɔu gbakã, inɛ fei í ya maa saasai ku je sɔndaɛ iyi í naaɔ wa, nɔ a jò inɛ ɔ nɔu do ari, nɔ inɛ ɔ nɔu à je à mɔ hee atɛ ku kpa nɔu. ²² I kù nɛ kpasɛi ara nɔu bii aa je í mɔ nɔu? Mà ì bi i donda igbei inɛi Ilaaɔ nɔu, nɔ i dasi ilu are nɔu anyɔ nɔu? Beirei an ni nɔu. N saabu nɔu? Aawo, n kaa n saabu nɔu si nɔu bɛ.

²³ Ide iyi n gba hai bi Lafɛɛ n kɔ nɔu si wee. Idũ ajɔ iyi à so Lafɛɛ Jesu à daa inɛ nɔu si awɔ í so pɛɛ ²⁴ í saabu Ilaaɔ, nɔ í bububue. Nɔ í ni, iyi ihɛi í je aram iyi n na na iri nɔu. I ya ce iyi ihɛi í maa yeɔ gigim nɔu. ²⁵ Bɛɛbɛ mɔi, iyi à je à tã, í so kɔɔfu í ni, kɔɔfuu ihɛi í je akabuu titɔi Ilaaɔ iyi í dɔ do nɔu. Waati iyi ì waa mɔ do kɔɔfuu nɔu fei, i ya coo i maa yeɔ gigim nɔu. ²⁶ Waati kãma iyi ì waa je pɛɛu nɔ ì waa mɔ do kɔɔfuu nɔu fei, ikui Lafɛɛi ì waa sisi nɔu hee koo nyidɔ wa.

²⁷ Na nɔu, inɛ iyi í je pɛɛi Lafɛɛ walakɔ í mɔ do kɔɔfue, nɔ kuwɛɛɛ kù je dee dee, í raraa arai Lafɛɛ do nɔu.

²⁸ Na nɔu, inɛ fei ku wuse araɛ ku bei ku je pɛɛu, nɔ ku mɔ do kɔɔfuu. ²⁹ Ntɔ nɔu, bii ì je nɔ ì waa mɔ nɔu nɔ i kù mà nɔu iyi arai Kirisii, ì waa soa ara nɔu taalei si kujɛ do si kumɔ nɔu. ³⁰ Nɔu í jò inɛ nkɔɔ nɔu wa ce bɔɔ nɔu ɔɔɔ nɔu à je mɔɔɔ nɔu, ɔɔɔ nɔu mɔ à ku. ³¹ Bii à kiiti ara nwa do nɔu, Ilaaɔ kaa kiiti wa má. ³² Amma bii Lafɛɛ í kiiti wa, í ya jò ka baa si kpãa jiidai ku ba ku maà ye taale nwa do inɛi andunya nɔu ajɔ.

³³ Na nɔu, inɛ inɛm nɔu, bii ì waa tɔɔɔ ku ba i je nɔu, i jò i ya degbe nɔu. ³⁴ Bii ari wa kpa inɛ ɔ, ku je sɔndaɛ kpasɛ ku ba i maà na i so taale si kutɔɔ nɔu. Ide iyi í gbe, an ce nɔu cioɛ bii n na n to wa.

Amua nɔu iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa

12 Nsei, inɛ inɛm nɔu, iyi í je idei amua nɔu iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa, n bi i mà nɔu nɔu. ² Ì mà nɔu, waati iyi i kù mà Ilaaɔ nɔu à ya maa fa nɔu si kpãai iwɛ dekɔ nɔu ku tɔɔ. ³ Na nɔu í jò n wa n bi i mà nɔu, inɛ kãma iyi í jò Hundei Ilaaɔ wa gbãa fei kaa yɔkɔ ku ni à ceekpe Jesu. Nɔ inɛ ɔ kaa yɔkɔ ku ni Jesu í je Lafɛɛ, bii kù je Hundei Ilaaɔi wa gbã lafɛɛ.

⁴ Amua ikã ikã í wɛɛ, amma Hundɛ akãui wa kpɛ nɔu.

⁵ Ice ikã ikã í wɛɛ, amma Lafɛɛ akã à waa cea.

⁶ Gbugbã Ilaaɔ wa ce ice si inɛ fei ikã ikã, amma Ilaaɔ akãui wa mua inɛ fei gbugbã iyi á ceɔ ice baa yooma fei. ⁷ Í na inɛ fei amua iyi wa nyisi iyi Hundɛ wa ce ice siɛ nɔ ku ceɔ ice na aranfãanii inɛ fei. ⁸ Hundei Ilaaɔi í ya mua inɛ ɔ nɔu amua a muuɔ inɛ nɔu bisi, nɔ Hundɛ akãui í ya mua inɛ ɔ nɔu mɔ amua a fɔ ide do kumã.

⁹ Hundɛ akãui í ya mua inɛ ɔ nɔu gbugbã naane ku dasi, nɔ ku mua inɛ ɔ nɔu gbugbã a jò bɔɔ nɔu a ba iri.

¹⁰ Bɛɛbɛ mɔi Hundɛ akãui í ya mua inɛ ɔ nɔu gbugbã a ceɔ maamaake nɔu, nɔ ku cea inɛ ɔ nɔu amua a ceɔ walii, nɔ ku mua inɛ ɔ nɔu mɔ bisi a mà bii í je mii iyi inɛ ɔ wa ce do Hundei Ilaaɔi wala bii í je do hundɛ mmu ɔ. Í ya jò inɛ ɔ nɔu a fɔ ide do fee nɔu iyi a kù waa gbɔ, nɔ ku mua inɛ ɔ nɔu mɔ bisi a tuseɔ ideu.

¹¹ Amma Hundɛ akãui wa ce fei ndɛɛ. Wa mua inɛ fei amua ikã ikã bei í bi.

Woo dasi Jesu naane nɔu fei à je ikɔ ikã ikã ara akã

¹² Kirisi í yei bei ara akã do ikɔ nkɔ nkɔ. Arau akãi baa bii í nɛ ikɔ nkɔ nkɔ, ¹³ domi Hundɛ akã à da nwa si ku ba awa fei ka je ara akã, hai Zuifu nɔu hee do dimi mmu nɔu, hai aru nɔu hee do inɛ nɔu iyi a nɛ ara nɔu. Nɔ bi Hundɛ akãui awa fei à waa mɔ.

¹⁴ Kù je ikɔ akã ara í nɛ, amma nkɔ nkɔ. ¹⁵ Baa bii ise í fɔ í ni, si bei n kù je awɔ n kù wa si ara, do nɔu fei, í wa si ara. ¹⁶ Baa bii itɔ í ni, si bei n kù je iju n kù wa si ara, do nɔu fei nɔu mɔ í wa si ara. ¹⁷ Bii arau fei í je iju, beirei á ce ku gbɔ ide. Walakɔ bii fei ndɛɛ í je itɔ, beirei á ce ku gbɔ inũnu. ¹⁸ Amma nɔu nɔu Ilaaɔ í dasi ikɔ ikã ikã fei si arai bei í bi. ¹⁹ Bii ara kù nɛ ikɔ ikɔ kaa ce.

²⁰ Na nɔu, ikɔ nkɔ nkɔ í wɛɛ, amma arau akãi.

²¹ Iju kaa yɔkɔ ku sɔ awɔ ku ni nɔu kù nɛ bukaataɛ.

Iri mɔ kaa yɔkɔ ku sɔ ise ku ni nɔu kù nɛ bukaataɛ.

²² Iyi í re mɔm, baa ikɔi ara nɔu iyi à ya ni a kù nɛ gbugbã, ara í nɛ bukaata nɔu jiidai. ²³ Nɔ ikɔ nɔu iyi à nɛ anyɔ si ara, à ya ka gbɔ nɔu ku re. Iyi a kù jɔ ka maa kpɛ iri nɔu, aɔai à ya ka gbɔ ku re. ²⁴ Amma ikɔ nɔu iyi à gbe iyi a kù nɛ anyɔ, a kù nɛ bukaatai ka gbɔ nɔu bɛɛbɛ. Ilaaɔ í ce ara bɛɛbei ku ba ikɔ nɔu iyi a kù nɛ bɛɛɛ nɔu ka jirima nɔu ku re. ²⁵ Í cooi ku ba ara ku maà fɛɛfɛɛ nɔu, amma ikɔ ikã ikã nɔu fei a maa gbɔa nɔu. ²⁶ Bii ikɔi ara ɔ í ba wahala, aɔaɔ iyi à gbe nɔu feii à ya gbɔ ara kurou ajɔ. Bɛɛbɛ mɔi bii à saabu ɔɔɔ, aɔaɔ iyi à gbe nɔu fei à ya nɛ inɔ didɔi ajɔ.

²⁷ Nsei iŋe fei ì je arai Kirisi nɔ inɛ baa yooma nŋe fei ì je ikɔ̄ ikā ikāɛ. ²⁸ Βεεbei, si igbei inei Jesu ŋa Ilaaɔ̄ í tako í cica inɛ ɔɔ ŋa à je woo be ŋa, minjisia walii ŋa, mɛetasia mɔ woo kɔ inɛ ŋa si cio. Si anyii nŋu nɔ í cea inɛ ɔɔ ŋa amuai maamaake ŋa ku ce, inɛ ɔɔ ŋa mɔ à nɛ amuai bɔɔ ŋa ku faaba, inɛ ɔɔ ŋa mɔ à nɛ amuai inɛ ŋa ku sobi, inɛ ɔɔ ŋa mɔ à nɛ amuai inɛ ŋa ku cuaɔ, nɔ inɛ ɔɔ ŋa mɔ aa yɔkɔ a fɔ fee ŋa iyi a kù waa gbɔ. ²⁹ Kù je aŋa feii à je woo be ŋa, walakɔ walii ŋa, walakɔ woo kɔsi cio ŋa. Kù nɔ kù je aŋa feii à nɛ amuai maamaake ŋa ku ce ³⁰ walakɔ amuai bɔɔ ŋa ku faaba. Aŋa fei sisi à nɔ à nɛ amuai fee ŋa iyi a kù waa gbɔ ku fɔ, walakɔ ideu ku tuse. ³¹ Amma i hanya i dɛ amua ŋa iyi à re do beɛɛ ŋa.

Iyi í re mɔm, an nyisi ŋe kpāa iyi í re fei ndɛɛ.

Idei Kubi

13 Baa bii ñ wa n fɔ ide do feei amanɛ ŋa ikā ikā do ti amaleka ŋa nɔ n kù nɛ kubi, ñ yei bei isɔ iyi à waa cā walakɔ bei londi. ² Baa bii ñ nɛ amuai walii ku ce, nɔ ñ mà asiuu fei nɔ ñ nɛ kumà fei, baa bii ñ dasi Ilaaɔ̄ naanɛ hee bei an yɔkɔ n jò geete ku tekī, bii n kù nɛ kubi, n kù je ngɔɔ. ³ Baa bii ñ kpɛa ilu are ŋa amanim fei, nɔ baa bii ñ jò à sɔ aram bei iŋai kuwee, bii n kù nɛ kubi, n kaa n ba riba.

⁴ Kubi í ya temua, í ya nɔ ku ce mii jiida, ci ya ja igu, ci ya so araɛ lele, nɔ ci ya je ilu faau. ⁵ Kubi ci ya ce mii ɔɔ iyi kù je dee dee, nɔ ci ya dɛ aranfāanii nŋu akā. Inɛ iyi í nɛ kubi idɔɛ ci ya kɔ gbāa gbāa, nɔ ci ya jile idei taale si idɔɛ. ⁶ Inɛ iyi í nɛ kubi ci ya wɛɛɔ inɔ didɔ̄ si mii iyi kù je dee dee, í gbe si mii iyi í je nɔ. ⁷ Kubi ci ya mɔngɔ nkāma. Naanɛ ku dasie do kpāa ku cɔɛ do temuaɛ ci ya tā.

⁸ Kubi ci ya nɛ kɔɔ. Amma walii ku ce á na ku kpa iri, fee ikā ikā ku fɔ á na ku tā, nɔ kumàì amanɛ mɔ á na ku tā. ⁹ Mii ŋau à na ku kpa iri si na iyi í jò kumà nwa do walii ku ce nwa, ɔɔɔɔ kù kɔ. ¹⁰ Amma waati iyi mii iyi í kɔ á naa, waati beɛbei, iyi kù kɔ á nɛ.

¹¹ Waati iyi ñ wɛɛ keeke, ñ ya n maa n fɔ idei bei ama keeke, nɔ n maa n ce laakai bei ama keeke, nɔ n maa n lasabu bei ama keeke, amma nsei iyi ñ ce inɛ ngbo ñ jò daai ama. ¹² Iyi à waa ye nsei í yei bei mii iyi à waa hɔnnɛ bari bari si isɔ fūfū, amma aɔɔ wa naa iyi aa ka ye ijuò iju. Iyi ñ mà si nsei kù kɔ, amma waati nŋu an màa sāa sāa bei Ilaaɔ̄ í màm.

¹³ Nsei mii mɛetau ihɛi í wɛɛ. Mii ŋau wee, naanɛ ku dasi, do kpāa ku cɔ, do kubi. Amma kubi í re ŋa.

Idei amuai Hundei Ilaaɔ̄

14 Na nŋu, kubii í sīa i dɛdɛ ŋa. Nɔ i dɛ amua ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̄ wa mu nwa, iyi í re mɔm nŋui í je walii ku ce. ² Inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi kù waa gbɔ, Ilaaɔ̄i wa ba ide ku fɔ, kù je amanɛ, domi inɛ ɔɔ kù waa gbɔ ideɛ. Amma idei asiii wa fɔ do gbugbāi Hundei Ilaaɔ̄. ³ Amma inɛ iyi wa ce walii amanɛ ŋai í ya ba

ide ku fɔ. Í ya jò a leekī si naanɛ ku dasi dim dim, nɔ ku mu ŋa gbugbā, nɔ ku tū inɔ ŋa. ⁴ Inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi kù mà, naanɛ ku dasii nŋu takaei wa mua gbugbā. Amma walii, inɛ igbei Jesu ŋai wa mua gbugbā.

⁵ Á dɔɔm si bii iŋe fei ì waa fɔ ide do fee ŋa iyi i kù waa gbɔ ŋa, amma iyi ñ wa n bi wa re, nŋui í je i ya maa ce walii ŋa. Ñ ni beɛbei si na iyi í jò inɛ iyi wa ce walii, icɛɛ í nɛ aranfāani í re inɛ iyi wa fɔ ide do fee ŋa iyi kù wa gbɔ, í gbe bii wa tuse ideui, nɔ ku mua inɛ igbei Jesu ŋa gbugbā. ⁶ Nsei, iŋe inɛm ŋa, aranfāani yoomai aa ba ŋa bii ñ naa bi tu ŋe nɔ ñ wa n fɔ fee iyi i kù waa gbɔ ŋa. I kaa ba aranfāani kāma ŋa. Amma bii ñ sɔ ŋe yaasei ide iyi Ilaaɔ̄ í sɔm, walakɔ ñ sisi nŋe idei kumà, walakɔ idei walii, walakɔ cio ɔɔ, inɛ nŋu á nɛ nŋe aranfāani.

⁷ Beɛbe mɔi, mii iyi kù nɛ kuwɛɛ bei yèè do mɔɔɔ bii à waa cāa, bii a kù waa cāa dee dee, beirei inɛ ɔɔ á ce ku gbɔ yaaseɛ. ⁸ Inɛ mɔ iyi wa cā gāgāi igū, bii kù waa cāa dee dee, yooi á ce sɔɔlui igū. ⁹ Beɛbe mɔi, bii kù je ñ waa fɔ fee iyi inɛ ŋa à mà ŋa, beirei aa ce a gbɔ yaaseɛ. Ide nŋe á nɛi si fufu. ¹⁰ Fee dimi ikā ikā nkpoi í wa si andunya, nɔ kāmāɛ kù kua yaase. ¹¹ Do nŋu fei, bii n kù wa n gbɔ fee iyi à waa bam ku fɔ, inɛ iyi wa fɔɔ, dimi mmui í je bi tom, nɔ amu mɔ ñ je dimi mmu bi lafɛɛ. ¹² Beɛbe mɔi iŋe mɔ, si na iyi í jò ñ waa dɛ amuai Hundei Ilaaɔ̄ ŋa, á sīa i hanya i dɛdɛ amua ŋa iyi á jò naanɛ ku dasii inɛ igbei Jesu ŋa ku bɔ waju.

¹³ Na nŋu, á sīa inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ ku tɔɔ Ilaaɔ̄ amua iyi á tuseɔ ideu. ¹⁴ Bii ñ wa n ce kutɔɔ do fee iyi n kù wa n gbɔ, hundem nii wa ce kutɔɔ, amma lasabum kù waa ce nkāma. ¹⁵ To, nsei, beirei an ce. An ce kutɔɔ do hundem do lasabum aɔɔ. An kɔ iri do hundem do lasabum aɔɔ. ¹⁶ Bii do hunde nŋu akāi ñ waa saabu Ilaaɔ̄ ŋa, beirei inɛ ŋa iyi à gbe aa ce a ni Ami si kutɔɔɛ. Kaa ce, domi a kù mà iyi ñ waa fɔ ŋa. ¹⁷ Baa bii kutɔɔɛ í sīa, kaa mua lafɛɛ ŋa gbugbā.

¹⁸ Ñ wa n saabu Ilaaɔ̄ si na iyi í jò ñ ya n fɔ fee ŋa iyi inɛ ŋa a kù waa gbɔ ñ re iŋe fei. ¹⁹ Amma si igbei inɛi Jesu ŋa ñ gbasi n fɔ ide icu miu do yaase n kɔa inɛ ŋa si cio do iyi an fɔ ide icu dubu mɛɛwa do fee iyi inɛ ŋa a kù waa gbɔ.

²⁰ Iŋe inɛm ŋa, i màa ya wūa ide bei ama keeke ŋa ma ŋa. Bii í je idei laalɔ ku cei, í sīa i ye bei ama keeke ŋa iyi a kù mà laalɔ ku ce, amma si kpāai ide ku wūa i jò i ye bei inɛ ngbo ŋa. ²¹ Si tiai woodai Ilaaɔ̄ à kɔɔ à ni, Lafɛɛ í ni, an jò isɛ mmu ŋa a ba inɛ ŋau ihɛ ide ku fɔ do fee mmu †. Amma do nŋu fei, a kaa gbɔ idem.

²² Amuai ide ku fɔ do fee iyi inɛ ŋa a kù waa gbɔ, nyindai í je bi hai dasi Jesu naanɛ ŋa, kù je bi woo dasi naanɛ ŋa. Amma amuai idei Ilaaɔ̄ ku waazo nŋui í je

† an jò isɛ mmu ŋa a ba inɛ ŋau ihɛ ide ku fɔ do fee mmu Ilaaɔ̄ wa fɔ idei ijuukpā iyi inɛi Izireli ŋau à ye si waati iyi isɛ mmu ŋa à na à je ŋa igū. Isɛ mmu ŋau à mu ŋa à nɛɔ ile mmu, amma do nŋu fei lasabu ŋa kù lɔsi ide iyi Ilaaɔ̄ wa sɔ ŋau.

nyinda bi woo dasi Jesu naane ɲa, kù je bi hai dasi naane ɲa.

²³ Na ɲɲu, bii inei igbei Jesu ɲa fei à tɔtɔ, nɔ ine fei ku lɔsi ku fɔ fee iyi ine ɲa a kù waa gbɔ, bii ine titɔ ɲa walako hai dasi Jesu naane ɲa à lɔ wa, a kaa ni ì waa sũmu ɲai? ²⁴ Amma bii ine fei wa waazo ideɪ Ilaaɔ, bii hai dasi naane ɲo í lɔ wa walako ine titɔ ɲo, ideu á tosi idɔe nɔ ide iyi ine ɲa à waa fɔu ku jɔ ku mà dulum dɛɛ. ²⁵ Nɔ lasabue á fita gbugbã, nɔ ku gule ku tɔɔ Ilaaɔ ku ni, ntɔi, Ilaaɔ í wa si anini ɲɛ.

Yaase jiida si kutɔɔ

²⁶ Na ɲɲu, inɛ inem ɲa, beirei aa ka ce. Bii ì waa tɔɔ ɲa ine ɲo ɲɛ ɲa aa nɛ iri ku kɔ, ine ɲo ɲa mɔ cio ku kɔsi, ine ɲo ɲa mɔ ideɪ Ilaaɔ ku waazo, ine ɲo ɲa mɔ ide ku fɔ do fee iyi a kù waa gbɔ, ine ɲo ɲa mɔ yaasei fee ɲau ku tuse. Í sɪa i maa ce fei ndɛɛ ɲa ku ba ku mua inei igbei Jesu ɲa gbugbã. ²⁷ Bii ine ɲo ɲa à waa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ, kù sɪa a re amane minji wala mɛeta nɔ á sɪa a fɔ ide akã akã, nɔ ine ɲo mɔ ku maa tuseɛ ideu. ²⁸ Amma bii ine ɲo kù wa be iyi á yɔkɔ ku tuse ideu, i jɔ ku koko si kutɔɔ, nɔ ku je Ilaaɔi wa baa ide ku fɔ. ²⁹ Ine ɲa iyi à waa ce walii, í sɪa ku je amane minji wala mɛeta ku fɔ ide nɔ ine ɲa iyi à gbe a wuse ideu a ɔ. ³⁰ Bii Ilaaɔ í nyisi ine ɲo ngɔɲo si kutɔɔ, i jɔ ine iyi í tako wa fɔ ideu ku koko. ³¹ Inɛ fei aa yɔkɔ i ce walii akã akã ku ba ine fei ku ba iko nɔ i ba gbugbã ɲa. ³² Í sɪa walii ɲa a kãmia amua ɲa. ³³ Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ kù bi ka maa ce kuwɛɛ nwa beɛteke, í bi ka cooi si laakai ku sũ.

Si bei ine ɲa à ya ce si igbei woo dasi Jesu naane ɲa fei, ³⁴ í sɪa inaabo ɲa a ya koko bi kutɔɔ. Kù sɪa a fɔ ide, amma a sũ iri ile si bei wooda wa fɔ. ³⁵ Bii à bi a mà ngɔɲo a ya bee mɔkɔ ɲa ɲa kpasɛ, domi kù je dee dee inaabo ku maa fɔ ide bi kutɔɔ.

³⁶ Hai bi tu ɲɛi ideɪ Ilaaɔ í sinti? Ma inɛ akã ì gbaa ɲa. ³⁷ Bii ine ɲo í tamaa ɲɲu í je walii, walako wa tamaa ɲɲu í ba amuai Hundei Ilaaɔ, í sɪa ku jesi iyi ide iyi ñ jɔ ɲɲɛu woodai Lafɛɛi. ³⁸ Ine iyi kù jesi beɛbe a kaa gba lafɛɛ †.

³⁹ Na ɲɲu, inɛ inem ɲa, i dɛɛɛ amuai walii, amma i maà ti i ganji woo fɔ ide do fee iyi a ci ya fɔ si andunya. ⁴⁰ Amma i ce fei ndɛɛ dee dee do yaase jiida ɲa.

Kujĩ Kirisi hai si bale

15 Inɛ inem ɲa, ñ wa n ye ɲɛ gigii laabaau jiidau iyi ñ sɔ ɲɛ wo nɔ ì gba ɲa, ì nɔ ì waa leekɪ si ɲa. ² Bii ì nɔ ì muu dim dim ɲa si bei ñ sisi ɲɲɛu, ɲɲui í je faaba ɲɛ. Amma bii i kù muu dim dim ɲa, inya ngbei ì dasi naane ɲa.

³ Ide iyi í nɛ amboe í re ɲɲui ñ sisi ɲɛ be si bei à daam si awɔ. Ideu wee. Kirisi í ku na irii dulum du wa si bei kukɔi ideɪ Ilaaɔ wa fɔ. ⁴ À suu nɔ í jĩ hai si bale si

† a kaa gba Lafɛɛ A kù mà yaaseɛ sãa sãa. Á yɔkɔ ku je Pɔlu í ni inei igbei Ilaaɔ ɲa a maà gba lafɛɛ, wala Ilaaɔ kaa gba lafɛɛ.

ajɔ mɛetasia si bei kukɔi ideɪ Ilaaɔ wa fɔ. ⁵ Í tuse arae bi Sefaa iyi í je Piɛɛ, si anyii ɲɲu bi mɔɔ maateɛje ɲau.

⁶ Si anyii ɲɲu, í bei í koo í tuse arae bi mɔɔɛ ɲa iyi à re baa amane ɔɔ miuu. Nkɔɔ ɲa í wɛɛ baa nsei, amma ine ɲo ɲa à ku. ⁷ Nɔ í koo í tuse arae má bi Zaaki, si anyie í bei í koo í tuse arae bi woo be ɲau fei.

⁸ Si anyii ɲa fei í bei í tuse arae bi tom, amu iyi ñ ye bei ine iyi cukpai kubie kù kɔ à bei à búu. ⁹ Ntɔ ntɔ, amui ñ je keekei woo be ɲau. N kù to a kpem woo be, domi ñ kpã inei igbei Ilaaɔ ɲa iju. ¹⁰ Amma mii iyi ñ je nnyi, na didɔi Ilaaɔi, nɔ didɔi iyi í ceem nɔu kù ce nfe. Ñ ce kookaai ñ re baa woo be ɲau fei, amma kù je amu takam nii ñ coo, didɔi Ilaaɔ iyi í wa sim nii í coo. ¹¹ Na ɲɲu, ide akãui awa fei à waa waazo be, ɲɲu mɔi ñ nɔ ñ dasi naane ɲa be.

Kujĩ nwa hai si bale

¹² Nsei à waa waazo iyi Kirisi í ku nɔ í jĩ hai si bale má. Nɔ beirei í ce ine ɲo ɲɛ ɲa à ya ni iku ɲa a kaa jĩ ma.

¹³ Bii iku ɲa a kaa jĩ hai si bale, debei Kirisi mɔ kù jĩ.

¹⁴ Nɔ bii Kirisi kù jĩ, waazo nwa ngbei, nɔ naane ku dasi ɲɛ mɔ ngbei. ¹⁵ Bii í je ntɔi iku ɲa a kaa jĩ hai si bale, debei Ilaaɔ kù jĩ Kirisi wo. Debei, seɛda iboi à waa jea Ilaaɔ si waati iyi à ni í jĩ Kirisi hai si bale. ¹⁶ Ntɔ ntɔ, bii iku ɲa a kaa jĩ, Kirisi mɔ kù jĩ wo. ¹⁷ Nɔ bii í je Kirisi kù jĩ hai si bale wo, ñ kù ñ wa si dulum du ɲɛi, nɔ naane ku dasi ɲɛ ngbei. ¹⁸ Nɔ ine ɲa mɔ iyi à dasi Kirisi naane à bei à ku, à ce nfei. ¹⁹ Bii na kuwɛɛu ihɛ ɲɲu akã à dasi Kirisi naane, à je ilu araare ɲa í re baa ine fei.

²⁰ Amma ntɔ ntɔ Kirisi í jĩ hai si bale, nɔ í je ine sinte si inci ine ɲa iyi aa na a jĩ. ²¹ Inɛ fei ñ mà ɲa iyi iku í naai hai bi ine akã. Beɛbe mɔi kujĩ iku ɲa í naa hai bi ine akã. ²² Ntɔ ntɔ, si bei ara akã nwa do Adamu í jɔ awa fei aa ka na ka ku, beɛbe mɔi anu akã nwa iyi à ce do Kirisi á jɔ awa fei ka na ka jĩ hai si bale, ²³ amma ine fei do waatiɛi. Sinte Kirisii, si anyii ɲɲu ine ɲa iyi à je titeɛ si waati iyi á nyi wa. ²⁴ Si anyie iri ku kpai andunya á to wa, nɔ kù nɛ bei á ce iyi Kirisi kù je bomma hee koo ceò mbeɛɛ ɲau fei bi ku lesi isɛɛ. Si anyie nɔ ku so bommau ku daa Ilaaɔ Baaba si awɔ. Ntɔ ntɔ, Kirisi á kpa irii ilu yiiko ɲa do ilu gbugbã ɲa do ine ngbo ɲau fei. ²⁶ Mbɛɛi ankãanyi iyi Kirisi á kpa ɲɲui í je iku. ²⁷ Si tiai ideɪ Ilaaɔ à kɔ à ni, Ilaaɔ í daa mii fei si awɔ. Amma baa bii kukɔu í ni beɛbe, kù je do Ilaaɔ takae iyi í jɔ mii fei wa sũaa iri ileui wa fãa. ²⁸ Nɔ waati iyi á daa Kirisi mii fei si awɔ, ɲɲu iyi wa je Amau, á so arae ku daa Ilaaɔ si awɔ, ku ba Ilaaɔ ku wa si antai mii fei.

²⁹ Ntɔi, Kirisi í jĩ hai si bale. Bii kù je beɛbe, ine ɲa iyi à ce inyi ku dasi si agbei iku ɲa, aranfãani yoomai à waa ba. Bii í je ntɔi iku ɲa a kaa jĩ, na mii í ce ine ɲa à ce inyi ku dasi si agbe ɲa. ³⁰ Awa taka nwa, na mii í ce à ya kaa maa wa si kpãai mbirisi waati kãma fei.

³¹ Inɛ inem ɲa, ajɔ fei si anui ikui ñ ya n maa n wa. Nɔ ntɔ ntɔ beɛbei, si bei ñ mà ɲa ntɔ ntɔ iyi ñ wa n tɔɔ fufu na saabu ɲɛ si Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ³² Ine ɲa iyi a

kɔsim Efɛezu bɛ a yɛi bei iŋai sako ŋa iya awaɔ ŋa à waa jabu. Aranfãani yoomai ò nɛ bii í jɛ ò wa n jabui na didɔi andunyau ihɛ nŋu akã. Bii í jɛ iku ŋa a kaa jĩ, “ka jɛ nɔ ka mɔ domi ala aa ka ku”.

³³ I maà ya jò a dī iju nŋɛ. Kpaasi laalɔ, nŋui í ya beje ide jiidæ iya ò waa ce. ³⁴ I jò laakai jiiida nŋɛ ku nyi wa si bei á sĩa, nɔ ò jò kookoosui dulum. Gɔgɔ nŋɛ ŋa a kù mà Ilaaɔ do ntɔ. Ò wa n fɔ iya ihɛi ku ba anyɔ ku mu nŋɛ.

Ara titɔ iya aa ka jĩɔ hai si bale

³⁵ Ò mà inɛ gɔ ŋa aa bee a ni, beirei iku ŋa aa ce a jĩ. Dimii ara mii aa nɛ. ³⁶ Amma an jɛ nŋa n ni ò kù nɛ bisi ŋa. I kù mà ŋa iya bii ò gbɛ ngboi mii gɔ kaa fita bii kù jɛ í ku. ³⁷ Mii iya amanɛ wa gbɛ fei dimii ngɔgɔ í ya jɛ, bei ijui iya, walakɔ ngɔgɔ. Kù jɛ kpokpoo takæi aa tu wa ò naa ò bɔ. ³⁸ Nɔ Ilaaɔ í na dimi ŋau fei ara ikã ikã si bei í bi, í na ngboi mii fei araɛ ikã ikã.

³⁹ Mii ŋa iya ò waa mi fei, iŋai ara nŋa kù jɛ dimi akã. Ti amanɛ ŋa ikã, ti mɛemu ŋa ikã, ti yɛi ŋa ikã, ti cɛɛ ŋa mɔ ikã.

⁴⁰ Arai lele í wɛɛi, ti andunya mɔ í wɛɛi. Arai lele í nɛ kusĩæi, nɔ ti andunya mɔ í nɛ tɛɛi. ⁴¹ Nunu í nɛ kusĩæi, nɔ cukpa mɔ í nɛ tɛɛi do andaiya ŋa. Nɔ baa si inɔi andaiya ŋau à reɔ nŋɛ do kusĩa.

⁴² Bɛɛbɛ mɔi á yɛ si waati iya Ilaaɔ á jĩ iku ŋa. Ara iya ò siu, ara iya á bejei, amma bii ò jũu kaa beje má. ⁴³ Bii ò suu ci ya nɛ bɛɛɛ, amma bii ò jũu ilu jirima nla. Bii ò suu, hai nɛ gbugbã, amma bii ò jũu á nɛ gbugbã.

⁴⁴ Bii ò suu, arai ilei, amma bii ò jũu ti lelei á jɛ. Ntɔ ntɔ, arai ile í wɛɛ, nɔ bɛɛbɛ mɔi arai lele mɔ í wɛɛ. ⁴⁵ Bɛɛbɛ mɔi à kɔɔ à ni, waati iya ò taka Adamu sinte à daa si kuwɛɛ, amma Kirisi iya ò ya kpe Adamui ankãanyiu, nŋui í jɛ hunde nɔ nŋui í ya daa inɛ ŋa si kuwɛɛ. ⁴⁶ Kù jɛ arai lelei í tako í naa, arai ileui, ti leleu í bei í naa.

⁴⁷ Adamu sinteu, í naai hai si ile nɔ í jɛ ti ile. Nɔ Adamu minjisiau í naa hai lelei Aɔ. ⁴⁸ Inɛ ŋa iya ò jɛ ti ileu ihɛ fei à yɛi bei inɛ sinte iya ò taka hai ile. Nɔ inɛ ŋa iya ò jɛ ti lelei Aɔ à yɛi bei inɛ iya í naa hai lelei Aɔ. ⁴⁹ Nɔ si bei ò jɛ inɛi ileu, bɛɛbɛ mɔi aa ka jɛ inɛi leleu.

⁵⁰ Inɛ inɛm ŋa, iya ihɛi ò wa n fɔ, arai ile kaa yɔkɔ ku ba ikpɛɛ si bommai Ilaaɔ. Nŋu iya í jɛ ti iku kaa yɔkɔ ku ba kuwɛɛ hai tã.

⁵¹ Idei asii wee iya ò wa n sɔ ŋɛ. Awa fei si aa ka ku, amma Ilaaɔ á kpaasi awa fei ⁵² gbakã, si iju kameɛ akã, waati iya kãakãakĩ ankãanyi á kpata. Waati iya kãakãakĩ ankãanyiu á kpata Ilaaɔ á jĩ iku ŋa nɔ a kaa ku má, nɔ ku kpaasi awa mɔ. ⁵³ Ntɔ ntɔ, ara iya á bejeu kù nɛ bei á ce iya kù kpaasi iya ci ya beje. Nŋu iya í jɛ ti iku, kù nɛ bei á ce iya kù kpaasi iya ci ya ku. ⁵⁴ Nɔ waati iya ara ku bejeu á kpaasi iya kaa beje, nɔ ti iku mɔ ku kpaasi iya kaa ku, waati bɛɛbɛi ide iya ò kɔu á ce, iya í ni, Ilaaɔ í kãmia iku mam mam.

⁵⁵ Iku kaa kãmia inɛ ŋa má. Iku kaa nɛ gbugbã si inɛ ŋa má.

⁵⁶ Iku kaa wɛɛ wo bii kù jɛ na dulum, nɔ dulum mɔ kaa nɛ gbugbã wo bii kù jɛ na wooda. ⁵⁷ Amma ka saabu Ilaaɔ, nŋu iya wa mu nwa gbugbã à waa kãmiaɔ dulum na anu akã nwa iya ò ce do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ⁵⁸ Na nŋu, inɛ baakɔm ŋa, ò leekĩ dim dim ò maà tɛkɛ ŋa. I ce kookaai si icei Lafɛɛ do ajɔ fei si na iya í jò ò mà ŋa ice iya ò waa cea Lafɛɛ kaa ce nfe ŋa.

Fia ku tɔtɔ na woo dasi Jesu naane ŋa

16 Nsei, ka fɔ idei fia iya ò waa tɔtɔ na woo dasi Jesu naane ŋa iya ò wa Zeruzalemu. Í sĩa inɛ mɔ ò ce bei ò sɔ inɛi igbei Jesu ŋa iya ò wa ilei Galati. ² Si ajɔ ama azuma fei í sĩa inɛ fei ku nya fiaɛ ikã, zaka bei á yɔkɔ, si bei Ilaaɔ í muua, ku ba ò maà ti ò degbe hee waati iya ò to wa ò bei ò maa tɔtɔ fia ŋa. ³ Bii ò naa, an bɛ inɛ ŋa iya ò cica ŋau Zeruzalemu do amua nŋɛ do tia iya á sisi nŋa yaaseɛ. ⁴ Bii í nɔ í jɛ í sĩa amu takam n koo mɔi, awɔɔ ŋa aa ka koo ajɔ.

Mii ŋa iya Pɔlu wa bi ku ce

⁵ Bii ò kɔkɔ an bɔ ilei Masedɔni nɔ hai bɛ an naa bi tu nŋɛ. ⁶ An ce baa ajɔ minji bi tu nŋɛ, bii ò kù laakai mɔm, bei an jɛ kpaas. Si anyii nŋu, nɔ ò sobim do bii ò nɛ ku bɔ ŋa. ⁷ Bebei n kù bi n yɛ nŋɛ do saasa, amma bii Lafɛɛ í bi an kpe bi tu nŋɛ bɛ.

⁸ Amma hee ajɔi Pantekotu koo toɔ wa an maa n wa Efɛezu ihɛ titã ⁹ domi Ilaaɔ í cĩim kpãa nla nla n ceɔ ice ihɛ iya ò nɛ aranfãani, baa bii mbɛɛ ŋa ò kpɔ.

¹⁰ Bii Timɔtee í to wa bi tu nŋɛ, ò gbaa do yaase bei á neɔ ara ku fũ si anini nŋɛ, domi nŋu mɔ icei Lafɛɛi wa ce bei ò wa n ceu. ¹¹ Na nŋu, ò maà jò inɛ gɔ ku dondaɛ ŋa, amma ò sobie si isɛɛnɛɛ iya á ce ku baaɔ wa ku ba ku to wa bi tom do laakai ku sũ, domi ò wa n cɔ kpãas nŋu do kpaasi ŋa iya ò waa suu wa.

¹² Amma iya í jɛ idei kpaasi nwa Apolo, tuuba nkɔpɔ nkɔpɔ ò ya n maa n sɔɔ n ni koo cɔ nŋɛ do kpaasi nwa gɔ ŋa ajɔ, amma si nsei titã kù waa bi ku naa kpata kpata. Bii í ba fayæ á naa.

Ide i ankãanyi ŋa

¹³ I ce laakai ara nŋɛ, ò leekĩ si naane ku dasi dim dim ŋa. I ce wɔkɔ ku ba ò ba gbugbã ŋa. ¹⁴ Iyi ò waa ce fei, ò coo do kubi ŋa.

¹⁵ Ò mà ŋa iya Setefani do inɛi kpasɛɛ ŋai ò jɛ woo dasi Jesu naane sinte si ilei Gɛɛsi ò nɔ ò na ara nŋa ò sobiɔ woo dasi Jesu naane ŋa. Inɛ inɛm ŋa, ò wa n tɔɔ ŋɛi, ¹⁶ amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋa do inɛ ŋa iya ò waa ba ŋa iceu ku ce do himma fei, ò ya jirima ŋa ŋa.

¹⁷ Ò nɛ inɔ didɔ do kunaai Setefani, do Fɔɔtunatu do Akaiku, domi si bei ò kù wa ihɛ ŋa aŋai ò ce mii iya ò nɛ ku ce ŋa. ¹⁸ Inɛ ŋau ò tũ inɔm bei ò ya tũ tu nŋɛ mɔ. Í sĩa ò saabu inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa.

¹⁹ Igbei inɛi Jesu ŋa iya ò wa ilei Azii ò waa ce nŋɛ fɔɔ. Akilasi do Piisila do inɛi igbei Jesu ŋa iya ò ya tɔtɔ

kpasɛ nɛ, à waa ce nɛ fɔɔ jiiida jiiida do irii Lafɛɛ.

²⁰ Kpaasi woo dasi Jesu naane nɛ fei à waa ce nɛ fɔɔ.

Iɛ mɔ i ce nɛ fɔɔ nɛ do kubi.

²¹ Amu Pɔlu, amui ñ kɔ nɛ fɔɔ ihɛ wa do awɔm.

²² Inɛ iyi kù nɛ kubii Lafɛɛ fei, ikpe ku muu.

Lafɛɛ Jesu ku nɛ wa.

²³ Didɔi Lafɛɛ Jesu ku wɛɛ do iɛ.

²⁴ Kubim í wɛɛ do iɛ fei na anu akã nwa do Jesu Kirisi. Ami.

Kɔrenti II

Idei fɔɔ

1 Amui Pɔlu woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ, do Timɔtee kpaasi nwa.

À ce inei igbei Ilaaɔ ɔa iyi à wa Kɔrenti fɔɔ do woo dasi naane ɔa fei iyi à wa si ilei Geresi fei. ² Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu nɔe didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ

³ Ka saabu Ilaaɔ, Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, nɔui í ne araare, nɔ nɔui í ya maa tũ idɔ nwa waati kãma fei. ⁴ Wa tũ idɔ nwa si wahala baa yooma nwa fei. Í ya ce beɛbei ku ba awa mɔ ka yɔkɔ ka tũ idɔi inɛ ɔa iyi à waa wahala do yaase bei í tũò ti awa mɔ. ⁵ Ntɔ ntɔ, à nɛ ikpɛ nla nla si ijuukpã Kirisi, amma bei ijuukpãu í la í to, beɛbe mɔi yaase bei Kirisi wa tũò idɔ nwa ɔau mɔ í to. ⁶ Bii à ye ijuukpã, na iri nɔei, ku ba i ba faaba ɔa nɔ Ilaaɔ ku tũ idɔ nɔe. Bii Ilaaɔ í nɔ í tũ idɔ nwa, na iri nɔei, inɛ mɔ i temua ɔa do ijuukpã dimi akã do iyi à waa yeu, nɔ idɔi inɛ mɔ ku tũ. ⁷ À waa naane ɔe ntɔ ntɔ domi à mà, si bei ì nɛ ikpɛ si ijuukpã nwa ɔa, beɛbe mɔi Ilaaɔ á tũ idɔ nɔe si bei wa tũ tu wa.

⁸ Inɛ inɛ nwa ɔa, à bi i mà ɔa wahala iyi í ba wa si ilei Azii í caa. Í re gbugbã nwa hee a kù tamaa mà aa ka wɛɛ si hunde má. ⁹ À tamaa bei à ye taale nwa á kpa wai. Amma dimii ideu ihɛ í ba wai ku ba ka mà iyi kù sãa ka dasi naane nwa si awa taka nwa, amma ka dasi naane nwa fei si Ilaaɔ nɔui akã iyi á jĩ iku ɔa. ¹⁰ Nɔui í nya wa hai si iku dimi beɛbe, á nɔ ku nya wa má. Ntɔi, à waa cɔ kpãaé á nyi ku nya wa má. ¹¹ Inɛ taka nɔe ì waa sobi wa do kutɔɔ nɔe. Ilaaɔ á gba kutɔɔ iyi inɛ nkɔ í ce na iri nwa, nɔ ku ce nwa didɔ ku ba inɛ nkɔ ku saabuɛ na iri nwa.

Pɔlu í kpaasi ideu ilu ku bɔɛ

¹² Ide iyi í jò à waa tɔɔò fufu wee. Idɔ nwa wa je nwa sɛɛda iyi isɛɛnɛ nwa í má si wajui inei andunya ɔa, nɔ iyi í re mɔm nɔui í je si waju nɔe. Kù nɔ kù je do muafiti. Mii ɔau be fei, hai bi Ilaaɔi wa naa. Kù je do bisii amanɛ ɔa, amma do didɔi Ilaaɔi. ¹³ Beɛbei si tia iyi à ce nɔe, a kù kɔ nɔe mii mmu gɔ bii kù je iyi ì cio ì gbo yaaseɛ ɔau be. Si aɔj iyi Lafɛɛ Jesu á nyi wa aa ka yɔkɔ ka tɔɔ fufu na iri nɔe. Beɛbe mɔi inɛ mɔ aa yɔkɔ i tɔɔ fufu ɔa na iri nwa. Í gbo yaasei ideu ihɛ keeke tã ɔa, amma ì bi i gbo yaaseɛ ɔai mam mam.

¹⁵ Na saabui ideu ihɛi í jò ì tako ì dasi idɔ n bɔ bi tu nɛ ku ba i ba didɔ iko minji ɔa. ¹⁶ Ì lasabu bii ì wa n bɔ ikpa ilei Masedɔni n yaa n ye nɛ, nɔ n nyi n ye nɛ má bii ì wa n baa. Beɛbei aa sobim si isɛɛnɛm ɔa n bɔò ikpa ilei Zudee. ¹⁷ Si ide iyi ì lasabuu, idɔ minjii ì ce? Mà ì waa tamaa ɔa ì ya n ni ì wa n naa nɔ gbakã n kpaasi ide má n ni n kù wa n naa bei inei andunya ɔa à ya cei? ¹⁸ Si bei ì mà ɔa iyi Ilaaɔ í je ilu naane, ì bi i mà ɔa iyi n ci ya ni, ì wa n naa nɔ n ni, n kù wa n naa má. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, Jesu Kirisi amai Ilaaɔ, nɔui iyi amu do Silasi do Timɔtee à waazo nɔui, kù naa do idɔ minji. Amma í naai do ide ntɔi Ilaaɔ, ²⁰ nɔ kuwã ɔa iyi Ilaaɔ í ce fei í kɔ siɛ. Na nɔui na saabuɛi à waa ni, ami, à waa saabuò Ilaaɔ. ²¹ Ilaaɔi í jò awaɛ ɔa fei à leekĩ si Kirisi dim dim aɔj. Nɔui í nɔ í cica wa ikã. ²² Nɔui í ce si wa sɛɛdaɛ iyi wa nyisi iyi à je tɛɛ, nɔ í da nwa si Hundee si idɔ ku je nwa bei kaazigi.

²³ Ilaaɔ í je sɛɛdam n kù bi n ba nɛ ide ku gaabu ku ce. Na nɔi í ce n kù nyi wa Kɔrenti. ²⁴ A kù bi ka jile nɔe ide gɔ do tilasi si naane ku dasi nɔe si na iyi í jò ì waa leeki dim dim ɔa tã si naane ku dasi, amma à bi ka ce icei awaɛ ɔa aɔj ka mu nɔe inɔ didɔ.

2 Nɔui í jò ì lasabu n maà n ti n naa bi tu nɛ n naa n fɔ inɔ nɔe má. ² N kù bi n fɔ inɔ nɔe domi bii ì fɔ inɔ nɔe, yooi á tũ inɔm má bii kù je inɛ iyi ì fɔ inɔ nɔe. ³ Na nɔi í jò ì tako ì kɔ nɔe tia be wa do yaase beɛbe. N kù bi n naa bi tu nɛ, inɛ iyi hai bi tu nɛi an ba inɔ didɔ, ì fɔ inɔm ɔa. Ì wa n naane inɛ fei iyi bii inɔm í dɔ, inɔ didɔi inɛ feii. ⁴ Beɛbei ì kɔ nɔe tia wa do inɔ ku fɔ do cikãaju nkɔ nkɔ, kù je n fɔ inɔ nɔe, ì bi i mà ɔa zaka bei ì bi nɛ í toi.

I ya kpa ideu kurara ɔa

⁵ Si bei inɛ gɔ nɔe í fɔ inɔm, kù je inɔi amu akãi í fɔ, ti inɛ feii. Walakɔ ì tamaa í sãa n ni, inɔi inɛ gɔ nɔe ɔai í fɔ, domi n kù bi n fɔ n lɔsi. ⁶ Amma í to beɛbe, si bei inɛ nkɔ nɔe í kpãa iju. ⁷ Í sãa i kpa ideu kuraraɛ i mua gbugbã ɔa ku ba inɔ ku fɔ nla ku maà caa siɛ. ⁸ Na nɔui, ì wa n tɔɔ nɛ, i ceaa bei á mà iyi ì bi nɔui ɔa. ⁹ Na nɔi í jò ì tako ì kɔ nɔe tia wa wo n cɔ laakai nɔe ku ba n mà bii í je ì waa jirima fei ndɛɛ ɔa. ¹⁰ Inɛ iyi ì kpa ideu kuraraɛ ɔa, amu mɔ ì kpaa mbe baa do iyi kù je amui í raraa. Nɔ ideu iyi ì kpa, ì kpaai na iri nɔe si wajui Kirisi, ¹¹ ku ba Seetam ku maà zamba wa. Ntɔi, à mà sãa sãa iyi wa bi ku ce.

À je igũ si kpāai Jesu Kirisi

¹² Iyi ñ to Torasi laabaau jiidai Kirisi ku sisi, ñ yoo iyi did̄si Laf̄ɛi í c̄im kpāa n ceò ice bɛ. ¹³ Amma laakaim kù sũ s̄ɛɛ si bei n kù ye kpaasim Titee. Na ñci í j̄ ñ ñ t̄ci inei Torasi ña sukud̄ ñ ñ ñ ilei Mased̄ni.

¹⁴ Amma ka saabu Ilaaḥ, domi í mu nwa gbugbã ka jeò igũ waati kãma fei si kpāai Kirisi. Wa ceò wa ice ku ba ku j̄ ñ inɛ ña a mà Kirisi, ñ kumàì Kirisiu ku fangaa bii fei bei inúnùì tulare í ya fangaa. ¹⁵ Nt̄ci, si wajui Ilaaḥ à yei bei inúnùì did̄si Kirisi, bi inɛ ña iyi à ba faaba, do bi woo b̄ nfe ku ce ña. ¹⁶ Bi inɛ ña iyi à waa b̄ bi ku ce nfe, inúnùì ikui iyi wa bí iku. Bi inɛ ña m̄ iyi à waa ba faaba, inúnùì kuwɛɛi iyi wa na kuwɛɛ. Yooi í to ku ce dimii iceu bɛ. ¹⁷ A kù je bei inɛ ḡ ña iyi à waa sisi idei Ilaaḥ do ibo na fia. Amma si na iyi í j̄ Ilaaḥi í bɛ wa wa, ññui í j̄ à waa f̄ ide dee dee na anu akã iyi à ce do Kirisi, kù je do muafiti.

Amaace ña iyi aa sisia inɛ ña akabuu tit̄s̄

3 Ide iyi à f̄ nsei ih̄ɛ í ye bei à waa t̄ci fufu máí? Awa m̄ à ñe bukaatai ka naa bi tu ñe do tia iyi á sisi ñye yaase nwai, bei inɛ ḡ ña à ya ce? Mà ka t̄ci ñe í k̄ nwa dimiɛ ñai. ² Ñye taka ññei ñ je bei tia nwa iyi à k̄ si id̄ nwa. Í ye ñai bei tia iyi inɛ fei í mà wa cioɛ. ³ Kookoosu ñye wa nyisi nt̄ci nt̄ci iyi ññei í je bei tia iyi Kirisi í k̄ na ice nwa iyi à ce si in̄ ñye. Tiau, kù je do bi-ikii à k̄k̄, amma do Hundei Ilaaḥi à k̄k̄, ññui iyi í je icui kuwɛɛ. Kù je si kutai à k̄k̄, si id̄ci amanɛ ñai.

⁴ Naane ññui à ñe si wajui Ilaaḥ do saabu Kirisi. ⁵ Nt̄ci, a kù to ara nwa ka ni à ce nḡḡ do ara nwa. Mii iyi à ȳk̄k̄ à waa ce fei, hai bi Ilaaḥi wa naa, ⁶ domi ññui í mu nwa gbugbã ka jeò amaace ña ka sisia inɛ ña akabuu tit̄s̄. Akabuuu kù waa ce ice do wooda iyi à k̄u, bi kù je do Hundei Ilaaḥ. Wooda iyi à k̄u í ya j̄ ñ inɛ ku kui, amma Hundei Ilaaḥi í ya na kuwɛɛi.

⁷ Waati iyi à k̄ woodau akã akã si kuta, amboei Ilaaḥi í má inya. Amboeu í j̄ wajui Moizi wa daana hee inei Izireli ña à m̄nḡḡ ku k̄s̄ie iju. Do ññui fei, amboeu í na í t̄ã. Bii í je wooda iyi í j̄ ñ inɛ ña à kui í naa do dimii amboe b̄ɛb̄ɛ, ⁸ amboei ice iyi Hundei Ilaaḥ wa ce kaa re b̄ɛb̄ɛ? Nt̄ci nt̄ci á re. ⁹ Icei wooda iyi í ya ye taalei inɛ ña í ñe amboe, amma ti ice iyi í j̄ ñ inɛ ña à je dee dee si wajui Ilaaḥi í roo hee bii í j̄. ¹⁰ Aa ka ȳk̄k̄ ka ni m̄m̄ amboe iyi wa má inya tako kù to nḡḡ do ti nsei iyi í la í roo. ¹¹ Nt̄ci, bii mii iyi kaa kpe í ñe amboe, zaka beirei amboei mii iyi á ya maa wɛɛ do aj̄ fei á la ku to.

¹² À waa f̄ ide do naane si na iyi í j̄ à ñe kpāa ku c̄u ih̄ɛ. ¹³ A kù je bei Moizi iyi í bii fuugese ku ba inei Izireli ña a maà ye waati iyi amboeu í sekɛɛ hai si wajue.

¹⁴ Amma à lele id̄ ña a kù ȳk̄k̄ a kù ḡb̄ yaaseɛ. Baa do nnyi fei bii à waa cio tiai akabuu sintei idei Ilaaḥ, í yei bei fuugesɛu í k̄ í wa bɛ. N̄c̄ fuugesɛu kaa nya bii kù je à dasi Kirisi naane. ¹⁵ Baa nnyi má, waati iyi inei Izireli ña à waa cio tia iyi Moizi í k̄ fei, í ya ye bei fu-

ugesɛu wa ganji ña a ḡb̄ yaaseɛi. ¹⁶ Amma kuk̄ci idei Ilaaḥ wa f̄ í ni, waati iyi inɛ í kpaasi id̄ɛ í sinda si Laf̄ɛɛ, waati b̄ɛb̄ɛi fuugesɛu á nya. ¹⁷ N̄c̄ wee, Laf̄ɛɛu, Hundei. Tengi bii Hundei Laf̄ɛɛ í wa, tengi bei ara ku ñe í ya wa. ¹⁸ Fuugesɛu kù wa si waju nwa má ñ inɛ ña à ya maa ye amboei Laf̄ɛɛ si wai bei si digi, ñ amboeɛ iyi à waa c̄u, ññui wa kpaasi wa ku ba ka j̄k̄, ñ í ya maa k̄c̄s̄ii waati kãma fei si wa. Iceu bɛ, Hundei Laf̄ɛɛi wa coo.

Amanii Hundei iyi í wa si wa

4 Ilaaḥi í da nwa iceu si aw̄ na jiida ku jɛɛ. Ññui í j̄ a kù m̄nḡḡ munya. ² À ñȳc̄ daai anȳ ña iyi inɛ ña à ya ce si asii. A kù wɛɛ do baai bisi laal̄, a kù kpaasi ide nt̄ci Ilaaḥi ibo. Amma à j̄ ñ inɛ ña à waa mà nt̄ci s̄ã s̄ã ku ba inɛ fei ku mà si id̄ɛ awa ilu nt̄ci ñai si wajui Ilaaḥ. ³ Baa do iyi à waa sisi laabaau jiidau dee dee, inɛ ḡ ña a ci ya ḡb̄ yaaseɛ, amma inɛ ña iyi aa ce nfe aña akã a ci ya ḡb̄ yaaseɛ. ⁴ Inɛ ñau a kù dasi naane si na iyi í j̄ Seetam, laf̄ɛɛi andunyau í nya laakai ñña. Í nya laakai ññai ku ba a maà ye inya kumáì laabaau jiidau. Laabaau jiidau wa nyisi wa amboei Kirisi, iyi í je Ilaaḥi takaɛ. ⁵ Do nt̄ci, a kù waa waazo idei iri nwa. Si waazo nwa à waa f̄ iyi Jesu Kirisii í je Laf̄ɛɛ ñ awa m̄ à je woo ce ice ñye ña na iriɛ. ⁶ Ilaaḥi í ni, inya kumá ku ce si aninii ilu kuku, ññui í ñ í da nwa si inya kumáɛ si id̄ nwa ku ba ka mà amboeɛ. Amboei Ilaaḥi à waa ye si wajui Kirisi.

⁷ Amma awa iyi à ñe amani nlaui ih̄ɛ, à yei bei cakai amà ku ba kulai gbugbãu ku je ti Ilaaḥ, ku maà je ti awa taka nwa. ⁸ À ȳk̄ȳ wa do ijuukpã ikã ikã fei, amma a kù ku. À bit̄i amma a kù m̄nḡḡ. ⁹ Inɛ ña à kpã wa iju, amma Ilaaḥ kù k̄c̄si wa. À k̄k̄ɛ wa, amma a kù kpa wa. ¹⁰ Aj̄ fei si wahalau ih̄ɛ í yei bei à waa ba ikp̄ɛ nwa si ikui Jesu bii à waa b̄ fei ku ba a ye kuwɛɛɛ si ara nwa. ¹¹ Nt̄ci, baa do iyi à wɛɛ fei, si anui ikui à ya ka wa waati kãma fei na irii Jesu, ku ba a ye kuwɛɛɛ si ara nwa. ¹² B̄ɛb̄ɛi awa si anui ikui à wa, amma ñye, kuwɛɛi í je tu ñe.

¹³ Naane ku dasi nwa í ye bei ti inɛ iyi í k̄ si kuk̄ci idei Ilaaḥi í ni, ñ dasi naane, na ñci í j̄ ñ ñ wa n f̄ ide. Na ññui, awa m̄, si na iyi í j̄ à dasi naane, ññui í j̄ à waa f̄. ¹⁴ À mà do nt̄ci, inɛ iyi í j̄ Laf̄ɛɛ Jesu hai si bale, á j̄ wa do Jesu aj̄ ñ kù j̄ awaɛ ña ka kò si wajue. ¹⁵ Na iri ññei à waa temuaò mii ñau ih̄ɛ fei ku ba inɛ ña iyi à ba did̄si Ilaaḥi, akp̄ ñña ku ya maa k̄c̄s̄i ñ a ya maa saabuɛ nt̄ci nt̄ci, domi b̄ɛb̄ɛi aa nyisiò amboeɛ.

Ka je kuwɛɛ do naane ku dasi

¹⁶ Ññui í j̄ a kaa ka m̄nḡḡ munya. Baa bii ara nwa wa gbo, hunde nwa í ya maa wɛɛ tit̄si do aj̄ fei.

¹⁷ Ijuukpã keeke iyi à waa ye si nsei ih̄ɛ wa ce nwa s̄c̄l̄ui amboe iyi ci ya t̄ai iyi í la í re ijuukpãu. ¹⁸ Nt̄ci nt̄ci laakai nwa kù wa si mii iyi iju wa ye, í gbe si mii iyi kù

waa yɛ. Mii iyi iju wa yɛ ci ya kpɛ, amma mii iyi kù waa yɛ í ya wɛɛi do ajɔ fei.

5 Arai í je bi ku wai hunde nwa si ileu ihě. Nɔ à mà bii ara nwa í ku, Ilaaɔ́ í jile nwa bi ku wa lele iyi nɔu takæ í ce, kù je amanɛ. Bi ku wau á maa wɛɛi do ajɔ fei. ²Nɔ à wasi ku wewea si na iyi í jò hunde nwa í bi ku dasi bi ku wai leleu bei amanɛ í ya dasi ibɔ. ³Í bi bæɛbei domi bii à dasi, hunde nwa kaa wɛɛ hai nɛ bi ku wau. ⁴Ntɔ ntɔ, si waati iyi à wa si arau ihě à waa wewea à waa nɛ bei inɛ iyi aso wa wɔɔ. Kù je à bi ka wɛɛ hai nɛ ara amma à bi a da nwa si ara titɔi leleu, ku ba kuwɛɛu ku kpa irii mii nɔu iyi í je ti iku. ⁵Inɛ iyi í jile nwa mii nɔu ihě nɔu í je Ilaaɔ́. Nɔu í mu nwa Hundee bei kaazigi.

⁶Nɔu í jò à ya ka nɛ wɔɔkɔ ajɔ fei baa do iyi à mà si waati iyi à wa si arau ihě à jìò bi ku wai Lafɛɛ. ⁷À waa ce isɛɛnɛ nwa na naanɛ ku dasi, kù je na mii iyi à waa yɛ. ⁸Ntɔ ntɔ à ya ka nɛ wɔɔkɔ. Amma iyi à bi í re fei ndɛɛ nɔu í je ka jò arau ihě ka bɔ bi Lafɛɛ ka maa wa bi tɛɛ. ⁹Nɔu í jò à waa ce kookaai ka ce iyi á dɔa Lafɛɛ si, bii í je à wɛɛ si arau ihě walakɔ bii à ku. ¹⁰Í sɔa ka ce iyi á dɔa si domi kù nɛ bei aa ka ce iyi a kù leekí si wajui Kirisi ku kiiti wa awa fei, nɔ ku sɔa inɛ fei si bei kookoosu iyi í ce si kuwɛɛɛ í to, bii laalɔi, bii í nɔ í je jida mɔi.

Kirisi í jò à dɔ do Ilaaɔ́

¹¹Ilaaɔ́ í mà wa sɔa sɔa, nɔ bæɛɛ mɔi nɛ tamaa inɛ taka nɛɛ í mà wa nɔ. Si na iyi í jò à mà bæɛɛ Lafɛɛ. À waa dɛ ka kãmia inɛ nɔi. ¹²Kù je à waa tɔɔ fufu bi tu nɛ. Amma à waa bi i ba yaase bei aa ce i wɛɛò inɔ didɔ́ nɔi na iri nwa. Bæɛɛ aa ba bei aa jɛa inɛ nɔu iyi à waa tɔɔ fufu na mii nɔu iyi à waa yɛ nɔu akã, nɔ à fũsi iyi í je ti idɔu awɔ. ¹³Bii à waa ce wa sũmu, na Ilaaɔ́i. Bii à nɔ à waa ce wa ilu laakai nɔu mɔi, na iri nɔu. ¹⁴Kubii Kirisii wa nɛò wa. Si na iyi í jò à mà inɛ akã í ku na inɛ fei, à nɔ à mà iyi inɛ feii í nɛ ikpɛ́ si ikuɛ. ¹⁵Í kui na inɛ fei ku ba inɛ nɔu iyi à wɛɛ si hunde a mà wɛɛ na irii nɔu taka nɔu má, í gbe na iriɛ, nɔu iyi í kù nɔ í jì na iri nɔu.

¹⁶Na nɔu, bæɛɛ a kaa ka cɔ iyi à waa yɛò iju si amanɛ nɔu akã. Baa bii bæɛɛɛ à tako à cea Kirisi wo, nɛɛi a kaà ka ce bæɛɛɛ má. ¹⁷Bii inɛ gɔ í nɛ anu akã do Kirisi í je inɛ titɔ́. Mii ndii tako nɔu à lɔ, nɔ wee mii titɔ́ nɔi à sãsi wa. ¹⁸Mii nɔu ihě fei icei Ilaaɔ́i, nɔu iyi í jò à dɔ do nɔu na saabui Kirisi, nɔ í bɛ wa ku ba awa mɔ ka jò inɛ nɔu a dɔ do nɔu. ¹⁹Ntɔ ntɔ, na saabui Kirisii Ilaaɔ́ í jò inɛ nɔu à dɔ do nɔu. Í kpa idei kurara nɔu kù waa dooaɛ má, nɔ í jile nwa icei ka sisia inɛ nɔu bei aa ce a dɔ do nɔu.

²⁰Na nɔu, à je woo bei Kirisi nɔ. Í yei bei Ilaaɔ́ takæi wa ba nɛ ide ku fɔ hai bi tu wa nɔ à waa tɔɔ nɛ do irii Kirisi, i jò i dɔ do Ilaaɔ́ nɔ. ²¹Kirisi, nɔu iyi kù ce dulum kãma, nɔu Ilaaɔ́ í kãa dulum du wa ku ba ka je dee dee si wajue na anu akã nwa iyi à ce do Kirisi ajɔ.

6 Awa iyi à waa ce ice do Ilaaɔ́ ajɔ, à waa tɔɔ nɛi í mà jò didɔ́ iyi Ilaaɔ́ í ce nɔu ku ce nfe. ²Si tiai idei Ilaaɔ́ à kɔɔ à ni,

Ilaaɔ́ í ni,
N̄ gbɔ kutɔɔɛ nɔ n̄ jɛɛ si waati jiida.
N̄ sobie si ajɔi faaba.

To, nɛɛii í je waati jiidau, nnyii ajɔi faaba.

³À kù waa bi inɛ gɔ ku yɛ taalei ice nwa. Nɔu í jò a kù waa ce ngɔgɔ iyi á dasi inɛ kurara. ⁴Amma si kookoosu nwa fei à waa bi kuwɛɛ nwa ku nyisi iyi à je woo ce ice jiidai Ilaaɔ́ nɔ. À waa temua ntɔ ntɔ si wahala do si are do si ijuukpã. ⁵À tɛ nwa kpɔtɔɔ à dasi wa piisɔɔ, nɔ inɛ nɔu à dede gidi si wa amma si fei ndɛɛ à yɔkɔ temua. À ya ka ce ice hee ka gbɛɛji, à ya ka wɔ nɔu, nɔ à ya ka d̄ anu. ⁶À waa nyisi iyi à je woo ce icei Ilaaɔ́ nɔ do kuwɛɛ jiida nwa, do kumà nwa, do suuru nwa, do jiida ku je nwa, do kubi hai nɛ muafiti nwa, do idei ntɔu ku waazo. Nɔ gbugbã Ilaaɔ́ do ice iyi Hundee wa ce si wa wa nyisi iyi à je woo ce ice nɔ. Dee dee ku jɛi í je nyau i gũ nwa iyi à ya ka jaò nɔ ka kɔò ara nwa.

⁸À ya ka temuai bii inɛ nɔu à mà bæɛɛ nwa walakɔ bii à waa nya fũne nwa. Bæɛɛ mɔi à ya ka temua bii à waa fɔ jiida nwa walakɔ bii à waa fɔ laalɔ nwa. À waa cɔ wa bei woo sɔ ibo nɔu baa do iyi à waa fɔ ntɔ fei. ⁹À waa cɔ wa bei a kù mà wa, baa bii inɛ fei í mà wa sɔa sɔa. À waa cɔ wa bei inɛ nɔu iyi à kasãm, amma hee nɛɛi à wɛɛ si baani. À kpã wa iju ntɔ ntɔ, amma a kù kpa wa. ¹⁰À waa cɔ wa bei ilu inɔ ku fɔ nɔu, amma à ya ka maa nɛ inɔ didɔ́i waati kãma fei. À waa cɔ wa bei ilu are nɔu, amma à waa mua inɛ nkɔ amani. À waa cɔ wa bei a kù nɛ ngɔgɔ, amma à nɛ fei ndɛɛ.

¹¹Inɛ inɛi Kɔrɛnti nɔ, à s̄ nɛ ide ntɔ iyi í wa si idɔ nwa fei. Idɔ nwa í nɛ kubi nɛ jiidai jiida. ¹²Kubi nwa kù kaye si gãme nɛ, amma nɛi i kù na wa ara. ¹³Na nɔu, i ce nwa bei awa mɔ à waa ce nɛ. N̄ wa n ba nɛ ide ku fɔ bei amam nɔ, i jò i bi wa jiida jiida nɔ.

I mà nɛ anu tɔɔsi do hai dasi Jesu naanɛ nɔ

¹⁴I mà nɛ anu tɔɔsi do hai dasi Jesu naanɛ nɔ domi i kù jɔ nɔ. Beirei jiida do laalɔ á ce ku tɔtɔ. Mà beirei inya kumá do ilu kuku á ce ku tɔtɔ. ¹⁵Beirei Kirisi do Seetam aa ce a gbɔ si nɛ. Mà mii woo dasi Jesu naanɛ do hai dasi naanɛ à nɛ si gãmei nɛ. ¹⁶Beirei bi ku wai Ilaaɔ́ do iwɛ nɔ á ce ku tɔtɔ. Awai à je bi ku wai Ilaaɔ́, nɔu iyi í je icui kuwɛɛ. Nɔ nɔu takæ í fɔ í ni,

An wɛɛ do nɔu nɔ awaò nɔ ka maa nɛ.
An je Lafɛɛ nɔu nɔ aa je inɛ nɔ.

¹⁷Na nɔu í jò Ilaaɔ́ í nyi í ni má,
I fa ara nɛ hai bi tu nɔu nɔ i jìò nɔ nɔ.

I mà má kɔkɔi mii iyi í riisi nɔ.

Bii í waa ce bæɛɛ nɔ an gba nɛ.

¹⁸An je baa nɛ.

Nɔ nɛ mɔ aa je ama inɛmɔkɔ do ama inaabom nɔ. Mii iyi Ilaaɔ́ ilu gbugbã fei í fɔ mɛɛ.

7 Baakɔɔm ɲa, kuwāu ihě fei tutu wai. Na ɲɲu, ka j̄ idɔ nwa ku má s̄a s̄a si mii fei ku ba ara nwa do idɔ nwa ku maà nɛ taale k̄ama, nɔ kumá nwa ku maa k̄ɔsi si Ilaaɔ nɔ ka maà bèɛɛɛ.

Inɔ didɔi Pɔlu

2 I j̄ i nɛ kubi nwa ɲa. A kù raraa inɛ ɔɔ, a kù beje kuwɛi inɛ ɔɔ, a kù nɔ a kù taki inɛ ɔɔ. 3 N kù wa n fɔ bèɛɛ na n ye taale ɲɲɛ. Ntɔi, si bei n fɔ t̄a, à nɛ kubi ɲɲɛ si idɔ nwa, baa bii í je si kuwɛɛ wala si andei ikui. 4 N wa n naane ɲɲɛ nɔ nɔ, nɔ n wa n tɔɔ fufu na iri ɲɲɛ si mii fei. N ba gbugb̄a na iri ɲɲɛ nɔ inɔm í d̄ɔ í caa si ijuukp̄a nwa fei.

5 Ijuukp̄aú í j̄ a kù s̄imi waati iyi à to ilei Masedɔni. À ba ijuukp̄aú ik̄a ik̄a baa yooma fei. À ya ka ba ija hai waduude nɔ si idɔ nwa njo wa mu wa. 6 Amma Ilaaɔ, ɲɲu iyi wa mua ilu inɔ ku fɔ ɲa gbugb̄a, í j̄ kunaai Titee í mu nwa gbugb̄a. 7 Kù je kunaae ɲɲu ak̄ai í mu nwa gbugb̄a, amma iyi í ni má ɲɲɛ taka ɲɲɛ ì mua ɲɲu gbugb̄a ɲa. Í nɔ í s̄ɔ wa bei ì waa bi ku yem ɲa nɔ nɔ, do bei ì nɛ inɔ ku fɔ ɲa, do bei ì nɛ kubim ɲa j̄iida. Ideu í j̄ inɔ didɔm í k̄ɔsi hee í caa.

8 Na ɲɲɔ í j̄ baa bii tia iyi n̄ kɔ ɲɲɛ í fɔ inɔ ɲɲɛ, n kù nɛ inɔ ku fɔ do iyi n̄ kɔ. N̄ tako n̄ nɛ inɔ ku fɔ si waati iyi n̄ ye í fɔ inɔ ɲɲɛ si waati keeke ɔɔ. 9 Amma nsei inɔm í d̄ɔ. Kù je na iyi í j̄ n̄ fɔ inɔ ɲɲɛ, amma si na iyi í j̄ inɔ ku fɔ ɲɲɛ í j̄ ì kpaasi daa ɲa. Bɛɛbei í ce si na iyi í j̄ Ilaaɔ í ceò inɔ ku fɔ ɲɲɛ ice. Na ɲɲu, a kù ce ɲɲɛ laalɔ k̄ama.

10 Nɔ nɔ, inɔ ku fɔ iyi Ilaaɔ wa ceò ice í ya j̄ inɛ ku kpaasi daa nɔ ku ba faaba. Dimii daa ku kpaasi bèɛɛ i kaa ni, bii n̄ m̄a. Amma inɔ ku fɔ andunya í ya bí ikui. 11 Ilaaɔ í ceò inɔ ku fɔ ɲɲɛ ice, nɔ i cɔ ribaɛ nsei ɲa. I cɔ zaka bei inɔ ku fɔú í j̄ ì ce laakai ɲa ì ce himma ì kɔò ara ɲɲɛ ɲa. Nɔ í j̄ inɔ ɲɲɛ kù waa d̄ɔ wo nɔ ì waa ce njo ɲa, ì kp̄a woo ce laalɔ iju ɲa. Nɔ í j̄ ì bi i yem má ɲa nɔ ì nɛ kubim ɲa. Si fei ndɛɛ ì nyisi iyi ì má si ideu ɲa.

12 Na ɲɲu, bii n̄ kɔ ɲɲɛ tiau wa, n kù kɔ na inɛ iyi í ce laalɔ ɲɲu ak̄a, walakɔ na inɛ iyi í cea laalɔ ɲɲu ak̄a. Amma n̄ kɔi ku ba i mà s̄a s̄a ɲa si wajui Ilaaɔ iyi ì nɛ kubi nwa nɔ nɔ ɲa. 13 Na ɲɲɔ í j̄ à ba gbugb̄aú.

Kù nɔ kù je gbugb̄a ɲɲu ak̄ai à ba, amma iyi í re mɔm, à ye iyi Titee í wɛɛò inɔ didɔ si na iyi í j̄ ɲɲɛ fei ì t̄u inɔɛ. ɲɲu bei í j̄ inɔ didɔ nwa í k̄ɔsi má. 14 Baa bii n̄ tɔɔ fufu keeke bi tɛɛ na iri ɲɲɛ wo, i kù dasim anyɔ ɲa, domi si bei ide ɲa iyi à s̄ɔ ɲɲɛ fei nɔi, bèɛɛ mɔi Titee í yɔɔ iyi fufu ku tɔɔ nwa si nɔi. 15 Kubi ɲɲɛ iyi Titee í nɛ wa k̄ɔsi si bei wa ye gigi iyi ɲɲɛ fei ì jirimaɛ nɔ ì gbaa ɲa do bèɛɛ nla nla. 16 N nɛ inɔ didɔ do iyi an yɔkɔ n dasi ɲɲɛ naane si mii fei.

I ce amua do inɔ didɔ

8 ɲɲɛ kpaasim ɲa, à bi i mà ɲa bei Ilaaɔ í cea igbei inɛi Jesu ɲa iyi à wa ilei Masedɔni didɔ. 2 ɲɲai à ye laakai ku cɔ si ijuukp̄aú j̄iida. Amma inɔ didɔ nla ɲa í j̄

à ce amua ɲɲa do inɔ ak̄a, baa do iyi are ɲɲa í la. 3 N̄ j̄ sɛɛda iyi à na do idɔkɔi ɲɲa zaka bei à yɔkɔ, nɔ à na mɔm nii hee í re zaka bei a kù waa tamaaò. 4 À mante wa nɔ nɔ à ni ka j̄ ɲɲa mɔ ɲɲa a na sobii ɲɲa na irii woo dasi naane ɲa iyi à wa ilei Zudee. 5 À ce í re baa zaka bei à waa tamaa. Sinte tit̄a à na Lafɛɛ ara ɲɲa, à bei à na awa mɔ ara ɲɲa do idɔkɔi Ilaaɔ. 6 ɲɲui í j̄ à tɔɔ Titee ku naa bi tu ɲɲɛ ku na ku sobi ɲɲɛ si bei í tako í sintie, ku ba ɲɲɛ mɔ i tambɔ ice j̄iida be ɲa. 7 Fei ndɛɛ í caa si ɲɲɛ, hai naane ku dasi do ide ku fɔ do kumà, do himma ɲɲɛ si mii fei, do kubi nwa iyi ì nɛ ɲa. ɲɲui í j̄ à bi ice j̄iida be mɔ ku caa si ɲɲɛ.

8 Kù je woodai n̄ wa n na ɲɲɛ, himmai inɛ ɔɔ ɲai n̄ wa n s̄ɔ ɲɲɛ ku ba ku mu ɲɲɛ kp̄aú iyi á j̄ inɛ ɲa a yɔkɔ iyi kubi ɲɲɛ nɔi. 9 Ì nɔ ì mà didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ɲa, ɲɲu iyi í tako í je ilu amani, nɔ í ce araɛ ilu are na iri ɲɲɛ ku ba areu ku ce ɲɲɛ ilu amani ɲa.

10 Si ideu ihě ikɔi n̄ wa n na ɲɲɛ. Hai ic̄i ɲɲɛi ì je inɛ sinte ɲa si iceu. Kù je si kuceɛ ɲɲu ak̄a, amma sinte ɲɲɛi ì dasi idɔ i coo ɲa. ɲɲɛi í s̄ia i temua i mɔsiò iceu ɲa.

11 Na ɲɲu, i hanya si bèɛɛ nsei i kpa irii iceu ɲa. Si bei ì dasi idɔ nɔ nɔ ì sintie do himma ɲa, bèɛɛ mɔi á s̄ia i tambɔɛ ɲa do himma si bei kune ɲɲɛ í to. 12 Bii ì na do inɔ ak̄a, Ilaaɔ í ya gbai. Zaka bei ì nei í ya cɔ, nɔ baaɛ ci ya wa si iyi ì kù nɛ ɲa.

13 N kù bi ti ɲɲɛ mɔ ku na ku maa gaizia ɲɲɛ na faabai inɛ ɔɔ ɲa, amma í s̄ia kune ɲɲɛ do tu ɲa ku munga.

14 Si nsei, kune ɲɲɛ í la. Na ɲɲu, aa yɔkɔ i sobi inɛ ɲa iyi à wa si are. Nɔ ajɔ iyi ɲɲɛ mɔ ì na ì wa si are, bii kune ɲɲa í la, ɲɲa mɔ a sobi ɲɲɛ. Bɛɛbei kune ɲɲɛ fei á maa munga. 15 Bɛɛbei kukɔi ide Ilaaɔ í fɔ í ni,

Inɛ iyi í kó mana í kpɔ, kù re ḡua.

Inɛ mɔ iyi í ko keeke, kù gaizia ḡua.

Inɛ ɲa iyi à bɔ amuaú ku gba wa

16 N̄ wa n saabu Ilaaɔ, ɲɲu iyi í j̄ Titee í bi ɲɲɛ bei awa taka nwa à bi ɲɲɛ. 17 Waati iyi n̄ tɔɔɛ ku naa bi tu ɲɲɛ í jesi idem tengi be gbak̄a, nɔ ɲɲu takaɛ í dasi idɔ mɔ wo nɔ nɔ ku naa bi tu ɲɲɛ hai a kù s̄ɔ. 18 Nɔ à waa be inɛ nwa ɔɔ wa do ɲɲu takaɛ ajɔ, inɛ iyi igbei inɛi Jesu ɲa fei à waa saabu na icei laabaau j̄iidaú iyi wa ce. 19 Iyi í re mɔm, igbei inɛi Jesu ɲa à cicae ku si wa si isɛɛɛ nwa ka naaò amuaú wa. Iceu à waa cooi ka naò Lafɛɛ takaɛ amboe nɔ ka nyisiò iyi à nɛ idɔ j̄iida ka sobiò inɛ ɲa.

20 À waa ce kookaai ku ba inɛ ɔɔ ku maà ye taale nwa na fia nlaú ihě ku muɛ iyi à da nwa si awɔ. 21 Nɔ nɔ, à waa bi ka ce mii iyi í s̄ia, ku maà je si ijui Lafɛɛ ɲɲu ak̄a, amma do bi amane ɲa fei.

22 À waa be ɲa do inɛ nwa ɔɔ má, inɛ iyi à cɔ laakaie isɛ fɛɛfelo, à nɔ à ye í je ilu himma si ice nkɔɔ. Amma nsei himmaɛ í k̄ɔsi domi wa naane ɲɲɛ nɔ nɔ. 23 Inɛ ɲa iyi à be si ɲɲɛ ɲau wee. Titee ɲɲui í je minjisiám iyi wa bam ice ku ce bi tu ɲɲɛ. Inɛ ɲa mɔ iyi aa suu wa, ɲɲai à je woo bei igbei inɛi Jesu ɲa nɔ à je inɛ ɲa iyi à waa na

Kirisi amboe. ²⁴ Na nɔu, i nyisi ɔa iyi ò bi ɔa ɔa ntɔ ntɔ, ku ba igbei inei Jesu ɔa a mà iyi à nɛ kpāa ka tɔɔ fufu na iri nɔe.

Sobi iyi aa sambaa woo dasi naane ɔa

9 Kù jɛɛm tilasi n kɔ nɔe tia wa na sobi iyi á je ti woo dasi Jesu naane ɔa iyi à wa ilei Zudee. ² Ñ wa n fɔ bɛɛbei si na iyi í jò ò mà kubi jiida nɔe nɔ ò tɔɔ fufu na iri nɔe bi inei Masedɔni ɔa ò ni nɔe woo dasi naane ɔa iyi ò wa ilei Geresi ɔa ò tã sɔɔlui sobiu hai icɔ ɔa. Himma nɔe í dasi inɛ nkɔɔ nɔa kookaai. ³ Do nɔu fei, ò wa n bɛ si nɔe inɛ nwa ɔau ihɛ wa ku ba fufu ku tɔɔ nwa na iri nɔe ku maà je nɔbe si ideu ihɛ. Ñ bi i wɛɛò sɔɔlu ɔa si bei ò fɔu. ⁴ Bii kù je bɛɛbe, bii inei Masedɔni ɔɔ ɔa à sim wa, nɔ à na à ba i kù ce sɔɔlu ɔa, naane nwa iyi à nɛ si nɔe á kpaasi anyɔ. Aa fɔ ideu inɛ má? ⁵ Na nɔi í jò ò yɔɔ iyi í sɔa n tɔɔ kpaasi nwa ɔau ihɛ a cuaam wa bi tu nɔe a ceò sɔɔlui amua jiida iyi ò wāu tã ɔa. Si bɛɛbe á maa jilei hee n maa n to wa, nɔ ku nyisi iyi ò waa na do inc akā ɔa, kù je do tilasi.

⁶ I kù mà ɔa, inɛ iyi í gbɛ keeke, keekei í ya da? Inɛ mɔ iyi í nɔ í gbɛ í la, nla nlaí í ya da. ⁷ Na nɔu, í sɔa inɛ fei ku na bei í dasi idɔ, ku maà ti ku je do tilasi walakɔ do wewea, domi inɛ iyi wa na do inc didɔi Ilaaɔ í bi. ⁸ Ilaaɔ á yɔkɔ ku jò didɔ ikā ikā fei ku caa si nɔe ku ba i nɛ fei ndɛɛ do aɔɔ fei ɔa. Si bɛɛbei aa ba bukaatai mii iyi ò bi fei ɔa, hee ku gbe nɔe nla nla i ceò ice jiida fei ɔa. ⁹ Bɛɛbei kukɔi ideu Ilaaɔ wa fɔ í ni,

Ilaaɔ í kpɛa ilu are ɔa amanie do inc akā.

Inc akāɛ kaa tã baa aɔɔ ɔɔ.

¹⁰ Ilaaɔi í ya na woo gbɛ dimi nɔ ku jò ku so jiida ku je mii iyi á je. Nɔu mɔi á mu nɔe gbugbā i ceò amua ɔa. Amua á yei bei dimi iyi ò waa gbɛ ɔa, nɔ Ilaaɔ ku jò ice jiida nɔe ku kɔɔsi jiida. ¹¹ Á na nɔe amani ikā ikā fei iyi á to i ya ceò amua ɔa do inc didɔ. Nɔ inɛ nkɔɔ á saabu Ilaaɔ na amua nɔe iyi aa ka na ɔau. ¹² Ntɔ ntɔ, ice iyi ò waa ce ɔa wa wāa bukaatai woo dasi naane ɔa jiida. Amma kù je baa iyi bɛ nɔu akā. Á jò inɛ nkɔɔ ku saabu Ilaaɔ. ¹³ Amua á dɔa inɛ ɔa si hee ku jò a maa saabu Ilaaɔ do yaase bei ò waa jirimae ɔa. Ilaaɔ ku jirima nɔe wa nyisi iyi ò dasi laabaau jiidai Kirisi naane ɔa. Nɔ aa nyi a saabuɛ má do yaase bei ò ce ikpɛi amani nɔe do inc akā inɛò inɛ ɔa iyi à gbe fei. ¹⁴ Aa ce nɔe kutɔɔ do kubi nla nla na irii didɔ nlaui ihɛ iyi Ilaaɔ í ce nɔe. ¹⁵ Ka saabu Ilaaɔ na amuaɛ iyi í kpeòò kufɔ do geɛ.

Pɔlu wa kòò araɛ na iceɛ

10 Amu Pɔlu, amu takam nii ò wa n fāa nɔe, amu iyi à ni ò ya n kaye aram bii ò wa bi tu nɔe, bii ò jìò nɔe nɔ ba nɔe ide ku fɔ do kulele. Amma do daa didɔi Kirisi do jiida ku jɛɛi ò wa n tɔɔ nɔe ideu ihɛ. ² I maà tilasim n ba nɔe ide ku fɔ do kulele waati iyi an na n to wa bi tu nɔe, domi bɛɛbei ò dasi idɔ n cea inɛ ɔɔ ɔa iyi à waa ni idɔɔbii ara nwai à waa ce. ³ Ntɔi, à wa si ara,

amma a kù waa jabu do idɔɔbii ara. ⁴ Jineu igū ɔa iyi à waa jabuò kù je ti andunya, amma gbugbāi Ilaaɔi iyi á jò ka keke bindi ɔa ka kpàò irii lasabui kurarai amane ⁵ do dimii ara ku so iyi inɛ ɔa à nɛ fei à waa jādò ide ntɔi Ilaaɔ. Nɔ do nɔu ò waa kāmiaò lasabu fei ku ba a jirima Kirisi. ⁶ À nɔ à tã sɔɔlu ka kpā inɛ ɔa iyi a kù waa jirima ideu fei iju waati iyi ò na ò waa jirimae dee dee ɔa.

⁷ I jò i cɔ mii ɔa iyi ò waa ye si waju nɔe. Bii inɛ ɔɔ í mà kam kam iyi nɔu í je ti Kirisi, ku mà si idɔɔ iyi bɛɛbe mɔi awa mɔ à je ti Kirisi. ⁸ Lafɛɛ í mu nwa yiiko ku ba ka mu nɔe gbugbā, kù je ka keke nɔe. Nɔ baa bii fufu ku tɔɔ nwa í la keeke na yiikou n kaa n ye anyɔ. ⁹ N kù bi a ni ò wa n da zigi nɔe do tiam ɔa. ¹⁰ Ntɔ ntɔ, inɛ ɔa à ya ni tiam í lele nɔ í gaabu, amma bii ò wa inc nɔe n ci ya nɛ gbugbā, ide ku fɔm ci ya nɛ bɛɛɛ. ¹¹ Inɛ iyi wa fɔ bɛɛbe í sɔa ku mà iyi ihɛ. Do yaase bei à waa kɔ si tia nwa bii a kù wa bɛ, do yaase bɛɛbe mɔi kookoosu nwa á ye waati iyi aa ka wa bi tu nɔe.

¹² Ntɔi, a kaa ka je ka wā ara nwa do inɛ ɔa iyi à ya maa so ara nɔa lele hee ka jɔ ɔa. Inɛ nɔu ɔau a kù nɛ bisi domi à so ara nɔa í baa í je mii ku wā nɔe, nɔ à ya maa wā nɔe aɔa duusɔ. ¹³ Amma awa, a kaa ka tɔɔ fufu si mii iyi a kù nɛ kpāa ka tɔɔò fufu. Si ice iyi Ilaaɔ í jile nwa ku cei aa ka tɔɔò fufu, nɔ inɛ ò je ribai ice nwa.

¹⁴ Ntɔ ntɔ, awai à naa nɔe laabaui jiidau wa. Bii kù je bɛɛbe wo, a kaa ka nɛ kpāai fufu ku tɔɔ. ¹⁵ Si bɛɛbe, a kù waa tɔɔò icei inɛ ɔɔ fufu. Amma à waa cɔ kpāa, si bei naane ku dasi nɔe í la wa kɔɔsi, ice nwa mɔ á na ku kɔɔsi si anini nɔe ¹⁶ ku ba ka yɔkɔ ka bɔò laabaau jiidau si ilu ɔa iyi à wa waju nɔe, ku maà ti ku je do fufu ku tɔɔ na saabu ice iyi inɛ ɔɔ ɔa à ce tã.

¹⁷ Kukɔi ideu Ilaaɔ wa fɔ, í ni,

Inɛ iyi wa tɔɔ fufu, ku tɔɔ fufu na Lafɛɛ.

¹⁸ Na nɔu, inɛ iyi wa cɔ araɛ inɛ jiidau, kù je nɔu Ilaaɔ á saabu, í gbe inɛ iyi Aɔ Lafɛɛ takae wa cɔ inɛ jiidau.

Pɔlu í ni a ce laakai do woo bɛ ilu ibo ɔa

11 Oo, ò bi i temuaòm ɔa bii ò fɔ ide keeke iyi kù nɛ yaase. Ntɔ ntɔ, i temuaòm ɔa. ² Ñ wa n ce igu iyi wa naa hai bi Ilaaɔ na iri nɔe, domi ò ye ɔai bei mudɛɛ iyi ò mua mɔkɔ akā. Mɔkɔui í je Kirisi nɔ ò bi n kooò nɔe bi tɛɛi bei mudɛɛ iyi kù mà mɔkɔ. ³ Amma si bei Seetam nɔu, í dī ijui Efa wo do bisi laalɔɛ, ò wa n ce nɔo lasabu nɔe mɔ ku maa na ku sinda hai si kpāai Kirisi iyi ò waa too nsei ɔa do naane hai nɛ muafiti. ⁴ Nɔo í nyi wa mum má si na iyi í jò bii inɛ ɔɔ í naa wa sisi nɔe ideu Jesu mmu ɔɔ i ci ya kɔ ɔa. Ì ba Hundei Ilaaɔ tã ɔa, amma ò nyi ò tã sɔɔlu i gba hundei mmu ɔɔ má ɔa. Ì gba laabaau jiidau tã ɔa, amma ò nyi ò tã sɔɔlu i gba laabaau ikā má ɔa.

⁵ Ñ wa n tamaa inɛ ɔau ihɛ iyi à waa cɔ ara nɔa woo bɛ nla ɔau, kāmama nɔa ɔɔ kù rem do ngɔɔ. ⁶ Baa bii n kù dɔ geɛ bei inɛ ɔau ihɛ, kù je ò kua kumà, ò nɔ ò nyisi nɔe si fei ndɛɛ fei mam mam.

⁷ Waati iyi ñ sisi nɛ laabaau jiidai Ilaaš, ñ cooi ngbe ngbe. Ñ kaye aram ku ba n so nɛ lele. Iyi ñ ce beɛbe ñ rarai? ⁸ Ñ gba fiai igbei inei Jesu gɔ nɛ wai fei sãa sãa ñ na ñ sobi nɛ. ⁹ Waati iyi ñ wa bi tu nɛ kù je asoi inɛ gɔ nɛ. Bii ñ nɛ bukaatai ngɔgɔ, inɛ nwa nɛ iyi à ya naa hai ilei Masedɔni aɲai à ya naam mii iyi ñ nɛ bukaataɛ fei wa. Ñ mu aram si fei ndɛɛ ku ba n maà n je aso nɛ. Beɛbe mɔi an nɛ nɛ maa n mu aram. ¹⁰ Do ide nɛ Kirisi iyi í wa sim, n wa n sɔ nɛ iyi inɛ gɔ kù wɛɛ si ilei Geresi fei iyi á ganjiim n tɔɔ fufu si ideu ihɛ. ¹¹ Na mii í jò ñ ce beɛbe. Ì waa tamaa n kù bi nɛ? Ilaaš í mà sãa sãa iyi ñ bi nɛ.

¹² Amma bei ñ wa n ce nsei, beɛbei an maa n ce mà ku ba n dī nɛ kpāa, aɲai iyi à waa dɛ a tɔɔ fufu a ni awaò nɛ nɛ akāi. ¹³ Inɛ nɛ, woo be ilu ibo nɛ iyi à ya dī ijui inɛ gɔ nɛ, nɛ à waa kpe ara nɛ woo bei Kirisi nɛ. ¹⁴ Nkāmā kù wa be iyi á bitɛ inɛ, domi Seetam takɛ á yɔkɔ ku kpaasi araɛ bei amalekai Ilaaš. ¹⁵ Na nɛ, bitɛ gɔ kù wɛɛ bii woo ce iceɛ nɛ à kpaasi ara nɛ bei woo ce icei Ilaaš nɛ. Amma aa ba riba nɛ si bei ice nɛ í yɛ.

Ijuukpā iyi Pɔlu í yɛ si kubɛɛ

¹⁶ Ñ wa n fɔ má, inɛ gɔ ku maà cɔm bei sūmu. Amma baa bii ñ waa cɔm sūmu nɛ, ñ gbam do beɛbe, ku ba amu mɔ n tɔɔ fufu keeke. ¹⁷ Iyi ñ wa n fɔ nsei kù je bei Lafɛɛ í bi inɛ nɛ a ya fɔ. Amma si ideu ihɛ ñ wa n tɔɔ fufu nɛ ñ fɔ ide bei sūmu. Nɛ bii ñ wa n tɔɔ fufu ñ nɛ mii iyi ñ wa n tɔɔ fufu. ¹⁸ Amu takam mɔ an tɔɔ fufu si na iyi í jò inɛ nkɔ wa tɔɔ fufu na ara. ¹⁹ Ì waa temuaò inɛ hai nɛ yaase nɛ, nɛ iyi ñ waa tamaa ñ nɛ yaase jiiida nɛ. ²⁰ Ì waa koko à waa ce nɛ aru nɛ, à waa ce nɛ ile, à waa taki nɛ, nɛ à waa donda nɛ, nɛ à waa sambala nɛ. ²¹ Anyɔ wa mum n sɔ nɛ iyi n kù nɛ gbugbā n ce nɛ beɛbe.

Do nɛ fei, bii inɛ gɔ í nɛ wɔkɔ wa tɔɔ fufu amu mɔ ñ nɛ. Ñ wa n fɔ ide bei sūmu. ²² À je inɛ Ebɛɛ nɛ? Beɛbe mɔi amu takam. À je inɛ Izireli nɛ? Beɛbe mɔi amu takam. À je tɔkui Aburahamui? Beɛbe mɔi amu takam. ²³ À je woo ce icei Kirisi nɛ? Ñ re nɛ si be. Idem nɛ, ide sūmui. Ñ ce ice ñ re nɛ, à dasim piisɔɔ í re nɛ, à tɛɛm kpɔtɔɔ n kù mà baa jiaɛ. Ise nkɔ nkɔi ñ maai iku. ²⁴ Ise gbɛwui Zuifu nɛ à tɛɛm kpɔtɔɔ anu ciiji fakā kù wa si. ²⁵ Inɛ Romu nɛ à cām do golo í to ise gbɛɛta. À tam kuta à bi a kpam gbakā akā. Ise gbɛɛta akɔi in- yi iyi ñ lɔ í je inyi, nɛ ñ dasi inyi gbakā akā ñ wa be hai daakɔ hee iju í koo í má. ²⁶ Si isɛnɛm nɛ aɲɔ nkɔ nkɔ si mbirisii ñ ya n maa n wa na kukɔi ido do woo bata ku gba nɛ iyi à wa si kpāa. Aɲɔ gɔ nɛ ñ ya n wa si mbirisi bi dimii inɛ nɛ, aɲɔ gɔ nɛ mɔ bi dimi mmu nɛ, aɲɔ gɔ nɛ mɔ si inɛ ilu, aɲɔ gɔ nɛ mɔ si gbabua, aɲɔ gɔ nɛ mɔ si tenku, aɲɔ gɔ nɛ mɔ bi inɛ nɛ iyi à sɔ ibo à waa ni aɲɔ à je kpaasi woo dasi naane nɛ. ²⁷ Ñ mà ice ku gaabu nɛ do wahala nla nla nɛ, à ganjiim njoo ku sū. Ari í ya kpam nɛ agbɛ í ya kpam, ñ ce anu ku dī do

tilasi, ñ wahala do tūtū nɛ n kù nɛ jine ku dasi nɛ. ²⁸ Si anyii mii nɛ be fei, lasabum í ya maa wa si ice nɛ iyi ñ cea igbei inɛ Jesu nɛ fei. ²⁹ Bii inɛ gɔ kù nɛ gbugbā, amu mɔ n ci ya n nɛ gbugbā. Bii inɛ gɔ í dasi dulum ñ ya n nɛ ara kuroi jiiida.

³⁰ Bii í je ñ wa n tɔɔ fufu, an tɔɔ si mii iyi wa nyisi gbugbā hai nɛm fei. ³¹ Ka saabu Ilaaš baai Lafɛɛ nwa Jesu do aɲɔ fei. Nɛui í mà iyi n kù wa n sɔ ibo. ³² Waati iyi à wa Damasi, inɛ ngbo iyi amanlu Aretasi í jile si iluu í jile inɛ nɛ a maa degbe anu koofai ilu nla a ba a mum. ³³ Amma à jò ñ fitai hai do ferentii bindii iluu nɛ à kitaam nii si kɔl, nɛ do yaase beɛbei ñ ce ñ gbāò.

Kuyɛ do kukɔsi iyi Ilaaš í nyisi Pɔlu

12 Debei í gbe n tɔɔ fufu, baa bii í je kù nɛ aran- fāani gɔ. Amma nsei an fɔ idei kuyɛ do kukɔsi iyi Lafɛɛ í nyisim. ² Ñ mà inɛ Kirisi gɔ iyi à soo hee lelei Aš í to adɔ maatɛɛ nnyi. Do araɛ à soo do nɛ? Mà í ce kuyɛ? N kù mà. Ilaaš nɛ akā dei í mà. ³ Ñ mà iyi à so mɔkɔ hee bi Ilaaš. Nɛ ñ sisi ñ wa n fɔ má, do araɛ à soo do nɛ? Mà í ce kuyɛ? Ilaaš nɛ akā í mà. Tengi bei í gbɔ ide iyi kù jɔ amanɛ ku fɔ, nɛ kaa yɔkɔ ku fɔ mɔm. ⁵ An tɔɔ fufu si inɛu be. Amma n kaa n tɔɔ fufu si aram, bii kù je si gbugbā hai nɛm. ⁶ Bii í je ñ bi n tɔɔ fufu n kaa n je sūmu, domi an fɔ nɛ. Amma n kù wa n tɔɔ fufu ku ba inɛ gɔ ku maà cɔm ku re bei wa yem, walakɔ bei wa gbɔ hai si gelem.

⁷ Amma ku ba n maà n ce faao na kukɔsi nla, bɔɔ gɔ í na í sɔkɛ sim bei agū. Í naai bei woo bei Seetam † ku na ku cām nɛ ku ganjiim faao ku ce. ⁸ Ise gbɛɛta ñ tɔɔ Lafɛɛ na irii bɔɔ ku ba ku jò n ba iri. ⁹ Amma í jɛm í ni, didɔm í toɛ domi si gbugbā hai nɛ inɛ nɛ aa yɛ gbugbām. Na nɛ, ñ bi n tɔɔ fufu si gbugbā hai nɛm ku ba gbugbāi Kirisi ku wa sim. ¹⁰ Na nɛ í jò ñ nɛ inɛ didɔ si gbugbā hai nɛm, do arabu nɛ, do inɛ ku fɔ nɛ, do ijuukpā nɛ do wahala nɛ iyi í ya bam na irii Kirisi. Ñ ya n nɛ inɛ didɔ domi waati iyi amu takam n kù nɛ gbugbā, waati beɛbei Ilaaš í ya muum gbugbā.

Zigiida iyi Pɔlu í nɛ na inɛ Kɔrenti nɛ

¹¹ Ñ wa n fɔ ide bei sūmu, amma ñ tilasim nɛ. Inɛ í sīa í fɔ jiidam nɛ wo, domi baa bii n kù je ngɔgɔ, inɛ nɛ ihɛ iyi à waa cɔ ara nɛ woo be nla nɛ, a kù rem. ¹² Ñ nyisi nɛ nɛ nɛ iyi ñ je woo be si kookoosum nɛ do temua nla nla iyi ñ ce. Kookoosu nɛ nɛui í je maamaake dimi ikā ikā nɛ do ice gbugbā nɛ fei. ¹³ Mii ñ cea igbei inɛ Jesu gɔ nɛ iyi n kù ce nɛ, bii kù je iyi ñ ni n kù bi n je aso nɛ. Nɛ bii na nɛui, ñ ceem suu- rui kuraram.

¹⁴ Wee ñ tã sɔɔlu n naa bi tu nɛ ise gbɛɛtasia. Nɛ n kaa n je aso nɛ má. Inɛ taka nɛ ñ bi, kù je fia nɛ. Kù je amu nɛ aa ba fia a wòò baa nɛ nɛ, amma baa nɛ aa ba fia a wòò ama nɛ nɛ, mà irei. ¹⁵ Inɛ didɔm

† WOO BEI SEETAM amalekai Seetam nii Zuifu nɛ à ya kpe nɛ do fee nɛ, nɛ yaasei amalekai í je woo be.

nii n je mii iyi ñ ne fei, nɔ n loò aram na hunde nje. Bii kubi nje iyi ñ ne wa kɔɔsi, kubi iyi ñ bim ña á kaye?

¹⁶ Ì mà do nto ña iyi n kù je aso nje amma ine gɔ ña à ni ñ ya n ce nje bisii n maa n gba fia nje si asii.

¹⁷ Mà ine ña iyi ñ ya n be si ñe wa ñau, baa ine akã ña, í taki ñei? ¹⁸ Ñ tɔɔ Titee ku naa bi tu ñe, ñ bɔɔ wai ñu do kpaasiu. Aa ni Titee í taki ñe má ñai? Lasabui awaò fei kù je akã? Kookoosu nwa kù je akã?

¹⁹ Ì tamaa bei hai kukpe à waa de ka kòò ara nwa si waju ñei? Aawo, kù je beɛbe baakɔ nwa ña. À waa fɔ ideí bei Kirisi í bi si wajui Ilaaɔ ku ba naane ku dasi nje ku bɔ waju. ²⁰ Ñ wa n ce njo bii ñ na ñ to wa bi tu ñe n maà n na n ba ñe bei n kù bi, ñe mɔ, i maa ti i na i bam bei i kù bi ña. Ñ wa n ce njo ija do igu ku maà wa si ñe, do idɔɔkɔ, do nje ku wã, do arabu ña, do irii ine ku sɔ, do faau, do mii hai ne yaase. ²¹ Ñ wa n ce njo Ilaaɔ ku maà na ku kayem si waju nje waati iyi an na ñ nyi wa bi tu ñe má. Nɔ ñ wa n ce njo má n maa n na n kpata na irii ine nkɔɔ ña iyi à tako à ce dulum wo nɔ a kù kpaasi idɔ hai si abo kaafe ña ku sũò do si daa sãmi nkɔ do daa nkɔ nkɔ iyi à ya ce.

Idei ankãanyi do fɔɔ

13 Kukɔi ideí Ilaaɔ wa fɔ í ni, i bei i ye taalei ine baa yooma fei í sãa ku je do sɛɛdai amanɛ minji walakɔ mɛɛta. Wee ise gbɛɛtasiãm nii ñ wa n naa bi tu ñe bebei. ² Nɔ ñ ne ide iyi an sã ine ña iyi à ce dulum wo, do ine ña iyi à gbe fei. Ñ fɔɔ tã waati iyi ñ wa bi tu ñe ise gbɛɛjisiau. Amma nsei iyi n kù wa be, ñ sisi ñ wa n fɔ má. Waati iyi an na n to wa bi tu ñe be má, bii ine gɔ nje í ce ide gɔ an fɔ siɛ ide do kugaabu. ³ An gaabu si na iyi í jò ñ bi n nyisi ñe iyi Kirisii wa fɔ ide hai bi tom

ña. Debei, aa yɔɔ ña. Kirisi kù kua gbugbã bi tu ñe, amma wa nyisi gbugbãe si anini ñe. ⁴ Nto, à kpaɔɔe si jii ku gaau si gbugbã hai nee, amma nsei í weɛ do saabui gbugbãi Ilaaɔ. Awa mɔ à je hai ne gbugbã si anu akã nwa do ñu, amma aa ka maa weɛ do ñu si anini ñe na saabui gbugbãi Ilaaɔ.

⁵ I wuse ara ñe i ɔ yaasei kuweɛ ñe bii í je iseene ñe wa too naane iyi ñ dasi ña do nto. I kù mà ña iyi Jesu Kirisi í wa si ñei? Í gbe bii ñe ñ mɔngɔ ku nyisi iyi ñ dasi naane nto nto ña. ⁶ Amma do ñu fei ñ tamaa aa yɔɔ ña iyi kù ne sika awa à dasi naane nto nto. ⁷ Mii iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ ñu í je i maà na i ce laab kãma ña. Kù je à waa de ine ña a saabu ice jiida nwa ñu akã, amma iyi à waa lele, ñu í je i ce mii jiida ña, baa bii ine ña à waa ni awa a kù ce nkãma. ⁸ A kù ne gbugbã ka kpaasiò ide nto do ibo, bii kù je ka jò nto ku bɔ waju. ⁹ À weɛò inɔ didɔ ka je hai ne gbugbã ña bii nto nto ñe ñ ne gbugbã ña. Nɔ ñu mɔm nii à waa tɔɔ Ilaaɔ ku ba i kɔ ña. ¹⁰ Na ñu í ce ñ kɔ ñe mii ñau ihɛ hai waati iyi ñ wa n jò ñe ku ba bii ñ to wa, n maà n gaabu si ñe do gbugbã iyi Lafɛɛ í muum. Í muum gbugbãm nii, kù je n kekeò ñe, amma ku ba n jò naane ku dasi ñe ku bɔ wajui.

¹¹ Iyi í gbe nsei, ñe inɛm ña, i jò i ne inɔ didɔ ña, i ce kookaai i jeò ine ña iyi à kɔ, i ya maa mua nje gbugbã ña. I ce anu akã ña, i weɛò laakai ku sũ ña. Ilaaɔ ku weɛ do ñe, ñu iyi í bi wa nɔ wa mu nwa laakai ku sũ.

¹² I ce ñe fɔɔ do kubi jiida ña. Woo dasi naane ñau fei à waa ce ñe fɔɔ.

¹³ Didɔi Lafɛɛ Jesu Kirisi, do kubii Ilaaɔ, do anu akã Hundi Ilaaɔ ku weɛ do ñe fei.

Galati

Í ce ña fɔɔ

1 Amu Pɔlu woo beu, amui ñ kɔ ñɛ tiau ihě wa. Kù je amanei í kpem ñ jèd woo be, kù ñ kù je ine gɔi í bɛm. Jesu Kirisii í kpem, ñɔ do Ilaaɔ Baaba iyi í jũu hai si bale. ² Amu do kpaasi woo dasi naane ña iyi à wa ihě fei à ce igbei inei Jesu ña iyi à wa ilei Galati fɔɔ. ³ Ilaaɔ Baaba do Lafěe Jesu Kirisi a mu ñɛ didɔ do laakai ku sũ. ⁴ Jesu Kirisi í na araɛ na irii dulum du wa ku ba ku nya wa hai si kuce laalbi andunyau ihě. Bɛɛbei í ce í ceò idɔɔbii Ilaaɔ Baa nwa. ⁵ Ilaaɔi í ñe amboe hee do aɔj fei. Ami.

Laabaau jiida akāi í wɛɛ

⁶ Ideu í mum biti do iyi ñ fũsi Ilaaɔ awɔ gbãa gbãa bɛɛbe tã ña, ñɔ iyi í kpe ñe wa si didɔi Kirisi, ñ ñ waa bi i too laabaau mmu gɔ má ña. ⁷ Ntɔ ntɔ, laabaau jiiida kãma gɔ kù wɛɛ má. Amma ine gɔ ña à waa fɔ lasabu ñɛ dei, ñ ñ waa bi a kpaasi laabaau jiidai Kirisiu. ⁸ Amma baa awa taka nwai walakɔ amaleka iyi í naa hai lele, bii í ce ñɛ waazoi laabaau mmu gɔ má, bii kù je iyi à ce ñɛ ihě, Ilaaɔ ku ceekpe lafěe. ⁹ À tako à fɔɔ wo ñ ñ ñ wa n fɔɔ má, bii ine gɔ í ce ñɛ waazoi ide mmu gɔ iyi kù je iyi ñ jesi tã ña Ilaaɔ ku ceekpe lafěe.

¹⁰ Si ideu ihě aa ni ñ ñ wa n de saabui amane ñai? Aawo, saabui Ilaaɔi ñ bi. ñ ñ wa n de n ce mii iyi á dɔa amane ña si? Aawo, bii ñ ñ wa n de n ce mii iyi á dɔa amane ña si, n kaa n je woo ce icei Kirisi.

Béi Pɔlu í jèd woo be

¹¹ Ñɛ kpaasim ña, ñ bi i mà ña iyi laabaau jiida iyi ñ sisi ñɛ kù je hai bi amanei í naa. ¹² Kù je amanei í sɔm, ine kãma sisi í ceem cioɛ, Jesu Kirisi ñɔ akāi í nyisim.

¹³ Ì gbɔ bei kuwɛɛm í ye ña wo si waati iyi ñ ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ bei Zuifu ña. Ñɛ fei ñ mà ña kookaai iyi ñ tako ñ ce ñ kpãò inei igbei Ilaaɔ ña iju ku ba n ce nfe ña. ¹⁴ Si kpãai Zuifu ña ku too ñ ñ wa si incɔ ine ña iyi à waa je waju si incɔ saam ña.

¹⁵ Amma Ilaaɔ í cicaam à bei à bím ñ ñ kpem si didɔɛ n cea ice. ¹⁶ Si waati iyi í jileu, í nyisim Amaɛ ku ba n cea dimi mmu ña waazoi laabaau jiidae. ñ ñ kù bɔ bi ine kãma ku muum bisí. ¹⁷ N kù ñ ñ kù bɔ Zeruzalemu n koo n ye ine ña iyi à tako à je woo be ña ñ bei ñ jèd woo be. Amma iyi ñ dede gbakã ilei Arabii ñ bɔ. Hai be

ñ ñ ñ nyi Damasi má. ¹⁸ Í kpe í to zakai adɔ mɛeta ñ bei ñ bɔ Zeruzalemu ñ koo ñ mà Sefaa †, ñ ñ ce aɔj maatɔ bi tɛɛ. ¹⁹ N kù ñ ñ kù ye woo be mmu kãma be má, bii kù je Zaaki, ifɔi Lafěe.

²⁰ Iyi ñ ñ wa n kɔ ihě ntɔi. Ilaaɔi í je sɛedam bii ñ ñ wa n sɔ iboi.

²¹ Si anyie ñ ñ bɔ ilei Siri do Silisi ña. ²² Waati bɛɛbe igbei inei Kirisi ña iyi à wa ilei Zudee a kù ye wajum titã. ²³ Ñɔ de à gbɔ iyi ine iyi í tako wa kpã ña ijuu, wee nsei wa waazo ide woo dasi Jesu naane ña, ide iyi ñɔ takae wa bi ku ce nfeɛu wo. ²⁴ Nɔ à saabu Ilaaɔ ña irim.

Pɔlu do woo be ña iyi à gbe

2 Iyi í kpe í to zakai adɔ maatɛɛ ñɔi ñ nyi Zeruzalemu má, amu do Baanabasi. ñ ñ à gbã Titee í si wa. ² Ñ kooi si na iyi í jɔ ñ ce kuye. ñ ñ si kuye Ilaaɔi í ni n koo. Ñ kpe ine ngbo ña ikāi awaò ña à tɔtɔ ñ ñ sisi ña yaasei ide laabaau jiidau iyi ñ ñ ya n cea dimi mmu ña waazoeu wo. Ñ ce bɛɛbei si na iyi í jɔ ñ kù bi icem iyi ñ ce wo, walakɔ iyi ñ ñ wa n ce nsei ku ce nfe. ³ Ñ ñ ine ngbo ña a kù tilasi Titee iyi í wa bi tom ñɔu ku ce bango baa do iyi í je Gereki fei. ⁴ A kù tilasie baa do iyi ine gɔ ña iyi a kù je ine nwa ña do ñ ñ à bɔ wa si igbeu à waa bi a tilasi ine fei ku ce bango. Ine ña woo zamba ine ñai. À naai do bisi ku ba a beje ara ku ñe nwa si anu akã nwa do Jesu Kirisi ñ ñ a ce wa aru. ⁵ Amma awa a kù je ide ña baa keeke domi à bi ka leekí si ntɔi laabaau jiidau na iri ñɛ.

⁶ Ñ ñ ine ña iyi à ñe jirima à re a kù kɔɔsi ide kãma má si ide iyi ñ ñ ñ. Ntɔi, baa bii aɔai à je ilu jirima ña kù jɛem nkãma, domi bi Ilaaɔ ine gɔ kù re ñɛ. Ine ngbo ña be a kù kɔɔm si ide kãma. ⁷ Amma à ye iyi Ilaaɔ í daam laabaau jiidau si awɔ n sisia dimi mmu ña, si bei í daa Píɛ si awɔ ku sisia Zuifu ña. ⁸ Ilaaɔi í na Píɛ gbugbã ku jèd woo be bi Zuifu ña, mà irei. Ñɔ mɔi í ñ ñ í nam gbugbã ñ jèd woo be bi dimi mmu ña. ⁹ Nɔ Zaaki do Píɛ do Zã, aɔai ña ñ ñ je bei sɔbe si igbei inei Jesu ña, à ye iyi Ilaaɔi í daam iceu ihě si awɔ na didɔɛ. Ñɔi à jesi ka ce anu akã, amu do Baanabasi ka bɔ bi dimi mmu ña ñ ñ aɔai mɔ a bɔ bi Zuifu ña. ¹⁰ Amma à tɔɔ wa ka ye gigii ilu are ña ña. ñ ñ bɛɛbe mɔi amu takam ñ ñ dasi idɔ tã.

† Sefaa ñɔi à ya kpe Píɛ má.

Pɔlu wa gbagba si Piɛɛ Antiosi

¹¹ Si waati iyi Piɛɛ í naa Antiosi be ñ gbagba sie si bantuma si na iyi í jò wa ce taale. ¹² Taaleu wee. Ine go ña iyi à wa bi Zaaki à naa Antiosi. Ine ñauí à ya na gbugbã si bango ku ce. Hee a maa to wa Piɛɛ í ya maa je do dimi mmu woo dasi Jesu naane ña ajɔ. Amma iyi ine ñau à na à to wa, í fa arae ci ya je añað ña má domi wa ce njo ña. ¹³ Njɔi Zuifu woo dasi Jesu naane ña iyi à wa beu, gɔgɔ ña mɔ à ce bei Piɛɛ í ceu hee à fa Baanabasi mɔ si muafiti ñau. ¹⁴ Iyi ñe ye a kù waa ne do inɔ akã si kpãai laabaau jiidau, ñɔi ñe sɔ Piɛɛ si wajui aña fei ñe ni, awɔ Zuifu ñe waa ce bei dimi mmu ña, i kù waa ce kucei Zuifu ña. To, beirei aa ce i tilasi dimi mmu ña a ce kucei Zuifu ña.

Zuifu ña do dimi mmu ña à ba faaba na naane ku dasi

¹⁵ Ntɔi, awa Zuifu ñai, a kù je dimi mmu ña iyi à ya kpe ilu dulum ña, domi Zuifu ñai à bí wa. ¹⁶ Do ñu fei, à mà iyi amanɛ kaa je dee dee si wajui Ilaaɔ na wooda ku too, bii kù je na naane iyi á dasi Jesu Kirisi. Na ñu, awa mɔ à dasi Jesu Kirisi naane ku ba ka je dee dee na naane iyi à dasi Kirisi, kù je na wooda ku too. Ilaaɔ kaa ce ine go dee dee si na iyi í jò wa jirima wooda. ¹⁷ Nsei, bii à waa de ka je dee dee na saabui Kirisi, nɔ à ba wee awa mɔ ilu dulum ñai bei hai je Zuifu ña, aa ka je ka ni icei Kirisii í jò dulum wa kɔɔsi? Aawo, ka maà lasabu beɛbe. ¹⁸ Nsei, bii ñe teese ñe wa n ma mii iyi ñe tako ñe lege wo, ñe baa ñe je ilu taalei. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, woodau takae í jò ñe ye bei iku si wajuɛ, ku ba n ce kuweem na Ilaaɔ. ²⁰ Í ye bei à kpakpaam si jii do Kirisi ajɔ. Na ñu, kù je na aram nii ñe wee má, bebei Kirisii wa ce kuwee sim. Nɔ kuwee iyi ñe wa n wee nsei, ñe wa n wee do naane iyi ñe dasi Amai Ilaaɔ, ñu iyi í bim nɔ í na kuwee na irim. ²¹ N kaa n fúsi didɔi Ilaaɔ awɔ n maa n jirima wooda, domi bii í je amanɛ á yɔkɔ ku je dee dee na wooda ku jirima, debei ikui Kirisiu ngbei.

Wooda ku jirima de, mà naane ku dasi

3 Ine inei Galati ñau, i kù ne laakai ña. Ine iyi à sisia idei Jesu Kirisi iyi à kpakpa si jii ku gaau sãa sãa, yooi í kɔɔtɛ ñe. ² Ñe bi i sɔm ide icu akãu ihɛ ña. Í ba Hundei Ilaaɔ na wooda ku jirima ñe de, mà na laabaau jiidau iyi ñe gbɔ ñe dasi naaneu ñai. ³ Beirei í ce ñe kua laakai beɛbe ña. Í sinti do Hundei Ilaaɔ ña nɔ ñe waa bi i kpa irie do gbugbã ara ñe? ⁴ Ijuukpã iyi ñe ye wo ña na naane ku dasi ñe, nsei aa jò ku je ngbe ñai? Ñe tamaa i kaa jò ku je ngbe ña. ⁵ Iyi Ilaaɔ í na ñe Hundee, nɔ wa ce maamaake ña si anini ñe, wa cooi na wooda ku jirima ñe? Mà na iyi í jò ñe gbɔ ide laabaau jiiida ñe dasi naane ñai.

⁶ Í mà ña iyi kukɔi idei Ilaaɔ í ni, Aburhamu í dasi Ilaaɔ naane, ñu iyi í jò Ilaaɔ í dooae amanɛ dee dee. ⁷ Na ñu, i jò ñe mà ña iyi woo dasi Jesu naane ñai à je

tɔkui Aburhamu ña do ntɔ. ⁸ Hai tako wo Ilaaɔ í mà ñe iyi ñu á jò ñe dimi mmu ña a je dee dee na naane ku dasi ña. Njɔi í jò ñe sisia Aburhamu laabaau jiidau hai ku kpe í ni, hai bi teɛi an weea inei andunya fei. ⁹ Aburhamu í dasi naane nɔ í ba kuwee. Beɛbe mɔi ine ña iyi à dasi naane aa ba kuwee do ñu ajɔ.

¹⁰ Ine ña iyi à waa na gbugbã si wooda ku jirima ikpei í je tu ña, domi à kɔɔ à ni, ine iyi kù waa mu ide à kɔ si tiai woodau fei nɔ kù waa jirimaɛ, lafɛɛ ilu ikpei. ¹¹ Nɔ nsei à yɔkɔ mam mam iyi ine go kaa je dee dee si wajui Ilaaɔ na wooda ku jirima, domi à kɔɔ à ni, ine iyi Ilaaɔ í jò ñe je dee dee na naane ku dasi, lafɛɛi á ñe kuwee. ¹² Ntɔ ntɔ, icui wooda kù wa si naane ku dasi. Amma à kɔɔ à ni, ine iyi í yɔkɔ wa jirima woodau dee dee, lafɛɛi á basi kuwee.

¹³ Amma Kirisi í ya wa hai si ikpei wooda si waati iyi í na í je ilu ikpe na iri nwa. Í na í je ilu ikpe si na iyi í jò kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, ine iyi à kpakpa si antai jii fei ilu ikpei. ¹⁴ Kirisi í ce beɛbei ku ba kuwee iyi Ilaaɔ í weea Aburhamuu kù je ti dimi mmu ña na saabui Jesu Kirisi. Nɔ si beɛbe awa fei aa ka ba Hundee iyi Ilaaɔ í wãð wa na naane ku dasi.

Wooda ku jirima do idei kuwã

¹⁵ Ine inem ña, an so yaasei ide go iyi ine fei í mà. Bii ine go í kɔ bei í bi a kpe amanɛ hai kù ku í jilɔɔ, ine go kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee má je ku kɔɔsi, baa do iyi amanɛi í kɔɔ. ¹⁶ To, Aburhamu do tɔkuei Ilaaɔ í cea kuwã. Bii à ni tɔkue ña, ine nkɔi à fãa. Amma à ni tɔkuei, waato ine akãi, nɔ ñu í je Kirisiu. ¹⁷ Na ñu, ide iyi ñe wa n bi n fɔ wee. Ilaaɔ í ce kuwã ideu nɔ í jilɔɔ. Nsei, wooda iyi í naa si anyii adɔ cɔ cɔ mɛɛ do kuntaa, kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee ku jò ide iyi Ilaaɔ í wãu ku je ngbe. ¹⁸ Amma bii na wooda ku jirima à je tubu, kù je na ide kuwã má. Nɔ wee do kuwã Ilaaɔ í ceað Aburhamu didɔɛ.

¹⁹ Debei, na mii í ce Ilaaɔ í na wooda. Í naai ku ba kookoosu iyi kù je teɛ ku fita gbugbã. Nɔ woodau wa ce icei hee tɔkui Aburhamuu koo tóo wa. Tɔkuei à cea ine ña kuwãu. Woodau amaleka ñai Ilaaɔ í jò à na Moizi, ñu iyi í wa gãmei Ilaaɔ do amanɛ ña, nɔ ñu mɔ ku sɔ ine ñau. ²⁰ Amma waati iyi Ilaaɔ í ce kuwãu, kù ñe bukaatai ine iyi á wa si gãmei ñu do amanɛ ña, domi ñu akãi í ce kuwãu.

Mii iyi wooda wa lele

²¹ Debei, woodau wa já ide iyi Ilaaɔ í wãu mɛɛ. Aawo, kù je beɛbe. Ntɔ ntɔ, bii í je à na wooda wo iyi á yɔkɔ ku mua amanɛ kuwee, Ilaaɔ á jò amanɛ ku je dee dee wo na woodau. ²² Amma kukɔi idei Ilaaɔ wa nyisi iyi ine fei í wa si awɔ gbugbã dulum, ku ba do saabui naane ku dasi, kuwãu ku je ti woo dasi Jesu Kirisi naane ña.

²³ Tako wo wooda wa mu wai bei aru wa gbã wa hee Kirisi ku maa to wa ku na ku nyisi wa kpãai naane ku dasi. ²⁴ Beɛbei, woodau wa gbã wa wa bɔð wa bi Kirisi

ku ba Ilaaḥ ku jò ka je dee dee na naane ku dasiu.

²⁵ Nsei iyi waatii naane ku dasiu í to, a kù ne bukaatai woodau ku gbã wa má.

²⁶ Bɛɛbei iŋe fei ì je amai Ilaaḥ na naane iyi ì dasi Jesu Kirisi ŋa. ²⁷ Nto nto, iŋe iyi ì ce inyi ku dasi do irii Kirisi fei, ì so daai Kirisi ŋai. ²⁸ Iŋe fei ì je akã si anu akã nŋe iyi ì ce do Jesu Kirisi ŋa. Na nŋu, ine gɔ kù je ikã, hai Zuifu ŋa hee do dimi mmu ŋa, hai aru ŋa do ine ŋa iyi à ne ara ŋa, hai inaabo ŋa hee do inemɔkɔ ŋa. ²⁹ Bii ì nɔ ì je ti Kirisi ŋa, ì je tɔkui Aburahamu ŋa. Nɔ aa je tubu ŋa bei Ilaaḥ takae í ce kuwãeu.

4 Nsei ñ wa n bi n na nŋe yaase gɔ. Yaaseu wee. Ama iyi á je tubui baae, si waati iyi wa je amau kù tia aru † gɔ, baa do iyi fei ndɛɛ á na ku je titɛɛ. ² Si waati iyi wa je amau, ine gɔ ŋa à wɛɛ iyi à waa muu, nɔ à waa cea wũa hee í tód waati iyi baae í jileaa. ³ Bɛɛbe mɔi do awa taka nwa. Waati iyi à tako à wɛɛ bei ama keeke ŋa, à je arui mii ndii andunya ŋa wo. ⁴ Amma iyi waati iyi Ilaaḥ í jileu í na í to, ŋɔi í be Amae wa. Inaabo í buu, nɔ si woodai Zuifu ŋai wa ne ⁵ ku ba ku ya ine ŋa iyi à wa si awɔi wooda. Í ce bɛɛbei ku ba ka je amai Ilaaḥ ŋa.

⁶ Nɔ Ilaaḥ í be Hundei Amae wa si idɔ nwa ku nyisiò iyi awai à je amaɛ ŋa. Hundeu wa kpoo Baaba. ⁷ Si bɛɛbe i kù je aru má ŋa, iŋeu amu ŋai bɛɛbei. To, nsei iyi ì je amai Ilaaḥ ŋa, Ilaaḥ í nyi í ce nŋe woo je tubue ŋa má.

Zigiida iyi Pɔlu í ne na inei Galati ŋa

⁸ Tako wo i kù mà Ilaaḥ ŋa, nɔ ì je arui iwɛ ŋa iyi a kù je Ilaaḥ. ⁹ Amma nsei ì mà Ilaaḥ ŋa. Nɔ iyi í re mɔm Ilaaḥ í mà nŋe. To, beirei í ce ì waa bi i sinda si mii ndii andunya ŋa má ŋa, iyi kù ne gbugbã nɔ kù ne bɛɛɛ. Na mii í ce ì waa bi i je aru ŋa má ŋa. ¹⁰ Í ya maa na aɔi jingau gɔ ŋa gbugbã ŋa, do cukpa gɔ ŋa do waati gɔ ŋa do adɔ gɔ ŋa. ¹¹ Nsei ñ wa n ce njo ice iyi ñ ce si gãme nŋe ku maà ce nfe.

¹² Ñ wa n tɔk nŋe, iŋe inem ŋa, i jile ara nŋe si agbem bei amu mɔ ñ jile aram si agbe nŋe. Waati iyi ñ wa bi tu nŋe, i kù ceem kurara gɔ ŋa. ¹³ Í mà sãa sãa ŋa, waati iyi ñ sinti ku ce nŋe waazoi laabaau jiidau, do bɔɔi arai. ¹⁴ Amma i kù dondam ŋa, i kù nɔ i kù kɔsim ŋa, baa bii bɔɔm nɔu ku yɛɛ í cé nŋe. Do nŋu fei, ì gbam ŋai bei aa gba amalekai Ilaaḥ ŋa, walakɔ bei Jesu Kirisi takae. ¹⁵ Í ne inc didɔ wo ŋa. To, nsei, mii í ce nŋe. An yɔkɔ n je sɛɛda na iri nŋe n ni bii á ce wo aa nya iju nŋe í nam ŋa. ¹⁶ Si na iyi í jò ñ sɔ nŋe ntɔui i jò ñ je mbɛɛ nŋe nsei?

¹⁷ Ine ŋau, à waa na nŋe ara amma kù je do yaase jida. À waa bi a fa ŋei hai bi tu wa ku ba i na ŋa ara ŋa. ¹⁸ Í sãa i ne himma si mii jiiida ku ce ŋa waati kãma fei, nɔ ku maà je bii ñ wa inc nŋe nŋu akã. ¹⁹ Iŋe amam ŋa, bei inaabo iyi wa bi ku bí í ya gbɔ ara kuro, bɛɛbe mɔi

† kù πα aru Aru do woo ce ice fei ide akãu mbe si feei ine ŋa iyi à kɔ akabuu titɔi idei Ilaaḥ.

amu mɔ ñ wa n gbɔ ara kuro má hee idei Kirisi ku buba si nŋe nto nto. ²⁰ Ñ bi n wa inc nŋe nsei ku ba n maà n fɔ ide be ihɛ má, amma do nŋu fei ñ ne zigiida na iri nŋe.

Ideɛ Agaa do Sara

²¹ I jò ñ bee nŋe, iŋe iyi ì bi i wa si awɔi wooda ŋa, i kù gbɔ iyi wooda wa fɔ ŋai? ²² À kɔ à ni Aburahamu í bí ama inemɔkɔ minji, akã do abo aru gɔ, akã mɔ do abo iyi í ne arae. ²³ Aruu, í bí amaɛi bei à ya bí ine fei, amma ine iyi í ne araeu í bí amaɛi do kuwãi Ilaaḥ. ²⁴ Ideu ihɛ í yei bei mɔnda. Inaabo minji ŋau aŋai à je bei akabuu minji. Agaa nŋui í je bei akabuu iyi Ilaaḥ í na ine ŋa tako wo si geetei Sinai si ilei Arabi. Nŋu bei í je wooda iyi wa dasi ine ŋa aru. Nɔ Agaa í yei má bei ilui Zeruzalemu iyi í wɛɛ nsei, domi í wa si aru do ine ŋa fei. ²⁶ Amma Sara í yei bei Zeruzalemu iyi í wa leleu iyi í ne arae. Nŋui í je iye nwa. ²⁷ Nɔ à kɔ à ni, jò incɛ ku dɔ, awɔ inaabo gbenda iyi i kù bí.

La, i dɔ anu do inc didɔ, awɔ iyi i kù mà ara kuroi kubí,

Domi inaabo iyi à kɔsi á na ku bí ama ku re inaabo iyi í wa ideɛ mɔkɔ.

²⁸ Nsei iŋe inem ŋa, iŋei ì je amu ŋa iyi Ilaaḥ í ce kuwãeu bei Izaaki í yeu. ²⁹ Waati nŋu, ama iyi à bí bei à ya bí ine fei í kpã ine iyi à bí do gbugbã Hundei Ilaaḥu iju. Bɛɛbe mɔi í ye nsei. ³⁰ Amma kukɔi ideɛ Ilaaḥ wa fɔ, í ni,

Lele aruu do amaɛ fei,

Domi amai aru kaa je tubu do amai abo iyi í ne araeu aɔ.

³¹ Bɛɛbe mɔi iŋe inem ŋa, ì mà ŋa iyi a kù je amai aru, amma amai ine iyi í ne araei à je.

I leekí dim dim ŋa si ara ku ne nŋe

5 Kirisi í jò à ne ara nwa ku ba ka ne ara nwa do nto. Na nŋu, i leekí dim dim ŋa si ara ku ne nŋe, i maà jò i na i je aru má ŋa.

² I de ití i gbɔ. Amu Pɔlui ñ wa n sɔ nŋe ideu ihɛ. Bii ì jò à dasi nŋe bango, icei Kirisi kù ne aranfãani kãma bi tu nŋe. ³ Ñ nyi ñ sisi ñ wa n fɔ má, ine iyi í jò à dasi bango, tilasii lafɛɛ ku jirima wooda fei. ⁴ Iŋe iyi ì waa bi i je dee dee si wajui Ilaaḥ na wooda ku jirima, ì fɛɛɛ ara nŋe do Kirisii nɔ ì fũsi didɔi Ilaaḥ awɔ ŋa. ⁵ Amma awa, Hundei Ilaaḥ wa sɔ wa mam mam iyi Ilaaḥ á jò ka je dee dee na naane ku dasi nwa. ⁶ Nto nto, bii à ne anu akã do Jesu Kirisi, à ce bango, a kù ce bango kù je ide kãma. Ide iyi í ne amboe í re nŋui í je naane ku dasi iyi wa ce ice do kubí.

⁷ Í waa ce kuwɛɛ nŋe wo dee dee ŋa. Yooi í ganji nŋe í jò i kù waa jirima ntɔu má ŋa. ⁸ Iko iyi à na nŋe be kù waa naa hai bi Ilaaḥ, nŋu iyi í kpe nŋe. ⁹ Na nŋu, i ce laakai ŋa, domi à ya fɔ a ni lefee keekei í ya dede pɛɛ fei. ¹⁰ Amma Lafɛɛ í jò ñ wa n naane nŋe iyi i kaa ce

lasabu gɔ iyi í je ikã do lasabu iyi ñ ceu be ña. Ine mɔ iyi wa bitandi ñe, baa bii yooi Ilaađ á kpãa iju.

¹¹ Ine inem ña, bii í je amu takam ñ wa n waazo hee nsei ñ ni ine ña a ce bangoi, na mii í ce à ya maa kpãm iju. Bii í je beɛbe mɔm nii ñ wa n ce, ikui Jesu si j̄i kàa jea ine ña bi ku ko ise. ¹² Ine ña iyi à waa bitandi ñeu be, ñ bi a nya ña ikã †.

¹³ Ine inem ña, à kpe ñei i na i ne ara ñe. Do ñu fei, i maà j̄ ara ku ne ñe ku mua daai ñe taka ñe kpãa i ceò idɔɔbii ara ñe. Amma i ya maa sobi ñe do kubi ña, ¹⁴ domi wooda fei í wa si irii ide akãu ihẽ iyi í ni, bi ine mmu ña bei ñ bi ara. ¹⁵ I maà ya maa ñe ña bei ñai sako ña. I ce laakai ña ku ba i maà ce nfei ñe ña.

Ka j̄ Hundei Ilaađ ku neò wa

¹⁶ Ide iyi ñ wa n fɔu wee, i j̄ Hundei Ilaađ ku maa neò ñe. Bii ñ waa ce beɛbe ña, i kaa ce kubi nfe nfei ara ñe má, ¹⁷ domi mii iyi daai awa taka nwa í bi ci ya je dimi akã do iyi Hundei Ilaađ í bi. Kubi minji ñau, à ya maa jai hee a kaa ka yɔkɔ ka ce bei à bi. ¹⁸ Amma bii Hundei Ilaađ wa neò ñe i kù wa si awɔi wooda má ña.

¹⁹ Ine fei í mà daai amanɛ sãa sãa. Daa ñau à je s̄e ku tɔɔ hai ne yaase, do daa sãmi do daa nkɔ nkɔ, ²⁰ do iwẽ ku tɔɔ, do dobu dobu ku ce, do mbɛɛɛ, do ija, do igu, do idɔɔkɔ yaamɔ, do ñe ku wã, do kakɔ, do ñe ku fɛɛɛ, ²¹ do kɔɔɛ, do atẽ ku kpa ine, do ije ku bi, do mii iyi í j̄ beɛbe fei. Ñ wa n s̄ ñe bei ñ tako ñ fɔ ñ ni, ine ña iyi à waa ce dimi beɛbe a kaa ba tubu kãma si andunya tit̄i Ilaađ.

²² Amma mii iyi Hundei Ilaađ í ya bí, ñui í je kubi, do inɔ did̄, do laakai ku sũ, do temua, do jiida ku je, do inɔ akã, do naane, ²³ do daa did̄, do ara ku mu. Mii ñau be fei, wooda kù ganji ña. ²⁴ Nɔ ine ña iyi à je ti Jesu Kirisi í ye bei à kpa kucei daai ara ña si j̄i ku gaauu, do bine do kubie fei. ²⁵ Si bei Hundei Ilaađi wa mu nwa kuwɛɛ, ka j̄ ku neò wa. ²⁶ Kù s̄a ka je ilu faao, wala woo kosi ine ña, walakɔ ka maa ce igu si awa du-us̄ɔ.

I ya sobi ñe si aso ña

6 Ine inem ña, ñe iyi Hundei Ilaađ wa neò ñe, bii ñ mu ine gɔ si kurara, i nyisi laf̄ɛ kpãa jiida do daa

† Ñ BI A NYA ÑA IKã INE Gɔ ÑA À NI, BII À BI MɔM A Bãntãm ara ña gbakã.

did̄ ña. Nɔ i ce laakai ña ku ba ñe mɔ i maà na i dasi kurara beɛbe. ² I sobi ñe si aso †† ku so ña. Bii ñ waa ce beɛbe ña ñ waa jirima woodai Kirisi ñai. ³ Bii ine gɔ wa cɔ araɛ ngɔgɔ nɔ wee kù je ngɔgɔ, wa lele araɛi. ⁴ I j̄ ine fei ku wuse daai ñu takae nɔ ku ye si bii ñu á tɔɔ fufu, amma ku maà tɔɔ fufu na iyi ñu í re ine gɔ, ⁵ domi ine fei á so asoi ‡ ñu takaei.

⁶ Awɔ iyi à waa kɔ idei Ilaađ, mii iyi ñ ne fei j̄ i kpɔɔ do ine iyi wa kɔɛ si.

⁷ I maà ti i lele ara ñe. A ci ya nyaanyi Ilaađ. Mii iyi amanɛ í gbẽ ñui á da. ⁸ Bii wa gbẽ iyi daai ñu takae í bi, nfe ku cei á bíaa. Bii í nɔ wa gbẽ iyi Hundei Ilaađ í bi, kuwɛɛ hai tãi Hundei Ilaađi á bíaa. ⁹ Na ñu, ka maà gbɛɛji do jiida ku ce, domi bii a kù mɔngɔ aa ka ba ka da si awaati iyi í j̄. ¹⁰ Beɛbe mɔi waati iyi à ba awɔɛ fei, ka cea ine fei jiidaɛ. Nɔ iyi í re mɔm, ka cea kraasi woo dasi Jesu naane ñau beɛbe.

Idei ankãanyi do fɔ

¹¹ Hai ihẽ bei do awɔi amu takam nii ñ kɔ ñe wa ††. Ine taka ñe aa yɔkɔ mɔm bei kukɔ ñau à la à to. ¹² Ine ña iyi à waa bi a tilasi ñe i ceò bango ñau à waa ce beɛbei ku ba a ce mii iyi á d̄a amanɛ ña si, nɔ a maà kpã ña iju na irii ikui Jesu Kirisi si j̄i ku gaauu. ¹³ Amma aña taka ña, baa do iyi à ce bango fei, a kù waa jirima wooda. À bi a dasi ñe bango ku cei ku ba a tɔɔ fufu si na iyi í j̄ à yɔkɔ à kãmia ñe. ¹⁴ Amma amu n kù n wa n tɔɔ fufu bii kù je na ikui Laf̄ɛ nwa Jesu Kirisi si j̄i ku gaau. Na ikuɛu mii ndii andunya fei í yeem nii bei mii iyi kù wɛɛ má, nɔ beɛbe mɔi ñ wa n yɔkɔ baa do kuwɛɛi amu takam fei. ¹⁵ À ce bango, a kù ce bango kù je ide kãmia. Mii iyi í ne amboe í re, ñui í je a taka ine tit̄. ¹⁶ Laakai ku sũ do did̄ ku wɛɛa ine ña iyi à waa too woodau ihẽ hee do inei Izireli ña, aña iyi à je inei Ilaađ ña.

¹⁷ Hai nnyi ine kãmia ku maà wahalam má domi na irii Jesu ñ ba dalai juju ña iyi à wa si aram nɔu ihẽ.

¹⁸ Ine inem ña, did̄i Laf̄ɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do ñe fei. Ami.

†† aso ñui í je wahala ña. ‡ Yaasei iseɛdeu ihẽ í je, domi ine fei a na ku fɔ bei ñu í ce ice. †† HAI BEI DO AWɔI AMU TAKAM NII Ñ Kɔ ÑE WA SI dɔɔɔɛ ña bii à waa ce leɛti à ya maa fɔi nɔ ine gɔ ku maa kɔɔ. Amma Pɔlu í kɔ idei ankãanyi ñau ihẽ do awɔɛ.

Efeezu

Í ce ña fɔɔ

1 Amui Pɔlu amu iyi ñ je woo bei Jesu Kirisi do idɔɔbii Ilaaɔ.

Ine inei Efeezu ña, inɛ woo dasi Jesu Kirisi naane ña, ñ wa n ce ñe fɔɔ, inɛ iyi Ilaaɔ í cicau. ² Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ñe didɔ do laakai ku sũ.

Didɔ iyi Ilaaɔ í ce nwa si anu akã nwa do Kirisi

³ I jò ka saabu Ilaaɔ Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. Na saabui anu akã nwa do Kirisi, í wee nwa do didɔ ikã ikã iyi Hundee wa mu nwa wa hai lele. ⁴ Ilaaɔ í cica wa tã hai waati iyi kù taka andunya ka je titee si kpãai Kirisi, ñ ka je inɛ kumá ña ka mà ñe taale kãma bi tɛɛ. ⁵ Si kubie í lasabu wo hai ku kpe ku ce wa amaɛ ña si anu akã nwa do Jesu Kirisi, si bei í bi si jiida ku jɛɛ ⁶ ku ba ka saabu didɔ nla nlaɛ iyi í ce nwa si anu akã nwa do amaɛ, inɛ iyi siei kubie fei í wa.

⁷ Do saabui ñei Jesu Ilaaɔ í ya wa ñ í kpa idei dulum du wa si didɔ nlaɛ iyi í nyisi wa. ⁸ Didɔ iyi í ce nwa í caa si bei i mu nwa bisi nla nla do laakai jiida. ⁹ Nɔ í jò a mà asii iyi ñu takaɛ í dasi idɔ ku ce hai tako na jiida ku jɛɛ. ¹⁰ Lasabui Ilaaɔu iyi á ce si ajɔ iyi awaatie í to ñu í je ku tɔtɔ mii iyi í taka fei, hai mii iyi í wa lele do iyi í wa ile fei, ñ Kirisi ku je irie.

¹¹ Ntɔ ntɔ, mii fei wa cei si bei Ilaaɔ í bi. Na ñu, à je woo je tubu bi tɛɛ na anu akã nwa do Kirisi, si na iyi í jò í cica wa wo si bei ñu takaɛ í dasi idɔ hai tako. ¹² Na ñu, i jò ka saabu kulai Ilaaɔ, awa Zuifu ña iyi à tako à waa cɔ kpãai Kirisi wo.

¹³ Nɔ inɛ dimi mmu ña mɔ, ajɔ iyi ñ gbɔ ide ntɔu iyi í je laabaau jiida iyi wa naa ñe faaba wa, waati beɛbei inɛ mɔ í dasi Kirisi naane ña. Nɔ Ilaaɔ í dasi nyindai ñu takaɛ si ñe. Nyindau ñu í je Hunde iyi í da ñe si si bei í ce kuwãe wo. ¹⁴ Hundeeu ñu í ye bei kaazigii tubu nwa iyi Ilaaɔ í wãð inɛ ña wo. Nɔ wa sɔ wa kam kam iyi aa ka je tubuu si waati iyi Ilaaɔ á ya inɛ ña mam mam. Na ñu, ka saabu kulae.

Kutɔɔ Pɔlu

¹⁵ Na saabui ide ñau be feii í jò hai waati iyi ñ gbɔ baau naane ku dasi ñe si Lafɛɛ Jesu do bei ñ bi woo dasie naane ña fei, ¹⁶ n ci ya n gbɛɛjìò Ilaaɔ ku saabu na iri ñe. Ñ wa n ye gigi ñe si kutɔɔm. ¹⁷ Ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ ilu amboe, Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, ku ce ñe ilu laakai jiida ñ ku nyisi ñe bei ñu takaɛ í ye ku ba i

mà sãa sãa ña. ¹⁸ Ñ wa n tɔɔe má ku jò inya kumá ku lɔ si idɔ ñe ku ba i mà yaasei kpãa ku cɔ si bii í kpe ñe, do si bei tubu iyi í jilea woo dasie naane ña í la í to, ¹⁹ do bei gbugbã nlaɛ wa ce ice si awa iyi à dasie naane. Gbugbãu, í je akã do gbugbã nla ²⁰ iyi í ce í jò Kirisi hai si bale, ñ í bubae si awɔ ñe lele. ²¹ Bei Kirisi í wa í reð ilu irii lele fei do ilu yiiko ña do ilu gbugbã ña do lafɛɛ ña fei. Nɔ irie í re iri fei si waatiu ihɛ do si waati iyi wa naa. ²² Nɔ Ilaaɔ í jò í je irii mii fei, ñ í cicaɛ ku je ilaalu nlaɛ igbɛɛ. ²³ Igbɛui í je arai Kirisi. Si igbɛui Kirisi takaɛ í wa ñ í kɔ dee dee, ñu iyi í wa bii fei si mii baa yooma fei.

Hai si iku à bɔ si kuwɛɛ

2 Tako wo ñ ye ñai bei iku ña na irii kurara ñe do dulum du ñe. ² Kucei tako ñe í jɔ ti inei andunya ña, ñ í ya maa jirima Seetam, ilaalui ilu gbugbã lele ña. Ilaaluu ñu í je hunde iyi wa ce ice hee nsei si idɔ inɛ ña iyi a kù waa jirima ide Ilaaɔ. ³ Ntɔi, awa fei à tako à yei wo bei aña mɔ. Bine nwai wa ñeð wa, ñ à waa ce mii iyi awa taka nwa à bi do iyi à waa lasabu. À yei wo bei inei andunya ña, aña iyi aa na a ye idɔkɔi Ilaaɔ.

⁴ Amma araarei Ilaaɔ í la na kubi nlaɛ iyi í bi wa. ⁵ Hai waati iyi kurara nwa í ce wa bei iku ña, Ilaaɔ í mu nwa kuwɛɛ do Kirisi ajɔ. Na didɔi ñ bað faaba ña. ⁶ Si anu akã nwa do Kirisi, Ilaaɔ í jɔ wa hai si bale ka je bomma lele do Jesu Kirisi ajɔ. ⁷ Í ce beɛbei ku ba ku nyisi didɔ nla hai ñe kɔɔe si jiida ku jɛɛ iyi í ce nwa do saabui Jesu Kirisi hee do ajɔ fei. ⁸ Na didɔi Ilaaɔi ñ ba faaba ña do saabui naane ku dasi. Kù je na himma ñe, amuai Ilaaɔi. ⁹ Kù je ribai ice ñe. Na ñu, inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku tɔɔ fufu. ¹⁰ Awa icei awɔi Ilaaɔi à je. Í taka wai si anu akã nwa do Jesu Kirisi ka ceð ice jiida iyi í ce sɔɔlue hai ku kpe.

Dimi fei í je akã si Kirisi

¹¹ Inɛ dimi mmu ña, i ye gigi ña iyi inɛ ña iyi à ya ce bango ñau à ya maa kpe ñe hai ce bango ña wo. ¹² Waati beɛbe í jò Kirisi ña wo ñ í je ise mmu bi inei Izireli ña. I kù ñe baa ñe si akabuu iyi Ilaaɔ í wãð inɛ ña. Í wa si andunya ihɛ i kù waa cɔð kpãai nkãma ña, ñ i kù wɛɛa Ilaaɔ ña. ¹³ Amma nsei iyi ñ ñe anu akã do Jesu Kirisi ña, inɛ iyi ñ tako ñ wa ijɔ ña, wee nsei ñ ce amɛɛ do Ilaaɔ ña do saabui ñei Kirisi. ¹⁴ Kirisi takaɛ í je nwa laakai ku sũ, ñu iyi í ce Zuifu ña do dimi mmu

na akā. Nɲui í kpa mbɛɛte iyi í ye bei idí iyi wa fɛɛfe wa wo. ¹⁵ Do ikui araei í kpaò irii woodai Zuifu na do iwɔde na ku ba ku yɔkɔ ku ce dimi minji na dimi titɔ akā lege lege si nɲu takae. Si bɛɛbei, í dasi laakai ku sū si anini nɲa. ¹⁶ Do saabui ikue si antai j̄i ku gaauu í kpaò mbɛɛte iyi a waa muò nɲe wo, nɔ í tɔtɔ dimi minji na akā í j̄ò à d̄s do Ilaaɔ. Aɲa fei à baa à je ara akā ajɔ. ¹⁷ Bɛɛbei kukɔi ideí Ilaaɔ í k̄s, si bei í ni Kirisi í naa ku sisi laabaau laakai ku sū bi tu nɲe, nɲe iyi ì tako ì j̄ò Ilaaɔ, do bi Zuifu na, aɲa iyi à ceɔe amɛɛ. ¹⁸ Nɔ nɔci, do saabui Kirisi awa fei, Zuifu na do dimi mmu na, aa ka yɔkɔ ka bɔ wajui Ilaaɔ Baaba do sobii Hunde akāu.

¹⁹ Si bɛɛbe, i kù je dimi mmu na ma, walakɔ ise mmu, amma nsei ì je inei ilu akā na do woo dasi Jesu naane na fei, nɔ ì je inei kpasɛi Ilaaɔ na. ²⁰ Inɲe mɔ ì yei bei idí iyi à ma si antai icui ile iyi woo be na do walii na do j̄ile. Jesu Kirisi takaei í je kuta sintei icui ileu. ²¹ Nɲui á j̄ò ileu ku la nɔ ku ne gbugbā nɔ ku je bi ku tɔɔi Lafɛɛ iyi í má j̄iida. ²² Na anu akā nɲe do Kirisi, nɲe mɔ ì yei bei ileu, nɔ inɲe do na ì j̄eò bi ku wai Hundi Ilaaɔ na.

Icei Pɔlu na dimi mmu na

3 Na saabui iyi ihɛi amu Pɔlu ñ wa n ce kutɔɔ, amu iyi ñ wa piisɔɔ si na iyi í j̄ò ñ wa n ce icei Kirisi na irii nɲe dimi mmu na. ² Ñ mà kam kam iyi ì gbo tã na bei Ilaaɔ í ceem didɔ ku ba n naa n sisi nɲe yaasei didɔ, ³ do si bei nɲu takae í j̄ò ñ mà asiie. Wee ñ kɔ ideu keeke tã. ⁴ Bii ì cio ideu na, aa yɔkɔ na iyi ñ mà asiii idei Kirisi do nɔ. ⁵ A kù s̄s inei tako na asiii ideu, amma nsei Ilaaɔ í j̄ò Hundi í nyisi woo bɛɛ do walii kumáe na. ⁶ Asiuu wee. Do saabui laabaau j̄iida dimi mmu na do Zuifu na do j̄eò woo je tubu ajɔ. Aɲa do na à baa à je ara akā, nɔ aɲa mɔ à ne baa na si ide iyi Ilaaɔ í wā nɲu ku ce si Jesu Kirisi.

⁷ Do saabui didɔ iyi Ilaaɔ í ceem si gbugbāe nɔ í j̄ò ñ je woo ce icei laabaau j̄iida. ⁸ Amu iyi ñ je keekei woo dasi Jesu naane na fei, amui Ilaaɔ í cea didɔ n sisia dimi mmu na laabaau j̄iida nɔ n s̄s na bei didɔi Kirisi í la í to nɔ í re kumà nwa. ⁹ Nɔ n sisia inɲe fei bei yaasei asiii Ilaaɔ á ce ku ceò. Ilaaɔ, nɲu iyi í taka mii fei í singa asiuu ihɛ hai ku kpe, ¹⁰ ku ba inɲe ngboi lele na do ilu yiikoi lele na a mà yaasei bisie do saabui igbei inei Jesu na si waatiu ihɛ. ¹¹ Bɛɛbei í ce í j̄ileò ide iyi wa ce, í bei í takaò andunya, nɔ í kpa irie si Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa. ¹² Naane iyi à dasieui í j̄ò à ne anu akā do nɲu. Na nɔ í j̄ò à ne ara nwa ka bɔ wajui Ilaaɔ do laakai akā. ¹³ Na nɲu, ñ wa n tɔɔ nɲe i mað mɔngɔ temua na na ijuukpā iyi ñ wa n ye na iri nɲe, domi ijuukpāu, nɲui á j̄ò ñ ne bɛɛre na nɔ nɔ.

Kubii Kirisi

¹⁴ Nɔ na saabui ideui ñ wa n gule si wajui Ilaaɔ Baaba. ¹⁵ Nɲui í je Baai nyaanze baa yooma fei iyi í wa lele do iyi í wa ile fei. ¹⁶ Ñ wa n tɔɔe ku j̄ò Hundi ku mu nɲe gbugbā j̄iida j̄iida si idɔ nɲe si bei amboe í la í to,

¹⁷ nɔ Kirisi ku ce bi ku wae si idɔ nɲe na naane ku dasi nɲe. Nɔ ñ wa n tɔɔ má ku j̄ò ñ ne gbugbā í maa leekí dim dim si kubi na, ¹⁸ ku ba nɲe do woo dasi Jesu naane na iyi à gbe fei í yɔkɔ i mà zaka bei kubii Kirisi í c̄ í to do kusɔe do kuj̄isae do kugbokae. ¹⁹ Baa do iyi kubiu í re kumà amane fei, ñ bi í mà yaasee na ku ba ñ k̄s mam mam bei Ilaaɔ í k̄s.

²⁰ Ilaaɔ í ne yiiko ku ce mii iyi à waa tɔɔ fei do iyi à waa lasabu fei, nɔ á yɔkɔ ku ce baa mii iyi í re bɛɛbe mɔm hee ku caa. ²¹ Í s̄ia inei igbɛɛ na a j̄ò inɲe na a mà bɛɛre waati kāma fei hee do ajɔ fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

Anu akā iyi à ne, awa iyi à je arai Kirisi

4 Na nɲu, amu iyi ñ wa piisɔɔ si na iyi í j̄ò ñ wa n ce icei Lafɛɛ, ñ wa n tɔɔ nɲe i maa ne dee dee si bei í j̄ò inɲe na iyi Ilaaɔ í kpe à ya ne. ² I ya maa ne do ara ku kaye na, do daa didɔ do temua, nɔ i ya maa mu nɲe na do kubi. ³ I ce kookaai i ya mu anu akā iyi Hundi Ilaaɔ wa mu nɲe na saabui laakai ku sū iyi í tɔtɔ nɲe. ⁴ Ara akāi í weɛ, Hunde akā mɔi í weɛ, nɔ kpāa ku cɔ akā mɔi í weɛ si bii Ilaaɔ í kpe nɲe. ⁵ Lafɛɛ akāi í weɛ, naane ku dasi akā mɔi í weɛ, nɔ inyi ku dasi akāi í weɛ. ⁶ Ilaaɔ akāi í weɛ iyi í je baai inɲe fei. Nɲui í je ilaalui mii fei, nɲui í wa bi inɲe fei, nɔ í wa si inɲe fei. ⁷ Amma do nɲu fei awa fei à ba amua nwa si bei Kirisi í mu nwa. ⁸ Na nɲu, kukɔi ideí Ilaaɔ wa fɔ í ni,

Waati iyi í gū lele

Í je mbɛɛɛ na igū í mu na aru,

Nɔ í cea inɲe na amua na.

⁹ To, bii à ni í gū lele, iyi be wa nyisi iyi í tako í kita í bɔ hee lelei ilei. ¹⁰ Inɲe iyi í kita í bɔ hee lelei ileu nɔ í nyi í gū leleu má inɲe akāui, ku ba ku j̄ò mii fei ku k̄s dee dee.

¹¹ Amua na iyi í cea inɲe na wee, í cica inɲe gɔ na à je woo be na, inɲe gɔ na mɔ walii na, inɲe gɔ na mɔ woo sisi laabaau j̄iida na, inɲe gɔ na mɔ woo degbe inei igbei Jesu na, inɲe gɔ na mɔ woo kɔ inɲe na si cio. ¹² Bɛɛbei í ce ku ba ku ceò sɔɔlui woo dasi Jesu naane na si iceɛ, ku ba ku k̄sɔsi gbugbāi arai Kirisi. ¹³ Nɔ bɛɛbe mɔi awa fei aa ka ce anu akā si naane ku dasiu nɔ ka mà Amai Ilaaɔ, nɔ ka je inɲe ngbo ka tóo alái Kirisi. ¹⁴ Do yaase bɛɛbei a kaa ka je bei amu na má, hee cio ikā ikā ku maa tale wa ihɛ walakɔ ihɔ bei fufu í ya maa tale akɔi inyi bii fei. Nɔ inɲe na a kaa d̄i iju nwa má hee má je a wa inyi it̄i nwa do bisi laab nɲa. ¹⁵ Amma bii à waa sisi nɔci do kubi aa ka la si mii fei ka tóo alái Kirisi iyi í je iriu. ¹⁶ Siei awa fei à waa k̄a bei ik̄s ara, nɔ arau fei í másie do ik̄s ik̄s. Nsei, bii ik̄s fei wa ce ice si bei í j̄ò, arau fei á lai ku maa k̄sɔsi na saabui kubi.

Kuwɛɛ titɔ si Kirisi

¹⁷ Ide iyi ñ wa n s̄s nɲe do irii Lafɛɛ wee. I mað j̄ò ñ wa maa ne má bei hai dasi Jesu naane na, inɲe na iyi à waa too lasabu nfe nfe nɲa. ¹⁸ A kù ne laakai j̄iida. A le idɔ nɲa nɔ a kù mà nkāma. Nɲui í j̄ò a kù ne ikpɛ si kuwɛɛ

iyi Ilaaṣ wa mu nwa. ¹⁹ A kù ne anyɔ ɔɔ má, à na ara nɔa mam mam si dulum a ceò daa laalb dimi ikā ikā fei do bine.

²⁰ Amma iɔe, kù je beɛbei ì màò Kirisi ɔa. ²¹ Ñ nɔ ñ mà kam kam iyi ì gbɔ idee ɔa, nɔ à kɔ ɔe si nto iyi í wa si Jesu. ²² Na nɔu, í jò daa nwo nɔe ɔa iyi wa nèò kuwee nɔe wo, domi binei daa nwo nɔe ɔaui wa dī iju nɔe nɔ wa bòò ɔe nfe ku ce. ²³ I jò ì ne idɔ titɔ do lasabu titɔ mam mam ɔa, ²⁴ nɔ ì jò ì ne daa titɔ ɔa iyi í jɔ ti Ilaaṣ. Daa titɔu, aa yɔɔ si dee dee ku je nɔe do kuwee hai ne dulum. Iyi be hai bi nto wa naa.

²⁵ Na nɔu, i màà ya sɔ ibo má ɔa. I jò ine fei ku sɔ kpaasie nto, domi à je ikɔ ikā ikāi ara akā. ²⁶ Baa bii idɔ nɔe í kɔ, i màà ya ce dulum ɔa. I màà ya jò idɔkɔu ku wee nɔe hee inunu koo lɔò. ²⁷ I màà jò Seetam ku ba bi ku dasi ise si ɔe. ²⁸ Ine iyi í ya ce ile wo, ku màà ce ile má, amma ku ya ce ice do awɔe. Beɛbei á ba mii jiida ɔa iyi á sobiò ilu are ɔa. ²⁹ Nɔ ì màà ya jò ide laalb kāmá ku fita hai si gele nɔe. Amma ì ya fɔ ide jiida iyi á mua ine ɔa gbugbā si naane ku dasi nɔ ku sobi ɔa si bukaata nɔa nɔ ine ɔa iyi à waa gbɔɔ ku je nɔa aran-fāni jiida. ³⁰ I màà fɔ inci Hundeì Ilaaṣ ɔa, domi Hundeu bei í je seɛdai Ilaaṣ si ɔe hee koo toò aɔɔ iyi Ilaaṣ á yá ine ɔa mam mam. ³¹ I nɔy daa kuro nɔe fei do idɔkɔ yaamɔ do idɔkɔ. Nɔ ì màà ya gbagba si nɔe walakɔ ì màà sɔ irii nɔe ɔa. I jò inc sāmì baa yooma fei. ³² I cea nɔe didɔ ɔa, nɔ ì ya ne araareì nɔe ɔa, nɔ ì ya kpa nɔe ideì kurara ɔa bei Ilaaṣ ì kpa ideì kurarai iɔe mɔ na irii Kirisi.

Kuwee si inya kumá

5 Na nɔu, si na iyi í jò ì je amu ɔa iyi Ilaaṣ í bi ɔa, ì ce bei nɔu takae. ² I jò kookoosui kuwee nɔe kú nyisi kubi bei Kirisi í bi wa, nɔ ì na kuwee na iri nwa. Kuwee iyi í nau nɔui í je kuwee jiida iyi inunue í dɔa Ilaaṣ si.

³ Iɔe ti Ilaaṣi í je ɔa. Na nɔu, i màà ya ce baa ngɔɔ iyi á jò ine ɔa a sɔ iri nɔe a ni ì tɔtɔ sɛe hai ne yaase ɔa walakɔ a ni ì ce daa laalb ɔa walakɔ bine. ⁴ Nɔ ì màà ya jò ideì anyɔ walakɔ ide hai ne yaase walakɔ ide nfe nfe ku fita hai si gele nɔe, domi ide dimi beɛbe kù jòò ɔe, amma ì jò ide nɔe ku ya je Ilaaṣ ku saabu. ⁵ I jò ì mà ɔa kam kam iyi woo tɔtɔ sɛe hai ne yaase do ilu daa sāmì ɔa, kāmá nɔa kù ne ikpɛ si bommai Ilaaṣ do ti Kirisi. Beɛbe mɔi hee do ilu bine ɔa fei, kāmá nɔa kù ne ikpɛ si bommai Ilaaṣ do ti Kirisi domi bine í yei bei iwɛ ku tɔ.

⁶ I màà ya jò ine ɔa ku dī iju nɔe do ide nfe, domi na nɔu bei í jò idɔkɔi Ilaaṣ wa naa si irii ine ɔa iyi a kù waa jirimaɛ. ⁷ Na nɔu, i màà ya jò ide ɔa ku tɔtɔ ɔe do amane dimi beɛbe ɔa. ⁸ Iɔe taka nɔe, si ilu kukui ì wa ɔa wo, amma nsei, ì wa si inya kumá ɔa na anu akā nɔe do Lafɛe. Na nɔu, ì jò iseene nɔe ku jɔ ine ɔa iyi á waa ne si inya kumá, ⁹ domi bii à waa ne si inya kumá kuce iyi aa ka ce nɔui í je daa didɔ baa yooma fei do

dee dee ku je do nto ku fɔ. ¹⁰ I ce kookaai ì mà mii iyi á dɔa Lafɛe si. ¹¹ I màà dasi ara nɔe si kookoosu laalb iyi amane ɔa à waa ce si ilu kuku. Amma kookoosu dimi beɛbe ì ya fɔ ɔa. ¹² Anyɔ nla nla mɔm nii bii à fɔ mii iyi ine ɔaui à waa ce si asii. ¹³ Amma kookoosuu be bii à fɔ á fita si inya kumá. ¹⁴ Nɔ mii iyi í fita gbugbā fei í ya mái. Na nɔi í ce kukɔi kukɔi ideì Ilaaṣ í fɔ í ni,

Awo iyi ì waa sī njoo, jī.

Dede hai si inci iku ɔa,

Nɔ Kirisi ku máe inya.

¹⁵ Na nɔu, ì ce laakai iseene nɔe. I màà jò ì màà ne bei ine ɔa iyi a ci ya lasabu, amma ì màà ne do laakai ɔa. ¹⁶ Waati iyi ì ne ɔa, ì ceò ice, domi waatiu ihɛ bei waati laabi. ¹⁷ Na nɔu, ì màà ye bei ine ɔa iyi a ci ya lasabu, amma ì hanya ɔa ku ba ì mà mii iyi Aṣ Lafɛe í bi ì ce ɔa.

¹⁸ I màà ya jò atɛ ku kpa ɔe, domi si bei daa bereteke fei í wa. Amma ì jò ì kòò Hundeì Ilaaṣ ɔa. ¹⁹ I jò saabu do iri ku kɔ ku ya wa si faaji nɔe, ì ya kɔ iri do irii Ilaaṣ, ì cūu do idɔ nɔe fei. ²⁰ I ya maa saabu Ilaaṣ Baaba waati kāmá fei ɔa si mii fei do irii Lafɛe nwa Jesu Kirisi.

Abo do mɔkɔ

²¹ Iɔe iyi ì mà beɛrei Kirisi, ì ya sūa nɔe iri ile ɔa. ²² Iɔe inaabo ɔa ì sūa mɔkɔ nɔe ɔa iri ile bei aa cea Lafɛe ɔa, ²³ domi mɔkɔi í je ine ngboi aboe, bei Kirisi mɔ ì je ine ngboi igbee. Igbeui í je arai Kirisi, nɔ Kirisi mɔi í je woo faabaɛ. ²⁴ Nɔ si bei igbeu í ya sūa Kirisi iri ile, beɛbe mɔi inaabo ɔa à ne a sūa mɔkɔ nɔa ɔa iri ile si mii fei.

²⁵ Nɔ iɔe mɔkɔ ɔaui ì bi abo nɔe ɔa bei Kirisi í bi ineì igbee ɔa, nɔ ì na kuwee na iri nɔa. ²⁶ Í nya ɔa ikā nɔ ì we ɔa í jò à má na saabui idee. ²⁷ Í bi igbeu ku naa si wajue do kusɔae fei, ku màà ti ku ne riisi ɔa, nɔ batai arae ku màà yuguu, nɔ ku màà ne mii mmu dimi beɛbe ɔa má, amma ì bi ku je dee dee, ku màà ne taale kāmá. ²⁸ Beɛbei í jɔ mɔkɔ ɔa á bi abo nɔa ɔa bei à bi ara nɔa. Ine iyi í bi aboe í bi araei. ²⁹ Ine ɔa kù nɔ kù wee iyi í cé arae, amma ì ya maa wòoi nɔ ku maa gbɔa bei Kirisi wa ce na igbee. ³⁰ Igbeuu nɔui í je arae nɔ awa fei à yei bei ikɔ ikɔi araeu. ³¹ Kukɔi ideì Ilaaṣ wa fɔ í ni, na nɔu, mɔkɔ á jò iyeò baasei, nɔ ku wee do aboe ku ba aɔa minji fei a baa a je ara akā. ³² Asiiu ihɛ ide nla nla, amma ideì Kirisi do igbeui ñ wa n fāa. ³³ Na nɔu, mɔkɔ fei ku bi aboe bei í bi arae, nɔ abo fei ku jirima mɔkɔe.

Amu ɔa do baa nɔa ɔa

6 Iɔe amu ɔa, ì jirima ine ɔa iyi à waa mu ɔe si bei Ilaaṣ í bi, domi beɛbei í sīa. ² Wooda sinte iyi Ilaaṣ í ceò kuwā wee. I jirima iyeò baa nɔe ɔa ³ ku ba ì ne inc didɔ ɔa nɔ hunde nɔe ku sɔ si andunya.

⁴ Iɔe baa ɔa, ì màà ya kɔ idɔi ama nɔe ɔa, amma ì bi ɔa, ì dasi ɔa iju ɔa ì kɔ ɔa si ideì Aṣ Lafɛe ɔa.

Aru do lafɛɛ

⁵ Inɛ aru ɲa, i jirima lafɛɛ nɲe ɲa si andunyau ihɛ do beɛɛ do kuyaya, ku maà je do muafiti, nɔ kú ye bei Kirisii ì waa cea ɲa. ⁶ Ku maà je bii à leekĩ à waa ɔ nɲe nɲu akã. Bii í je waati iyi à waa ɔ nɲe nɲu akã, í ye bei amanɛ ɲai ì waa cea ɲa ku ba ku dɔ ɲa si. Amma i jò i ce idɔɔbii Ilaaɔ do idɔ nɲe fei bei arui Kirisi ɲa. ⁷ Ice iyi à dasi nɲe, i jò i coo do himma ɲa, nɔ kú ye bei Ilaaɔi ì waa cea ɲa, ku maà ti ku je amanɛ nɲu akã. ⁸ Ì mà sãa sãa ɲa iyi Ilaaɔ á sãa inɛ fei ribai ice jiida iyi í ce, baa bii aru, walako inɛ iyi í nɛ araei.

⁹ Inɛ lafɛɛ ɲa mɔ, i cea aru nɲe ɲa beɛbe, i maà ya ta nɲa gbugbã. I mà ɲa iyi inɛdò ɲa fei Lafɛɛ akã ì nɛ lele bii inɛ gɔ kù re inɛ gɔ.

Jĩnei igũi woo dasi Jesu naane

¹⁰ Ide iyi í gbe ñ wa n bi n sɔ nɲe wee. Si anu akã nɲe do Lafɛɛ i jò gbugbã nlaɛ ku mua inɛ mɔ gbugbã ɲa.

¹¹ I dɔ jĩnei igũ ɲa iyi Ilaaɔ wa mu nɲe fei, ku ba i yɔko i leekĩ dim dim i kɔsiò kookoosu ikã ikã Seetam ɲa, ¹² domi kù je do amanɛ ɲai à waa ja. À waa jai do ilu iri laalɔi lele ɲa do ilu yiiko ɲa, do ilaalui andunyai ilu kuku ɲau ihɛ, do inɛi inɔkko woo ce icei Seetam ɲa.

¹³ Na nɲu, i so jĩnei igũi Ilaaɔ fei i dɔ ɲa. Si beɛbe, bii ajɔi wahala í na í naa, aa yɔko i kɔdò ara nɲe si wajui Seetam mbɛɛ nɲeu. Nɔ bii ì ce igũ ì tã ɲa, i leekĩ dim

dim hee kɔɔ. ¹⁴ Na nɲu, i dede i leekĩ dim dim ɲa. I jò nɔ ku wɛɛ nɲe bei santiiki iyi sooge í ya dɔdò gbankilɛ, nɔ i jò dee dee ku je ku wɛɛ nɲe má bei ibɔi isɔ. ¹⁵ I jò himmai laabaau jiida ku sisi ku wɛɛ nɲe bei baata nɲe. Laabaau jiidaui á naaò laakai ku sũ wa. ¹⁶ Nɔ iyi í re mɔm, i jò naane ku dasi ku wɛɛ nɲe jiida jiida bei teli iyi á ganji afa ku nɛ ina iyi Seetam mbɛɛ á ta wau ku to wa si nɲe. ¹⁷ Ì gba faabau bei fulai isɔ, nɔ idei Ilaaɔ mɔ i gbaa ɲa bei taakubai Hundei Ilaaɔ. ¹⁸ Waati kãma fei i ya ce kutɔɔ ɲa nɔ i ya maa ɔɔ sobii Ilaaɔ ɲa. I dede i leekĩ do temua ɲa si idei kutɔɔ do gbugbã Hundei Ilaaɔ, nɔ i ya ce kutɔɔ na irii woo dasi naane fei ɲa. ¹⁹ Nɔ i cea amu mɔ kutɔɔ ɲa ku ba bii ñ cí geɛ, n ya n ba ide iyi an ɔ nɔ n nɛ wɔkɔ n sisiò idei laabaau jiida iyi wa singau wo. ²⁰ Na irii ideui ñ je woo bei Ilaaɔ baa do iyi ñ wa piisɔ si nɛi. Na nɲu, i ce kutɔɔ ku ba n yɔko n sisi ideu do wɔkɔ bei á sã.

Fɔci sukudɔ

²¹ Tisiki baakɔ nwa, woo ce ice ilu naane si kpãai icei Lafɛɛ, á sisi nɲe laabaau fei ku ba i mà bei ñ wɛɛdò ɲa do mii iyi ñ wa n ce. ²² Na nɔ í ce ñ bɔɔ wa si nɲe ku naa ku sɔ nɲe bei à wɛɛdò ku ba ku tũ idɔ nɲe.

²³ Nɔ Ilaaɔ Baaba do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mua kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa fei laakai ku sũ do kubi do naane jiida. ²⁴ Nɔ didɔi Ilaaɔ ku wɛɛ do inɛ ɲa iyi à bi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi fei nɔ kubi ɲa ci ya kpaasi.

Filipi

Í ce ña ƒɔ

1 Amui Pɔlu do Timɔtee, awa woo ce icei Jesu Kirisi ña. À ce ine ña iyi Jesu Kirisi í cica à je tee si ilui Filipi fei ƒɔ, hee do ine ña iyi à je ine ngboi igbeu do woo ce icei igbeu fei. ² Ilaaɗ Baa nwa do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a mu nɛ ididɗ do laakai ku sũ.

Pɔlu í cea inei Filipi ña kutɔ

³ Ñ ya n maa n saabu Ilaaɗ waati kãma iyi ñ ye gigi nɛ fei. ⁴ Si kutɔm ña fei iyi ñ ya n maa n ce na irii ñe fei, ñ ya n cooi do inc didɗ, ⁵ si na iyi í jò ñ sobim ña n sisiò laabaau jiidau hai ajɔ sinteu hee ku baa nsei. ⁶ Ñ wa n mà kam kam, Ilaaɗ iyi í sinti ice jiidau ihɛ si ñe á maa cooi hee koo kpaɗ irie si ajɔ kunyii Jesu Kirisi wa. ⁷ Nɔ í sã n ce lasabu nɛ beɛbe, domi ñ nɛ kubi nɛ si idɔm. Ntɔ ntɔ, ñ ya bam ice ku ce ña ile piisɔ ihɛ do waati iyi ñ nɛ aram wo ñ ya n maa n sisi laabaau jiidau ku ba ku nɛ gbugbã ku maa koo ñ ya n maa n jabu na irie. ⁸ Ilaaɗi í je seɛdam iyi ñ bi ñe fei bei kubii Jesu Kirisi í ye.

⁹ Mii iyi ñ wa n bee si kutɔm nɛui í je kubi nɛ ku kɔsi ku maa koo ñ kubi nɛui ku jò kumà nɛ do bisi nɛ ku kɔsi, ¹⁰ ku ba i yɔkɔ i wũa mii ña iyi à je jiidu à re ña. Beɛbe mɔi aa je ine kumá ña, ñ si ajɔ Kirisiu i kaa nɛ taale kãma ña, ¹¹ ñ ice jiidu nɛ ña iyi ñ waa ce ña na saabui Jesu Kirisiu ku kɔ, ñ ku jò ine ña a ye amboei Ilaaɗ ñ a maa saabuɛ.

Kirisi nɛui í je kuwɛɛ

¹² Kpaasim ña, ñ bi i mà ña iyi mii iyi í bam nɔu ihɛi í je waju ku bɔi laabaau jiidau. ¹³ Ntɔ ntɔ, ciikui amanlu ña do ine ña iyi à gbe fei à mà iyi na irii Kirisii ñ wa piisɔ ihɛ. ¹⁴ Ile piisɔ ku wam í mua kpaasi woo dasi Lafɛɛ Jesu naane nkɔ gbugbã í kɔsi à waa sisiò idei Ilaaɗ do idɔ ku buba do wɔkɔ.

¹⁵ Ntɔi, ine gɔ ña à waa sisiò idei Kirisi do igu do nɛ ku wã, amma ine gɔ ña à waa cooi do yaase jiidu. ¹⁶ Ine nɛ ña do waa cooi do kubi domi à mà iyi icem nii n jabu na irii laabaau jiidau. ¹⁷ Ine ihɔ ña mɔ à waa wazo idei Kirisi, kù je do inc akã, amma do nɛ ku wã. À tamaa bei aa kɔm si ijuukpãui si ile piisɔ ihɛ.

¹⁸ Bii í yɔkɔ lasabu ña kù je laalɔ walakɔ kù je jiidu, kãmaɛ kù jeem taale. Baa bii beirei nɛ de a sisiò idei Kirisi. Incɔm í dɔ á ñ ku dɔ ku maa kooi, ¹⁹ domi ñ mà iri kukpai iyi ihɛ nɛui í je faabam na saabui kutɔ nɛ,

do sobii Hundei Jesu Kirisi. ²⁰ Mii iyi ñ dasi idɔ ñ wa n cɔ kpãaɛ kam kam nɛui í je n mà ñ ce nkãma iyi á jò anyɔ ku mum. Mii iyi ñ bi nɛui í je n nɛ wɔkɔ bei ñ nɛ hai tako n maa n nyisiò kulai Kirisi bii ñ wɛɛ si hunde walakɔ baa bii í je ñ ku mɔi. ²¹ Ntɔ ntɔ, bi ti amu bii ñ wɛɛ, na irii Kirisii ñ wɛɛ, bii ñ ñ ku mɔi, an ba riba. ²² Amma bii í je ñ wɛɛ si hunde an yɔkɔ n ce ice jiidu iyi í nɛ aranfãani, to, n kù mà iyi an cica. ²³ Lasabum wa fam ni do cingaa minji minji fei. Ñ bi n nɛ n koo n wa bi Kirisi, domi iyi bei í sã í re. ²⁴ Amma na aranfãani nɛui í sã í re n maa n wa si andunya má. ²⁵ Na nɛ, ñ mà iyi kù nɛ sika kãma an buba n wɛɛ do ñe fei na waju ku bɔ nɛ do inc didɗ nɛ si naane ku dasi nɛ. ²⁶ Si beɛbe aa ba kpãa ñ saabu Jesu Kirisi ña do inc didɗ na irim si waati iyi an na n wa anini nɛ má.

²⁷ Nɛ de i ya jò isɛɛɛ nɛ ña ku ye bei laabaau jiidu Kirisi í ƒɔ. Bii ñ waa ce beɛbe ña, bii ñ naa bi tu nɛ, walakɔ baa bii n kù naa, n maa n gbɔ iyi ñ waa leekɔ si dim dim ña, i ya maa gbɔsi nɛ ñ wa maa jabu do inc akã ña na laabaau jiidu iyi í je icui naane ku dasi nɛ. ²⁸ I mà jò mbeɛ nɛ ña a da zigi nɛ si nkãma. Nɛui á nyisi ña iyi anɔi à waa bɔ nɛ ku ce, ñ ku nyisi ñe mɔ iyi ñ wa si kpãai faaba ña. Iyi be fei wa naai hai bi Ilaaɗ, ²⁹ domi Ilaaɗ í ce nɛ didɗ ñ dasiò Kirisi naane ña, amma kù je baa iyi be nɛ akã, í ce nɛ didɗ má ñ ya maa yeò ijuukpã ña na irie. ³⁰ Ñe mɔ ñ bam ku jabu ña si kujabu iyi ñ ye ñ ce ña wo ñ ñ waa gbɔ ña iyi hee nsei ñ wa n mɔsi.

Kukayei Kirisi do aláɛ

2 Ì mà sã sã ña, naane iyi ñ dasi Kirisi ña wa mu nɛ gbugbã. Kubie wa dasi nɛ himma. Hundei Ilaaɗ í jò ñ nɛ anu akã ña. Araarei Kirisi do jiidu ku jee í wa si anini nɛ. ² Na nɛ, ñ wa n tɔ nɛ, ñ jò ñ ya nɛ anu akã ña, do kubi akã, do idɔ akã, do lasabu akã. Iyi bei á jò inc didɗm ku kɔ. ³ I mà ña ce ngɔgɔ do nɛ ku wã ña walakɔ do fufu ku tɔ, amma i kaye ara nɛ ñ ya doo ine ña bei mii iyi à re nɛ. ⁴ Nɔ kãma nɛ gɔ ku mà ña ce lasabui iri nɛ akã, amma ku ya ce lasabui ine mmu mɔ ña má. ⁵ I jò lasabu nɛ si gãmei nɛ ku ye bei Jesu Kirisi mɔ í ce.

⁶ Baa do iyi í to Ilaaɗ, kù cɔ araɛ bei mii iyi í je saai Ilaaɗ do tilasi.

⁷ Amma andi mii iyi í nɛ fei í jò ñ ñ ba í je amanɛ, í naa í je mɔm nii bei aru.

Iyi í sinda amanɛ í tã,

⁸ Í kaye araε ma nɔ í jirima Ilaaɔ hee í na araε í to siò iku si antai j̄i ku gaau mɔm.

⁹ Na saabu n̄ɣi Ilaaɔ í soo lele ntɔ ntɔ nɔ í naa iri iyi í nε bæεε í re iri fei,

¹⁰ Ku ba inε fei ku gule ku nyisiò bæεrei Jesu, hai inε n̄a iyi à wa lele do inε n̄a iyi à wa ile hee do lɛlei ile fei.

¹¹ Nɔ gelei inε fei ku jesi iyi Jesu Kirisii í je Laf̄εε. N̄ɣu bei á na Ilaaɔ Baaba amboe.

I má inya n̄a bei fitila si andunya

¹² Inε baakɔɔm n̄a, ì ya jirimam n̄a si waati iyi ò wa inc n̄e wo. Nsei iyi ò j̄ò n̄e í s̄a i ya maa jirimam ku re n̄a. I kookaai i ce ice do n̄jo do kuyaya ku ba ice jiida n̄e ku j̄ò a mà iyi ò ba faaba n̄a, ¹³ domi Ilaaɔi wa ce ice si n̄e ku ba ku mu n̄e idɔɔbi do gbugbã iyi aa yɔkɔ ò coò n̄a bei n̄ɣu takae í bi.

¹⁴ Mii iyi ò waa ce fei i coo n̄a kugbagba ku maà wasi walakɔ kakɔɔ, ¹⁵ ku ba i má dee dee n̄a nɔ i maà nε taale gɔ, inε iyi ò je amai Ilaaɔ n̄a. Kù s̄a i nε kurara gɔ si wajui inε laalɔ andunya n̄a iyi a kù waa too kp̄ã. Í s̄a i maa má inya n̄a si anini n̄a bei fitila n̄a, ¹⁶ nɔ i ya maa s̄ɔ n̄a ide i kuwεε n̄a. Bii ò waa ce bæεε n̄a an tɔɔ fufu na iri n̄e si ajɔ iyi Kirisi á nyi wa, si na iyi í j̄ò icem do kookaaim kù je ngbe.

¹⁷ Naane ku dasi n̄e í yei bei kuwee iyi ò waa cea Ilaaɔ n̄a. Nɔ baa bii í je à kpam nii, nɔ ò nikã n̄jem bei kuwee iyi à nikã si antai kuwee n̄ɣeu, do n̄ɣu fei incm á d̄ɔ, nɔ awaε n̄a ka kp̄ε inc did̄ɔ. ¹⁸ Bæεε mɔi í s̄a inε mɔ i wεεò inc did̄ɔ nɔ inc did̄ɔ n̄ɣeu i kp̄ɔ n̄a do amu.

Timɔtee do Epafoditi

¹⁹ Bii Laf̄εε Jesu í je, si ajɔ gbeejju ih̄ε an be Timɔtee wa bi tu n̄e ku ba amu mɔ n gɔ laabaau n̄e nɔ ku muum gbugbã. ²⁰ Inε kãma kù wa bi tom ih̄ε má iyi awaò à nε lasabu akã bii kù je n̄ɣu akã, nɔ n̄ɣu akãi lasabue í wa si n̄e ntɔ ntɔ. ²¹ Inε n̄a iyi à gbe fei, lasabui ide i n̄a taka n̄ɣai à waa ce, lasabu n̄a kù wa si ide i Jesu Kirisi. ²² Inε taka n̄e ò mà n̄a iyi Timɔtee í nyisi araε ilu naane nɔ í na araε si icei laabaau jiidau ku ce do amu bei ama do baæ. ²³ N̄ɔi í j̄ò ò wa n bi n bɔɔ wa bi tu n̄e si waati iyi an mà bii ò wa. ²⁴ Ò nε naane iyi Laf̄εε á j̄ò amu takam n naa bi tu n̄e be si ajɔ gbeejju ih̄ε.

²⁵ Amma nsei, ò ye í s̄a n j̄ò kpaasim Epafoditi ku nyi wa bi tu n̄e, n̄ɣu iyi ò tako ò be sim wa n̄a do sobi iyi ò biu. N̄ɣu í je kpaasi woo ce icem nɔ wa bam ku jabu.

²⁶ Ò wa n sindaε wai si na iyi í j̄ò wa bi inε fei ku ye ntɔ ntɔ, nɔ laakaε í dede do iyi ò gɔ n̄a kù waa nε baani.

²⁷ Í ce b̄ɔi ntɔ ntɔ hee í maai iku, amma Ilaaɔ í ce araareε. Nɔ kù je araarei Epafoditi n̄ɣu akã, do ti amu takam nii, ku ba inc kufɔm nɔu ku maà k̄ɔsi má. ²⁸ N̄ɔi í j̄ò ò wa n saasa n ba n sinda n̄e wa ku ba inc n̄e ku d̄ɔ má bii ò yɔkɔ n̄a, nɔ inc kufɔi amu takam ku kaye.

²⁹ Na n̄ɣu, i gbaa n̄a do irii Laf̄εε do inc did̄ɔ nla nla. Í s̄a i mà bæεrei inε dimi bæεε n̄a, ³⁰ domi í maai iku si

icei Kirisi. Í ta hundee í naaò sobi iyi inε taka n̄e i kù ba fayae i naam wa n̄a wo.

Béi aa jèò dee dee si wajui Ilaaɔ

3 Nsei inε inem n̄a, i ya j̄ò i wεε do inc did̄ɔ n̄a do iyi ò je ti Laf̄εε n̄a.

Bi ti amu n kaa n gbeejjò ide akãu ku kɔ n̄e wa, do-mi ò mà iyi á mu n̄e gbugbã. ² I ya maa ce laakaii woo ce ice laalɔ n̄a iyi à nε daa s̄ami bei aja n̄a. Inε n̄au à waa kaaba bango iyi à bu si ara. ³ Awai à ce bango do ntɔ, awa iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ do gbugbãi Hundee, nɔ à waa tɔɔ fufu na irii Jesu Kirisi, kù nɔ kù je kuce nwai à waa kaaba. ⁴ Nɔ bii amu takam ò bi an yɔkɔ n kaaba kuce nwau. Bii inε gɔ wa tamaa si n̄ɣu á yɔkɔ ku kaaba kuce nwau, aa fɔ ide i amu má? ⁵ Si ajɔ meejsiai à dasim bango, amuu amai Izireliu, si dimii Benzameε. Amuu alalai Zuifu n̄ai, bii si woodai Zuifu n̄a ku jirimai ò je Farisi. ⁶ Ò nε himma ntɔ ntɔ hee ò kp̄ã inei igbei Jesu n̄a iju. Inε gɔ kaa ye taalem do yaase bei ò jirima ide i wooda ò wa n dede n jèò inε dee dee. ⁷ Amma mii n̄a iyi ò wa n tamaa à nε riba tako fei wo, nsei ò wa n cɔɔi bei mii hai nε bæεε na saabui Kirisi. ⁸ Ò d̄oo fei ndεε fei mɔm bei mii hai nε bæεε na ide iyi í nε amboe í re. Ideu n̄ɣu í je Jesu Kirisi Laf̄εεm iyi ò mà. Na iriei ò j̄ò mii fei, ò doo a n̄a fei bæεε bei riisi iyi à kp̄ã ku ba n nε Kirisi, ⁹ nɔ n wεε do n̄ɣu. Nɔ ò wa n mà n kaa n yɔkɔ n je dee dee na wooda ku jirima, amma ò je dee deei si na iyi í j̄ò ò dasi Kirisi naane. Dee dee ku jeu wa naai hai bi Ilaaɔ na saabui naane iyi à dasi. ¹⁰ Iyi ò bi, n̄ɣu í je n mà Kirisi, do gbugbã iyi í j̄ò hai si bale nɔ n nε ikp̄ε si ijuukp̄εu hee ku ye bei amu mɔ ò ku do n̄ɣu ajɔ, ¹¹ ku ba n nε kp̄ã ku cɔ iyi amu mɔ an j̄i hai si bale.

Amanii lele ku sei si

¹² Kù je ò mà Kirisi bæεε titã n kù toò awɔ kù nɔ kù je n k̄ɔ. Amma ò wa n ce kookaai fei ku ba n màa. Na n̄ɣu í j̄ò Jesu Kirisi í cem titεε. ¹³ Inε inem n̄a, n kù wa n cɔ aram bei mii iyi n toò awɔ titã, amma mii akãi ò wa n ce. Ò ya n maa n gbeje mii iyi í wa do anyim nii, nɔ n ce kookaai n maa n lele ti waju. ¹⁴ Bæεεi ò ce ò wa n b̄ɔò waju bei inε iyi wa ce gaasai kusei, ku ba n ba riba iyi Ilaaɔ wa kpe wa ka na ka gba lele do saabui Jesu Kirisi.

¹⁵ Na n̄ɣu, awa iyi à j̄a si kp̄ãi naane ku dasi, ka ce lasabu bæεε. Amma bii ò waa ce lasabu gɔ iyi kù waa too kp̄ã n̄a, Ilaaɔi á nyisi n̄e iyi kù je dee dee. ¹⁶ Si bei í j̄eu fei, awa de ka maa bɔ waju si kp̄ã akã iyi à waa too.

¹⁷ Inε inem n̄a, inε fei i s̄isim n̄a. À nyisi n̄e kuce jiida. Na n̄ɣu, i ya maa cɔ inε n̄a mɔ iyi à yɔkɔ à waa ce bæεε. ¹⁸ Ò s̄ɔ n̄e tã ise fεεfelo, nɔ ò nyi ò wa n sisi n̄e má do kukpata, inε nkɔ í wεε iyi wa je mbæei ide i k̄ui Kirisi si j̄i ku gaau. ¹⁹ Nfe ku cei aa kpaò irie, domi inc n̄ɣai à ya maa cea ice si agbei Ilaaɔ. Iyi í j̄ò ku je n̄a

anyɔ nɔui aa ya maa tɔɔɔ fufu. Mii ndii andunya ihɛ nɔu akã à waa lasabu si. ²⁰ Amma awa, lelei Aɔi í je ilu nwa. Hai bei à waa degbe woo faaba nwa Lafɛɛ Jesu Kirisi ku nyi wa. ²¹ Do gbugbãe iyi á jò mii fei ku jir-imaèò nɔui á kpaasiò ara hai ne beere nwau ku jɔ arai nɔu takae iyi í ne amboe.

Ide iyi à jile nwa ka ce

4 Na nɔu inɛ baakɔɔm nwa, inɛ iyi ò wa n bi ku ye jida jiida má, inɛ iyi ò ya jò n ne inc didɔ, nɔ ò ya n tɔɔ fufu na iri nɔe, i jò i leekí beɛbe nwa dim dim si Lafɛɛ.

² Ò wa n tɔɔ inaabo minji nɔu ihɛ Efodi do Sentiki a ya jò anu nwa ku je akã si idei Lafɛɛ. ³ Awɔ mɔ woo ce ice kpaasim, awɔ iyi ò je ilu naane, ò wa n tɔɔei i sobi inaabo minji nɔu be. Anai à bam kujabu wo si laabaau jiidau ku sisie, anwa do Kelema do woo ce ice kpaasim nwa iyi à gbe fei, anwa iyi iri nwa í wa si tiai kuwɛɛu.

⁴ I ya jò inc nɔe ku maa dɔ si Lafɛɛu do ajɔ fei nwa, ò nyi ò fɔ ò wa n sisi ma, i ya jò inc nɔe ku maa dɔ.

⁵ I jò inɛ fei ku ye daa didɔ nɔe nwa, domi kunyii Lafɛɛ í maai wa. ⁶ I maà ya jò zigi nɔe ku da do ngɔɔɔ. Amma si mii fei i ya tɔɔ Ilaaɔ do ku saabu nɔ i beee bukaatai mii iyi ò bi nwa. ⁷ Nɔ laakai ku sũi Ilaaɔ iyi í re kumài amanɛ fei á degbe idɔ nɔe do lasabu nɔe si anu akã iyi ò ne do Jesu Kirisi nwa.

⁸ Iyi í gbe nɔe, inɛ inɛm nwa, i ya ce lasabu nwa si mii iyi í sãa, iyi Ilaaɔ á saabu. Mii nɔui í je mii iyi í je nɔ fei, do mii iyi í ne beere fei, do iyi wa too kpãa fei, do iyi í má fei, do iyi í dɔ fei, do iyi í jɔ amanɛ ku saabu fei. ⁹ Ide iyi ò kɔ nɔe si nɔ ò jesi nɔu, do iyi ò sɔ nɔe do iyi ò ye ò ce nwa, i ya coo nwa. Nɔ Ilaaɔ, nɔu iyi wa mu nwa laakai ku sũ á wɛɛ do inɛ.

Pɔlu wa saabu inɛi Filipi nwa na amua nwa

¹⁰ Ò ne inc didɔ nɔɔ nɔɔ do iyi ò ye ò waa ce lasabum má nwa, nɔ ò wa n saabu Lafɛɛ. N kaa n yɔkɔ n ni i ci ya ce lasabum nwa, faya dei i ci ya ba nwa. ¹¹ Kù je a ni ò ne bukaatai ngɔɔɔ í jò ò wa n fɔ beɛbe, domi ò kɔkɔ inc didɔ ku ne si mii iyi í bam fei. ¹² Ò mà bei ò ya n je kuwɛɛm si waatii are, ò nɔ ò mà bei ò ya n je kuwɛɛm si waatii ayo. Bii fei do iyi í bam fei, ò ya n wɛɛ do inc didɔi, si waatii ayo do si waatii ari. Ò nɔ ò mà bei an ce bii ò ne nla nla do bii n kù ne. ¹³ An yɔkɔ n ce fei ndɛɛ do saabui Kirisi iyi wa muum gbugbã. ¹⁴ Do nɔu fei, ò ce í sãa nwa do iyi ò kpɛ wahalam nɔu nwa.

¹⁵ Inɛ inɛi Filipi nɔu, inɛ taka nɔe ò mà sãa sãa nwa iyi laabaau jiidau ku sinti ku fɔɛ si waatii iyi ò ne hai Masedɔni, igbei inɛi Jesu gɔ kù sobim bii kù je inɛ akã, awae nwa ò sobi nɔe. ¹⁶ Waatii iyi ò wa Tesalonika, ò sobim si bukaatam nwa, iyi kù je baa gbakã akã mɔm. ¹⁷ Kù je a ni amuai ò wa n tɔɔ, amma ò wa n bi riba nɔe ku kɔɔsii. ¹⁸ Andi mii iyi ò sambaam wa fei nwa ò yɔɔ. Í nɔ í to hee í gbe. Bei Epafoditi í naam amua nɔe wa í ceem zaka. Amua nɔe í yeem nii bei kuwɛɛ iyi í ne inunu jiidau iyi Ilaaɔ í gba í dɔa si. ¹⁹ Do saabui Jesu Kirisi Ilaaɔ á mua inɛ fei bukaatai mii iyi ò ne nwa si bei amanii amboee í to. ²⁰ Amboei Ilaaɔ Baa nwa ku wɛɛ do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

²¹ I ce inɛ nwa iyi Jesu Kirisi í cica à je tɛɛu fei fɔɔ nwa. Amu do inɛ nwa iyi à wa bi tom à ce inɛ fei fɔɔ. ²² Inɛ nwa iyi Jesu í cica à je tɛɛu, anwa iyi à wa ihɛ fei à ce nɔe fɔɔ. Ti inɛi kpasɛi ilaalu nwa, inɛ nɔu í re mɔm.

²³ Didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do inɛ fei. Ami.

Kolosee

Í ce ña ƒɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi na idɔɔbii Ilaaɔ, amu do Timɔtee ine nwa, ² à ce ñe ƒɔɔ, ñe ine nwa ilu naane ña iyi Kirisi í cica ì je tee ña si ilui Kolosee be. Ilaaɔ Baa nwa ku mu ñe didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ na iri ña

³ Hai waati iyi à gbɔ bei ì dasi Jesu Kirisi naane ña, do bei ì bi woo dasi Jesu naane ña fei, à ya ka maa ce ñe kutɔɔ waati kãma fei, ka maa saabu Ilaaɔ Baai Lafɛe nwa Jesu Kirisi. ⁵ Waati iyi idei laabaau jiiida iyi í je ntɔu í sinti to wa bi tu ñe, à jò ì mà kpãa ku ɔ iyi ì ñe ña. Si beɛbe, naane ku dasi ñe do kubi ñe fei, si kpãa ku ɔ iyi à jile ñe ikpa leleui í wa. ⁶ Laabaau jiiidau wa fangaa bii fei nɔ wa naaɔ kuwee wa si andunya fei. Nɔ í la wa kɔɔsi si bei í ce bi tu ñe hai waati iyi ì gbɔ idei didɔi Ilaaɔu ña nɔ ì mà bei í ye ña do ntɔ. ⁷ Epafaasi, woo ce ice baakɔɔ nwa, ñui í kɔ ñe si. Wa ce ice na aranfãani ñe, ñu iyi í je ilu naane woo ce icei Kirisi. ⁸ Ñui í sɔ wa kubi iyi Hundei Ilaaɔ í mu ñe.

⁹ Na ñu, hai waati iyi à gbɔ laabaau ñe, waati kãma fei à ya ka maa ce ñe kutɔɔ. À waa tɔɔ Ilaaɔ ku jò Hundee ku mu ñe bisi do laakai ku ba i mà idɔɔbie ña mam mam. ¹⁰ Beɛbei isee ñe ña á jɔ ti ine ña iyi à je ti Lafɛe, nɔ waati kãma fei i ya ce iyi á dɔaa si ña. Nɔ i ya ce ice jiiida ikã ikã fei ña, nɔ Ilaaɔ kumà ñe ku kɔɔsi. ¹¹ À waa tɔɔ Ilaaɔ ku mu ñe gbugbã si mii fei do saabui gbugbãii yikoe ku ba i yɔkɔ temua si mii fei ña, nɔ i ya maa leekí dim dim ña. ¹² I ya maa saabu Ilaaɔ Baaba do inc didɔ ña, ñu iyi í jò ì ñe ikpɛ si tubu iyi í jileá woo dasi naane ña si inya kumá. ¹³ Do ntɔi í nya wa hai si awɔ gbugbãii ilu kuku nɔ í buba wa si bommai amaɛ iyi í bi. ¹⁴ Do saabui amaui í ya wa nɔ í kpa idei dulum du wa.

Yaasei Jesu takae do iceɛ

¹⁵ Ine gɔ kaa yɔkɔ ku ye Ilaaɔ. Amma Kirisi amaɛu Ilaaɔi, nɔ à yɔkɔ, í nɔ í jɔɔi dee dee. Kirisiu í wɛi hai waati iyi a kù taka andunya. ¹⁶ Ñui í taka mii fei, nɔ mii fei í wɛi na irie. Na saabuei Ilaaɔ í takaɔ mii fei iyi í wa lele do ile. Mii ña iyi à waa ye do iyi a kù waa ye fei, ñui í taka ña. Hai ilaalui lele ña do ilu iri ña do ilu yiiko ña do ilu gbugbã ña fei icei awɔe. ¹⁷ Kirisi ñe í wɛe tã à bei à taka mii fei. Do gbugbãe í jò mii fei í wa si agbɛe. ¹⁸ Igbeɛ í yei bei ara, nɔ ñu mɔi í je iri. Ñui í

je icui kuwee, nɔ ñu mɔi í tako í jĩ hai si bale, ku ba ku je sinte si mii fei. ¹⁹ Ilaaɔ í bi ñu ku wa si amai ñu mam mam. ²⁰ Beɛbe mɔi í bi inei andunya fei ku dɔ do ñu, hai mii iyi í wa ile hee do iyi í wa lele fei. Í ce ñu bei si waati iyi Amaɛ í ku nɔ í nikã ñe si antai jĩ ku gaau nɔ í naaɔ laakai ku sũ wa.

²¹ Ine mɔ, baa do iyi ì jò Ilaaɔ ña wo, nɔ lasabu laab ñe do kuce laab ñe ña à jò ì je mbeɛe ña, ²² do ñu fei, nsei Ilaaɔ í jò ì dɔ do ñu ña. Í ce ñu bei si waati iyi í jò Amaɛu í so arai amane ku ba ku ku, ku ba i naa i leekí si wajuɛ ña hai ne dulum, riisi do taale gɔ ku maà wa si. ²³ Amma í gbe i temua ña si naane ku dasi i leekí si dim dim ña. Nɔ si bei ì gbɔ laabaau jiiidau ña iyi à sisia inei andunya fei, i maà ti i jò a sinda ñe hai si kpãa ku ɔ iyi wa jile ñe. Laabaau jiiidau, amu Pɔlu, amui ñe woo ce iceɛ.

Ice iyi à dasi Pɔlu na irii igbei inei Jesu ña

²⁴ Nsei ñe ya n ñe inc didɔ si ijuukpã iyi ñe wa n ye na iri ñe. Nɔ mii iyi í gaizia si wahala ña iyi Kirisi í ñe ku ye, †, amui an tambɔe si aram na araɛ iyi í je igbeu. ²⁵ Nɔ Ilaaɔ í cem woo ce icei igbeu, si bei í jileem na iri ñe, ku ba n sisi ideɛ mam mam. ²⁶ Ideu, asiii iyi í singaa ine fei hai ku kpe, amma nsei í nyisi ine ña. ²⁷ Í nyisi ña si na iyi í jò wa bi a mà bei asiii ñu í ñe beɛe do yi-iko si anini dimi mmu ña. Asiiu wee. Kirisi í wa si ñe, nɔ wa mu ñe kpãa ku ɔ iyi ñe mɔ aa ba ikpɛ si amboei Ilaaɔ ña. ²⁸ Idei Kirisii à waa sisi, nɔ à waa sɔ ine fei ku ce laakai, nɔ à kɔ ña si cioe do bisi baa yooma fei. À waa ce beɛbei ku ba ine fei ku jã si anu akãe do Kirisi ka bei ka tuse ña bi Ilaaɔ. ²⁹ Na ñu í jò ñe wa n ce ice do kookaai ñe wa n jabu do gbugbãii Kirisi iyi wa ce ice sim.

2 Ñe bi i mà ña bei kujabum í la í to na iri ñe do inei Laodisee ña do ine ña iyi a kù yem do iju fei. ² Ñe wa n ce beɛbei ku ba n mu ña gbugbã, nɔ a gbɔsi ñe do kubi, nɔ kumà ña ku maa kɔɔsi, sika kãma ku maà wa si. Beɛbe mɔi aa mà asiii Ilaaɔ iyi í je Kirisi takae. ³ Bisi nla do kumà Ilaaɔ fei wa singa sie.

⁴ Ñe wa n sɔ ñe ide ñu ihẽi ku ba ine gɔ ku maà dĩ iju ñe do gele didɔ. ⁵ Ntɔ ntɔ, baa do iyi aram í jò ñe, lasabum í wa si ñe. Nɔ ñe inc didɔ si na iyi í jò ine fei

† mii iyi í gaizia si wahala ña iyi Kirisi í ñe ku ye Bii Pɔlu í ni beɛbe, kù je a ni ngɔɔ í gaizia iyi Kirisi kù ba kù ce na faaba nwa. Amma igbeui wa ba wahala. Nɔ bii igbeu wa ba wahala, ñu iyi í je irieu kù ñe sika kãma wahalau á to siei.

wa ce ice si bei í jɔ, nɔ naane ku dasi nɛe wa leekí si Kirisi dim dim.

Kuwɛɛ iyi í kɔ si Kirisi

⁶ Na nɛu, si bei ì gba Jesu Kirisi í je Lafɛɛ nɛe, i ce isɛɛɛ nɛe si anu akã do nɛu. ⁷ I jɔ icã nɛe ku mi sie, nɔ i ba gbugbã nɛe fei hai bi tɛɛ ɛa. I leekí si naane ku dasiu ɛa si bei à kɔ nɛe si, nɔ i ya saabu si ɛa.

⁸ Nɔ i ya ce laakai ku ba ine ɔɔ ku maà na ku mu ɛe do taɛɛ do bisii nɛu takɛ walakɔ do ide ɛa iyi à ya dɔ́ɔ ijui amane ɛa. Mii nɛu ɛa be wa naai hai si dedembai amane ɛa do mii ndii andunya ɛa, kù je hai bi Kirisi. ⁹ Nɔ nɔ zaka bei Ilaaɔ́ í to fei, à ɔɔ si arai Kirisi mam mam. ¹⁰ Nɔ inɛ mɔ ì kɔ ɛa do saabui anu akã nɛe do nɛu, nɛu iyi í je ine ngboi ilaalui lele ɛa do ilu yiiko ɛa fei.

¹¹ Nɔ si anu akã nɛe do nɛu à dasi ɛe bango. Kù je bango iyi amane ɛa à ya ce, amma iyi Kirisi í ya ceui. Bangou, nɛu í je daa nwo nwa ɛa iyi Kirisi í bu í nɔu. ¹² Nɔɔ, si waati iyi à dasi ɛe inyí í yei bei à si ɛe do Kirisi. Nɔ à dede ɛe do nɛu, si na iyi í jɔ ì naane gbugbã Ilaaɔ́ iyi í jũu hai si bale ɛa. ¹³ Tako wo, ì yei bei iku ɛa na irii kurara nɛe do iyi ì je dimi mmu ɛa iyi a kù ce bango. Amma nsei Ilaaɔ́ í ce ɛe ilu hunde do Kirisi ajɔ.

Í kpa ideí dulum du wa fei.

¹⁴ Tako wo í yei bei à kɔ gbesei dulum du wa si tia Iyi wa ye taale nwa na wooda hai jirima nwa.

Nɔ Ilaaɔ́ í so tiau í kpa idee

Í kpa kpaɛ si jii ku gaauu í kpa irie.

¹⁵ Bɛɛɛɛ bei í kamiaò ilaalui lele ɛa do ilu yiiko ɛa Í dasi ɛa anyɔ si bantuma.

Do ikui Amaɛ si antai jii ku gaauu í kãmiaò ɛa

Nɔ wa dabiid ɛa si inc ilu bei ilaalu ɛa à ya dabiid ine ɛa iyi à mu wa hai si igũ, zamaa fei ku ye ɛa.

¹⁶ Na nɛu, i maà ya jɔ ine ɔɔ ku ye taale nɛe si ije do si mii ku mɔ. I maà jɔ ine ɔɔ ku tilasi ɛe i maa jirimaò wooda ɛa iyi à jile na ajɔi jingau ɛa iyi à ya ce adɔ́ do adɔ́ walakɔ jingau cukpa titɔ́ walakɔ ajɔi kusimi. ¹⁷ Mii ɛa be fei kù ye kaa bei ayai mii iyi wa naa ala, amma Kirisi takɛ nɛu í je mii nɔu. ¹⁸ I maà jɔ ine ɔɔ ku jɔ i kua ribai ala nɛe ku dasi ɛe amaleka ɛa ku tɔɔ. Dimii amane bɛɛɛɛ ɛa à ya naai do ideí ara ku kaye, amma do nɔ à ya maa saabu ara nɛu na kuye ɛa iyi à ya maa ce nɔ à ya maa tɔɔ fufu si lasabu nfe nfei amane ɛa. ¹⁹ Inɛ ɛa a kù waa leekí si Kirisi, nɛu iyi í je iri nɔ siei ara fei í tɔtɔ do ikɔ́ ikɔ́ɛ nɔ í ba gbugbã wa lá bei Ilaaɔ́ í bi.

Ka ku nɔ ka wɛɛ do Kirisi

²⁰ Ì kú do Kirisi ajɔ ɛa si mii ndii andunya ɛa. To, na mii í ce ì waa ce kuwɛɛ nɛe bei ine ɛa iyi à je ti andunya. Na mii í ce ì jɔ à kãa nɛe wooda, aɛa iyi à ya ni, ²¹ maà je iyi ihɛ́, maà tie iyi ihɛ́, maà lu iyi ihɛ́. ²² Mii ɛa be fei á ce nfe bii à ceò ɛa ice. Woodai amane ɛa do

cio ɛa nɛu ì waa too ɛa. ²³ Nɔɔ, wooda ɛa, bii ì waa cɔ ɛa aa ni à sɔ́ai domi aa sobi wa ka jirima kpãai Aɔ́ ku tɔɔ ɔɔ, nɔ aa jɔ ka kaye ara nwa, nɔ ka kpã ara nwa iju, amma a kaa sobi wa ka kãmiaò kubii ara nwa.

Kuwɛɛ nwo do kuwɛɛ titɔ́

3 Ilaaɔ́ í dede ɛe hai si bale do Kirisi ajɔ. Na nɛu, i de mii ndii lele bii Kirisi wa buba si awɔ nɛe Ilaaɔ́ ɛa. ² Mii ndii lele ɛa í sɔ́a i ya maa lasabu si ɛa. I maà ce lasabui mii ndii ile ihɛ́ ɛa, ³ domi ì ku si mii ndii andunya ɛa, kuwɛɛ titɔ́ nɛe í nɔ wa singa do Kirisi ajɔ bi Ilaaɔ́. ⁴ Kirisii í je kuwɛɛ nɛe do nɔ, nɔ ajɔ iyi á faata wa, do inɛi ajɔ, nɔ aa ba ikpɛ́ nɛe si amboeɛ.

⁵ Na nɛu, i kpa kubii mii ndii andunya iyi wa ce ice si ɛe fei. Mii ndii andunya ɛaui í je abo kaafe ku sũd, do daa laalɔ, do bine, do kubi nfe nfe, do kɔdɛɛi mii nkɔɔ. Nɔ nɔ bii ì waa ce kɔdɛɛ, mii nkɔɔ í ya tɔɔ si agbei Ilaaɔ́. ⁶ Mii ɛa be feii í ya fa idɔɔkɔ́i Ilaaɔ́ wa si ine ɛa iyi à kɔ ku jirima idee. ⁷ Inɛ taka nɛe bɛɛɛɛ ì ya tako i maa ce ɛa wo waati iyi ì wa si dulum ɛa be ɛa.

⁸ Amma nsei, i nɔɔ mii ɛa be fei ɛa, hai idɔɔkɔ́, do mbɛɛɛɛ, do inc sãmi. I maà ya jɔ arabu walakɔ ide ku sisi ku fita hai si gele nɛe ɛa. ⁹ Nɔ i maà ya sɔa nɛe ibo ɛa si na iyi í jɔ ì jɔ daa nwo do dɔɔkɛɛ tã ɛa, ¹⁰ nɔ ì ne daa titɔ́ ɛa. Í baa ì je amane titɔ́ ɛa iyi Ilaaɔ́ woo taka nwa wa kpaasi kpele kpele ku ba i jɔ nɔ i maa sãa sãa ɛa. ¹¹ Bɛɛɛɛ mɔi si inc nɛe ine ɔɔ kù je mmu, hai dimu mmu ɛa hee do Zuifu ɛa, hai ine ɛa iyi à ce bango hee do ine ɛa iyi a kù ce fei, hai ine ilɛeko ɛa do ilu iju dũ-dũ ɛa, hai aru ɛa do hai je aru ɛa. Nɛu ɛa be fei Kirisi nɛu akã í je fei ndɛɛ nɔ í wa si ine fei.

¹² Na nɛu, si na iyi í jɔ Ilaaɔ́ í bi ɛe nɔ í cica ɛe ì je tɛɛ ɛa, mii iyi í jɔ i mu ɛa wee, araare do jiida ku je do ara ku kaye do daa didɔ́ do temua. ¹³ Í ya ɔɔkɔ́ nɛe temua ɛa nɔ i ya kpa ideí kurarai nɛe ɛa bii ide ɔɔ í lɔ si anini nɛe. Si bei Kirisi í kpa ideí kurara nɛe, inɛ mɔ i ya cea nɛe bɛɛɛɛ ɛa. ¹⁴ Iyi í re mɔm i bi nɛe ɛa. Kubiui á jɔ i ya maa gbɔsi nɛe jiida jiida ɛa. ¹⁵ Nɔ i jɔ laakai ku sũ iyi Kirisi í mu nɛe ku maa ce ice si idɔ nɛe, domi si laakai ku sũu bei Ilaaɔ́ í kpe ɛe i jeò ara akã ɛa. Nɔ i ya maa saabue ɛa. ¹⁶ I jɔ ideí Kirisi ku kɔ́ mam mam si idɔ nɛe ɛa, nɔ ku mu nɛe bisi nɔ nɔ ku ba i kɔ nɛe si cio nɔ i mua nɛe gbugbã ɛa. ¹⁷ Si kookoosu nɛe do si kufɔ nɛe i ce fei ndɛɛ do irii Lafɛɛ Jesu nɔ i saabu Ilaaɔ́ Baaba ɛa na saabue.

Anu akã ine ɛa si kuwɛɛ titɔ́

¹⁸ Inɛ inaabo ɛa, i sũa mɔkɔ nɛe ɛa iri ile si bei í jɔ ine iyi í ne anu akã do Lafɛɛ ku ce.

¹⁹ Inɛ mɔkɔ ɛa, i bi abo nɛe ɛa, i maà ya jɔ i gaabu si ɛa ɛa.

²⁰ Inɛ amu ɛa, i jirima iyeò baa nɛe ɛa si ide baa yooma fei, domi bɛɛɛɛ á dɔ́a Lafɛɛ si.

²¹ Inɛ baa ɛa mɔ, i maà kɔ idɔi ama nɛe ɛa inc ɛa ku fɔ.

²² Inje aru ña, i jirima lafɛɛ ñɛ ña si fei ndɛɛ si andunyau ihɛ, ku maà je bii à leekɪ à waa cɔ ñe ñɛ akã. I jirima ña do inɔ akã ña si na iyi í jò ò mà beɛrei Lafɛɛ ña, nɔ ku maà je mii iyi á dɔa amane ña si ñɛ akã ò waa bi ku ce ña. ²³ Iyi ò waa ce fei i coo do inɔ akã ña, nɔ ku je bei Lafɛɛ ò waa cea ña, kù je amane ña. ²⁴ I mà ña iyi Lafɛɛ á sã ñɛ riba ñɛ ña, iyi í je tubu iyi í jilea inɛ ña, domi Kirisii í je Lafɛɛ ñɛ iyi ò waa cea ice ña. ²⁵ Amma inɛ iyi í ya maa ce laalɔ, á ye ribaɛ si bei laalɔ kuceɛ í to, domi Ilaaɔ ci ya nya inɛ go ikã.

4 Inje lafɛɛ ña, i cea aru ñɛ ña dee dee si bei í jɔ. I ye gigi iyi inɛ mɔ ò nɛ Lafɛɛ iyi í wa lele ña.

Iyi à dasi wa

² I temua si kutɔ ña, i ya maa tɔɔ Ilaaɔ waati kãma fei nɔ i maa saabue ña. ³ Nɔ i ce nwa kutɔ ña ku ba Ilaaɔ ku fũ nwa kpãa ka waazo ideɛ, ku ba ka yɔkɔ ka sisi asiii Kirisi. Na asiiui ò waò piisɔɔ nsei. ⁴ Na ñɛ, i ce kutɔ ña ku ba n yɔkɔ n sisi asiiu si bei í jɔ ku ba inɛ ña a mà ideu sãa sãa.

⁵ I je kuwɛɛ ñɛ do laakai ña si inɔ hai dasi naane ñau. I ya ce ice jiida si waati iyi ò nɛ fei ña. ⁶ I ya jò ide ñɛ ku dɔ ku gbɔ nɔ ku too kpãa, ku ba i mà si bei í sãa i jɛa inɛ fei ide ña.

Fɔci sukudɔ

⁷ Tisiki baakɔ nwa, ñɛ iyi í je woo ce ice ilu naane do minjiam si icei Lafɛɛ, á sisi ñɛ baaum fei. ⁸ Ñ wa

n bɔɔ wai bi tu ñe ku sɔ ñe bei à wɛɛò, nɔ ku tũ idɔ ñɛ. ⁹ Onezimu, baakɔ nwa ilu naane, iyi í je inɛ ide ñɛui á suu wa. Anɔi aa sisi ñɛ mii iyi í ba wa ihɛ fei.

¹⁰ Aritaaki iyi awaò à wa piisɔɔ í ce ñe fɔɔ. Maaku ifɔi Baanabasiu mɔ wa ce ñe fɔɔ. Ñ nɔ ò sisi ñɛ idei Maakuu tã wo. Bii í naa bi tu ñe i gbaa do inɔ didɔ ña.

¹¹ Jesu iyi à waa kpe Zusitu, ñɛ mɔ í ce ñe fɔɔ. Amanɛ mɛeta ñau anɔ akã à je Zuifu woo dasi Jesu naane ña iyi à waa bam ice ku ce na bommai Ilaaɔ. À muum gbugbã nɔ nɔ.

¹² Epafaasi, inɛ ide ñɛ, woo ce icei Jesu Kirisi, ñɛ mɔ í ce ñe fɔɔ. Waati kãma fei í ya maa jabui ku maa ce kutɔ na iri ñɛ ku ba i jã si idei Ilaaɔ nɔ i yɔkɔ i leekɪ si dim dim ña nɔ i tã sɔɔ i maa ceò idɔɔbii Ilaaɔ fei ña. ¹³ An yɔkɔ n je sɛɛdaɛ iyi wa ce lasabu ñɛ nɔ nɔ, do inɛ ña iyi à wa Laodisee do Herapolisi. ¹⁴ Luku lokotoro kpaasi jiida nwau, ñɛ do Demasi à ce ñe fɔɔ.

¹⁵ I ce inɛ nwa ña iyi à wa Laodiseeu fɔɔ do abo iyi à waa kpe Nenfa do inɛ igbei Jesu ña iyi à ya tɔɔ kpasɛɛ. ¹⁶ Bii ò cio tiau ihɛ ò tã ña i na inɛ igbei Jesu ña iyi à wa Laodiseeu a cioɛ. Nɔ bii inɛ Laodisee ñau mɔ à cio tia iyi ò samba ñau à tã, anɔ mɔ aa samba ñɛ wa i cioɛ ña. ¹⁷ Nɔ i sɔ Aasipu ku dasi icei Lafɛɛ iyi à jileau iju ku ba ku yɔkɔ ku faataɛ.

¹⁸ Fɔɔ ihɛ amu takam nii ò kɔ wa. Amui Pɔlu ò ce ñe fɔɔ. I maà gbeje iyi ò wa ile piisɔɔ ña.

Nɔ didɔi Ilaaɔ ku wa si ñe. Ami.

Tsalonika 1

Pɔlu í ce inei Tsalonika ŋa fɔɔ

1 Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ŋe fɔɔ, iŋe inei igbei Jesu ŋa iyi ì wa Tsalonika ŋa, iŋe iyi ì je ti Ilaaɔ Baaba do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi ŋa. Didɔ do laakai ku sũ ku wɛɛ ŋe.

Naane ku dasii inei Tsalonika ŋa

2 À ya ka maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na irii iŋe fei, à ya ka nɔ ka maa ye gigi ŋe si kutɔɔ nwa. **3** À waa ye gigi ŋe si wajui Ilaaɔ Baa nwa do yaase bei ì dasi naane nɔ nɔ ŋa, do bei ì bi inɛ ŋa do bei ì ya maa cɔ kpãai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi dim dim ŋa. **4** Iŋe inɛ nwa ŋa, iŋe iyi Ilaaɔ í bi, à mà iyi í cica ŋe ì je tɛɛ ŋa. **5** Nɔ laabaau jiiida iyi à sisi ŋe wo kù naa bi tu ŋe do ide ŋɔ akã, amma do gbugbã í naa, do sobii Hundei Ilaaɔ ajɔ, nɔ sika kãma kù wa si. Iŋe taka ŋe ì mà bei à je kuwɛɛ nwa si anini ŋe na aranfãani ŋe. **6** Iŋe mɔ ì too si kuce nwa do ti Lafɛɛ, domi ì gba idei Ilaaɔ ŋa do inc didɔ iyi Hundee í mu ŋe, baa do iyi í naa ŋe ijuukpã nla nla wa. **7** Si beɛbe, ì baa ì je yaase jiiida iyi woo dasi Jesu naane ŋa iyi à wa ilei Masedɔni do Geresi fei aa yɔkɔ a too si. **8** Nɔ nɔ idei Lafɛɛ í fangaa hai bi tu ŋe, kù je si Masedɔni do Geresi ŋɔ akã. Amma baau naane ku dasi ŋe si Ilaaɔ í fangaa bii fei hee kù je baa tilasi mɔm ka fɔ ideu. **9** A waa fɔ bei ì mu wa ŋa si waati iyi à naa bi tu ŋe, do bei ì jɔ iwɛ ku tɔɔ ŋa, ì kpaasi idɔ ì sinda si Ilaaɔ ŋa ku ba i cea ice ŋa, ŋɔ akã iyi í je Ilaaɔ do nɔ nɔ ŋɔ í je icui kuwɛɛ. **10** Nɔ à gbɔ bei ì waa degbe Jesu amaɛu ku nyi wa hai lele ŋa. Nɔ ŋɔ í je inɛ iyi Ilaaɔ í jɔ hai si bale, nɔ á na ku faaba wa hai si idɔkɔi Ilaaɔ iyi wa naa.

Ice iyi Pɔlu í ce Tsalonika

2 Iŋe inɛ nwa ŋa, iŋe taka ŋe ì mà kunaa nwa bi tu ŋe kù je ngbe. **2** Ì mà ŋa iyi à bú wa, à kpã wa iju Filipi be à bei à naa bi tu ŋe. Do ŋɔ fei, Ilaaɔ í mu nwa wɔkɔ à sisi laabaau jiiidaɛ si anini ŋe, baa do iyi inɛ ŋa à bi a ganji wa nɔ nɔ. **3** Kurara kù wa si waazi nwa, nɔ baa yaase bei à waa sisi ŋe ideu í je dee dee, a kù waa dɔ iju ŋe. **4** Amma si bei Ilaaɔ í dasi wa naane, í so laabaau jiiidaɛ í da nwa si awɔ, beɛbe mɔ à waa sisi ideu. A kù waa coo si bei á dɔa amane ŋa si. À waa coo bei á dɔa Ilaaɔ si, ŋɔ iyi í mà yaasei idɔ nwa. **5** Iŋe taka ŋe ì mà sãa sãa ŋa nɔ Ilaaɔ í je sɛɛda nwa iyi a kù lele ŋe do ide didɔ gɔ, a kù nɔ a kù

ce waazou ku ba ka gba fia ŋe. **6** Nɔ a kù waa de saabu bi tu ŋe walakɔ bi inɛ gɔ ŋa, **7** baa bii aa ka yɔkɔ ka nyisi ŋe gbugbã nwa wo si na iyi í jɔ à je woo bei Kirisi ŋa. Amma à ce ice do daa didɔ si anini ŋe bei iyei ama í ya ce do amaɛ ŋa. **8** Si na iyi í jɔ à bi ŋe nɔ nɔ, à ya ka tã wɔkɔ, kù je ka na ŋe laabaau jiiidaɛ Ilaaɔ ŋɔ akã, amma do kuwɛɛ awa taka nwai, domi à ne kubi ŋe nɔ nɔ. **9** Iŋe inɛ nwa ŋa, ì waa ye gigi bei à ce ice si anini ŋe hee à gbɛɛji. À ce ice dasã do idũ ku ba ka mà je asoi inɛ gɔ ŋe si waati iyi à waa sisi laabaau jiiidaɛ ide Ilaaɔ si anini ŋe.

10 Iŋe ì je sɛɛda nwa ŋa do Ilaaɔ takɛ iyi isɛɛne nwa si wajui iŋe woo dasi Jesu naane ŋa í má, í je dee dee, nɔ taale kãma kù wa si. **11** Iŋe fei ì nɔ ì mà ŋa iyi à ce ŋe bei baa í ya cea amaɛ ŋa. **12** À mu ŋe gbugbã, nɔ à tũ idɔ ŋe, nɔ à tɔ ŋe nɔ nɔ ì jɔ ì maa ne ŋa si bei á sãa Ilaaɔ si, ŋɔ iyi í kpe ŋe si bommaɛ do si amboeɛ.

13 À ya ka maa saabu Ilaaɔ ajɔ fei domi si waati iyi à waazo ŋe i kù doo ideu si ide amane ŋa, amma ì gbaa ŋai si ti Ilaaɔ. Nɔ beɛbe mɔ í je do nɔ, nɔ wa ce ice si iŋe woo dasi Jesu naane ŋa. **14** Iŋe inɛ nwa ŋa, mii iyi í ba igbei inɛ Jesu Kirisi ŋa iyi à je ti Ilaaɔ si ilei Zudee, ŋɔ í ba iŋe mɔ nsei. Nɔ nɔ ì ye ijuukpã ŋa hai bi inɛ ide ŋe ŋa, bei inɛ ŋa mɔ à ye bi Zuifu ŋa.

15 Zuifu ŋaui à kpa Lafɛɛ Jesu do walii ŋa, nɔ à kpã awa mɔ iju. Daa ŋa ci ya dɔa Ilaaɔ si, nɔ à je mbɛɛi inɛ fei. **16** À ganji mɔm ka cea dimi mmu ŋa waazo iyi à jɔ a ba faaba. Beɛbei dulum du ŋa iyi à ya maa ce waati kãma fei í teese wa kɔɔsi wa caa. Amma idɔkɔi Ilaaɔ í fuka si iri ŋa bebei.

Pɔlu í bi inei Tsalonika ŋa ku ye má

17 Iŋe inɛ nwa ŋa, si bei à kpeɔ ŋe ku ye, nɔ à fɛɛfɛɛ ŋe do ara baa do iyi kù je do idɔ, à waa ce bege ŋe nɔ nɔ à waa ce kookaai ku ba ka ye ŋe. **18** À bi ka nyi wa bi tu ŋe be má wo, nɔ amu Pɔlu ñ dasi idɔ ise fɛɛfelo n naa be, amma Seetam í da nwa kpãa. **19** Ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu á nyi wa, yoomai á je kpãa ku cɔ nwa do inc didɔ nwa. Mii aa ka tɔɔ fufu má si wajue bii kù je ŋe. **20** Nɔ, na iri ŋe aa ka tɔɔ fufu nɔ aa ka ne inc didɔ na iri ŋe.

3 Nɔ ŋɔ í jɔ waati iyi idɔ nwa í kɔ ku sũ, à lasabu iyi amu akã n gbe ilui Ateni. **2** Nɔ à be Timɔtee, inɛ nwa iyi wa ce ice do Ilaaɔ ajɔ si icei laabaau jiiidaɛ Kirisi. À kɔ bi tu ŋe ku ba ku sobi ŋe i leekɔ si dim dim ŋa, nɔ ku mu ŋe gbugbã si naane ku dasi ŋe, **3** ku ba baa inɛ akã ŋe ku mà jɔ ijuukpãu ku da zigie. Iŋe

taka nɛ ɪ waa m̀a si ɲa, inɛ nɲu k̀u nɛ bei á ce iyi k̀u ba wa. ⁴ Baa hai waati iyi awae ɲa à wɛɛ, à ya ka s̄s̄ ɲɛ wo ka ni aa kp̄a wa iju. Bɛɛɛɛ m̄ɔi í n̄ɔ í ce, si bei ɪ waa m̀a si s̄a s̄a ɲa. ⁵ N̄ɔi í j̄ɔ waati iyi id̄m̄ í k̄ɔ ku s̄u, ñ be Tim̄ɔtee bi tu ɲɛ be ku ba n m̀a bei naane ku dasi nɛ wa ye. Ñ wa n ce njo Seetam, woo lele inɛu, ku maa na ku lele ɲɛ i ce dulum ɲa, n̄ɔ ice nwa ku maa na ku je nɛbe.

⁶ Amma nsei iyi Tim̄ɔtee í baa hai bi tu ɲɛ, í s̄s̄ wa laabaau j̄iidaí naane ku dasi nɛ do kubi nɛ. Í s̄s̄ wa iyi ɪ ya maa ye gigi nwa do kubi ɲa n̄ɔ ɪ waa bi ku ye wa n̄ɔ n̄ɔ si bei awa taka nwa m̄ɔ à waa bi ku ye ɲɛ. ⁷ Na nɲu, ɲɛ inɛ nwa ɲa, baa bii í je à ye ijuukp̄a do wahala fei, in̄ɔ nwa de í t̄u do saabui naane ku dasi nɛ. ⁸ Bɛɛɛɛ id̄ɔ nwa í baa, si bei ɪ waa leek̄i si kp̄ai Laf̄ɛɛ dim dim ɲa. ⁹ Zaka beirei aa ka ȳk̄ɔ ka saabu Ilaāɔ na in̄ɔ did̄ɔ nla nla iyi à nɛ si wajui Ilaāɔ Laf̄ɛɛ nwa na iri nɛ. ¹⁰ Das̄a do id̄u fei à waa t̄ɔɛ n̄ɔ n̄ɔ ku j̄ɔ ka ye ɲɛ do iju má, ku ba mii iyi wa gaizia ɲɛ si naane ku dasi ka k̄ɔɔ nɛ si.

¹¹ Ilaāɔ Baa nwa takae do Laf̄ɛɛ nwa Jesu a ce nwa kp̄aa ka naa bi tu ɲɛ. ¹² N̄ɔ Laf̄ɛɛ ku k̄ɔɔ nɛ si kubi si ɲɛ duus̄ɔɔ do si inɛ fei hee k̀u to bei awa m̄ɔ à bi ɲɛ. ¹³ N̄ɔ ku j̄ɔ id̄ɔ nɛ ku leek̄i si dim dim, ku jeò dee dee, ku maà nɛ taale ɔ si wajui Ilaāɔ Baa nwa, si waati iyi Laf̄ɛɛ nwa Jesu á nyi wa do inɛ ɲa iyi í cica fei.

Kookoosu iyi wa d̄ɔa Ilaāɔ si

⁴ ɲɛ inɛ nwa ɲa, à k̄ɔ nɛ si bei í s̄a i maa nɛ ɲa ku ba ku d̄ɔa Ilaāɔ si. N̄ɔi, ɪ waa ce bɛɛɛɛ t̄a ɲa. Amma iyi í gbe nsei, à waa t̄ɔ ɲɛ do irii Laf̄ɛɛ Jesu, i hanya i ce bɛɛɛɛ i maa koo ɲa. ² N̄ɔ n̄ɔ, ɪ m̀a ik̄ɔ ɲa iyi à ba hai bi Laf̄ɛɛ Jesu n̄ɔ à s̄s̄ ɲɛ. ³ Mii iyi Ilaāɔ í bi si ɲɛ, nɲui í je í má ɲa, waat̄ɔ i n̄ɔ ara nɛ mam mam i maà ya ce sakara ɲa. ⁴ ɲɛ fei í s̄a i m̀a ara nɛ ku mu n̄ɔ kuwɛɛ nɛ ku má n̄ɔ ku nɛ bɛɛɛɛ, ⁵ ku maà ti ku je do k̄ɔɔɛi ara bei dimi mmu ɲa à waa ce, aɲa iyi a k̀u m̀a Ilaāɔ. ⁶ Si ideu ih̄ɛ, inɛ ɔ ku maà raraa kpaasie walak̄ɔ ku j̄ɔɔ taki, domi Ās̄ Laf̄ɛɛ á kp̄a woo ce mii bɛɛɛɛ ɲa fei iju. À n̄ɔ à s̄s̄ ɲɛ à k̄ɔn̄k̄ɔm du ɲɛ t̄a à ni i ce laakai ɲa. ⁷ Ilaāɔ k̀u kpe wa ka naa ka maa ce sakara, amma í bi ka je inɛ kumá ɲa. ⁸ Na nɲu, inɛ iyi í k̄ɔsi ik̄ɔ ɲau ih̄ɛ, k̀u je amanei í k̄ɔsi amma Ilaāɔ takaei, nɲu iyi í mu nɛ Hundɛɛ.

⁹ Iyi í je kubii woo dasi Jesu naane ɲa, k̀u je tilasi a k̄ɔ nɛ wa, domi Ilaāɔ í nyisi ɲɛ si bei í j̄ɔ i bi nɛ ɲɛ duus̄ɔɔ. ¹⁰ N̄ɔi, ɪ nɛ kubii nɛ t̄a ɲa hee do woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilei Mased̄ɔni fei. Amma à waa t̄ɔ ɲɛ, ɲɛ inɛ nwa ɲa, i hanya i ya maa ce bɛɛɛɛ i maa koo ɲa. ¹¹ I kookaai ku ba i ya wa si anu ak̄a ɲa, n̄ɔ i ya ce w̄uái ara nɛ ɲa, n̄ɔ i ya ce ice do aw̄ɔ nɛ ku ba i ba mii iyi aa maa wɛɛò ɲa si bei à j̄ile ɲɛ. ¹² Bii ɪ waa ce bɛɛɛɛ ɲa, isɛɛɛɛ nɛ á nɛ bɛɛɛɛ baa si wajui hai dasi Jesu naane ɲa, n̄ɔ i kaa je asoi inɛ k̄ama ɲa.

Kunyii Laf̄ɛɛ wa

¹³ ɲɛ inɛ nwa ɲa, a k̀u bi i wɛɛ hai m̀a yaase iyi í je ti inɛ ɲa iyi à ku ɲa, ku ba i maà nɛ in̄ɔ ku f̄ɔ, bei inɛ ɲa iyi à gbe, aɲa iyi a k̀u nɛ kp̄aa ɔ iyi à waa ɔ. ¹⁴ Awa à dasi naane iyi Jesu í ku, n̄ɔ í j̄i hai si bale má. Bɛɛɛɛ m̄ɔi à dasi naane iyi inɛ ɲa iyi à dasi Jesu naane à bei à ku, Ilaāɔ á j̄i aɲa m̄ɔ má hai si bale.

¹⁵ Iyi ih̄ɛ ik̄ɔi Laf̄ɛɛi à waa s̄s̄ ɲɛ bɛ. Awa iyi aa ka wɛɛ si hunde si waati iyi Laf̄ɛɛ Jesu á nyi wa, a kaa ka cuaa iku ɲa. ¹⁶ Waati nɲu, aa ka gb̄ɔ anu ku d̄s̄, do imui amaleka nla do anui k̄ak̄ak̄āi Ilaāɔ. N̄ɔ Laf̄ɛɛ takae á kita wa hai lele. Inei Kirisi ɲa iyi à ku, aɲai aa tako a j̄i. ¹⁷ Si anyii nɲu, awa iyi à wɛɛ si hunde si waati bɛɛɛɛ, á so wa awaò ɲa aɲɔ si kud̄u i j̄i, n̄ɔ ka ko Laf̄ɛɛ lele bɛ. Si bɛɛɛɛi aa ka maa wɛɛ do Laf̄ɛɛ hee do aɲɔ fei. ¹⁸ Na nɲu, i j̄ɔ i ya maa mua nɛ gbugb̄a ɲa na ideu ih̄ɛ.

⁵ ɲɛ inɛ nwa ɲa, iyi í je ide i aɲɔ do waati si bii mii ɲau be á na ku ce, k̀u je tilasii ka k̄ɔ nɛ. ² ɲɛ taka nɛ ɪ waa m̀a s̄a s̄a ɲa iyi Laf̄ɛɛ á na ku nyi wai si aɲɔ iyi inɛ k̄ama kaa m̀a, bei woo ce ile ɲa à ya naa id̄u. ³ Waati iyi inɛ ɲa à waa ni laakai ku s̄u í wɛɛ, zigida k̀u wɛɛ má, be gbak̄a iri ku kp̄ai andunya á boe ɲa, bei ara kuro í ya ba b̄aas̄i. A kaa ba bii aa sa a b̄ɔ má. ⁴ Amma ɲɛ inɛ nwa ɲa, i k̀u wa si ilu kuku ɲa hee aɲɔ ku zamba ɲɛ bei kunaai ile. ⁵ ɲɛ fei ɪ je inei inya kumá ɲa do inei das̄a ɲa. A k̀u je inei id̄u ɲa iyi à wa si ilu kuku. ⁶ Na nɲu, ka maà s̄i njoo bei inɛ ɲa iyi à gbe, amma í s̄a ka w̄ɔ njoo ka maa ceò laakai ara nwa. ⁷ Id̄u inɛ ɲa à ya s̄i njoo, n̄ɔ id̄u m̄ɔi woo m̄ɔ at̄ɛ ɲa à ya m̄ɔ at̄ɛ ku maa kpa ɲa. ⁸ Amma awa iyi à je inei das̄a ɲa, í s̄a ka ya ce laakai ara nwa. Ka j̄ɔ naane ku dasi do kubi ku degbe wa bei ib̄ɔi iḡu, n̄ɔ kp̄ai faaba ku ɔ ku je nwa bei fulai is̄ɔ. ⁹ N̄ɔ n̄ɔ, Ilaāɔ k̀u kpe wa ka naa ka ye id̄ɔk̄ɔɛ, amma ku ba ka ba faaba do saabui Laf̄ɛɛ nwa Jesu Kirisi. ¹⁰ Nɲui í ku na iri nwa ku ba bii à wɛɛ si hunde si waati iyi á nyi wa walak̄ɔ bii à n̄ɔ à ku m̄ɔi, ka wɛɛ do nɲu aɲɔ. ¹¹ Na nɲu, i ya mua nɛ gbugb̄a ɲa n̄ɔ i ya maa sobi nɛ ku ba i la si naane ku dasi nɛ, si bei ɪ waa ce t̄a ɲa.

Idei ank̄anyi do f̄ɔɛ

¹² ɲɛ inɛ nwa ɲa, à waa t̄ɔ ɲɛ i ya jirima inɛ ɲa iyi à waa ce ice n̄ɔ n̄ɔ si in̄ɔ nɛ, inɛ ɲa iyi Laf̄ɛɛ í j̄ɔ à waa gb̄a ɲɛ n̄ɔ à waa nyisi ɲɛ kp̄aa. ¹³ I j̄ɔ i nɛ kubi nɛ j̄iida n̄ɔ i m̀a bɛɛɛɛ nɛ ɲa na irii ice nɛ. I ya j̄ɔ i wɛɛò laakai ku s̄u ɲɛ duus̄ɔɔ.

¹⁴ À waa t̄ɔ ɲɛ ɲɛ inɛ nwa ɲa, i s̄s̄ ilu ika ɲa a ce laakai. Inɛ ɲa iyi à m̄ɔnḡɔ munya, i mu nɛ gbugb̄a. I sobi hai nɛ gbugb̄a ɲa. I temua do inɛ fei ɲa. ¹⁵ I ce laakai ɲa i maà j̄ɔ inɛ ɔ ku s̄a kpaasie laal, amma i hanya i cea nɛ j̄iida waati k̄ama fei ɲa do inɛ ɲa iyi à gbe fei.

¹⁶ I j̀̀ i ya ne ino did̄i waati k̄ma fei ɲa. ¹⁷ I ce kut̄o hai ne ko ɲa. ¹⁸ Bei í jeò fei i saabu Ilaā ɲa. Bebei Ilaā í bi i ce ɲa si kuwee ɲɲe do Jesu Kirisi.

¹⁹ I maà ganji Hundei Ilaā ku ce ice si ɲe. ²⁰ I maà donda amuai walii ku ce ɲa. ²¹ Amma i j̀̀ i w̄a mii fei ɲa ko i mu iyi í s̄a ɲa. ²² I mu ara ɲɲe si kp̄ai laab fei ɲa. ²³ No Ilaā takaε, ɲɲu iyi í je icui laakai ku s̄u, ku nya ɲe i je titeε mam mam ɲa, ko ku degbe hunde ɲɲe

do laakai ɲɲe do ara ɲɲe, taale go ku maà wa si, hee ku t̄oò ajo iyi Laf̄ε nwa Jesu Kirisi á nyi wa. ²⁴ Ilaā, ɲɲu iyi í kpe ɲɲu, í ne naane, á ko ku ce fei ndεε.

²⁵ Iɲe ine nwa ɲa, i ce nwa kut̄o ɲa.

²⁶ I ce ine nwa ɲa fei fō do kubi ɲa.

²⁷ Ñ wa n ko ɲe do irii Laf̄ε, i cioa ine nwa ɲa fei tiauh̄.

²⁸ No did̄i Laf̄ε nwa Jesu Kirisi ku wa si ɲe.

Tɛsalonika 2

Pɔlu í ce inɛi Tɛsalonika ŋa fɔɔ

1 Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ŋe fɔɔ, iŋe inɛi igbei Jesu ŋa iyi ì wa Tɛsalonika, iŋe iyi ì je ti Ilaaɔ̃ Baa nwa do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi. ² Ilaaɔ̃ Baaba do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu nŋe didɔ̃ do laakai ku sũ.

Ilaaɔ̃ á kiiti inɛ ŋa si aɔɔ iyi Kirisi á nyi wa

³ Iŋe inɛ nwa ŋa, í s̄iã ka ya maa saabu Ilaaɔ̃ waati kãma fei na iri nŋe. I jò ka maa ce beɛbe domi naane ku dasi nŋe wa kɔ̄si nɔɔ nɔɔ, nɔ kubi iyi ì ne iŋe duusɔ̄ɔ í la wa kɔ̄si. ⁴ Nɔ̄i í jò à waa tɔɔ fufu na iri nŋe si igbei inɛi Ilaaɔ̃ ŋa na temua nŋe do naane ku dasi nŋe si ijuukpã do wahala nŋe fei.

⁵ Iyi ihɛi wa nyisi kam kam iyi kiitii Ilaaɔ̃ í je dee dee, domi ijuukpã iyi ì ye fei ŋa na irii bommai Ilaaɔ̃i. Nŋui á jò Ilaaɔ̃ ku ka ŋe si inɛ ŋa iyi à to a lɔsi bommaeu. ⁶ Nɔ̄i, Ilaaɔ̃ á ce iyi í je dee dee. Inɛ ŋa iyi à waa kpã ŋe iju, á sã nŋa ijuukpã. ⁷ Nɔ iŋe iyi ì waa ye ijuukpã ŋau á mu nŋe kus̄imi do awa taka nwa. Iyi be á cei si waati iyi Lafɛɛ Jesu á faata wa hai lele do amaleka ilu gbugbãe ŋa. ⁸ Á naai do ina sàsá ku ba ku kpã inɛ ŋa iyi a kù mà Ilaaɔ̃ iju, aŋa iyi a kù waa jirima laabaau jiidai Lafɛɛ nwa Jesu. ⁹ Gbese iyi aa sã nŋa nŋui í je nfe ku ce hee do aɔɔ fei. Aa fɛɛfe do Lafɛɛ Jesu do si amboe ilu gbugbãe ¹⁰ si waati iyi á nyi wa ku je ilu jirima bi inɛ ŋa iyi à je tɛɛ, nɔ inɛ ŋa iyi à dasie naane ŋa fei aa maa cɔɔ do beɛɛ si aɔɔ nŋu. Iŋe taka nŋe aa wa inc nŋa ŋa, domi ì dasi sɛɛda iyi à je nŋeu naane ŋa.

¹¹ Na nɔ̄i í ce à waa ce kutɔɔ aɔɔ fei na iri nŋe. À waa tɔɔ Aɔ̄ Lafɛɛ nwa ku jò ì je kuwɛɛ nŋe dee dee si bei í jɔ inɛ ŋa iyi à gbɔ kukpɛe a ce. Nɔ à waa tɔɔ má gbugbãe ku jò ì ce jiidai iyi ì waa dasi idɔ ŋa nɔ ku jò kookoosui naane ku dasi nŋe ku kɔ̄. ¹² Beɛbeɛ irii Lafɛɛ nwa Jesu á baò amboe hai bi tu ŋe, nɔ iŋe mɔ̄ i baò amboe hai bi tɛɛ ŋa, do saabui didɔ̄i Ilaaɔ̃ do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

Woo ce laalb

2 Iŋe inɛ nwa ŋa, i jò n fɔ̄idei kubaai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi do kutɔɔ nwa do nŋu aɔɔ. Ñ wa n tɔɔ ŋe ² i maà jò idɔ nŋe ku dede ñya ñya bii inɛ gɔ ŋa à ni aɔɔi Lafɛɛ í to wa tã. Nɔ i maà jò ku mu ŋe biti bii à ce waliie walakɔ waazoe, walakɔ baa bii à ni awai à kɔ̄ beɛbe. ³ I maà jò inɛ gɔ ku d̄i iju nŋe si ide kãma. Aɔɔi Lafɛɛu ku bei ku to wa inɛ nkɔ̄i á f̄usi naane ku dasie awɔ̄. Si anyii nŋu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ̃ jau á faata wa, nŋu iyi í je

amai nfe ku ce. ⁴ Mbɛɛi Ilaaɔ̃i wa je. Á so arae ku re mii fei, nɔ ku kòsi Ilaaɔ̃ do mii iyi inɛ ŋa à waa tɔɔ fei. Kpasɛi Ilaaɔ̃ mɔ̄m nii á koo ku buba ku maa kpe arae Ilaaɔ̃.

⁵ I kù ye gigi iyi ñ s̄i ŋe ideu ihɛ tã waati iyi ñ wa bi tu ŋe? ⁶ Amma titã ngɔɔ wa ganjie ku naa nsei, ñ nɔ ñ mà sã sã mii iyi í je ŋa. Si beɛbe, kaa naa bii kù je waatie í to. ⁷ Nɔ nɔ laalb wa ce tã si asii, amma í gbe inɛ iyi wa ganjieu ku nɛ ku bei ku fita gbugbã. ⁸ Si anyii nŋu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ̃ jau á faata wa nɔ amboei kunaai Lafɛɛ Jesu ku kpa irie. Jesuu, nŋui á kpa do fufui gelee. ⁹ Inɛ iyi wa ba Ilaaɔ̃ jau á naai do gbugbã Seetam, nɔ ku ce maamaake dimi ikã ikã fei do dobu dobu ŋa ku d̄i iju inɛ ŋa. ¹⁰ Á nɔ ku ce laalb dimi ikã ikã baa yooma fei ku d̄i iju inɛ ŋa iyi à waa bɔ nfe ku ce. Aa ce nfe domi a kù ne kubii nɔɔu iyi á faaba ŋa. ¹¹ Nɔ̄i í jò Ilaaɔ̃ á samba banlala nla nla wa si ŋa ku ba a ya dasi ibo naane. ¹² Beɛbe mɔ̄i inɛ ŋa iyi a kù dasi nɔ naane, nɔ à waa ce laalb do inc didɔ̄, aa so taale dei.

À cica ŋei i baò faaba ŋa

¹³ Iŋe inɛ nwa ŋa, iŋe iyi Lafɛɛ í bi, à ne ka ya maa saabu Ilaaɔ̃ waati kãma fei na iri nŋe, domi Ilaaɔ̃ í cica ŋe hai sintee ì baò faaba ŋa do gbugbãi Hundee, do naane nŋe iyi ñ ne si nɔɔu ŋa. Hundeu nŋui í jò ñ je inɛ kumá ŋa. ¹⁴ Mii iyi Ilaaɔ̃ wa le mbe waati iyi í kpe ŋe do laabaau jiidau iyi à sisi nŋe, ku ba ñ ne ikpɛ si amboei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ¹⁵ Na nŋu, iŋe inɛ nwa ŋa, ñ leek̄i dim dim ì mu ide ŋa iyi à kɔ ŋa si geleò gele walakɔ si tia nwau.

¹⁶ Nɔ Ilaaɔ̃ Baa nwa, nŋu iyi í bi wa, nɔ do saabui didɔ̄e í mu nwa gbugbã iyi kù ne kɔ̄ do kpãa ku cɔ̄ jiidai, nŋu do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi takae ¹⁷ a mua idɔ nŋe gbugbã, nɔ a jò ñ leek̄i si dim dim ì ceò ice jiidai do ide jiidai fei ŋa.

Pɔlu í ni a cea aŋa kutɔɔ

3 Iyi í gbe, iŋe inɛ nwa ŋa, ñ ce nwa kutɔɔ ŋa ku ba idei Lafɛɛu ku fangaa gbã gbã nɔ inɛ ŋa a mà beɛɛɛ, si bei ñ ce si anini nŋe. ² I ce kutɔɔ ŋa ku ba Ilaaɔ̃ ku nya wa hai si awɔ̄i amane laalb hai ne iri ŋau, domi kù je inɛ feii wa dasi ideu naane.

³ Amma Lafɛɛ ilu naanei. Á mu nŋe gbugbã nɔ ku degbe ŋe na irii Seetam, inɛ laalbu. ⁴ Lafɛɛ í jò ñ dasi ŋe

naane. À mà iyi mii iyi à jile n̄ye ì waa coo ña, n̄ beɛbeɛ aa ce i maa koo ña.

⁵ N̄ Laf̄ɛ ku j̄ò kubii Ilaaḏ ku k̄ɔsi si id̄o n̄ye do temua iyi Kirisi takae wa mu nwa.

Í s̄ia aman̄e ku ce ice

⁶ In̄e ine nwa ña, à waa t̄ɔ ñe do irii Laf̄ɛ nwa Jesu Kirisi, i j̄ò kpaasi woo dasi Jesu naane baa yooma fei iyi à je ilu ika ña n̄ a kù waa too si kuk̄osi iyi à na ñe. ⁷ In̄e taka n̄ye ì mà ña iyi í s̄ia i sisi daa nwa ña. Í s̄ia i sisi daa nwa ña domi a kù je kuw̄ee nwa si anini n̄ye do ika. ⁸ A kù j̄ò ine ḡo ku wo wa nfe nfe hai s̄a fia, amma à ya ka maa ce icei nt̄o nt̄o alèd̄ daak̄o hee ka gb̄eɛji ku ba ka maà je asoi ine ḡo. ⁹ Kù je a ni a kù ne kp̄aae, amma à bi awa taka nwa ka nyisi ñe yaase jida iyi in̄e m̄o aa ȳk̄o i sisi, ¹⁰ domi baa waati iyi à wa bi tu ñe à s̄o ñe à ni, ine iyi kù bi ice ku ce, kù ne a j̄ò laf̄ɛ ku je.

¹¹ Wee à gb̄o iyi ine ḡo n̄ye ña ilu ika ñai iyi a kù waa ce nḡoḡo í gbe w̄obia ku ḡũ. ¹² À waa s̄o aman̄e dimi beɛbe ña a t̄ɔ ña suuru na irii Laf̄ɛ Jesu Kirisi, a ya ce ice ku ba a wo ara n̄ye.

¹³ Amma in̄e ine nwa ña, i maà ya gb̄eɛji do jiida ku ce. ¹⁴ In̄e iyi í k̄o ku gb̄o ide iyi à k̄o si tiau ih̄e i laakae ña n̄ i maà j̄ò nḡoḡo ku kosi ñe do n̄ye, ku ba anȳo ku muu. ¹⁵ Amma do n̄ye fei i maà ti i dooaɛ bei mbeɛ, amma i nyisiɛ kp̄aa bei ine n̄ye.

F̄ɔɔi ank̄aanyi

¹⁶ N̄ Laf̄ɛ, n̄ye iyi í je icui laakai ku s̄ũ, ku mu n̄ye laakai ku s̄ũ waati k̄ama fei si mii iyi í ba ñe fei. Laf̄ɛ kù w̄ee do in̄e fei.

¹⁷ Amui P̄olu, ñ ce ñe f̄ɔɔ. F̄ɔɔ ih̄e, do aw̄oi amu takam nii ñ k̄ɔd̄. N̄ye iyi í je seɛdam si tiam ña fei. Kuk̄om nii mbeɛ.

¹⁸ N̄ did̄si Laf̄ɛ nwa Jesu Kirisi kù w̄ee do in̄e fei.

Timotee I

Pɔlu í ce Timotee fɔɔ

1 Amu Pɔlu n wa n ceɛ fɔɔ, amu iyi n je woo bei Jesu Kirisi. Ilaaɗ woo faaba nwa do Jesu Kirisi, nɗu iyi à waa cɔ kpãae, aɗai à jilɔɔ si n je woo be.

² N ceɛ tiau ihɛ wai Timotee, awɔ iyi ò ye bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɗ Baaba do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a ce araareɛ a muue didɗ do laakai ku sũ.

I ce laakai woo kɔsi cio ilu ibo nɗa

³ Nsei, n bi i buba Efɛezu si bei n sɛe wo si waati iyi n bɔ ilei Masedɔni. Ine gɔ nɗa à wa be iyi à waa kɔ ine nɗa si cio mmu. Ganji nɗa. ⁴ Sɗ nɗa a maà ti a dasi laakai nɗa si ide nɗa iyi ine nɗa à bu à waa fɔ do irii bala nwa nɗa iyi à ya maa de ku mà. Nɗu nɗau bei wa naaɔ kakɔ nɗa wa, kaa nɔ kù mua ine nɗa gbugbã si naane ku dasi nɗa icei Ilaaɗ ku bei ku bɔ waju. ⁵ Amma mii iyi à waa le à waa sɗ nɗeɔ ideu ihɛi í je kubi nɗe ku kɔɔsi, kubi iyi wa naa hai si idɔ iyi í má, do idɔ hai nɛ taale. ⁶ Wee ine gɔ nɗa à yaa hai si ideu ihɛ nɔ à koo à lɔ si kakɔ nfe ku ce. ⁷ À bi aɗa a je woo kɔ ine nɗa si cioi woodai Ilaaɗ, amma aɗa taka nɗa a kù mà yaasei ide iyi à waa fɔ baa do iyi à waa fɔɔ do naane nla nla.

⁸ Awa à mà iyi wooda í sɛa bii amane nɗa à waa ceɔ ice si bei í jɔ. ⁹ Nɔ à mà iyi a kù jile wooda na ine dee dee nɗa. À jilɔɔ na woo donda wooda nɗa, do hai gbɔ ide nɗa, do ilu dulum nɗa, do ine nɗa iyi a kù mà beɛrei Ilaaɗ walakɔ mii nɗa iyi à je tɛɛ, do ine nɗa iyi à waa kpa iyeɔ baa nɗa nɗa, do woo kpa ine nɗa, ¹⁰ do woo ce sakara nɗa, do inemɔkɔ nɗa iyi à ya maa sũɔ nɗe, do ine nɗa iyi à waa ce ine nɗa ile à waa ta, do woo sɔ ibo nɗa, do woo ceekpe si ibo nɗa, do ine nɗa iyi à waa ce mii baa yooma fei iyi kù waa too si cio jiida. ¹¹ Cio jiidau í naai hai si laabaau jiida iyi à daam si awɔ. Ilaaɗ ilu amboei iyi í ya weea ine nɗa laabaau jiidau wa fãa.

Í saabu Ilaaɗ na araareɛ

¹² N saabu Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa, nɗu iyi í muum gbugbã n ceɔ icem. N saabuɛ si na iyi í jɔ í kam ilu naane nɔ í cicaam si iceɛ, ¹³ baa do iyi n ya n maa n fɔ laalɔe wo nɔ n ya n maa n kpãa iju nɔ idɔkɔm ci ya j̄. Do nɗu fei, í ce araarem si bei n kù mà mii iyi n wa n ce, si na iyi í jɔ n kù dasie naane wo. ¹⁴ Nɔ wee didɗi Lafɛɛ nwa í caa sim, nɔ í jɔ n dasie naane nɔ n nɛ kubii ine nɗa. ¹⁵ Ide ilu naanei iyi í jɔ i yɔ awɔ i gba nɗa mam mam. Ideu wee. Jesu Kirisi í naai si andunya ku faaba

ilu dulum nɗa. Amui n re nɗa do dulum, ¹⁶ amma Ilaaɗ í ce araarem ku ba Jesu Kirisi ku yɔkɔ ku nyisi temua hai nɛ kɔɔe si amu iyi n je ine ngboi ilu dulum nɗa. Nɔ n bi n jɛa ine nɗa iyi aa na a dasie naane a ba kuwɛɛ hai tã yaase jiida. ¹⁷ Ilaaɗ nɗu akãi í je ilaalu hee do aɗ fei, ci ya ku nɔ a ci ya yɔkɔ do iju. Ka saabuɛ nɔ ka mà beɛrei hee do aɗ fei. Ami.

¹⁸ Timotee amam, ide iyi n wa n jilɛɛ wee si bei à ce waliie wo na iriɛ. J̄ idei waliu ku je j̄nei igũɛ iyi aa maa jabuɔ i ceɔ igũ jiida. ¹⁹ Leek̄ dim dim si naane ku dasie nɔ i maà ce nkãma iyi á j̄ idɔe ku ye taaleɛ. Amma ine gɔ nɗa ngu nɗa à kɔ ku gbɔ lasabu jiida iyi idɔ nɗa wa sɗ nɗa nɔ à j̄ naane ku dasi nɗa í ce nfe. ²⁰ Si inc nɗai Himeneɛ do Alesandu à wa, nɔ n so nɗa n daa Seetam si awɔ ku ba a mà iyi kù sɛa a maa fɔ laalɔi Ilaaɗ.

Idei kutɔɔ

2 Mii sinte iyi n wa n tɔɔ nɗe í je i ya ce kutɔɔ nɗa. Mii iyi ò nɛ bukaataɛ fei, i ya tɔɔ Ilaaɗ nɗa nɔ i ya ce kutɔɔ na irii ine fei nɗa nɔ i ya saabu Ilaaɗ na iri nɗa nɗa. ² Nɔ i ya ce kutɔɔ nɗa na irii ine ngboi ile nɗau hee do inei anyi nɗa nɗau fei, ku ba ka yɔkɔ ka je andunya nwa do laakai ku sũ, nɔ ka ya ce kuwɛɛ jiida ku ba ine nɗa a mà beɛrei Ilaaɗ. ³ Dimii kutɔɔ beɛbei í sɛa nɔ í ya dɗa Ilaaɗ woo faaba nwa si. ⁴ Í bi beɛbei domi í bi ine fei ku ba faaba nɔ ku mà nɔ. ⁵ Nɔ nɔ Ilaaɗ akãi í weɛ, nɔ ine akã mɔi í wa si afei Ilaaɗ do amane nɗa ku ba ku j̄ amane nɗa a dɗ do Ilaaɗ. Lafɛɛu nɗu í je Jesu Kirisi, nɗu iyi í baa í je amane, ⁶ nɔ í na arae ku yaɔ ine fei hai si dulum deɛ. Beɛbei si waati jiidae í nyisi wa iyi Ilaaɗ í bi amane fei ku ba faaba. ⁷ Na nɗu Ilaaɗ í cicaam n je woo waazo do woo be, nɔ n kɔ dimi mmu nɗa si cio si ide nɔ nɔ n sɗ nɗa a dasi Jesu naane. Nɔ nɔ n wa n fɔ n kù wa n sɔ ibo.

⁸ Na nɗu, tengi bii à ya ce kutɔɔ nɗa fei, bii inemɔkɔ nɗa à wu awɔ lele à waa ce kutɔɔ, n bi ku ya je do idɔ kumá, idɔkɔ do kakɔ ku maà ya wasi.

⁹ Beɛbe mɔi n bi inaabo nɗa a ya dasi j̄ne ku nɛ beɛre nɗa si azaka. Í sɛa booda nɗa kù je kookoosu jiida si bei í jɔ inaabo nɗa iyi à ni aɗa à mà beɛrei Ilaaɗ a ya ce, ku maà ti ku je do iri kubai faayi walakɔ do sabai wura nɗa walakɔ do lege nɗa, nɔ a maà ya dasi j̄nei fia nkɔp nkɔp. ¹¹ Í sɛa inaabo nɗa a gbɔ ciou si laakai do jirima mam mam. ¹² N kù je inaabo nɗa a kɔ si cio walakɔ a je ine ngboi inemɔkɔ nɗa. Amma í sɛa a ya maa coko. ¹³ N wa n fɔ beɛbei si na iyi í j̄ Adamui Ilaaɗ í tako í taka í

bei í taka Efa. ¹⁴ Nò kù je Adamui Seetam í dī ijuε. Ijui aboei í dī nò abou í kua woodai Ilaađ. ¹⁵ Amma inaabo ña aa ba faaba si kpāai ama ku bí bii à waa mu ara ñña nò à leekī si kpāai naane ku dasi do kubi do kuwεε iyi í má.

Inε ngboi inei igbei Jesu ña

3 Ide ilu naane wee. Bii inε gò í bi ññu ku je inε ngbo si igbei inei Jesu ña, ice jiidai í bi. ² Í sīa lafēε ku maà ne taale gò nò ku ne abo akā lege lege, si anyie nò ku je inε gò iyi í ya saku nò ku mà arae, ku maà je amane yaka yaka, amma ku je inε gò iyi í ya yaae inε ñjoo ña nò ku je inε gò iyi á yòkò ku kò inε ña si cio. ³ Nò ku maà je woo mò atē walakò woo bi ija, amma ku je ilu suuru iyi wa de laakai ku sū, nò ku maà je woo bi fia yaamò. ⁴ Nò ku je inε gò iyi í nò kpasēε mam mam, nò amae ña à ya jirimaε nò à mà beerei inε ña. ⁵ Ntò ntò, bii inε kù mà bei á ce ku mu kpasēi ññu takae, beirei lafēε á ce ku mu inei igbei Ilaađ ña. ⁶ Nò kù sīa ku je inε iyi í dasi Jesu naane titō titō, domi á yòkò ku na ku ne faau nò Ilaađ á ye taaleε bei í ye taalei Seetam. ⁷ Si anyii ññu, í sīa hai dasi Jesu naane ña a máa je seeda jiidae ku ba a maà dondaε, nò ku maà na ku dasi cekūm dii Seetam.

Woo ce icei igbei inei Jesu ña

⁸ Beεbe mòi woo ce icei igbei inei Jesu ña á sīa a je inε ña iyi à ne beere, a maà ti a je ilu gele minji ña, walakò woo mò atē yaamò, walakò woo de fia do bisi laalò. ⁹ Amma í sīa a leekī dim dim si naane ku dasi do idò iyi í má. ¹⁰ Nò í sīa a cò laakai ñña titā. Bii à ye a kù ne taale gò a bei a lɔsi ice ñña ku ce. ¹¹ Beεbe mòi í sīa abo ñña ña a je inε ña iyi à ne beere, nò a maà je woo sò irii inε, amma a je woo gaya ña iyi à ne naane si mii fei. ¹² Í sīa woo ce icei igbe ñau a je ilu abo akā lege lege nò a je inε ña iyi à nò ama ñña ña do inei kpasē ñña ña mam mam. ¹³ Woo ce ice ñau, bii à waa ce ice ñña do inò akā aa ne beere si kuwεε ñña, nò aa ne idò ku buba ntò ntò si naane ku dasi iyi Jesu Kirisi wa mu nwa.

Asii nla nla

¹⁴ N̄ dasi idò n naa n yee, amma n̄ kœ tiau ihē wai ¹⁵ ku ba baa bii í na wa kpei, i mà bei í jò inei nyaanzei Ilaađ ña a maa neò ara ñña, waatò inei igbeε ña, ññu iyi í je icui kuwεε. Igbœui í ye bei sɔbei ntòu do gbugbāε. ¹⁶ Do ntò, inε gò kù wεε iyi á yòkò ku jā kulai asiii kpāai Ilaađ ku tɔɔ nwa.

Kirisi í baa í je amane nò à jɔɔ,
Nò Hundei Ilaađ í jò à mà iyi inε dee deei.
Amaleka ña mò à jɔɔ.
À waazo idee si dimi baa yooma fei.
Nò à dasi idee naane si andunya.
Nò à soo lele í nyi si amboeε.

Woo kɔsi cio ilu ibo ña

4 Hundei Ilaađ í fò dee dee í ni si awaatii ankāanyi inε gò ña aa jò kpāai naane ku dasi, a máa jirima idei woo dī ijui inε ña do kukɔsii Seetam. ² Dimii kukɔsi ññu wa naai hai bi ilu muafiti ña do woo sò ibo ña. Inε ñau à lele idò ñña hee ci ya ye taale ñña má. ³ Amanε dimi beεbe ñai à ya ni kù sīa inε ña a so ñje. Nò à ya nyi a ni má ije gò ña à wεε iyi kù sīa inε ña a jɔɔ, baa do iyi ije ñau Ilaađ í taka ñai ku ba woo dasie naane ña iyi à mà ntòu a ya jɔɔ do saabu ajɔ. ⁴ Nkāma kù wa si iyi aa nyo, domi mii iyi Ilaađ í taka fei mii jiidai, nò í sīa ka gba fei ndεε do saabu. ⁵ Ntò ntò, mii fei í mái bii à waa ceò ice do yaase bei idei Ilaađ í fò do bii à waa ce kutɔɔ.

Woo ce ice jiidai Jesu Kirisi

⁶ Bii ì waa kɔa woo dasi Jesu naane ña si bisiu ihē, aa je woo ce ice jiidai Jesu Kirisi, nò naane ku dasi do idei kukɔsi jiidai iyi ì waa too si á yei bei ije iyi ì waa na hundee. ⁷ Amma kɔsi ará hai ne yaase ña iyi a kù waa too si idei Ilaađ. Hanya i ce kuwεεε si bei á dōa Ilaađ si. ⁸ Ntò, icei ara aranfāanie kù la, amma idei Ilaađ ku leekī si í ne aranfāani si mii fei, domi si bei à ne kuwεεi nsei do ti ala. ⁹ Ide iyi à fɔu be ide ilu naane iyi í jò i yò awò i gba ña mam mam. ¹⁰ Na ñjò í ce à jabu à waa ceò ice, domi kpāa ku cò nwa si Ilaađi í wa, ññu iyi í je icui kuwεε, nò í je woo faabai inε fei, woo dasi Jesu naane ña mòm nii à re.

¹¹ Sō ña a jirima mii ñau ihē nò i kò ñña si cioε. ¹² Maà ti i jò a dondaε na awaasū ku jεε, amma jò ì nyisi woo dasi Jesu naane ña yaase jiidai si ide ku fœε, do kookoosui kuceε, do kubie, do naane ku dasie, do dee dee ku jεε. ¹³ Hee n maa n to wa, hanya i ka kukɔi idei Ilaađ, nò i kò inε ña si, nò i ce waazoε. ¹⁴ Maà ti i ce atafii si amua iyi í wa sie, iyi Hundei Ilaađ í muεε si waati iyi à ce walii na irie nò inε ngboi igbei Jesu ña à lee awò si iri. ¹⁵ Laakaie fei ku wa si ideu ihē, nò i naa arae mam mam ku ba inε fei ku ye waju ku bœε. ¹⁶ Ce laakai do bei ì waa je kuwεεε do cio iyi ì waa kò si nò i ya maa temua si. Bii ì waa ce beεbe, aa ba faaba, awò do inε ña iyi à waa gbò idee.

Iseenei woo dasi naane ña aña duusō

5 Maà ya fò si mɔkò ngbo ña ide do gbugbā, amma jò ì ba ña ide ku fò kpele kpele bei baai awò takae. Nò i cea awaasū ña bei ifœε ña do igbāε ña, ² abo ngbo ña mò bei iyee ña, nò inaabo saatara ña mò i ce ñña bei wecīε ña, daae fei kú má bi tu ña.

³ Gbɔa jaađ ña nò i mà beere ñña, aña iyi à je jaađ do ntò. ⁴ Amma bii jaađ gò í ne amu ña wala tɔku ña, í sīa amae ñau a woo bei ññu mò í tako í ce ñña. Bii à waa ce beεbe à waa cea Ilaađ icei, nò ññui á dōa Ilaađ si. ⁵ Inaabo iyi í je jaađ do ntò nò kù ne inε gò iyi á woo, kpāa ku cœ fei si Ilaađi í ya wa nò í ya maa ce kutɔɔ ku

maa ɔɔ sobie dasãò idũ. ⁶ Amma jaaɔ̄ iyi wa je andun-
yae do faayi í ye bei iku baa bii í wée si hunde. ⁷ Ide ɔ̄
iyi aa ya maa s̄ɔ̄ ɔ̄ mbe ku ba ine ɔ̄ ku maà ye taale
nɔ̄. ⁸ Ine iyi kù waa gbɔ̄a nyaanzee ɔ̄, iyi í re mɔ̄m in-
ei kpasẽe ɔ̄, lafẽe í kɔ̄si naane ku dasi, nɔ̄ laalɔ̄ ku jee í
re baa hai dasi Jesu naane.

⁹ Maà ti i kɔ̄ irii jaaɔ̄ ɔ̄ si tia bii à ya kɔ̄ irii jaaɔ̄ ɔ̄ †
bii kù je lafẽe í ne ad̄ɔ̄ kita, nɔ̄ kù je ilu mɔ̄kɔ̄ akã, ¹⁰ nɔ̄
ku je ine ɔ̄ iyi à waa je seɔ̄dai ice jiidae. Nɔ̄ ku je in-
aabo iyi í mà amu ɔ̄ ku mu, nɔ̄ ku je ine ɔ̄ iyi í ya
yaae ine njoo ɔ̄ nɔ̄ ku wie kutei woo dasi Jesu naane
ɔ̄ ††, nɔ̄ ku ya sobi ine ɔ̄ iyi a wa si wahala, nɔ̄ kù je
ine ɔ̄ iyi í ya ce ice jiiida baa yooma fei.

¹¹ Amma maà ti i doo jaaɔ̄ saatara ɔ̄ si incɔ̄ jaaɔ̄ ɔ̄,
domi waati iyi kubi á tale ɔ̄ aa ce Kirisi atafii, aa bi a
so mɔ̄kɔ̄ ¹² nɔ̄ aa je ilu taale ɔ̄ si na iyi í j̄ à kù ceò ide
iyi à wãu ice. ¹³ Si anyie nɔ̄ aa ne ikà a ya maa dabii
dabii kpasẽ do kpasẽ. Iyi í re mɔ̄m, aa ya maa sɔ̄ irii ine
ɔ̄ nɔ̄ a ya maa gũ wɔ̄bia nɔ̄ aa je woo sisi ide ɔ̄. ¹⁴ Na
nɔ̄ ɔ̄ ɔ̄ bei í j̄ ñ bi jaaɔ̄ saatara ɔ̄ a so mɔ̄kɔ̄ a bí
ama, nɔ̄ a dasi kpasẽ ɔ̄ iju jiiida, ku ba a maà na a
mua mbe nwa ɔ̄ kpãa a fɔ̄ laalɔ̄ nwa. ¹⁵ Ntɔ̄ ntɔ̄ jaaɔ̄
ɔ̄, ɔ̄ ɔ̄ ɔ̄ à yaa tã à waa too kpãai Seetam. ¹⁶ Am-
ma bii woo dasi Jesu naane ɔ̄ í ne jaaɔ̄ ɔ̄ si
nyaanzee, í s̄a ku sobi ɔ̄, ku maà ti ku kãa igbei inei
Jesu ɔ̄ asou ku ba igbeu ku yɔ̄kɔ̄ ku sobi jaaɔ̄ ɔ̄ iyi a
kù ne ine ɔ̄.

¹⁷ Si anyii nɔ̄, ine ngboi igbe ɔ̄ ɔ̄ iyi à waa ce ice ji-
ida, í s̄a i doo ɔ̄ ilu beere iyi à ne aranfãani nla nla.
Iyi í re mɔ̄m nɔ̄ í je ine ɔ̄ iyi à waa ce kookaai si
waazo do cio ku kɔ̄si. ¹⁸ Kukɔ̄i idei Ilaaɔ̄ wa fɔ̄ í ni, i
maà ti i d̄i gelei kete iyi wa jojo si bilee wa nya yɔ̄yɔ̄e.
Nɔ̄ wa fɔ̄ má í ni, woo ce ice í ne kpãa ku gba fiae. ¹⁹ Bii
à aa à s̄e taale iyi ine ngboi igbe ɔ̄ í ce, maà ti i jesi
ideu, bii kù je amane minji wala mæeta í je seɔ̄dæ.
²⁰ Ine ɔ̄ iyi à waa ce dulum, s̄ɔ̄ ɔ̄ si wajui inei igbe
ɔ̄ fei ku ba ine ɔ̄ iyi à gbe a ce njo.

²¹ Ñ wa n ɔ̄ ce si wajui Ilaaɔ̄ do Jesu Kirisi do si wajui
amaleka kumãe ɔ̄, gbɔ̄ idei kukɔ̄si ihẽ, maà ti i ce
njo i iju ine ɔ̄. Nɔ̄ i maà ti i ce ngɔ̄kɔ̄ na kubii kpaasi.
²² Maà ti i saasa i lea ine ɔ̄ awɔ̄ si iri ku ba i maà ne
ikpẽ si dulum dii ine ɔ̄. Fa arae hai si dulum.

²³ Maà ya mɔ̄ inyi nɔ̄ akã, amma i ya mɔ̄ v̄e keeke
na baanii incɔ̄ si na iyi í j̄ i ci ya fe b̄ɔ̄.

²⁴ Dulum dii ine ɔ̄ ɔ̄ í ya fitai gbasasa a bei a kiiti
ɔ̄. Amma ti ine ɔ̄ ɔ̄ í ya fitai do ankãanyi. ²⁵ Beɔ̄be
mɔ̄i ice jiiida mɔ̄ í ya fitai gbasasa, nɔ̄ baa bubue iyi a
kù yɔ̄kɔ̄ waati beɔ̄be, kaa manji do ajɔ̄ fei.

6 Ine ɔ̄ iyi à je aru fei í s̄a a doo lafẽe ɔ̄ ɔ̄ ilu
jirima ɔ̄ si mii fei, ku ba ine ɔ̄ ku maà ba faya
ku fɔ̄ taalei irii Ilaaɔ̄ walakɔ̄ kukɔ̄si nwa. ² Aru ɔ̄ iyi à

† tia bii à ya kɔ̄ irii jaaɔ̄. Si tiau bei à ya kɔ̄ irii jaaɔ̄ ɔ̄ iyi à jesi
anɔ̄ a maà so mɔ̄kɔ̄ má nɔ̄ a na kuwæe nɔ̄ a ceò Ilaaɔ̄ ice hee kɔ̄kɔ̄
kuwæe nɔ̄. Anɔ̄i inei igbei Jesu ɔ̄ ɔ̄ ya na bukaatai mii iyi à ne.

†† ku wie kutei woo dasi Jesu naane ɔ̄ Bi Zuifu ɔ̄ bii ine ɔ̄ í naa
kpasẽ ɔ̄ à ya wieaa kutei bei awa mɔ̄ à ya ka muaa ine inyi ku
mɔ̄. Amma bi Zuifu ɔ̄, arui í ya wie kutei ine njoo.

ne lafẽe woo dasi Jesu naane ɔ̄ a maa donda ɔ̄ a ni
anɔ̄ à je saa na saabui Lafẽe. Amma si na iyi í j̄ ine ɔ̄
iyi à waa je aranfãanii ice nɔ̄ ɔ̄ à je woo dasi Jesu
naane ɔ̄ iyi Ilaaɔ̄ í bi, nɔ̄ ɔ̄ í j̄ í s̄a a ce nɔ̄ ice ku re.
Mii iyi í s̄a i waazo nɔ̄ mbe nɔ̄ i kɔ̄ ɔ̄ si cioe.

Kukɔ̄si ibo do amani jiiida

³ Ine iyi wa kɔ̄a ine ɔ̄ si cio mmu ɔ̄ nɔ̄ kù waa too
ide ntɔ̄i Lafẽe nwa Jesu Kirisi iyi á j̄ ka mà beere Ilaaɔ̄,
⁴ lafẽe ilu faau nla nla, kù mà nkãma. Amma wa ce
b̄ɔ̄kɔ̄ kakɔ̄ do ide ku fengee. Nɔ̄ hai bei igu do ija do
arabu wa naa, nɔ̄ nɔ̄ í ya j̄ ine ɔ̄ a ci ya naane nje.
⁵ Nɔ̄ í j̄ irii ine ɔ̄ í sinda a kù mà ntɔ̄, à ya maa ce
kakɔ̄ hai ne kɔ̄. À tamaa kpãai idei Ilaaɔ̄ ku too á ce
ɔ̄ ilu amani ɔ̄.

⁶ Ntɔ̄i, kpãai idei Ilaaɔ̄ ku ɔ̄ amani nla ɔ̄, bii
amane í saabu si mii iyi í ne. ⁷ Ntɔ̄ ntɔ̄, a kù naaò
nkãma wa si andunyau ihẽ, nɔ̄ beɔ̄be mɔ̄i a kaa ka neò
nkãma. ⁸ Na nɔ̄, bii à ne ije do nyau ɔ̄ á s̄a ku to
wai wo. ⁹ Amma ine ɔ̄ iyi à waa bi anɔ̄ a je ilu fia nla,
à ya dasi kulelei, nɔ̄ bine laalɔ̄ nkɔ̄ nkɔ̄ hai ne yaase
a mu ɔ̄ bei cekũm nɔ̄ ku s̄asi ɔ̄ si ina iyi ci ya ku a ce
nfe. ¹⁰ Beɔ̄be á ce si na iyi í j̄ kubii fia í je icãi laalɔ̄ ikã
ikã baa yooma fei. Nɔ̄ ine ɔ̄ ɔ̄ à lɔ̄si ku de hee à
yaa hai si kpãai naane ku dasi, à baa à dasi ara nɔ̄ si
kpãai wahala.

Iyi Pɔ̄lu í dasi Timotee ku ce

¹¹ Amma awɔ̄ iyi í je ti Ilaaɔ̄, saa mii ɔ̄ be fei. Nɔ̄ i
lele kpãai dee dee ku je do beere Ilaaɔ̄ ku mà do
naane ku dasi do kubi do temua do daa did̄. ¹² Jabu ji-
ida si kpãai naane ku dasi. Leek̄i dim dim si kpãai
kuwæe hai tã si bei Ilaaɔ̄ í kpee. Na kuwæeui ñ je seɔ̄da ji-
ida si wajui ine nkɔ̄. ¹³ Ñ wa n s̄e si wajui Ilaaɔ̄, nɔ̄
iyi wa na mii fei kuwæe, do si wajui Jesu Kirisi, nɔ̄ iyi í
je seɔ̄da jiiida si wajui Pɔ̄nsu Pilati, ¹⁴ jirima woodau, nɔ̄
kuwæe ku maà ne riisi do taale ɔ̄ hee ku toò ajɔ̄ iyi
Lafẽe nwa Jesu Kirisi á faata wa. ¹⁵ Ilaaɔ̄, nɔ̄ iyi í je icui
incɔ̄ did̄ fei, á j̄ ajɔ̄ ku to wa si waatie. Nɔ̄ akã lege
legei í ne yiiko si mii fei, nɔ̄ í je ilaalu ilaalu ɔ̄, do
Lafẽe lafẽe ɔ̄. ¹⁶ Nɔ̄ akã í je ine iyi ci ya ku. Nɔ̄ í wa si
inya kumá iyi ine ɔ̄ kaa yɔ̄kɔ̄ ku maai si. Ine ɔ̄ kù yɔ̄kɔ̄,
nɔ̄ ine ɔ̄ kaa yɔ̄kɔ̄ ku yɔ̄kɔ̄ mɔ̄m. Nɔ̄ í ne beere do
gbugbã iyi ci ya tã. Ami.

¹⁷ S̄ɔ̄ ilu amani ɔ̄ a maà ti a ɔ̄ fufu, nɔ̄ naane nɔ̄
ku maà wa si amani iyi á na ku tã, amma a j̄ naane
nɔ̄ ku wa si Ilaaɔ̄, nɔ̄ iyi wa mu nwa fei nde do incɔ̄
akã ku ba ka weò incɔ̄ did̄. ¹⁸ S̄ɔ̄ ɔ̄ a ce mii iyi í s̄a, a
je ilu amani si jiiida ku ce, nɔ̄ a ya kpẽa ine ɔ̄ amani
nɔ̄ do incɔ̄ did̄. ¹⁹ Beɔ̄be aa singaa ara nɔ̄ amani ji-
idai ala iyi kaa beje nɔ̄ a ba kuwæe iyi í je kuwæe do ntɔ̄.

²⁰ Timotee, ide iyi à dae si awɔ̄, muu ku s̄a. Fa arae
hai si ide nfe nfe andunya. Maà ce kakɔ̄ do ine ɔ̄ iyi
à waa tamaa anɔ̄ à ne kumà. ²¹ Kumàui ine ɔ̄ ɔ̄ à

waa ni aṅa à nε, nḡui í jò à nyo hai si kp̄ai naane ku
dasi.

Did̄si Ilaaṣ̄ ku wεε do iḡε.

Timotee II

Pɔlu í ce Timotee fɔw

1 Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ. Ilaaɔ í dasim n sisi ideí kuwɛɛ iyi í wãò wa si anu akã nwa do Jesu Kirisi.

² Amui ñ kɔɛ tiau ihɛ wa Timotee, awɔ iyi ñ bi jiiida nɔ ì ye bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a ce araareɛ a muuɛ didɔ do laakai ku sũ.

Saabu do gbugbã ku mua

³ Ñ wa n saabu Ilaaɔ, nɔɔ iyi ñ wa n tɔɔ do idɔ hai ne taale si bei balam ɔa à tako à ce wo. Waati kãma fei ñ ya n maa n saabu Ilaaɔ na iriɛ, nɔ dasãò idũ fei ñ ya n maa n ye gigie si kutɔɔm. ⁴ Ñ wa n ye gigii kukpataɛ †, nɔɔi í jɔ ñ bi ku yeɛ nɔɔ nɔɔ ku ba inc didɔm nɔɔ ku kɔ. ⁵ Ñ wa n ye gigii naane ku dasi hai ne muafiti iyi ñ ne. Dimiei ayie Loisi do iyee Enisi à neu. Ñ mà kam kam iyi awɔ mɔ ñ nɔ. ⁶ Nɔɔi í jɔ ñ wa n yeɛ gigi iyi í sɔa i ce ice do amua iyi Ilaaɔ í muuɛ si waati iyi ñ lee awɔ si iriu, ⁷ domi Hunde iyi Ilaaɔ í mu nwa kaa jɔ ka ce nɔɔ, amma í ya jɔ ka ne gbugbã do kubi do ara ku mu.

⁸ Na nɔɔ, maà ti i ce anyɔi seɛdai Lafɛɛ nwa ku je, nɔ i maà ya ce anyɔi amu takam, amu iyi ñ wa ile piisɔɔ na iriɛ. Amma jɔ i jesi awaɛ ka ye ijuukpã ajɔ na irii laabaau jiidau nɔ i maa neò gbugbã iyi Ilaaɔ í muuɛ. ⁹ Nɔɔi í faaba wa nɔ í kpe wa ka je inee ɔa. Kù je na ice nwa ɔa iyi à ce, amma si na iyi í jɔ nɔɔ takae í bi beɛbe na didɔɛ. Didɔɛu í jile nwai hai tako tako na anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi. ¹⁰ Nsei, kunaai woo Faaba nwa Jesu Kirisi í nyisi wa didɔu. Jesu Kirisiui í kpa irii gbugbã iku nɔ í nyisi wa kuwɛɛ iyi ci ya tã na saabui laabaau jiidau.

¹¹ Ilaaɔi í jɔ ñ je woo be do woo kɔsi cio ku ba n sisia ine ɔa laabaau jiidau. ¹² Nɔɔi í jɔ ñ wa n ye ijuukpãu ihɛ. Amma anyɔ kù waa muum, domi ñ mà ine iyi ñ dasi naane ñ nɔ ñ mà kam kam iyi í ne gbugbã ku maa mu ide iyi í jɔɔm nɔɔ hee ajɔu koo toò wa. ¹³ Ide nɔɔu iyi ñ sisie, muu do naane jiiida do kubi iyi à ne si anu akã nwa do Jesu Kirisi. ¹⁴ Ide jiiida iyi à dae si awɔ, muu do gbugbãi Hundei Ilaaɔ iyi í wa si wa.

¹⁵ Awɔ takae ñ mà iyi inei Azii ɔau fei à fũ sim awɔ. Si inc nɔa bei Fijeli do Heemɔjɛni à wa. ¹⁶ Ilaaɔ kù ce araareɛ nyaanzei Onezifɔɔ domi í muum gbugbã ise

† ñ wa n ye gigii kukpataɛ Timotee í kpatai wo si waati iyi Pɔlu wa ne. Amma Pɔlu wa bi ku naa ku yɔɔ má ku ba inc ku fɔ nɔɔu ku kpa iri.

feɛfelo. Kù nɔ kù ce baa anyɔi iyi ñ wa piisɔɔ. ¹⁷ Iyi í to wa Romu mɔm i dɛdɛem nii do inc akã hee í koo í yem. ¹⁸ Nɔ Lafɛɛ ku jɔ Ilaaɔ ku ce araareɛ si ajɔi kiitiu. Awɔ takae ñ mà sãa sãa ice iyi í ceem Efɛɛzu.

Woo jabu jiidai Jesu Kirisi

2 Na nɔɔ, awɔ amam, mua araɛ gbugbã si didɔ iyi à ne do anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi. ² Iyi ñ gbo ñ wa n fɔ si wajui ilu seɛda nkpɔu, daa ilu naane gɔ ɔa mɔ si awɔ, ine ɔa iyi aa yɔɔ a kɔ ine gɔ ɔa mɔ si cio.

³ Ijuukpã iyi á naa sie bei amu mɔ fei, jɔ i jesi bei woo jabu jiidai Jesu Kirisi. ⁴ Sooge iyi í wa ikoí igũ ci ya ce wũai andunya bii wa bi ku ce idɔɔbii ine ngboɛ. ⁵ Woo ce gaasai ku sei kaa yɔɔ ku ba ribai areɛ bii kù je í jir-ima woodaɛ ɔa. ⁶ Beɛbe mɔi woo logoo iyi í ce ice do wahala nɔɔi á tako ku je amaajɛ ††. ⁷ Lasabu si ide ɔa iyi ñ wa n fɔu ihɛ, nɔ Lafɛɛ á sobie i bei i gboò yaasei fei ndɛɛ.

⁸ Ye gigii Jesu Kirisi, tɔkui Davidi, iyi í jɔ hai si baleu. Idei í wa si laabaau jiidau iyi ñ wa n waazo. ⁹ Na laabaau jiidau ñ wa n ye ijuukpã hee à dím do sesee bei woo ce laabɔ. Amma idei Ilaaɔ si à dɔ. ¹⁰ Nɔɔi í jɔ ñ wa n temuaò fei ndɛɛ na irii ine ɔa iyi Ilaaɔ í cicau, ku ba aɔa mɔ a ba faaba do saabui Jesu Kirisi, nɔ a ne ikpɛ si amboeɛ iyi ci ya tã. ¹¹ Ide ilu naane wee.

Bii à ku do nɔɔ, aa ka weɛ do nɔɔ.

¹² Bii à temua, aa ka je bomma do nɔɔ ajɔ.

Bii à nɔ à kɔsiɛ, nɔɔ mɔ á kɔsi wa.

¹³ Baa bii à je hai ne naane ɔa, do nɔɔ fei, nɔɔ í je ilu naane,

Domi kaa yɔɔ ku kɔsi araɛ.

Woo ce ice iyi kù waa ce anyɔi iceɛ

¹⁴ Ye inee ɔa gigii ide ɔau ihɛ fei nɔ i kɔnkɔn du ɔa si wajui Ilaaɔ i ni a maà ya maa ce kakɔ si ide ɔa, domi dimii kakɔ beɛbe kù ne aranfãani kãma, í gbe ku jɔ ine ɔa iyi à waa gbɔɔ a ce nfe. ¹⁵ Ce kookaai i maa ce iyi aa baò saabu si wajui Ilaaɔ, bei woo ce ice iyi kù waa ce anyɔi iceɛ, iyi í ya maa sisi ide nɔɔi Ilaaɔ dee dee. ¹⁶ Amma waasu ide ɔa iyi a kù ne aranfãani gɔ nɔ a kaa sobi ine ɔa si naane ku dasi nɔa, domi ine ɔa iyi à waa ce beɛbe à ya na a jɔò Ilaaɔ a maa kooi. ¹⁷ Idei ine ɔau be í yei bei juju sãmi iyi wa beje ara. Si inc nɔa

†† Si tia nwo gɔ ɔa à ya ni, “beɛbe mɔi woo logoo á ce icei do wahala ku bei ku ba amaajɛ.”

Himenee do Filetu à wa, ¹⁸ aŋa iyi à jò kpāai ntɔ nɔ à waa keke naane ku dasii ine nkpɔ domi à ni awaatii kujjii iku ŋa í lɔ tã. ¹⁹ Do nŋu fei, icui naane ku dasi nwa iyi Ilaaɔ́ í jile do gbugbã kaa yaya. À mà iyi ntɔi si na iyi í jò kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ wa fɔ́ í ni, Lafɛ́e í mà inee ŋa. Nɔ́ í ni má, ine iyi wa kpe irii Lafɛ́e fei ku saa laalb ku ce.

²⁰ Si ile nla jee dimi ikã ikãí ya wa be. À ce gɔgɔ ŋa do wura, gɔgɔ ŋa mɔ do isɔ fũfũ. Ine nŋu ŋau be ajɔi jingau nla ŋai à ya ceò ice. Amma gɔgɔ ŋa mɔ à wɛɛ má iyi à ce do amà, gɔgɔ ŋa mɔ kaaleɪ, ine nŋu ŋai à ya maa ceò icei ajɔ fei. ²¹ Na nŋu, ine iyi wa nya arae hai si laalb ŋa iyi ñ fɔ́ ideu fei, á yei bei jee iyi í ne beere. Á je ine iyi Ilaaɔ́́ í cica ikã ku je tee mam mam, nɔ́ Lafɛ́e á yɔkɔ ku ceò ice si na iyi í jò í tã sɔɔlu ku ceò ice jiida baa yooma fei. ²² Saa kubi nfe nfei awaasũ ŋa, dede kpāai dee dee ku je, do naane ku dasi, do kubi, do laakai ku sũ, awɔ do ine ŋa iyi à waa tɔɔ Lafɛ́e do inɔ akã. ²³ Amma maà ya ce kakɔ si mii iyi kù ne aranfãani do iyi kù ne yaase, domi ñ mà kam kam iyi nŋui í ya na ku bí ija. ²⁴ Nɔ́ wee kù sã woo ce icei Lafɛ́e ku maa ja, amma í sã kú bi ine fei, nɔ́ kú je ine iyi á yɔkɔ ku kɔ si cio nɔ ku ya temua. ²⁵ Ine ŋa iyi á kù waa jesi idee í sã ku ba ŋa ide ku fɔ́ do kúrɔ́. Á yɔkɔ ku je Ilaaɔ́́ á mu ŋa kpāa a kpaasid idɔ ŋa a mà ntɔ, ²⁶ nɔ́ laakai ŋa ku baa, a gbã hai si taai Seetam, nŋu iyi wa mu ŋa wo nɔ́ í jò à waa ce idɔɔbie.

Waatii ankãanyi

3 Amma í sã i mà ŋa iyi kuwɛ nwa á na ku gaabu si waatii ankãanyi. ² Amane ŋa aa maa ce ideɪ iri ŋa, lasabu ŋa fei si fiaí á ya wa, aa je woo tɔɔ fufu, aa nyisi iyi aŋa à je ngɔgɔ, aa maa bu Ilaaɔ́. A kaa jir-ima baa ŋa ŋa, aa je gudulu ŋa, a kaa mà beereɪ Ilaaɔ́. ³ Aa je hai ne kubi ŋa, a kaa ne araareɪ ine ŋa, aa je woo sɔ́ irii ine ŋa, a kaa mà ara ŋa, aa je ine ku gaabu ŋa, nɔ́ aa je mbeɪ woo ce jiida ŋa. ⁴ Aa je ilu zamba ŋa, a kaa ne lasabu jiida, aa ne faao. Aa bi faayii andunya ku re Ilaaɔ́. ⁵ Aa maa too kpāai Ilaaɔ́ do gele, amma ilu muafiti ŋai domi à kɔsi gbugbãe. Fa arae hai bi amane dimi beere ŋa. ⁶ Gɔgɔ ŋa aa maa lɔ kpasɛ́ do kpasɛ́ ŋa a maa kãmia inaabo hai donda kulele ŋa. Inaabo ŋau, dulum du ŋa í caa nɔ́ à waa too bine ikã ikã fei. ⁷ Iju iyi í má fei inaabo beere ŋau à waa de aŋa a mà ngɔgɔ, amma a kaa nɔ́ a mà ntɔu pai. ⁸ Si bei Zanesi do Zambeesi à kɔsi Moizi wo, beere mɔi ine ŋau mɔ́ à kɔsi ntɔu, iri ŋa í sinda mam mam. Naane ku dasi ŋa kù ne aranfãani kãma. ⁹ Amma kookaai ŋa kaa bɔ̀d ŋa bii kãma, domi ine fei á na ku je sũmu ku je ŋa, si bei à ye ti Zanesi do Zambeesi.

Iyi Pɔlu í dasi Timotee ku ce

¹⁰ Amma awɔ ñ mà sã sã yaase bei ñ kɔ ine ŋa si cio do yaase bei ñ ce iseenem bi tu ŋe, do mii ŋa iyi ñ dasi idɔ n ce, do naane ku dasim, do laakaim, do suurum, do kubim, do temuam. ¹¹ Ì mà bõne iyi à nyisim

do ijuukpã iyi í bam si ilui Antioxi do Ikonimu do Lisitu. Kù ne bõne gɔ iyi n kù ye be. Amma Lafɛ́e í nyam hai si fei ndee. ¹² Ntɔi, ine iyi wa bi ku ce kuwɛɛ dee dee si wajui Ilaaɔ́ si anu akã iyi í ce do Jesu Kirisi kù ne bei á ce iyi kù ye ijuukpã. ¹³ Amma ine laalb ŋa do woo sɔ́ ibo ŋa waati kãma fei laalb ŋa í ya maa kɔɔsii. Si bei à waa d̄i ijuɪ ine gɔ ŋa, beere mɔi à waa d̄i ijuɪ ara ŋa. ¹⁴ Amma awɔ, leek̄i dim dim si cio iyi à kɔe si, iyi ñ dasi naane, domi ñ mà ine iyi í kɔe si. ¹⁵ Hai keekeɪ, ñ mà kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ iyi á yɔkɔ ku muɛ bisi i dasid Jesu Kirisi naane ku ba i ba faaba. ¹⁶ Kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ fei hai bi Ilaaɔ́i wa naa. Nɔ́ í ne aranfãani ku kó ine ŋa si cio, ku nyisi amane kurarae, nɔ́ ku dasie kpāa jiida má, nɔ́ ku nyisie yaase bei á jeò dee dee, ¹⁷ ku ba inei Ilaaɔ́ ku kɔ́, nɔ́ ku tã sɔɔlu ku ceò ice jiida baa yooma fei.

4 Ñ wa n tɔɔe Timotee, i ya maa waazoa ine ŋa ideɪ Ilaaɔ́ waati kãma fei. I ya tã sɔɔlu baa bii beireɪ, à je a kù je. Ñ wa n tɔɔe si wajui Ilaaɔ́ do si wajui Jesu Kirisi, nŋu iyi á kiiti ilu hunde do iku ŋa. Na irii kunyie wa do kunaai bommaei ñ wa n dasie iceu be. Na nŋu, lele ŋa, nɔ́ i nyisi ŋa kurara ŋa, mu ŋa gbugbã, nɔ́ i kɔ ŋa si cioi ideɪ Ilaaɔ́ do suuru nla nla. ³ Ñ wa n fɔ́ beereɪ domi waati gɔ wa naa iyi ine ŋa a kaa bi ideɪ kukɔsi jiida ku gbɔ, amma aa dede ara ŋa woo kɔ si cio nkpɔ, ine ŋa iyi aa lele ŋa do ide iyi à bi ku gbɔ. ⁴ Aa kɔ ku gbɔ ide ntɔu, nɔ́ aa sinda ara ŋa si ideɪ arái amane ŋa. ⁵ Amma awɔ, mu arae si mii fei, temua do ijuukpã, ce icei laabaau jiidau ku waazoe, nɔ́ i jò icei ideɪ Ilaaɔ́ iyi ñ waa ce ku kɔ́ mam mam.

⁶ Amma amu takam, kuwɛem í je bei at̄ei kuwee iyi à waa nikã, nɔ́ waati iyi an jò andunya í maai wa. ⁷ Ñ jabu jiida, nɔ́ ñ sei ñ bɔ́ hee kɔɔ, nɔ́ ñ wa n leek̄i si naane ku dasi dim dim. ⁸ Nsei, ñ mà iyi an ba ribai dee dee ku je. Lafɛ́e woo kiiti dee deei á muum si ajɔ nŋu. Kù je amu akã, amma hee do ine ŋa iyi à bi ajɔi kunyie wa fei.

Ideɪ ankãanyi

⁹ Ce kookaai i hãmeem wa ñya ñya, ¹⁰ domi Demasi í jòm í bɔ́ Tesalonika si na iyi í jò í bi andunya kaa kaa. Keresani, ine nŋu í ne ikpa ilei Galati nɔ́ Titee mɔ́ í ne ikpa ilei Dalumasi. ¹¹ Luku nŋu akãí í wa bi tom ihɛ́. Gbã Maaku iŋeò i naa wa ajɔ ŋa, domi á yɔkɔ ku sobim si icem nɔu. ¹² Ñ be Tisiki Efeezu. ¹³ Bii ñ waa naa, soom kumboo ku nya tũtũm wa iyi ñ jò Torasi kpasɛ́i Kaapusí, do tiam ŋa, iyi í re mɔm nŋui í je iyi à ce do batau.

¹⁴ Alesandu gbedeu †, í ceem laalb ntɔ ntɔ. Lafɛ́e á sãa mii iyi í ce. ¹⁵ Awɔ mɔ́ laakaie, domi í k̄sɪ́ ide nwa do gbugbã.

¹⁶ Ine kãma kù nɔ́ kù leek̄i do amu sinteu mɔm iyi ñ wa n kɔ̀d aram, aŋa feii à jòm. Ilaaɔ́ ku maà mu ŋa do. ¹⁷ Do nŋu fei, Lafɛ́e í leek̄i do amu í muum gbugbã, ku

† gbedeu Gbede iyi à waa fãau ihɛ́ kù je bei gbede ku rɔ́ kaako ŋa. Ine nŋu isɔ́ ku ce booda ŋa do iwɛ́ iyi ine ŋa à ya maa tɔɔi í ya yó.

ba n waazo laabaau jiidau mam mam nɔ dimi mmu
 ηau fei a gbɔɔ. Nɔ n̄ fita si wahalau bei ine iyi í gbã hai
 si gelei muusu nla. ¹⁸ Lafěe á nyam hai si laab baa
 yooma fei, nɔ kú j̄ n̄ lɔ si bommai lelee do alaafia. Ka
 saabue hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankāanyi

¹⁹ Ce Pirisila do Akilasi fɔɔ do inei kpasěi Onezifɔɔ ηa.

²⁰ Erasitu í gbe Kɔrenti be nɔ n̄ j̄ Torofimu Miletu, domi

kú waa ne baani. ²¹ Ce kookaai i naa hee sukui tūtū ku
 maa to.

Ebulusi, do Pudeni, do Linusi, do Kolodia, do ine nwa
 ηau fei à waa ceɛ fɔɔ.

²² Lafěe ku wɛɛ do awɔ.

Nɔ did̄i Ilaaɔ ku wa si iηe fei.

Titee

Pɔlu í ce Titee fɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo ce icei Ilaaɗ do woo bei Jesu Kirisi, amui ñ kɔ tiau wa. À bɛm nii n koo n sobi inɛ ña iyi Ilaaɗ í cicau ku ba a dasiɛ naane, nɔ a mà ntuɔ si gãmei kpãai naane ku dasi nwa. ² Iyi bei á jò a maa cɔ kpãai kuwɛɛ hai tã. Ilaaɗ ci ya sɔ ibo. Nɔ baa hai kù takai andunya í ce kuwãii kuwɛɛ hai tã. ³ Nɔ nsei, si awaati iyi í jileu, í jò ideu í fita. Ideu í daam si awɔ n waazoe si bei í jileem, nɔ iyi í je Ilaaɗ woo faaba nwa. ⁴ Amu Pɔlu ñ wa n ceɛ tiau ihɛ wai, Titee. Si bei do saabum nii ñ dasiò Jesu naane bei amu mɔ, nɔ iyi í jò ñ je ama abím. Ilaaɗ Baaba do Jesu Kirisi woo faaba nwa a muuɛ didɗ do laakai akã.

Ice iyi Pɔlu í dasi Titee Kereti

⁵ Ñ jòɛ Kereti bei ku ba i teese ide ña iyi í gbeu, nɔ i ci-ca inɛ ngbo ña si igbei inɛi Jesu ña si ilu ñau fei si bei ñ sɗɛu. ⁶ Inɛ iyi á je inɛ ngboi igbeu í gbe ku je inɛ iyi kù nɛ taale gɔ, iyi í nɛ abo akã lege lege nɔ amae ña à je woo dasi Jesu naane ña. Ku maà je a maa sɔ iri ña do daa bututu nɔ a maà je amu ña iyi a ci ya jirima inɛ. ⁷ Ntɔ ntɔ, inɛ ngboi igbeu icei Ilaaɗi wa ce. Na nɔ iyi í gbe ku je hai nɛ taale. Kù sɗa ku je ilu faau, walakɔ ilu idɔkɔ, walakɔ woo mɔ atɛ, walakɔ à bi ija, walakɔ inɛ iyi wa bi ku ba fia do bisi laalb. ⁸ Amma í gbe ku je inɛ iyi í ya yaɛ inɛ njoo ña, nɔ ku ya bi mii jiida ku ce. Nɔ ku je inɛ iyi í mà arae. Ku je inɛ dee dee do inɛ kumá nɔ ku ya saku. ⁹ Í gbe ku maa mu ide iyi í nɛ naaneu dim dim si bei à kɔaa si. Bɛɛbei á yɔkɔ ku mua inɛ ña iyi à gbe gbugbã nɔ ku tuse ña yaasei cio jiida nɔ ku kãmia woo jã ide ña.

¹⁰ Ñ wa n fɔ bɛɛbei domi inɛ nkɔi í wa si igbeu iyi a kù waa jirima inɛ ngbo ñau, inɛ ña iyi à waa dasi inɛ ña iju dũdũ do ide nfe. Si inɔ ña, Zuifu ña iyi à dasi Jesu naaneu, ña mɔm nii à re. ¹¹ Í gbe a ganji ña, domi à waa bitandi nyaanze nkɔi si bei à ya maa cio ña mii iyi kù jɔ. À ya maa ce bɛɛbei ku ba a baò fia do bisi laalb. ¹² Inɛi Kereti gɔ takae iyi í je woo sisi idei iwɛ ña í ni, waati kãma fei inɛi Kereti ña woo sɔ ibo ñai, nɔ à gaabu bei ñai sako ña, ilu ika ñai, lasabu ña fei si kpãai ijei í wa. ¹³ Nɔ ide iyi í fɔu ntɔi. Na nɔ, sɗ ña ide do kugaabu ku ba a leekɔ dim dim si kpãai naane ku dasi, ¹⁴ nɔ a maà na a too si alái Zuifu ñau, walakɔ woodai inɛ ña iyi à yaa hai si kpãai ntu. ¹⁵ Mii fei í mái bi inɛ ña iyi à má, amma nkãma ci ya má bi ilu riisi ña

do hai dasi naane ña, domi lasabu ña do idɔ ña fei í nɛ riisi. ¹⁶ À waa fɔ do geɛ à ni ña à mà Ilaaɗ, amma kookoosu ña wa jã ña ide. À je inɛ laalb do woo kò ide ña, a kaa yɔkɔ a ce mii jiida kãma má.

Kukɔsi jiida

2 Awo takae kɔ ña si cio jiida. ² Sɗ mɔkɔ ngbo ña a jò a mà mii iyi à waa ce, nɔ a je ilu bɛɛɛ iyi à mà ara ña nɔ a leekɔ si kpãai naane ku dasi dim dim do ti kubi do ti temua. ³ Sɗ abo ngbo ña mɔ a maa je kuwɛɛ ña dee dee béi í jɔ inɛi Ilaaɗ ña à ya ce. A maà je woo sɔ irii inɛ ña wala woo mɔ atɛ. Í sɗa a ya maa mua abo aso mɔkɔ saatara ña bisi jiida ⁴ ku ba a mà bei aa bi mɔkɔ ña ña do ama ña ña. ⁵ Nɔ a kɔ ña si a mà ara ña a je inɛ ña iyi aa leekɔ do mɔkɔ ña ña a maa ce icei abo aso mɔkɔ ña, a je inɛ jiida ña iyi aa sũa mɔkɔ ña ña iri ile. Iyi bei á jò inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku fɔ laalbi idei Ilaaɗ na iri ña.

⁶ Sɗ awaasũ ña mɔ a mà ara ña. ⁷ Bɛɛɛ mɔi awɔ takae, i ya jò a ye sie jiida ku ce si mii fei. Si cioɛ, nyisi ña iyi ñ je dee dee nɔ ñ waa ce mii iyi à dasiɛ. ⁸ Sɗ ña idei ntɔu iyi a kaa yeò taalei ideɛ. Iyi bei á jò anyɔ ku mu mbɛɛ ñe ña domi a kaa ba laalb nwa a fɔ.

⁹ Sɗ aru ña mɔ a jirima lafɛɛ ña ña si mii fei nɔ a ya ce mii iyi á dɗ ña si. A maà ya ba ña kakɔ ku ce, ¹⁰ nɔ a maà ya ce ña ile, amma a nyisi ara ña ña iyi ña à je ilu naane si mii fei. Bɛɛbei inɛ ña aa màò bɛɛɛi cioi Ilaaɗ woo faaba nwa.

¹¹ Ñ ni i ce bɛɛbei domi Ilaaɗ í jò didɗɛ í naa si andunya. Didɗu á yɔkɔ ku mua inɛ fei faaba. ¹² Didɗu wa sɗ wa ka jò kɔɔɛi andunya do kuwɛɛ iyi kù waa mà bɛɛɛi Ilaaɗ. Bɛɛbei aa ka ce kuwɛɛ nwa si andunya ihɛ dee dee, ka màò ara nwa, nɔ ka màò bɛɛɛi Ilaaɗ, ¹³ nɔ ka maa degbeò ajɔ jiida iyi à waa cɔ kpãae, si bii Jesu Kirisi woo faaba nwa á nyisi amboeɛ. Jesu Kirisi nɔ iyi í je Ilaaɗ, nɔ nɔ iyi í la. ¹⁴ Í so arae í na na iri nwa ku ya wa hai si laalb baa yooma fei, nɔ ku ce wa inɛ kumá ña ka na ka je bei dimi akã iyi á je titi nɔ akã nɔ ka je ilu himma ka maa ceò ice jiida.

¹⁵ Bɛɛbei í sɗa i ya cioa inɛ ña. Sɗ ña ide do kugaabu, nɔ i mu ña gbugbã si bei ñ nɛ kpãae. Maà jò inɛ gɔ ku dondaɛ.

Isɛɛɛi inɛi Jesu ña

3 Ye inɛi igbei Jesu ñau fei gigi a ya sũa ilaalui ile ña do inɛ ngbo ña iri ile, a ya jirima ña, nɔ a ya tã

sɔɔlu si ice jiida fei ku ce. ²Sɔ̃ ɲa a maà ya fɔ laabi ine ɔɔ, nɔ a maà ya de anui ine ɔɔ, amma a ya cea ine fei jiida nɔ a nyisi ine ɲa daa didɔ̃. ³Í sɔ̃a ka ce beɛbe domi tako wo awa mɔ à yei bei ine ɲa iyi à gbe. A kù ne yaase, a ci ya ka jirima Ilaaɔ̃, à ya ka maa ce kurara. Kɔdɛi andunya baa yooma fei do faayi ɲai à waa neò wa. À waa ce kuwɛɛ nwa do inc sãmi do bine. Nɔ à cé nje. ⁴Amma waati iyi Ilaaɔ̃ woo faaba nwa í nyisi jiida ku jɛɛ do bei í bi amanɛ ɲa, ⁵í faaba wa. Waati beɛbei Hundeɛ iyi í da nwa si í bí wa ise gbeejisia nɔ í mu nwa kuwɛɛ titɔ̃. Kù faaba wa si na iyi í jò à ce ice jiida, amma si na iyi í jò í ce araare nwai. ⁶Ilaaɔ̃ í mu nwa Hundeɛ do inc akã na saabui Jesu Kirisi woo faaba nwa, ⁷ku ba ka na ka je ine dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na didɔ̃ɛ nɔ ka je tubui kuwɛɛ hai tã iyi à waa cɔ kpãaɛ. ⁸Ideu í ne naane. Ñ bi i fɔ ideu i sisi ku ba ine ɲa iyi à dasi Ilaaɔ̃ naane a ce kookaai a ceò ice jiida. Ideu ide jiidai nɔ í ne aranfãani bi ine ɲa. ⁹Amma i ya feò kudɛdei ide hai ne yaase ɲa ku ce, nɔ i maà ya de irii bala nwa ɲa

kú mà, nɔ i maà ya maa ce kakɔɔ hai tã si gãmei wooda. Iyi be fei ngbei, kù ne aranfãani kãma. ¹⁰Ine iyi wa feɛfe ine ɲa, sɔ̃ɔ bei ise gbeeji i bei i nya lafɛɛ ikã. ¹¹Awɔ takae ì mà iyi amanɛ dimi beɛbe í yaai hai si kpãa jiida, wa ce dulum nɔ kookoosue í jò à ye taaleɛ.

Idei ankãanyi

¹²Wee an na n be Aatemasi walakɔ Tisiki wa bi tɛɛ. Waati iyi ine akã ɲa á na ku to wa, ce kookaai i naa i bam Nikopolisi, domi bei ñ bi n maa n wa sukui tũtũ.

¹³Mua Zenasi woo mà woodau do Apolo bukaatai mii iyi à bi fei si iseeɛe ɲɲau, ku ba ngɔɔɔ ku maà gaizia ɲa. ¹⁴Í sɔ̃a ine nwa ɲau mɔ a hanya si ice jiida ku ce, ku ba a ba bukaatai mii iyi à bi nɔ a maà je kuwɛɛ ɲa ngbe ngbe.

¹⁵Ine ɲa iyi à wa bi tom ihɛ fei à ceɛ fɔɔ. Ce ine ɲa iyi à bi wa si kpãai naane ku dasi fɔɔ.

Didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wa si iɲe fei.

Filemɔɔ

Pɔlu í ce Filemɔɔ fɔɔ

1 Amu Pɔlu iyi ñ wa piisɔɔ na irii Jesu Kirisi, amu do Timɔtee inɛ nwa à ceɛ tiau ihě wai Filemɔɔ, awɔ baakɔɔ nwa do minjisia nwa si icɛu. ² Nɔ à ce inɛi igbei Jesu ña iyi à ya tɔtɔ kpasěɛu fɔɔ do wecɔ nwa Apia, do Aasipu, nɔɔ iyi wa ba wa ku jabu. ³ Ilaaɔ Baa nwa do Lafěɛ Jesu Kirisi a mu nɔɔ didɔ do laakai ku sũ.

Kubii Filemɔɔ do naanɛ ku dasie

⁴ Waati iyi ñ wa n ce kutɔɔ fei ñ ya n ye gigiei nɔ ñ ya n saabu Aɔ Lafěɛm na irie, ⁵ domi ñ wa n gbo baau naanɛ iyi ñ dasi Lafěɛ Jesu do bei ñ bi woo dasi Jesu naanɛ ña fei. ⁶ Ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ ku jò anu akã iyi awaɛ ña à nɛ na naanɛ ku dasi ku jò i mà mii jiida iyi à nɛ si kpãai Kirisi fei. ⁷ Baakɔɔm, kubieu í muum gbugbã nɔ nɔ do inc didɔ nla nla, domi ñ waa tũ inci inɛi Ilaaɔ ña.

Pɔlu wa tɔɔa Onezimu suuru

⁸ Na nɔɔ, baa do iyi ñ nɛ kpãa na irii Kirisi iyi an tilasie í ce iyi í sãa, ⁹ do nɔɔ fei, na kubii í jò ñ wa n tɔɔe suuru. Amu Pɔlu, amu iyi ñ je mɔkɔ ngbo, nɔ weɛ nsei ñ wa piisɔɔ na irii Jesu Kirisi, ¹⁰ ñ wa n tɔɔe suurui na irii Onezimu, nɔɔ iyi í je bei amam iyi ñ bí si kpãai naanɛ ku dasi si ile piisɔɔ ihě. ¹¹ Tako wo kù sobie jiida, amma nsei í je sobi nla nla bi tɛɛ do bi tom.

¹² Nsei ñ bɔɔ wai bi tɛɛ, nɔɔ iyi ñ bi bei arai amu takam. ¹³ Ñ bi ku wa kɔkɔm nii wo ku sobim si agbɛɛ si

waati iyi ñ wa piisɔɔ ihě na laabaau jiidau. ¹⁴ Amma n kù bi n ce ngɔɔɔ bii kù yee, domi n kù bi i sobim do tilasi, bii kù je do idɔɔbie.

¹⁵ Á yɔkɔ ku je inɛò Onezimu ñ fɛɛɛ nje ñai wo si waati keekeu ku ba i naa i nɔɔ do ajɔ fei. ¹⁶ Kaa nyi wa bi tɛɛ baa bei aru nɔɔ akã má, amma í re aru. Á nyi wai bei baakɔɔ jiidae. Ñ nɛ kubie nɔ nɔ, nɔ í sãa titeɛ ku re, domi kù je arue nɔɔ akã, í je baakɔɔe si kpãai Kirisi má.

¹⁷ Na nɔɔ, bii ñ waa kam bei kpaasie, gba nɔɔ mɔ bei aa gba amu takam. ¹⁸ Bii ñ raraɛ, walakɔ bii wa mu gbesee, sindoe si irim. ¹⁹ Wee, ñ wa n kɔ iyi ihě do awɔɔ amu takam, amu Pɔlu, an sãaɛ fei ndɛɛ. Baa bii n kù fɔɔ, awɔ takae ñ mà iyi ñ waa mu gbesem na kuwɛɛɛ iyi ñ ba. ²⁰ Na nɔɔ, awɔ inɛm, ñ wa n tɔɔe í ceem didɔu be na irii Lafěɛ. Tũ incɔm si kpãai Kirisi.

²¹ Ñ ceɛ tiau ihě wai si na iyi í jò ñ wa n naanɛ iyi aa jirima ide iyi ñ wa n fɔu, nɔ ñ mà kam kam aa ce ku re baa iyi ñ wa n tɔɔe. ²² Mii akãí gbe, ceem sɔɔlui ile bii an naa n wa, domi ñ wa n cɔ kpãa iyi Ilaaɔ á na ku sindoom wa bi tu ñe má na saabui kutɔɔ ñe.

Sukudɔ ku tɔɔ

²³ Epafaasi, awaò inɛ iyi a wa ile piisɔɔ na irii Jesu Kirisi, í ni n ceɛ fɔɔ. ²⁴ Bɛɛɛɛ mɔi woo bam icɛ ku ce ña, Maaku do Aritaaki do Demasi do Luku, arɔa fei à ceɛ fɔɔ.

²⁵ Didɔi Lafěɛ Jesu Kirisi ku wa si ñe.

Eβεε

Ilaaṣ í jò Amaí nḡu takae í ba wa ide ku fɔ

1 Tako bala nwa ḡa à gbɔ ide ku fɔ Ilaaṣ hai si gelei waliie ḡa ise feefelo si kpāa ikā ikā. ² Amma si waatii ankāanyiu ihē awa à gbɔ ide ku fɔ Ilaaṣ hai si gelei Amae takae. Amaui Ilaaṣ í cica ku je woo je tubui mii fei, nḡu iyi aḡaḡ à taka andunya. ³ Amboe iyi Ilaaṣ í ne fei, si Amaei aa ka yɔɔ. Amau í jɔ Ilaaṣ takae dee dee, í nɔ wa mu mii fei do gbugbāi idee. Waati iyi í ce ice iyi á kpa ideí dulum dii ine ḡa í tā, ḡɔi í koo í buba lele si awɔ nḡei Ilaaṣ ilu gbugbā fei.

Amai Ilaaṣ í re amaleka ḡa

⁴ Si bei Ilaaṣ í na Amaeu iri iyi í re ti amaleka ḡa, beebe mɔi Amau takae í re amaleka ḡa. ⁵ Do nɔ, Ilaaṣ kù sṣ ine akāi amaleka ḡau ku ni, Awɔi ì je Amam. Hai nnyi ò je baee. Kù nɔ kù je amaleka ḡoi wa fāa iyi í ni, An je baee, nɔ nḡu mɔ ku je amam. ⁶ Amma waati iyi Ilaaṣ í be ama yemmae wa si andunya í ni, Amalekam ḡa fei a gulaa. ⁷ Ide iyi Ilaaṣ í fɔ na irii amaleka ḡau wee. Í ni, Ñ ce amalekam ḡai bei fufu, Woo ce icem ḡau mɔ bei amei ina. ⁸ Amma Amaei wa fāa iyi í ni, Awɔi ì je Ilaaṣ. Ñ jile bommae hee do ajɔ fei. Dee dee ku jei í je akpai bommae. ⁹ Ì bi jiida nɔ ì cé laab. Na ḡɔi í ce amu Ilaaṣ ò cicae, awɔ Ilaaṣ. Ñ nɔ ò muue inɔ didṣ nɔ ò jò beeree í re ti kpaasi ḡa. ¹⁰ Nɔ í sṣ mǎ í ni, Awɔ Lafēe, hai sinte awɔi ì jile icui ile. Do awɔei ì ceḡ lele. ¹¹ Fei ndee á ce nfe amma awɔi aa wee. Lele do ile fei á gboi bei ibɔ. ¹² Awɔi aa taabu ḡa bei jīne. Aa nɔ a maa kpaasi bei à ya kpaasi ibɔ. Amma awɔ i kaa kpaasi, nɔ kuweee kàa kpa iri. ¹³ Ilaaṣ kù nɔ kù sṣ amalekae ḡo kù ni, Buba awɔ nḡem hee n ce mbēee ḡa bi ku lesi isee. ¹⁴ Debei, mii amaleka ḡa à je. À je hunde ḡa iyi à waa cea Ilaaṣ ice, aḡai í ya be a koo a sobi ine ḡa iyi aa ba faaba.

Idei faaba

2 Na nḡu, í sīa ka mu ide iyi à gbɔ dim dim ku ba ka maà nɔɔ, ² domi baa ide iyi amaleka ḡa à naaḡ wa í ne gbugbā hee ine iyi kù saalue walako kù jirimae fei í ba ijuukpā iyi í jɔ. ³ Debei, beirei aa ka ce ka yɔɔ ka saa ijuukpā bii à waa ceidò ideí faaba iyi í to beebe. Lafēe takae í tako í sisi ideí faabau, nɔ si anyie ine ḡa iyi à gbɔɔ à sṣ wa à ni ideu nɔi. ⁴ Nɔ Ilaaṣ í ce maamaake ikā ikā fei ku ba gbugbāi seeda nḡau ku kṣɔsi. Nɔ í cea ine ḡa amua ikā ikāi Hundee si bei í bi.

Woo faaba ine ḡa

⁵ Nɔ nɔ, andunya iyi á na ku naa iyi à waa fāau, kù je amaleka ḡai Ilaaṣ í jile a je ine ngboe. ⁶ Amma ine ḡo í kɔ bii ḡo í ba Ilaaṣ ide ku fɔ í ni, Mii amanɛ í je hee ì waa ce lasabue. Yooi í je amanɛ hee i maa gbɔaa. ⁷ Si waati keeke ḡo ì coo ine iyi kù to amaleka ḡa. Ì muua amboe nɔ ì jò í ne jirima nla nla. ⁸ Ì muua gbugbā si mii fei. Nɔi, iyi à ni Ilaaṣ í naa gbugbā si mii fei, nkāma kù wee iyi kaa sūaa iri ile. Amma a kù ye bii mii fei í sūaa iri ile titā. ⁹ Do nḡu fei Jesu nḡu iyi à kaye wo, nsei à waa yɔɔ do amboe do jirima nla nla na wahala iyi í ye í kuḡ. Nɔi, didṣi Ilaaṣ í tako í jò kù to amaleka ḡa si waati keeke ḡo. Ilaaṣ í ce beebēi ku ba ku ye wahala ku kuḡ na irii ine fei. ¹⁰ Do nɔ, Ilaaṣ, nḡu iyi í taka mii fei nɔ wa mu fei ndee, í yɔɔ iyi í sīa Jesu ku ye ijuukpā ku ba ku je amanɛ iyi í kṣ nɔ ku gbā amanɛ nkɔ nkɔ ku naaḡ ḡa wa si amboee, domi Jesu í je icui faaba ḡa. ¹¹ Jesu iyi í we ine ḡa hai si dulum du ḡa, nḡu do ine ḡa iyi í we ḡau à je amai baa akā. Na nḡu, kù ce anyɔi ku kpe ḡa ifɔe ḡa ¹² tengi bii í ba Ilaaṣ ide ku fɔ í ni, An sisia ifɔm ḡa idee. An saabue si aninii ine ḡa iyi à tɔɔɔ. ¹³ Nɔ í ni má, An dasi Ilaaṣ naanem. Si anyie má nɔ í ni, Amu wee do ine ḡa iyi Ilaaṣ í muum. ¹⁴ Si bei ine ḡau à ne ara do nḡe, Jesu takae í na í so ara bei aḡa mɔ. Í ce beebēi ku ba na saabui ikue ku kpa gbugbāi Seetam, nḡu iyi í ne gbugbāi iku wo, ¹⁵ nɔ ku ya ine ḡa iyi à je bei aru ḡa si kuwee nḡa fei na nḡoi iku. ¹⁶ Nɔ nɔ, kù je amaleka ḡai í naa ku sobi, tɔkui Aburhamu ḡai í naa ku sobi. ¹⁷ Na nḡu, kù ne bei á ce

iyi kù jɔ ifɔɛ ɲa si mii fei ku ba ku na ku je woo wee nla iyi í nɛ araare nɔ ku je ilu naane si icei Ilaaɗ, nɔ ku sã gbesei dulum dii ine ɲa. ¹⁸ Do yaase beɛbe á yɔkɔ ku sobi ine ɲa iyi à wa si kulele, domi nɲu takae í ye ijuukpã si kulele.

Jesu í re Moizi

3 Na nɲu, inɛ inem ɲa, inɛ iyi ì je ti Ilaaɗ, inɛ iyi í kpe do woo dasi Jesu naane ɲa iyi à gbe ku ba i bɔ lelei Aɗ ɲa, i jò í cɔ Jesu, nɲu iyi Ilaaɗ í be wa ku je woo wee nla si kpãai naane ku dasi iyi à waa sisi. ² Bei Moizi í tako í je ilu naane si icee iyi í cea inei Izireli ɲa fei, beɛbe mɔi Jesu takae í nɛ naane si wajui Ilaaɗ, nɲu iyi í jilɔ si iceu. ³ Ine iyi í ma ile í nɛ beere í re ileu takae. Beɛbe mɔi Jesu í nɛ amboe nla nla iyi í re ti Moizi. ⁴ Ntɔi, ile iyi ì ye fei amanei í maa, amma Ilaaɗi í je ine iyi í ma mii fei. ⁵ Si ice iyi Moizi í cea inei Izireli ɲa fei, í ye bei amaace ilu naane si kpasɛi Ilaaɗ kú je nwa seɛdai mii iyi á na ku ce. ⁶ Amma Kirisi nje amai kpasɛi ilu naane iyi Ilaaɗ í ce ine ngboi kpasɛɛu. Ine kpasɛɛ ɲau mɔ, awai bii à waa leekí si naane dim dim do si kpãa ku cɔ iyi à waa tɔɔɔ fufu.

Kusími iyi Ilaaɗ í jilea ineɛ ɲa

⁷ Na nɲu, i sotí i gbo ide iyi Hundei Ilaaɗ í fɔ í ni, Bii ì waa gbo ide ku fɔi Ilaaɗ nɲu ɲa, ⁸ I maà lele idɔ nɲe má bei si ajɔ iyi ì kɔsie ɲa, Si waati iyi ì cɔ laakaie ɲa si gbabua. ⁹ Nɔi Ilaaɗ í ni, Tengi bei bala nɲe ɲa à kɔsim à dede idɔɔkɔm, Baa do iyi à ye mii iyi ì ce hee adɗ ciiji. ¹⁰ Na ɲɔi í jò ì ce idɔɔkɔ do aɲa. Nɔ ì ye idɔ nɲa í ya sindai ajɔ fei hai bi tom. A kù mà kpãam. ¹¹ Si idɔɔkɔm ì ceekpe ì ni, A kaa lɔsi bi kusími iyi ì ce nɲa sɔɔluɛu ajɔ kãma. ¹² Na nɲu, inɛ inem ɲa, i ce laakai, i maà jò ine gɔ nɲe ku nɛ idɔ laalɔ hai dasi naane, iyi á jò ku sinda hai bi Ilaaɗ, nɲu iyi í weɛ. ¹³ Amma si na iyi í jò Ilaaɗ í mu nwa ajɔi nɲu, nɔ ala kù je tu wa, í sãa i ya maa mua nje gbugbã ajɔ fei ɲa ku ba ine gɔ nɲe ku maà jò dulum ku dī ijue hee ku le idɔɛ. ¹⁴ Ntɔi, à nɛ ikpɛ si kuweɛi Kirisi bii à waa leekí dim dim si naane ku dasi iyi à nɛ hai sinte hee kɔɔɛ. ¹⁵ Na ɲɔi í jò à ni, Bii ì waa gbo ide ku fɔi Ilaaɗ nɲu ɲa, I maà lele idɔ nɲe má bei si ajɔ iyi ì kɔsie ɲa, ¹⁶ Yoo ɲai à gbo ide ku fɔi Ilaaɗ nɔ à kɔsie bii kù je ine ɲa iyi Moizi í gbã hai ilei Ezibitiu fei. ¹⁷ Mà yoo ɲai Ilaaɗ wa ce idɔɔkɔ hee zakai adɗ ciiji bii kù je do ine ɲa iyi à ce dulum nɔ à cuku à ku si gbabua. ¹⁸ Si waati iyi Ilaaɗ í ceekpe í ni, a kaa lɔsi bi kusími iyi nɲu í ce nɲa sɔɔluɛu, yoo ɲai wa fãa bii kù je ine ɲa iyi a kù jirima ideɛ. ¹⁹ Beɛbe mɔi, à ye iyi a kù yɔkɔ a kù lɔsi bi kusímiu si na iyi í jò a kù dasi naane.

4 Kuwãi Ilaaɗ iyi í ni aa ka lɔsi bi kusímiu í weɛ baa nɲu. Na nɲu, i ce laakai ku ba ine gɔ nɲe ɲa a maà na a to wa do ankãanyi nɔ a ba wee aɲa a kaa ba a lɔ bi kusímiu. ² À waazo nwa laabaau jiiida si bei à cea ine ɲa iyi à tako à wa si gbabua. À gbo ideu amma kù ce nɲa aranfãani kãma domi si waati iyi à gbɔɔ, a kù dasi naane. ³ Awa iyi à dasi naane aa ka lɔsi bi kusímiu, bi kusími iyi Ilaaɗ í fɔ ideɛ í ni,

Si idɔɔkɔm ì ceekpe ì ni,

A kaa lɔsi bi kusími iyi ì ce nɲa sɔɔluɛu.

Í fɔ beɛbe baa do iyi í ce sɔɔluɛu kusímiu tã hai waati iyi í taka andunya. ⁴ Do ntɔi, bii gɔ à fɔ ideɛ ajɔ mɛɛjesiau à ni,

Ilaaɗ í kpa irii icee fei nɔ í sími si ajɔ mɛɛjesia.

⁵ Do nɲu fei Ilaaɗ í fɔ ideɛ iyi à tako à ka wau wo iyi í ni,

A kaa lɔ si bi kusími iyi ì ce nɲa sɔɔluɛu ajɔ kãma.

⁶ Ine gɔ ɲa aa na a lɔ si bi kusímiu. Amma ine sinte ɲa iyi à gbo laabaau jiidau a kù lɔsi na ide hai jirima ɲau. ⁷ Na nɲu, nsei Ilaaɗ í jile ajɔ má, nɔ ajɔi nɲu. Ideu í cei bei Ilaaɗ í jò à na à gbɔɔ hai si geleɛ Davidi si anyii adɗ nkɔ nkɔ. Ideu í ni,

Bii ì gbo ide ku fɔi Ilaaɗ nɲu ɲa,

I maà ti i lele idɔ nɲe.

⁸ Ntɔi, bii í je si kusímiu bei Zozue í bɔɔ ine ɲau wo, Ilaaɗ kaa fɔ ideɛ ajɔi kusímiu mmu gɔ iyi á na ku naa.

⁹ Beɛbei kusími í weɛ má iyi í je ti inei Ilaaɗ ɲa bei Ilaaɗ takae í sími si ajɔ mɛɛjesiau. ¹⁰ Ine iyi í lɔsi bi kusímiu iyi Ilaaɗ í ce sɔɔluɛu, í kpa irii icee si bei Ilaaɗ mɔ í kpa irii tɛɛ. ¹¹ Na nɲu, ka ce kookaai ka lɔsi bi kusímiu. Kãma nwa ku maà je hai gbo ide bei ine ɲau. Bii kù je beɛbe aa ka na ka cuku ka kua bi kusímiu.

¹² Idei Ilaaɗi í je kuweɛ, í nɔ í nɛ gbugbã. Í dɗ anu í re taakuba ilu ande minji. Í nɛ gbugbã iyi á yɔkɔ ku lɔɔ hee lelei idɔ ku fɛɛɛ idɔi amane do lasabuɛ, ikɔi ara mɔ do lompi. Nɔ á wuse idɔɔbii amane do lasabuɛ.

¹³ Nkãma kù weɛ iyi wa manjia Ilaaɗ woo taka. Fei ndɛɛ í cī wa jilei si wajue. Nɔ nɲu awa fei aa ka tusea kuweɛ nwa.

Jesu í je woo wee nla

¹⁴ Do ntɔi à nɛ woo wee nla iyi í bɔ lelei Aɗ í to hee bi Ilaaɗ takae. Nɲu í je Jesu amae. Na nɲu, ka leekí dim dim si naane iyi à dasi, ¹⁵ domi woo wee nla iyi à nɛu á yɔkɔ ku ce araare gbugbã hai nɛ nwa si na iyi í jò à leleɛ ku ceɔ laalɔ si mii fei bei awa mɔ, amma kù ce dulum. ¹⁶ Kitãi bommai Ilaaɗi í je tengi bii aa ka ba didɗ. Na nɲu, ka sekeɛ si kitãu si kutɔɔ nwa do idɔ ku buba, ku ba ku ce araare nwa nɔ ku mu nwa didɗ iyi á sobi wa si waati iyi í jɔ.

5 Woo wee nla iyi à ya so hai si incɔ amane ɲa fei, à ya sooi ku cea Ilaaɗ ice na iri nɲa ku ba ku ya kooa Ilaaɗ amua ɲa nɔ ku ce kuweɛ ɲa na irii dulum du ɲa. ² Á yɔkɔ ku ce suuru do ine ɲa iyi a kù mà ngɔɔ do ine ɲa iyi à yaa hai si kpãa, si na iyi í jò nɲu

† IDEI Ilaaɗ í je kuweɛ tia nwo ɲau à ni, "Idei Ilaaɗ í weɛ njaawe".

takaɛ mɔ kù kɔ̄. ³ Na nɔi í jò, kù nɛ bei á ce iyi kù ce kuwee na irii dulum dii nɔu takaɛ bei wa ce na irii inɛ nɔ. ⁴ Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku so araɛ ku ni nɔu í jɛ woo wee nlaɔ, bii kù jɛ Ilaaɔí í kpoo bei í kpe Arɔ̄ wo.

⁵ Bɛɛɛɛ mɔi baa Kirisi takaɛ kù so araɛ lele kù ni nɔu í jɛ woo wee nlaɔ. Ilaaɔí í cicaɛ, nɔu iyi í sɔ̄ í ni, Awɔi ì jɛ Amam.

Hai nnyi ò jɛ Baɛ.

⁶ Bii gɔ à kɔ ide iyi í sɔ̄ má í ni,

Awɔi aa jɛ woo wee do aɔj fei bei Mɛɛkizedeki.

⁷ Si waati iyi Jesu í wa si andunya í ya ce kutɔ̄ do anu ku dɔ̄ nla nla do cikāaju. Í tɔ̄ sobii Ilaaɔ, nɔu iyi á yɔkɔ ku nyaa hai si awɔi iku, nɔ í gbɔa si na iyi í jò í sūaa iri ile. ⁸ Do iyi í jɛ Amaí Ilaaɔ fei, í kɔkɔ ku jirimɛ si ijuukpā iyi í yɛ. ⁹ Iyi í kɔ̄ í tã nɔ í baa í jɛa inɛ nɔu iyi á waa jirimɛ fei icui faaba iyi ci ya tã. ¹⁰ Nɔ Ilaaɔ í coo woo wee nlaɔ bei Mɛɛkizedeki.

Ka maà jò naanɛ ku dasi nwa

¹¹ Mii nkɔ̄ í wɛɛ iyi aa ka yɔkɔ ka fɔ si gāmei ideu ihɛ, amma á gaabu a sisi nɔɛ yaaseɛ domi ì baa ì jɛ inɛ nɔu iyi a ci ya gbɔ yaasei ide nɔa nɔa nɔ. ¹² Waati í to bɛɛɛɛ bii í jɔ nɔɛ mɔ i kɔ inɛ gɔ nɔ si ideu, nɔ do nɔu fei, ì kɔ ì waa nɛ bukaatai inɛ iyi á kɔ nɛ si mii sinte nɔu si idei Ilaaɔ. Inɛ iyi ì to í jɛ ije kili nla nɔ ì nyi ì waa nɛ bukaatai amɔ má nɔ. ¹³ Inɛ iyi wa mɔmɔ fei amaí, kaa yɔkɔ ku wūa jiida do laalb. ¹⁴ Amma ije kili, ije inɛ ngbo nɔi, a nɔu iyi à mà jiida do laalb ku wūa si na iyi í jò à nɛ dɔ̄nɛɛ.

⁶ Na nɔu, ka jò ide sinte nɔu si gāmei Kirisi nɔ ka bɔ waju ka jɛ inɛ nɔu iyi á jã. A kaa ka jile icui ideu ku kɔsi má. Ideui í jɛ idei idɔ̄ ku kpaasi hai si kookoosui nfe ku ce, do idei naanɛ ku dasi si Ilaaɔ, ² do idei ikɔi inyi ku dasi ikā ikā, do idei awɔ ku lea inɛ nɔu si iri, do idei kujji iku nɔ, do ide iyi Ilaaɔ á jile hee do aɔj fei si ki-itiu. ³ Kookaaii waju ku bɔi aa ka ce bii Ilaaɔ í bi.

⁴ Inɛ nɔu iyi á ba inya kumáí Ilaaɔ tã, nɔ à tie amuai lele, nɔ à ba ikpɛ si Hundei Ilaaɔ, ⁵ nɔ à yɔkɔ iyi idei Ilaaɔ í sã, nɔ à mà gbugbāi kuwɛi ala, ⁶ bii à sinda à toa idei Ilaaɔ anyi, a kaa yɔkɔ a sinda idɔ̄ má, domi à sísí á waa kpakpa Amaí Ilaaɔ si jji ku gaauu má nɔ à waa dasiɛ anyɔ si bantuma.

⁷ Ntɔ̄ nɔ, ile á yɔkɔ ku mɔ inyii ijji nɔ amaaje iyi á cea woo logoo nɔ aranfāani á fita. Bii ileu í ce bɛɛɛɛ, á ba kuwee Ilaaɔ. ⁸ Amma bii agū do agū fūfū nɔi à fita si, ileu kù ce nɛɛi. Bii í kɔ̄si Ilaaɔ á ceekpɛɛ, si anyiɛ nɔ ku joo.

⁹ Inɛ baakɔ̄ nwa nɔ, baa do iyi á waa fɔ bɛɛɛɛ, à waa naanɛ nɛ. Á mà iyi ì wa si kpāai faaba nɔ. ¹⁰ Ilaaɔ í jɛ inɛ dee dee, kaa gbɛjɛ ice nɔɛ do kubi iyi ì nyisi na iriɛ nɔ, si bei ì gbɔa inɛ nɔu wo nɔ, nɔ ì waa gbɔ nɔu baa nsei nɔ. ¹¹ Amma à bi inɛ baa yooma nɔɛ fei ku hanya do iju nkpa ku leekī si ideu hee kɔ̄ɛ ku ba mii iyi ì waa cɔ̄ kpāɛ nɔu ku ce mam mam. ¹² A kù bi í na i

ce ika nɔ, amma i sisi inɛ nɔu iyi á dasi naanɛ nɔ à temua à waa jɛò tubu iyi Ilaaɔ í wã nɔ dou.

Ide iyi Ilaaɔ í wã kù nɛ sika

¹³ Waati iyi Ilaaɔ í cea Aburhamu kuwā í gbasi do irii nɔu takaɛ si na iyi í jò inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í roo má, ¹⁴ í ni, an weɛ do ntɔ̄, nɔ n jò dimiɛ ku kpɔ̄. ¹⁵ Si bɛɛɛɛ Aburhamu wa temuaò nɔ í ba mii iyi Ilaaɔ í wã do. ¹⁶ Bii inɛ nɔu à waa gbasi ide, à ya cooi do irii inɛ iyi í re nɔ, nɔ kugbasuu ku jò a mà iyi ntɔ̄ ntɔ̄ á cooi nɔ ku kpa irii kakɔ̄ fei. ¹⁷ Bɛɛɛɛ, inɛ nɔu iyi Ilaaɔ í cea kuwā, í bi ku nyisi nɔu mam mam iyi idei nɔu kù nɛ geɛ ku kɔbia. Na nɔi í jò í gbasi ku ba a mà iyi ntɔ̄ ntɔ̄ á cooi. ¹⁸ Na nɔu, idei kuwā do kugbasi, a nɔu minjii à wɛɛ iyi kaa kpaasi, nɔ si ide minji nɔu bɛ Ilaaɔ kaa yɔkɔ ku sɔ̄ ibo. Si ide minji nɔu bei Ilaaɔ wa mu nwa gbugbā ntɔ̄ ntɔ̄, awa iyi á waa leekī si kpāa ku cɔ̄ iyi í jile nwa nɔ à ba bi ku manji nwa siɛ. ¹⁹ Kpāa ku cɔ̄u wa mu idɔ̄ nwaɔi dim dim bei isɔi akɔi inyi í ya gɛɛ akɔu. Isɔ̄ iyi á neu wa soi dim dim do anyii ridoo bi ku wai Ilaaɔ lele. ²⁰ Tengi bei Jesu í cua nwa í lɔ na iri nwa domi í baa í jɛ woo wee nla do aɔj fei bei Mɛɛkizedeki.

Mɛɛkizedeki í jɛ ilaalu nɔ í jɛ woo wee má

⁷ Mɛɛkizedekii í jɛ ilaalui Salemu do woo wee Ilaaɔ ilu gbugbā fei. Si waati iyi Aburhamu í jɛ amanlu nɔu igū wa baa, nɔi Mɛɛkizedeki í bɔ ku kòo ku weeaa. ² Mii iyi Aburhamu í ba wa fei, í naa í ce ikpɛɛ, si mɛɛwa fei í nya akā í na Mɛɛkizedeki. Yaasei irii Mɛɛkizedekiui í jɛ ilaalu iyi í jɛ dee dee. Si anyii nɔu, í jɛ ilaalui Salemu, waatɔ̄ ilaalui laakai ku sū. ³ Inɛ gɔ kù mà baaɛ walakɔ iyɛɛ walakɔ balɛ gɔ. A kù ce faajii kubíɛ hee má jɛ faajii ikue. Si bɛɛɛɛ í jɔ Amaí Ilaaɔ, nɔ í jɛ woo wee do aɔj fei.

⁴ I cɔ̄ zaka bei kulai mɔkɔu í to, nɔu iyi si waati iyi Aburhamu bala nla nwa í jɛ igū, mii nɔu iyi í ba wa, si mɛɛwa fei í nya akā í náa. ⁵ Si inɔi inɛi Levi nɔ, inɛ nɔu iyi á jɛ woo wee nɔu, wooda nwa í na nɔu kpāa, si mɛɛwa fei inɛi Izireli nɔ a nya akā a na nɔ. Do nɔu fei, à jɛ nyaanze akā, a nɔu fei tɔ̄kui Aburhamu nɔi. ⁶ Mɛɛkizedeki í wea Aburhamu iyi Ilaaɔ í cea kuwā, nɔ baa do iyi Mɛɛkizedeki kù jɛ dimii Levi, do nɔu fei, Aburhamu í náa ikpɛɛ. ⁷ Kù nɛ sika gɔ, inɛ iyi í re nɔu í ya wea kpaasi. ⁸ Inɛi Levi nɔ, a nɔu iyi inɛ nɔu à ya na akā si mɛɛwau fei, amanɛ nɔu iyi á ya ku, amma Mɛɛkizedeki í wɛɛ, si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ. ⁹ Nsei, si waati iyi Aburhamu í náa zaka, í yɛi bei Levi takaɛ mɔ í náa, nɔu iyi amaɛ nɔu à waa ba zakaau, ¹⁰ domi baa do iyi a kù bí Levi waati bɛɛɛɛ, í yɛ bei í wa si arai balɛ waati iyi balɛu í ko Mɛɛkizedeki.

¹¹ Wooda iyi Ilaaɔ í na inɛi Izireli nɔ, kpāai kuwee inɛi Levi nɔi í jɛ icue. Nsei, bii í jɛ kpāai kuwee bɛ á yɔkɔ ku jò inɛ nɔu a kɔ̄ mam mam, a kaa nɛ bukaatai woo wee mmu gɔ ku naa má bei Mɛɛkizedeki, inɛ iyi kù jɛ dimii Arɔ̄, ¹² domi bii à kpaasi kpāai kuwee bɛɛɛɛ, tilasi í

gbe a kpaasi wooda mɔ. ¹³ Ntɔi, Lafɛε nwa iyi ideu wa fãau, í je inei dimi mmu gɔ, nɔ si dimiu inε kãma kù ce icei kuwee. ¹⁴ Ntɔ ntɔ, à mà iyi à buui si dimii Zuda. Moizi kù nɔ kù fɔ ideu inε kãma si gãmei dimiu iyi á na ku je woo wee.

Woo wee gɔ iyi í yε bei Mεεkizedeki

¹⁵ Yaasei ideu í fita sãa sãa si bei à yε woo wee mmu gɔ í fita iyi í yε bei Mεεkizedeki. ¹⁶ A kù coo woo wee si na iyi í jò à buu si dimii woo wee ηa, amma do gbugbãi kuwee iyi ci ya tãi. ¹⁷ Do ntɔi, kukɔi ideu Ilaaɔ́ í fɔ na iriε í ni,

Awɔi aa je woo wee do ajɔ fei bei Mεεkizedeki.

¹⁸ Si bεεbei à kpa wooda nwou nɔ à naaɔ kpãa ku cɔ iyi í roo wa, nɔ do saabuei à waa sekεε si Ilaaɔ́. À kpa wooda nwoi si na iyi í jò kù ne gbugbã nɔ kù ne aran-fãani. Ntɔ ntɔ, wooda kù jò nkãma kù kɔ́ mam mam.

²⁰ Ilaaɔ́ í jilɔ woo wee bei Mεεkizedeki nɔ í gbasi ideu. Inε ihɔ́ ηa à je woo wee ηa, kù je do kugbasii Ilaaɔ́. ²¹ Amma do kugbasii Aɔ́ Lafɛε í ce Jesu woo wee í ni,

Amu Aɔ́ Lafɛε ñ gbasi ideu.

N kaa n nɔ n dede si idem má.

Aa je woo wee do ajɔ fei.

²² Bεεbei Jesu í je nwa bei akaasii akabuu iyi í sãa í re wa.

²³ Tengii bii ideu Jesu do ideu woo wee ηau í nya ikã wee. Woo wee ηau à kpɔ́ si na iyi í jò amanε ηai iyi á ya na à ku, nɔ ice ηa ku leekí. ²⁴ Amma Jesu nje í wεεi do ajɔ fei, ηɔ́ í jò inε mmu gɔ kaa sãsi agbεε ajɔ kãma. ²⁵ Na ηηu á yɔkɔ ku faaba inε ηa iyi á waa sekεε si Ilaaɔ́ do saabue mam mam, domi í wεεi hee do ajɔ fei ku maa tɔɔ́ Ilaaɔ́ na iri ηa.

²⁶ Na ηηu, Jesu í je woo wee nla iyi à ne bukaataε. Kuwεεi ηηu do ti ilu dulum ηa kù je dimi akã. Í má, kù ce dulum ajɔ kãma nɔ riisi kãma kù wa sie. À soo í ne hee lelei Ilaaɔ́. ²⁷ Kù yε bei woo wee nla iyi ihɔ́ ηa, aηa iyi à ne bukaatai kuwee ajɔ fei, sinte na irii dulum dii aηa taka ηa, si anyie ti inε ηa iyi à gbe. Inε ηηu í ce kuwee akã iyi í to hee do ajɔ fei si waati iyi ηηu takεε í na araε. ²⁸ Woo wee nla ηa iyi à waa ce ice bei woodai Moizi í jile, a kù kɔ́. Amma woo wee nla iyi Ilaaɔ́ í jile do ideu kugbasie iyi í fɔ si anyii woodau, ηηui í je Amaε iyi í kɔ́ hee do ajɔ fei.

Jesu woo wee nla nwa

8 Nsei, irii ideu wee. Awa à ne woo wee nla dimi bεεbe, inε iyi wa buba lele si awɔ́ njei kitãi bom-mai Ilaaɔ́ ilu gbugbã fei. ² Wa ce icei woo wee nlau si inc kumá bi ku wai Aɔ́ Lafɛε takεε, iyi Aɔ́ Lafɛε í ce, kù je amanε.

³ À jile woo wee nla baa yooma fei ku cea Ilaaɔ́ amua do kuwee ηa. Na ηηu, í gbe woo wee nla nwa kù ne ngɔgɔ iyi á ceɔ́ kuwee. ⁴ Bii í je í wa si andunya kaa je woo wee, domi woo wee ηa à wεε iyi á waa ce

kuwee si bei woodai Moizi wa fɔ. ⁵ Woo wee ηau à waa sisi icei lele. Ice ηa í jɔ icei kuwee ntɔ iyi wa ce leleu. Bεεbe mɔi, waati iyi Moizi í tã sɔɔlu ku ce ilei acɔ, Ilaaɔ́ í sɔ́ í ni, jò i coo mam mam ku yε bei ñ nyisie si antai iri kutau. ⁶ Do yaase bei icei Jesu í reɔ́ tu ηa, bεεbei akabuu iyi í teese si gãmei Ilaaɔ́ do amanε ηa í ne bεεre í re. Akabuuu, kuwã iyi í re do bεεreui í je icuε.

⁷ Bii akabuu sinteu í kɔ́, kaa ne a kpaasie má. ⁸ Amma Ilaaɔ́ í yε taalei inεε ηa waati iyi í ni, Amu Aɔ́ Lafɛε ñ ni, ajɔ wa naa iyi an dī akabuu titɔ́ do dimii inei Izireli do inei Zuda ηa.

⁹ Kaa yε bei iyi ñ dī do bala ηa ηa, Ajɔ iyi ñ mu awɔ́ ηa ñ fitaɔ́ ηa hai ilei Ezibiti. A kù leekí do akabuu iyi ñ dī do aηa.

Na ηηu, ñ ce si ηa atafii.

Ideu bei, amu Aɔ́ Lafɛε ñ fɔ.

¹⁰ Nɔ ñ ni má, akabuum wee, iyi an dī do dimii inei Izireli ηa si anyii ajɔ ηηu.

An dasi woodam si lasabu ηa.

An kɔɔ́ si idɔ́ ηa.

An je Aɔ́ Lafɛε ηa nɔ aa je inεm ηa.

¹¹ Inε kãma ηa kaa kɔ́ inei iluε si cio má walako kpaasie ku ba ku mà̀m,

Domi aηa fei aa mà̀m hai ama keeke hee ku bɔ inε ngbo.

¹² An kpa ideu kuce laalɔ́ ηa. N kaa n ye gigii dulum du ηa má.

¹³ Ideu akabuu titɔ́ iyi Ilaaɔ́ wa fɔui í jò ti takou kù ne aran-fãani má. Wee mii iyi wa gbo wa fei, wa bɔ ku kpa irii.

Kutɔɔ́ akabuu sinte do ti lele

9 Si waatii akabuu sinteu wooda í wεε si gãmei kutɔɔ́, nɔ ile bi kuwai Ilaaɔ́ mɔ́ í wεε si andunya. ² Ntɔi à gũ ilei acɔ. Inc sinteu í ya kpe ile kumá. Bei fi-tila í wa do taabu do pɛε iyi à jileε Ilaaɔ́. ³ Do wajui acɔ minjisiau † inc mmue gɔ í wa be má iyi á ya kpe ile iyi í re do kumá. ⁴ Bei bi kuwee iyi á ce do wura í wa, si antaei à ya jo tulare. Be mɔi kpakoi akabuu Ilaaɔ́ í wa iyi á bii do wura. Si inc kpakoui, cakai wura í wa, bii à dasi mana ††. Nɔ si inc kpakou mɔi goloi Arɔ́ɔ́ iyi Ilaaɔ́ í jò í da koko wo í wa, do kuta ku munga anu si bii à kɔ wooda. ⁵ Si antai kpakoui amaleka ilu amboe ηau à wa. Wurai à yɔ́ à ceɔ́ amaleka ηau. À jò ikpa ηa í fũ í bii tengii bii à ya nikã njei kuwee na dulum. Amma a kaa ka yɔkɔ ka sisi ideu mii ηau ihɛ fei nsei.

⁶ Do yaase bεεbei à jile fei ndεε nɔ woo wee ηa à ya lɔ inc sinteu ajɔ fei a maa ce icei kutɔɔ́ ηa. ⁷ Amma woo wee nlau ηηu akã í ya lɔ inc minjisiau adɔ́ do adɔ́ gbakã akã do njei mεεmu iyi í ya ceɔ́ Ilaaɔ́ kuwee na dulum dii ηηu takεε do iyi inε ηa à ce si kumã hai mà̀ ηa. ⁸ Bεεbei Hundei Ilaaɔ́ wa nyisi wa iyi kpãa iyi wa bɔ inc ntɔ iyi í re do kumá a kù cūu titã waati iyi

† acɔ MINJISIAU acɔ sinteu í je bi ku lɔ. †† MANA ije iyi Ilaaɔ́ í sambaa inei Izireli ηa wa hai lele waati iyi á wa gbabuu.

ile sinteu í wɛɛ. ⁹Iyi bei í je nwa yaasei mii iyi wa ce nsei ihɛ, domi wa nyisi wa iyi amua ɲa do mɛɛmu ɲa iyi à ya ceàð Ilaaɗ kuwee ɲau kù to ku jò idɔi inɛ iyi wa coou kú má mam mam. ¹⁰Mii ɲau be fei wa fɔ ideí kuje do kumɔ do ara ku wíe dimi ikã ikã. Woodai ara ɲu akãii iyi Ilaaɗ í jile hee titɗɛ ku maa naa.

¹¹Amma waati iyi Kirisi í naa, í je woo wee nla iyi í naaò mii jiidaí ala wa nnyi. Nɲui í lɔ ile gɔ iyi í la í re nɔ í sɪa í re. Kù je amanɛ ɲai à coo, waatɔ kù wa si andunya iyi à taka. ¹²Kirisi nje í lɔ inɔ iyi í re do kumáui gbakã akã hee do ajɔ fei, nɔ kù je do njei iwo ɲa walakɔ ti ama ketɛ ɲa. Njei ɲu takasi í lɔð. Bɛɛbei í jò à bað faaba iyi ci ya tã. ¹³Inɛ ɲa iyi a kù má à ya fãsi ɲa njei iwo ɲai do ti ketɛ kombo ɲa do irurui ketɛ ɲa iyi à jo, ara ɲa ku bei ku má. ¹⁴Bii bɛɛbei, beirei aran-fãanii njei Kirisi á to. Do saabui Hundei Ilaaɗ iyi kaa kui í nað Ilaaɗ arae bei kuwee iyi kù ne agbɛ. Njei á jò idɔ nwa ku má hai si icɛ nfe nfe ku ce ku ba ka yɔkɔ ka tɔɔ Ilaaɗ, ɲu iyi í je icui kuweɛ.

¹⁵Na ɲɔi í jò Kirisi í je woo teese kpãa ku ba Ilaaɗ ku dɪ akabuu titɗ do amanɛ ɲa nɔ inɛ ɲa iyi Ilaaɗ í kpe a je tubu iyi ci ya tã iyi í ce ɲa kuwãɛu. Aa yɔkɔ a je tubuui na iku iyi Kirisi í ku, ku yað inɛ ɲa hai si kurara ɲa iyi à ce si waatii akabuu nwou.

¹⁶Akabuu dimi bɛɛbe iyi í je ti tubu ku kpɛ, ku bei ku ce icɛ tilasi í gbe inɛ iyi í ce akabuuu ku ku titã. ¹⁷Ntɔi, a kaa ceð akabuui tubu ku kpɛ icɛ bii kù je inɛ iyi í ce akabuuu takae í ku, domi bii í wɛɛ si hunde akabuuu kaa ne gbugbã ku ce icɛ. ¹⁸Na ɲɔi í ce baa akabuu sinteu, do njei à dũu. ¹⁹Sinte Moizi í sisia inɛ fei wooda baa yooma fei si bei Ilaaɗ í jilɔ. Si anyii ɲu, nɔ í so njei ama ketɛ ɲa do ti iwo ɲa do inyi, nɔ í so ikũ nkpa do amaawɔi jii ndii isɔpu, í dasi njeu nɔ í fãsi tiai woodau do inɛ fei. ²⁰Nɔ í ni, iyi ihɛi í je nje iyi wa mua akabuu iyi Ilaaɗ í dɪ do iɲɛu gbugbã. ²¹Nɔ í so njeu má í fãsi ilei acɔu do mii ɲa iyi à ya ceð kuwee fei. ²²Si ideí wooda njei í ya jò mii nkɔ ku má. Bii nje kù nikã Ilaaɗ kaa kpa dulum dii inɛ kãma. ²³Mii ndii andunya ɲau ihɛi iyi à jo mii ndii lele ɲau à má do kuwee dimi bɛɛbe. Amma mii ndii lele ɲa taka ɲa à ne bukaatai kuwee iyi í re do bɛɛɛ.

Kuweei Kirisi í kpa ideí dulum

²⁴À mà sãa sãa iyi Kirisi kù lɔ ile kumá iyi amanɛ ɲa à ce. Kù lɔ ile iyi í jo bi ku wa nɔ nɔi Ilaaɗu, amma í lɔi hee lele takae nɔ nsei wa leekɪ si wajui Ilaaɗ na iri nwa.

²⁵Si bei í lɔ be, kù je á ni í ne bukaatai koo ce kuweei arae tuuba nkɔ nkɔ. Woo wee nlau, inɛ ɲu í ya lɔi adɗ do adɗ si inɔ iyi í re do kumá do njei mɛɛmu gɔ.

²⁶Bii í je Kirisi í lɔ be tuuba nkɔ nkɔ wo, á ye ijuukpã isɛ fɛfelo hai sintei andunya. Amma nsei, si waatii ankãanyiu ihɛ, í na arae bei kuwee gbakã akã iyi í to ku kpa ideí dulum hee do ajɔ fei. ²⁷Si bei Ilaaɗ í jile inɛ fei ku ku gbakã akã ku bei ku kiitie, ²⁸bɛɛbe mɔi Kirisi í na arae gbakã akã bei kuwee í soð dulum dii inɛ nkɔ.

Á nɔ ku na ku faata wa isɛ gbeejisia, kù je ku naa ku so dulum dii inɛ ɲa má, amma ku ba faabai inɛ ɲa iyi à waa degbee ɲau kú kɗ mam mam nii.

¹⁰Woodai Moizi ideí mii ɲa iyi à jo mii jiida ɲa iyi aa na a naai wa fɔ, kù je mii jiida ɲau taka ɲa. Na ɲu, inɛ ɲa iyi à waa sɛkɛ si Ilaaɗ do kuwee ɲa iyi à ya maa ce dimi akã adɗ do adɗ hai ne kɔɔ, woodau be kaa yɔkɔ ku jò a kɗ mam mam. ²Bii í je yaasei Ilaaɗ ku tɔɔ bɛɛbei á jò inɛ ɲau a má wo, idɔ ɲa kaa ye taale ɲa nɔ a kaa ne bukaatai a maa ce kuwee má. ³Amma kuwee, í je mii gɔ iyi í ya ye inɛ ɲa gigii dulum du ɲa adɗ do adɗ. ⁴Nɔ nɔ, njei ketɛ do ti iwo ɲau kaa yɔkɔ ku kpa ideí dulum.

⁵Na ɲu, waati iyi Kirisi í bi ku naa si andunya í sɗ Ilaaɗ í ni,

Kù je kuwee walakɔ amua ɲai ì bi.

Na ɲɔi í jò ì ceem ara.

⁶Kù je kuwee ɲa iyi à ya jo si ina fei sãa sãa Walakɔ kuwee iyi à ya ce na dulum dii inɛ ɲai á dɗɛ si.

⁷Si anyii ɲu nɔ ì ni, amu wee Ilaaɗ.

Ì wa n naai n na n ce idɔɔbie

Si bei à kɔ idem si tiai wooda.

⁸Sinte titã Kirisi í ni, kù je kuwee walakɔ amua ɲai ì bi.

Kù nɔ kù je kuwee ɲa iyi à ya jo si ina fei sãa sãa walakɔ iyi à ya ce na dulum nii á dɗɛ si. Do ɲu fei kuwee ɲa iyi wa fãau à waa cooi si bei wooda í jilɔ.

⁹Si anyii ɲu í ni, amu wee ì wa n naai n na n ce idɔɔbie. Si bɛɛbei ì kpa irii kutɔɔ nwou nɔ ì kpaasiɛ do mmuɛ. ¹⁰Si bei Jesu Kirisi í ce idɔɔbii Ilaaɗ, na ɲɔi í jò aa ka yɔkɔ ka má hai si dulum du wa ɲa na saabui kuwee arae iyi í ce gbakã akã hee do ajɔ fei.

¹¹Woo wee fei í ya maa ce icɛi ajɔ baa yooma fei. Nɔ tuuba nkɔ nkɔ kuwee akãu bei í ya maa ce nɔ kaa yɔkɔ ku kpa ideí dulum. ¹²Amma kuwee akãii Kirisi í ce na irii dulum. Si anyii ɲu, í koo í buba si awɔ njei Ilaaɗ hee do ajɔ fei, ¹³wa degbe ajɔ iyi Ilaaɗ á ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ. ¹⁴Á yɔkɔ ku maa bubae si na iyi í jò amua akãui í jò inɛ ɲa iyi Ilaaɗ í ce inɛɛ ɲa à má mam mam hee do ajɔ fei. ¹⁵Hundei Ilaaɗ mɔ wa je nwa sɛɛdai ideu. Sinte titã í ni,

¹⁶Aɗ Lafɛɛ í ni, akabuu iyi an dɪ do aɲa si anyii ajɔ ɲu wee.

An dasi woodam si idɔ ɲa.

An kɔɔ si lasabu ɲa.

¹⁷Nɔ í ni má,

N kaa n ye gigii dulum du ɲa

Do wooda ku kua ɲa má.

¹⁸Debei, bii à kpa ideí dulum, kù ne a ce kuwee gɔ na irie má.

Ka sɛkɛ si Ilaaɗ

¹⁹Na ɲu, iɲɛ inɛm ɲa, aa ka yɔkɔ ka lɔ si inɔ iyi í re do kumá do idɔ ku buba na saabui njei Jesu. ²⁰Ridoo iyi wa ganji inɛ ɲa a lɔ inɔ iyi í re do kumá í ga si waati iyi Jesu í na arae. Bɛɛbei í nya nwað kpãa titɗ iyi í

je ti kuwɛɛ. ²¹ Nɔ à nɛ woo wee nla iyi í je inɛ ngboi kpasɛi Ilaaɔ. ²² Na nɔ, ka sɛkɛɛ si Ilaaɔ do idɔ hai nɛ muafiti do naanɛ ku dasi hai nɛ sika, do idɔ kumá iyi kù waa ye taale nwa do ara iyi à wɛ do inyi iyi í má. ²³ Ka jɔ ka leekí dim dim si kpãa ku cɔ iyi à waa je sɛɛdaɛ ihɛ, domi Ilaaɔ, nɔ iyi í ce kuwã í je ilu naanɛ. ²⁴ Ka ce laakaii nje ku ba ka ya mua nje gbugbã iyi á jɔ ka bi inɛ nɔ ka maa ce icɛ jiida. ²⁵ Ka maà ti ka jɔ ideɪ kutɔɔ nwa, si bei inɛ gɔ nɔ à ya maa ce. Amma ka mua nje gbugbã. Bei ì ye ajɔi Lafɛɛ wa maai wa fei, bɛɛɛɛ mɔi aa ya maa muað nje gbugbã nɔ.

²⁶ Awa iyi à mà nɔ tã, bii à waa mɔsi dulum ku ce, kuwɛɛ gɔ kù wɛɛ ma iyi á kpa ideɪ dulum, ²⁷ í gbe ka wɛɛð njo ka maa degbe kiitii Ilaaɔ do ina nla iyi á ce nfei mbɛɛɛ nɔ. ²⁸ Inɛ baa yooma iyi í kua woodai Moizi fei, bii amanɛ minji mɛɛta í je sɛɛdaɛ à ya kpaai, a ci ya ce araareɛ. ²⁹ Debei, inɛ iyi wa donda Amai Ilaaɔ wa cɔ njeɛ nfe, nje si bii Ilaaɔ í dɛ akabuɛ iyi á jɔ lafɛɛ ku má, nɔ wa bu Hundei Ilaaɔ iyi wa nyisi wa didɔ, i cɔ zaka bei mii iyi á na ku ba lafɛɛ si ajɔi kiitii á to. ³⁰ Nɔ nɔ, awa à mà inɛ iyi í fɔ í ni, amui an sãa inɛ laalɔ iyi í ce, amui an kpã woo ce laalɔ iju. Nɔ í ni má, amu Aɔ Lafɛɛ an kiiti inɛm nɔ. ³¹ Ideu í to njo nla nla bii amanɛ í dasi awɔi Ilaaɔ, nɔ iyi í wɛɛ.

³² I ye gigi mii iyi í tako í ba nje wo nɔ si waati iyi ì ye inya kumá Ilaaɔ nɔ, ì ba ijuukpã nɔ nɔ amma ì leekí si dim dim nɔ. ³³ Waati gɔ nɔ à ya maa bu nje nɔ à kpã nje iju si bantuma, nɔ si waati gɔ nɔ mɔ ì ya maa mua inɛ gɔ nɔ iyi à waa ye dimii wahalau bɛ gbugbã nɔ. ³⁴ Nɔ, ì ce araareɛ inɛi piisɔɔ nɔ. Iyi inɛ nɔ à nɔ à gba mii ndu nje nɔ ì je nɔ do inɔ didɔ, domi ì mà nɔ iyi í nɛ amanɛ iyi í re do bɛɛɛɛ iyi í ya maa wɛɛ do ajɔ fei.

³⁵ Na nɔ, i maà fusi idɔ ku buba nje awɔ, domi ribaɛ í la. ³⁶ Do nɔ, í gbe i temua nɔ ku ba bii ì ce idɔɔbii Ilaaɔ ì tã nɔ, i ba mii iyi í ce nje kuwãɛ. ³⁷ Nɔ, si bei kukɔi ideɪ Ilaaɔ wa fɔ í ni,

Waati í gbe keeke, keekeke mɔm.

Nɔ inɛ iyi í nɛ ku naa á naa, kaa kpɛ.

³⁸ Nɔ inɛm iyi í je dee dee, á maa wɛɛ do saabui naanɛ ku dasi.

Amma bii í nyi do anyi, inɔm kaa dɔ do nɔ nɔ má.

³⁹ Awa a kù je inɛ nɔ iyi aa nyi do anyi a koo a ce nfe.

Amma à dasi naanɛ nɔ à wa si kpãai faaba.

Kpãai naanɛ ku dasi

11 Inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ í mà kam kam mii iyi nɔ wa cɔ kpãaɛu nɔ á baa. Í nɔ í mà mii iyi a kù ye do iju í wɛɛi do nɔ. ² Naanɛ ku dasi dimi bɛɛɛɛ inɛi tako nɔ à nɛ, nɔ í jɔ kuwɛɛ nɔ í sãa Ilaaɔ si.

³ Na naanɛ ku dasii, à mà iyi Ilaaɔi í taka andunya do ideɛ. Bɛɛɛɛ í taka mii iyi à waa ye hai si mii iyi a kù waa ye.

⁴ Na naanɛ ku dasii, Abeli í cea Ilaaɔ kuwɛɛ iyi í nɛ bɛɛɛɛ í re ti Kaɛɛ. Na saabui naanɛ ku dasii Ilaaɔ takaa í jesi amuaɛ nɔ í kpoo inɛ dee dee. Na naanɛ ku

dasiui Abeli wa ba wa ide ku fɔ hee nsei baa do iyi í ku fei.

⁵ Na naanɛ ku dasii Enɔku kù kù, Ilaaɔ í soo kù wa bi tɛɛ, nɔ inɛ gɔ kù yɔɔ do iju má. Waati iyi í wa si andunya, à ya maa je sɛɛdaɛ iyi kookoosue í dɔa Ilaaɔ si. ⁶ Nɔ wee inɛ gɔ kù wɛɛ iyi kookoosue á dɔa Ilaaɔ si bii kù je do naanɛ ku dasi. Nɔ, inɛ iyi wa sɛkɛɛ si Ilaaɔ í nɛ ku dasi naanɛ iyi Ilaaɔ í wɛɛ nɔ inɛ nɔ iyi à waa dɛdɛɛ í ya sã nɔ ribaɛ.

⁷ Na naanɛ ku dasii, Nowee í gɔ ideɪ Ilaaɔ waati iyi í ni ku ce laakai si mii iyi á na ku naa iyi kù ye titã. Í jir-ima ideɪ Ilaaɔ nɔ í gbe akɔi inyi si bii nɔ do inɛi kpasɛɛ nɔ fei aa ba faaba. Na naanɛ ku dasii í yeð taaleɪ inɛi andunya nɔ nɔ Ilaaɔ í ni í je amanɛ dee dee.

⁸ Na naanɛ ku dasii, Aburahamu í jéð kukpei Ilaaɔ nɔ í dasi kpãa wa nɛ ikpa ile gɔ iyi Ilaaɔ á náa bei tubu. Í dasi kpãa wa koo baa do iyi kù mà bii wa bɔ. ⁹ Na naanɛ ku dasii í koo í buba si ileu bei ise mmu, si ile iyi Ilaaɔ í cea kuwãɛ. Si ilei acɔ nɔ mɔm nii í wa. Bɛɛɛɛ mɔi Izaaki do Zakɔbu à ce si anyie, nɔ iyi Ilaaɔ í cea kuwã akãu. ¹⁰ Aburahamu í ce bɛɛɛɛ wa degbeð ilu nla iyi icue í nɛ gbugbãu. Iluu, Ilaaɔi í jile yaase bei á ye, nɔ iyi á nɔ ku maa.

¹¹ Na saabui naanɛ ku dasii, Sara takaa † í ba gbugbã í bíð ama baa do iyi waati í bɔ. Í mà iyi Ilaaɔ, nɔ iyi í ce kuwã, í je ilu naanɛ. ¹² Bɛɛɛɛ mɔi inɛmɔkɔ akãu bɛ, nɔ iyi í maai iku, tɔkue nɔ à na à kpɔ bei andaiyai lele nɔ do bei sãa idɔ iyi inɛ gɔ kaa yɔɔ ku ka ku mà jiaɛ.

¹³ Si naanɛ ku dasii inɛ nɔ bɛ fei à ku. A kù ba mii iyi Ilaaɔ í ce nɔ kuwãɛu, amma à yɔɔ hai jiji à coo cenkã. À fɔ iyi nɔ à je inɛ njoo nɔ do hai nɛ ide nɔ si andunya ihɛ. ¹⁴ Inɛ nɔ iyi à waa fɔ bɛɛɛɛ, à waa nyisi mam mam iyi nɔ à waa dɛ ile iyi á je tu nɔ. ¹⁵ Bii í je à waa ce bɛgeɪ ide nɔ iyi à jɔ wa wo, aa ba kpãa a sinda a nyi. ¹⁶ Amma nsei à waa dɛ ide iyi í sã í re, waatɔ ide iyi í wa lele. Na nɔ í ce anyɔ kù waa mu Ilaaɔ a kpoo Lafɛɛ nɔ domi í ce nɔ sɔɔlu ilu gɔ.

¹⁷ Na naanɛ ku dasii, Aburahamu í jesi ku ceð Izaaki kuwɛɛ si waati iyi Ilaaɔ wa cɔ laakaɛ. Nɔ iyi Ilaaɔ í cea kuwãu, í tã sɔɔlu ku ceð ama akãu kuwɛɛ. ¹⁸ Nɔ iyi Ilaaɔ í sɔ wo í ni, hai bi Izaakii dimie á fita. ¹⁹ Ì mà iyi Ilaaɔ í nɛ gbugbã ku jɛ inɛ baa hai si bale. Do nɔ aa ka yɔɔ ka ni í yei bei Ilaaɔ í jũu hai si bale.

²⁰ Na naanɛ ku dasii, Izaaki í wea Zakɔbu do Esau, í sɔ nɔ mii iyi á na ku ce.

²¹ Na naanɛ ku dasii, Zakɔbu, waati iyi í maai iku, í wea amai Zozefu nɔ akã akã, nɔ í lókò si golo í tɔɔ Ilaaɔ.

²² Na naanɛ ku dasii, Zozefu mɔ, waati iyi í maai iku, í fɔ ideɪ kufitai inɛi Izireli nɔ hai ilei Ezibiti do bei aa cea küküi nɔ nɔ.

† Na saabui naanɛ ku dasii, Sara takaa Tia nwo gɔ nɔ à ni, na saabui naanɛ ku dasii, Aburahamu í ba gbugbã í bíð ama baa do iyi í gbo nɔ Sara takaa í je gbenda.

²³ Si waati iyi à bí Moizi, na naane ku dasii baæe ɲa a kù ce njoɪ a kua woodai ilaaluu nɔ à singæ zakai cukpra mæeta, domi à yɛ í je ama ku s̄a.

²⁴ Na naane ku dasii, Moizi í kɔ a kpe nɲu amai ama inaaboi Faraɗ waati iyi í na í la. ²⁵ Í gbasi a kpã nɲu iju do inei Ilaaɗ ɲa aɲ do iyi nɲu á maa wæɛð inc didɗ si faayii dulum iyi kaa kpe. ²⁶ Í gbasi a yaako nɲu bei aa na a yaako Kirisi. Wa lasabu iyi dimii yaako bæbe ku yɛ í ne bæere í re amanii Ezibiti, domi amanii alai wa lele.

²⁷ Na naane ku dasii Moizi í fita hai ilei Ezibiti, kù ce njoɪ idɔkɔi ilaaluu. Í leekiɗ dim dim bei mii iyi í yɛ inɛ iyi a ci ya yɛ. ²⁸ Na naane ku dasii í jò à je jingauɪ Iku ku kua. Nɔ í jò à fãsi njei angudã ɲa si andɛ koofa ɲa ku ba amaleka iyi á kpa ama yemma ɲa ku maà lu amai Izireli ɲa.

²⁹ Na naane ku dasii, inei Izireli ɲa à kua Tenku Nkpau si ile ngbe. Amma waati iyi inei Ezibiti ɲa à bi a ce bæbe, inyi í je ɲa.

³⁰ Na naane ku dasii, bindii Zeriko í cuku waati iyi inei Izireli ɲa à kaako iluu aɲ mæje. ³¹ Na naane ku dasii, Rahabu abo à ta icuu kù ku do inɛ ɲa iyi a kù jirima Ilaaɗ aɲ, si na iyi í jò í gba woo be ɲau do inc akã.

³² Mii an fɔ má. Waati kù waa tom hee n ce faajii Zedeɗ do ti Baraki do Samsɔɔ do Zefutee do Davidi do Samueli do walii ɲau. ³³ Na naane ku dasii à je amanlu ɲau igũ, à ce iyi í je dee dee, nɔ à ba à gba mii iyi Ilaaɗ í ce ɲa kuwã. À d̄i gelei muusu nla ɲa, ³⁴ à kpa gbugbã in a nla, à ba à fita hai si awɔi inɛ ɲa iyi à waa de a kpa ɲa do taakuba. À kua gbugbã wo, amma à na à ba gbugbã má. À waa ce njo ɲa si igũ, à je dimi mmu ɲa igũ. ³⁵ Na naane ku dasii, inaabo gɔ ɲa à ba inɛ ɲa ɲa à j̄i wa hai iku.

Inɛ gɔ ɲa mɔ, baa do iyi à kpã ɲa iju hee à ku, a kù de aɲa a fita si, domi a waa bi aɲa a na a koo a ba kuwæe iyi í je j̄iida í re. ³⁶ À yaako inɛ gɔ ɲa mɔ nɔ à tɛ ɲa kpɔɔɔ. À d̄i inɛ gɔ ɲa do sesee à dasi ɲa piisɔɔ.

³⁷ Gɔgɔ ɲa à ta ɲa kuta à kpa ɲa, inɛ gɔ ɲa mɔ à bu ɲa kiti minji, gɔgɔ ɲa mɔ à kpa ɲa do taakuba. Inɛ gɔ ɲa mɔ à d̄i batai angudã do batai iwo à waa dabiið. A kù ne nkãma, à kpã ɲa iju, à wahala ɲa, ³⁸ a kù jɔð andunya. À ya maa dabii si gbabua do si antai iri kuta ɲa. À wa si isai kuta ɲa do isai ile ɲa.

³⁹ Inɛ ɲau fei, à je ɲa sɛɛda j̄iida na naane ku dasi ɲa. Do nɲu fei, a kù ba kuwã iyi Ilaaɗ í ceu. ⁴⁰ Ntɔi, si bei Ilaaɗ í jile nwa mii iyi í ne bæere í re, kù bi inɛ ɲau a kɗ dee dee iyi kù je do awa aɲ.

Ilaaɗ Baa nwa

12 Na nɲu, si na iyi í jò woo je sɛɛda nkpɔu be wa kaako wa, awa mɔ ka nɔ mii iyi wa bitandi wa si kuwæe nwa do dulum iyi ci ya kpete ku má si wa dim dim. Nɔ ka temua si kpãai kuwæe iyi wa degbe wa bei woo sei í ya temua si aree. ² Ka dasi laakai nwa fei si Jesu. Hai bi tæei naane ku dasi nwa wa naa, nɲu mɔi í

nɔ wa kɔɔ. Í jò à kpaai si j̄i ku gaau, kù cɔ anyɔi dimii ikuu domi wa cɔ kpãai inc didɗ iyi à jileaa. Nsei, wa buba si awɔ njei kitãi bommai Ilaaɗ. ³ I jò i lasabu si mii iyi Jesu í ce, si bei í temua do mbæete nlaui hee í jò ilu dulum ɲa à kpaai. I mu ideu ɲa ku ba i maà kua gbugbã ɲa, nɔ i maà mɔngɔ munya ɲa.

⁴ Inɛ, si kujabu nɛ do dulum, i kù jabu i kù to hee si iku titã ɲa, ⁵ nɔ ì gbeje ideɪ gbugbã iyi à mu nɛ waati iyi à kɔ à ni,

Amam, bii Aɗ Lafɛɛ wa kpãe iju, ikɔi wa nae, maà ce si atafii.

Inɛ ku maà fɔ bii wa fɔ siɛ ide,

⁶ Domi inɛ iyi Aɗ Lafɛɛ í bi, nɲui í ya kpã iju,

Nɔ ku cã inɛ ɲa iyi í doo si amaɛ ɲa fei.

⁷ Na nɲu, i temua do ijuukpã nɛ domi Ilaaɗ wa ce nɛi bei amaɛ ɲa. Ama yoomai í wæe iyi baæe ci ya kpãa iju. ⁸ Bii a kù kpã nɛ iju bei amu ɲa iyi à gbe, de-bei i kù je amai Baaba ɲa, inɛ ama seege ɲai. ⁹ Baa nwa ɲa iyi à wa ile ihɛ à ya kpã wa iju à ya ka nɔ ka jir-ima ɲa. Bii bæbeɪ, beirei iri ile ku s̄a Baa nwa iyi í wa leleu í ne ku to ku ba ka ne kuwæe. ¹⁰ Baa nwa ɲa à ya kpã wa iju si waati keeke si bei í s̄a ɲa. Amma Ilaaɗ í ya kpã wa iju na aranfãani nwa ku ba ka ne ikpɛ si kumáe. ¹¹ Ntɔi, bii à waa kpã wa iju, inc ku fɔi í ya je nwa titã, ci ya je inc didɗ. Amma si anyii nɲu, inɛ ɲa iyi à ba ijuukpãu nɔ à kpaasi, à ya je dee dee nɔ a je kuwæe ɲa si laakai ku s̄u. ¹² Na nɲu, inɛ iyi ì waa mɔngɔ temua, i wu awɔ nɛ lele, nɔ ilugũ nɛ ɲa iyi à gbeɛji ɲau i mu ɲa gbugbã ɲa. ¹³ Nɔ i cea ise nɛ ɲa kpãa iyi í munga anu ɲa ku ba ilu kute b̄ɔɔ ɲa a maà tambɔ kute ɲa ɲau má, amma a ba iri.

Ide iyi à s̄ɔ wa ka ce

¹⁴ I de laakai ku s̄u do inɛ fei nɔ i ce kuwæe iyi í má ɲa domi inɛ gɔ kù wæe iyi á yɛ Lafɛɛ bii kuwæe kù má. ¹⁵ I ce laakai ɲa kãma nɛ ku maà na ku toa didɗi Ilaaɗ anyi, nɔ i maà je ilu inc ku ro ɲa, domi inc ku rou á na ku la nɔ ku tosi inɛ nkpɔ bei icãi j̄i í ya yɔ. ¹⁶ I ce laakai ɲa ku ba inɛ gɔ ku maà ce sakara, nɔ inɛ gɔ ku maà na ku kɔ ku m̄a bæere mii j̄iida ɲa. Bæbeɪ Esau í ce waati iyi í so yemma ku j̄e í taa na ije j̄e akã. ¹⁷ Si anyii nɲu, inɛ taka nɛ ì mà ɲa iyi í bi baa nɲu ku weea nɲu, amma í kɔaa domi kù ba kpãa ku kpaasi mii iyi í tako í ce baa do iyi wa dɛdɛɛ do cikãaju fei.

¹⁸ Inɛ, kù je iri kuta gɔ iyi aa yɔkɔ a lui ì sekeɛ si ɲa, bei inei Izireli ɲa à sekeɛ si iri kutai Sinai. Si antai kutai Sinai in a nla nlaí wa be do kudũi ij̄ do ilu kuku do fu-fu dabii, ¹⁹ do kãakãakí do ide ku fɔ nla nla. Iyi inei Izireli ɲau à gbɔ ide ku fɔu à tɔɔ suuru à ni ku maà ti ku ba aɲa ide ku fɔ má, ²⁰ domi à waa ce njoɪ wooda iyi í ni, ilu hunde baa yooma iyi í lu iri kutau, baa bii mæemui, aa taa kuta a kpaai. ²¹ Mii iyi à yɛ be, í ne njo hee Moizi í fɔ í ni, njo í mum hee ñ wa n yaya.

²² Amma inɛ, iri kutai Siɔɔi ì sekeɛ si ɲa, bii ilui Ilaaɗ, nɲu iyi í wæe í wa. Iluu, nɲui í je Zeruzalemui lele, tengi

bii amaleka ɲa à ya tɔtɔ nkɔ nkɔ do inc didɔ. ²³ Ì sekɛɛ si inɛ ɲa iyi à kɔ iri ɲa lele ɲa, aɲa iyi à jɛ ama yemmai Ilaaɔ ɲa. Ì sekɛɛ si Ilaaɔ ɲa, ɲɲu iyi í jɛ woo ki-itii inɛ fei, nɔ ì sekɛɛ si inɛ jiidai tako ɲa iyi Ilaaɔ í jò à kɔ tã ɲa. ²⁴ Ì sekɛɛ si Jesu do nɲɛ iyi í nikãu ɲa. Jesui í jɛ woo teese kpãa ku ba Ilaaɔ ku dī akabuu titɔ do amanɛ ɲa. Nɲɛui, wa ba wa ide ku fɔ, nɔ ideɛ í dɔ ku gbɔ í re ti Abeli.

²⁵ Na ɲɲu, i ce laakai ɲa i maà kɔ ku gbɔ ideɛ inɛ iyi wa ba ɲɛ ide ku fɔ ɲa. Moizi í ba inɛ ɲa ide ku fɔ si andunyaw ihɛ í ni a ce laakai, nɔ inɛ ɲa iyi à kɔ ku gbɔ ideɛ a kù fita si ijuukpã. To, awa mɔ iyi à waa gbɔ inɛ iyi wa fɔ ide wa hai lelei Aɔ, beirei aa ka ce ka fita si ijuukpã bii à waa toaa anyi. ²⁶ Inɛ iyi ide ku fɔɛ í tako í jò ilɛ í yayau, í fɔ má nsei í ni, an nyi n yaya ilɛ má gbakã akã amma kù jɛ ilɛ ɲɲu akã, hee do lele feii.

²⁷ Iyi í ni, an nɔ n coo má gbakã akã, wa nyisi iyi mii iyi à taka á yaya ku lɔ ku ba mii iyi kaa yaya ku wɛɛ.

²⁸ Na ɲɲu, ka saabu Ilaaɔ domi à nɛ bomma iyi kaa yaya nɔ ka tɔɔɛ si bei í bi, ka mà beɛɛɛ nɔ ka jirimaaɛ.

²⁹ Ntɔi, Aɔ Lafɛɛ nwa í yei bei ina iyi í ya ce nfei mii ɲa.

Mii iyi aa ka ce ka dɔa Ilaaɔ si

13 I ya temua si kpaasi woo dasi naane ɲa ku bi. ² I ye gigi iyi í sīa i ya yaɛ inɛ njoo ɲa, domi inɛ ɲa iyi à waa ce beɛbe, gɔgɔ ɲɲa ɲa à yaɛ amaleka ɲa a kù mà. ³ Nɔ i ya ye gigii inɛi piisɔɔ ɲa bei mii iyi à mu inɛ mɔ piisɔɔ ɲa. I ye gigii inɛ ɲa iyi à waa ye ijuukpã bei mii iyi inɛ taka ɲɲɛ í ye ijuukpã ɲa.

⁴ I jò mɔkɔ do abo baa yooma fei ku mà beɛɛɛ abɔdɔ nɔ a leekɔ nɲɛ dim dim domi Ilaaɔ á kiiti inɛ ɲa iyi à waa sūò nɲɛ hai ce abɔdɔ do inɛ ɲa iyi à waa ce sakara.

⁵ I mà ti i jò kubii fia ku mu ɲɛ. I jò iyi ì nɛ ku ce ɲɲɛ zaka, domi Ilaaɔ í ni, n kaa n jòɛ pai, n kaa n nɔ n fū siɛ awɔ baa ajɔ gɔ. ⁶ Na ɲɲu, aa ka yɔkɔ ka cã gendɛ ka ni, Aɔ Lafɛɛ í jɛ inɛ iyi á sobim.

Njo kù waa mum.

Mii amanɛ á yɔkɔ ku ceem.

⁷ I ye gigii woo cuai tako ɲɲɛ ɲa, inɛ ɲa iyi à tako á sisi ɲɲɛ ideɛ Ilaaɔ. I lasabuò aranfãani iyi kuwɛɛ ɲɲa í naaò wa, nɔ inɛ mɔ i sisi naane ku dasi ɲɲa ɲa. ⁸ Jesu Kirisi ci ya kpaasi hai ana do nnyi hee do ajɔ fei. ⁹ I mà ti i jò a fa ɲɛ si kukɔsi ikã ikã, domi í sīa idɔ nwa ku maa leekɔ si didɔi Ilaaɔ, ku mà jɛ si iwɔi ije ku jɛ ɲa.

Inɛ ɲa iyi à waa too kpãau be fei a kù ba aranfãanie kãma.

¹⁰ Awa à nɛ bi kuwɛɛ gɔ nɔ woo wee ɲa iyi à waa ce ice si ile kumáú a kù nɛ kpãa a jɛ ijei kuwɛɛ. ¹¹ Í yei bei kuwɛɛ iyi woo wee nlaú í ya ce. Í ya lɔò nɲɛi mɛɛmu ɲaui si inc iyi í re do kumáú ku ceò kuwɛɛ na dulum dii amanɛ ɲa. Amma inɲai mɛɛmu takaaɛ, angulei iluui à ya koo a joo. ¹² Na ɲɔi í jò Jesu mɔ, waati iyi í bi ku jò inɛ ɲa a má do nɲɛi ɲɲu takaaɛ, í jò a kpaa angule. ¹³ Na ɲɲu, ka bɔ bi titɛɛ angule be, ka jesi à donda wa bei a dondaɛ, ¹⁴ domi a kù nɛ ilu gɔ si ilɛu ihɛ iyi á maa wɛɛ hee do ajɔ fei. Ilu iyi wa naa ɲɲui à waa dedɛ. ¹⁵ Do saabuɛ ka maa saabu Ilaaɔ, waatɔ ka ya fɔ do geɛ nwa mii iyi í ce si wajui inɛ ɲa. Nɔ saabuu kú jɛ bei kuwɛɛ iyi à waa ceaa waati kãma fei. ¹⁶ I mà gbeje jii-ida ku ce, nɔ i ya maa sobi nɲɛ ɲa, domi dimii kuwɛɛ beɛbe í ya dɔa Ilaaɔ si.

¹⁷ I gbɔ ideɛ woo cua ɲɲɛ ɲa nɔ i sū ɲɲa iri ilɛ, domi à waa cɔ baanii hunde ɲɲɛ si na iyi í jò Ilaaɔ á na ku bee ɲa ideɛ. I ce beɛbe ɲa ku ba a coo do inc didɔ, ku mà ti ku jɛ do inc ku fɔ. Bii à coo do inc ku fɔ, kaa ce ɲɲɛ aranfãani kãma.

¹⁸ I ya ce nwa kutɔɔ ɲa. À mà kam kam iyi idɔ nwa kù waa ye taale nwa domi à bi ka ce isɛɛɛ nwa dee dee si mii fei. ¹⁹ Iyi ñ wa n tɔɔ ɲɛ nɔ nɔ, ɲɲui í jɛ i ce kutɔɔ Ilaaɔ ku jò n baa ñya ñya bi tu ɲɛ má.

Kutɔɔ

²⁰ Lafɛɛ nwa Jesui í jɛ Woo degbe iyi í re. Na ɲɲɛ iyi í nikã, í jile nwa akabuu titɔ iyi ci ya tã. Na ɲɲu Ilaaɔ ilu laakai ku sū, ɲɲu iyi í dedɛɛ hai si bale, ²¹ ku mu ɲɲɛ gbugbã i ceò daa jiiida ɲa ku ba i ce idɔɔɔɔɔ. Nɔ ku ce si ɲɲɛ mii iyi á dɔaa si, na saabui Jesu Kirisi. Amboe ku jɛ ti Jesu Kirisi hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

²² Inɛ inɛm ɲa, ñ wa n tɔɔ ɲɛ i jò i gbɔ ideɛ gbugbã ku mua iyi ñ kɔ ɲɲɛ wa si tiau ihɛ do temua, domi kù sɔ. ²³ Ñ bi i mà ɲa iyi à da Timɔtee inɛ nwau hai piisɔɔ. Bii í to wa ñya, an naaɛ wa bi tu ɲɛ.

²⁴ I ce woo cua ɲɲɛ ɲa fei fɔɔ hee do inɛ ɲa iyi à jɛ ti Ilaaɔ fei. Woo dasi Jesu naaneɛ ilɛi Itali ɲa à ce ɲɲɛ fɔɔ.

²⁵ Didɔi Ilaaɔ ku wɛɛ do inɛ fei.

Zaaki

Zaaki í ce ña fɔɔ

1 Amui Zaaki woo ce icei Ilaaɗ do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi. Ñ ce dimii Zuifu maateegi ña iyi à fangaa si andunya fei fɔɔ.

Naane do bisi

² Kpaasim ña, dimii laakai ku cɔ iyi á naa si ñe fei i ya jò ku je ñe inc didɗi nla nla, ³ domi ì mà ña, bii Ilaaɗ wa cɔ laakai naane ku dasi ñe ñe ñe kù mɔngɔ ña á bí ñe temua. ⁴ Amma i jò temua ñe ku ce icee sãa sãa ku ba i je ine ña iyi à jãa ñe kɔ, ñe nkãma kù gbe ñe má. ⁵ Do ñe fei bii bisi í na wa gaizia ine akã ñe gɔ, ku tɔɔ Ilaaɗ, ñe iyi í ya mua ine fei do inc akã, kù ne kugbagba. ⁶ Amma lafɛɛ ku ce kutɔɔ do naane, ku maà sika sika, domi ine iyi wa sika sika í yei bei inyii tenku iyi fufu wa yaya bii fei. ⁷ Ine dimi beɛbe ku maà tamaa mà ñe á ba ngɔgɔ hai bi Aɗ Lafɛɛ, ⁸ domi í je ilu idɔ minji iyi kù waa too kpãa akã si kuwɛɛɛ.

Are do fia ku ne

⁹ Í siã ilu are woo dasi Jesu naane ku tɔɔ fufu si na iyi í jò Ilaaɗ í soo lele. ¹⁰ Ilu fia mɔ ku tɔɔ fufu na irii kukayee domi á na ku lɔ bei kokoi jã. ¹¹ Bei inunu í ya dede do inya gbãa ñe ku jo waa ku gbe, ñe kokou ku cuku kusãe ku tã, beɛbe mɔi ilu fia á na ku wɔ bei kokoi jã si aninii icee.

Laakai ine ku cɔ do kulele

¹² Ilu inc didɗi ine iyi í yɔkɔ í leekí dim dim si waati iyi Ilaaɗ wa cɔ laakaɛ, domi si anyii laakai ku cɔu á ba ribai kuwɛɛ hai tã iyi Aɗ Lafɛɛ í wãð ine ña iyi à buu. ¹³ Bii à waa lele ine gɔ do laalɔ ku maà ti ku ni Ilaaɗi wa lele ñe. A ci ya lele Ilaaɗ do laalɔ, beɛbe mɔi ñe takae ci ya lele ine gɔ do laalɔ. ¹⁴ Amma waati iyi binei ine í faa í muu, ñe bei í je kulele. ¹⁵ Si anyie, bii bineu í na í la, dulum nii á bía. Bii dulum ñe í ce icee sié í tã ñe ku bía iku.

¹⁶ Baakɔɔm ña, i maà dɛ iju ñe. ¹⁷ Amua jiida do amua ku sãa baa yooma fei hai lelei Aɗi í ya naa. Wa naai hai bi Ilaaɗ Baaba, ñe iyi í ce inya kumái lele ña. Ilaaɗ ci ya kpaasi ñe ilu kuku kù wa sie. ¹⁸ Si idɔɔɔɔ, í bi wa ise gbeejisia do saabui ide ñe ku ba hai si ine ña iyi í taka fei ka je bei amaaje sinte ña iyi à je tɛɛ.

Kugbo do kuce

¹⁹ Baakɔɔm ña, ì mà ideu ihɛ tã ña. Na ñe, í sãa ine fei ku ya saku ku gbɔð ide, ñe ku maà ya saasað ide ku fɔ, ñe idɔe ku maà ya kɔ gbãa gbãa. ²⁰ Kù sãa idɔi ine ku ya kɔ gbãa gbãa domi kù je do idɔɔɔi amanɛ á ceð mii iyi í je dee dee si wajui Ilaaɗ. ²¹ Na ñe, i ñe andi mii iyi í je riisi do laalɔ fei ña. Ñe i gba ide iyi Ilaaɗ wa gbɛ si idɔ ñe ña do ara kukaye, domi ideui á yɔkɔ ku faaba ñe.

²² I maà jò i leekíð ide ku gbɔ ñe akã, amma i ya ceð ice ña. Bii kù je beɛbe, ì waa dɛ iju ara ñe ñe. ²³ Ntɔ ntɔ, ine iyi í gbɔ ideu ñe kù waa ceð ice, í yei bei mɔkɔ gɔ iyi wa cɔ araɛ si digi. ²⁴ Iyi í cɔ digiu í tã ñe í sinda wa ne, tengi be gbakã ñe í gbeje bei araɛ í ye. ²⁵ Amma ine iyi á je ilu inc didɗi si mii iyi wa ce fei ñe iyi í je ine iyi wa cio wooda do laakai ñe wa jirimaɛ do temua. Ñe bii í gbɔ ideu ci ya gbejeɛ nsei nsei amma í ya ceð icei. Lafɛɛ á je ilu inc didɗi si na iyi í jò woodau í je dee dee ñe á nya ine.

²⁶ Ine iyi wa tamaa ñe wa too kpãai Ilaaɗ ñe kù waa ñe amɛɛ, lafɛɛ wa sɔa araɛ iboi. Kpãai Ilaaɗ ku tooɛ ngbei. ²⁷ Kpãai Ilaaɗ ku too iyi í má ñe kù ne riisi kãma iyi Ilaaɗ Baaba í jilɔ si í je ñe, ñe iyi í je ine ku ya ce araare i kɔyɔ ña do jaaɗ ña iyi à waa wahala, ñe ku mà araɛ ku mu si laalɔ yaamɔi andunya.

Maà ya cɔ bei amanɛ ña à reð ñe do beere

2 Kpaasim ña, ñe iyi ì dasi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi naane, ñe iyi í je ilu amboe, i maà ya jò naane ku dasi ñe ku tɔɔtɔɔ beere ine ña ku cɔ. ² Yaase gɔ wee. Ilu fia gɔ iyi í ne ibɔ jiida do leleawɔi wura í naa si kutɔɔ ñe. To, wee, ilu are gɔ mɔ í naa be do ibɔ ku gae. ³ Bii ì jirima ilu ibɔ jiida ña ñe ì ni ku buba si kitãi ine nla ña, ñe ì sã ilu areu mɔ ì ni ku leekí ihɔ, walakɔ ku buba ile, ⁴ ì waa cɔ bei ine ña à reð ñe do beere ñe. Ñe ì waa kiiti ine ña mbe do lasabu iyi kù je dee dee.

⁵ Baakɔɔm ña, i gbɔ. Ine ña iyi à je ilu are si andunya ihɛi Ilaaɗ í cica ku ba naane ñe ku la ñe a bað bommaɛ iyi í wãð ine ña iyi à buu. ⁶ Amma ñe, ì ya donda ilu are ñe. Wee ilu fia ñe à waa kpã ñe iju ñe ñe à ya bɔð ñe ile kiiti, mà iboi. ⁷ Anjai à ya maa nya cɔi iri jiida iyi Ilaaɗ í mu ñe.

⁸ Kukoi idei Ilaaɗ í ni, bi ine mmu bei ì bi araɛ. Ntɔ ntɔ, mii jiida ì waa ce bii ì waa too woodai bommai Ilaaɗu be ña. ⁹ Amma bii ì waa cɔ bei ine ña à reð ñe do beere

ɲa, dulum nii ì waa ce ɲa nɔ woodai Ilaaɗ á ye taale nɲe domi i kù waa jirimae ɲa. ¹⁰ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í kua wooda baa akã, wooda iyi wa too bebei fei ngbei. ¹¹ Inɛ iyi í ni, i maà ce sakara, nɲui í ni má, i maà kpa amanɛ. Na nɲu, baa bii i kù ce sakara, bii ì kpa amanɛ, ì kua woodai. ¹² Na nɲu, i ya fɔ ide nɔ i ya ce bei inɛ ɲa iyi wooda iyi í ya nya inɛ á kiiti. ¹³ Inɛ iyi kù nɛ araarei kpaasi, Ilaaɗ á kiiti nɲu mɔi kaa ce araaree. Amma inɛ iyi í nɛ araarei kpaasi ɲa á je igũ si ajɔi ki-itiu.

Naane ku dasi do ice ku ce

¹⁴ Kpaasim ɲa, riba yoomai amanɛ í nɛ bii í ni nɲu í je woo dasi naane nɔ kù waa ce kookoosue. Naaneu be á faaba lafɛɛ? ¹⁵ Bii inɛ gɔ nɲe, inɛmɔkɔ walako inaabo gɔ í nɛ arei jaɛ, nɔ kù nɛ baa ije iyi á je, ¹⁶ nɔ inɛ gɔ nɲe ku ni, ka sukudɔ, i ya je i yo, maà jò tütü ku kraɛ, bii kù muaa bukaatai mii iyi í nɛ, sukudɔi mii wa niaa. ¹⁷ Bɛɛɛ mɔi, naane ku dasi iyi a kù waa ye kookoosue, naaneu ngbei.

¹⁸ Inɛ gɔ á yɔkɔ ku ni, inɛ ihɛ́ í dasi naane, inɛ ihɔ́ mɔ wa ce kookoosue. Amma amu an jeaa n ni, nyisim naane ku dasi iyi kù je do kookoosu, nɔ amu mɔ n nyisi naane ku dasim do kookoosue. ¹⁹ Kù je ì dasi naane iyi Ilaaɗ akã í wɛɛ? Í s̄a. Baa inɛi inɔkɔ ɲa mɔ à m̄a bɛɛɛ nɔ à waa yaya do njo. ²⁰ Amma awɔ iyi i kù nɛ laakai, ì bi n nyisiɛ iyi naane ku dasii inɛ gɔ iyi kù waa ce kookoosue, ngbei? ²¹ Bala nwa Aburhamu í je dee dee si wajui Ilaaɗ na kookoosue iyi í ce, si iyi í jesi nɲu ku saka amaɛ Izaaki ku ceàð Ilaaɗ kuwee. ²² I kù ye naane ku dasii Aburhamu nje do kookoosue wa too nɲei ba. Naane iyi í dasi í bàa í k̄ɔ na kookoosue iyi wa ce. ²³ Bɛɛɛi kukɔi ideɛ Ilaaɗu í ce iyi í ni, “Aburhamu í dasi Ilaaɗ naane, nɔ do saabui naaneu Aɗ mɔ í k̄a si inɛ dee dee”. Nɔ à waa kpoo kpaasii Ilaaɗ. ²⁴ Debei amanɛ í ya je dee dee si wajui Ilaaɗi na saabui kookoosue iyi wa ce, kù je na naane iyi í dasi nɲu akã.

²⁵ Bɛɛɛ mɔi abo kaafe iyi à ya kpe Rahabuu, í ce. Í je amanɛ dee dee si wajui Ilaaɗ na kookoosue si na iyi í jò í gba Zuifu woo be ɲau si kpasɛɛ nɔ í nya ɲa do kp̄aa mmu. ²⁶ Nɲi í jò à ni ara iyi kù nɛ hunde, ara ikui. Bɛɛɛ mɔi naane ku dasi iyi kù waa ce kookoosue naane ikui.

Idei ame

3 Kpaasim ɲa, i maà de i kpɔ nɲe iyi ì waa bi i maa kɔ inɛ ɲa si ideɛ Ilaaɗ, domi ì m̄a ɲa, awa iyi à waa kɔ inɛ ɲa si cioi ideɛ Ilaaɗ, Ilaaɗ kaa ce araare nwa si kiitie. ² Si mii nkpoi awa fei à ya ka rara. Inɛ iyi kù waa ce kurara si ide ku fɔɛ, lafɛɛ inɛ ku j̄ai nɔ í ye bei inɛ iyi í dasi araɛ fei arezem. ³ Bɛɛɛ mɔi à ya ka dasi arezem si gelei aɗ ɲa ku ba a jirima wa, ka bei ka yɔkɔ ka bɔð ara ɲa bii à bi. ⁴ Nɔ i ya cɔ akɔi inyi má ɲa, do bei à lau fei nɔ fufu jiida wa ce í ya tale ɲai, amma do fala-fili keeke gɔi woo nyimbo akɔu í ya bɔðɛ bii í bi. ⁵ Bɛɛɛ

mɔi ame í je mii keeke si ara, amma í ya tɔɔ fufu si mii nla.

I cɔ bei ina nyenyɛ í kere í to, amma do nɲu fei á yɔkɔ ku jo agbo nla nla. ⁶ Bɛɛɛ mɔi ame í ye bei ina. Nɲui í je laalɔ nla nla. Nɲu mɔ ik̄ɔ akã ara nwai, nɔ í ya beje ara nwa fei bei ina, domi laalɔ iyi í ya ce í yei bei inai ala. ⁷ Amanɛ á yɔkɔ ku kãmia ɲai sako ikã ikã fei, do yei ɲa do mii ku cã ile ɲa fei do mii ndii inɔ inyi ɲa, í nɔ ɲa tã mɔm de. ⁸ Amma inɛ kãma ci ya nɔ amɛɛ. Mii laalɔ gɔi iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku kãmia, Í nɛ aɗ nɔ nɔ ku kpa amanɛ. ⁹ Do amɛi à ya ka saabuð Baaba Lafɛɛ nwa, nɔ do nɲui à ya ka ceekpeð inɛ ɲa iyi Ilaaɗ í taka bei nɲu takaɛ. ¹⁰ Nɔ hai si gele akãu bei ideɛ saabu do ikpe í ya fita. Inɛ kpaasim ɲa, kù s̄a ku je bɛɛɛ. ¹¹ Is̄ɔ akã kaa yɔkɔ ku nɛ inyi didɔ do inyi laalɔ ajɔ. ¹² Bɛɛɛ mɔi kpaasim ɲa, i jò i m̄a ɲa iyi j̄ii ndii figi kaa so olivi, nɔ j̄ii ndii rezɛɛ mɔ kaa so figi. Bɛɛɛ mɔi i kaa yɔkɔ i ba inyi jiida si inyi iyi í da imu.

Bisi iyi wa naa hai lele

¹³ Yoo nɲei í nɛ kumà do bisi. Bii lafɛɛ í nɛ bisii do nɔ, kù jò a yɔkɔ si iseɛɛ jiidaɛ do si kookoosu ɲa iyi wa ce do ara ku kaye. ¹⁴ Amma bii ì waa ce igu yaamɔ do nje ku wã, maà tɔɔ fufu, maà sɔa nɔ ibo, ¹⁵ domi tengi bii igu do nje ku wã í wa, bei daa beeteke do kuce laalɔ fei í ya wa. Dimii bisi bɛɛɛ kù waa naa hai lele. Inɛ nɲu be ti andunyai, do ti idɔɔbii amanɛ, nɔ hai bi Seetam nii wa naa. ¹⁷ Amma bisi iyi wa naa hai lele, sinte titã í má. Si anyie inɛ iyi í nɛ bisii í ya bi inɛ ɲa a nɛ anu akã, í ya maa mu araɛ, nɔ í ya bi nɲu ku ce mii iyi á d̄ɔa inɛ ɲa si. Í ya nɛ araarei nɔ í ya ce ice jiida. Ci ya na kubi nɔ, kù nɔ kù nɛ muafiti. ¹⁸ Inɛ ɲa iyi à waa de anu akã à ya ce kuweɛ ɲa feii si laakai ku s̄u. Laakai ku s̄u í yei bei dimi iyi à waa gbɛ nɔ mii iyi aa na a da nɲui í je kuweɛ dee dee.

Kɔɔɛi andunya

4 Mii í ya naað kakɔ do ija wa si aninii nɲe. Nɲu be wa naai hai si kɔɔɛi mii nkɔ iyi wa ba idɔ nɲe ku ja. ² Ì bi i nɛ ngɔɔɔ iyi i kaa yɔkɔ i ba ɲa, ɲɔi í ce ì ya bi inɛ ku kpa ɲa. Í waa ce kɔɔɛi mii iyi i kaa ba ɲa, ì waa ce kakɔ do ija nɲe duusɔɔ. I kù nɛ mii iyi ì bi ɲa domi i ci ya tɔɔ Ilaaɗ ɲa. ³ Nɔ baa bii ì tɔɔ Ilaaɗ i kaa ba ɲa domi do kurarai ì waa tɔɔ ɲa. Mii iyi ì waa tɔɔ na irii faayii ara nɲei. ⁴ Inɛ iyi i kù leek̄ið inɛ akã ɲa, i kù m̄a ɲa iyi bii ì bi andunya, mbeɛi Ilaaɗi ì ya je ɲa? Inɛ iyi í bi andunya, mbeɛi Ilaaɗi í ya je. ⁵ I maà tamaa si ngbei kukɔi ideɛ Ilaaɗ wa fɔ í ni, Ilaaɗ í bi Hunde iyi í da nwa si do igu. ⁶ Amma Ilaaɗ í ya mu nwa didɔ iyi í la í re. Nɔ bɛɛɛi kukɔi ideɛ Ilaaɗ wa fɔ í ni, Ilaaɗ kù wa anyii ilu faau ɲa amma woo kaye ara ɲai wa mua didɔɛ. ⁷ Na nɲu, i s̄u Ilaaɗ iri ile. I kɔsi Seetam á sa nɲe ku j̄. ⁸ I sekeɛ si Ilaaɗ nɔ nɲu mɔ ku sekeɛ si nɲe wa. Inɛ ilu dulum ɲa, i wɔɔ awɔ nɲe. Nɔ i f̄uuta idɔ nɲe, nɲe ilu idɔ minji ɲau. ⁹ I jò i wɛɛ do inɔ kufɔ ɲa, i buba gɔɔwoo nɲe

do kukpata. I jò anyi n̄ɛ ku kpaasi do kukpata, n̄ɛ in̄ɛ did̄ɔ n̄ɛ ku je n̄ɛ in̄ɛ kufɔ. ¹⁰I kaye ara n̄ɛ si wajui Āɔ Laf̄ɛ n̄ɛ ku so n̄ɛ lele.

Maà kiiti kpaasie

¹¹I n̄ɛ kpaasim n̄ɛ, i maà ya s̄ɔ n̄ɛ laalɔ n̄ɛ. In̄ɛ iyi wa s̄ɔ kpaasie laalɔ, laalɔ woodai wa fɔ. In̄ɛ iyi wa kiiti kpaasie, woodai wa kiiti. Wee, bii ì waa kiiti woodau i kù je in̄ɛ iyi wa jirimaɛ, amma ì jile araɛ si agbei woo kiiti. ¹²Ilaāɔ n̄ɛ ak̄ai wa na wooda, n̄ɛui í n̄ɛ í je woo kiiti. N̄ɛui ak̄ai á yɔkɔ ku faaba in̄ɛ, n̄ɛui á n̄ɛ ku yɔkɔ ku ce in̄ɛ n̄ɛ. Beirei awɔ ì ye ì waa kiitiò kpaasie n̄ɛ.

Maà tɔɔ fufu

¹³I n̄ɛ iyi ì ya maa ni, n̄ɛui walakɔ ala aa ka bɔ ilu ih̄ɔ ka ce s̄ia be zakai ad̄ɔ ak̄a ku ba ka ba fia, i de it̄i i gbo iyi ì wa n̄ɛ fɔ n̄ɛ. ¹⁴I kù mà bei ala n̄ɛ á ye. Mii kuwɛ n̄ɛ í je. Kuwɛ n̄ɛ í yei bei bukɔɔ iyi á tɔtɔ n̄ɛ n̄ɛ n̄ɛ ku fangaa ma. ¹⁵Ide iyi í jɔ i fɔ n̄ɛ wee, i ya ni n̄ɛ, bii Ilaāɔ í bi aa ka wɛɛ, aa ka n̄ɛ ka ce iyi ih̄ɔ walakɔ aa ka ce iyi ih̄ɔ. ¹⁶Amma n̄ɛ ì waa tɔɔ fufu ì so ara n̄ɛ lele. Dimii faau beɛbe fei kù s̄ia. ¹⁷Beɛbei in̄ɛ iyi í mà mii iyi í je jiida n̄ɛ kù waa coo wa dasi araɛ dulum nii.

Laabaau iyi à s̄ɔ ilu fia n̄ɛ

5 N̄ɛ, in̄ɛ ilu fia n̄ɛ, i gbo iyi ì wa n̄ɛ s̄ɔ n̄ɛ. I kpata i c̄a k̄pokpo n̄ɛ na wahala n̄ɛ iyi aa naa si n̄ɛ!
²Amani n̄ɛ n̄ɛ í s̄ami, n̄ɛ t̄ut̄u n̄ɛ à je ibo n̄ɛ n̄ɛ ma.
³Wura n̄ɛ n̄ɛ do isɔ f̄uf̄u n̄ɛ n̄ɛ fei à mu atɛ. Atɛ ku mu n̄ɛui á je s̄eda si n̄ɛ n̄ɛ ku n̄ɛ ara n̄ɛ bei ina. Ì ko amani ì tɔtɔ n̄ɛ si waatii ank̄anyiu ih̄ɔ. ⁴Wee i ci ya s̄aa woo da amaaje n̄ɛ n̄ɛ fia n̄ɛ. I cɔ in̄ɛ kufɔ n̄ɛ n̄ɛ! Anu ku d̄ɔi in̄ɛ n̄ɛui í to hee si it̄i Āɔ Laf̄ɛ ilu gbugb̄a. ⁵Ì ce kuwɛ n̄ɛ n̄ɛ si andunya do amani nla nla do faayi. Ì je ì ce kaato bei angud̄a iyi aa b̄ò asɔ laga n̄ɛ. ⁶Ì ye taalei in̄ɛ dee dee n̄ɛ ì kpa n̄ɛ n̄ɛ, a kù n̄ɛ a kù k̄ò ara n̄ɛ.

Temua do kutɔ

⁷Kpaasim n̄ɛ, in̄ɛ fei i yɔkɔ temua n̄ɛ hee Laf̄ɛ koo nyiò wa má. I cɔ bei woo logoo i ya temua ku maa cɔ ilɛ hee amaaje koo j̄ià. Temuai í ya ce ku yeò ij̄i sinte hee do ti ank̄anyie fei. ⁸I n̄ɛ m̄ɛ i yɔkɔ temua n̄ɛ, i jò idɔ n̄ɛ ku leek̄i dim dim n̄ɛ, domi kunaai Laf̄ɛ í maai wa mbe.

⁹I n̄ɛ kpaasim n̄ɛ, i maà ya ye taalei n̄ɛ n̄ɛ ku ba Ilaāɔ m̄ɛ ku maà na ku ye taale n̄ɛ. Woo kiiti wee wa to wa, wa bi ku lɔ wa. ¹⁰I n̄ɛ kpaasim n̄ɛ, i ye gigii walii n̄ɛ iyi à fɔ ide wo do irii Laf̄ɛ. I s̄isi temua n̄ɛ iyi à ce si ijuukp̄a n̄ɛ. ¹¹Aa ka yɔkɔ ka ni ilu in̄ɛ did̄ɔ n̄ɛ domi ngu n̄ɛ à yɔkɔ temua. Ì gbo temuai Zɔɔbu n̄ɛ, n̄ɛ ì mà mii iyi Āɔ Laf̄ɛ ilu araare si jiida ku je í ceaa n̄ɛ si anyii wahalɛ.

¹²I n̄ɛ kpaasim n̄ɛ, iyi í re m̄ɛm, i maà ya ceekpe do lele n̄ɛ wala do ile wala do ide mmu gɔ. Bii ntɔi, ni ntɔi, bii ibo m̄ɛi ni iboi, ku ba i maà na i dasi kiitii Ilaāɔ n̄ɛ.

¹³Wahala í ba in̄ɛ gɔ n̄ɛ? Ku ce kutɔ. In̄ɛ in̄ɛ gɔ n̄ɛ wa d̄ɔi? Ku saabu Ilaāɔ do iri ku k̄ɔ. ¹⁴In̄ɛ ak̄a n̄ɛ wa ce b̄ɔi? Ku kpe in̄ɛ ngboi igbei in̄ɛ Jesu n̄ɛ, an̄ɛ aa j̄aa ikpo si iri do irii Laf̄ɛ n̄ɛ a ceaa kutɔ. ¹⁵Kutɔ do naaneu á yɔkɔ ku faaba b̄ɔi. Āɔ Laf̄ɛ á muua baani, bii í n̄ɛ í ce dulum nii á kpa ide dulum deɛ. ¹⁶Na n̄ɛ, in̄ɛ fei i ce tuubai dulum du n̄ɛ si wajui n̄ɛ n̄ɛ n̄ɛ i ya cea n̄ɛ kutɔ n̄ɛ ku ba i ba iri n̄ɛ. Kutɔi in̄ɛ dee dee í n̄ɛ gbugb̄a nla nla. ¹⁷Elii amanei bei awa m̄ɛ. Í ce kutɔ ntɔ ntɔ ij̄i ku maà rɔ, ij̄u í n̄ɛ í leek̄i zakai ad̄ɔ m̄ɛta do cukpa m̄ɛfa. ¹⁸Si anyii n̄ɛ n̄ɛ í ce kutɔ má n̄ɛ Ilaāɔ í jò ij̄i í rɔ n̄ɛ í jò ije í fita si ile.

¹⁹I n̄ɛ kpaasim n̄ɛ, bii in̄ɛ gɔ n̄ɛ í j̄ò ntɔ n̄ɛ kpaasi gɔ í baɛ wa si kp̄ai ntɔ, ²⁰i mà n̄ɛ, in̄ɛ iyi í baàò ilu dulum wa hai si kp̄a laalɔ bii í wa wo, í faaba hundei ilu dulum n̄ɛui hai si kp̄ai iku, n̄ɛ Ilaāɔ á kpa ide kurara nk̄ɔ nk̄ɔɛ.

Piɛɛ 1

Piɛɛ í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Piɛɛ woo bei Jesu Kirisi. Ñ kɔ nŋe tiau ihɛi, iŋe iyi Ilaaɔ́ í cica nɔ̀ ì fangaa ì je ise mmu ŋa si ilei Pɔntu, do Galati, do Kapadosi, do Azii, do Bitini. 2 Ilaaɔ́ Baaba í cica ŋei si bei í dasi ido nŋu ku ce. Nɔ̀ ì je inɛɛ ŋa do saabui Hundee, ku ba i jir-ima Jesu Kirisi ŋa nɔ̀ nŋe ku wɛ ŋe. Didɔ́ do laakai ku sũ ku kɔɔsi si kuwɛɛ nŋe.

Kpãa ku cɔ iyi í je ti kuwɛɛ

3 Ka saabu Ilaaɔ́, Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. Si araare nlaɛ, í jò kujii Jesu Kirisi wa hai si bale í bí wa ise gbeejisia. Si beɛbe í mu nwa kpãa ku cɔ iyi í je ti kuwɛɛ. 4 Nɔ̀ í jile nwa tubu iyi kaa beje, kaa riisi, nɔ̀ kusíɛ kaa tã. Tubuu ò jile nŋe lele, 5 iŋe iyi gbugbãi Ilaaɔ́ wa degbe do saabui naane ku dasi, aa ba faaba mam mam ŋa. Faabau Ilaaɔ́ í ce sɔɔlɛ ku nyisi ŋe si ajɔi ankãanyiu.

6 Na ŋɔi í jò ì ya ne inc didɔ́ nla nla ŋa, baa bii í je ì wa si inc ku fɔ nsei ŋa si waati keeke, si laakai ku cɔ dimi ikã ikã. 7 Naane ku dasi nŋe í ne beere nɔ̀ nɔ̀ í re wura, domi wura á na ku tã. Do nŋu fei, do inai à yɔɔ à nya riisie. Beɛbe mɔi, Ilaaɔ́ wa cɔ laakaii naane ku dasi nŋe ku ba ku mà gbugbãɛ. Nɔ̀ aa ba saabu do yiiko do beere ŋa waati iyi Jesu Kirisi á faata wa. 8 Ì buu baa do iyi i kù yɔɔ ŋa. Ì dasie naane baa do iyi i kù yɔɔ titã ŋa. Ŋɔi í jò ì wɛɛò inc didɔ́ nla nla ŋa iyi í ne amboe hee í kpeeò ku fɔ do gele. 9 Ì wɛɛò inc didɔ́ nla nla ŋa si na iyi í jò ì waa ba ribai naane ku dasi nŋe, iyi í je faabai hunde nŋe.

10 Si ideí faabau ihɛ walii ŋa iyi à ce walii si gãmei didɔ́ iyi Ilaaɔ́ í jile nŋe à ce kudɛɛ jiida jiida ku ba a mà yaaseɛ. 11 Hundei Kirisiu í wa si ŋa nɔ̀ í sɔ́ ŋa do nŋuma iyi Kirisi á ba ijuukpã, nɔ̀ si anyie á ba amboe. Nɔ̀ à ce himma ku ba a mà waatiu do kpãa iyi wa fãau. 12 Ilaaɔ́ í sisia walii ŋau í ni ide iyi nŋu í sɔ́ ŋau kù je ti aŋa taka ŋa, tu ŋei. Nsei woo sisi laabaau jiida ŋau à waazo nŋe nɔ̀ ì gbɔ ideu ŋa. À fɔ ideí do gbugbãi Hundei Ilaaɔ́ iyi à be wa hai lele. Nɔ̀ amaleka ŋau taka ŋa à waa bi a mà yaasei ideu.

Ka leekí si kuwɛɛ iyi í má

13 Na nŋu, i ce laakai ŋa. I mu ara nŋe ŋa, nɔ̀ i dàsi kpãa ku cɔ nŋe fei si didɔ́ iyi aa na ŋe si waati iyi Jesu Kirisi á faata wa. 14 I jò ì je bei amu ŋa iyi à ya gbɔ ide nɔ̀ i mà ti i jò kɔɔɛ iyi i ya tako i maa ce ŋa wo si

waati iyi i kù mà ngɔɔ ŋa kú maa neò ŋe. 15 Amma i jò isɛɛɛ nŋe ŋa fei ku má, bei Ilaaɔ́ í má, nŋu iyi í kpe ŋe. 16 Ilaaɔ́ takae í fɔ si kukɛ í ni, i jò kuwɛɛ nŋe ku má, domi amu takam ñ má.

17 Ilaaɔ́, nŋu iyi i ya kpe Baaba ŋa si kutɔɔ nŋe, nŋui í je inɛ iyi á kiiti inɛ fei si bei inɛ fei í ce nɔ̀ kaa cɔ ijui inɛ gɔ. Na nŋu, waati iyi í gbe nŋe si andunya i jɔɔ do jir-ima ŋa. 18 Bala nŋe ŋa à jò nŋe tubui kuwɛɛ nfe nfe. Nɔ̀ iŋe taka nŋe ì mà ŋa iyi à ya ŋei hai si kuwɛɛ. Kù je do isɔ fũfũ walakɔ wura iyi á na ku tã ò ya ŋeò. 19 Aawo, à faaba ŋei do nŋe ilu beerei Kirisi, nŋu iyi í ye bei angudã kuwɛɛ hai ne leebu nɔ̀ kù ne riisi gɔ. 20 Hai waati iyi a kù taka andunyai, Ilaaɔ́ í cica Kirisiu, amma í nyisi araɛ si waatii ankãanyiu ihɛ na aranfãani nŋe. 21 Na saabuei ì dasi Ilaaɔ́ naane ŋa, nŋu iyi í dedee hai si bale nɔ̀ í muaa amboe ku ba naane ku dasi nŋe do kpãa ku cɔ nŋe ku wa si Ilaaɔ́.

22 Nsei, si nɔ̀ ku jirimai ì fũuta ido nŋe ŋa ku ba kubii kraasi woo dasi naane ŋa iyi ì ne ŋa ku mà ò je do muafiti. Na nŋu, i bi nŋe nɔ̀ nɔ̀ do ido nŋe fei ŋa. 23 Í sãa i ce beɛbe ŋa si na iyi í jò à bí ŋei ise gbeejisia, nɔ̀ kù je do dimi iyi á ku, amma do dimi iyi kaa kui. Dimiui í je ideí Ilaaɔ́, nŋui í je icui kuwɛɛ nɔ̀ kaa tã. 24 Kukɔi ideí Ilaaɔ́ wa fɔ í ni,

Inɛ fei í yei bei fɔfɔ,

Nɔ̀ beerei inɛ fei í yei bei kokoi fɔfɔ.

Fɔfɔ í ya gbe, nɔ̀ kokoe ku wɔ.

25 Amma ideí Aɔ́ Lafɛɛ á maa wɛɛi do ajɔ fei.

Ideu, nŋui í je laabaau jiida iyi à waazo nŋe.

Kuta ilu hunde

2 Na nŋu, i jò laalɔ baa yooma fei ŋa, hai ibo ku sɔ, do muafiti, do igu, do irii inɛ ku sɔ. 2 Si bei ama kpɔɔɔ í ya bi à mɔ, iŋe mɔ í sãa i bi à mɔ iyi í má iyi í je ideí Ilaaɔ́. Hundei Ilaaɔ́i wa mu nŋe amɔu ku ba i la si kpãai faabau ŋa, 3 si bei ì tie didɔ́i Aɔ́ Lafɛɛ tã ŋa.

4 I sekee si Lafɛɛ wa, nŋu iyi í je kuta ilu hunde iyi inɛ ŋa à kɔsi, amma Ilaaɔ́ í cicaɛ si na iyi í jò ì ne beere bi tɛɛ. 5 Iŋe mɔ, i naa wa bei kuta ilu hunde a ceò ŋe ice a màò ile bi ku wai Hundei Ilaaɔ́. Bei aa je woo wee ŋa iyi à má iyi à na Ilaaɔ́ ara ŋa bei kuwɛɛ iyi á dɔaa si do saabui Jesu Kirisi. 6 Í sãa i ce beɛbe ŋa si na iyi í jò à kɔɔ si tiai ideí Ilaaɔ́ à ni,

Ilaaɔ́ í ni,

Ñ cica kuta ilu beere ñ jilɔ ilui Siɔɔ bei kuta gbugbãi icui ile.

Inɛ iyi í dasie naane, kaa ye anyɔ.

⁷ Kutau, í ne bæere bi iñe woo dasi Jesu naane ña, amma hai dasi naane ña à kɔsiε. Do nñu fei, kukoi idei Ilaađ í ni,

Kuta iyi woo ma ña à kɔsi
Nñui í na í je kuta gbugbãi icui ile.

⁸ Nɔ bii gɔ ña à ya ni má,
Kutau ihēi í j̄ ò inε ña à waa koose.

Nñui í ya maa keke ña.

À koosei si na iyi í j̄ ò à kɔ ku dasi ideu naane. Nɔ nñu bei Ilaađ í j̄ ile ña.

⁹ Amma iñei ò je dimi iyi Ilaađ í cica, nɔ iñei ò je woo weei ilaalu ña, ò je dimi iyi í má ña iyi Ilaađ í ya ku ba i sisi jiida ku jεε, nñu iyi í kpe ñe hai si ilu kuku ò naa ò lɔsi inya kumá ilu bæereε. ¹⁰ Tako wo i kù je dimi ña iyi inε gɔ í mà, amma nsei ò je inei Ilaađ ña. Tako wo i kù mà mà Ilaađ wa ce araare ñe, amma nsei bei ò mà ña.

Kuwεei woo dasi naane

¹¹ Iñe baakɔɔm ña, ò wa n tɔɔ ñei, iñe iyi ò ye bei inε njoo do ise mmu ña si andunyanu ihē, i j̄ ò i nɔ ara ñe do binei ara iyi í ya maa ce igũ do hunde ñe. ¹² I j̄ ò i ne daa jiida ña si inɔi hai dasi Jesu naane ña, domi baa bii à waa kpe ñe inε laalɔ ña, aa ye ice jiida ñe nɔ a saabu Ilaađ si ajɔ iyi á kiiti ña.

¹³ I jirima ilu iri fei ña na irii Lafēε, hai ilu ile, nñu iyi í re do gbugbã, ¹⁴ hee ku koo si ilaalui ilu ña, inε ña iyi í be wa ku ba a kpã woo ce laalɔ ña iju, nɔ a saabu woo ce jiida ña. ¹⁵ Do nɔ, iyi Ilaađ í bi, nñui í je ice jiida ñe ku dī gelei hai mà ngɔɔ ña si ide hai ne yaase ñe. ¹⁶ Í s̄a í ya maa nè bei inε ña iyi à ne ara ña, amma i mà ti i j̄ ò ara ku ne ñe ku ye bei acɔ iyi wa bii laalɔ. I je kuwεε ñe bei woo ce icei Ilaađ ña. ¹⁷ I jirima inε fei ña, i bi kpaa si woo dasi Jesu naane ñe ña, i ce njo i Ilaađ, nɔ i jirima ilu ileu ña.

Mii iyi wahalai Kirisi wa nyisi wa

¹⁸ Iñe amaace ña, i s̄a lafēε ñe ña iri ile í jirima ña nɔ nɔ, kù je inε jiida do amanε ku rɔ aña akãi aa ya cea ña, amma hee do inε ku gaabu ña feii. ¹⁹ Do nɔ, bii à waa kpã ñe iju nfe nfe, í s̄a i yɔkɔ temua ña na irii Ilaađ. ²⁰ Bii ò yɔkɔ temuai goloi kuraraε i kù ne saabu kãma. Amma bii ò ba ijuukpã na jiida iyi ò waa ce ña nɔ ò temua, mii jiidai si wajui Ilaađ. ²¹ Na ideu bei Ilaađ í kpe ñe domi Kirisi takae í ba ijuukpã na iri ñe nɔ wa nyisi ñe yaase jiida ku ba i too tuubaε ña. ²² Kù ce dulum, a kù nɔ a kù gbɔ ibo si gelee ajɔ kãma. ²³ Iyi à buu, kù s̄a ña arabu. Iyi à kpãa iju, kù ceekpe ña, amma í leekī do Ilaađ iyi í ya kiiti dee dee. ²⁴ Kirisi takae í so dulum du wa si araε si j̄i ku gaauu, ku ba ka je bei iku si wajui dulum, nɔ ka ce kuwεε nwa dee dee. Do saabui kumεε ña à baɔ iri. ²⁵ Tako wo ò ye ña bei angudã ña iyi à nyɔ, amma nsei ò nyi wa bi woo degbeu ña, nñu iyi wa degbe hunde ñe.

Abo do mɔkɔ

³ Bæere mɔi iñe inaabo ña, i s̄a mɔkɔ ñe ña iri ile, hee baa bii í je gɔgɔ ña ña a kù dasi idei Ilaađ naane, daa ñe ku j̄ ò a dasi naane. Waati bæere i kù ne bukaatai ide ku fɔ má ña, ² domi aa ye kuwεε ñe í má, ò nɔ ò mà bæerei amanε ña. ³ I mà ò dede i je abo kus̄a ña do mii ndii ara nñu akã, bei iri ku ba, do sabai wura ña, do nyau kus̄a ña. ⁴ Amma i j̄ ò kus̄a ñe ku je si idɔ ñe, kus̄a iyi ci ya tã. Nñui í je daa didđ do idɔ ku buba. Iyi bei í je mii ilu bæere jiida si wajui Ilaađ. ⁵ Bæerei inaaboi tako ña iyi à mà bæerei Ilaađ nɔ à dasie naane à ya teese ara ña nɔ à ya s̄a mɔkɔ ña ña iri ile. ⁶ Bæerei Sara í ce, í ya maa jirima Aburhamu, nɔ wa kpoo lafēεε. Nsei, bii ò waa ce jiida ña nɔ i kù waa ce njo i nkãma, iñe mɔ ò je bei ama inaaboε ña.

⁷ Iñe inεmɔkɔ ña mɔ, si kuwεε ñe do abo ñe ña, i ye gigi iyi a kù to ñeɔ gbugbã. I j̄ ò i mà bæere ña ña, domi Ilaađ á mua aña mɔ kuwεε ñeɔ ña ajɔ. I ya maa ce bæere ku ba nkãma ku mà ò ganji ñe si kutɔ ñe.

Ijuukpã na jiida ku ce

⁸ Si anyii fei ndεε i j̄ ò iñe fei i ne lasabu akã do kubi akã ña. I bi ñe bei igbã do ifɔ ña, i ce araarei ñe do ara ku kaye ña. ⁹ I mà ò ya s̄a inε laalɔε, walakɔ arabu ña iyi í buε. Í s̄a mɔm i ya jeaa do kuwee, domi Ilaađ í kpe ñe ku ba i ba kuwee ña. ¹⁰ Si bei kukoi idei Ilaađ wa fɔ í ni,

Inε iyi í bi ku ce kuwεε jiida nɔ kù ne inɔ didđ ajɔ fei,
Kù j̄ ò laalɔ ku fɔ nɔ kù nɔ gelee si ibo ku sɔ.

¹¹ Í s̄a ku saa laalɔ nɔ ku ce jiida,
Í s̄a ku maa de laakai ku s̄u waati kãma fei,

¹² Domi Lafēε wa degbe inε dee dee ña
Nɔ wa gbɔ kutɔ ña.

Amma í f̄usi woo ce laalɔ ña awɔ.

¹³ Yooi á ce ñe laalɔ bii ò hanya ò waa ce jiida ña.

¹⁴ Baa bii ò waa ba ijuukpã ña na dee dee ku je ñe, i ne inɔ didđ ña. I mà ce njo i amanε ña, nɔ i mà ò ya biti ña. ¹⁵ Amma i j̄ ò Kirisi ku je Lafēε si idɔ ñe. I tã sɔɔlu waati kãma fei i jea inε ña iyi à waa bee yaasei kpãa ku cɔ ñe. ¹⁶ Amma i je ña do ide didđ do bæere. I j̄ ò idɔ ñe ku maa má ku ba bii à waa má ñe ide si iseεε jiida ñe iyi wa naa hai bi Kirisi, anyɔ ku mu ña si ideu. ¹⁷ Bii í je na idɔɔbii Ilaađi à waa kpãε iju na jiida iyi ò waa ce, iyi be í s̄a do iyi aa maa kpãε iju na laalɔ. ¹⁸ Gbakã akãi Kirisi í ku na dulum. Nñu iyi í je inε dee dee, í ku na inε laalɔ ña, ku ba ku bɔɔ wa bi Ilaađ. Waati iyi à kpaa araε í ku amma hundεε í wεε. ¹⁹ Do hundεui í koo í waazoa iku ña iyi à waa mu bei inei piis̄ɔ ña, ²⁰ inε ña iyi a kù tako a kù waa jirima Ilaađ si waati iyi í temuad ña hee Nowee í koo í ceɔ akɔi inyi i tã. Inε ña iyi à lɔ si akɔi inyi a kù kpɔ, a kù re aña mεεjɔ, nɔ à ba faaba hai si inɔ inyi nla. ²¹ Inyi, í yei bei inyi ku dasi. Kù je a ni wa nya riisii ara, amma wa

nyisi iyi inɛ í dasi idɔ nɔu ku ce kuwɛɛ iyi idɔi nɔu kaa ye taalei nɔu si wajui Ilaaɔ. Mii nɔu bɛ fei í ce na saabui kujii Jesu Kirisi hai si bale, ²² nɔu iyi í bɔ lele nɔ wa buba si awɔ njei Ilaaɔ. Bei amaleka nɔ do ilu yiikoi lele nɔ do ilu gbugbã nɔ à waa sãaa iri ile.

Kuwɛɛ iyi í kpaasi

4 Kirisi í ba ijuukpã si arae. Na nɔu, i mà nɔu iyi inɛ mɔ aa ba ijuukpã nɔ í sãa i yɔkɔ temua nɔ, domi inɛ iyi í temuad ijuukpã si arae, dulum kaa kãmiaɛ má, ² nɔ waati iyi í gbe si kuwɛɛi andunyaɛ ku je si idɔɔbii Ilaaɔ, ku maà ti ku je do kɔdɛɛ nfe nfei ara. ³ Ntɔ ntɔ, tako wo ì ce bei hai dasi Jesu naane nɔ à ya bi, amma í to bɛɛɛ. Ì tako ì ce mii iyi í dɔa ara nɔe si nɔ, do bine, do atɛ ku mɔ, do atɛ ku kpa inɛ, do buki, do iwɛ ku tɔɔ iyi kù waa too wooda. ⁴ Nsei à biti si bei i kù waa ba nɔ daa bututu nɔu ku ce má nɔ, nɔ à waa bu nɔ. ⁵ Amma aa na a koo a sisi daa nɔa bi Ilaaɔ, nɔu iyi í tã sɔɔlu ku kiiti ilu hunde do iku nɔ. ⁶ Na nɔu mɔm nii í jɔ à tako à sisia inɛ nɔ laabaau jiidau wo ku ba baa do iyi à ku nsei na kiitii Ilaaɔ iyi í tosi inɛ fei, hunde nɔa ku maa wɛɛ bei Ilaaɔ takae í wɛɛ.

Inɛ nɔu iyi à waa ce ice do amuai Ilaaɔ dee dee

⁷ Kɔɔi mii fei í maai wa. Na nɔu, i mu ara nɔe do laakai, nɔ i jɔ hunde nɔe ku wɔ njoo ku ba i yɔkɔ i ce kutɔɔ nɔ. ⁸ Iyi í re fei ndɛɛ, nɔui í je i ce kookaai i bi nje nɔ, domi kubi í ya bii dulum nkɔɔ. ⁹ I ya yaaɛ nje nɔ do inc akã, kugbagba kù maà wa si. ¹⁰ Inɛ baa yooma nɔe fei í ba amua hai bi Ilaaɔ. Na nɔu, i ceò amua ikã ikãi Ilaaɔu ice nɔ i má sobiò nje bei woo ce ice ilu naane nɔ. ¹¹ Inɛ iyi wa waazo í sãa ku fɔ ideɛ Ilaaɔ. Inɛ mɔ iyi wa cea inɛ gɔ ice ku coo do gbugbã iyi Ilaaɔ í muua, ku ba si mii fei a ye amboei Ilaaɔ do saabui Jesu Kirisi, nɔu iyi í ne amboe do gbugbã hee do ajɔ fei. Ami.

Temuai inɛi Kirisi nɔ si ijuukpã

¹² Inɛ baakɔɔm nɔ, i maà biti do ijuukpã iyi wa naa si nɔe bei ina ku còò laakai nɔe. I maà ti i dooɛ mii ikã. ¹³ Amma i jɔ inc nɔe ku dɔ bii ì waa ba ikpɛ si wahalai Kirisi nɔ, ku ba i ne inc didɔ nla nla nɔ si ajɔ iyi á nyisi amboeɛ. ¹⁴ Inɛ ilu inc didɔ nɔa bii à waa bu nɔe na irii Kirisi, domi Hundi Ilaaɔ, ilu amboe, í wa si nɔ. ¹⁵ Inɛ kãma nɔe ku maà jɔ ku ye ijuukpã na inɛ ku kpa, walakɔ na ile, walakɔ na laab ku ce, walakɔ na wɔbia ku gũ. ¹⁶ Amma inɛ iyi wa wahala si na iyi í jɔ í je inɛi Kirisi, ku maà jɔ anyɔ ku muu, amma í sãa ku saabu Ilaaɔ si na iyi í jɔ wa so irii Kirisiu. ¹⁷ Waati í to kiituu ku sinti. Inɛi Ilaaɔ nɔa aa sinti ku kiiti. To, bii í sinti hai bi tu wa, beirei iri ku kpaɛ á ye bi

inɛ nɔu iyi à kɔ ku dasi laabaau jiidai Ilaaɔ naane.

¹⁸ Kukɔi ideɛ Ilaaɔ wa fɔ í ni,

Bii faabai inɛ jiidai nɔ í gaabu,

Beirei ti ilu dulum nɔ do inɛ nɔu iyi a kù mà bɛɛɛi Ilaaɔ á ye.

¹⁹ Na nɔu, inɛ nɔu iyi à waa ye ijuukpã si idɔɔbii Ilaaɔ, í sãa a teese a maa ce jiidae nɔ a leekɔ do woo taka nɔa iyi í je ilu naane.

Ka gbɔa inɛi Ilaaɔ nɔ

5 Nsei, si inc nɔe, inɛ nɔu iyi à je inɛ ngboi igbei Ilaaɔ nɔa ñ wa n fãa. Amu mɔ inɛ ngboi bei nɔa mɔ, ñ nɔ ñ jɛ sɛɛdai ijuukpãi Kirisi nɔ ñ ne ikpɛ si amboe iyi á na ku naa. ² Ñ wa n tɔɔ nɔe, i gbɔa inɛ nɔu iyi Ilaaɔ í da nɔe si awɔ bei à ya gbɔa angudã nɔ, ku maà ti ku je do tilasi walakɔ do binei fia, amma i na ara nɔe si iceu do inc akã si bei Ilaaɔ í bi. ³ I maà taa inɛ nɔu iyi à da nɔe si awɔ nɔu gbugbã, amma i nyisi nɔa kuce jiidai iyi aa too si. ⁴ Nɔ waati iyi Kirisi á faata wa, nɔu iyi í je inɛ ngboi woo degbe nɔu, aa gba riba ilu amboe iyi kusãa kaa tã nɔ.

⁵ Bɛɛɛɛ mɔi, inɛ awaasũ nɔ, i sãa inɛ ngboi igbe nɔu iri ile. Inɛ fei í jɔ ara ku kaye ku je nɔe bei ibɔ iyi à ya dasi, domi kukɔi ideɛ Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ kù wa anyii woo tɔɔ fufu nɔ, amma wa cea woo kaye ara nɔ didɔ.

⁶ Na nɔu, i kaye ara nɔe si awɔ gbugbãi Ilaaɔ, ku ba ku so nɔe lele si ajɔ iyi í dau. ⁷ I sɔ wahala nɔe fei bi tɛɛ, domi nɔui wa gbɔ nɔe.

⁸ I mu ara nɔe nɔ, i jɔ hunde nɔe ku wɔ njoo, domi Seetam, mbɛɛ nɔe, í dabii wa dɔ anu bei muusu nla, wa dɛdɛ inɛ iyi á nɔ. ⁹ I kòò ara nɔe si wajue do naane ku dasi nla nla domi ì mà nɔ kpaasi woo dasi Jesu naane nɔe nɔu iyi à fangaa si andunya fei, ijuukpã dimi akãu bei à waa ye. ¹⁰ Amma bii ì ye ijuukpã si waati keeke ì tã nɔ, Ilaaɔ ilu didɔ fei, nɔu iyi í kpe nɔe ku ba i ne ikpɛ si amboe hai ne kɔɔe na saabui anu akã nɔe do Kirisi, nɔu takae í jɔ ì kɔ dee dee nɔ. Nɔui á nɔ ku jɔ ì leekɔ dim dim nɔ, nɔ ku mu nɔe gbugbã, i maà tɛkɛɛ hai si idee nɔ. ¹¹ Nɔui í ne yiiko hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

¹² Ñ wa n kɔ nɔe ide keekeu ihɛ wai do sobii Silasi kpaasi ilu naane nwa. Ñ bi n mu nɔe gbugbã nɔ n nyisi nɔe iyi ideu ihɛ iyi ì waa leekɔ si dim dim nɔu, didɔi Ilaaɔi do ntɔ.

¹³ Igbei inɛi Jesu nɔu iyi í wa ilui Babilɔni, iyi Ilaaɔ í cica bei inɛ mɔ, wa ce nɔe fɔɔ, bɛɛɛɛ mɔi Maaku iyi wa je bei amam si naane ku dasi, wa ce nɔe fɔɔ. ¹⁴ I ce nɔe fɔɔ do kubi jiidai nɔ.

Laakai akã ku wɛɛò inɛ iyi ì je ti Kirisi fei nɔ.

Piɛɛ 2

Piɛɛ í ce ɲa fɔ

1 Amui Simɔɔ Piɛɛ amaace woo bei Jesu Kirisi. Ñ kɔ ɲɛ tiau ihɛi, ɲɛ iyi Jesu Kirisi, ɲɲu iyi í je Ilaaɔ woo faaba nwa, í jò ì dasi naane ɲa na dee dee ku jeɛ. Naane iyi ì dasi ɲau í ne beere bei ti awa mɔ. ² Didɔ do laakai ku sũ ku kɔɔ ɲɛ si, si na iyi í jò ì mà Ilaaɔ do Jesu Lafɛɛ nwa ɲa.

Kukpe do kucicai Ilaaɔ

³ Yiikoi Ilaaɔ í mu nwa bukaatai mii iyi à bi fei ku ba kuweɛ nwa do kutɔɔ nwa ku maa bɔ waju. Nɔ í ce beɛbei si bei í jò à màa, ɲɲu iyi í kpe wa ka ba ikpɛ si amboeɛ do si jiida ku jeɛ. ⁴ Beɛbei í ce nwa kuwã nla nla ilu beere ɲa. Kuwã ɲau aa jò i ye bei ɲu takaɛ í ye nɔ i saa kuce laalɔ sãmi ɲa iyi í wa si andunya na bine. ⁵ Na ɲu, i ce kookaai i kɔɔsi isɛɛɛ jiida si naane ku dasi ɲɛ, nɔ si isɛɛɛ jiida i kɔɔsi kumà, ⁶ nɔ si kumà i kɔɔsi gaya, nɔ si gaya i kɔɔsi temua, nɔ si temua i kɔɔsi beɛrei Ilaaɔ ku mà, ⁷ nɔ si beɛrei Ilaaɔ ku mà i kɔɔsi jiida ku cea ɲɛ, nɔ si jiida ku cea ɲɛ i kɔɔsi kubi. ⁸ Bii mii ɲau be à wa si ɲɛ nɔ wa kɔɔsi, aa jò i ya maa ce kookaai si ice ɲɛ, nɔ ice ɲɲu ku ne aranfãani ku ba i mà Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ɲa. ⁹ Amma ine iyi kù ne mii ɲau be í yei bei feɛju, walakɔ bei ine iyi ijuɛ kù waa dɔ, nɔ kaa ye ilu ku jĩ. Nɔ í gbeje iyi ɲu í má hai si dulum dii takɔɛ.

¹⁰ Na ɲu, ɲɛ inɛm ɲa, i kɔɔsi himma ku ba i mà sãa sãa iyi Ilaaɔi í kpe ɲɛ nɔ í cica ɲɛ, domi bii ì waa ce beɛbe ɲa, i kaa dasi dulum ajɔ kãma ɲa. ¹¹ Beɛbei aa jò i lɔ do beere ɲa si bomma hai tãi Lafɛɛ woo faaba nwa Jesu Kirisi.

¹² Na ɲi í ce n kaa n gbɛɛjìdò ku ye ɲɛ gigii mii ɲau ihɛ, baa do iyi ì màa tã ɲa, nɔ ì waa leekĩ dim dim si ntɔ iyi ì waa mu nseiuhɛ ɲa. ¹³ Ntɔ ntɔ, waati iyi ì weɛ si hunde, ì ne n ya n maa n ye ɲɛ gigii ku ba i ya maa wɔ ɲjoo si ɲa. ¹⁴ Ñ wa n fɔ beɛbei si na iyi í jò ì mà iyi kaa kpe má an jò arau ihɛ, si bei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi í sɔm. ¹⁵ An ce kookaai n sɔ ɲɛ yaaseɛ ku ba i yɔkɔ i ye gigii mii ɲau do ajɔ fei ɲa si anyii ikum.

Inɛ ɲa iyi à ye amboei Kirisi

¹⁶ Do ntɔ, a kù waa too si ará iyi ine ɲa à waa kpa do bisi ɲa, si waati iyi à jò ì mà gbugbãi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ɲa do kunyie wa. Amma awa taka nwa mɔ à ye kulae do iju nwa ¹⁷ nɔ à gbɔ imui Ilaaɔ Baaba waati iyi

í fɔ hai lele í ni, ine ihɛi í je ama akãm iyi ì bi jiida, siei incɔ didɔm fei í ya wa. Waati ɲu Ilaaɔ, ilu amboe nla nla, í nyisi beɛrei Kirisi do amboeɛ. ¹⁸ Si anyie, à nyi à gbɔ imui Ilaaɔ wa má hai lele si waati iyi awaɔ ɲa à wa si antai geete kumáu.

¹⁹ Beɛbe mɔi naane nwa í kɔɔsi si ide walii ɲau. I jò i de sie itĩ ɲa, domi í yei bei fitila iyi wa má inya si ilu kuku hee iju koo mádò nɔ Jesu, ɲu iyi í ye bei andaiyai daakɔ, ku má inya si idɔ ɲɛ. ²⁰ Sinte, i jò i mà iyi ihɛ ɲa, iyi ide walii gɔ kù weɛ si kukɔi ide Ilaaɔ iyi ine gɔ á tuse ndɛɛ bei í bi †, ²¹ domi ide walii gɔ kù weɛ iyi ine gɔ í ce do idɔɔbii ɲu takaɛ, amma ine ɲa à ya sisi ide Ilaaɔi si bei Hundee í nyisi ɲa.

Woo kɔ si cio ilu ibo ɲa

(Cɔ Zudu 4-13)

2 Walii ilu ibo ɲa à weɛ wo si incɔ ine ɲau. Beɛbe mɔi woo kɔsi cio ilu ibo ɲa aa faata wa si anini ɲɛ. Aa naaɔ kukɔsi ibo wa do bisi, iyi á ce ine ɲa nfe, nɔ aa kɔsi Lafɛɛ iyi í ya ɲa. Beɛbei aa faa ara ɲa nfe ku ce anu akã. ² Inɛ nkɔɔi á too daa laalɔ ɲa, nɔ na iri ɲa ine gɔ ɲa aa bu kpãai ntɔ. ³ Na bine ɲa aa je ɲɛ taki do ide ɲa iyi aɲa taka ɲa à waa lasabu. Amma hai ku kpe woo kiiti ɲa í tã sɔɔlu ku kiiti ɲa. ɲu mɔi á ce ɲa nfe nɔ kaa kpe mɔm.

⁴ Baa amaleka ɲa iyi à ce dulum wo, Ilaaɔ kù jò ɲa, amma í tale si ɲa si isa nla nla. Tengi bei à waa mu ɲa si ilu kuku hee ajɔ kiiti. ⁵ Ilaaɔ kù nɔ kù jò inei tako ɲau mɔ waati iyi í jò i jĩ nlaui í je inei andunya ɲa iyi a kù mà beereɛ, amma Nowee, ɲu iyi í ce waazoi ide ntɔui í faaba do amanɛ mɛɛje gɔ ɲa. ⁶ Si anyie í nyi í ye taalei inei Sodomu do Gɔmɔɔ ɲa mɔ má, nɔ í kpa ɲa do ina. Iyi beu bei í je seɛda na ine laalɔ ɲa iyi aa na a naa. ⁷ Amma í nya Lɔtu ine jiida iyi í wa si incɔ ine laalɔ ɲau. Í nyaai si na iyi í jò í ya ne incɔ ku fɔ na daa bututu ɲa, nɔ iju iyi wa má fei laalɔ iyi wa ye do iyi wa gbɔ wa bitandi idɔ dee deɛ. ⁹ Beɛbe mɔi Aɔ Lafɛɛ í mà bei á ce ku faaba ine ɲa iyi à mà beereɛ si wahala. Í nɔ í mà bei á mu ine laalɔ ɲa ku wahala ɲa si ajɔ kiiti. ¹⁰ Inɛ ɲa iyi à waa ce kubi nfe nfei ara ɲa nɔ à donda yiikoi Ilaaɔ, wahala ɲa á caa.

Woo kɔsi cio ilu ibo ɲau à je ilu wɔkɔkɔ yaamɔ ɲa do woo tɔɔ fufu ɲa iyi a kù waa ce ɲjoi ilu yiikoi lele ɲa ku bu. ¹¹ Baa amaleka ɲau, aɲa iyi à re ɲa do gbugbã do yiiko ntɔ ntɔ, a kù waa ye taalei ilu yiikoi lele ɲau hee

† IYI INE Gɔ Á TUSE NDEɛ BII Í BI Yaasei ideu be á yɔkɔ ku je má, iyi ine gɔ í kɔ do arae.

má je a bu ηa si wajui AǾ LafǾε. ¹² Amma ine ηau à ya maa yaako mii iyi a kù mà. À yei bei ηgai sako ηa iyi a kù ne lasabu kǎma, nǎ aa ce nfei bei ηgai sako ηau iyi à bí ku ba a mu ηa a kpa ηa. ¹³ Laalǎ iyi à cea ine ηai aa sǎ ηga. Inǎ didǎ ηga fei si inaabo ηai í ya wa baa bii dasǎ nkpai. Baa waati iyi ηgèò ηa ì tǎtǎ ì waa je ijei LafǾε ajǎ ηa, à ya maa ce daa laalǎ ηgai nǎ a maa ne si inc didǎ. À yei bei angudǎi kuwee ηa iyi à ne leebu do riisi. ¹⁴ Iju ηga fei si abo kaafe ηai í ya wa, dulum ci ya to ηa. À ya mu ine ηa iyi a kù waa leekǐ dim dim do taa. Idǎ ηga í ne dǎnǎi bine. Ilaaǎ í ceekpe ηa. ¹⁵ À jǎ kpǎa jjiida nǎ à nyǎ. À too kpǎai walii Balamu, amai Beǎǎ, ηgu iyi í bi ribai laalǎ ku je. ¹⁶ Amma Ilaaǎ í fǎ sie ide na kurarǎε. Ntǎi, gbankεε iyi ci ya fǎ ide, Ilaaǎ í jǎ í baa ide ku fǎ bei amane nǎ í leekǐ ide hai ne yaasei waliiu.

¹⁷ Ine ηau, à yei bei isǎ hai ne inyi walakǎ bei ijǐ iyi í dǎ nǎ kaa rǎ si na iyi í jǎ fufu wa taleε. Ilaaǎ í ce ηga sǎǎlǎi bi ku wa si ilu kuku nla nla. ¹⁸ À waa fǎ ide fufu ku tǎǎ iyi kù ne iri. À waa fa ine gǎ ηa do bine ikǎ ikǎi mii iyi lafǾε ηa à ne si idǎ ηga ηa ku ba a mu ηa do taa. Ine ηau, do wahalai à ba à gbǎ wa hai bi ine ηa iyi à wa si kurarau. ¹⁹ Ine ηa iyi à ba à mu ηau, à ya ce ηga kuwǎi ara ku nei, amma aηa taka ηga à je arui daa ηa iyi wa bǎò ηa nfe ku ce, domi ine fei í je arui mii iyi í kǎmiaε. ²⁰ Ntǎi, ine ηa iyi à jǎ laalǎ ku cei andunya si na iyi í jǎ à mà LafǾε woo faaba nwa Jesu Kirisi, bii à nyi à jǎ laalǎ ku ceu í mu ηa má í kǎmia ηa ise gbeejisia, kuweei tako ηga á tia do ti ankǎanyiu. ²¹ Á tia ηga bii í je a kù mà kpǎai ntǎ wo do iyi à màa tǎ nǎ à toa woodai Ilaaǎ iyi à na ηau anyi. ²² Mii iyi í ba ηau be wa nyisi iyi mǎndau ihǎ í je ntǎ. Mǎndau í ni, aja í nyi í koo wa fa itue má. À ya ni má, kusǎǎ iyi à we í nyi wa bimbili si pǎkǎdǎ má.

LafǾε á nyi wa si bei í ce kuwǎε

3 Inε baakǎm ηa, tia minjisiamee wee iyi ò kǎ nηε. Si tia sinteu do minjisiau fei ò wa n de n jǐ lasabu jjiida nηε do kukǎsi ηa iyi ò wa n ye ηε gigi. ² Ñ bi i ye gigii ide iyi walii kumá ηau à fǎ wo, do woodai LafǾε woo faaba iyi woo be nηε ηa à sisi nηε. ³ Sinte, ò bi i mà ηa iyi si waatii ankǎanyine gǎ ηa aa na a maa ne si idǎǎbi nηa. Nǎ aa yaako ηε ⁴ a maa ni, Kirisi í ce kuwǎ í ni ηgu á nyi wa, mà iboi. To, iwoi í wa. Kù waa

nyi wa má, domi hai waati iyi bala nwa ηa à ku, mii fei í weei bei hai sintei andunya ku taka. ⁵ Amma mii akǎi ine ηau à gbeje na kance. Mii iyi à gbeje wee. Waati iyi Ilaaǎ í taka lele do ile, í taka ηai do idei gelee. Do ide ku fǎi í nyaò ile hai si inc inyi nǎ í fεεfεε do inyi. ⁶ Nǎ si anyie, do ide kufǎeui í kpaò irii andunyai tako si waati iyi í jǎ inyi í je mii fei. ⁷ Lele do ile iyi í weε nsei, do ide akǎu bei Ilaaǎ á kpa ηaò, amma bebei do inai á je. Wa mu ηai titǎ hee koo toò ajǎ iyi á kiiti ine ηa iyi a kù mà beεεε nǎ á ce ηa nfe.

⁸ Amma inε baakǎm ηa, i màa jǎ i gbeje mii akǎu ihǎ ηa, iyi ajǎ akǎ í yea Ilaaǎi bei adǎ dubu, nǎ adǎ dubu í yea bei ajǎ akǎ. ⁹ Aǎ LafǾε ci ya jǎ ide kuwǎε iyi í jileu ku kpe ideu ku kǎò si bei ine gǎ ηa à waa tamaa. Amma wa temua nηei, domi kù bi baa ine akǎ ku ce nfe. Í bi mǎm ku je ine fei ku kpaasi idǎ.

¹⁰ Do ηgu fei, ajǎ LafǾε á naai bei ile. Si ajǎ ηgui, lele á kpa iri do iba nla nla. Mii iyi í wa be fei, á yǎ si ina nǎ ile do mii iyi í wa si fei á kpa iri. ¹¹ Na ηgu, si bei mii ηau fei á ce nfe beεbe, i jǎ i mà sǎa sǎa ηa zaka bei í sǎa isεene nηε ku maa má nǎ i mà beεrei Ilaaǎ ηa. ¹² Nǎ i maa degbe ajǎ ηa i maa ce kookaai ku ba ku naa nηa nηa. Si ajǎ ηgui ina á ce nfei lele, nǎ mii iyi í wa si fei ku yǎ do inya gbǎa nla nla inau. ¹³ Amma Ilaaǎ í ce kuwǎ ηgu ku ce lele do ile fei titǎ bii dee dee ku je á wa. Nηui à waa degbe.

¹⁴ Na saabu ηgu, inε baakǎm ηa, si bei ì waa degbe ajǎ, i ce kookaai LafǾε ku na ku ba ηε si laakai ku sǎ, riisi do kurara ku màa wa si ηε. ¹⁵ I doo temuai LafǾε nwa bei kpǎai faaba nηε, si bei Pǎlu baakǎ nwa í kǎ nηε do bisi iyi Ilaaǎ í muua. ¹⁶ Ideu ihǎi í kǎ si tia iyi í kǎ fei tengi bii wa fǎ ide mii ηau ihǎ. Si tiaε ηau bii gǎ ηa í weε iyi í gaabu ku gbǎ, nǎ hai mà ηa iyi a kù waa leekǐ si dim dim à ya maa beje yaasei ideui, si bei à ya maa ce do mbǎi kukǎi idei Ilaaǎ gǎ ηa. Beεbei à waa faa ara nηa nfe ku ce.

¹⁷ Amma inε baakǎm ηa, ì mà ideu tǎ ηa. Na ηgu, i ce laakai ara nηε ku ba kurarai ine ηa iyi a kù mà beεrei Ilaaǎ ku màa jǎ i yaa hai si kpǎa jjiida iyi ì waa leekǐ si dim dim ηa. ¹⁸ Amma didǎi LafǾε woo faaba nwa Jesu Kirisi ku maa kǎǎsi si ηε, nǎ kumà iyi í ne si gǎmεε ηa ku kǎǎsi ku maa koo. Nηui í je ilu amboe hai nsei hee do ajǎ fei. Ami.

Zãa 1

Jesu, n̄u iyi à ya kpe Ideu, n̄ui í je icui kuwɛɛ

1 À waa kɔ n̄ɛ si ideu Jesu, n̄u iyi í wɛɛ hai sintei mii fei. N̄ui í je Ideu, nɔ í je icui kuwɛɛ má. À gbɔ ideɛ, nɔ à yɔɔ do iju nwa, à ɔɔ do laakai, nɔ awɔ nwa í luu. ² Waati iyi kuwɛɛ í faata wa à yɔɔ, n̄ɔ í jò à waa je sɛɛdaɛ, nɔ à waa sisi n̄ɛ ideu kuwɛɛ hai tã iyi í tako í wa bi Ilaaɔ Baaba wo, nɔ wee nsei í nyisi wa. ³ Iyi à yɛ do iyi à gbɔ, n̄ui à waa sisia n̄ɛ mɔ ku ba awaɛ n̄a ka nɛ anu akã, nɔ anu akã iyi à n̄u à n̄ɔɔ do Ilaaɔ Baaba do amaɛ Jesu Kirisi. ⁴ À kɔ n̄ɛ tiau ihɛi ku ba inɔ didɔi awa fei ku kɔ.

Ilaaɔi í je inya kumá

⁵ Laabaau iyi à gbɔ hai bi Jesu Kirisi, nɔ à waa sisi n̄ɛ wee. Ilaaɔi í je inya kumá, ilu kuku kãma kù wa siɛ. ⁶ Bii à ni à nɛ anu akã do n̄u nɔ à bei à waa nɛ si ilu kuku, à waa sɔ iboi a kù waa ce kookoosui n̄ɔ. ⁷ Amma bii à waa nɛ si inya kumá, si bei Ilaaɔ takɛ í wa si inya kumá, aa ka nɛ anu akã awa duusɔɔ, nɔ n̄ɛi Jesu amaɛ á jò ka má hai si dulum fei. ⁸ Bii à ni a kù nɛ dulum, à waa sɔa ara nwa iboi, nɔ n̄ɔ kù wa si wa. ⁹ Amma bii à ce tuubai dulum du wa, Ilaaɔ ilu naanɛi, n̄u iyi í ya ce dee dee, á kpa ideu dulum du wa nɔ ku jò ka má hai si laalɔ ku ce nwa fei. ¹⁰ Bii à ni a kù ce dulum à waa ce Ilaaɔ ilu iboi, nɔ idee kù wa si wa.

Kirisi wa sobi wa

2 In̄ɛ amam n̄a, n̄ kɔ n̄ɛ ideu ihɛi wai, ku ba i maà ce dulum n̄a. Amma bii inɛ gɔ í ce dulum, à nɛ inɛ gɔ iyi á tɔɔ nwa suuru bi Ilaaɔ Baaba, n̄ui í je Jesu Kirisi inɛ dee deeu. ² N̄u takɛ í ce kuweei araɛ ku ba ku kpa ideu dulum du wa, amma kù je ti awa akã, do ti inɛi andunya fei. ³ Bii à waa jirima woodaɛ, si bɛɛbei aa ka mà iyi à màa. ⁴ Bii inɛ gɔ í ni n̄u í màa, nɔ kù waa jirima woodaɛ, lafɛɛ ilu iboi, n̄ɔ kù wa siɛ. ⁵ Amma inɛ iyi wa jirima ideɛ, siei kubii Ilaaɔ í ya kɔ do n̄ɔ. Mii iyi á jò ka mà iyi à nɛ anu akã do n̄u wee. ⁶ Inɛ iyi í ni n̄u í nɛ anu akã do n̄u, lafɛɛ í nɛ ku maa n̄ɛi bei Jesu takɛ í nɛ.

Wooda titɔ

⁷ In̄ɛ baakɔɔm n̄a, kù je wooda titɔi n̄ kɔ n̄ɛ. Wooda n̄wɔi, iyi í nɛ hai sinte wo n̄a. Wooda n̄wɔu, n̄ui í je

ideu iyi í tako í gbɔ tã n̄a. ⁸ Do n̄u fei, wooda iyi n̄ wa n kɔ n̄ɛu ihɛi, inɛ n̄u wooda titɔi, nɔ à waa yɛ n̄tɛi si Kirisi do si in̄ɛ taka n̄ɛ, domi ilu kuku wa sɛkɛɛ, nɔ inya kumá n̄ɔ wa daana.

⁹ Inɛ iyi í fɔ wa ni n̄u í wa si inya kumá nɔ í cé kpaasie, si ilu kukui í wa hee nsei. ¹⁰ Inɛ iyi í bi kpaasie, lafɛɛi í wa si inya kumá, nɔ nkãma kù wɛɛa iyi á dasie dulum †. ¹¹ Amma inɛ iyi í cé kpaasie, si ilu kukui í wa, si ilu kuku mɔi í nɔ wa nɛ si. Kù mà bii wa bɔ, domi ilu kuku í dasie fɛɛju.

¹² N̄ kɔ n̄ɛ wai, in̄ɛ amam n̄a, si na iyi í jò Ilaaɔ í n̄ya dulum du n̄ɛ na irii Jesu. ¹³ N̄ kɔ n̄ɛ wai, in̄ɛ baaba n̄a, si na iyi í jò ì mà inɛ iyi í wɛɛ hai sinte n̄a. Nɔ n̄ kɔ n̄ɛ wai, in̄ɛ awaasũ n̄a, si na iyi í jò ì je Seetam inɛ laalɔu igũ n̄a.

¹⁴ N̄ kɔ n̄ɛ má, in̄ɛ amu n̄a, si na iyi í jò ì mà Ilaaɔ Baaba n̄a. Nɔ n̄ kɔ n̄ɛ má, in̄ɛ baaba n̄a, si na iyi í jò ì mà inɛ iyi í wɛɛ hai sinte n̄a. Nɔ n̄ kɔ n̄ɛ má, in̄ɛ awaasũ n̄a, si na iyi í jò ì nɛ gbugbã n̄a, nɔ ideu Ilaaɔ í wa si n̄ɛ, nɔ ì je Seetam inɛ laalɔu igũ n̄a.

¹⁵ I maà ti i bi andunya n̄a do mii n̄a iyi à wa si andunya. Inɛ iyi í bi andunya, kubii Ilaaɔ Baaba kù wa siɛ, ¹⁶ domi mii iyi í wa si andunya fei, hai kubi n̄ɛ n̄ɛi amane, do kɔdɛi mii iyi iju wa yɛ, hee do faau ku ce, gɔgɔɛ gɔ kù waa naa hai bi Baaba, bii kù je hai si andunya. ¹⁷ Andunya í nɔ wa tã m̄ɛ do binɛɛ, amma inɛ iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ á maa wɛɛi hee do aɔj fei.

Mbɛɛi Kirisi

¹⁸ In̄ɛ amam n̄a, kɔɔi andunya í maai wa. Si bei ì gbɔ n̄a à ni inɛ gɔ iyi í je mbɛɛi Kirisi á naa, wee nsei, mbɛɛi Kirisi nkɔɔ í to wa. N̄ɔi í jò à mà iyi kɔɔi andunya í maai. ¹⁹ Mbɛɛ n̄au, hai si inɔ n̄wai à fita, amma a kù je inɛ nwa n̄a, domi bii à je inɛ nwa n̄ai wo aa wa inɔ nwa. Amma à fita ku ba ka mà iyi kãma n̄a kù je inɛ n̄wai wo do n̄ɔ.

²⁰ Amma in̄ɛ ì ba Hundi Ilaaɔ hai bi inɛ kumá n̄a, n̄ui í jò in̄ɛ fei ì nɛ kumá n̄a. ²¹ Bii n̄ kɔ n̄ɛ, kù je a ni í kù mà n̄ɔ n̄a, amma si na iyi í jò ì mà n̄ai, ì nɔ ì mà n̄a iyi ibo kãma kaa yɔɔ ku fita hai si n̄ɔ.

²² Yooi í je woo sɔ ibo bii kù je inɛ iyi í ni Jesu kù je Kirisi. Lafɛɛ, mbɛɛi Kirisi iyi wa kɔsi Baaba do Ama aɔj. ²³ N̄ɔi inɛ iyi í kɔsi Ama, kù nɛ Baaba. Inɛ iyi í gba Amau í nɛ Baau mɔi.

† IYI Á DASIE DULUM Si tiai ideu Ilaaɔ gɔ n̄a à ni, "iyi á dasiò inɛ gɔ dulum".

²⁴ Ine mɔ, ide iyi ò gbɔ hai sinteu i jò ku wa si idɔ nɛ. Bii í wa si idɔ nɛ aa ne anu akã ña do Ama do Baau. ²⁵ Kirisi í ce nwa kuwã. Kuwã iyi í ce nwau, nɛui í je kuwɛ hai tã.

²⁶ Iyi ñ kɔ nɛu ihɛ, ñ kɔ wai na ine ña iyi à waa bi a dasi ñe kurara. ²⁷ Amma ñe, Hundei Ilaaɔ iyi Kirisi í na nɛu, í wa si ñe. Na nɛu, i kù ne bukaatai ine gɔ ku kɔ nɛ si cioi ngɔgɔ, domi Hundeu wa kɔ ñe si cioi mii fei iyi í je nɔ, ibo kù wa si. Na nɛu, i jò i ne anu akã do Kirisi ña, si bei Hundei Ilaaɔ í nyisi ñe.

²⁸ Nsei, ñe amam ña, i jò i ne anu akã do Kirisi ña, ku ba ajɔ iyi á faata wa ka ne idɔ ku buba, nɔ anyɔ ku maà mu wa si wajue si ajɔ iyi á nyi wau. ²⁹ Si bei ì mà ña iyi Kirisi í je dee dee, i jò i mà ña iyi ine iyi wa ce dee dee fei amaei.

Amai Ilaaɔ ña

3 I cɔ kubi nla nla iyi Ilaaɔ Baaba í bi wa, hee à waa kpe wa amae ña. Nɔ nɔci bæbei à je. Nɔci í jò inei andunya ña a kù mà wa domi a kù mà Ilaaɔ mɔm wo. ² Ine baakɔm ña, si nsei à je amai Ilaaɔ ña, amma a kù mà beirei aa ka na ka je ala. Do nɛu fei, à mà waati iyi Kirisi á na ku faata wa aa ka jɔ, domi aa ka yɔ bei í ye. ³ Ine iyi wa cɔ kpãai ideu ihɛ fei, wa ce kookaai ku ba ku má bei Kirisi mɔ í má.

⁴ Ine mɔ iyi wa ce dulum fei, wa kua woodai Ilaaɔi, domi dulum wooda ku kuai. ⁵ Ì mà ña iyi Jesu, nɛu iyi kù ce dulum, í naai ku nya dulum dii amane ña. ⁶ Na nɛu, ine iyi í wɛ do nɛu fei ci ya maa mɔsi dulum ku ce. Amma ine iyi wa ce dulum, lafɛe kù yɔ, kù nɔ kù mà.

⁷ Ine amam ña, i maà ti i jò ine gɔ ku dɛ iju nɛ. Ine iyi wa ce mii iyi í je dee dee, ine dee deei, si bei Jesu takae í ye. ⁸ Ine iyi í ya maa mɔsi dulum ku ce, inei Seetam nii, domi hai sintei Seetam wa ce dulum. Na nɛu í jò Jesu, amai Ilaaɔ, í naa ku kpaò icsei Seetam.

⁹ Ine iyi í je amai Ilaaɔ fei, ci ya maa mɔsi dulum ku ce, domi kuwɛi Ilaaɔ í wa sie. Kaa yɔ ku maa ce dulum, domi í je amai Ilaaɔ. ¹⁰ Nsei, aa ka yɔ ka mà ine ña iyi à je amai Ilaaɔ ña do ine ña iyi à je ti Seetam. Ine iyi kù waa ce mii iyi í je dee dee fei, do ine iyi kù bi kpaasie, kù je ti Ilaaɔ.

Ka bi nje

¹¹ Ide iyi ò gbɔ hai sinte ña, nɛui í je ka bi nje, ¹² nɔ ka maà ye bei Kaɛe inei Seetam ine laalɔ, nɛu iyi í kpa ifɔe. Na mii í ce í kpa. Í kpaai si na iyi í jò kucee í je laalɔ, nɔ ti ifɔe í je jiida.

¹³ Ine inem ña, bii inei andunya ña à cé ñe, i maà jò ku mu ñe biti. ¹⁴ À mà iyi à kua ikui, nɔ à lɔ si kuwɛ si na iyi í jò à bi kpaasi nwa ña. Ine iyi kù ne kubi, si ikui í wa. ¹⁵ Ine iyi í cé kpaasie fei, woo kpa inei. Ine taka ñe ì nɔ ì mà ña iyi woo kpa ine ci ya ne kuwɛ hai tã. ¹⁶ À mà bei kubi í ye si na iyi í jò Kirisi í na kuwɛ na iri nwa. Na nɛu, awa mɔ ka na kuwɛ nwa na irii kpaasi

nwa ña. ¹⁷ Bii ine gɔ í ne amani si andunya ihɛ, nɔ í ye kpaasie í wa si are nɔ í toaa anyi, beirei kubii Ilaaɔ á ce ku wa si inɛu be. ¹⁸ Ine amam ña, i maà jò ka bi nje do ide ku fɔi gele nɛu akã, amma ka bi nje do nɔ do si kuce.

Laakai ku sũ si wajui Ilaaɔ

¹⁹ Bii idɔ nwa wa ye taale nwa aa ka mà iyi à je ti nɔ na kookoosu jiida ña iy à waa ce, nɔ laakai nwa á maa sũ bi Ilaaɔ, domi à mà iyi Ilaaɔ í re idɔ nwa, í nɔ í mà mii fei. ²¹ Na nɛu, ñe baakɔm ña, bii idɔ nwa kù waa ye taale nwa, à ne laakai ku sũ bi Ilaaɔ. ²² Nɔ mii iyi à tɔe fei á mu nwa wai, domi à waa jirima woodae nɔ à waa ce mii iyi á dɔaa si. ²³ Woodaeu wee, ka dasi irii amae Jesu Kirisi naane, nɔ ka bi nje si bei í jile nwa. ²⁴ Ine iyi wa jirima woodai Ilaaɔ ña, í wa si Ilaaɔi nɔ Ilaaɔ mɔ í wa si lafɛe. Hundee iyi í mu nwa, nɛui í jò à mà iyi í wa si wa.

Hundei Ilaaɔ do hundei mbɛe

4 Ine baakɔm ña, i maà ya naane ine ña iyi à ya ni aña à ne Hundei Ilaaɔ fei, amma i cɔ yaase ña mà à je ti Ilaaɔ nɔ nɔ, domi walii ilu ibo ña à waa kɔi si andunya ihɛ. ² Yaase bei aa yɔ kɔ i mà ine ña iyi à ne Hundei Ilaaɔ ña wee. Ine iyi í jesi iyi Jesu Kirisi í baa í je amane do nɔ fei, lafɛe í je ti Ilaaɔ. ³ Ine iyi kù jesi iyi Jesu í baa í je amane do nɔ, lafɛe kù je ti Ilaaɔ, ti mbɛe Kirisii. Mbɛe Kirisiui ò gbɔ à ni wa naa ñau, wee í to wa si andunya tã mɔm.

⁴ Ine amam ña, ò je ti Ilaaɔ ña, ò nɔ ò kãmia walii ilu ibo ñau tã ña, domi ine iyi í wa si ñe í ne gbugbã í re ine iyi í wa si andunya. ⁵ Ine nɛu ña ti andunyii à je, nɔci í jò à waa fɔ ide do bisii andunya, nɔ inei andunya ña à waa gbɔ ide ña.

⁶ Amma awa ti Ilaaɔi à je. Ine iyi í mà Ilaaɔ fei i ya gbɔ ide nwai, amma ine iyi kù je ti Ilaaɔ ci ya gbɔ ide nwa. Si bæbei aa ka yɔ ka wũa nɔ do ibo.

Ilaaɔi í je kubi

⁷ Ine baakɔm ña, i jò ka bi nje, domi kubi wa naai hai bi Ilaaɔ. Ine iyi í ne kubi, lafɛe amai Ilaaɔi, í nɔ í mà Ilaaɔ. ⁸ Ine iyi kù ne kubi, lafɛe kù mà Ilaaɔ, domi Ilaaɔi í je kubi. ⁹ I cɔ bei Ilaaɔ í nyisi wa kubie. Í be ama akãe wa si andunya ku ba ka ba kuwɛ na irie. ¹⁰ Kù je awai à tako à bi Ilaaɔ amma nɛui í bi wa, nɔ í be amae wa ku ba ku je kuwɛe iyi á kpa dulum du wa.

¹¹ Ine baakɔm ña, bii bæbei Ilaaɔ í bi wa, í sã awa mɔ ka bi nje. ¹² Ine gɔ kù ye Ilaaɔ ajɔ gɔ, amma bii à bi nje, Ilaaɔ í wa si wa, nɔ kubie á kɔ si idɔ nwa.

¹³ A mà iyi à wa sie nɔ nɛu takae í wa si wa, si na iyi í jò í mu nwa Hundee. ¹⁴ Awa mɔ à ye iyi Ilaaɔ Baaba í be amae wa ku je woo faabai inei andunya ña, à nɔ à waa je seeda. ¹⁵ Ine iyi í jesi iyi Jesu í je amai Ilaaɔ, Ilaaɔ í wa sie, nɔ lafɛe mɔ í wa si Ilaaɔ. ¹⁶ Nɔ awa à mà kubi iyi Ilaaɔ í bi wa, nɔ à dasi kubiu naane.

Ilaaṣi í je kubi. Ine iyi í ne kubi í wa si Ilaaṣi, nɔ Ilaaṣ mɔ í wa siɛ. ¹⁷ Bɛɛbei kubie í kṣ si idɔ nwa, ku ba ka ne laakai ku sũ si ajɔi kiitiu, domi si bei Kirisi í ye, bɛɛbe mɔi awa mɔ à ye si andunyau. ¹⁸ Njo kù wa si kubi, amma kubi iyi í kṣ í ya lele njo. Na nju, ine iyi í ne njo, kubi ci ya kṣ siɛ domi njo ijuukpãi wa ce.

¹⁹ Awa à ne kubi domi Ilaaṣ í tako í bi wa. ²⁰ Bii ine gɔ í ni nju í bi Ilaaṣ nɔ í cé kpaasie, ilu iboi, domi ine iyi kù bi kpaasie iyi wa ye, kaa yɔkɔ ku bi Ilaaṣ iyi kù waa ye. ²¹ Kirisi í na wa woodau ihě í ni, ine iyi í bi Ilaaṣ á bi kpaasie mɔ.

Andunya ku kãmia

5 Ine iyi í dasi naane iyi Jesui í je Kirisi, lafěe amai Ilaaṣi, nɔ ine iyi í bi Baa í bi Ama mɔi. ² Bii à bi Ilaaṣ nɔ à waa jirima woodaɛ, njui á jò ka mà iyi à bi amai Ilaaṣ ña mɔ. ³ Ilaaṣ ku bii í je woodaɛ ña ku jirima. Woodaɛ ñau a kù nɔ a kù gaabu. ⁴ Ntɔ ntɔ, amai Ilaaṣ baa yooma fei í ya kãmia andunyai. Naane ku dasi nwai á jò ka kãmiaò andunya. ⁵ Yooi í kãmia andunya bii kù je ine iyi í dasi naane iyi Jesu í je amai Ilaaṣ.

Sɛɛda iyi à jea Jesu Kirisi

⁶ Jesu Kirisii í je ine iyi í naa do inyi do nje. Kù naa do inyi nju akã, amma do njei ajɔ. Hundi Ilaaṣ takae wa je sɛɛdaɛ, domi njui í je ntɔ. ⁷ Woo je sɛɛda ñau aña mɛɛtai à wɛɛ †. ⁸ Aña wee, Hundi Ilaaṣ, do inyi, do nje.

† Si tia nwo gɔ ña, kɔɔi isei ideu mbe. Amma si tia nwo gɔ ña à ni, "... lelei Aṣ. Aña wee, Ilaaṣ Baaba do Jesu iyi à ya kpe Ide, do Hundi Ilaaṣ. Aña mɛɛta ñau à je ine akã. Nɔ sɛɛda mɛɛta mɔi í wa si andunyau."

Aña mɛɛta ñau à ce anu akã. ⁹ Awa, à ya ka jesi sɛɛdai amane ña, amma sɛɛdai Ilaaṣ í la í re bɛɛbe, nɔ nju mɔi í je sɛɛda iyi í jea amae. ¹⁰ Ine iyi í dasi amai Ilaaṣ naane, í ne sɛɛdau si idɔɛ. Ine iyi kù dasi naane, í ce Ilaaṣ ilu iboi, domi kù jesi sɛɛda iyi Ilaaṣ í jea amae.

¹¹ Sɛɛdau wee, Ilaaṣ í mu nwa kuwɛɛ hai tã. Kuwɛɛu, í wa si amae. ¹² Ine iyi í ne Amai Ilaaṣ, í ne kuwɛɛ. Ine iyi kù ne Amau kù ne kuwɛɛu.

Kuwɛɛ hai tã

¹³ Ñ kɔ nje iyi ihě wai, ñje iyi ì dasi irii amai Ilaaṣ naane, ku ba i mà iyi ì ne kuwɛɛ hai tã ña. ¹⁴ À nɔ à ne naane iyi bii à tɔɔɛ ngɔɔɔ iyi í je ti idɔɔɔɔ, á gbɔ nwa.

¹⁵ Nɔ si bei à mà iyi wa gbɔ kutɔɔ nwa, à mà kam kam iyi mii iyi à tɔɔɛ fei, tu wai tã.

¹⁶ Bii ine gɔ í ye kpaasie wa ce dulum iyi kù je ti iku, kù ce kutɔɔ nɔ Ilaaṣ á muɔa kuwɛɛ. Amma dulum gɔ í wɛɛ iyi í ya bí iku. Ñ kù ni ine gɔ ku ce kutɔɔ na nju.

¹⁷ Iyi kù je dee dee fei dulum nii, amma kù je fei ndɛɛi í je ti iku.

¹⁸ À mà ine iyi í je amai Ilaaṣ fei ci ya ce dulum ku maa mɔsi, domi Amai Ilaaṣ wa degbɛɛ, nɔ Seetam, ine laalbu, kaa yɔkɔ ku cea ngɔɔɔ.

¹⁹ À mà iyi à je amai Ilaaṣ ña, nɔ andunyai fei í wa si gbugbãi ine laalbu.

²⁰ À nɔ à mà iyi Amai Ilaaṣ í naa, nɔ í mu nwa bisi ka mà Ilaaṣ ilu ntɔu. Nɔ à wɛɛ do ilu ntɔu do saabui amae Jesu Kirisi. Jesu Kirisiui í je Ilaaṣ ilu ntɔ, nɔ í je kuwɛɛ hai tã.

²¹ Ñje amam ña, i feò iwě ku tɔɔ ña.

Zãa 2

Fɔɔ

1 Amu ine ngboi igbei inei Jesu ña, ñ cee fɔɔ, awɔ abo iyi Ilaaɗ í cica. Nɔ ñ ce amaε ña mɔ fɔɔ, aña iyi ñ bi si kpãai ntu. Nɔ kù je amu akãi ñ bi ña, amma hee do ine ña iyi à mà ntu fei à bi ñai. ² À bi ñai si na iyi í jò ntu í wa si idɔ nwa, á nɔ ku maa wεei do awa do ajɔ fei. ³ Ilaaɗ Baaba do Jesu Kirisi amaε a mu nwa didɗ do laakai ku sũ nɔ a ce araare nwa ku ba ka wεε do ntu do si kubi.

Ntu do kubi

⁴ Ñ ne inɔ didɗ ntu ntu do iyi ñ gbɔ amaε gɔ ña à waa ne si kpãai ntu, si bei Ilaaɗ Baaba í jile nwa. ⁵ Nsei abooyi, ide iyi ñ kɛ wau ihē kù je wooda titɗ, amma iyi à ne hai sintei. Ñ wa n tɔɔei, i jò ka bi nje awa duusɔɔ ña. ⁶ Kubii í je woodai Ilaaɗ ku jirima. Nñui í je wooda

iyi ñ gbɔ hai sintee ña, si nñui í sãa i maa ne ña. ⁷ Woo wa inyii itĩ nkɔi í fangaa si andunya, ine ña iyi a kù jesi iyi Jesu Kirisi í baa í je amanε. Ine iyi wa ce beεbe, woo wa inyii itĩ inei do mbεei Kirisi. ⁸ Na nñu, i ce laakai ña i maà ti i nyo ribai ice nñe, i jò i je baakaε ña.

⁹ Ine iyi kù leekĩ si kukɔsii Kirisi, nɔ i kɔɔsi tee, kù ne Ilaaɗ. Amma ine iyi wa leekĩ si, í ne Baaba do Ama. ¹⁰ Bii ine gɔ ñ naa bi tu ñe, nɔ kù je do kukɔsiu ihē, i maà gba lafēε, nɔ i maà coo cenkã, ¹¹ domi ine iyi í coo cenkã, í ne ikpē si kuce laalɔeu bei.

Idei ankãanyi

¹² Ñ ñe mii nkɔɔ ku sɗ ñe, amma n kù bi n kɔ fei ndεε si tia. Ñ bi n naa n ye ñei awaε ña ka fɔ ide geledò gele, ku ba inɔ didɗ nwa ku kɔ. ¹³ Ifɔε iyi Ilaaɗ í cicau, amaε ña à cee fɔɔ wa.

Zãa 3

Fɔɔ

1 Amu ine ngboi igbei inei Jesu ña, ñ cee fɔɔ, Gayusi, awɔ iyi ñ bi jiida si kpãai ntɔ.

²Awɔ baakɔɔm, ñ wa n tɔɔ fei ndee ku maa nee dee dee, nɔ arae ku maa ne baani si bei hundee í ye. ³Inɔm í dɔ ntɔ ntɔ si waati iyi kpaasi woo dasi Jesu naane gɔ ña à naa nɔ à je sɛeda si bei ntɔ í wa sie do si bei ì waa ne si ntɔu. ⁴N kù ne inɔ didɔ gɔ iyi í la í re iyi ñ gbɔ à ni amam ña à waa ne si kpãai ntɔ.

Gayusi, ilu naane

⁵Awɔ baakɔɔm, ì je ilu naane si mii ña iyi ì waa cea kpaasi woo dasi Jesu naane ña hee do kpaasi woo dasi naane ine njoo ñau fei. ⁶Ine ñau fei à waa je sɛedai kubie si inɔi igbei inei Jesu ña. Ce ña kosã si isɛene ñau si bei í sãa inei Ilaaɔ ku ce, ⁷domi na irii Jesu Kirisii à waa ce isɛeneu, a kù nɔ a kù gba nkãma bi hai dasi naane ña. ⁸Na ñu, í sãa ka sobi amane dimi beebe ña, ku ba awa taka nwa ka ne ikpɛ awaò ña si icei ntɔu ku sisie.

Diotɛfu do Demetiru

⁹Ñ kɔa inei igbei Jesu ña tia keeke gɔ, amma Diotɛfu, ñu iyi í bi ku je woo cua ña, kù jesi idem. ¹⁰Na ñu, bii ñ naa, an fɔ daa ña iyi í ne, do bei wa má wa ide laalb. Kù je baa iyi be ñu akã, ci ya gba ine njoo woo dasi naane ña. Bii ine gɔ ña à bi à gba ña mɔm í ya kɔi, nɔ ku lele ña hai si igbei inei Jesu ña.

¹¹Awɔ baakɔɔm, mà too kuce laalb, bii kù je kuce jiiida. Ine iyi wa ce jiida, ti Ilaaɔi, amma ine iyi wa ce laalb kù mà Ilaaɔi.

¹²Ine fei, hee do ntɔ takae fei à waa je sɛedai jiida ku jei Demetiru. Nɔ awa taka nwa mɔ à waa je sɛedai jiida ku jɛu, ì nɔ ì mà iyi sɛeda nwa í je ntɔ.

Fɔɔi ankãanyi

¹³Ñ ne mii nkɔ ku sɔe, amma n kù bi n kɔ fei ndee si tia. ¹⁴Ñ wa n bi ka ye ñe bii í ce ajɔ minji ka fɔ ide geled gele.

¹⁵Laakai ku sũ ku wɛe do awɔ.

Kpaasie ña fei à cee fɔɔ. Nɔ i ce kpaasi nwa ñau fei fɔɔ akã akã.

Zudu

Zudu í ce ña fɔɔ

1 Amu Zudu woo ce icei Jesu Kirisi, amu iyi ñ je ifɔi Zaaki, amui ñ kɔ nɛ tiau ihɛ wa, inɛ iyi Ilaaɗ Baaba í kpe. Í bi nɛ, nɔ wa degbe nɛ i je ti Jesu Kirisi ña.

² Ilaaɗ ku jɔ araaree do laakai ku sũ do kubi ku maa kɔɔsi si nɛ.

Woo kɔsi cio ilu ibo ña

(Cɔ Pɩɛɛ 2, 2:1-17)

³ Inɛ baakɔɔm ña, ñ dasi idɔ wo ntɔ ntɔ n kɔ nɛ tiau wa, na ideí faabai awaɛ ñau. Amma wee ñ ye í cem tilasi n kɔ nɛ tiau ihɛ wa nsei n kɔɔ nɛ si himma ku ba i jabu i maa leekí si kukɔsi ntɔ iyi à na inei Ilaaɗ ña gbaakã akã hee do ajɔ fei. ⁴ Tilasii n kɔ nɛ wa nsei si na iyi í jɔ inɛ laalɔ gɔ ña à lɔsi inɔ nɛ do ile, aña iyi à waa kpaasi didɔi Ilaaɗ a ba a ceɔ daa sãmi ña, nɔ a kɔsi Jesu Kirisi, ñɔ akã iyi í je ilaalɔ nwa do Lafɛɛ nwa. Hai tako takoi à kɔ ideí ijuukpã iyi inɛ ñau aa na a ye si ajɔ kiituu.

⁵ Nɔ baa bii ñ mà fei ndɛɛ sãa sãa ña, do ñɔ fei, ñ wa n bi n ye nɛ gigi iyi si inɔi inei Izireli ña iyi Aɗ Lafɛɛ í nya hai ilei Ezibiti, inɛ ña iyi a kù na a kù waa dasie naane í ce nfe ña. ⁶ Nɔ i ye gigii amaleka ña mɔ iyi à donda bi ku wa ña à kɔsi. Ilaaɗ í jɔ à dɛ ñai si ilu kuku hee do ajɔ fei à waa degbeɔ ajɔ kiiti nla nla. ⁷ Bɛɛbe mɔi inei Sodomu do inei Gomoo ña do ilu ña iyi à kaako ña à ya maa ce daa laalɔ bei amaleka ñau, in-ɛmɔkɔ do inɛmɔkɔ à ya maa sũɔ nɛ. Na ñɔi í jɔ à kpa irii ilu ñau do ina iyi ci ya ku, nɔ ñɔ be í jea inɛ ña sɛɛda.

⁸ Do ñɔ fei, inɛ ña iyi à lɔ inɔ nɛ ñau, à waa ce bɛɛbe. Faayi ña í jɔ à waa dasi ara ña daa sãmi ñau be. À donda yiikoi Ilaaɗ nɔ à waa bu inei lele ilu amboe ña. ⁹ Wee baa Miseli, ñɔ iyi í je inɛ ngboi amaleka ñau kù ce bɛɛbe. Si kakɔ iyi añaɔ Seetam à ce à waa ja si ikui Moizi kù je kù ye taalei Seetam hee ku buu, amma í sɔɔ í ni Aɗ Lafɛɛi á la sie. ¹⁰ Amma inɛ ñau, mii iyi a kù mà yaasee fei à ya buui. Nɔ baa mii ña iyi à mà bei mɛemu ña mɔ à ya mà, ñɔi í ya ce nfe ña. ¹¹ Aa ye ijuukpã, domi tuubai Kaɛi à waa too, à dasi ara ña kurara ku ba a ba fia bei Balamu í ce, nɔ à kɔsi Ilaaɗ bei Koree í ce nɔ à ce nfei ara ña. ¹² Inɛ ñau í je sankala si jingau † ñɛu, à waa ba ñe ku je do iju hai

ne anyɔ, ara ñai à waa wo ngbe ngbe. À yei bei ijɔ iyi í dũ nɔ kaa nɔ si na iyi í jɔ fufu wa taleɛ. À yei bei jii iyi í da koko nɔ kù so, bei jii iyi à wuu do icãɛ í kù mam mam. ¹³ À yei bei tenku iyi wa tãngãm do gbugbã. Si bei kutãngãm nɔu í ya fã inyi, bɛɛbe mɔi kucei iju hai ne anyɔ ña í ya maa fangaa. À yei mà bei andaiya iyi í kua kpãɛ, nɔ Ilaaɗ wa jile ña ilu kuku nla nla hee do ajɔ fei.

¹⁴ Enɔku mɔ iyi í je tɔku mɛɛjesiai Adamu í ce walii na iri ña í ni, Aɗ Lafɛɛ wee wa naa do amaleka kumãɛ ña bututu, ¹⁵ ku kiitiò inɛ fei nɔ ku ye taalei inɛ ña iyi a kù mà ñau na kuce laalɔ ña fei do bei à dondaɛ, do na ide laalɔ ña iyi ilu dulum ña à ya maa fɔaa. ¹⁶ Inɛ ñau, à ya maa gbagbai, nɔ nkãma kù wee iyi í ya sãa ña si, bine ñai wa cua ña. À ya maa tɔ fufui nɔ à ya maa lele inɛ ñai do ide didɔ ku ba a ba mii ndii lafɛɛ ña.

Bei woo dasi naane ña à nɛ a ce

¹⁷ Amma inɛ baakɔɔm ña, í sãa i ye gigii ide iyi woo bei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ñau à tako à fɔ wo. ¹⁸ À sã ñe wo à ni, si waatii ankãanyi, woo yaako inɛ ña aa naa iyi a kù mà bɛɛrei Ilaaɗ, nɔ bine ñai a maa cua ña. ¹⁹ Aña aa jɔ inɛ ña a ja a maa fɛɛɛ nɛ. Iyi à bi ñai aa ya maa ce, domi a kù nɛ Hundei Ilaaɗ. ²⁰ Amma inɛ baakɔɔm ña, i ya maa mua nɛ gbugbã si naane iyi í dasi Jesu ña, nɔ i ya ce kutɔ do gbugbã Hundei Ilaaɗ ña. ²¹ Nɔ i leekí si kubii Ilaaɗ ña, i maa degbeɔ ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á mu nɛ kuwɛ hai tã na araare nɛ iyi wa ce.

²² I ya ce araarei inɛ ña iyi à waa sika sika ña. ²³ Inɛ ña iyi aa yɔkɔ a ba faabau, i nya ña wa hai si ina ña. Inɛ ña iyi à gbe ñau mɔ i ce araare ña, amma i ya ce laakai ña ku ba inɛ taka nɛ i mà dasi dulum du ña. I mà lu baa ibɔ ña ña iyi dulum du ña í riisi.

Saabui ankãanyi

²⁴ Ilaaɗ ñɔ akã í je woo faaba nwa, ñɔ iyi á yɔkɔ ku degbe nɛ i mà na i cuku ña, nɔ ku jɔ i naa si amboe ña do inɔ didɔ, taale ku mà wa si. Amboe do jirima do gbugbã do yiiko ku je tɛɛ hai sinte, do nsei, hee do ajɔ fei na saabui Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. Ami.

† JINGAU NYEU Woo dasi naane ñau à ya tɔɔɔi a maa je nɔ a maa jeɔ ijei Lafɛɛ. I cɔ tiai Kɔrenti I, 11:18-22.

Kuyei Zāa

Yaasei tiau

1 Si tiau ihē n̄ kɔ asii ŋa iyi Jesu Kirisi í nya gbugbāa †. Ilaađi í naa kpāa ku nyisi woo ce icee ŋa mii ŋa iyi á na ku ce bii í kɔɔsi. Nɔ Kirisi í be sim amaleka wa, amu Zāa woo ce icee, ku ba n mà mii ŋau. ² Hai ide iyi Ilaađ í fɔ hee ku bɔ si sɛɛda iyi Jesu Kirisi í je fei, mii iyi n̄ ye fei n̄ wa n je sɛɛdae. ³ Ine iyi wa cio idei waliu ihē do ine ŋa iyi à waa gbɔɔ nɔ à waa jirimaε, ilu inɔ didɔ ŋai domi awaatuu í maai wa.

Zāa í ce igbe mɛɛjei inei Jesu ŋa fɔɔ

⁴ Amui Zāa, n̄ ce ŋe fɔɔ, inε igbe mɛɛjei inei Jesu ŋa iyi ì wa ilei Azii.

Ilaađ, n̄ŋu iyi í wεε, iyi í tako í wεε wo, nɔ wa naa, ku mu n̄ŋe didɔ do laakai ku sũ, n̄ŋu do Jesu Kirisi do hunde mɛɛje ŋa iyi à wa si wajui kitāi bommaε. Jesu Kirisiu n̄ŋui í je woo je sɛɛda ilu naane, do ine sinte iyi í j̄i hai si bale, nɔ í je amanlui amanlu ŋa.

Í bi wa nɔ í faaba wa hai si dulum du wa do n̄ŋe. ⁶ Nɔ í tɔɔɔ wa í je ilaalu nwa, í ce wa woo weei Ilaađ baε. Amboe do gbugbā ku je tεε hee do ajɔ fei. Ami.

⁷ Wee, wa naa si kudūi ij̄i.

Nɔ ijui ine fei á yɔɔ,

Baa ine ŋa iyi à gũu à kpaε.

Dimi ikā ikāi andunya fei

Á kpata na irie.

Bεεbei á ce. Ami.

⁸ Ađ Lafēε, ilu gbugbā fei,

N̄ŋu iyi í wεε, iyi í tako í wεε wo,

Nɔ n̄ŋui wa naa í ni,

Amui n̄ je sinte do iri ku kpa.

Zāa í ye Kirisi si kuyεε

⁹ Amui Zāa, kpaasi n̄ŋe. Anu akā iyi n̄ ne do Jesui í j̄ɔ n̄ ne ikpē si ijuukpā iyi inε mɔ ì waa ye ŋa, do si bommai Ilaađ, do si temua. À bɔ̀ɔm gungum gɔ iyi à ya kpe Patimɔsi na ide Ilaađ do sɛɛdai Jesu iyi n̄ wa n je. ¹⁰ Si ajɔ amaazuma gɔ Hundi Ilaađ í naa sim, nɔ n̄ gbɔ imu nla nla gɔ do anyim bei ti kākākāí ¹¹ í ni, kɔ iyi í waa ye si tia, nɔ i samba tiau bi inei igbe mɛɛjei Jesu ŋa iyi à wa si ilui Efεezu, do Simiinuu, do Pεεgamu, do Tiatii, do Saadi, do Filadεefi, do Laodisee.

† *JESU KIRISI Í NYA GBUGBĀA YAASEI IDEU IHĒ Á YOKO KU JE MÁ “SI GĀMEI N̄ŋU TAKAε”.*

¹² Iyi n̄ sinda n̄ cɔ ine iyi wa bam ide ku fɔu ŋɔi n̄ ye bi ku lesi fitilai wura mɛɛje. ¹³ Nɔ n̄ ye ine gɔ í jɔ Amai Amanε wa leekī si aninii bi ku lesi fitila ŋau. Wa dasi ibɔ sɔɔ nɔ wa dī santikii wura si gāgāε. ¹⁴ Irie do nto irie ŋa fei í fūuta pai pai bei iwu, nɔ ijue í ye bei amei ina. ¹⁵ Isee wa daana bei isɔ danya iyi à yɔ si ina à wiε, nɔ imue í jɔ ibai inyii tenku. ¹⁶ Wa mu andaiya mɛɛje si awɔ n̄ŋe, nɔ taakuba ilu ande didɔ minji wa fita hai si gelee nɔ wajue wa daana bei nunui dasā. ¹⁷ Iyi n̄ yɔɔ, n̄ cuku si isee bei iku. Nɔ í lesim awɔ n̄ŋe í ni, maà ce n̄ŋo, amui n̄ je sinte do iri ku kpa. ¹⁸ Amui n̄ je ilu hunde. N̄ tako n̄ ku wo amma nsei n̄ wεε hee do ajɔ fei. N̄ ne yi-iko si antai iku nɔ n̄ wa n mu kileei bi ku wai iku ŋa. ¹⁹ Na n̄ŋu, kɔ iyi ì ye do iyi wa ce nsei do iyi á na ku ce si anyie. ²⁰ Andaiya mɛɛje ŋa iyi ì ye si awɔ n̄ŋem nɔ do bi ku lesi fitilai wura mɛɛje ŋau yaasei aŋa fei wee. Andaiya mɛɛje ŋau ì je amaleka †† mɛɛje ŋa iyi à waa mu igbe ŋau nɔ bi ku lesi fitila mɛɛje ŋau, akā fei igbe akāi.

Ide iyi à s̄ɔ inei Jesu ŋa iyi à wa Efεezu

2 Kirisi í s̄m í ni, kɔa amalekai igbei inem ŋa iyi í wa Efεezu. Kɔa i ni, ine iyi wa mu andaiya mɛɛje si awɔ n̄ŋe, nɔ wa ne si aninii bi ku lesi fitilai wura mɛɛje ŋau í ni, ² n̄ mà kuce n̄ŋe do ice n̄ŋe do temua iyi ì ne ŋa. N̄ mà iyi i kaa yɔɔ i temua do ine laalɔ ŋa. Nɔ ì cɔ laakai ine ŋa iyi à waa kpe ara n̄ŋa woo be amma a kù je woo be ŋa, nɔ ì nyisi iyi woo sɔ ibo ŋai. ³ Í waa temua ŋa, nɔ ì ye ijuukpā na irim ŋa, i kù nɔ i kù gbεεji ŋa. ⁴ Amma iyi n̄ ye si n̄ŋe wee, i kù bim bei tako má ŋa. ⁵ Na n̄ŋu, i ye gigi hai hee bii ì cuku wa ŋa, nɔ i kpaasi idɔ i ce bei ì sintiò wa ŋa. Bii i kù kpaasi idɔ ŋa, an na n so bi ku lesi fitila n̄ŋe hai si agbεε. ⁶ Do n̄ŋu fei, ì ne mii akā iyi í s̄a ŋa. Í cé kookoosui inei Nikolaiti ŋa bei amu takam n̄ cɔo.

⁷ Ine iyi í ne itī, ku sotī ku gbɔ mii iyi Hundi Ilaađ wa s̄ɔ igbei inei Jesu ŋa fei.

Ine iyi í je igū, an j̄ɔ ku je isoi j̄i ndii kuwεε iyi í wa lelei Ađ.

Ide iyi à s̄ɔ inei Jesu ŋa iyi à wa Simiinuu

⁸ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ŋa iyi í wa Simiinuu. Kɔa i ni, ine iyi í je sinte do iri ku kpa, iyi í tako í ku wo nɔ í dede má si kuwεε í ni, ⁹ n̄ mà ijuukpā n̄ŋe, nɔ n̄ mà are ku je n̄ŋe. Do n̄ŋu fei, ì je ilu amani

†† *AMALEKA Yaasei amalekau woo bei.*

ɲa. Ine ɲa iyi à waa kpe ara ɲɲa Zuifu amma a kù je Juifu ɲa, ò mà laalb iyi à ya maa ma ɲe. Ine ɲau inei igbei Seetam ɲai à je. ¹⁰I màà ce ɲjo na ijuukpã iyi wa naa si ɲe. Seetam á jò a dasi ine gɔ ɲɲe ɲa piisɔ̄ ku cɔ laakai ɲɲe. Aa ye wahala hee ajo mɛɛwa ɲa. Amma i jò i leekĩ dim dim hee i koo i kuò ɲa. Bii ò ce bɛɛɛ ɲa an mu ɲɲe kuwɛɛ ku je riba ɲɲe.

¹¹Ine iyi í ne itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ̄ wa sɔ̄ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ine iyi í je igũ, iku minjisiau kaa ceaa nkãma.

Ide iyi à sɔ̄ inei Jesu ɲa iyi à wa Pɛɛgamu

¹²Kirisi í ni ma, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Pɛɛgamu. Kɔaa i ni, ine iyi wa mu taakuba ilu ande didɔ̄ minjiu í ni, ¹³ò mà bii ò wa ɲa, Seetam nii wa je bommaɛ do gbugbã. Do ɲɲu fei, ò waa jirima irim ɲa, ò i kù fũsi naane iyi ò dasim awɔ̄ ɲa, baa waati iyi à kpa Antipasi, ilu naane woo je sɛɛdam bi tu ɲe bi ku wai Seetam bɛ. ¹⁴Amma mii iyi ò ye si ɲe wee. Ine gɔ ɲa à wa si inɔ̄ ɲɲe iyi à waa too si ikɔ̄ Balamu. Balamu í tako í sɔ̄ Balaki bei á ce ku dasi inei Izireli ɲa kurara ku ba a ɲɔ̄ ɲɲa iyi à ceàð iwɛ̄ ɲa kuwee, ò a sũð abo kaafe ɲa. ¹⁵Bɛɛɛ kɔ̄, ine gɔ ɲa à wa inɔ̄ ɲɲe iyi à waa too si ikɔ̄ inei Nikolaiti ɲa. ¹⁶Na ɲɲu, i kpaasi idɔ̄ ɲa. Bii kù je bɛɛɛ, an naa si ɲe bii í kɔ̄si ò n ce igũ do ine ɲau do taakuba iyi wa fita hai si gelem.

¹⁷Ine iyi í ne itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ̄ wa sɔ̄ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ine iyi í je igũ, ɲɲui an mua mana iyi wa manji wo. Nɔ̄ n muaa kuta fũfũ si bii ò kɔ̄ iri titɔ̄ɛ iyi ine gɔ kù mà bii kù je ɲɲu iyi ò mua.

Ide iyi à sɔ̄ inei Jesu ɲa iyi à wa Tiatii

¹⁸Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Tiatii. Kɔaa i ni, Amai Ilaaɔ̄ iyi ijue í ye bei amei ina, ò isɛɛ wa daana bei isɔ̄ danya iyi à yɔ̄ si ina à wie í ni, ¹⁹ò mà kuce ɲɲe. Nɔ̄ ò mà kubi ɲɲe, do naane ku dasi ɲɲe, do ice jiidã ɲɲe, do temua ɲɲe. Ò mà iyi icei nsei ɲɲe í re ti tako. ²⁰Amma mii iyi ò ye si ɲe wee. Ì waa temuad̄ abo iyi à ya kpe Zezabeli ɲa, ɲɲu iyi wa kpe araɛ walii, ò ò jò wa wa inyii itĩ woo ce icem ɲa do ikɔ̄ ku ba a ya maa sũð abo kaafe ɲa ò a ya maa ɲɔ̄ ɲɲa iyi à ceàð iwɛ̄ ɲa kuwee. ²¹Ò muaa waati ku kpaasi idɔ̄ɛ, amma kù bi ku jò kuce laalbɛ. ²²Na ɲɔ̄ í ce an jò ku sũð bɔ̄. Inemɔ̄kɔ̄ ɲa mɔ̄ iyi à ya maa ce sakara do ɲɲu, an dasi ɲa ijuukpã nla nla, bii kù je à kpaasi idɔ̄ à jò kuce laalb ɲɲa. ²³Si anyie an kpa amaɛ ɲa. Waati bɛɛɛ igbei inei Jesu ɲa fei aa mà iyi ò mà idɔ̄ ine ɲa do lasabu ɲɲa. An sãa ine fei si bei kookoosue í to.

²⁴Amma ɲɲe iyi ò gbe si ilui Tiatii, ɲɲe iyi i ò too si iko laalɔ̄ ɲa ò i kù mà mii iyi ine gɔ ɲa à ya kpe asii nlai Seetam, ò wa n sɔ̄ ɲe, n kaa n kã ɲɲe aso gɔ má.

²⁵Amma iyi ò ne ɲa, i muu dim dim ɲa hee n koo n toð wa.

²⁶Ine iyi wa ce iyi ò bi hee í jeð igũ hee kɔ̄, ɲɲui an mua yiiko iyi amu takam n gba hai bi Baam. An muaa yiikou si antai dimi fei ku maa gbã ɲa do goloi isɔ̄ ku cã ɲa ku leɛɛ ɲa bei caka. ²⁸Nɔ̄ an muaa andaiyai amɛɛjuuma.

²⁹Ine iyi í ne itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ̄ wa sɔ̄ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ide iyi à sɔ̄ inei Jesu ɲa iyi à wa Saadi

3 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Saadi. Kɔaa i ni, ine iyi í ne hunde mɛɛjei Ilaaɔ̄ ɲau do andaiya mɛɛje ɲau í ni, ò mà kuce ɲɲe. Ò mà iyi à waa fɔ̄ à ni ò je ilu hunde ɲa baa do iyi ò je iku ɲa. ²I jĩ hai si iri njoo ɲa ò i leekĩ si kuwɛɛ keeke iyi í gbe ɲɲe ku ba i màà ku mam mam ɲa, domi ò ye kookoosu ɲɲe kù je dee dee bi Ilaaɔ̄. ³Na ɲɲu, i ye gigii mii iyi à kɔ̄ ɲɲe si do bei ò gbɔ ɲa. I jirimã ɲa ò i kpaasi idɔ̄ ɲɲe. Bii i kù jĩ hai si iri njoo ɲa, an na n ba ɲe bei ile. I kaa mà waati iyi an naa si ɲe. ⁴Do ɲɲu fei, ine gɔ ɲa à wa inɔ̄ ɲɲe iyi a kù dasi ara ɲɲa riisi, aɲai aa toom ò a maa dasi nyau fũfũ, domi aɲai à jòð.

⁵Ine iyi í je igũ, ɲɲui á dasi jaɛ fũfũ bɛɛɛ. N kaa n kpa irie si tiai kuwɛɛ pai. Si bantuma an jesi si wajui Baam do amalekaɛ ɲa iyi inem nii.

⁶Ine iyi í ne itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ̄ wa sɔ̄ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ide iyi à sɔ̄ inei Jesu ɲa iyi à wa Filadɛɛfi

⁷Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Filadɛɛfi. Kɔaa i ni, ine iyi í je ine kumá do ilu nɔ̄, iyi wa mu kileei ilaalu Davidi, ɲɲu iyi bii í cũu, ine gɔ kaa cĩmboɛ, bii í ò í cĩmboɛ, ine gɔ kaa cũu, ɲɲui í ni, ⁸ò mà kuce ɲɲe. Ò mà iyi gbugbã ɲɲe kù la. Do ɲɲu fei, ò jirima idem ò i kù kɔ̄si irim ɲa. ɲɲui í jò ò cĩ ɲɲe gambo iyi ine gɔ kaa yɔ̄kɔ̄ ku cĩmbo. ⁹Wee an da ɲɲe inei igbei Seetam ɲa si awɔ̄, ine ɲa iyi à waa kpe ara ɲɲa Zuifu amma a kù je Zuifu ɲa, iboi à waa sɔ̄. An jò a na bi tu ɲe a naa a gule si waju ɲɲe. Aɲa fei aa mà iyi ò bi ɲe. ¹⁰Ò ni i temua ɲa, ò i jirima idem nɔ̄ ɲa. Na ɲɔ̄ í jò amu mɔ̄ an degbe ɲe si waatii wahala iyi wa naa si andunya fei ku na ku cɔ laakaii ine ɲa. ¹¹An nyi wa, kaa kpe. Iyi ò ne ɲa, i muu dim dim ɲa ku ba ine gɔ ku màà na ku gba ribai igũ ku je ɲɲe.

¹²Ine iyi í je igũ, an jò ku je sɔ̄be si kpasɛi Ilaaɔ̄, kaa fita má. An kɔ̄ irii Ilaaɔ̄ sie do irii ilue iyi í je Zeruzalemu titɔ̄ iyi Ilaaɔ̄ á jò ku kita wa hai lele. Nɔ̄ n kɔ̄ iri titɔ̄m sie.

¹³Ine iyi í ne itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ̄ wa sɔ̄ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ide iyi à sɔ̄ inei Jesu ɲa iyi à wa Laodisee

¹⁴Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Laodisee. Kɔaa i ni, ine iyi à ya kpe Ami, woo je sɛɛda ilu naane iyi í je nɔ̄u, ɲɲu iyi í je icui mii iyi Ilaaɔ̄ í taka fei í ni, ¹⁵ò mà kuce ɲɲe. Ò mà iyi i kù tũ ɲa, i kù ò i kù gbã ɲa. Ò bi wo i tũ ɲa walakɔ̄ i gbã ɲa. ¹⁶Amma si

na iyi í jò ì je wɔkwɔwɔ ɲa, an kpɔ ɲe wai hai si gelem. ¹⁷ Ì ya fɔ i ni ɲa ì je ilu fia ɲa, ì ba amani ɲa, nɔ i kù waa ce arei ngɔɔwɔ ɲa. Amma ò wa n sɔ ɲe iyi idɔ ɲe wa ce bɔwɔ, ì je ilu araare ɲa, do ilu are do fɛɛju do basɪ ɲa. ¹⁸ Na ɲɔi í ce ò wa n mu ɲe bisi, i jò i ra wura iyi à yɔ si ina à wɛ bi tom ɲa ku ba i je ilu amani do ntɔ ɲa. Nɔ i ra nyau fũfũ i biidò anyii ara ɲe ɲa ku ba i maà maa ne bũmbũm ɲa nɔ anyɔ ku maà maa mu ɲe. Nɔ i ra iwɔi iju i dasi iju ɲe ku ba i ye ilu ɲa. ¹⁹ Ine ɲa iyi ò bi fei, ò ya n kpã ɲa iju nɔ n nyisi ɲa kpãa. Na ɲɲu, i hanya i kraasi idɔ ɲa. ²⁰ Wee ò wa n leekɪ andei ile, nɔ ò wa n cã gambo. Ine iyi í gbɔ imum nɔ í cɪim, an lɔ bi tɛɛ, nɔ n baa ku je, nɔ awaò ka je ajɔ.

²¹ Ine iyi í je igũ, lafɛɛi an jò ku bam ku buba si kitãi bommam, si bei amu mɔ ò je igũ nɔ ò buba do Baam si kitãi bommaɛ. ²² Ine iyi í ne itɪ, ku sotɪ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa sɔ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ilaaɔ ku tɔw lele

4 Si anyii ɲɲu be, si kuye ò ye gambo gɔ í cɪ lelei Aɔ. Ine iyi í tako í bam ide ku fɔ wo, ɲɲu iyi imue í ye bei ti kãakãakɪ, í bam ide ku fɔ má í ni, gũ wa ihɛ n nyisie mii iyi á na ku naa si anyie. ² Gbakã Hundei Ilaaɔ í so í neem. Nɔ lelei Aɔ be ò ye kitãi bomma gɔ, ine gɔ wa buba si. ³ Ine iyi wa buba beu wa daana bei kuta ku ne fia gɔ ɲa iyi à ya kpe zasipu do saaduani. Njoi Aɔ í sũ í kaako kitãu nɔ wa daana bei emerodu. ⁴ Nɔ ò ye kitãi bomma kɔnfia do mee í kaako kitãi bommau. Nɔ ine ngbo kɔnfia do mee wa buba si antai kitã ɲau, à dasi nyau fũfũ do fulai wura. ⁵ Njoi hai si kitãi bommau kuɲɔi ijɪ wa fita, do anu ku dɔ, do kulai ijɪ. Fitila meeje iyi wa má í wa si wajui kitãi bommau. Anjai à je hunde meejei Ilaaɔu. ⁶ Si wajui kitãu dimii tenku gɔ í wa be, wa daana bei digi.

Mii ilu hunde mee gɔ ɲa à kaako kitãi bommau cinga do cingae, à ne iju bii fei anyidò waju. ⁷ Mii ilu hunde sinteu í yei bei muusu nla, minjisiau mɔ í yei bei ama kete, meetasiau wajue í yei bei wajui amanɛ, nɔ meesiau í yei bei kungbã iyi wa fo. ⁸ Ilu hunde mee ɲau à ne ikpa meefa meefa, nɔ à ne iju bii fei inc do wadu-ude. À ya maa kɔ iri waati kãma fei aledò daakɔ a maa ni,

Kumá, Kumá, Kumá,
Beɛbei Aɔ Lafɛɛ ilu gbugbã fei í je,
Nɲu iyi í tako í weɛ wo, nɔ í weɛ baa nsei, nɔ wa naa.
⁹ Ilu hunde ɲau à waa kɔ iri à waa saabu ine iyi wa buba si antai kitãi bommau, nɔ à waa fɔ ide amboe do beɛɛɛ, ɲɲu iyi í weɛ do ajɔ fei. ¹⁰ Waati iyi à waa kɔ iri beɛbe fei ine ngbo kɔnfia do mee ɲau à ya seɛbataa a maa tɔwɛi. Nɔ à ya bɔ fula ɲa ɲai a jilɔw si wajui kitãi bommau a maa ni,

¹¹ Awɔ Ilaaɔ, Lafɛɛ nwa,
Awɔi ò to i ne amboe do beɛɛ do gbugbã,
Domi awɔi ò taka mii fei.
Si idɔwɛi ò taka ɲa nɔ à weɛ.

Tia do Angudã

5 Njoi ò ye ine iyi wa buba si kitãi bommau wa mu tia gɔ iyi à ka si awɔ ɲeɛ. À kɔ tiau anyidò waju, nɔ à cɪmboe do seɛda meeje. ² Nɔ ò ye amaleka ilu gbugbã gɔ, í là do gbugbã í ni, yooi í to ku ga seɛda ɲau ihɛ, nɔ ku fũ tiau. ³ Nɔ ine gɔ kù weɛ iyi í wa lele walakɔ ile walakɔ lelei ile iyi á yɔkɔ ku cɪ tiau ku cɔ incɛ. ⁴ Nɔ kpata ntɔ ntɔ si na iyi í jò ine gɔ kù weɛ iyi í to ku cɪ tiau ku cɔ incɛ. ⁵ Njoi ine akãi ine ngbo ɲau í sɔm í ni, maà kpata. Muusu nla iyi í fita hai si dimii Zuda, iyi í je tɔkui Davidiu í je igũ, á yɔkɔ ku ga seɛda meeje ɲau nɔ ku fũ tiau.

⁶ Iyi ò cɔ ikpa bi kitãi bommau nɔ ò ye Angudã iyi à ceò kuwee wo wa leekɪ anini be, nɔ ilu hunde mee do ine ngbo ɲau à kaakoe. Angudãu, í ne ngo meeje do iju meeje iyi í je hunde meejei Ilaaɔ ɲa iyi í be si andunya fei. ⁷ Angudãu í bɔ bi ine iyi wa buba si antai kitãu, nɔ í gba tiau hai si awɔ ɲeɛ. ⁸ Iyi à naa tiau, ɲɔi ilu hunde mee ɲau do ine ngbo kɔnfia do mee ɲau à seɛbata si wajue. Anja fei à ne mɔwɔ do kɔwɔfui wura ɲa si bii tulare í wa. Tulareui í je kutɔwɔ inei Ilaaɔ ɲa. ⁹ Nɔ à kɔ iri titɔ gɔ à waa ni,

Awɔi ò to i gba tiau
Nɔ i ga seɛda ɲau,
Domi à kraɛ wo.
Nɔ do ɲeɛi ò raa Ilaaɔ amanɛ ɲa
Hai si dimi fei, do fee ikã ikã fei,
Do ile fei.

¹⁰ Ì tɔwɔ ɲa ò je ilaalu ɲa,
Ì ce ɲa woo weei Ilaaɔ Lafɛɛ nwa,
Nɔ aa je bomma si andunya.

¹¹ Iyi ò cɔ ilu má nɔ ò gbɔ anui amaleka nkɔw gɔ ɲa, kukɔw ɲa í to dubu nkɔw nkɔw. À kaako kitãi bommau do ilu hunde ɲau do ine ngbo ɲau. ¹² À dɔ anu à waa ni,

Angudã iyi à ceò kuwee wo í to ku ba yiiko,
Do amani, do kumà, do gbugbã,
Do beɛɛɛ, do amboe, do saabu.

¹³ Nɔ ò gbɔ mii ilu hunde ɲa fei iyi à wa lele do ile, do si lelei ile, do si inc inyi, andi ilu hunde iyi í wa si andunya fei, à dɔ anu à waa ni,

Ine iyi wa buba si kitãi bommau
Do Angudãu,
Saabu, do beɛɛɛ, do amboe,
Do gbugbã ku je tu ɲa hee do ajɔ fei.

¹⁴ Nɔ ilu hunde mee ɲau à je à ni, ami. Nɔ ine ngbo ɲau à gule à ce kutɔwɔ.

À ga seɛda meefa

6 Njoi ò ye Angudãu í ga akãi seɛda meeje ɲa iyi wa mási tiau, nɔ ò gbɔ ine akãi ilu hunde mee ɲau í la hee aa ni bei kulai ijɪ. Í ni, naa wa. ² Iyi ò cɔ ilu, ɲɔi ò ye acɪ fũfũ gɔ wa naa. Ine iyi wa gũu wa mu bioo, nɔ à

daa si fulai amanlu. Í dasi kpāa bei woo je igū iyi wa bo ku je igū wa má.

³ Njɔi Angudāu í ga sɛɛda minjisiau, nɔ̀ ò gbo ilu hunde minjisiau í ni, naa wa. ⁴ Nɔ̀ aɔ́ nkpa gɔ̀ mɔ̀ í fita wa. Nɔ̀ à mua inɛ iyi wa gūu gbugbā ku dede igū si andunya ku ba inɛ ò a kpa nje. Nɔ̀ à naa taakuba nla gɔ̀.

⁵ Njɔi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛtasiau, nɔ̀ ò gbo ilu hunde mɛɛtasiau í ni, naa wa. Iyi ò cɔ̀ nɔ̀ ò ye aɔ́ dūdū gɔ̀ wa naa. Inɛ iyi wa gūu wa mu gūa si awɔɛ. ⁶ Nɔ̀ ò gbo imu gɔ̀ hai si aninii ilu hunde mɛɛ ò au, í ni, jò inɛ ò a ya ra bilee tongoo akā do fiai icei ajɔ̀ akā. Bɛɛbe mɔ̀i fiai wɔ̀zu tongoo mɛɛta á ya je. Amma jò fiai ikpo do vɛɛ si agbɛɛ.

⁷ Njɔi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛsiau, nɔ̀ ò gbo ilu hunde mɛɛsiau í ni, naa wa. ⁸ Nɔ̀ cɔ̀ ilu nɔ̀ ò ye aɔ́ fūfū fɛɛfɛɛ gɔ̀ wa naa. Inɛ iyi wa gūu, iriei Iku, nɔ̀ bi ku wai iku ò a tooɛ. Anja à na gbugbā a kpa ikɔ̀ akāi kukpɛ mɛɛi inɛi andunya ò au do inja sako ò a iyi à wa si ileu do taakuba, do ari, do bɔ̀.

⁹ Si anyii nju, Angudāu í ga sɛɛda miusia iyi wa mási tiau. Nɔ̀ ò ye hunde amanɛ ò a si icui bi kuweeu, anja iyi à kpa na idei Ilaaɔ́ do na sɛɛdai Jesu iyi à je.

¹⁰ Hunde ò au à la à ni, Lafɛɛ kumá, ilu ntɔ̀, hee waati yoomai ò waa degbe i bei i kiiti inɛi andunya ò a, i sã ò a gɛse si na iyi í jò à kpa wa. ¹¹ Iyi à dɔ̀ bɛɛbe à tã ò a daa anja fei si jaɛ fūfū, nɔ̀ à sɔ̀ ò a à ni a sɔ̀mi keeke titã hee jiai woo ce ice kpaasi ò a ò a ku kɔ̀, anja iyi aa na a kpa bei à tako à kpa anja mɔ̀.

¹² Nɔ̀ cɔ̀ ilu má si waati iyi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛfasia iyi wa mási tiau. Nɔ̀ ile í yaya do gbugbā, nɔ̀ inunu í kuku inya kiti kiti bei aɔ̀ dūdū ilu sisima, nɔ̀ cukpa í kpā konkɔ̀ bei nje. ¹³ Nɔ̀ andaiya ò a à wɔ̀ wa hai lele bɛi isoi jii iko í ya wɔ̀ wa waati iyi fufu nla wa ce wa yagaɛ. ¹⁴ Nɔ̀ lele í tɔ̀tɔ̀ inya akā bei sɛɛ iyi à ka. Nɔ̀ iri kuta do gungum ò a fei à yaya a kù wa agbe ò a má. ¹⁵ Waati bɛɛbei amanlui andunya ò a, do ilu ile ò a, do ilaalui sooge ò a, do ilu amani ò a, do ilu gbugbā ò a, do inɛ fei de, aru do inɛ ò a iyi à nɛ ara ò a, à waa manji si isai kuta do si afei kuta ò a. ¹⁶ À waa dɔ̀ anu si iri kuta ò a do si kuta ò a à waa ni, i cuku si wa wa, i bii wa ku ba Ilaaɔ́ ku maà ye wa, nju iyi wa buba si kitāi amanlu, do hai si idɔ̀kɔ̀i Angudāu. ¹⁷ I bii wa ò a si na iyi í jò ajɔ̀ idɔ̀kɔ̀i nla nla ò a ò a í to wa. Yooi á yɔ̀ku ku leekɔ̀ si waju ò a.

Inei Izireli 144.000

7 Si anyii nju, ò ye amaleka mɛɛ gɔ̀ ò a à waa leekɔ̀ si andunya gonta mɛɛ, à waa ganji fufui andunya gonta mɛɛu ku ce si ile do si tenku nɔ̀ ku maà yaga jii gɔ̀. ² Nɔ̀ ò ye amaleka mmu gɔ̀ wa naa hai nunui daakɔ̀, wa mu nyindai Ilaaɔ́, nju iyi í je icui kuwɛɛ. Nɔ̀ í dɔ̀ anu si amaleka mɛɛ ò a iyi Ilaaɔ́ í mu ò a gbugbā a cea ile do tenku laalɔ̀, ³ í ni, i maà cea ile do tenku do jii gɔ̀ laalɔ̀ hee káa cea woo ce icei Ilaaɔ́ ò a nyinda si

ikpo ò a. ⁴ Njɔi à sɔ̀m jiai inɛ ò a iyi à cea nyindai Ilaaɔ́ si ikpo ò a. À wɛɛi anja dubu cɔ̀ do cijji do mɛɛ (144.000) hai si dimii inɛi Izireli ò a fei. ⁵ Si dimii Zuda amanɛ dubu maateejii (12.000) à cea nyinda. Bɛɛbe mɔ̀i si dimii Rubɛɛ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Gadi amanɛ dubu maateejii. ⁶ Si dimii Azɛɛ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Nɛfitali amanɛ dubu maateejii. Si dimii Manasee amanɛ dubu maateejii. ⁷ Si dimii Simeɔ́ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Levi amanɛ dubu maateejii. Si dimii Isakaa amanɛ dubu maateejii. ⁸ Si dimii Zabulɔ̀ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Zozefu amanɛ dubu maateejii. Si dimii Benzamɛɛ amanɛ dubu maateejii. Inɛ ò a iyi à daa si nyindau mbe.

Zamaa nkɔ̀ nkɔ̀

⁹ Si anyii nju, nɔ̀ ò cɔ̀ ilu má nɔ̀ ò ye zamaa nkɔ̀ nkɔ̀ iyi inɛ gɔ̀ kaa yɔ̀ku ku ka ò a. À fita wa hai ile fei do si dimi fei do si fee ikā ikā fei. Anja fei à waa leekɔ̀ si wajui kitāu do Angudāu, à waa dasi jaɛ fūfū nɔ̀ à waa mu wuai kpakpa si awɔ̀ ò a. ¹⁰ À waa dɔ̀ anu à waa ni, faaba nwa wa naai hai bi Ilaaɔ́ Lafɛɛ nwa iyi wa buba si kitāi bommau do hai bi Angudāu. ¹¹ Nɔ̀ amaleka ò a fei à leekɔ̀ à kaako kitāi bommau do inɛ ngbo ò a do ilu hunde mɛɛ ò a. À sɛɛbata si wajui kitāu à waa tɔ̀ Ilaaɔ́ ¹² à ni, ami.

Kucɔ̀ do amboe

Do kumà do saabu do bɛɛɛ,

Do gbugbā, do yiiko,

Fei ndɛɛ ku je ti Ilaaɔ́ Lafɛɛ nwa

Hee do ajɔ̀ fei. Ami.

¹³ Njɔi inɛ akāi inɛ ngbo ò a í beem í ni, yoo ò a à waa dasi jaɛ fūfū ò a ihɛ. Hai iwoi à naa. ¹⁴ Nɔ̀ ò jɛaa ò ni, lafɛɛm, n kù mà, awɔ̀ aa mà. Nɔ̀ í sɔ̀m í ni, inɛ ò a ihɛ à fita wai hai si bɔ̀nɛ nla nla. À fɔ̀ jaɛ ò a ò a fūutɛ do njei Angudāu. ¹⁵ Nju í jò à waa leekɔ̀ si wajui kitāi bommai Ilaaɔ́ à waa tɔ̀ɛ dasɔ̀ idū inɔ̀ kpasɛɛ. Nɔ̀ Ilaaɔ́ á wa inɔ̀ ò a ku maa degbe ò a. ¹⁶ Ari kaa kpa ò a má hee má je agbe, nɔ̀ inunu kaa cã ò a má, bɛɛbe mɔ̀i inya gbāa kaa wahala ò a ma.

¹⁷ Angudāu iyi wa leekɔ̀ bi kitāi bommau á gbā ò a ku bɔ̀ ò a isɔ̀i kuwɛɛ. Ilaaɔ́ mɔ̀ á gbā cikāaju ò a fei.

À ga sɛɛda mɛɛjesia

8 Waati iyi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛjesiau, ilu í coko lelei Aɔ́ zakai iju kameɛ kuntaa. ² Si anyii nju, nɔ̀ ò ye à na amaleka mɛɛje ò a iyi à ya maa leekɔ̀ si wajui Ilaaɔ́u kākākāi mɛɛje.

³ Si anyii nju, amaleka mmu gɔ̀ í na í leekɔ̀ kɔ̀kɔ̀ bi kuweeu, wa mu fatai wura bii à ya jo tulare. À nã tulare nkɔ̀ nkɔ̀ ku tɔ̀tɔ̀ kutɔ̀ woo dasi naanɛ ò a ku ba ku joo si antai bi kuweei wura iyi í wa si wajui kitāi bommai Ilaaɔ́u. ⁴ Cuai tulareu do kutɔ̀ woo dasi naanɛ ò a í dede lele si wajui Ilaaɔ́ hai si awɔ̀ amalekau. ⁵ Njɔi amalekau í so fatau nɔ̀ í bu ina hai bi kuweeu, í dasi inɔ̀ hee í kɔ̀, nɔ̀ í nyɔ̀ku ile bɛ. Waati

bεεβε à gbɔ kulai ijĩ do iba ŋa nɔ à ye kuŋɔi ijĩ do kuyayai ile.

Kāakāakĩ ŋa

⁶ Si anyie, amaleka mεεje ŋa iyi à waa mu kāakāakĩ mεεje ŋau, à ce sɔɔlu a fāa.

⁷ Amaleka sinteu í fā kāakāakĩ. Nɔi kutai ijĩ do ina do nje í yɔgεε si nje nɔ wa naa hai lele do gbugbā. Nɔ iko akāi kukpē mεetai ile í jo do jĩ ŋa do fɔfɔ tūtū ŋa fei.

⁸ Nɔ amaleka minjisiau í fā kāakāakĩ. Nɔ à nyo ngɔgɔ iyi í ye bei iri kuta nla iyi wa jo si tenku. Nɔi iko akāi kukpē mεetai tenku í kpɔɔ nje, ⁹ nɔ iko akāi kukpē mεetai mii ilu hunde ŋa iyi à wa si inyi à ku, nɔ iko akāi kukpē mεetai akoi inyi fei í ce nfe.

¹⁰ Si anyii ŋu, amaleka mεetasiau í fā kāakāakĩ. Nɔi andaiya nla gɔ iyi í ya ina bei jugula í cuku wa hai lele si iko akāi kukpē mεetai ido do isɔ ŋa. ¹¹ Irii andaiyau Kuro. Nɔ iko akāi kukpē mεetai inyi í ro. Iyi ine ŋa à mɔɔ, nkɔɔ ŋa í ku si na iyi í jò inyi í ro.

¹² Si anyii ŋu, amaleka mεesiau í fā kāakāakĩ. Nɔi iko akāi kukpē mεetai inunu do ti cukpa do ti andaiya ŋa í dū, nɔ iko akāi kukpē mεetai inya kumái dasā kù wεε má, bεεβε mɔi iko akāi kukpē mεetai inya kumái idū kù wεε má.

¹³ Iyi ñ cɔ ilu má nɔ ñ ye kungbā wa fo hee lelei Aɔ. Kungbāu wa kpata wa dɔ anu hee lele wa ni, waiyooi, iko í jem, iko í jem. Beirei ijuukpāi inei andunya ŋa á to si waati iyi amaleka mεeta ŋa iyi à gbe ŋau aa fā kāakāakĩ ŋa.

Kāakāakĩ miusia

9 Si anyii ŋu, amaleka miusiau í fā kāakāakĩ. Nɔ ñ ye andaiya gɔ í cuku ile hai lele wa. Nɔi à na kileei isa nla hai ñe kɔɔ. ² Andaiyau í cɔ isau nɔ cua wa fita bei cuai ina nla, nɔ í bii inunu í jò inya fei í dū. ³ Nɔ ketengbo ŋa à fita wa hai si cuau à waa tε ile, nɔ à mu ŋa gbugbā bei acɔi cencee. ⁴ À na ŋa wooda à ni a maà beje fɔfɔ walakɔ mii tūtū gɔ walakɔ jĩ gɔ bii kù je ine ŋa iyi a kù ñe nyindai Ilaaɔ si ikpo ŋa. ⁵ A kù na ketengbo ŋau wooda a kpaò amanε ŋa bii kù je a kpā ŋa iju hee zakai cukpa miu. Ara kuroi ijuukpāu í mungaò bei bii cencee í ta amanε. ⁶ Si cukpa miuu, ine ŋa aa dede iku amma a kaa ba. Aa bi aŋa a ku amma iku á sa ŋa.

⁷ Ketengbo ŋau à jo acɔi ŋa iyi à tã sɔɔlu a bɔ igū. Ngɔgɔ í wa si iri ŋa bei fulai wura, nɔ waju ŋa í ye bei ti amanε ŋa. ⁸ Ntoi iri ŋa í ye bei ntoi irii inaabo ŋa nɔ inyi ŋa í ye bei ti muusu nla ŋa. ⁹ À bii gende ŋa do bata ku ñe sisima gɔ iyi bii 1i yɔɔ aa ni isɔi. Nɔ ikpa ŋa í ya maa ce iba bei sareti nkɔɔ iyi acɔi ŋa à waa fa bi ku ce igū. ¹⁰ À ñe akpaamu ku ñe acɔi bei cencee ŋa. Do akpaamu ŋau bei aa kpāò amanε ŋa iju si cukpa miuu. ¹¹ Ilaalui ketengbo ŋau í je amaleka ilu irii isa

nla hai ñe kɔɔ. Irii í je Abadɔɔ do feei Ebeε. Do Gereki mɔ à ya kpooi Apoliɔ, waatɔ Woo beje.

¹² Nsei, iyi ijuukpā sinte í lɔ í gbe ijuukpā minji gɔ ŋa iyi aa naa má.

Kāakāakĩ mεefasia

¹³ Nɔi amaleka mεefasiau í fā kāakāakĩ. Nɔ ñ gbɔ ide ku fɔ gɔ hai gonta mεei bi kuweei wura iyi í wa si wajui Ilaaɔ. ¹⁴ Ide ku fɔu í sɔ amaleka mεefasia iyi wa mu kāakāakĩu í ni, fū amaleka mεε ŋa iyi à dɔ kɔkɔi ido nla iyi à ya kpe Efaratau. ¹⁵ Nɔi à fū amaleka mεε ŋau. Na adɔu do cukpau do ajɔu do isɔu bei amaleka ŋau à tã sɔɔlu mam mam ku ba a kpa iko akāi kukpē mεetai amanε ŋa. ¹⁶ A sɔm jiai masa ŋau, à wεei dubu minji iko dubu cɔ má (200.000.000). ¹⁷ Si bei ñ ye acɔi ŋau do masa ŋau si kuyem wee. À dasi batai igū nkpa bei ina do boogu bei bulam do igbaagba bei fainwita. Irii acɔi ŋau í ye bei irii muusu nla, nɔ ina do cua do fainwita wa fita wa hai si gele ŋa. ¹⁸ Iko akāi kukpē mεetai inei andunya ŋa á ku na saabui bɔne mεeta ŋau, waatɔ ina do cua do fainwita iyi wa fita hai si gele acɔi ŋau. ¹⁹ Gbugbāi acɔi ŋau í wai si gele ŋa do si akpaamu ŋa. Akpaamuu í yei bei njo, nɔ í ñe iri. Do ŋui à ya kpā ine ŋa iju.

²⁰ Do ŋu fei, inei andunya ŋa iyi à gbe a kù ku si bɔne à kɔ ku kpaasi idɔ. Nɔ à kɔ ku jò mii ŋa iyi à ce do awɔ ŋa ku tɔɔ. À waa mɔsi inei inɔkɔ ŋa ku tɔɔ do iwε ŋa iyi à ce do wura do isɔ fūfū do isɔ danya do kuta do jĩ ŋa, aŋa iyi a kaa yɔkɔ a gbɔ ide, a kaa nɔ a yɔkɔ a ye ilu, hee má je a ñe. ²¹ Bεεβε mɔi ine ŋau a kù jò ine ku kpa do dobu dobu ŋa ŋa ku ce, do sakara ku ce, do ile ŋa ŋa.

Amaleka do tia keeke

10 Ñ nyi ñ ye amaleka ilu gbugbā gɔ má wa kita wa hai lele. Kudūi ijĩ í biie bei jĩne iyi í dasi, nɔ njoi Ilaaɔ í wenwee si irie, wajue wa daana bei inunu, nɔ kutεε í ye bei amei ina. ² Wa mu tia keeke gɔ iyi wa cɔ si awɔε. Í lesi ise njεε si antai tenku, ise cangae mɔ si ile. ³ Nɔ í dɔ anu bei muusu nla. Iyi í dɔ anu í tã ŋɔi dagba lele mεεje gɔ ŋa mɔ à waa dɔ anu. ⁴ Iyi dagba lele mεεje ŋau à dɔ anu à tã, gbakā ñ tã sɔɔlu n kɔ ide ŋau. Amma ñ gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele wa ni, maà ti í kɔ mii iyi dagba lele mεεje ŋau à fɔ. Muu si asii.

⁵ Nɔi amaleka iyi ñ ye wa leekĩ si antai tenku do si ileu, í wu awɔ njεε lele, ⁶ nɔ í gbasi do irii ine iyi í wεε hee do ajɔ fei, iyi í taka lele do ile do tenku do mii ndu ŋa ŋa fei. Amalekau í fɔ í ni, waati iyi í gbe kù waa sɔ má, ⁷ amma waati iyi amaleka mεεjesiau mɔ á fā kāakāakĩ, waati bεεbei Ilaaɔ á kɔ mii iyi í dasi idɔ ku ce iyi ine kāmā kù mǎu, si bei í sɔ walii woo ce iceε ŋa wo.

⁸ Si anyii ŋu, imu iyi ñ tako ñ gbɔ hai leleu, í bam ide ku fɔ má í ni, koo gba tia keeke iyi wa cɔu hai si awɔi amaleka iyi wa leekĩ si antai tenku do si ileu. ⁹ Nɔi

h̄n b̄o bi amalekau, h̄n t̄oɛ ku nam tia keekeu. N̄o í s̄m í ni, gba i n̄k̄k̄. Á ro si in̄ɛ, amma á d̄si si geɛɛ bei nyik̄s̄. ¹⁰N̄o h̄n gba tia keekeu hai si aw̄ɛ, n̄k̄ h̄n n̄k̄k̄. N̄t̄o, í d̄s̄ si geɛɛm bei nyik̄s̄, amma iyi h̄n muu h̄n t̄ā, í roi kom kom si in̄om.

¹¹N̄o h̄n á s̄m à ni, í gbe i sisi i ce walii má na in̄e nk̄p̄, do ile nk̄p̄, do dimi nk̄p̄, do ilaalu nk̄p̄.

Woo je s̄ɛda minji n̄a

11 Si anyii n̄n̄u, in̄e ḡo í nam mii ku w̄ā ile iyi í ye bei akpa, n̄o í s̄m í ni, dede i koo i w̄ā kpas̄i Ilaās̄ do bi kuweeu, n̄o i ka in̄e n̄a iyi à waa ce kut̄o b̄e.

²Amma maà w̄ā bantum̄ɛ, domi à mua dimi mmu n̄a, a n̄a iyi aa t̄ɛɛɛ ilu kumáú si afei cukpa cijji do minji †. ³N̄o í ni n̄n̄u á j̄d̄ woo je s̄ɛda minjii n̄n̄u n̄a a f̄o ide i n̄n̄u. Aa maa we saaki n̄a, n̄o n̄n̄u á mu n̄n̄a yi-iko a ceò walii si afei aj̄o dubu do c̄i minji do kita †† (1.260).

⁴Woo je s̄ɛda minji n̄aui à ye bei j̄i ndii olivi minjiu, do bi ku lesi fitila minji iyi wa leek̄i si wajui Ilaās̄ Laf̄ɛi ileu fei. ⁵Bii in̄e ḡo wa bi ku ce n̄a laal̄, ina í ya fitai hai si geɛ n̄a ku kpa irii mb̄ɛɛ n̄a n̄a. B̄ɛɛbei in̄e iyi wa dede ku ce n̄a laal̄ á kuò. ⁶Á n̄e gbugb̄a a c̄imbo lele, ij̄i ku maà r̄o si waati iyi à waa ce walii. Á n̄o à n̄e gbugb̄a a kpaasi in̄y i n̄j̄e. Á n̄o à n̄e gbugb̄a má a naaò dimii wahala ik̄ā ik̄ā baa yooma fei wa si andunya si waati iyi à bi fei.

⁷Waati iyi aa je s̄ɛda a t̄ā, in̄ai sako ḡo á ba n̄a iḡū ku ce ku k̄amia n̄a ku kpa n̄a. In̄ai sakou á fita wai hai si isa nla hai n̄e k̄oɔ. ⁸Iku n̄a á maa s̄ūi si bantum̄ai ilu nla bii à kpakpa Laf̄ɛi n̄a si j̄i n̄o. Á n̄e a kpe iluui wo Sodomu walak̄o Ezibiti. ⁹In̄e n̄a si dimi fei do si fee fei do si ile fei aa c̄o iku n̄a zakai aj̄o m̄ɛeta do bubu, a kaa je a si n̄a. ¹⁰In̄o in̄e andunya n̄a á d̄s̄, aa ce jingau n̄o a sambaa n̄j̄e amua n̄a si na iyi í j̄d̄ walii minji iyi à tako à wahala n̄a n̄a à ku.

¹¹Si anyii aj̄o m̄ɛeta do bubu, Ilaās̄ í nyi í da n̄a si hunde ma, n̄o à dede à leek̄i. N̄j̄o nla n̄lai í mu in̄e n̄a iyi à ye n̄a fei. ¹²N̄o h̄n walii minji n̄aui à ḡo ide ku f̄o ḡo wa hai lele wa ni, i ḡū wa ih̄ɛ. N̄o à ḡū lele si kud̄ūi ij̄i ij̄ui mb̄ɛɛ n̄a n̄a. ¹³B̄e gbak̄ā n̄o ile í yaya n̄t̄o n̄t̄o, n̄o ik̄o ak̄āi kukp̄ɛ m̄ɛɛwai iluu í cuku. In̄e n̄a iyi à ku si kuyayai ileu, kukp̄o n̄a í to aman̄e dubu m̄ɛɛje (7.000). Zigii in̄e n̄a iyi à gbe í da n̄t̄o n̄t̄o, n̄o à ni Ilaās̄ í la.

¹⁴N̄sei, ijuukp̄ā minjisiau í lb̄, wee m̄ɛetasiāe wa naa má.

K̄āak̄āak̄i m̄ɛɛjesia

¹⁵Si anyii n̄n̄u, amaleka m̄ɛɛjesiau í f̄ā k̄āak̄āak̄iɛ. N̄o h̄n à ḡo anu ku d̄s̄ nla nla ḡo n̄a lelei Ās̄ à ni, a sindoa Ās̄ Laf̄ɛi nwa do in̄e iyi í cicau bommai andunyau, n̄o a je bomma hee do aj̄o fei. ¹⁶Waati b̄ɛɛbei in̄e ngbo k̄n̄fia

† CUKPA CIJJI DO MINJI waat̄o ad̄s̄ m̄ɛeta do cukpa m̄ɛɛfa. †† aj̄o dubu do c̄i do minji do kita, waat̄o ad̄s̄ m̄ɛeta do cukpa m̄ɛɛfa.

do m̄ɛɛ n̄a iyi à waa buba si kit̄āi bomma si wajui

Ilaās̄u, à s̄ɛbata à waa t̄oɛ ¹⁷à waa ni,

Ās̄ Laf̄ɛi, ilu gbugb̄a fei,

Aw̄o iyi ì w̄ɛɛ n̄sei, ì n̄o ì w̄ɛɛ wo,

Á waa saabuei si na iyi í j̄d̄ ì ce ice do gbugb̄a n̄lae.

N̄o ì sinti bommāe ku je.

¹⁸Dimii andunya fei í dam̄o.

Amma id̄o k̄ɔɛ í to wa.

Waati í to i kiiti iku n̄a.

Waati í n̄o í to i na walii woo ce ice n̄a riba n̄n̄a,

Do woo dasi naane n̄a do in̄e n̄a iyi à waa jirimāe,

Hai keekeò n̄lae.

Waati í to i ce n̄fei in̄e n̄a iyi à waa ce n̄fei andunya.

¹⁹N̄o h̄n à c̄i kpas̄i Ilaās̄ iyi í wa lele n̄o à ye kpakoi akabuue si in̄ɛ. N̄o ij̄i wa n̄o, n̄o à waa ḡo iba n̄a do kulai ij̄i. N̄o ile wa yaya, n̄o kutai ij̄i n̄a à waa cuku wa do gbugb̄a.

Abo ḡo do akandama

12 N̄o h̄n nyinda nla ḡo í fita lelei Ās̄. Inaabo ḡo í wa b̄e, nunui í je ib̄ɛ, n̄o wa leek̄i si cukpa n̄o wa dasi fulai andaiya maateje. ²Abou í n̄e ās̄, n̄o wahalai kubí do ara ku roi in̄o i j̄d̄ wa d̄s̄ anu.

³N̄o h̄n nyinda mmu ḡo í fita má lelei Ās̄. Akandama nkpa nla nla ḡo í wa b̄e, í n̄e iri m̄ɛɛje do ngo m̄ɛɛwa n̄o wa dasi fulai bomma si iriu ak̄ā fei. ⁴Akandamau í w̄o ik̄o ak̄āi kukp̄ɛ m̄ɛetai andaiyai lele n̄a í n̄ȳo n̄a wa si ile do akpaam̄ɛ. N̄o í koo í leek̄i si wajui abo iyi wa bi ku bíu, ku ba ku n̄o amau bii í cuku wa. ⁵N̄o h̄n abou í bi ama in̄em̄o. Amaui á gb̄ā dimi fei do golo is̄o. Hee akandamau ku maa n̄o amau à so à b̄oɔɔ bi Ilaās̄, bii wa buba si kit̄āi bommāe. ⁶Abou í sa í n̄e ikpa ḡabua bii Ilaās̄ í ceāa s̄oɔl̄ui in̄ya bii á wa a maa woo si afei aj̄o dubu do c̄i minji do kita (1.260).

⁷N̄o h̄n iḡū í dede lele b̄e. Miseli do amalekāe n̄a à ce iḡū do akandamau do amalekāe n̄a. ⁸N̄o Miseli do amalekāe n̄a à je n̄a iḡū. N̄o à k̄o akandamau do amalekāe n̄a a wa lele b̄e má. ⁹N̄o h̄n à n̄ȳo akandama nla n̄lau wa ile. Akandamaui í je n̄j̄o iyi í w̄ɛɛ hai tako. N̄n̄ui á ya kpe mbirisi walak̄o Seetam. N̄o n̄n̄ui í d̄i ij̄ui in̄e andunya n̄a fei. Á n̄ȳo wa ile do amalekāe n̄a aj̄o.

¹⁰Si anyii n̄n̄u, n̄o h̄n ḡo ide ku f̄o nla ḡo lele í ni, N̄sei, waatii faabau í to wa.

N̄sei, Ās̄ Laf̄ɛi nwa

í nyisi gbugb̄āe,

n̄o í j̄ile bommāe.

N̄sei, in̄e iyi í cicau í gba in̄e ngbo ku j̄ɛɛ,

Domi woo f̄o laal̄bi in̄e nwa n̄a,

n̄n̄u iyi í ya maa f̄o laal̄o n̄n̄a

si wajui Ilaās̄ das̄āò id̄ū

Á n̄ȳo wa hai lele.

¹¹In̄e nwa n̄aui à j̄o iḡū

do saabui n̄j̄e Angud̄āu

do s̄ɛdai n̄t̄o iyi à je.

A k̄ū doo kuw̄ɛ n̄n̄a nk̄āma,

amma à jesi aṅa a ku.
¹² Na nḡu, lele, jò i wεεò inc didṣ,
 Nò iṅe iyi ò wa lele, i wεεò inc didṣ ḡa.
 Amma inc ku fò i je ti ile,
 Nò inc ku fò i je ti tenku,
 Domi Seetam í kita si ḡe wa
 do idɔkɔ nla nla,
 Si na iyi í jò í mà iyi
 waati keekei í gbea nḡu.

¹³ Iyi akandamau í ba à nyo nḡu wa ile, ḡi í lɔsi ku lele abo iyi í bí ama inεmɔkɔ. ¹⁴ Amma à na abou ikpa minjii kungbā nla ku ba ku fo ku bɔ ikpa inya iyi Ilaaṣ í ceaa sɔɔluεu si gbabua bii aa woo adṣ mεeta do bubu. Tengi bei á jìò nḡu. ¹⁵ Nḡi nḡu í tu inyi wa hai si gelee, wa cā bei ido nla nla si anyii abou ku ba inyi ku jɔ. ¹⁶ Amma ile í faaba abou, domi í là, í mɔ inyi iyi wa fita hai si gelei akandamau wa. ¹⁷ Nḡi idɔi akandamau í kṣ si abou ntɔ ntɔ, nò í bɔ igū ku ce do dimie ḡa iyi à gbe, aṅa iyi à waa jirima woodai Ilaaṣ fei, inε ḡa iyi à waa leekí dim dim si sεedai Jesu. ¹⁸ Nò í koo í leekí si sāai tenku.

Inḡai sako iyi wa fita hai si tenku

13 Si anyii nḡu, ò ye inḡai sako ḡo wa fita wa hai inc tenku. Í ne ngo mεεwa do iri mεεje nò fulai bomma wa lesi ngo ḡau fei, nò si iri ḡau fei à kɔ iri laalɔ ḡa ikā ikā iyi wa yaako Ilaaṣ. ² Inḡai sako iyi ò yeu í gaabu bei mua, nò kutεe í ne gbugbā, nò gelee í ye bei ti muusu nla. Akandamau í so gbugbāi nḡu takae í naa, do kitāi bommaε do yiiko nlaε. ³ Iri akāi inḡai sakou í jɔ bei í ba kumεε iyi á yɔkɔ ku kpa, amma kumεεu í tā nò í ba iri. Inei andunya ḡa fei à waa cɔ do biti nò à waa tooε. ⁴ Aṅa fei à waa tɔ akandamau si na iyi í jò í na inḡai sakou yiikoε. Nò à waa tɔ inḡai sakou mɔ à waa ni, yooi í ye bei inḡai sakou ihě. Yooi á yɔkɔ ku baa igū ku ce.

⁵ Inḡai sakou í ne kpāa ku tɔɔ fufu nò ku bu Ilaaṣ, nò í ne yiiko ku ceò gbugbāe ice zakai cukpa cijji do minji. ⁶ Nḡi í cī gelee wa bu Ilaaṣ do bi ku wae do inε ḡa iyi à wa lele fei nò wa fɔ si ḡa ide laalɔ. ⁷ À muaa kpāa ku ce igū do inei Ilaaṣ ḡa nò ku je ḡa igū. Nò à naa yiiko si dimi fei do fee fei do ile baa yooma fei. ⁸ Inei andunya fei á tɔε, waatɔ inε ḡa iyi Ilaaṣ kù kɔ iri nḡa si tiai kuwεε hee ku maa taka andunya, tia iyi í je ti Angudā iyi à kpau.

⁹ Na nḡu, inε iyi í ne itī, ku gbɔ. ¹⁰ Inε iyi í ne piisɔɔ ku bɔ, tilasi piisɔɔ á bɔ. Inε mɔ iyi à ne a kpa do taakuba, tilasi taakubai á kpa. Na nḡu, í sīa woo dasi naane ḡa a ya maa temua nò a leekí si naane ku dasi nḡa †.

† Tia nwo ḡo ḡa à ya ni, inε iyi í dasi kpaasie piisɔɔ, piisɔɔ aa na dasi nḡu mɔ. Inε iyi í kpa inε ḡo do taakuba, do taakubai aa kpa nḡu mɔ.

Inḡai sako iyi wa fita hai si ile

¹¹ Si anyii nḡu, ò ye inḡai sako ḡo má wa fita wa hai si ile. Í ne ngo minji bei ngoi angudā, nò wa fɔ ide bei akandama. ¹² Inḡa sinteui í naa yiiko iyi í ne fei ku ceò ice si wajuε. Í tilasi inei ile ḡa a tɔ inḡa sinte iyi í ba kumεε iyi á yɔkɔ ku kpa wo, nò í ba iriu. ¹³ Inḡa minjisiau bei í ce do bu do bu nla nla ḡa hee í jò ina í kita wa hai lele í naa ile si wajui amane ḡa. ¹⁴ Í dī jui inei andunya ḡa do do bu do bu ḡa iyi í ce si wajui inḡa sinte iyi í náa yiikou. Wa sṣ inei andunya ḡa a gbe mii iyi á jɔ inḡa sinte iyi à tako à mεε do taakuba nò kù kuu. ¹⁵ Inḡai ankāanyiu í ba yiiko ku mua mii iyi à gbeu kuwεε, nò ku fɔ ide bei amane, ku ba ku kpa inε ḡa iyi à kɔ ku tɔε fei. ¹⁶ Nò inḡau í tilasi inε fei, ilu gbugbā ḡa do hai ne gbugbā ḡa, ilu fia ḡa do ilu are ḡa, aru ḡa do inε ḡa iyi à ne ara nḡa ḡa, à ce nḡa nyinda si awɔ nḡe nḡa walakɔ si ikpo nḡa. ¹⁷ Inε ḡo kù wεε iyi á yɔkɔ ku ra walakɔ ku ta bii kù ne nyinda iyi í je irii inḡai sakou, walakɔ lambai irie.

¹⁸ Iyi í sīa ka ce si laakai wee, inε iyi í ne bisi fei í sīa ku mà yaasei lambai inḡai sakou. Lambae, lambai amanei. Jiaei cī mεεfa do kita do mεεfa (666).

Iri ku kōi inε ḡa iyi à faaba

14 Si anyie iyi ò cɔ ilu nò ò ye Angudāu wa leekí si iri kutai Sīɔ. Amanε dubu cī do cijji do mεε (144.000) í wa bi tεε, aṅa iyi à kɔ irii Angudāu do ti Baaε si ikpo nḡa. ² Nò ò gbɔ imu ḡo hai lele aa ni bei ibai iri cuui inyi nla, walakɔ bei kulai ijī. Iba iyi ò gbɔu wa dṣi bei mɔkɔ iyi inε ḡa à waa cā. ³ Inε ḡau à waa leekí si wajui kitāi bommau, bii ilu hunde mεε ḡau do inε ngbo ḡau à wa. À waa kṣ iri titṣ iyi inε ḡo kaa yɔkɔ ku mà bii kù je amane dubu cī do cijji do mεε ḡau (144.000), aṅa iyi à yá hai si andunya. ⁴ Inε ḡau, a kù sūò inaabo. À mu ara nḡa a kù mà inaabo titā. À waa too Angudāu bii wa bɔ fei. À yá ḡa hai si incɔ amane ḡa. À yei bei amaaje sinte iyi à na Ilaaṣ do Angudāu. ⁵ Inε ḡo kù gbɔ ibo hai si gelee nḡa, à je inε ḡa iyi a kù ne taale.

Amaleka mεeta ḡa

⁶ Nḡi ò nyi ò ye amaleka ḡo má wa fo hee lelei Aṣ. Nḡui á sisi laabaau jiida iyi ci ya tā bi inei andunya fei, si ile fei, do si dimi fei, do si fee ikā ikā fei, do bi inε fei. ⁷ Í dṣ anu wa ni, i jirima Ilaaṣ nò i naa amboe ḡa, domi waati í to ku kiitiò inε fei. I tɔ Ilaaṣ, nḡu iyi í taka lele do ile, do tenku, do isṣ ḡa.

⁸ Amaleka minjisia ḡo wa too anyie wa ni, Babilni, ilu nla, í cuku, í cuku. Nḡui í fa dimi fei si sakara hai ne kɔε. Sakaraεui í ye bei atē iyi wa cī ḡa iju. Atē vεεui í je idɔkɔi Ilaaṣ.

⁹ Amaleka mεetasia ḡo wa too inε minji ḡa iyi à cuau, nò í dṣ anu wa ni, inε iyi wa tɔ inḡai sakou do mii iyi í gbeu † fei, nò í jò à kɔ irie si ikpoε walakɔ si awɔε,

¹⁰ n̄ɲu m̄ɔ á m̄ɔ atɛ̄ iyi í je idɔkɔkɔi Ilaaɔ̄u. Ine iyi wa ce beɛbe fei á ye bɔ̄ne si ina do fainwita si wajui Angudāu do amaleka kumá ɲau. ¹¹ Cuai ina iyi á nyisi ɲa bɔ̄neu á dedei hee lele hee do ajɔ fei. Ine ɲa iyi à waa tɔɔ ɲai sakou do mii iyi à gbeu †, do ine ɲa iyi à ne nyindai iri-ieu, a kaa ne kus̄imi aleò daakɔ.

¹² Na n̄ɲu, í s̄ia woo dasi naane ɲa a temua, aɲa iyi à waa jirima woodai Ilaaɔ̄ nɔ à dasi Jesu naane.

¹³ Si anyii n̄ɲu, n̄ gbo ide ku fɔ gɔ má hai lele í ni, kɔ iyi ih̄ɛ̄, ilu inc did̄ɔ ɲai ine ɲa iyi aa na a ku hai nsei na naane iyi à dasi Laf̄ɛ̄. N̄ɔi Hundeí Ilaaɔ̄ í ni, ntɔi, beɛbei. Aa s̄imi, domi ribai icē jiida ɲa á too ɲa.

Kudai amane ɲa

¹⁴ Si anyii n̄ɲu, nɔ n̄ ye anduulai ij̄ɔ gɔ, ine gɔ wa buba be í jɔ amai amane. Wa dasi fulai wurai amanlu si iriɛ, nɔ wa mu kɔkɔma ku d̄ɔ anu gɔ. ¹⁵ Amaleka gɔ í fita wa hai kpas̄ɛ̄i Ilaaɔ̄, nɔ í d̄ɔ anu í s̄ɔ ine iyi wa buba si kud̄ui ij̄ɔ í ni, so kɔkɔmae i mu, domi awaatii kumu í to. Andunyau í to ku mu. ¹⁶ N̄ɔi ine iyi wa buba si kud̄ui ij̄ɔ í dasi kɔkɔmae si andunya, wa mu.

¹⁷ Amaleka gɔ í fita wa hai kpas̄ɛ̄i Ilaaɔ̄ iyi í wa leleu má, n̄ɲu m̄ɔ wa mu kɔkɔma ku d̄ɔ anu gɔ.

¹⁸ Nɔ amaleka gɔ í fita wa má hai bi kuweeu, í ne gbugb̄a si antai ina. Í la hee lele í s̄ɔ ine iyi wa mu kɔkɔma did̄ɔ í ni, ka rez̄ɛ̄e iyi í wasi andunya do kɔkɔmae domi í j̄ɔ. ¹⁹ Amalekau í dasi kɔkɔmae nɔ í kaò isoi j̄ɔi ɲau, nɔ í cuusi dangala bi ku f̄ɔ inyii rez̄ɛ̄e. Iyi be wa nyisi idɔkɔkɔi Ilaaɔ̄. ²⁰ Á f̄ɔ isoi rez̄ɛ̄u bi ku f̄ɔe anyii inc iluu. Nɔ hai bi ku f̄ɔ inyii isoi j̄ɔi n̄ɔu, n̄je í c̄a wa be hee kus̄ɔe í to dubu ak̄a do c̄ɔ m̄ɛfa †† (1.600) si yaa-sei ile ku w̄a, nɔ kuj̄ɔi isaɛ í to gendei ac̄ɔ.

Amaleka ɲa do ijuukp̄ai ank̄anyii

15 Si anyii n̄ɲu, n̄ ye nyinda gɔ má lelei Aɔ̄, í l̄a nɔ í ne n̄jo. Iyi n̄ ye wee, amaleka m̄ɛje gɔ ɲa à waa mu ijuukp̄a m̄ɛje. Aɲai à je ijuukp̄ai ank̄anyii domi si bei idɔkɔkɔi Ilaaɔ̄ á t̄a.

² N̄ɔi n̄ ye tenku gɔ wa daana bei digi í yɔgɛ̄e do ina. Nɔ n̄ ye ine ɲa iyi à je ɲai sakou iḡu do mii iyi à gbeu † do lambai iriɛ. Ine ɲau à waa leek̄ɔ si antai tenkuu à waa mu m̄ɔkɔ ɲa iyi Ilaaɔ̄ í na ɲa. ³ Á waa k̄ɔ irii Moizi, woo ce icei Ilaaɔ̄u, do ti Angudāu ††, à waa ni,

Aɔ̄ Laf̄ɛ̄, ilu gbugb̄a fei,
Iceɛ í la, nɔ í je maamaake.

Awɔi í je amanlui ile fei.

Kp̄aaɛ í je n̄ɔ, nɔ í je dee dee.

⁴ Yooi kaa ce n̄joɛ, Laf̄ɛ̄.

†† MII IYI Í GBEU IDEI MII IYI À GBE Í Jɔ IɲA SINTEUI WA F̄AA (Cɔ KUYE 13:14) † MII IYI À GBEU IDEI MII IYI À GBE Í Jɔ IɲA SINTEUI WA F̄AA (Cɔ KUYE 13:14) †† DUBU AK̄A DO C̄ɔ M̄ɛFA SI YAASEI ILE KU W̄A Lambau í ne yaase gɔ. Kus̄ɔe í to kilo c̄ɔ m̄ɛta (300). ‡ MII IYI À GBEU IDEI MII IYI À GBE Í Jɔ IɲA SINTEUI WA F̄AA (Cɔ KUYE 13:14) †† IRII MOIZII DO TI ANGUDĀU Ine gɔ ɲa si kuyɛ ɲa, à ya ni iri ik̄a ik̄a minjii. Ine gɔ ɲa m̄ɔ à ya ni iri ak̄ai iyi wa fɔ bei Ilaaɔ̄ í faaba wa na saabui Jesu Kirisi bei í tako í faaba inei Izireli ɲau na saabui Moizi.

Yooi á kɔ ku saabu iriɛ.

Awɔ ak̄ai í je ine kumá.

Inei ile baa yooma fei á naa bi t̄ɛɛ,

Aa na a gule a t̄ɔɔɛ,

Domi ì nyisi iyi kiitie í je dee dee.

⁵ Si anyii n̄ɲu, iyi n̄ cɔ ilu nɔ n̄ ye à c̄ɔ kpas̄ɛ̄i Ilaaɔ̄ iyi í wa lele, tengi bii í je bi kuwai akabuueu. ⁶ Amaleka m̄ɛje ɲa iyi à waa mu ijuukp̄a m̄ɛje ɲau à fita hai kpas̄ɛ̄u. Á waa dasi nyau f̄uf̄u iyi wa daana nɔ à waa d̄ɔ santikii wura si kpaka ɲa. ⁷ N̄ɔi ine ak̄ai mii ilu hunde m̄ɛ ɲau í na amaleka m̄ɛje ɲau fatai wura ara m̄ɛje iyi í k̄ɔ do idɔkɔkɔi Ilaaɔ̄, n̄ɲu iyi í w̄ɛ hee do ajɔ fei. ⁸ Nɔ kpas̄ɛ̄u í k̄ɔ do cua iyi wa naa hai si amboei Ilaaɔ̄ do gbugb̄aɛ. Ine gɔ kaa nɔ ku yɔkɔ ku lɔ si inc̄e hee ijuukp̄ai amaleka m̄ɛje ɲau koo kp̄aò iri.

Fatai idɔkɔkɔi Ilaaɔ̄ ɲa

16 N̄ɔi n̄ gbo ide ku fɔ nla gɔ hai kpas̄ɛ̄i Ilaaɔ̄u í s̄ɔ amaleka m̄ɛje ɲau í ni, i koo i nik̄a idɔkɔkɔi Ilaaɔ̄ iyi í wa si fata m̄ɛje ɲau si ile.

² Amaleka sinteu í koo í nik̄a titeɛ ile. N̄ɔi dimii ngoli kuro laalɔ gɔ í naa si ine ɲa iyi à ne nyindai ɲai sakou nɔ à waa tɔɔ mii iyi à gbeu ††.

³ N̄ɔi amaleka minjisiau m̄ɔ í nik̄a titeɛ si tenku. Inyiu í sinda bei n̄jei iku, nɔ mii ilu hunde baa yooma fei í ku si inc̄e inyiu.

⁴ N̄ɔi amaleka m̄ɛtasiau m̄ɔ í nik̄a titeɛ si ido nla ɲa do si is̄ɔ ɲa, nɔ inyi ɲa í kpaasi n̄je. ⁵ Nɔ n̄ gbo anui amaleka iyi í ne gbugb̄a si antai inyiu í ni, awɔ Ilaaɔ̄ ì ne n̄ɔ i kiiti be ih̄ɛ̄, awɔ ine kumá, awɔ iyi ì w̄ɛɛ, ì nɔ ì w̄ɛɛi wo. ⁶ Ine ɲau à kpa woo dasi naane ɲa do wallii ɲa à nik̄a n̄je ɲa, nɔ ì na ɲa n̄je a m̄ɔ. Beɛbei à j̄ɔò. ⁷ Si anyii n̄ɲu, n̄ gbo ide ku fɔ gɔ má hai bi kuweeu í ni, ntɔi Aɔ̄ Laf̄ɛ̄e ilu gbugb̄a fei, kiitie í t̄ɛ í je n̄ɔ.

⁸ N̄ɔi amaleka m̄ɛsiau m̄ɔ í nik̄a titeɛ si inunu, nɔ inunu í ba gbugb̄a wa jo amane ɲa do inya gb̄aaɛ bei ina. ⁹ Nɔ inya gb̄aa nlaui í jo amane ɲa, nɔ à waa bu Ilaaɔ̄, n̄ɲu iyi í ne yiiko si antai b̄ɔne ɲau. Amma à kɔ ku kpaasi idɔ a jirimaɛ.

¹⁰ N̄ɔi amaleka m̄ɛsiau m̄ɔ í nik̄a titeɛ si antai kit̄ai bommai ɲa buuu. Nɔ ilu í kuku si bommaɛu. Nɔ ine ɲa à waa ɲa ame ɲa ɲa na ara kuro. ¹¹ Á waa bu Ilaaɔ̄ na ara kuro do ngoli ɲa ɲa, amma à kɔ ku j̄ɔ laalɔ ku ce ɲa.

¹² N̄ɔi amaleka m̄ɛfasiau m̄ɔ í nik̄a titeɛ si ido nla iyi à ya kpe Efarata, nɔ í gbe mam mam ku mua amanlui nunui daakɔ ɲa kp̄aa a kua. ¹³ Nɔ n̄ ye inei inc̄ɔko m̄ɛeta gɔ ɲa à kpaasi ara ɲa bei kp̄ɔkɔ, ak̄a í fita wa hai si gelei akandamau, ak̄a m̄ɔ hai si gelei ɲa buuu, m̄ɛetasiau m̄ɔ hai si gelei wallii ilu ibou. ¹⁴ Inei inc̄ɔko ɲau à je m̄ɔkɔi Seetam ɲa iyi à waa ce dobu dobu ɲa. Nɔ à waa bɔ bi amanlui andunya ɲa fei a t̄ɔkɔ ɲa a ce iḡu si ajɔ nlaui Ilaaɔ̄ ilu gbugb̄a fei.

†† MII IYI À GBEU IDEI MII IYI À GBE Í Jɔ IɲA SINTEUI WA F̄AA (Cɔ KUYE 13:14)

¹⁵ Njɔi Jesu í ni, ñ wa n naa ku zamba ñe bei ile. Ilu inc didĩi inɛ iyi wa wɔ njoo, nɔ wa dasi jĩnɛɛ ña ku ba ku maà na ku dasi kpāa bàsĩ ku na ku ye anyɔ si ban-tuma.

¹⁶ Njɔi inɛi incɔko ñau à tɔtɔ amanlu ñau fei bii gɔ iyi à ya kpe do feei Ebeɛ Aamagedɔ.

¹⁷ Si anyii ñɔu, amaleka mɛɛjesiau mɔ í nikā titɛɛ si fufu. Nɔ à gɔc ide ku fɔ nla gɔ hai bi kitāi bomma iyi í wa kpasɛi Ilaaɔu í ni, ide í tã. ¹⁸ Njɔi ijĩ í ñɔ, nɔ à gɔc iba ña do kulai ijĩ. Nɔ ile í yaya nɔ nɔ. Ile kuyayau í caa. Dimie kù ce titã hai waati iyi à taka amanɛ ña. ¹⁹ Ilu nlaui í kpɛ ikɔ mɛeta, nɔ ilui ile fei í cuku. Ilaaɔ kù gbeje laalɔ ku cei inɛi Babilɔni ña ilu nlaui nɔ í nyisi ña idɔkɔ nlaɛ. ²⁰ Gungum kãma kù wa be má, nɔ a kù waa ye iri kuta ña mɔ má. ²¹ Njɔi kutai ijĩ nla nla ña à waa cuku si inɛ ña wa. Akãɛ fei í to kilo cijji. Nɔ à waa bu Ilaaɔ na bɔñei kutai ijĩ, domi bɔñeu í caa.

Abo à ce sakara nla nla

17 Njɔi inɛ akāi amaleka mɛɛje ña iyi à waa mu fata mɛɛje ñau í sɔm í ni, naa wa, an nyisiɛ bei Ilaaɔ á kiiti abo à ce sakara nlaui ihɛ, ñɔu iyi wa bubu si antai inyi nlaui. ² Abo à ce sakara nlaui í dasi amanlui andunya ña sakara ku ce, nɔ inɛi andunya ña à waa too si daa nkɔ nkɔɛ hee í baa í sinda iri ña bei atɛ í ya sinda irii inɛ.

³ Njɔi Hundei Ilaaɔ í naa sim nɔ amalekau í bɔɔm gɔbua. Bei, ñ ye abo gɔ wa bubu si antai ñai sako nkpa gɔ. ñai sakou í nɛ iri mɛɛje do ngo mɛɛwa nɔ à kɔ si araɛ fei iri laalɔ ku yaako Ilaaɔ ña. ⁴ Abou wa dasi nyau nkpa jiida gɔ dimi iyi amanlu ña à ya dasi, nɔ wa dasi booda ña iyi à ce do wura do kuta ku nɛ fia gɔ ña do lege fũfũ bii fei. Wa mu kɔɔfui wura si awɔ si bii mii laalɔ do riisii sakara ku ceɛ wa kɔ. ⁵ À kɔ iri gɔ si ikpɔɛ, yaasei iriui í je asii. Iriui wee, Babilɔni ilu nla, iyei in-aabo à ce sakarai andunya ña, do iyei daa bututu fei. ⁶ Nɔ ñ ye abou í mɔ ñei woo dasi naane ña do ti inɛ ña iyi à kpa si na iyi í jɔ à je sɛɛdaɪ Jesu, nɔ iriɛ í sinda bei atɛ í ya sinda irii inɛ.

Iyi ñ yɔɔ, ñ biti nɔ nɔ. ⁷ Njɔi amalekau í sɔm í ni, na mii í ce ñ waa biti. An sisie asiii abou do ti ñai sako iyi í nɛ iri mɛɛje do ngo mɛɛwau. ⁸ ñai sako iyi ñ yeu be í weɛ wo amma kù weɛ má nsei. Bii í kɔɔsi à fita wa hai si isa nla hai nɛ kɔɔ ku bɔ nfe ku ce. Inɛi andunya ña iyi Ilaaɔ kù kɔ iri ña si tiai kuweɛ hee ku maa taka andunya, aa biti bii à ye ñai sakou má, domi í tako í weɛ wo amma kù weɛ má nsei nɔ á na ku faata wa má.

⁹ Inɛ ku bei ku gɔc yaasei ideu, í nɛ bukaatai bisi iyi í nɛ laakai. Iri mɛɛje ñau, ñai à je iri kuta mɛɛje bii abou wa bubu. ¹⁰ Nɔ ñai à nyi à je amanlu mɛɛje ñau. Amanlu miu í cuku tã, inɛ akā í weɛ si nsei, nɔ inɛ akā mɔ kù to wa titã. Bii í na í to wa, kaa kpe. ¹¹ Nɔ ñai sako iyi í weɛ wo nɔ kù weɛ nsei máu, ñai takae í je ilaalu mɛɛjsia, nɔ í je inɛ akāi amanlu mɛɛje ñau nɔ wa bɔ nfe ku ce.

¹² Ngo mɛɛwa iyi ñ yeu, ñai à je amanlu mɛɛwa ña iyi a kù je bomma titã, amma aa ba yiiko a je bomma isɔ akā do ñai sakou ajɔ. ¹³ ña mɛɛwau fei mii akāi à waa lele, nɔ aa na ñai sakou gɔgbã do yiiko ña.

¹⁴ Aa ce igũ do Angudãu, amma Angudãu á je ña igũ si na iyi í jɔ í je Lafɛi lafɛɛ ña nɔ í je Amanlui amanlu ña. Nɔ ilu naane ña iyi Ilaaɔ í kpe í cica, ñaò Angudãu aa je igũ ajɔ.

¹⁵ Nɔ amalekau í sɔm má í ni, inyi iyi ñ ye abo à ce sakarau wa bubu si antaeu be, ñai í je inɛ nkɔc iyi wa naa hai ile ikā ikā nɔ à waa fɔ fee ikā ikā. ¹⁶ Ngo mɛɛwa iyi ñ yeu be do ñai sakou, aa cé abo à ce sakarau. Aa so mii iyi í nɛ fei nɔ a jɔc basĩ. Aa ñai ña nɔ a joo ina mam mam. ¹⁷ Aa ce beɛbei si na iyi í jɔ Ilaaɔ í jɔ à ce idɔkɔɛ. Beɛbei à ce anu akā ku ba a so yiikoi amanlu ña a na ñai sakou. Aa maa jirima ñai sakou hee idei Ilaaɔ koo ceɔ.

¹⁸ Abo iyi ñ yeu, ñai í je ilu nla iyi í nɛ gɔgbã si amanlui ile fei.

Kucukui Babilɔni ilu nlaui

18 Si anyii ñɔu ñ ye amaleka mmu gɔ wa kita wa hai lele. Í nɛ yiiko nla nla, nɔ amboeɛ wa daana bari bari wa má inya si andunya fei. ² Í dɔ anu í ni, Babilɔni ilu nlaui, í cuku, í cuku. Nsei í baa í je bii ku wai zĩ ña do bii ku manjii inɛi incɔko baa yooma fei. Yei laalɔ do yei sãmi fei í wa be. ³ À jɔ iluu í cuku si na iyi í jɔ dimi fei í dasi sakaraɛ ku ce. Sakaraɛui í ye bei atɛ iyi wa cĩ ña iju. Í dasi amanlui andunya ña sakara ku ce do ñai takae ajɔ, nɔ woo nya sãai andunya ña à ce fia na amani nlaui.

⁴ Njɔi ñ gɔc ide ku fɔ gɔ má hai lele í ni, ñai inɛm ña, i fita wa hai inc iluu, ku ba i maà na i nɛ ikpɛ si dulum dɛɛ nɔ bɔñe ña iyi á baa ku maà ba ñe, ⁵ domi dulum dɛɛu í kã hee lele, nɔ Ilaaɔ kù gbeje laalɔ ña iyi í ce. ⁶ Bei í cea inɛ ña, i sãa beɛbe ise gbɛɛji. Wahala iyi í dasi inɛ ña í sãa ikɔ minji. ⁷ Zaka bei í so araɛ lele í weɛ do inc didĩ si amani nlaui, ñai mɔ i nyisiɛ ijuukpã do inc ku fɔ zaka beɛbe ña. Wa ni si idɔɛ, ñ wa n bubu bei amanlu, n kù je jaad. Beɛbe mɔi n kaa n ye inc ku fɔ pai. ⁸ Na ñai, bɔñe ikā ikā á baa si ajɔ akā. Bɔñe ñai wee, bɔɔ do inc kufɔi iku do ari. ñai takae á joi mam mam, domi Aɔ Lafɛɛ iyi í kiitie í je ilu gɔgbã.

⁹ Amanlui andunya ña iyi à ce daa nkɔc nkɔc do abo à ce sakarau fei nɔ à kpɛ amani nlaui, aa na a kpata, aa cã buubuu na iriɛ si waati iyi aa ye cuai ina iyi wa joo. ¹⁰ Aa leekĩ a jɔɔ si na iyi í jɔ à waa ce ñai ijuukpã iyi í baa, nɔ aa ni, waiyooi, waiyooi, Babilɔni ilu nlaui ilu gɔgbã, si isɔ akāi kiiti í jeɛ.

¹¹ Woo nya sãai andunya ña aa kpata do inc ku fɔ na iriɛ, si na iyi í jɔ inɛ gɔ kù waa ra iwɔ ña má ¹² iyi í je wura do isɔ fũfũ, do kuta jiida ku nɛ fia ña, do lege fũfũ ña, do acɔ fũfũ kù nɛ fia gɔ do acɔ iyi í je ti ilaalu do acɔ iyi à ya ceɔ mañgò bɔnsue do acɔ nkpa jiida. Inɛ gɔ kù waa ra jĩ ku nɛ inunu jiida ilu fia má, do dimii

mii ikā ikā iyi à ce do inyii jua walako do jī jiida wala do iso nkpa wala do iso wala do kuta fūfū. ¹³ A kù waa ra fufui anyii jī iyi à ya kpe kaneli, do nyau ayē do tulare do ikpo ku d̄ inunu iyi à ya kpe miru do ikpo dimi mmu go má, do v̄ē do ikpo do iyafū do bilee, do ketē ŋa do angudā ŋa, do ac̄ do sareti ŋa ŋa, do aru ŋa. ¹⁴ N̄ woo nya s̄a ŋau à s̄ iluu à ni, mii jiida iyi ì bi ku je titeē fei wo í l̄e, n̄ amaniē do mii ku s̄ae fei í nȳe, amane kaa ȳo má pai.

¹⁵ Woo nya s̄a ŋau, aŋa iyi à ce fia do saabui iluu aa leek̄ ku jī, aa maa kpata, a maa weewea na n̄joi ijuukpā iyi í baau, ¹⁶ aa maa ni, waiyooi, irei ì gbo b̄ne iyi í ba ilu nlau ih̄. Iluu í tako í yei bei abo iyi í ya we ac̄ fūfū ku n̄e fia go, do ac̄ nkpa jiida do ac̄ iyi í je ti ilaalu, n̄ í ya dasi wura si arae do kuta jiida ku n̄e fia ŋa, do l̄e fūfū ŋa. ¹⁷ N̄ si iso akā amaniē fei í ce nfe.

Woo mu akoi inyi ŋau fei do woo ce iceē ŋa do in̄e ŋa iyi à wa in̄o akoi inyi ŋau fei hee do in̄e ŋa iyi à waa ba ije si inyi dūdū, à leek̄ à j̄d̄e, ¹⁸ à waa d̄ anu iyi à ye cuai kujoi iluu à waa ni, ilu nla go kù w̄e bei iluu ih̄ má. ¹⁹ À waa kosi iri ŋa s̄a à waa nyisiò in̄o ku f̄o ŋa. À waa kpata à d̄ anu à waa ni, waiyooi, irei ì gbo b̄ne iyi í ba ilu nlau ih̄. Do saabui amaniē ilu akoi inyi ŋa fei à ceò fia. N̄ si iso akā, fei nd̄e í kp̄ò bomma.

²⁰ In̄e in̄e lele ŋa, i j̄ò in̄o n̄je ku d̄. In̄e woo dasi naane ŋa m̄ do woo be ŋa do walii ŋa, i j̄ò in̄o n̄je ku d̄, si na iyi í j̄ò Ilaā í kiiti iluu í s̄a n̄je gbese.

²¹ N̄ci amaleka ilu gbugbā go í so kuta nla bei abo go í nȳo si inyi dūdū í ni, beēbe m̄i aa keke Babiloni ilu nlau do gbugbā n̄ a kaa ȳo má pai. ²² A kaa gbo anu ku d̄i m̄o má bi titeē do woo k̄ iri ŋau do gaasia ŋau do woo f̄a kākākā ŋau. A kaa ba woo ce icei aw̄o dimi ikā ikā má, a kaa gbo ibai abo iyi wa l̄o má. ²³ A kaa ye inya kumáí fitila be má, a kaa n̄ a gbo gelei abo tit̄ do m̄o tit̄. Woo nya s̄ae ŋai à n̄e gbugbā à re wo si andunyau ih̄ fei, n̄ ì d̄ ijui in̄e ileu ih̄ fei do dobu dobu.

²⁴ À nyisi ilu Babiloni ijuukpā si na iyi í j̄ò à ye siē n̄jei walii ŋa do ti woo dasi naane ŋa do n̄jei in̄e ŋa iyi à kpa si andunyau ih̄ fei.

19 Si anyii n̄ju, ñ gbo ide ku f̄o go bei anu ku d̄i zamaa ikpa lelei Ā í ni, ka saabu Ilaā Laf̄ē nwa, n̄ju í faaba wa, í n̄ í n̄e amboe do gbugbā. ² Ki-itie í je n̄o, n̄ í t̄e, domi í kiiti abo à ce sakara iyi í beje andunya fei do daa bututue, n̄ í nyisiē b̄ne si na iyi í j̄ò í nikā n̄jei woo ce iceē ŋa. ³ N̄ à d̄ anu má à waa ni, ka saabu Ilaā Laf̄ē nwa. Cuai ilu nlau á maa bo lelei hee do aj̄o fei. ⁴ N̄ci in̄e ngbo k̄nfia do m̄e ŋau do ilu hunde m̄e ŋau à seebata si wajui Ilaā, n̄ju iyi wa buba si kitāi bommau à t̄e à waa ni, ami, ka saabu Ilaā Laf̄ē nwa.

Jingau ab̄d̄i Angudāu

⁵ Waati beēbei à gbo ide ku f̄o go hai ikpa bi kitāi bommau í ni, i saabu Ilaā Laf̄ē nwa, in̄e woo ce iceē

ŋa fei, in̄e iyi ì waa ce n̄je, keekeò nla. ⁶ N̄ ñ gbo ide ku f̄o go bei imui zamaa. Aa ni bei iri cuui inyi nla go walako bei kulai j̄i. Ide ku f̄o í ni, ka saabu Ilaā, domi Ilaā Laf̄ē nwa ilu gbugbā fei í je bomma. ⁷ I j̄ò ka nyaanyi, ka w̄eò in̄o did̄. I j̄ò ka saabu amboe domi ab̄d̄i Angudāu í to wa, mud̄ēu takae m̄ í t̄a s̄o. ⁸ À j̄ò í dasi nyau fūfū wau wau ku n̄e beēe iyi í má. Nyau ku n̄e beēeui í je kookoosu j̄idai woo dasi naane ŋa.

⁹ N̄ci amalekau í s̄m í ni, k̄o iyi ih̄. Ilu in̄o did̄ ŋai in̄e ŋa iyi à kpe ku je bi ku ce ab̄d̄i Angudāu. N̄ í s̄m má í ni, ideu ide ku f̄o Ilaā takaei.

¹⁰ N̄ci ñ seebata ku ba n̄ t̄e, amma í ni, maà ce beēbe. Amu m̄ woo ce icei bei aw̄o do bei kpaasie ŋa iyi à waa mu ide n̄o iyi Jesu í nyisi wau. T̄o Ilaā.

Ide n̄o iyi Jesu í nyisi wau n̄ju í je icui idei walii fei.

Masa ilu ac̄ fūfū

¹¹ Si anyii n̄ju, ñ ye lelei Ā í c̄i n̄o ac̄ fūfū go í faata wa. In̄e iyi wa gūui à ya kpe ilu naane do ilu n̄o. Si n̄ci í ya kiiti, beēbe m̄i í ya ceò igū. ¹² Ijué í yei bei amei ina, n̄ wa dasi fulai bomma nk̄o si irie. N̄ à k̄o iri go siē iyi in̄e go kù mà bii kù je n̄ju akā. ¹³ Wa dasi ibo go iyi à mù do n̄je. Iriei Idei Ilaā. ¹⁴ Woo ce igūi lele ŋa à gū ac̄ fūfū ŋa à waa tooe n̄ à waa dasi jaee fūfū ku n̄e beēe iyi í má wau wau. ¹⁵ Taakuba did̄ go wa fita wa hai si gelee iyi á jeò dimii andunya ŋa igū. Si anyie n̄o ku gbā ŋa do goloi iso n̄o ku f̄o inyii isoi j̄i ndii rez̄e. Iyi be wa nyisi id̄k̄o n̄lai Ilaā ilu gbugbā fei iyi á naa si in̄e andunya ŋa. ¹⁶ Si ib̄e do si it̄e à k̄o irie à ni, Amanlui amanlu ŋa do Laf̄ēi laf̄ē ŋa.

¹⁷ N̄ ñ ye amaleka go ma wa leek̄ si inunu. N̄ í d̄ anu wa kpe yei ŋa iyi à waa fo hee lelei Ā fei wa ni, i naa í t̄o i je jingau n̄lai Ilaā ŋa. ¹⁸ I naa í je in̄ai arai ilaalu ŋa do ti in̄e ngboi sooge ŋa do ti woo ce igū ŋa, do ti ac̄ ŋa do masa ŋa ŋa, do in̄ai in̄e fei, hai aru hee do in̄e ŋa iyi à n̄e ara ŋa, keekeò nla.

¹⁹ N̄ci ñ ye in̄ai sakou do amanlui andunya ŋa do woo ce igū ŋa ŋa, aŋa fei à t̄o ku ba a ce igū do in̄e iyi wa gū ac̄ do woo ce igūe ŋa. ²⁰ N̄ci masau do woo ce igūe ŋa à mu in̄ai sakou do walii ilu ibou aj̄o, n̄ju iyi wa ce dobu dobu si wajui in̄ai sakou wo. Do dobu dobuui í d̄ ijui in̄e ŋa iyi à tako à n̄e nyindai in̄ai sakou n̄ à t̄o mii iyi à gbeu. À s̄o aŋa minji fei si ina nla iyi wa jo do fainwitau n̄jaawe. ²¹ N̄ masau í kpa woo ce igū ŋa ŋa do taakuba iyi wa fita wa hai si gelee. N̄o yei fei í je in̄a ŋa í yo.

Ad̄ dubu

20 Si anyii n̄ju, ñ ye amaleka go má wa kita wa hai lelei Ā, wa mu kileei isa hai n̄e k̄o do sese nla go. ² N̄ci í bata akandama, n̄jo iyi í w̄e hai tako tako, iyi í je mbirisi do Seetam, n̄ í d̄u do seseu hee ad̄ dubu. ³ N̄ í tale siē in̄o isa nlau í s̄o siē n̄ í ce nyinda ku ba ku maà d̄ ijui dimii in̄e andunya ŋa má

hee ad̄s̄ dubuu koo tād̄. Si anyie à ne a cūu nɔ a fūu si waati keeke má.

⁴ Nɔi n̄ ye kitāi bomma gɔ n̄a nɔ ine n̄a à waa buba si. À na ine n̄a iyi à waa buba si n̄au yiiko a kiiti ine n̄a. Nɔ n̄ ye ine n̄a iyi à bu iri n̄a na idei Ilaās̄ do si na iyi í j̄ à je s̄eɛdai Jesu. An̄ai a kù tɔɔ n̄ai sakou hee má je mii iyi à gbeu, nɔ a kù je an̄a a ne nyindaɛ si ikpo n̄a wala si awɔ n̄a. À dede hai si balɛ nɔ à je bomma do Kirisi ajɔ ad̄s̄ dubu. ⁵ Iyi bei í je kudede sintei iku n̄a. Amma iku n̄a iyi à gbe a kù dede hai si balɛ, í gbe hee ad̄s̄ dubuu koo k̄d̄. ⁶ Ilu inɔ did̄s̄ n̄ai ine n̄a iyi à wa si kudede sinteu. An̄ai à nya ikā na irii Ilaās̄. Iku minjisiau kù ne gbugbā si n̄a má, amma aa maa je woo weei Ilaās̄ n̄a do ti Kirisi, nɔ aa je bomma do n̄u ad̄s̄ dubu.

À je Seetam igū

⁷ Bii ad̄s̄ dubuu í k̄s̄ aa j̄ Seetam hai si piis̄ɔɛ. ⁸ Nɔ á fita koo d̄i ijui dimii inei andunya n̄a fei, waatɔ Gɔgu do Magɔgu †, nɔ ku tɔɔ n̄a a ce igū. Aa kpo bei s̄ai ac̄i ido. ⁹ An̄ai à dede wa hai ile fei à naa à kaako gbodoi woo dasi naane n̄a do ilu iyi Ilaās̄ í biu. Amma ina í naa hai lele, nɔ an̄a fei à jo. ¹⁰ Nɔi à so Seetam, n̄u iyi í d̄i ijui ine n̄au, à s̄asi ina nla iyi wa jo do fainwitaui, tengi bii à dasi n̄ai sakou do walii ilu ibou wo. Bei aa ye ijuukpā nla nla das̄d̄ idū hee do ajɔ fei.

Kiitii ankāanyi

¹¹ Si anyii n̄u, n̄u n̄ ye kitāi bomma nla fūfū gɔ do ine iyi wa buba si antae. Nɔ ile do lele à sa hai wajuɛ, nɔ a kù ye gɔgɔ n̄a gɔ má. ¹² Nɔi n̄ ye iku n̄a, keekeð nla, à waa leek̄i si wajui kitāi bommau. Nɔ à c̄i tia n̄a do tia gɔ iyi à ya ni tiai kuwɛɛ. À kiiti iku n̄a si bei kookoosu n̄a iyi à kɔ si tia n̄au í to. ¹³ Waati bæbeɛi tenku í sindo iku n̄a iyi à wa inɔɛ wa, nɔ iku do bi ku wai iku n̄a à sindo iku n̄a n̄a iyi à waa mu wo. An̄a fei à baa si kuwɛɛ nɔ à kiiti n̄a si bei kookoosu n̄a í to. ¹⁴ Nɔi à so iku do bi ku wai iku n̄au à dasi ina nlaui. Ina nlaui í je iku minjisia. ¹⁵ Ine baa yooma iyi a kù kɔ irie si tiai kuwɛɛu à soo à dasi ina nlaui.

Lele tit̄s̄ do ile tit̄s̄

21 Si anyii n̄u, n̄ ye lele tit̄s̄ do ile tit̄s̄. Lele nwo do ile nwo n̄au a kù wɛɛ má. Tenku mɔ kù wɛɛ má. ² Nɔ n̄ ye ilu kumá iyi í je Zeruzalemu tit̄s̄ í kita wa hai lelei Ās̄. Í t̄a s̄ɔɔlu bei abo tit̄s̄ iyi wa bɔ m̄kɔɛ ku ko. ³ Nɔ n̄ gbɔ ide ku fɔ nla gɔ hai bi kitāi bommau í ni, nsei bi kuwai Ilaās̄ í wɛɛ do amanɛ n̄a. Ilaās̄ á maa wɛɛ do an̄a, nɔ aa je ine n̄a. Ilaās̄ takae á wa si anini n̄a. ⁴ Á gbā cikāaju n̄a n̄a fei. Iku do inɔ ku fɔɛ do kukpata do ara ku ro kaa wɛɛ má, domi mii ndii tako n̄au fei í lɔ.

† Gɔgu do Magɔgu Ezekieli 38 do 39 í fɔ ideɛ Gɔgu do Magɔgu. Si afeu be, Gɔguu ilaalui, Magɔgu mɔ ileɛi.

⁵ Waati bæbeɛi ine iyi wa buba si kitāi bommau í ni, wee n̄ ce mii fei tit̄s̄. Nɔ í s̄m̄ í ni, kɔ iyi ih̄ɛ domi idem ide ntɔi, nɔ í ne naane. ⁶ Nɔ í s̄m̄ má í ni, fei ndɛɛ í t̄a. Ine k̄ama kù takom nɔ ine k̄ama kaa naa do anyim. Amui n̄ je sintei mii fei do iri ku kpaɛ. Ine iyi agbe wa kpa fei an̄ j̄ ku mɔ inyii is̄ hai ne fia ku s̄a. Nɔ ine iyi í mɔ inyiui fei á maa wɛɛi. ⁷ Ine iyi í je igū aa naa mii n̄au be, nɔ an̄ je Ilaās̄ Baabaɛ, nɔ n̄u mɔ ku je amam. ⁸ Amma ine n̄a iyi à mɔngɔ do hai dasi naane n̄a do woo ce laalɔ n̄a do woo kpa ine n̄a do woo ce sakara n̄a, do woo ce dobu dobu n̄a do woo tɔɔ iw̄ɛ n̄a do woo sɔ ibo n̄a fei aa ba ikp̄ɛ n̄a si ina nla iyi wa jo do fainwitaui. Iyi bei í je iku minjisiau.

Zeruzalemu tit̄s̄

⁹ Nɔi amaleka mɛɛje n̄a iyi à tako à waa mu fata mɛɛje n̄a si bii b̄nɛ mɛɛje í wa siu, ine akā n̄a í naa í s̄m̄ í ni, naa wa n nyisie abo tit̄s̄ iyi Angudāu í so. ¹⁰ Hundei Ilaās̄ í naa sim nɔ amalekau í b̄ɔm̄ si antai iri kuta nla gɔ. Í nyisim Zeruzalemu, ilu kumá iyi wa kita wa hai lelei Ās̄u. ¹¹ Wa daana do amboei Ilaās̄ bei kuta kus̄a jiida ku ne fia gɔ iyi à ya kpe zasipu, iyi í má bei digi. ¹² Nɔ bindi nla ku gboka gɔ í kaakoɛ. Í ne ande maateejji, nɔ amaleka maateejji gɔ n̄a à waa degbe ande koofa n̄au. Si ande koofa n̄au à kɔ irii dimi maateejji inei Izireli n̄au. ¹³ Gonta mɛɛi bindiu fei í ne ande mɛɛta mɛɛta. Ande mɛɛta í wa ikpa nunui ale, mɛɛta mɔ í wa ikpa nunui daakɔ, nɔ mɛɛta mɛɛta í wa cingaa do cingaa. ¹⁴ À nyo icui bindii iluu do kuta maateejji. Si antaei à kɔ irii woo be maateejji Angudāu.

¹⁵ Amaleka iyi wa bam ide ku fɔu, wa mu goloɛi wura iyi í je mii ku wā ku ba ku wāɔ iluu do koofae n̄a do bindie. ¹⁶ Gontai iluu fei wa mungai, kuč̄ie do kusɔɛ fei akāi. Amalekau í wā do golo ku wāɛ. Nɔ kusɔɛ í ce dubu maateejji (12.000) si yaasei ile ku wā ††. Bæbeɛi m̄i kuč̄ie do kugbokae. ¹⁷ Amalekau í wā bindiu nɔ sisimae í ce agbāawɔ c̄i do cijji do mɛɛ (144). Í wā do yaase bei amanɛ n̄a mɔ à ya ce. ¹⁸ À ma bindiui do dimii kuta ku ne fia gɔ iyi à ya kpe zasipu nɔ à ma iluu takaei do wura alala iyi í má bei digi. ¹⁹ À nyo icui bindiui à ce boodaɛ do kuta kus̄a ku ne fia gɔ n̄a dimi ikā ikā, í ne ila ikā ikā. Kuta sinteu à ya kpe zasipu, minjisiaɛ mɔ safira, mɛɛtasiaɛ agati, mɛɛsiaɛ emerodu, ²⁰ miusiaɛ saadonisi, mɛɛfasiaɛ saadɔni, mɛɛjesiaɛ kisoliti, mɛɛjɔsiaɛ berili, mɛɛs̄asiaɛ topazi, mɛɛwasiaɛ kisopazi, maatak̄asiaɛ zasenti, maateejjisiaɛ ametisi. ²¹ Nɔ à ce gamboi lege maateejji. Gambo akā fei à cooi do lege fūfū akā ku ne fia. Nɔ à ce kp̄ai iluu do wura alala iyi í má bei digi.

²² N kù ye bi kuwai Ilaās̄ si iluu si na iyi í j̄ Ās̄ Laf̄ɛɛ ilu gbugbā fei do Angudāu, à wai bii fei. ²³ Iluu kù ne bukaatai inunu walakɔ cukpa iyi á má inya, domi amboei Ilaās̄ wa má inya sie, nɔ Angudāu í je fitilae.

†† DUBU MAATEEJJI SI YAASEI ILE KU WĀ Lambau í ne yaase gɔ. Kusɔɛ í to kilo dubu minji do c̄i minji (2.200).

²⁴ Dimii ile fei á maa ne si inya kumáe, nɔ amanlui ile ɲa fei aa naaò amani ɲa wa be. ²⁵ Koofai iluu á maa cī waati kāmá fei, domi idū kaa dū be má pai. ²⁶ Aa naaò amani ile fei wa do beere si iluu. ²⁷ Amma mii ri-isi kāmá kaa lɔ be. Beɛbe mɔi inɛ iyi wa ce laalɔ do woo sɔ ibo a kaa lɔ be pai. Inɛ ɲa iyi aa lɔ be, aɲai à je inɛ ɲa iyi à kɔ iri ɲa si tiai Angudāu iyi í je tiai kuwɛɛ.

22 Si anyii ɲɲu, amalekau í nyisim inyii ido iyi í ya na inɛ ɲa kuwɛɛ. Inyiu wa daana bei digi nɔ wa cā wa hai si kitāi bommai Ilaaš do Angudāu. ² Wa cā si aninii kpāai iluu. Jī ndii kuwɛɛ wa leekī si ice do icei idou. Í ya so tuuba maateɛji si adš akā, gbakā akā si cukpa baa yooma fei. À ya ce iwɔ do wuai jī nɔ a faabaò dimii andunya fei. ³ Ilaaš kaa ceekpe inɛ gɔ má.

Kitāi bommai Ilaaš do ti Angudāu í wa be, nɔ woo ce icei Ilaaš ɲau aa maa tɔɔɛ. ⁴ Aa ye wajue, nɔ á kɔ irie si ikpo ɲa. ⁵ Idū kaa ya dū be. A kaa ne bukaatai inya kumái fitila walakɔ ti inunu, domi Aš Lafēi í je inya kumá ɲa. Aa nɔ a je bomma hee do aɲ fei.

Kubaai Jesu

⁶ ɲɔi amalekau í sōm í ni, ideu ihē ide ntɔi, í nɔ í ne naane. Aš Lafē, ɲɲu iyi í gbā walii ɲau, í be amalekae wa bi woo ce iceɛ ɲa ku sš ɲa mii iyi á ce bii í kšɔsi.

⁷ ɲɔi Jesu í ni, wee, an nyi wa kaa kpɛ. Ilu inc didši inɛ iyi wa jirima ide iyi à ce waliie si tiau ihē.

⁸ Amu Zāa n gɔɔ ideu ihē, nɔ n ye mii ɲau. Iyi n gɔɔ nɔ n yɔɔ n tā, ɲɔi n sɛɛbata si wajui amaleka iyi í nyisim fei ndɛɛu ku ba n tɔɔɛ. ⁹ Amma í sōm í ni, maà ce beɛbe. Amu mɔ woo ce icei bei awɔ do bei walii kpaasie ɲa do bei inɛ ɲa iyi à waa jirima ide tiau ihē fei. Tɔɔ Ilaaš. ¹⁰ ɲɔi í ni má, maà ti i singaa inɛ ɲa ide walii iyi à kɔ si tiau ihē domi waati í maai wa ku ce. ¹¹ Inɛ iyi wa

ce laalɔ ku hanya ku maa ce laalɔɛ, inɛ mɔ iyi wa ce daa sāmí ku hanya ku maa ce daa sāmíɛ. Inɛ mɔ iyi wa ce jiida ku hanya ku maa ce jiidaɛ, inɛ mɔ iyi í je inɛ kuma ku jɔ ku má ku maa koo.

¹² Jesu í ni, wee n kaa n kpɛɛ n nyi wa. An naaò riba wa n sšaa inɛ fei si bei iceɛ í to. ¹³ Amui n je iriò ise. Inɛ kāmá kù takom nɔ inɛ kāmá kaa naa do anyim. Amui n je sintei mii fei do iri ku kpɛɛ.

¹⁴ Ilu inc didš ɲai inɛ ɲa iyi kuwɛɛ ɲa í má bei nyau iyi à fɔ sšaa sšaa, ku ba a ba kpāa a je isoi jī ndii kuwɛɛu nɔ a lɔ inc iluu hai do andɛɛ. ¹⁵ Amma woo ce laalɔ ɲa anyii iluu aa wa do woo ce dobu dobu ɲa do woo ce sakara ɲa do woo kpa inɛ ɲa do woo tɔɔ iwē ɲa do inɛ ɲa iyi à bi ibo nɔ à ya maa sɔ ibou fei.

¹⁶ Amu Jesu, amui n be ɲɛ amalekam wa ku sš igbei inɛm ɲa fei ideu ihē. Amui n je tɔkui Davidi, nɔ n je andaiyai amɛɛjuuma iyi wa má inya.

¹⁷ Hundei Ilaaš do abo titš à fɔ à waa ni, naa wa, Lafē Jesu.

Inɛ iyi wa gɔɔ ideu fei ɲɲu mɔ ku ni ku naa wa.

Inɛ iyi agbe wa kpa ku naa wa, inɛ mɔ iyi í bi inyi iyi í ya na inɛ ɲa kuwɛɛ ku naa ku gba, kù ne ku sš.

Iri ku kpai ide

¹⁸ Amu Zāa, ide iyi n wa n sš inɛ baa yooma iyi wa gɔɔ ide tiai waliu ihē wee, bii inɛ gɔ í kšɔsi ide gɔ si antai iyi à kɔ si tiau ihē, Ilaaš á kšɔsi ijuukpāi lafē do bšne ɲa iyi à kɔ si tiau. ¹⁹ Beɛbe mɔi inɛ iyi í kaye ide gɔ hai si tiai ide waliiu ihē, Ilaaš á kò lafē ikpēi isoi jī ndii kuwɛɛ do ilu kumá iyi à sisi yaasee si tiau ihē.

²⁰ Jesu, ɲɲu iyi í fɔ ideu ihē fei í jilɔɔ do naane, í ni, beɛbei an nyi wa kaa kpɛ.

Nɔ amu Zāa n je n ni, ami, naa wa Lafē Jesu.

²¹ Didši Lafē Jesu ku wɛɛ do inɛ ɲa fei. Ami.